Leg – 19

nº – 47

Jtē ... in agr...
pervenerit ... operam
expensis ... operam
... in ... impen...
... si fideiu...
... mand...
... si fide ...

... non obstabit exceptio si reliquis ...
... indempnitate. porro ...
... periculo ...
... nem impendia ...
ff. e. l. ... impendia ...
... anno ut naufragio ...

tali ... ut ...
eius ... omnes ...
... nomine ...
... in ...

~~C.26~~
C.2

244. & 245.
in di v. f. buliun in diagen?

Scien^a. duplex. simplex & coplexa. 257. a. 5^m.

phantas^m quod & quom^o se habeat ad intellect^u. 258. tx^a. 40

G. dela Casa de probaçion dela Compa. de Jhs de S. Luis
de Sebilla

D. FRANCISCI

TOLETI, SO CIETATIS IESV,

COMMENTARIA

Vnà cum quæstionibus

IN TRES LIBROS ARIST.

De Anima.

NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITA.

De la casa de Probaçion de S. Luis ...

CVM PRIVILEGIO.

Compluti, Apud Ioannem Gratianum.

ANNO. M. D. LXXVII.

EL REY.

POR quanto por parte de vos el padre doctor Francisco de Toledo, de la cõpañia de Iesus, nos fue fecha relacion diziendo, que vos auiades compuesto ciertos libros: el vno intitulado ytroductio yndialecticam Aristotelis, y el otro in vniuersam Aristotelis logicam commentaria vna cum quæstionibus, y el otro cõmentaria vna cum quæstionibus, in octo libros Aristotelis de physica auscultatione, y otro intitulado commentaria, & quæstiones eiusdem in lib. Aristotelis de generatione corruptione, y otro intitulado commentaria, vna cũ quæstionibus in tres libros Aristotelis de anima: los quales dichos libros erã el curso delas artes mandassemos dar licẽcia para los hazer imprimir, y preuilegio por el tiempo que fuessemos seruidos, al rector del colesio de la compañia de Iesus de la villa de Alcala de Henares, para que ninguno lo pudiesse imprimir sin su poder, o como la nuestra merced fuesse lo qual visto por los del nuestro cõsejo. E por quanto en los dichos libros se hizo la diligencia que la pregmatica por nos agora nueuamẽte sobre lo susodicho fecha dispone fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien por la qual damos licencia y facultad al rector dela dicha compañia de Iesus, de la dicha villa de Alcala de Henares para que el, o la persona, que para ello su poder ouiere, y no otra persona alguna pueda hazer imprimir y vender los dichos libros que de suso se haze mencion, en estos nuestros reynos por tiempo y espacio de seys años cumplidos primeros siguientes que corren y se cuentan desde el dia dela fecha desta nuestra cedula sopena q̃ el q̃ sin tener pa ello su poder, le imprimiere y vendiere, o hiziere imprimir, o vender, pierda toda la impresiõ que hiziere y vendiere con los moldes y aparejos della, y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis, por cada vez que lo contrario hiziere, la mitad dela qual dicha pena sea para nuestra camara y fisco, y la otra mitad para el dicho rector, y todas las vezes que se ouieren de imprimir los dichos libros durante el tiẽpo de los dichos seys años, se traya al nuestro consejo, juntamente con el original que enel fue visto, que va rubricada cada plana, y firmado al fin de cada vno de Alõso de Vallejo, nuestro escriuano de camara. y vno de los que en el nuestro consejo residen, para que se vea si la dicha impression esta cõforme al original, y se os de licencia para que los podays vender, y se tasse el precio en que se ha de vẽder cada volumen sopena de incurrir en las penas contenidas en la dicha pregmatica, y leyes de nuestros reynos. y mandamos a los del nuestro consejo, y otras qualesquier justicias, destos nuestros reynos, que guarden y cumplan y executen y hagan guardar y cumplir, y executar esta nuestra cedula y todo lo en ella contenido. Fecha en san Lorenço. A tres del mes de Agosto, de mil y quinientos y setenta y siete años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.
Antonio de Erasso.

INDEX QVAESTIONVM IN libros Aristotelis de Anima.

IN PRIMVM LIBRVM Quæstiones Procemiales.

IN LIBRVM TERTIVM.

an

FINIS.

IESVS MARIA.

D. FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA, Vnà cum Quæstionibus, IN ARISTOTELIS LIBROS De Anima.

QVAESTIONES PROOEMIALES.

CVM IN omnib⁹ alijs philosophię partibus exponendis, aliqua, quæ ipsam rem tractãdam magis illustrant, merito præmitti soleant, multo potiori profectò iure hæc eadem in tractatione de anima, quæ nõ solum dignitate, & certitudine, sed etiam vtilitate, necessitate, iucũditate, ac ipsa difficultate (id quod tot magnorũ philosophorum cõmentaria indicãt) omnes philosophię partes superat præstare diligẽtissimè debebim⁹. Quatuor igitur nobis ĩ præsentia discutienda sunt.

De quibus primo agendum est.

Primum, an de anima possit esse scientia, quam postquã esse ostenderimus, discutiemus cuius artificis sit talem tradere scientiam, an Physici, an Metaphysici, an cuiusuis alterius: quòd si Physici munus id est, tertio tractabitur, in qua Physicę parte, & loco hęc tractatio sit collocanda: & tandem quartò, quod sit hui⁹ tractationis obiectum, & materia: postea ad Aristotelem veniemus.

An de anima possit esse scientia Quæst. I.

NON hoc disputamus, vt inter Peripateticos aliqua elucidetur controuersia (omnes enim conueniunt scientiam esse de anima): at vt id explicetur magis, in disputationem adducimus. Videtur igitur non posse de anima esse scientiam.

Prima ratio ad ptem negatiuam.

Primo: anima non est sensibilis per se, nec per accidens: ergo non est scibilis. Consequẽtia est nota: quia noster. Intellectus, nihil intelligit, nisi quod aliqua via sub sensum cadit, vt dicitur primo

Poster.cap. 14. Antecedens probatur. Primo, cum sit substantia, nō est perse sensibilis: sensus enim primo accidentium est. Quod autem non sit peraccidens ostendo: quia id est per accidens sensibile, quod subijcitur accidentibus: at anima cum non sit compositū, sed cōpositi pars, non subijcitur ipsis: non ergo vllo modo sensibilis est.

Secunda. Secundo: si de anima esset scientia, sequeretur, quod idē esset sciēs & scitum: nā ipsa cognosceret, & de ipsa esset cognitio: at hoc non hominibus, sed intelligētijs videtur cōuenire. vt sint cognita & cognoscētia, ergo nō est sciētia đanima.

Tertia. Tertiò, anima est quædā forma substātialis: sed de alijs formis nō est scientia per se: nō enim de formis elementorum est alia sciētia, quam de elementis; nec de mistorum formis, quam de mistis: ergo nec de anima.

Quarta. Tandem quartò. Scientia est de aliquo toto, & subiecto: at anima non est subiectū, sed subiecti pars: non ergo est de ipsa scientia.

Primum fundamētum, quæ sit via indagandi formam substantialem. Hæc sunt argumenta, pro quorū solutione, & rei huius maiori explicatione, sunt aliqua prius notāda, sitq; primum fundamentum. Physico viā maxime cōmunem indagādi formas substātiales esse per operationes, proprietates, affectiones proprias compositorum, quæ sensibus percipiūtur: cū enim ista à forma dimanent, optime & certò in ipsius cognitionem dirigunt intellectū: vnde Philosophi per operationes, & proprietate, formæ, naturam comperiūt, vt dicitur in hoc lib. text. 13. & per diuersitatem operationum, diuersitates etiā formarum cognoscunt.

Triplex via, per qua anima cognoscatur videlicet, motus cognitio, figura. Sunt igitur tria, quæ nobis animam esse indicant. Per ea enim, quæ sensu in compositis percipiūtur, anima latens cognoscitur: ista autem sunt motus, cognitio, figura. Circa motionem nota, tripliciter composita sensibilia se habere ad motionem: quædam enim mouent quidem, nō se, sed alia: vt ignis calefacit non se, sed aquā: alia mouentur, sed nō à se, sed ab alio, vt graue descendit, at ab alio motum: quædam vero simul coniungunt vtrunque, & mouent, & mouentur à se. i. a. vt operentur in se, & à se, vt animal dū progreditur: non enim ab alio externo mouetur, aliudue mouet sed ipsū: similiter planta dum augetur. Cū igitur hæc composita tales sortiātur operationes diuersas ab alijs, ac tales non nisi à formis fluant, profectò talium formæ, alterius sunt rationis ab alijs, & huiusmodi vocātur animæ: vnde nō aliud sibi vult anima, quam forma, & principiū primum, quo composita substantia & in se, & à se operatur primo, hac igitur via esse animam, compertum est:

Prima via quomodo cognoscatur ex motu.

Secunda via quomodo cognoscatur anima ex cognitione. Altera via est cognitio: quibusdā enim cognitionem inesse per motum, qui cognitionem sequitur, cōperimus, cum autem hęc cognitio non procedat nisi à forma: aliter

enim omnia materialia cognosce rent, quod falsum esse experimur profecto tale formarũ gen⁹ diuersum ab alijs esse certũ est: hocque animã vocant. De his aũt duabus vijs animam cognoscendi meminit Aristoteles. 1. Animæ, text. 19. vbi dicit, omnes Philosophos maximè per motum, & cognitionẽ, animam inquisisse.

Tertia via quomodo cognoscatur ex figura forma substantialis. Tertia via est, figura ista exterior sensibilis. hęc enim, vt alibi diximus, est, quæ maximè formam substantialem comitatur, ac indicat, adeò vt aliqui Philosophi decepti fuerint arbitrãtes nõ aliã esse rei formã substantialem, quam figuram exteriorem, id quod vulgus recipit: at reuera non est ipsa substantialis forma, sed ipsius comes & signũ certum. Pro diuersitate enim naturarum distinxit naturę auctor varias figuras. vnde primo Metaph. cap. 1. ob hoc laudatur visus, quod huiusmodi sit perceptiuus. Dicit enim Arist. quòd visus plures rerum differẽtias manifestat, quas sanè præcipuè percipit per figurarum diuersitatem.

Quomodo anima ex figura cognoscatur. Cum igitur per figuram liceat colligere formam, profectò in quibusdã maximas figurarum distinctiones inueniemus. Nam plantę, animalia, ac herbę diuersis partiũ figuris ornantur, cum omnia sint heterogenea: reliqua verò vniformem sortiuntur figurã. Vnde colligi potest alterius esse generis illas formas, atq; ad alias ordinari operationes, talesque animę vocãtur. His igitur præcipuè vijs anima à Philosophis esse statuitur.

Secundũ fundamẽtum. Sit secũdum fundamentum. Vt de aliquo sciẽtia sit, tria esse necessaria Logicus affirmat (loquor autem de demonstratiua sciẽtia. *Tria necessaria, vt aliqua sit scientia.* Primum est, quòd sit aliquod vniuersale. Nõ est enim scientia singulariũ, quæ corruptibilia sunt, vt dicitur. 9. Metaph. cap. 15. Alterũ est, quòd passiones ei insint, ac ꝓprietates: has enim sciẽtia inquirit, vt dicitur. 4. Metaph. cap. 1. Tertiũ, vt sint causæ, & principia, per quæ de subiecto passiones ostẽduntur. Hæc tria in sciẽtia esse, docet Arist. 11. Meta. cap. 6. & 1. Post. c. 23.

Tertium fundamẽtum, duplex animæ status, in corpore, & extra corpus separata. Sit tertium fundamẽtum, quòd anima intellectiua duplicẽ habet statum. Alter est, cùm est in corpore, ac cũ ipso cõiũctas habet operationes. Alter est, quo à corpore separata existit. cõstat enim ratione naturali ipsam immortalem esse, ac sine corpore posse existere separata, & de hoc statu, dubiũ esse possit, an possit animæ esse scientia.

Prima cõclusio animã esse. His sic suppositis sit prima cõclusio. Animã esse à posteriori, & quodam modo à priori ostẽdi potest.

Not. quadruplex quæstionis genus Nota, quòd cùm đ re quatuor sint cognitiones & scientiæ. An sit, & quid sit, quæ simplices dicuntur: duæ compositæ, Qualis, & propter quid sit, conclusio dicit, de anima haberi primam scientiam simplicem, & à priori, & à posteriori.

Quomodo demõstranda quæstio. an sit. Vt autem hoc intelligas, scito quæstionem, an sit, esse reducendam ad quęstionem compositam,

 vt

vt demōſtrari poſsit: reducitur autem ſumpta ſignificatione nominis ipſi9, quòd eſſe dubitatur. v. g. volo probare vacuū nō eſſe, ſumā, quid per vacuū intelligatur: & erit quæſtio cōpoſita, ſcilicet locū carentem corpore. Erit igitur quæſtio, an ſit locus carens corpore, ꝙ ſi nullū locum corpore carere probatur, probabitur non eſſe vacuū. Similiter volo determinare, an tonitruum ſit, reducam ad complexum per nominis ſignificationē: Tonitruū enim eſt extinctio ignis in nube: ſi ergo oſtēditur ignis extingui in nube, probatur tonitruum eſſe. Ita dico ſimiliter de anima, oportet enim ad ſignificationem nominis reducere, per animam enim intelligimus formam, internum principium actiuū operationis in ſuo compoſito. hoc igitur demonſtrari poteſt.

Probatur cōcluſiō. Primò per ipſum compoſitum, à poſteriori. Cum enim ſit compoſita, quæ à ſe, & in ſe operantur, erit tale principium. Poteſt etiā quodammodo à priori probari. dico, Quodammodo: quia non eſt ſimpliciter demōſtratio per materiā in qua. per organicum autem corpus, quod eſt materia talis formę, probatur eſſe formam operatiuā ꝑ talia inſtrumēta: hęc eſt anima.

Secunda concluſio quid ſit anima ſciri poteſt per definitionem. Secūnda cōcluſiō, ſciētia de anima definitiua habetur. Hæc concluſio nota eſt: non ſolū enim animam eſſe ſcimus, ſed quid ipſa ſit definitione cognoſcimus, vtrunq; enim per ipſius affectiones, & paſſiones conſequimur, vt poſtea late oſtendetur.

Tertia cōcluſio de anima habetur ſciētia per demonſtrationem. Tertia concluſio. De anima habetur ſcientia per demonſtrationem. Nam paſsiones ipſius definitione de ipſa oſtendimus.

Dubium quomodo ꝑ paſsiōes quid eſt, & contra demōſtramus. Dubiū eſſe poſſet, quomodo ſi per paſsiones animæ indigamus quid eſt ipſius, poſtea per quid eſt eaſdem demōſtrare poterimus, dico duo: (& hæc doctrina eſt etiam Philopon. 1. animæ text. 11.) Alterum eſt, quod per aliquas notas ipſum quid eſt, inueſtigamus: poſtea per ipſum alias paſsiones occultiores oſtēdimus. *Solutio.* Alterū, quod etiam eaſdem iterum demonſtramus per ipſum quid eſt, quia antea nō cognoſcebatur, niſi ſingulariter: poſtea verò per ipſum quid eſt cognoſcitur vniuerſale. de hoc tamen vide. 1. Poſt. cap. 10. vbi late id oſtendimus.

Quarta cōcluſio, animæ etiā ſeparatæ habetur ſcientia. Quarta concluſio. De anima rationali ſeparata etiam ſcientiā habemus: quia per ea quæ habuit in corpore, aliqua licet philoſophari ex his quæ habet ſeparata. ipſam enim per ſe eſſe, & per ſe intelligere probamus: & ita etiam velle quæ intellexit; atque adeò habere intellectus, ac voluntatis operationes, & ſic etiam liberum arbitriū habere, & ita prudenter poſſe agere, & bene & male, fortiter, conſtāter, &c. & præmium pro recte factis, vel pœnā pro male factis dū viueret, recipere, & ſimilia alia nō pauca, quanuis aliqua, quæ in ſeparatione habet, nō euidēter cōſtant,

ſtant, quia longè à ſenſibus diſtãt. vnde Ariſtoteles ſecundo Cœli, tex. 17. non ita perfectè cœlũ cognoſci dicit, quia eminus eſt, non loco quidẽ, ſed per accidẽtia, quæ parũ ex illo ſentimus. Sic accidẽtia animæ ſeparatæ ad nos nõ perueniunt, cùm nullam operationẽ exerceat tunc ſeparata circa corpus, quam oculis videamus, quod intelligẽtia facit. non ergo aliter, quàm per præcedens corpus licet de ipſa intelligere, & ſciẽtiam accipere. negare autẽ prorſus de anima rationali ſeparata eſſe cognitionem hominis, aut ſciẽtiam, eſt non conſiderantis ex ſenſibilibus inſenſibilia poſſe cognoſci, & animam nõ ſic eſſe abſtractam, quin in corpore præfuerit.

Solutio rationũ in contrarium. Oportet ad argumenta reſpondere. *Ad primum prima ſolut.* Ad primum, quamuis negari debeat conſequentia: non enim oportet eſſe ſenſibile per ſe, licet per accidens, vt ſit de aliquo ſciẽcia, ſed quòd aliquid illi⁹ præfuerit ſub ſenſu. vnde Dei eſt ſciẽtia, & Intelligentiarum, quæ non ſunt ſenſibiles vllo modo: at per effectus ſenſibiles cognoſcũtur, id eſt, per hoc eleuatur Intellect⁹ ad ipſas ſubſtantias cognoſcẽdas, vt dicit Albertus in præſenti, cap. 1. et ſic poſſet de anima dici.

Secunda ſolutio. Tamen dico, quòd antecedens etiam falſum eſt, anima enim eſt per accidẽs ſenſibilis, quia etiam accidentibus & paſſionibus ſubſtat, licet non per ſe ſed cum compoſito: vnde anima habet rationes principij taliũ affectionũ aliquo modo ſubiecti.

Ad ſecũdum. Ad ſecundum, neganda eſt ſequela ſimpliciter. Anima enim dupliciter poteſt ſe intelligere, vno modo in particulari, vt ſi ſupra ſe ipſam reflectitur, ac ſe intelligit, & ſit angelus ſe cognoſcit & anima rationalis, licet imperfectè dum eſt in corpore. Altero modo in vniuerſali, dũ cognoſcit. n. animã in cõmuni, cognoſcit etiã ſe ſub illo cõmuni: & hoc ꝓbat tãtũ argumẽtũ. Et nõ eſt vllũ incõueniẽs, quomodo Dialectici dicũt, quòd idem terminus ſignificat ſe. nã iſta vox Terminus, ſignificat etiã ſe, quia eſt terminus & diffinitio: hoc pacto ſeipſam definit.

Ad tertium. Ad tertium neganda eſt minor: eſt enim ſcientia de formis, ſed quia non habent multam difficultatem, per ſe coniungitur ipſarum conſideratio cum conſideratione compoſitorum: at anima innumeras habet per ſe difficultates diſcutiendas, præter cõpoſita. Idcirco ipſius eſt conſideratio peculiaris.

Ad quartum. Ad quartũ ſolutio eſt nota: quãuis enim anima reſpectu compoſiti animati ſit pars, at ſi per ſe conſideretur, genus quoddam eſt, ſpecies ſub ſe habẽs. Sunt enim plura animarum genera, & ſpecies, vt in ipſo proceſſu hoc magis compertum erit. & ſit hoc ſatis de prima quæſtione.

An Phyſici ſit tractare de anima.

Quæſt. II.

PRæcipua est difficultas hæc ac multum necessaria ad ea, quæ dicenda sunt postea. Videtur primò, quòd non sit physici tractare de anima. Primò Aristo. 2. Physic. text. 3. 4. 5. docet tria, circa quæ versatur Physicus: naturam, ens naturale, ens secūdum naturam: quod idem docuit, quāuis alijs verbis. 1. Cœli. text. 1. At anima non est natura, nec ens naturale, nec ens secundum naturā: ergo non pertinet ad Physicum. Quòd non sit ens secundùm naturam, notum est: non enim est operatio, aut affectio aliqua, quæ dicuntur etiam secundùm naturam. Similiter non est ens naturale: quia non est composita substātia. Quòd verò non sit natura, patet saltem de intellectiua, & sentitiua, quia nō sunt principia motus, non enim intelligere vel sentire sunt motus, qualis in definitione naturæ ponitur, non ergo natura sunt. Accedat etiam Simplicius, qui illo loco existimat, nullo modo animam esse naturā.

Prima ratio in cōtrarium.

Secūdò: physicus agit de formis generabilibus, & corruptibilibus, vt dicitur primo Physic. text. 83. at anima saltem rationalis incorruptibilis est, vt dicitur 1. de Ani. text. 65. & ingenerabilis, vt dicitur 2. Gen. animal. cap. 3. non enim educitur de potentia materiæ: ergo non est negotij physici.

Secunda ratio.

Tertiò: talis anima est separata à materia: at de formis à materia inseparabilibus solū agit Physicus, vt dicitur 6. Metaph. tex. 2. ergo non pertinet ad physicū. Maior est Aristotelis 1. de Part. cap. 1. vbi hoc argumēto vtitur ad hoc idem probādum, puta, quòd Physicus non de omni anima tractet.

Tertia ratio.

Et facit aliud argumentū, quod potest esse quartum. Si de omni anima ageret physicus, vtiq; ageret de omni eius potentia: ageret ergo de intellectu: sed de hoc non potest, quia ageret de obiecto ipsius, scilicet de omni intelligibili: sicut qui de sensu tractat, etiā de sensibili considerat: at illud ad Metaphysicum spectat, qui de omni ente tractat. nam intelligibile est ens: ergo non est Physici tractare de anima.

Quarta ratio.

Quintò omnis forma sensibilis, & physica aliquam operationem communicat materiæ, & composito: at intelligere solius est animæ non commune corpori: ergo talis anima non est physici negotij. Hæc sunt argumenta difficiliora in hac parte.

Quinta ratio.

Tres autē existunt Philosophorum sententiæ. Prima est Simplicij prologo Physicorum, & Themistij ibidem, qui dicunt animæ cōsideratione esse mathematicā. Non intelligas, quòd velint dicere esse Geometræ, aut Musici tractare de anima: sed quòd anima habeat abstractionem ad modū mathematicarum, scilicet mediam inter Physicam, & Metaphysicā: abstractio enim mathematica est accidentium: at anima est substantia:

Prius opinio Simplic. & Themist. Nota.

stantia: ob id non est Geometræ, vel alterius harum tractare de anima, sed est quædam media sciētia: Nā Metaphysica agit de formis omninò separatis, Physica de formis omnino in materia: at anima partim est separata, partim in materia, separata quidem quo ad intellectiuam, in materia quidem quo ad sensitiuam, & vegetatiuam. Vnde aduerte, quòd isti Philosophi tractationem de anima, in commuui ponunt mediā, velut Mathematicam.

Nota.

Secunda opinio D. Tho. & Aue.

Altera sententia est D. Tho. & Auerrois. 2. Physi. com. 26. & primò de partibus cap. 1. vbi dicit, q Physicus tractat de omni anima & intellectiua, & de natura cuiusque in particulari. Dicit etiam, quòd anima intellectiuā est vltimum & supremū, quod cōsiderat Philosophus inclusiuè: est enim anima rationalis media inter Intelligētias, & formas corporales. Huius sententiæ est Alex. 1. Meteor. com. 1. & Philop. in prologo de anima, & Auicennæ, & Alberti, & ferè communis est sententia, & eam sequitur Iandunus. q. 2.

Tertia opinio.

Tertia sententia est quorūdam aliorum, qui dicunt animā intellectiuam dupliciter considerari posse. Vno modo quo ad esse, secundùm quod est in corpore: & sic ad Physicū spectat. Altero modo quo ad quid est, & sic ad Metaphysicum. sicut Intelligentiarum consideratio quoad esse, pertinet ad Physicum: quo ad quid est, ad Metaphysicum. hæ sunt sententiæ circa hanc difficultatem.

Primum fundamétum. Triplex aīæ genus ex operationibus desumptū.

Pro horum exacta dilucidatione sit primum fundamentū. Triplex esse genus animæ: est enim anima vegetatiua, sensitiua, & intellectiua. Prima in plātis, secūda in animalibus, tertia in homine: quarū animarū multiplicitas ex operationibus diuersis sumpta est nam ab augmentatione sumitur vegetatiua: quæ. n. se augent, vegetatiuā animam dicūtur habere: sensitiua à cognitione hac sensuū: at Intellectiua ab intellectione: tū, quia talis operatio non percipitur ita facile, ideò sumitur ab his externis operationibus ipsam indicātib⁹, vt ab ordine operatiōnū, à politia, à gubernatione: quæ indicāt altiùs quoddā principiū inesse homini præter sensum.

Ordo istarum animarum.

Hæ igitur tres sic se habēt, quòd vbi est intellectiua, sunt sensitiua, & vegetatiua: vbi sensitiua, ibi semper est vegetatiua, non cōtra: quia in plantis vegetatiua inuenitur. Nec modò disputo, an in homine & animali illæ animæ plures sint re vel virtute. hoc enim dicetur posteriùs.

Secūdum fundamē tū, in quo cōueniūt & in quo differant illæ tres animæ.

Sit secundū fundamētū, istæ tres animæ in vno conueniunt, in altero differunt. Cōueniunt quidem, quia omnes sunt formæ informātes materiam, & cū ea vnū per se facientes: quod etiam de mente Aristotelis esse probaboinferius. Vt enim reliquæ formæ cum proprijs materijs propria composita

per se faciunt, ita & istæ. Differentia, tamē est in operationibus. nā sensitiua, & vegetatiua oēs operationes suas communicat corpori, ita vt nō sint ipsæ solę, quæ operantur, sed compositum immediatè, quod expresse docet Aristote. de Som. & vigil. cap. 1. vbi dicit sentire non esse animæ, nec corporis, sed totius compositi coniunctum: idem & 1. de anima tex. 66.

Nota de animæ intellectiuæ operationibus separatis. At Intellectiua non omnē operationem cōmunicat, sed aliquas sibi reseruat, & has sola exercet, & in se habet: vt intelligere, & velle, quæ in sola anima subiectātur, & ab ipsa sunt: quod expresse docet Aristotel. 2. Genere. animal. cap. 3. vbi intellectum dicit habere operationem, in qua non communicat corpus. Ex quo fit, quod anima rationalis dici solet separata & immaterialis ab operatione, quā sola facit sine materia quę sit concausa. & hoc fundamentū est firmissimum, non solùm in Arist. sed in veritate quam pręomnibus ante oculos habere debemus.

nota valde

Tertium fundamētum. Duplex animæ intellectio in corpore existē. physica â corpore pendens, & contemplatiua non depēdens. Sit tertium fundamētum valdè obseruandum pro multis etiā quę dicenda sunt postea (ex cuius inconsideratione, vt ipsorū pace dicam, aliqui in Aristotele decepti sunt) duæ sunt apud Aristotelem intellectiones, animæ in corpore existentis: Altera physica, altera contemplatiua. Physica est, qua intelligit res, à sensibus abstractas tā Physicas, quàm mathematicas: ob id intellectio cōcreta dicitur, in qua anima depēdet à sensu: ab ipso enim abstrahit quæ intelligēda sunt. contemplatiua verò est, qui intelligit res à materia semotas, puta, substantias separatas, & immateriales: & in hac nullo modo à sensu depēdet, sed postea per se intelligit, licèt imperfectè: id quod etiam aliqui Philosophi & Theologi admittunt.

Quod autem ista sit sentētia Aristotelis, profectò manifestò probatur, primò cùm dixisset. 3. de anima tex. 35. intellectum intelligere in phantasmate, & à sensu abstrahere: subdit in text. 36. dubiū esse an intellectus in corpore existēs, intelligat intelligētias: quod postea speculādum reliquit. vbi aliū esse modū intelligēdi docet, id enim dubium postea soluit. 9. Metaph. tex. 22. vbi animā dicit esse in potentia ad intelligendas substātias immateriales, & nō quidem in potētia cæcitatis, quasi dicat, non dicitur sic posse intelligere, vt cæcus, qui nunquam ad actū veniet, sed sicut dormiens, qui ad actum veniet. *Probatur in Arist. primò.*

Et. 2. Metaph. ca. 1. dicit intellectū nōstrū se habere ad speculandas intelligētias, sicut oculū noctuæ ad lumē Solis: at noctua lumē per se percipit, licet debiliter. *Secundò.*

Propterea. 1. de partibus, cap. 1. dicit, si physica tractaret de intellectu, tractaret de omni ente, hæc cōsequentia nulla esset, nisi Intellectus intelligeret immaterialia per se. si enim hæc cōfuse intelli- *Tertiò.*

geret,

geret, in ordine ad sensibilia, tunc sequitur ex illa cōsequentia solū hoc, quòd Physicus ageret de sensibilibus: quod nullus negat. Hāc diuisionem intellectionis multū obserua in via ipsius Aristotelis.

Prima cōclusio. *Probatur ex Aristot.* His suppositis, sit prima cōclusio. Physici est tractare de anima sensitiua, & vegetatiua. Hæc conclusio probatur manifestè ex Aristotele lib. 1. de part. animalium. ca. 1. dicit, Physici est tractare de anima, licet non de omni, sed de illa, quæ à materia dependet. huiusmodi autem sunt vegetatiua, & sensitiua, quæ ex potētia materiæ educuntur, vt dicitur. 2. Gener. animal. cap. 3. idem etiam docet. 6. Metaph. text. 2.

Ratione. Ratio autē conclusionis hæc est. Physici est tractare de formis in materia sensibili existētib⁹. genetabilibus: & corruptibilibus, vt dicitur. 1. Phys. tex. 83. at tales sunt aīæ sensitiuę, & vegetatiuę, vt ex locis citatis patet, & postea ꝓbabit. ergo Physi. est de ipsis dicere.

Secunda cōclusio. Secunda cōclusio. Physicus agit de anima rationali, si secundùm suam substantiam consideretur.

Nota primò. Pro huius probatione notandū est primò, varios in hac re esse dicendi modos. *Prima opinio.* Aliqui enim dicūt, quòd secundùm substantiam pertinet ad Physicum, sed secūdùm potentiam intellectiuam, & secūdùm operationem intellectiuam pertinet ad Metaphysicū. At verè hi nō satisfaciunt dubitationi nam qualis substantia & essentia rei est, talis est eius potentia, & talis operatio, & ad quam scientiam spectat essentia rei, spectat & operatio, quod sanè in omnibus apparet scientijs.

Secunda opinio. Ideo aliqui distinguunt gradus diuersos in anima rationali, non quidem realiter, sed sola ratione, quia continet in se gradum vegetatiuum, & sensitiuum, & rationalem. Dicunt ergo, secundū gradū vegetatiuū & sensitiuū pertinere ad Physicum: secundùm verò gradū rationalē, pertinere ad Metaphysicum. Sed his obijcitur, ꝙ etiam secundum gradum rationalē informat corpus, nam facit nō solùm animal, sed hominem, hoc est, animal rationale, atque ideo etiam secundùm illum gradū rationalē informat, & est forma, & pertinet ad Physicum. Sed aduertēdū, alios diligētius adhuc distinguere rationale, & alium gradum propriè intellectiuum, vt angeli. Nam rationale propriè est cū discursu, & vnum post aliud, & ex sensu accipiendo, seu ex phantasmatibus, ac intellectiuū propriè, vt angeli est, sine discursu, & omnia simul, & nō ex sensu abstrahēdo. Dicūt ergo, aīam attingere infimū illum gradum angeli supra rationalem gradum, quo, scilicet in supremo & perfectissimo suo actu intelligit, & cōtēplatur simul eā in illo actu nō vtens phātasmate: & talem gradum animæ supremum dicūt esse intellectiuum ab inferiori rationali distinctū non

re, sed ratione, & animã sub illa ratione non informare: nã facit quidẽ hominẽ esse animal rationale, sed non esse animal intellectiuũ, si propriè loquamur: nam hic esset angelus. Et ita dicũt secũdùm hunc vltimum gradum pertinere ad Metaphysicum, secundùm alios tres gradus pertinere ad Physicum.

Nota. 2. differentiam, & conueniẽtiam animæ rationalis cũ intelligẽtijs, & alijs formis.

Sed tamẽ melius & securius dicẽdũ erit, esse vnum simplicẽ gradum medium animæ rationalis, in virtute cõtinentem omnia: est enim anima rationalis in sua substantia, & natura media inter intelligẽtias, & formas materiales. cũ intelligentijs quidẽ cõuenit, quòd per se potest existere absque corpore: at ab ipsis differt, quòd intelligentia est cõpleta substãtia per se in specie, nõ apta facere vnũ cum materia: & anima est substantia incompleta ex se apta vnum cũ materia per se facere: & in hoc cũ formis corruptibilibus conuenit: differt tamen ab eis, quòd per se potest existere, vnde media est substãtia animę, & in cõfinio corporalium, & spiritualium posita, sicut illa, quæ vocãtur Zoophyta, quæ sunt media inter animalia sensitiua, & plãtas veluti spõgia.

Nota. 3. Animã definiri debet per corpus. Ratio cõclusionis qua & Auerro. reprobatur.

Ex hoc fit vnum, quòd anima in sui natura siue sit sine corpore, siue cũ illo, respicit corpus, ac per ipsum definiri debet, est enim talis natura.

Hinc sumitur argumentũ manifestũ esse physicę cõsiderationis, quia per materiã definiri habet ipsius substantia, aliter esset angelus. Vnde melius ita dicitur, quàm vt alij, qui asserũt, secũdũ quid ad Metaphysicũ pertinere, non.n. aduertunt animæ substantiã esse incompletã terminandã per corpus. & quamuis hoc Auerroes dixerit esse nempe incompletã substantiam, tamen contradictio est notãda in suis dictis, à qua nõ potest liberari. Ipse enim ponit animam intellectiuam substantiam separatã non informantẽ, quòd si ita est, iam est completæ naturæ, sicut intelligẽtia: ergo nõ pertinebit ad Physicum cõsiderare quid est ipsius, vt ipse docet: sicut nec pertinet considerare quid est Angelus, sed solùm ipsius esse, vt ipse sæpe clamat. Est Auicennæ 1. Phys. com. 83. & 2. Phys. com. 26. & 8. Phys. com. 3. & 12. Metaphys. com. 5. Tenenda igitur est conclusio certissima esse Physicam formam, sed omnium vltimam & supremam.

Imò verò quamuis in anima rationali gradꝰ illi distinguerẽtur, & vltimus esset metaphysicus, ille propriè intellectiuus esset simpliciter anima dicenda physicæ cõsiderationis, & nõ metaphysicę quadruplici de causa. Primò, quia totus homo compositus quẽ vnà cum corpore cõponit, est simpliciter & propriè physicæ considerationis; & ad eandem scientiam pertinet agere de toto, & de partibus eius. Secundò, quia verè in-

informat,& est vere forma, vt diximus, non Angelus: & habet effectū vere formalem, scilicet dare esse. Tertiò, quia vnitur corpori etiā vi dispositionum, & causarū naturalium; & licet non attingāt causæ naturales eius esse etiā, tamē attingunt eius vnionem ad corpus. Quartò, quia vere vult esse in corpore, & quamuis esse posit per se, tamen tunc est imperfecta, & desiderat corpus, vt ei vniatur: & melius est in corpore, q̄ extra; imò & melius intelligit in corpore, quàm extra, non quidem in hoc corruptibili, sed in corpore glorioso, tamē re ipsa in corpore.

3. Cōclu. Tertia conclusio. Idem dicēdū est de operationibus animæ, omnes videlicet etiā separatas pertinere ad Physicum. Quāuis enim habeat aliquas operationes separatas, & alias coniunctas cum corpore, tamen omnes procedunt ab vno illo gradu animæ medio, qui est physicæ considerationis: nam sicut à Sole multæ procedunt operationes, & à causa vniuersali multi & varij fiunt effectus, & ab vna eius virtute. v.g. à lumine, quia est vna re, sed multiplex virtute. Sic ab illo gradu animæ medio virtute multiplici multæ fiunt operationes, quædā cōmunes cū brutis, quædam communes cū Angelis, cùm ergo principium, à quo procedunt, sit physicum, etiā omnes illę physicę erūt cōsiderationis, & à Physico meritò cōsiderabūtur. Et meliùs ita dicitur, q̄ si dicamus aliquas animæ operationes pertinere ad physicum, alias ad Metaphysicū: vel quòd ipsa anima intellectiua quantū ad operationem, & intellectionē physicā, pertineat ad Physicum: quātū tamen ad aliā, ad Metaphysicum. Fateor tamen quòd sic etiam probabiliter diceretur de operationibus: nam operatio prior depēdet à sensu, & ad sensum dicit ordinē atque ideò propriè est physica.

Posterior operatio non pēdet à sensu, & sic posses intelligere, quoties Aristoteles dicit non pertinere ad Physicum tractare de omni anima: intellige illū de intellectiua quātum ad hanc contēplatiuā operationem, respectu cuius solet dici ab Aristotele Mens, & Intellectus. His sic explicatis, ad argumenta respondetur.

Ad primum respondeo primò contra Simpli. animam esse naturam, quod expresse dicit Aristoteles. 1. de part. c. 1. vbi bis cā naturā vocat, & 8. Phys. text. 24. dicit animalia seipsa mouere secūdùm naturam, constat autem quòd ab anima mouentur: quod ibi etiam Simplicius fatetur. *Ad. 1.* *Nota animam esse naturā etiam in Arist.*

Respōdeo secūdò ad argumētū, quòd vt aliqua forma dicatur natura, non est opus, vt respectu omnium suarum operationū dicatur natura. v. g. forma ignis, natura dicitur, sed nō respectu calefactionis, sed respectu motus localis, qa natura est principiū motus interni. Ita anima nostra dicitur, non quidem *Secunda solutio.*

quidem respectu sensationis, vel intellectionis, sed respectu augmẽtationis, & nutritionis, & motus localis, quæ exercentur à sensitiua, & rationali.

Ad secũdum. Ad secundũ dico, quòd de sensitiua, & vegetatiua non procedit argumentũ: sunt enim incorruptibiles: at de intellectiua nõ etiam procedit, quia licet nõ sit generabilis, nec corruptibilis, habet se ad modũ generabiliũ, quia dicit ordinem ad materiã, quam informat, & vnà cũ corpore substat accidentibus sensibilibus, & alterationibus, sicut reliquę: & hoc sufficit, ad physicam cõsideratione, & ita 2. Physi. tex. 26. dicitur, quòd Physicus se extẽdit ad animã rationalẽ, quæ licet separabilis sit, in materia tamen est. Respondeo igitur ad text. Arist. quòd vocat formas generabiles, & alterabiles. *Nota.* Aduerte autẽ, ꝙ formæ dicuntur generabiles & alterabiles, per accidens tamen, vt dictum est.

Ad tertium. Ad tertiũ respondeo, quòd anima rationalis separata adhuc in substãtia sua habet ordinẽ ad materiã, & sic physica forma est. At quia est, vt diximus, gradus medius eminenter in se multa continẽs: est quidem forma, sed separabilis: & ideò etiã inter separatas potuit ab Aristotele computari.

Secũdò dicimus habere operationem separatam, non omnẽ, sed cõtemplatiuã: & sic etiam dici potest ad Physicũ nõ pertinere. Vel etiam tertiò, vt alij dicunt, illũ vltimũ gradũ intellectiuũ esse separatũ & nõ pertinere ad Physicũ.

Ad. 4. Prima solutio. Ad quartum aliqui dicunt, argumentum Arist. esse probabile, & non concludere. Nam aliter per illud probaretur, quòd Metaphysicus saltẽ, qui tractat de intellectu, tractaret de omni ente: quod friuolũ est dicere. Dico tamen, argumẽtũ Arist. esse optimũ, & cõcludere: loquit. n. de obiecto adęquato potẽtię: & ita est, ꝙ cũ obiectũ Intellect⁹ sit ens, qui tractat de Intellectu, tractabit de ente. *Secunda solutio verior.*

Nota duplex obiectum Intellectus. Tamen nota, quòd Intellectus habet duo obiecta, secũdùm duas intellectiones. Secundùm enim physicam, habet ens sensibile, nõ enim omne ens intelligit, sed quod sensibus potest venari. At secundùm contemplatiuã habet Intelligentias, secundùm vtranque omnia, sicut Physicus considerans priorẽ, tractat de obiecto, id est, de ente sensibili, ita Metaphysicus cõsiderans posteriorem, tractat de Intelligentijs: quòd si vnus consideraret vtranque, cõsideraret omnia: quod friuolũ est: & sic patet solutio argumenti.

Ad. 5. Ad quintum respondeo, quòd anima intellectiua communicat corpori motũ, sensum, vegetationẽ: & hoc sat est. Non enim opus est, vt forma omnes suas operationes cõmunicet. Dico etiã, ꝙ communicat intelligere, quomodo cõmunicari potest: quia pendet intellectio à sensu nõ cointelligẽte, sed ministrãte ea, quę intelligẽda sunt.

sunt: quod alij vocant dependere à corpore, non vt à subiecto, sed vt ab obiecto, de hoc tamē postea exacte dicetur.

An liber de Anima antecedat librum de Animalibus. Quæst. III.

POstquam scientiam de anima Physicam esse diximus, consequens est disputare, in qua Physicæ parte sit collocanda. Quod, vt facile intelligas, scito Physicum versari circa corpora naturalia, ipsorumq; passiones, & principia vt dicitur. 1. Cœli text. 1. Sunt autem huiusmodi corporum genera sex, puta, cœli, elemēta, mixta imperfecta, (vt glacies, venti, cometæ) & mixta perfecta inanimata, (vt metalla & lapides) sunt etiam plantæ, & tandem animalia. hæc omnia ad Physicum spectant.

Nota. 1. Sex corporū genera circa quæ versatur Physica.

Tota ergo Physica diuiditur cōmuni diuisione in octo partes: in prima traduntur principia & passiones cōmunia omnibus corporibus, vt materia, forma, motus locus, tempus: & hoc faciunt libri Physicorum, qui locum primū obtinet in vniuersa Physica. Postea tractatur de Cœlo, quia passio omniū prima, scilicet motus localis, ei inest: & quod corpus simplex est: traditur etiam de elementis, qua parte cum cœlo conueniunt, id est ratione mot⁹ localis. Et quia corpora simplicia sunt nō ex alijs corporibus conflata, & sic secundum locum tenent libri de cœlo, qui de simplici corpore mobili secundum locū sunt, vt ibi dicit Simplicius. Postea sequitur aliud corpus, scilicet elementum secūdum se, id est, vt generabile, & mutabile est & aliorum mutationum causa: & hoc fit in libris de Generatione, vbi de ipsa generatione & de elementis, quæ ipsius sunt causa, traditur: & sic tenēt locum tertium. Postea in quarto loco est liber Metheororum, in quo de mixtis imperfectis agitur. In quinto de Mineralibus liber est, quem ab Aristotele nō habemus, postea sequitur de animatis. Fit autem quædam per se cōsideratio de anima, ob magnas ac multas ipsi⁹ difficultates separata ab animalibus & plantis, & est in sexto loco. Septimum obtinent animalia. Octauum plantæ. hæ sunt omnes Physicæ partes.

Nota. 2. Diuisio Physicæ i octo partes.

De ordine tamen discrepāt Doctores, omnes quidem conueniūt in ordine quinque partium priorum. Difficultas tātùm est in duobus. Alterum est, an liber de Anima sit in loco sexto ante tractationem animalium & plantarum, an post. Alterum est, an liber de plantis antecedat librum de animalibus, an sequatur. Circa primū est opinio Auerrois. 1. Metheororum com. 1. vbi vltimū locum post animata dat ipsi animæ. Idē Philop. in hoc prologo, & Alex. non in. 1. Metheor. vbi cōmuniter citatur: hìc enim nihil dicit, sed in libro suo. 1. de anima cap. 2.

Nota. 3. Ordo partiū Phys.

1. Opinio circa primā quæs.

Rationes pro hac sententia hæ possunt esse. Prima; Notiora nobis

1. Ratio pro hac opinione.

bis sunt tradenda prius: at composita sunt nobis notiora suis principijs: ea ergo sunt prius tradēda: & sic antecedet liber de animalibus.

2. Ratio. Secundò: Si anima antecedet cōsiderationem animatorū, sequitur ꝙ deberet etiam antecedere libros de cœlo: nam cœlū est animatum, vt dixisse videtur Arist. li. 2. cœli tex. 1. illud tamē nullus admittit.

3. Ratio. Tertiò, & hoc est argumētū Auerrois. Materia debet præcedere cōsiderationem formæ; cùm illa sit prior: at partes, & organa sunt materia ipsius animæ: ergo debēt præcedere animæ considerationem.

4. Ratio. Quartò, consideratio orbium in 12. Metaphysic. præcedit considerationem Intelligentiarum: ergo etiam consideratio ipsorum corporum animatorum erit ante animæ considerationem,

5. Ratio. Quintum est argumentum. Anima definitur per corpus organicū: ergo pendet ex cognitione ipsius corporis: ergo huius consideratio prior est, quæ traditur in libro animalium & plantarum.

6. Ratio. Adde Arist. De longit. & breuit. vitæ vbi dicit, quòd traditis illis passionibus, erit absoluta doctrina animalium, quasi animalia iam sint tractata ante parua naturalia: ergo ante animam: nam liber de anima coniunctus est cum paruis naturalibus. Hæc sunt argumenta pro ista sententia.

2. opinio. Oppositum sententiam tenent magni Philosophi, quòd liber de anima sextum obtineat locū ante libros đ animalibus, inter quos est Auicenna, qui ob hanc causam librum de anima inscripsit sextum naturalium. Idem Albertus Magnus in præsenti, & 1. Physic. tract. 1. cap. 4. & q. 1. de homine, & libr. 1. animalium cap. 1. Idem S. Tho, in præsenti & prologo Physic. & Aegid. prolog. Physic. & Apollinaris, & dēnique omnes Latini.

Circa alteram difficultatem adhuc est difficultas. nam Auerroes. 1. Metheoror. librum plantarū existimat antecedere librum de animalibus. idem Albertus. 1. Physi. tract. 1, cap. 4. At Philoponus, & Alex. 1. Metheororum, librum de animalibus putat antecedere, vltimum locum habere plantas. 2. Quæst. an liber de Plātis antecedat librum de animalibus. 1. opinio. 2. opinio.

Ratio pro Auerroe hæc esse potest: quia simpliciores sunt plantæ quæ tantum vegetatiuæ sunt, simpliciora autē tradenda priùs sunt. Hæ sunt opiniones Philosophorū. Ratio primæ opinionis. 1. Coclu. contra Auerr. Probatur primo.

Pro huius autē determinatione sit prima conclusio. Liber de anima anteponendus est libris de animalibus, & plantis: & sic sextum obtinet locū. Hæc cōclusio probatur primò, ordine doctrinę. Principia & causa sunt prius tradēda: sed anima est principiū animatorum: ergò ipsius cōsideratio pri⁹ est tradēda. Cōsequētia est certa. Maior est Arist. 1. Physic. text. 1: Minor est etiā ipsius in præsenti prologo tex. 2. vbi animam principiū animalium id est animatorum dicit. Hoc argumentum est Alberti.

Secundum est S. Tho. in præsenti.

ti.communia sunt prius tradēda. vt dicit,& probat Arist.1. de par. ca.1.at anima est omnibus animatis cōis: ergo prius est tradenda.

Tertium sit argumētum. Liber de anima continuatur cum libro paruorū naturalium, vt patet de sensu text.1.at liber paruorū naturaliū antecedit libros de anima lib⁹:ergo etiā liber de anima. Cōsequentia est certa. Minor probatur. Passiones communes sunt tradendæ priùs quā particulares, vt notū est: at liber ille paruorū naturaliū est de passionibus cōmunibus, tum omnibus animalibus, tum omnibus viuentibus:ergo antecedit. Illud aūt ex ca.1.De sensu patet, vbi tales passiones Aristot.proponit,ac cōmunes vocat.

2. Cōcl'u. Secunda cōclusio:Liber de anima,& paruorum naturalium vna pars est Philosophiæ. Hoc patet ex ipsa explicatione &contextu: nam passiones animæ dupliciter considerantur. Vno modo, vt ab ipsa sunt,vt à principio:& sic considerantur in libris de anima. Altero modo,vt per corpus exercentur: & sic in paruis naturalibus, vbi đ organis ipsis differitur,&de corpore vt tales recipit passiones. *Probatur primo.*

Et ita in p̄senti textu tertiò p̄ponit vtrunque se tractaturū, & de passionibus animæ secundum se, id est,respectu ipsius,&de passionibus cōmunibus cū animalibus, id est,de ipsis,vt animali per animam insunt:cui textui respondet cap.1.de sens.vbi dicit. Postquā de anima secundum se dictū est, oportere tradere de communibus cū animali. quod si nō placet vnicū librū &partē facere,scias tamē esse considerandam talem tractationem cum lib.de anima.

3. Cōclus. Tertia cōclusio, Probabilius puto ordine doctrinæ, antecedere libros de animalibus, vltimumque tenere locum librū plantarū: hoc non secundum naturam, nam sic plantæ debēt præcedere, sed quia doctrina de plantis traditur per analogiam quandam, & proportionem ad animalia : nam officia partium plantarum cognoscuntur per officia paruum animaliū, & per ista traduntur. *Probatur primo.*

Adde etiā,quòd inuenimus exēplū in Arist. Libro enim đ anima prius egit de odoratu, quā de gustu:at libro de sensu.c.5.ordinem vertit,prius de corporibus, quàm de odoribus agit, & hoc quia de odoribus loquebatur per similitudinē ad sapores:illi enim sunt difficiliores. Hæc verò mihi vidētur circa horum librorum ordinem.

Ad primum. Superest,vt ad argumēta respōdeamus. Ad primū, admitto composita esse notiora nobis : sed neganda est maior. Ordo enim doctrinę nō semper cōfirmatur ordini nostræ cognitionis,sed aliquādo ordini naturæ. Vnde in effectibus,& causis tradendis,potius sequitur ordinē naturę: à causis n. incipit sciētia,& sic Aris.pri⁹ nos materiā & formā docuit,quàm de vllo naturali composito dicere.

Ad secũdum. Ad secundum, negatur cœlũ habere animam. nam Intelligentia non est cœli forma, cùm sit in se cõpleta substantia: sed dicitur ad similitudinem animatum, quia motum habet à principio existente, seu potius assistẽte illi: sed hoc impropriè dicitur.

Ad tertium. Ad tertiũ dico, quòd partes non sũnt materia animę: nõ enim pars animalis sumitur absque anima: quòd si ipsa sola materia, & organizatio consideretur, dico potius esse instrumenta animæ: at cognitiò instrumenti pendet ex cognitione principalis efficientis, & finis: huiusmodi autem est anima. 1. de part. animal. cap. 5.

Ad quartũ. Ad quartum dico, quòd orbis nõ cõparatur animali. Animal enim totum est ex anima ipsa & corpore: at orbis, mobilis rationẽ habet.

Prima. Propterea illic nõ traditur scientia orbium, sicut de animalibus in libro ipsorum, sed solùm quædam confusa cognitio, quam de animalibus tradere nõ est opus: quia quilibet scit illam, vel facilè supponi potest, vt illic fit de orbibus.

Ad quintum. Ad quintũ: dico, quòd animata dupliciter cognosci possunt. Vno modo distinctè quo ad omnes partes, & causas, & passiones: & hoc pertinet ad ipsorum consideratione, quã dicimus tradi in suo libro, & sequi librum de Anima. altero modo cõfusè secũdũ aliquã cognitionẽ, quæ facilè haberi ꝑ se põt: & sic antecedit & ponitur in definitione. Et nota hãc solutionem.

Ad sextum. Ad locũ Aristotelis dico, quòd sic intelligitur, quòd sit absoluta contemplatio animaliũ, id est, earum passionũ, quas animalibus communes proposuerat in principio de sens.

An anima sit subiectum huius libri.
Quæstio. IIII.

SVbiectum, seu obiectum, quod alij materiam scientiæ vocãt, id est, circa quod talis scientia versatur, eius naturã, & passiones inquirendo, est autem controuersia, an tale sit anima, huius tractationis, an potius animatum corpus: & videtur potius esse hoc, quã anima. Primò. Id est subiectum, cui illius passiones, quæ in scientia cõsiderãtur, insunt: sed corpori animato, non animæ, tales insunt: nã videre, audire, irasci, & reliquæ toti composito competunt: ergo id est subiectum. *Rationes ad partẽ negatiuã. Prima.*

Secundò. Subiectũ partis alicuius scientiæ totalis, debet esse species subiecti ipsius sciẽtiæ totalis: ergo subiectum sciẽtiæ de anima erit species entis mobilis, quod est subiectum totius Physicæ: sed corpus animatum, & non anima, vt notũ est, species est entis mobilis ergo id est subiectum.

Tertiò. Corpus animatum, cùm sit cõmune animalibus, & plãtis, debet tradi ante animalia, & plantas, non est autem alia pars, nisi in hoc libro: ergo est subiectum.

Quartò. Subiectum præsupponitur in scientia quid sit, at de anima id non fit, imò definitur: ergo

non

non est anima subiectum.

1. Opinio In hac quæstione sunt tres sententię. Prima est Pauli Veneti cō. 3. quam Iandunus. q. 3. tribuit Alberto Magno; sed nō ita est. Hic dicit duplex esse subiectū in re. Vnū, quod, puta, illud cui passiones insunt, & de duo prædicātur: & hoc est cōpositum, vt homo respectu risibilitatis. Alterum est, quo, id est principiū, ratione cui⁹ insunt, id quod est forma. Ita dicit in sciētia esse hoc duplex subiectū & quo, & quod: vt enim est quo insunt, ita est quo considerātur inesse: & cui insunt, ita cui cōsiderantur inesse. Dicit ergo, ꝙ in tractatione de anima est hoc duplex subiectum: anima est subiectū, quo; corpus animatum, quod.

2. Opinio Altera sententia est Apollinaris. q. 3. quæ dicit, vnicū esse librū, seu tractationem, sciētiam de anima, & paruorū naturaliū, & totius esse corpus animatum subiectum: quāuis huius partis de anima, sola sit anima subiectum, totum tamen cōiungi debet, & vnicum dari subiectum corpus animatum.

3. Opinio Tertia sententia est Alberti Magni in pręsenti, & S. Tho. & Aegidij, & Ianduni. q. 3. & communis aliorum, quòd anima sit subiectū, & non corpus animatum.

1. Coclo. Pro huius dilucidatione, sit prima cōclusio. Anima est subiectū huius tractationis, & non corpus animatū. *Probatur primò ex Arist.* Probatur primò authoritate. Cap. enim de sens. in principio dicit, de anima secūdùm se dictum esse. Vide igitur quó pacto solius animæ, & non corporis animati esse cōsiderationē hanc?

Præterea ex tituli inscriptione: dicitur. n. de aīa, atq; etiā ex his, quæ proponit se dicturū de anima, & ex toto cōtextu: vbi patet, non esse dubium secundùm Aristotelē, animam esse subiectum.

Secundò probatur ratione. Probatur secūdò. Illud est subiectū in sciētia, cuius definitio ponitur in illa, & species, ac passiones cōsiderantur: at anima definitur hìc; ipsius species tractantur, scilicet vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: passiones etiā, id est, potētiæ, quæ ab ipsa procedunt: ergo anima est subiectum.

Tertiò. Pręterea tertiò. Si corp⁹ animatū esset subiectū, tūc ista sciētia esset generica, solùm ꝙ ageret de quodā viuētiū genere: sic autē nō esset dignissima, vt dicit Aristoteles: quia perfectior est cognitio specierum; nō est igitur animatū corpus, sed anima, subiectum.

2. Coclu. Probatur primo. Secunda conclusio. Paruorum naturalium subiectum est etiam anima. Primò, quia est idē liber & cōtinuus. Præterea, quia passiones illic cōsideratę nō sunt, vt cōposito inhærēt absolutè, sed vt ab anima procedūt, & in cōpositum deriuantur: & sic omnia illa in ordine ad animam tractantur.

Ad 1. Ad primum igitur dico, ꝙ illæ passiones absolutè prædicantur de composito, tamen de anima etiam pṛdicātur, hoc modo; quia ipsa est illarum principium. nam

passiones per corpus exercentur, ab anima tamẽ proueniũt. & hoc modo tales passiones hic tractantur, atq; ideo anima est subiectũ.

Ad. 2. Ad secundum neganda est illa maior. Non enim id est necessarium: nam in scientia non semper de speciebus agitur, sed aliquãdo de principijs & causis: & sic in præsenti traditur de anima, quæ animatorum est principium.

Ad. 3. Ad tertium respondeo, quòd verũ est oportuisse prius tradere de animato: tamen quia nihil habet aliud ferè, q̃ quod in libro de anima traditum est, & in paruis naturalibus, idcirco nõ est alia pars cõsiderationis distincta, sed solùm oportet applicare animato, quę dicta sunt de anima, quæ est subiectum huius considerationis.

Ad. 4. Ad quartum dico, quòd sciẽtia supponit de subiecto quid nominis, non quid rei, imò scientia est definire suum subiectum, quãuis non demonstrare ipsum quid, vt diximus in Poster. libr.

PROPOSITIONES aliquot Fide tenendæ, quibus vera debet esse philosophia consentanea.

QVia multa de anima disputanda sunt, in quibus non licet Catholico dubitare; disputãtur autem vt philosophorũ errores, & sophismata vitentur, & reijciantur, ac vera philosophia constet: placuit antequàm quicquam disputaretur, ea omnia vt fundamenta certa proponere, vt postea securius, & expeditius procedamus. Nec hoc est à nobis hoc loco præter rationem factum: nã Concilio Lateranensi tertio congregato sub Leone. X. anno. 1513. sess. 8. impositum est præceptoribus philosophiæ, vt erroneas philosophorum rationes, in his quæ cõtra fidem sunt, soluãt pro viribus, ac veram & Christianam philosophiam proponãt. Redigemus ergo ea, quæ in præsenti occurrẽt ad aliquot canones seu propositiones, quæ sequuntur, idque addita breuissima probatione, qua cõstet esse Fidei. De eisdem postea suis locis fusiùs disputaturi.

Prima ppositio. Anima rationalis, & intellectiua nõ est vna numero in omnibus.

Prima propositio. Anima rationalis & intellectiua non est vna numero in omnibus hominibus, sed est & fuit & erit plurificata secundũ indiuiduorũ hominũ pluralitatẽ, ita vt singulæ sint in singulis.

Error.

Hæc est de fide determinata in illo Concilio Lateranense. 3. sess. 8. Oppositum habuit Auerroes, qui vnicum Intellectum numero assistentem omnibus hominibus posuit, contra quam amentiã scripserunt multi viri docti, & inter hos pręsertim Alber. in libello de vnitate intellectus, vbi soluit triginta argumenta huius erroris, & totidem pro veritate ponit: scripsit etiam S. Tho. 2. Contra gentes. c. 73. & similiter Aegidius, & alij, & nos etiã infra disputabimus.

Secunda ppositio. In vnoquoque homine

Secunda propositio, in vno quoque homine vna est anima, non plures. August. 10. super Genes. ad literam cap. 14. refert ex sententia

vna est anima, & nō plures.

Error.

tia Manichæorum duas animas in homine; alteram sensitiuam, alteram intellectiuam. & cap. 12. refert idē, ex quodā, nomine Didimo. quod idem habuit Philon Iudæus in opusculo inscripto, Quòd deterius potiori insidietur.

Oppositum docet Augustinus de Ecclesiasticis dogma. ca. enim. 15. inquit: Nec duas animas esse in homine: vnam animalem, qua animetur corpus, & immista sit sanguini: alteram spiritualē, quæ rationi ministret; sed dicimus vnam & eandem esse animam in homine, quæ corpus sua societate viuificet, & semetipsum sua ratione disponat. hęc Augustinus. Idē dicit omnino libro De spiritu & anima. c. 9. & lib. De fide & Symbolo, atq; alijs locis: & Damascenus. De fide orthodoxa. c. 12. & est expressa huius determinatio. 8. synodo generali act. 10. can. 11. cuius verba sunt: Apparet quosdam id temporis in tantum impietatis venisse, vt duas in homine animas impudēter dogmatizēt: quos omnes, & similia sentientes, cùm: Vetus, & Nouum Testamētum, & omnes Ecclesiæ Patres vnā animam rationalem in homine asseuerent, sancta & vniuersalis Synodus anathematizat. hæc sunt verba. Et quamuis aliquis effugere posset asserens, non intelligi canonē hūc de anima sensitiua, & rationali, sed intelligi de pluralitate animarū vtētiū ratione, quod aliqui catholici, inter quos est Scotus & Paulus Venetus tenēt esse animā vegetatiuā & sensitiuā in homine distinctas à rationali, nec tamen videatur illos esse dānatos in illo canone: tamē hoc fateor, eā esse nō ita tutā & certā canonis interpretationē & restrictionē, cùm in genere loquatur, & Sanctorum aliorū testimonia glossam non pati, cùm sint manifesta. Et præterea de Christi, redēptoris nostri, anima sensitiua q d de ea in morte actū esset, an mortua fuerit, an in sepulchro māserit, an cū anima rationali ad limbū descēderit nō facile respōderi sine aliqua impietate poterit. Quare arbitror hanc sententiā esse periculosam & temerariam, de qua tamen postea plura suo loco dicemus.

Tertia ppositio. Anima rationalis secundum se, & suam substantiam est corporis forma materiāq; informat, & cum ipsa facit vnū per se.

Tertia propositio. Aīa rationalis secūdum se, & suā substātiā, est corporis forma, materiamq; informat, & cū ipsa vnū per se facit.

Oppositum huius sensit Plato, vt referunt Arist. 2. animę tex. 11. & Themist. 2. animæ. c. 2. qui putauit animam assistere sicut nautam in naui. idem Philoponus. 2. animæ. c. 1. in fine. & Gregor. Nissen. 2. de anima cap. 5. vbi reprehendit Aristotelem, tāquam sentientem esse formam.

Error.

Probatur propositio.

Sed iam post Gregorium id est damnatum in Concilio Viennensi, scilicet vnde desumpta fuit Clementia, de summa Trinitate & fide catholica. c. vnico, & postea approbauit Leo. X. Idē cōci. Later. sess. 8. vbi illā esse verè formā in

mantē secundùm Fidē statuitur.

Quarta ꝓpositio. Anima rationalis à solo Deo est creata. Quarta propositio. Anima rationalis à solo Deo est creata. Scias ergo reliquas formas à Deo produci, medijs causis particularibus; at animā intellectiuā à solo Deo produci atque ideo creari.

Primus. Error. Fuerūt in oppositū duo errores, prior Tertulliani, vt refert Augustinus libro de hæresib⁹, ad Quotvult Deum, c.86. qui putauit animas esse ex traduce id est animā vnius produci ab anima alterius, vt anima filij ab anima patris.

Secūdus. Error. Posterior fuit aliorum dicētiū fuisse factas ab angelis: Hunc errorem tenuerunt Hermias, & Seleucus, Galatæ, vnde orta fuit hæresis Messalianorum, vt dicitur 7. Histor. Tripar. cap. 11.

Dubium aliquando an esset d fide. At circa errorē Tertulliani, quē & habuit Apollinaris Alexādrinus, vt dicitur. 5. Histo. Tripar. c. 44. fuit dubius Augustinus, an secundùm fidē esset tenendum, animam à solo Deo creari. nam in illo libro de hęresi, c. 81. inquit, non propter illud fuisse proclamatū hæreticum Tertullianum. Et in epistola. de origine animæ ad Hierony. credit animas rationales non esse ex semine, sed à solo Deo creari: dubitat tamen an id sit fide tenendum, & respondet quibusdam locis scripturæ, quibus videbat id fide probari.

Præterea Eucherius Episcopus Lugdu. posterior. Aug. circiter cētū annos, super illa verba Genesis, Aedificauit dn̄s Deus costam &c. dicit illud esse difficile determinatu: quia nihil est à sanctis viris, aut scripturarum authoritate certo pronunciatum.

Iam constat esse errorem, & probatur propositio. At S. Tho. 2. Cōtra gentes. c. 86. dicit illam opinionem Tertull. esse errorē, & in. qq. de potētia. q. 3. ar. 9. dicit, Diligenter cōsideranti apparebit id esse dānatum. Leo enim. I. epistola. 91. dicit animas à nullo incorporari, nisi à solo Deo ipsarum creatore. Vbi conuincitur etiā error posterior asserētium ab Angelis esse factas: cōuincitur etiam hoc ex illis verbis Symboli; Factorem omnium, visibilium, & inuisibilium. Nā si anima rationalis est spiritualis, vt est, & iam dicemus; necesse est, sit creata, & nulla naturali virtute producta. sed de hac re postea suo loco diligētius, nunc satis est fidei veritatem digito commōstrasse.

Quinta ꝓpositio. Anima rationalis est spiritus, et non corpus, nec ex corporibus conflata. Quinta propositio. Anima rationalis est spiritus, nec est corp⁹, nec ex corporibus conflata. Hoc fuisse Platonis videtur, qui vt, refert Aristot. 1. animæ tex. 45. dixit ex elemētis esse compositam, idem dixerunt Cleātes, & Crysippus, quos referunt Grego. 20. animæ, cap. 2. & Tertull. libro de anima. huius etiam erroris fuit Apollinaris, de quo supra.

Error. Probatur propositio. Hoc tamē est aduersus scripturas. Lucæ. 23. In man⁹ tuas cōmēdo spiritū meum. Ad Galat. 5. Caro cōcupiscit aduersus spiritum.

Respōdetur obiectioni. Nec obstat. 7. Syno. generalis, actio. 5. vbi citat͛ cuiusdā patris testimo-

stimoniũ dicẽtis, animas, & angelos ex aëre, vel ignea materia esse cõflatos: quòd tamẽ cõcilium nõ reprobauit. Nã id non definitur à Cõcilio, sed solũ inter alia multa patrum testimonia citatur ad cõprobationẽ vsus imaginum: non n. ibi quidquã de hac materia tractabatur, sed solũ de cultu imaginum. Ille autẽ sanctus pater erat opinionis Platonicæ, & disputãs cum Iudæo, ex ea opinione licèt falsa volebat descẽdere angelorũ imagines. Cõcilium autẽ citauit nõ vt in eo approbaret illum, sed vt ostẽdat illum patrẽ in vsu imaginum rectè secum sensisse.

At verò tã de angelis, quàm de anima definita hæc iã veritas profectò videtur in Lateranensi Cõcilio. 1. sub Innocentio. 3. vbi dicitur: Deus ab initio vtranq; de nihilo condidit creaturã, corporalẽ, & spiritualem: angelicã, scilicet, & mũdãnã. Deinde humanã quasi cõmunem ex spiritu & corpore cõstitutã. hæc ibi. & habetur Extra, de summa Trinitate, & fide catholica, can. firmiter credimus. id quod asseritur in ipsa definitione fidei, vt non facilè quis ea verba posit effugere, & nonnulli parum cautè putarunt.

Sexta ppositio. Sexta. Anima nõ est Dei substãtia, nec ex Dei substantia.

Anima non est Dei substantia, nec ex Dei substantia, error. Irenæus lib. 1. aduersus hæreses c. 24. refert Carpocratẽ fuisse huius hæresis authorẽ, quòd anima sit ex Dei substantia, quam receperunt hæretici dicti Gnostici, & postea Manichæi, & idẽ videtur sentire Philon Iudæus libro allegato, cuius verba sunt: Quomodo credibile videtur tam exiguã mẽtem humanam membranula cerebri, aut corde, haud amplis spatijs inclusam, tantã cœli, mundique magnitudinẽ capere, nisi illius diuinæ, fœlicisque animæ portiuncula esset indiuisibilis?

Probatur propositio. Aduersus hanc hæresim est Cõcil. Bracar. 1. ca. 5. Si quis, inquit, animas, aut Angelos credit ex Dei substãtia extitisse, sicut Manichæus, & Priscilianus dixerũt, anathema sit. Idem determinauit Leo Primus epistola. 91. ca. 5.

Septima propositio. Septima. Anima nõ fuit creata ante corpus, sed simul à Deo creatur, & corpori infunditur.

Anima non fuit creata ante corpus sed simul creatur, & corpori infunditur. error. Oppositi erroris fuit Orige. li. 1. Periarchõ. c. 7. credẽs animas fuisse ante corpora creatas. Cæli⁹ Rodigi. li. 10. c. 16. id refert ex sentẽtia Platonis, & Macrob. Istius erroris meminit Hierony. epistola ad Pacmachiũ. Dãnatus est autẽ error hic à Leone Primo epist. 71. cõtra errores Priscilianistarũ. *Probatur propositio.*

Octaua ppositio. Octaua. Anima rationalis non corrũpitur corrupto corpore, sed manet in æternum duratura.

Anima rationalis nõ corrumpitur corrupto corpore, sed manet in æternũ duratura. Huic opposita fuit hæresis Saducæorum, quos impugnat Dñs, Matth. 22. & sunt plurima loca Scripturæ contra hunc errorẽ, ex quibus sufficiant duo. Matth. 22. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autẽ occidere nõ possunt. & Sap. 3. Iustorum ani-

Error. Probatur propositio.

mæ in manũ Dei sunt, visi sunt oculis insipiẽtiũ mori: illi autẽ sunt in pace. & est definitũ id in citato illo Lateranẽsi Cõcilio. 3. ses. 8.

Nona propositio. Animæ manẽtes post corpora non subintrãt alia corpora, nec transmigrant de vno in aliud.

Nona. Animę manẽtes post corpora nõ subintrant alia corpora, nec trãsmigrant de vno in aliud.

Herodotus dicit transmigrationẽ animarum fuisse placitũ Philosophorum Aegyptiorum, ac inde sumpsisse Græcos. Lactã. li. 7. refert Pythagorã inter hos. Idem receperũt quidã hæretici dicti Albanenses, & Albigenses, contra quos est Athan. lib. 6. de beatitudine filij Dei, vbi docet aliud esse contra fidem.

Error. Probatur propositio. Decima propositio. Omnes rationes

Decima. Omnes rationes naturales, quæ contra animę immortalitatem, & alias veritates Fidei à Philosophis factæ fuerunt, sunt sophisticæ, & vanæ, & solubiles. Nec enim Philosophia vera repugnat veritati diuinæ.

naturales cõtra animæ immortalitatẽ, & alias veritates Fidei sunt sophisticæ, vanæ & solubiles. Error.

Hęc est contra aliquos, qui absque vlla cõsideratione dicunt, secundùm philosophiã esse animã mortalem, & in alijs huiusmodi hoc inepto & impio vtuntur loquendi modo, quos dãnat Cõcil. Lateranen. 3. allegatum sub Leone. X. sess. 8. & determinat, quæ si dei repugnant, nõ esse secundùm Philosophiam verã. Verũ enim non contradicit vero. Est autem fides supra naturam, non autem contra ipsam: & iubet Concilium ea solui, & veritatem pro viribus quantum fieri posset persuadere, & docere. Hæc sunt quę maximè præ oculis sunt habenda, & tanquam certissima tenenda, postea accedem⁹ paulatim proprijs in locis ad disputationes.

IN PRIMVM ARISTOTELIS LIBRVM DE ANIMA.

CAPVT PRIMVM.

Bonorum & honorabilium notitiam. Tex. 1.

Tria quo in hoc prologo facit Arist.

Prologus hic maximè scientiã de anima commendat. est enim ex his, quos Aristotelis edidit, scitu dignissimus. Tria in ipso facit. Primùm, dignitatẽ ac vtilitatem scientiæ huius ponit; in quo beneuolos facit lectores: Secũdũ, procedẽdi modũ, in quo facit dociles: Tertiũ difficultatẽ sciẽtiæ multis quæstionib⁹ ꝓpositis ostẽdit, in quo attentos reddit.

Primo de nobilitate scientiæ de anima.

In hoc igitur primo textu nobilitatẽ ponit sciẽtię huius tali conclusione. Historia de anima alijs est melior & honorabilior ob subiecti excellentiã, & ob sciẽtię certitudinem. Hanc sic probat: Omnis scientia alias nobilitate materiæ, aut certitudine cognitionis superans, est illis melior, ac honorabilior; at scientia de anima est alias superans in vtroque: ergo illis est melior & honorabilior.

Ad-

Nota, 1. Aduerte, ꝙ dicit, historiam animæ, non quia summatim, & non exactè de anima tractet, vt volũt aliqui: sed historiã sumit pro sciẽtia, vt notat Simplicius & Philoponus: dicũt .n. historiographos solere dici scientes, & sapientes.

Nota, 2. Ante argumẽti maiorẽ, supponit fundamentum, scilicet notitiã esse bonã & honorabilẽ: per notitiam, cognitionẽ verã intellectus intelligit, vt Simplicius notat.

Nota, 3. Aduerte autem, quòd cognitio dicitur bona, non quòd sit solùm bonorũ: nã malorũ cognitio etiã est bona, est enim Intellectus perfectio quæcunq; vera cognitio, & in eo bona dicitur, quamuis obiectum sit non bonum, vel malum. Nõ enim Intellectus est sicut voluntas: velle enim malum, & peccatum, malũ est: at ipsum cognoscere bonum est, ad multaq; prodest, vt Philoponus notat.

Nota, 4. Aduerte etiã literam. sensus. n. est. Cùm opinemur scientiam esse ponendam inter bona & honorabilia, ac eo magis quo excedit plus materiæ dignitate, & certitudine: ab ista vtraque scientia animæ in primis est ponẽda. Cætera quæ dubia sunt in textu in quæstione sequenti examinantur.

An scientia animæ alias vincat nobilitate, & certitudine. Quæst. V.

QVod in hac parte difficultatẽ facit illud est. Videtur enim, ꝙ nõ sit ista sciẽtia alijs nobilior & certior. Primò, quia in 8. Physic. agitur de primo motore, qui tamen nobilior est, q̃ anima.

Ratio prima ad partẽ negatiuam.

2. Preterea in libro de Cœlo agitur de cœlo, quod cùm sit ingenerabile videtur nobilius anima, quæ pars est compositi generabilis.

3. Preterea in libris de aĩalibus, & plãtis, videtur subiectũ esse nobilius: nã totũ nobilius est parte, & sic animatũ nobilius est anima.

4. Præterea. 4. Mathematica videtur omnes excedere in certitudine, vt dicitur. 2. Metaphysic. tex. 16. nõ ergo ista est alijs certior.

5. Preterea. 5. Metaphysica oẽs excedit nobilitate: Q̃uo ergo scientia hec alijs est certior & dignior?

Duplex in hac quæst. difficultas. In hac re multùm differunt Interpretes: sed vt distinctè percipias quid quisq; velit, scito esse duplicẽ difficultatẽ. Altera est de cõparatione hac, an sciẽtia de anima cõparetur alijs partibus Philosophiæ naturalis solùm, an omnibus sciẽtia. Altera est, quomodo sit certior sciẽtia ista vel alijs sciẽtijs quod difficilius est, vel alijs philosophiæ partibus.

Opiniones circa primam difficultatem. Circa priorẽ, aliqui existimãt solũ fieri cõparationẽ ad alias Philosophię partes: & hoc tenent magni viri, inter quos sunt S. Tho. Simplicius, Philoponus, Aegidius, Tignasius. Agi fieri comparationem inter omnes scientias. hi sunt Auerroes Albert. Pau. Caietanus vterque, & alij multi.

1. Opinio *2. Opinio*

Opiniones circa secundã difficul- Circa posteriorem verò, quomodo sit certior, est multiplex opinio. Prima est, ꝙ scientia de anima nõ sit certior Mathematica,

 nec

tatem. nec nobilior Metaphysica, si vnũ quodq; per se sumatur: tñ simul in vtroq; excedat vtrãq;, id est honorabilior est Metaphysica: quia quamuis Metaphysica habeat obiectum nobilius, tamen nõ habet modum & certitudinẽ. Similiter Mathematica habet certitudinẽ, non tamen obiectũ nobile: at sciẽtia animæ vtrumque habet, & certitudinẽ, in qua vincit Metaphysicam & obiectum, in quo vincit Mathematicam. Hæc est opinio Burlei, & Caietani Cardinalis.

1. Opinio

2. Opinio Secũda opinio est Thomistarũ, qui hãc scientiã alijs omnibus certiorem vocãt: quia tractat de re, à qua omnes aliæ habent certitudinem, scilicet, de anima: nam certitudo in animæ assensu consistit.

3. Opinio Tertia sententia est Philoponi, qui animæ scientiã dicit certiorẽ: quia est de obiecto immaterialiori, quàm sint reliquę Philosophię partes, quam certitudinis speciẽ ponit Arist. 1. Post. cap. 23.

4. Opinio Quarta opinio est Simplicij, & S. Tho, & Aegidij, ꝙ sciẽtia ista sit certior, quia agit đ re nobis certiori & notiori, quantum ad esse. Quid. n. cuiq; certius; q̃ ꝙ viuat, ꝙ operetur, quòd animã habeat, cùm in se quisq; hoc experiatur?

Nota. Hæ tres, vltimę sentẽtiæ loquũtur de certitudine ex parte obiecti, at reliquę, quæ sequuntur, de certitudine in demonstratione & modo cognitionis: quæ propriè est certitudo.

5. Opinio Quinta sentẽtia est Alberti Magni & Pauli Veneti, & Linconiẽsis. 1. Post. cap. 23. Dicũt enim animæ demõstrationes esse ex se notiores, q̃ mathematicas. Est autem intelligẽda sic opinio: Demõstrationes mathematicæ nõ habẽt robur, nisi ex lumine intellect⁹, quo cognoscuntur principia per se nota, quibus ipsæ innituntur: lumen hoc reddit testimonium veritatis principiorum: at multò magis reddet testimoniũ suorummet principiorũ, nisi esset defectus ex parte nostra: & sic demonstrationes de anima ex se sunt certiores, vt pote magis cõfirmatæ lumine ipso intellectus, quãtum est ex se: & ob id dicunt scientiã de anima esse certiorẽ in demõstrãdo omnibus alijs, quantum est ex natura rei.

Sexta sententia est Caïetani Vien. qui dicit demonstrationes animæ à posteriori esse omnibus alijs etiam mathematicis certiores: quia procedũt ex nobis notissimis, & expertis; at effectus, & passiones mathematicæ sunt non sensatæ, quãuis quo ad demõstrationes à priori mathematica sit certior. Hæc sunt quæ habẽtur ab Interpretibus in hac quæstione. *6. Opini.*

In quorum dilucidationem sit primũ fundamentũ. Bonũ dupliciter diuiditur. Primò, in delectabile, vtile: & honestum, vt patet 1. Ethic. c. 8. Delectabile est, quod appetitui delectationẽ ingerit, ac propter eam est expetibile; Vtile est, quod ob aliud appetitur: Honestũ, quod propter se, quales sunt virtu- *1. Fundamentum. Duplex boni diuisio. Prima bonũ delectabile, vtile, & honestũ.*

virtutes,& ſcientiæ,quamuis iſta non ſimpliciter appetantur, ſed propter Deum, tamen propter ſe dicuntur,quia non in aliud bonũ inferius ſine vltimo:eſt autem diſtinctio hæc formalis. Nihil enim vni bono illa tria ineſſe prohibet, tñ ipſorũ ratio ſemper diuerſa eſt.

Secunda diuiſio boni, laudabile, & honorabile. Diuiditur ſecundò bonũ.1.Ethicor.cap.12.in laudabile, & honorabile. Laus nihil eſt aliud, quàm teſtimonium exterius ore exhibitum excellentiæ alicuius. Honor verò reuerentiæ exhibitio. Vnde laudabile bonum eſt,cui tale teſtimonium exhibetur: honorabile verò,cui honor redditur.

Nota. Honeſto vtrunq; ineſt,& honorabile,& laudabile:vtili verò tantũ laudabile:vnde vtilia ſunt laudanda,honeſta, & laudanda, & honorauda. Dicitur autem bonũ laudabile,vel honorabile, quia facit ſubiectum tale. Homines igitur ſtudioſos,& doctos honoramus, & laudamus: at veſtem bonam, & artificem tantùm laudamus, illud honeſtum, hoc autẽ vtile eſt.

Secũdum fundam. Ex quibus ſcientia dicatur certa, nobilis, & mirabilis. Sit ſecundum fundamentũ. Sciẽtia dicitur certa,nobilis, & mirabilis,tamen diuerſis cauſis. Certa enim dicitur ex modo procedendi,vt ſi acquiſita eſt per cauſam, vel per experientiam,vel alia valida via. Nobilis dicitur ex obiecto:quia tractat de ente nobili.

Nota. 1. Poteſtque eſſe,quòd ſit vna nobilior altera,& minus certa. Exẽplum eſt Philoponi: Aſtrologia nobilior eſt,quã Geometria: quia illa tractat de ſubſtãtia,vt dicitur 12.Metaph.tex.44.at hæc de accidenti: eſt tamen minus certa, quia non ſemper demonſtratione procedit.

Abſolutè tamen,melior ſcientia dicitur,quæ melior eſt,quàm quę certior,quod docet Ariſtoteles 1. de part.cap.5.Res, inquit,ſuperiores,tametſi leuiter attingere poſſimus,tamen ob eius cognoſcendi generis excellentiã amplius oblectamur,quàm ſi hæc omnia nobis iuncta teneremus. *Nota.*

Sciẽtia autem mirabilis dicitur eo,quòd cauſas ſecretiores, & abſtruſiores habet, vt notat Albert. Miramur enim cuius cauſam inueſtigare difficillimum videtur. Hæc omnia tria,vni ſciẽtię ineſſe nihil prohibet,ſemper tamen ratione diuerſa.

Tertium fundam. Scientiæ practicæ & ſpeculatiuæ finis, in quo conueniunt, & differunt. Sit tertium fundamentum. Sciẽtia practica primò inclinat ad cognitionem. Artifex enim domus per artem cognoſcit domum,ſicut etiam habitus ſpeculatiuus inclinat ad cognitionem:ſed differũt. Nam cognitio practica ordinatur ad opus, cognitio ſpeculatiua in ſolam cognitionem. per practicũ enim habitum cognoſcimus, vt operemur,per ſpeculatiuum cognoſcimus,vt cognoſcamus. Ipſa enim cognitio eſt actus, & ſimul finis habitus ſpeculatiui: practici vero opus, vt dicitur 2. Meta. c.1.

1. Cõcl. His conſtitutis ſit prima cõcluſio. Scientia ſpeculatiua eſt bonũ honorabile,& laudabile.

Explicatur, & probatur Aduertẽdum, quòd cognitio & habitus potest dupliciter comparari. Vno modo ad obiectũ & rẽ, quæ cognoscitur, & sic dicitur vera cognitio, & verus habitus, quia ita est in re, sicut in cognitione. Altero modo ad ipsum subiectũ, idest, potentiam, & animã, in qua est, & sic dicitur bona, quia est ipsius perfectio. Dicitur etiã honorabilis: quia est bonũ ex his, quæ propter se sunt expetenda, vti diximus in fundamento primo: ac consequenter laudabile est, quãuis bonum honestũ magis sit honorabile, quàm laudabile.

2. Cõclu. Secunda conclusio. Scientia practica simpliciter est laudabilis, aliquo tamen modo honorabilis dici potest.

1. Pars ꝓbatur. Primum patet: quia est bonum vtile, ob id laudabile est. *2. Pars ꝓbatur.* Posteriꝰ patet: quia per ipsam cognoscimus, & in hoc cum speculatiua cõuenit, aliquo igitur modo honorabilis est, vt differat ab alijs vtilibus, quæ cognitionem non habẽt: hæc enim tãtùm laudabilia sunt. Adde etiam quòd dicit Sapiens, Honora medicum.

3. Cõclu. Tertia Cõclusio. Mihi probabilior est sententia S. Tho. & Græcorum, ꝙ scientia de aĩa si cõparetur ad reliquas solũ Philosophię partes, & eis sit certior & dignior.

Explicatur. & ꝓbatur. Quãuis igitur maior, sit vniuersalis, vt scientia sit honorabilior altera, vel propter certitudinem, vel propter obiectum: tamen conclusio, qua infertur scientiã hanc esse primam, intelligenda est inter omnes Philosophiæ partes: nõ enim commodè intelligitur, quo modo mathematicas certitudine antecellat. Nam propria certitudo ex modo demonstrationis sumitur, constat autem hãc esse maiorem in Mathematica.

Nec ego nego secundum aliquã certitudinem excellere, puta obiecti certitudine, vel ita vt Themistius dicit, tamen non videtur propria talis certitudo.

Quarta cõclusio. Sciẽtia de anima certior dicitur alijs partibus Philosophiæ in demonstrando. *4. Cõclu.*

Probatur conclusio. Quia cùm physicæ demonstrationes sint ab effectibus, nullius naturæ rei effectus plures, ac notiores sunt, quam aĩæ: sunt enim interna, & propria experiẽtia noti, de quorum existentia dubitare nõ cõtingit: ob id in tali genere demõstrationes certiores sunt.

Ad primum. Ad primum igitur argumẽtum de primo motore respondet Caietanus Thie. quòd in scientia debet considerari formale obiectũ, in Physicorũ aũt 8. agitur de Deo sub hoc formali, vt motor est, de anima hic, vt viuificat, & principium est ipsius esse: nobilius autẽ est viuificare, quàm mouere.

Eiusdem clara expositio. Sed hæc responsio sub ijs verbis parùm suspecta videri posset. Dico igitur quòd Deus non consideratur illic secundùm substantiam suam, sed secundùm motum: anima autem secundùm substãtiam consideratur, ob id dicitur scien-

tia

sia nobilior alijs omnibus partibus Philosophiæ considerantibus rei naturam.

Ad secundum. Ad secundum respondeo, quòd anima nobilior est cœlo, saltem intellectiua. est enim cœlum inanimatum,

Ad tertium. Ad tertium respõdeo, quòd animal est quidem nobilius anima, quia includit perfectionē animæ & aliud, idest corpus: tamen si sumatur anima p se, & animal, quã tum ad id, ꝙ propter animam habet, vt in sciētia de animalibus sit, tunc nobilior est anima animali.

Ad alia. Ad alia patet solutio ex conclusionibus propositis.

Videtur aũt & ad veritatē omnē. Tex. II.

De vtilitate scientia de anima. Proposita scientiæ dignitate, proponit vtilitatem. Dicit autem esse vtilem ad omnem veritatem, idest ad omnem scientiam; non tamen æqualiter, sed maximè ad cognitionem naturæ. Probat hoc: quia anima est principiũ animalium, quæ naturam habēt, nec absque animæ cognitionem possunt cognosci.

Nota. I. Communis expositio omnium est, vt per naturam intelligat sciẽtiam naturalem: & tunc est sensus, quòd cognitio animæ maximè sit vtilis ad Physicã: quia tractat Physica de animalibus præcipuè, quorũ anima est principiũ.

Aduertendum autem quod dicit, Quasi principium, non quòd dubitet, vel diminuet: sed affirmat animam esse principium.

Nota. I. Dubium quo sit vtilis ad oēs scientias. Dices: Quomodo scientia hæc de anima vtilis est ad omnes sciẽtias? Respõdeo, quòd est vtilis ad omnes in particulari & in vniuersali. Primò in particulari est vtilis ad moralē tripliciter. Vno modo, quia moralis agit de virtutibꝰ & vitijs: hęc autem sunt in animę potētijs: quædam enim in voluntate, quædam in Intellectu, quædam in irascibili, quædã in concupiscibili, nec absque his potentijs cognosci, & secerni valēt, indiget ergo moralis cognitione hac, in qua tales potētiæ inquiruntur, ꝙ expresse fatetur Arist. 1. Eth. c. 13. & 1. Magnorũ Moraliũ. ca. 35.

Solutio. Vtilitas eius ad moralem Philosã. Præterea secundo vtilis est ad materiam proximam. nam virtutes, & habitus perficiunt animæ operationes: cognitione igitur opus est ipsarum operationũ, quæ hìc traduntur.

Tertiò, vtilis est ex parte finis vltimi, nam moralis constituit finem in contemplatione: at contemplatio quid, & quomodo sit, hæc docet scientia.

Vtilitas ad Metaphsbyca. Ad Metaphysicam est etiã vtilis: quia anima intellectiua est media natura inter formas omnino intellectuales, & inter materiales. docemur ergo in hac sciētia eleuare iã Intellectũ aliquo modo supra naturam corpoream, & intellectualem, incipimus attingere, quam Metaphysicus cõsiderat: & ob hoc vtilis est ad Metaphysicã hæc scientia, atque hanc vtilitatē docet Simp. & hoc significat etiã

Auer.

Auerr. dum dicit, quòd Metaphysicus accipit substantiam sui subiecti, ab hac scientia.

Docet etiam hæc scientia Intellectus quid sit, & intelligere, & alia quæ substantijs separatis insunt alio tamen modo.

Vtilitas ad mathematicas disciplinas. Est etiam vtilis ad Mathematicum: quia docemur abstrahere, & quid sit, & quomodo sit: qua abstractione vtitur Mathematicus.

Vtilitas eius ad Dialecticam. Vtilis etiam est ad Dialecticũ, quia hic circa operationum Intellectus modos versatur.

Vtilitas oẽs scientias in cõmuni. Est etiam vtilis ad omnes in cõmuni, quia tractat de principio effectiuo aliarum scientiarũ, quòd benè docet Albertus de homine. q. 1. Vnde notandũ est, ꝙ in sciẽtia sunt duo: & obiectum, & cognitio. vtriusque anima est principium. Primò obiectorum est principium: nam anima per suas operationes facit habitus, virtutes, vitia, & sciẽtias, de quibus agit moralis, sicut etiã facit opera artis: aliarum autem scientiarum facit, obiecta quoadmodum. non enim est sciẽtia, nisi de obiecto, sub abstractione, & aĩa est quæ abstrahit, & sic facit aliarũ scientiarũ obiecta.

Facit etiam cognitionem: nam per sensus facit Physicam. Physica enim à sensu incipit. Per imaginationem facit Mathematicam, vt enim Physica à sensu, ita Mathematica ab imaginatione pendet. Per speculationem, & contẽplationem, Metaphysicã: per practicam cognitionem moralẽ. vtilis ergo est ad omnem veritatem.

Textus expositio. Circa expositionẽ textus aliud notandum, quòd quanuis sit communis expositio, cùm dicitur sciẽtia hæc vtilis ad naturam, vt intelligatur ad Physicam, tamen videtur profectò alia mẽs Aris. Est aũt expositio notatu digna. Dico igitur, quòd natura hìc sumitur pro ea, quæ 2. Physic. definita est. erat enim duplex natura: Altera materia, altera forma, Vtraque autẽ in inanimatis est principiũ passiuum motus primum. Non est autem vlla natura, quæ sit actiuum principium motus interni, nisi animatorũ forma, quæ est anima. Ideo cognitio naturæ manca est, nisi cognoscatur anima: nõ enim in alijs est, nisi natura passiua, Restabat igitur natura actiua: ob id dicit, quòd maximè ista scientia est vtilis ad scientiam de natura: quod clarè dixit primo De part. cap. 1. dicens, animam pertinere ad Physicum. & probauit: quia Physicus considerat naturam, & præcipua natura est forma, & inter has, anima.

Hinc fit, ꝙ sub illo verbo, Veritatẽ, includitur Physica, vt ista sciẽtia dicatur vtilis ad Physicã: quia pręcipua pars Physicę, quę de animatis est, sine hac haberi nõ põt.

Et post additur, ꝙ est vtilis ad cognitionem naturæ. & probat. Quia anima est principiũ animãtiũ: quasi dicat, animãtia, quę præcipua natura mouentur, non alia forma, quàm anima mouentur: &

sic ipsa præcipua est naturę pars.

Nota. Anima est principium animatorum in triplici genere causæ.

Nota ex Philopono, quòd anima in triplici genere causæ dicitur principium animatorum. Est enim formalis causa esse, & substãtiæ ipsorum, cùm sit forma: est effectiua motuum, & est finalis organorum & instrumentorum: in animã enim, vt in finẽ, organizatio corporis tota ordinata est, vt docet Aristoteles 1. de part. cap. 5.

Quærimus autem contemplari. Tex. III.

De quibus rebus sit acturus Arist. scilicet de animæ natura, & eius passionibus.

PRopositis vtilitate, & nobilitate huius scientiæ, proponit, quę dicturus est, vt lectores faciat dociles. Hæc autem sunt duo. Primum est natura ipsius animæ: alterum passiones, quæ sunt in duplici differentia: quædã enim videntur proprię ipsius animæ, quędam communes ipsis animalibus per animam.

Textus expositio

Nota literam dicit, quòd quærimus contemplari, & cognoscere naturam, & substantiam animæ, per contemplari Philoponus intelligit in communi, & inconfusè cognoscere, quod S. Thom. vocat per effectus, & signa cognoscere: at per cognoscere intelligit distinctè cognoscere, & scire: vtraq; enim animæ cognitio traditur: per substantiam animæ, intelligo animæ entitatem ipsam, per naturã, quid est: vt sit sensus, Intendimus scire ipsam, & quid est ipsius: cognitio substantiæ respondet cognitioni confusę, cognitio naturæ, cognitioni distincta, & scientię.

Dubium quid per proprias & cõmunes passiones animæ intelligendũ sit.

Dubium occurrit, quid per proprias quid per communes animæ passiones oporteat intelligere. Auerroes adhibet huius duas expositiones. Altera est, quàm ipse posteriùs refert, quòd passiones animalium sunt in duplici differentia. Quędam incipiunt ab anima, & terminantur in corpore, vt sentire, appetere, recordari: hæc enim ab anima procedunt in corpus, & in organum. Quædam contra, incipiunt à corpore, & terminantur in animã: vt dormire initium est à corpore, à quo vapores eleuãtur, qui posteà opprimunt sensum: similiter mors, & senect⁹, ac iuuentus, has posteriores vocat communes, priores verò proprias.

Prima Auer. solutio.

Reijcitur prima Auer. solutio.

Quamuis ista expositio, quantũ ad doctrinam ex parte sit vera, tamen ad mentem Aristotelis nihil minus facere videtur, quòd Aristoteles non vocat passiones proprias, nisi quæ animæ soli insunt, nec communes, nisi quæ animę, & corpori simul, ab anima tamen proueniunt, vt ipsa litera manifestat.

Secunda Alber. solutio.

Est autem altera expositio, quã sequitur Albertus, & S. Thom. & alijs: & idem quoque Auer. In cuius gratiam, nota, quòd potentiæ animę sunt in duplici differẽtia. *Nota. 1.* Quædam subiectãtur non in sola anima, licèt ab illa vt à principio procedant, sed in toto composito, quales sunt potentię sensitiuę, & vegetatiuæ omnes: hę enim in cõiuncta parte ex materia, & forma insunt. Quædam in sola subie-

ctantur

ctantur anima, vt intellectus, voluntas, ac memoria. Cùm autem operationes sequantur potentias, fit etiam, vt ipsæ se habeant similiter dupliciter. Quædam sunt in coniuncto, vt videre, audire, & reliquę, quorũ potentię sunt in coniuncto: quędam in sola ipsa anima, vt intelligere, & velle.

Nota. 2. Nota tamen vlterius, quòd quãuis intelligere sit in sola anima, tamen pendet à corpore, non sicut sentire, sed quia ab his, quæ sunt in corpore, & sensu, sumit species, quibus debet intelligere. Sensus autem pendet à corpore, vt dixi, tanquam à concausa: nam sensus in coniuncto est, Philosophi itaque explicantes has dependẽtias, dicunt, quòd sensus pendet à corpore, vt à subiecto, Intellectus verò, vt ab obiecto.

Sol. dub. Hoc supposito dicũt hi Doctores, quòd propria passio vocatur, quæ soli animę inhæret, cõmunis verò, quę coniuncto ex anima, & corpore, Intelligere ergo est proprium, reliqua, scilicet, sentire, & vegetari, communia sunt.

Hæc expositio est conueniens textui: sed in vno non placet mihi, quia intelligere pendens à corpore vocat proprium: quod tamẽ est expresse contra Aristotelem, inferius tex. 12. vbi dicit, quòd si intelligere est imaginatio, id est, pendet à corpore, vt à subiecto, sicut sensus: vel non est sine imaginatione, idest, pendet, vt ab obiecto, quod illud non est sine corpore, idest, non est proprium, quãuis sit simile proprio. Ideo dico, quòd in isto textu non dixit, quasdam passiones esse proprias, sed videri proprias. *Reijcitur ratio huius solutionis.*

Altera ratio. Quapropter dico cùm Simplicio, quòd secundùm Aristotelem intelligere est propriũ, non illud, quo à phantasia pendet, sed illud, quo nullò modo pendet à sensu, quale est intelligere contemplatiuum, de quo suprà diximus. Et nota hic Simplicium fatentem tale intelligere secundùm Aristotelẽ.

Omniquaque autem, & omnino. Tex. IIII.

De difficultate scientiæ de anima. Difficultatem scientiæ tertio loco proponit, in quo attẽtos facit. Difficultas autẽ in his duobus consistit, in quibus scientia hæc versatur, puta, circa animæ substantiam, & circa ipsius passiones, ob id dicitur, quòd omniquaque est difficilis sciẽtia de anima.

Quæstiones difficiles de anima passionibus. Hanc difficultatem manifestat proponẽdo quæstiones difficiles, ex quarum resolutione pẽdet sciẽtia de anima. Hæ autem quęstiones sunt in duplici differentia. Quædam ex parte substãtię; quædã ex parte passionũ aĩæ. Quæ autem sunt ex parte substãtiæ, quędã sunt ex parte modi indagandi naturã, ac substãtiam animæ: quædã ex parte ipsius naturę, scilicet, generis, & differentiarum ipsius.

Prima difficultas multiplex in methodo huius scientiæ. Est igitur prima omnium difficultas ex parte modi, puta, an sit vna methodus inuestigandi definitionem animæ, sicut est vna methodus pro passionibus, scilicet demon-

demõstratio an sint plures. Quòd si vna est, difficultas est scire, quæ sit ista, an demonstratio, an syllogismus, an inductio, an compositio, & diuisio, vel aliqua alia: ꝙ si plures sunt ita, vt singulę pro singulis rebus diuersis seruiant, difficiliùs adhuc est cognoscere, quę methodus cui rei sit necessaria, & quę pro anima ipsa.

Hãc difficultatẽ dicit nõ solùm esse pro sciẽtia de anima, sed etiã est cõmunis in cognitione cuiusque rei, scire, inquam, methodum indagandi definitionem illius.

Nota. 1. Hic aduertẽdum est, quòd cùm Aristoteles dicit, esse demonstrationem pro omnibus pasionibus significatis, quòd methodus demonstrationis est ad pasiones indagandas in quacũq; re. Est enim demonstratio commune instrumentum, quod applicatur cuique rei ad ostendẽdas pasiones. Nec intelligas cũ Paulo Veneto, vnica demonstratione numero, & vnico medio omnes rei pasiones demonstrari, scilicet per definitionem subiecti, seu per pasionẽ primam: talis enim sensus est longè alienus ab Aristotele.

Nota. 2. Aduerte vlteriùs, quòd nulla est methodus ad ostẽdendum definitionem definito, scilicet, qua verè ostendatur esse definitionẽ à priori, vt dicitur. 2. Poste. est tamen methodus ipsam componendi, & construendi, scilicet cõpositio, & diuisio, vt illic dictum est.

Si autem non est vna quædam. Tex. V.

Progreditur in ipsa explicatione difficultatis in inueniẽdis definitionibus, ac principijs.

Continuus est textus hic cum pręcedenti, & ibi simul est expositus. Dicit enim, quòd si non est vna certa methodus pro indagandis omnium definitionibus, sed varię pro varijs rebus: tunc maior erit difficultas: quia non solùm oportebit cognoscere methodum pro re. sed distinguere ipsam ab alijs methodis.

Statim conuertit se ad difficultates ex parte naturę. Dicit, quòd etiam inuẽta methodo, adhuc errare contingit in materia: nam diuersę res, vt nutriri, & continua, diuersa principia habent, similiter & alia: ob id difficile est cuiusque rei inuenire propria genera. & differentias.

Primũ autẽ fortasis necessarium. Tex. VI.

Secunda difficultas ex genere ipsius animæ quòd sit.

Hic secũda ordine difficultas cõstituitur, & est ista ex parte rei, scilicet generis ipsi⁹ aĩę, an sit substãtia, aut quantitas, an qualitas, an aliquid aliud horum.

Duplex expositio textus.

Aduerte autem illud verbum, fortasis, quòd variè exponitur. Alber. Mag. dicit, ob id dici, quia aĩa non habet genus, cùm sit indirectè in prędicamẽto. Aegi. verò dicit, ob id dici, quia aĩa nõ habet propriam definitionem, sed definitur per additamẽtũ, scilicet per corpus: sicut etiam accidẽs definitur per additamentũ, scilicet per subiectum. Dicitur autem definitio per additamentũ, cùm definitur res per aliquid sibi extrinsecũ quòd non est pars essentię ipsius,

licet

licet ab eo essentialiter pendeat.

Reycitur vtraq; expositio. Vtraque expositio non videtur ad mentem Arist. quãuis doctrina vera sit. Illud tamen Alberti non est omnino verum: nã anima genus habet, quanuis non in recta linea substantiæ: forma enim substantialis genus est ipsius, & anima genus est ad sensitiuam, & vegetatiuam.

Tertia expositio verior. Dico igitur, quòd sensus Aristotelis, iste videtur esse, cùm dixisset, difficultates esse ex parte methodi; adhuc post methodum etiã ex parte rei, dicit ꝙ fortasse ista methodus nõ est sine diuisione, id est, ad definitionem indagandum fortasse opus est diuidere genera: & sic ex diuisione facta sumit difficultatem. Dicit autem, Fortasse, non quòd dubitet opus esse diuisione; sed quia id non probat, sed ex Logica supponit.

Adhuc ante vtrum eorum, quæ in potẽtia.

Tertia difficultas scientiæ de anima. TErtiam proponit difficultatẽ, cùm enim sint in quoque genere actus & potentia, dubiũ est, dato quòd aĩę genus habeatur, an sit actus, an potẽtia in illo genere.

Prima expositio Philop. Hæc quęstio variè exponitur. Philop. per actum substantiã spiritualem, per potentiam, substantiam corpoream intelligit, & tũc sensus est, an anima sit substantia spiritualis, an corpus.

Recÿtur prima expositio. Hæc expositio non mihi placet: non enim in his libris vnquã per actũ spiritualem, substantiam, per potentiã, corpus intelligit Arist. nec talem quæstionem soluit.

2. Expositio. Alij dicunt, quòd quæque res dicitur dupliciter. Vno modo in actu, altero modo in potentia. In actu dicitur, cùm habet esse in se extra suas causas, vt homo, rosa, ignis, postquã producta sunt. In potentia verò, cùm nondum in se habẽt esse, sed in suis causis: vt rosa, quæ nondũ producta est, sed causam habet, quę possit producere, dicitur esse in potentia. Dicunt igitur hunc esse Aristot. sensum, an anima sit actu, vel potentia.

Reÿcitur secunda expositio. Hęc expositio est longius distãs à sensu Aristotelis; nam dubitare illud, est dubitare, an anima existat, nec ne, at hoc non dubitat, quia notum est animam esse, & talis quæstio non est difficilis, sed supposito, quòd sit, dubium esset, an sit actus, vel potentia.

Tertia expositio verior Simplic. Dico igitur cum Simplicio, qui videtur optimè intellexisse hũc locum, qui quidem per actum intelligit formam, per potentiã materiam: & sensus est, an anima sit talis substantia, qualis est forma, vel ea, quæ est materia, Et ego cõfirmo expositionem hãc ex locis, vbi soluitur ab Arist. puta. 2. de Anima tex. 2. & tex. 25. vbi dicit, ipsam animam esse formam, non materiam, ac præterea esse actũ, & non potentiam. Et expositio hæc est notanda, ac ideo dicit Aristotel. non parum differre actũ, & potentiam: differunt enim, vt materia, & forma.

Considerandum autem, & si partibus.
Tex. VIII.

Quarta

Quarta difficultas scientię de anima.

QVarta proponitur difficultas, quæ variè exponitur. nã veritas rei variũ parit sensum verborũ. Aduerte igitur, ꝙ anima quadrupliciter diuidi põt. Primò in partes definitionis, ex quibus ipsius cõstat natura. Secundò in potẽtias suas: diuiditur enim subiectum in potentias suas. Tertiò diuidi põt in partes materiales, scilicet quantitatiuas, quas habet, quia est forma materię quantę. Quartò põt diuidi in species suas, quę dicuntur partes potentiales.

Nota, animam quadrupliciter diuidi.

Textus multiplex expositio.

Ex his patet, quòd quęstio omnibus his modis verè potest intelligi, quis tamen sit ad mentem Aristotelis, in pręsenti varia est expositio S. Tho. intelligit de potẽtia, vt sit sensus, an anima, sit substantia simplex, an composita.

1. Expositio.

Reÿcitur. 1. expositio.

Sed ista expositio non videtur conueniens, quia si loquitur de cõpositione physica ex materia & forma: superior quæstio fuit de hoc, dum dixit, an actus, vel potẽtia, si verò de compositione generis, & differentiæ, tunc quęstio est Metaphysica.

2. Expositio Philopo.

Altera expositio est, & hęc est Philoponi, ꝙ loquatur de diuisione in potẽtias, vt sit sensus, an aĩa habeat plures potentias, vel non.

3. Expositio eiusdẽ

Tertia est eiusdẽ Philoponi, ꝙ loquatur de diuisione in species. vel in partes inferiores: & tũc est sensus, an aĩa sit vna numero in omnibus animatis, an plures, ita vt singulæ in singulis: & hanc expositionem ipse magis approbat.

4. Expositio Auer.

Quarta est expositio Auerr. ꝙ loquatur de pluralitate in vnico animato: vt sit sensus, an vna sit tantùm anima in animato. v.g. in homine vno, an plures, ita vt sint diuisæ secũdùm partes diuersas corporis, vt posuit Plato, qui dixit animam rationalem esse in cerebro, sensitiuam in corde. vegetatiuam in iecore.

5. Expositio omniũ optima Simplic.

Quinta expositio, quæ mihi magis placet, est Simp. & Caie. Thie. ꝙ sit sermo de partibus quãtitatiuis in materia, vt sit sensus, an aĩa sit extensa, & diuisibilis ad diuisionẽ materię, an indiuisibilis, ita, vt licèt in materia sit, non tamen ad materię extensionem diuisibilis est, quia est tota in qualibet parte, sicut de anima rationali, & secundùm multos, de anima perfectorum animalium. Hæc expositio videtur multùm cõmoda sensui & verbis Aristotelis.

Et vtrum sit similis speciei omnis anima.

5. & 6. difficultas scientię de anima.

QVinta difficultas est, in qua supposito tanquã notũ, plures esse animas, petitur, an sint eiusdem speciei, an non: quòd si nõ sunt eiusdem speciei, omnes, est sexta difficultas, an differant specie tantùm, an potius genere.

Nota.

In quo apparet Antiquorũ neglegẽtia, qui nõ de alia aĩa locuti sũt, quã de humana, cùm tñ aliæ sint genere diuersę. at ipsi nec hoc inquisierũt, nec dubitarũt, idcirco in præsenti hoc dubitatur: nã secundùm horũ sententiã, non alia anima videtur esse, quàm hominis.

Cauendum autem est, vt non lateat.

TEX. VIII.

7. Difficultas scientiæ de anima.

SEptima difficultas est, quã scire maximè curare debemus: an definitio animæ sit vno genere, sicut est definitio animalis: an non sic, sed quaque perse animam definire oporteat, & sic definitio specifica, vt si definiretur homo per se, leo per se, capra per se.

Textus expositio

Sensus est, an omnes animæ sic conueniant sub hoc nomine, Animæ, vt vnica posint definiri definitione, an non, idest an sint vniuocè anima vel æquiuocè.

Præoccupatio obiectionis.

At quia dixerat animal definiri, nequis intelligere ipsum ponere animal separatum vniuersale, vt Plato posuit ideam, subdit, nõ sic esse vniuersale: nam huiusmodi vniuersalia non sunt separata: aut si sunt, posterius sunt: i. per abstractionẽ Intellectus ab ipsis particularibus. & hic est sensus horũ verborũ, Vniuersale aut nihil est, aut posterius est, idem dicitur de quocunque communi prædicato. non. n. est separatũ, nisi per opus Intellectus: atque hęc est huius loci expositio communis & bona.

Nota.

Aliqui solent hic de vniuersalibus agere: nos tamen in Porphyrium de eis diximus aliqua, & libro. 7. Metaph. dicemus latius.

Altera expositio textus.

Posset horum verborum alia expositio dari, vt sit sensus, An definitio animæ sit danda in genere, velut cuiusdam vniuersalis, an in particulari, & singularum specierũ. Reddit autem rationẽ, qua videtur probare, quòd potius sit dãda ipsarũ specierum particulariũ: quia vniuersaliũ, & generum definitio aut nihil est, idest, non est alia, quàm specierum, aut si aliquid diuersitatis habet, est post definitiones particularium.

Nota duobus modis genus considerari posse.

In cuius declarationem aduerte, ꝙ animal, & quocunque aliud genus dupliciter potest cõsiderari. Vno modo secundùm illũ gradum naturæ, quem dicit: vt animal secundùm naturam sensitiuã præscindendo differẽtias specificas: & sic priùs definitur, quã homo, & est pars quidditatis ipsius hoĩs & equi, & aliorũ. Definitur aũt priùs, quia ponitur in definitione hoĩs. & est prior natura talis gradus, & simplicior est, nã species addit differentiam. Nec hoc modo, dicitur vniuersale actu in prædicãdo, seu actu prædicabile.

Altero modo potest considerari, vt quoddam commune prædicatum continens in vniuersali, & cõfuso, omnes species, & ipsarum differentias: & sic dicitur vniuersale in prædicando, & hoc modo est genus logicum, & sic non definitur, nisi post species, aut simul cum eis: quia non est aliud quàm oẽs simul species in cõfuso, sumptæ, aut certè per earum comparationem vel ab eis abstractum.

Hoc modo Aristoteles dixit, 2. Post. difficilius est definire gen⁹, & hic dicit definitionem ipsius esse post definitionẽ specierum, aut nõ esse aliud, quã illarũ definitiones

nes simul sumptę, idest, omniũ differẽtiarum aggregatio sub genere superiori. Hãc generis distinctionem tangit Aegidius & bene. hic locus potest sic commodè etiã exponi, & vtraq; expositio est bona.

Amplius autem si non multa. Tex. I X.

8. Difficultas scientiæ de anima. Octaua difficultas proponitur, si in vnoquoque non sit nisi vna anima secundùm substãtiam, tamen ipsius multæ sint potentiæ: quæri potest, an prius sit tractanda substantia animæ postea potentiæ: vel contra.

9 Difficultas. 1 Expositio text. Vel noua difficultas est ipsarũ potentiarum, qui iuxta Auerroẽ & Philoponum, hunc facit sensum, qui à quibus potentijs distinguantur, nunquid sensus ab imaginatione, vel imaginatio ab intellectu, & nutritiua ab augmentatiua, & sic de alijs.

2. Expositio. At mihi videtur alius posse esse sensus, vt non de distinctione, sed de separatione fiat sermo secũdũ diuersa subiecta. v.g. quę potẽtiæ possunt in aliquo esse subiecto absque alio, an vegetatiuę absq; sensitiuis, & hęc absque intellectiuis, vel contra: & hoc cõsonat literæ.

Et vtrum partes oportet quærere. Tex. X.

10. Difficultas. Decima difficultas, est an in inquisitione ipsarũ potentiarũ sit incipiendum ab ipsis potẽtijs, an ab ipsarum operationibus.

11. Difficultas. Vndecima est, an in ipsis adhuc operationibus sit incipiendum ab eis, vel ab earum obiectis, quę vocat opposita.

Nota. Quatuor enim sunt consideranda; Substantia animę ipsius, potẽtiæ, harũ operationes, operationũ subiecta: & de ordine inter ista, doctrinę sũt huiusmodi quæstiones. quatuor cõsiderãda in sciẽtia de anima.

Videtur autem non solùm ipsum quid est

T E X T. X I.

Difficile est textũ hũc cũ antecedẽtibus cõtinuare. S. Tho. ita cõtinuat, vt postquã ꝓpositæ sunt difficultates ex parte modi inuestigãdi definitionẽ aïę, & ex parte substãtiæ ipsius, nunc velit proponere difficultatem ex parte passionum, ac dicit eas esse difficiles, quia indigemus cognoscere, quid rei ad ipsas demonstrandas. Textus continuatio. Prima.

Hæc expositio est ꝓbabilis, sed non videtur literæ cõuenire multùm: non enim passiones animæ sunt ex his, quæ pendent ex quid rei, imò per ipsas indagamus quid sit anima tãquàm per nota nobis.

Aliter exponit Auer. & Caiet. Thie. vt cùm superiùs dubitaret, an ab anima, an ab ipsius operationibus incipiẽdum esset, quæ sunt ipsius accidentia, & effectus, reddat nunc rationẽ dubij, scilicet ꝙ aliquando substãtia est notior accidentibus, aliquando cõtra. Ideò dubium est, quomodo in præsenti ista se habeant. Hęc est etiã probabilis expositio, & conueniens: sed mihi placet alia, quę est Philoponi, & Simplicij, vt velit aliquã viam indagandi definitionem dare, quod superius dubitaret: & via hæc est ab accidentibus ipsius animæ, Idcirco proponit, quòd nõ solùm per quid est, cognoscuntur 3. Vberior. Qua via sit indaganda animæ definitio.

 passio-

passiones,& harum esse,vt in mathematicis fieri solet: per definitionem enim lineæ,& recti, & aliorũ,cognoscimus triãgulũ habere angulos æquales rectis duobus sed etiã per accidẽtia,ipsum quid est,cognoscimus,ac ad ipsum inuestigandum multum conducũt, & hoc in Physicis solet euenire.

Cum enim habemus reddere secundùm imaginationem.

Quomodo accidẽtia condu cant ad cognoscẽdũ quod quid est, & cõtra.

DVo,quæ dixerat, ostẽdit. Primò, quòd accidentia ducant ad quid est. Hoc declarat,& velut quadam experiẽtia probat, dicit, quòd cùm claram cognitionẽ sensitiuam,quã vocat imaginationẽ, habemus accidentium rei,aut omniũ,aut plurimorũ, tũc facile possumus percipere quid illius rei. Probat iterum hoc, in quo simul probat alterum,quod dixerat, id est,per quid rei cognosci acciden tia:quia quid rei, & definitio est principium in omni demõstratione à priori: ob id optimè per ipsam cognoscuntur accidentia, vt per causam: & similiter p accidẽtia inuestigatur ipsa, vt p effect⁹.

Not. quæ sit bona definitio, quæ non.

Ex quo infertur vnum, ꝙ definitio,per quam accidentia non cognoscuntur statim,aut facili labore,illa talis sit vana, & dialectica.

Cur definitio dicatur vana, & dialectica.

Dices, Quare definitio, dialectica,& vana dicitur: Omissis aliorũ expositionibus,dico duo. Primũ,
1. quòd per dialecticam definitionem potest intelligi illa, quæ inter disputantes gratia disputationis supponitur,non quòd illa verè sit,sed tantùm ex suppositione ob id vana vocatur.

2. Dico etiam secundò, & melius, quòd est duplex Dialecticus. Alter,qui formã dat sciẽdĩ,vt qui de syllogismo,de demõstratione, de propositione,de alijsq; huiusmodi tractat:& talis nullam rem cõsiderat, sed omnia considerandi dat methodum.

Alter est,qui versatur in materia probabili, qui Topic⁹ dicitur, & per probabilia circa omnia versatur,quod latè declarauimus. 1. Post.ĩ prologo. Hic definit res p cõmunia accidẽtia, & quæ oĩbus ad sensum patet. Vocat.n. hominem,animal mansuetũ, erecta facie,&c.& talis definitio hic dicitur dialectica,& vana:quia rei naturã nõ explicat, nec per ipsã passiones rei,occultę nequeũt pcipi.

An accidentia faciant ad cognitionem substantiæ. Quæstio. VI.

Quæstionis difficultas.

MVlta facilem, ac difficilem habent cognitionem, lumen enim, colorem, tempus, ac motum esse, cognoscere facile est:quid autem horum sit vnumquodque, difficile. Hoc in præsenti dubio euenit. Per accidentia enim, & effectus, cognosci substantiam, omnes fatentur, & experiuntur: at quomodo accidentium cognitio,substantię cognitionem inducat,id est valde difficile determinare.

1. Arg. ad partem negatiuam.

Vt autem hoc examinetur, sit primum argumẽtũ cõtra id,quod hoc textu dicit Arist. Si acciden-

tia

ria faciunt substantiæ cognitionem,& contra, substantia ipsorũ accidẽtium,iam profectò erit circulus in cognitionibus, qui nullo modo esse potest.

2. Arg. Præterea secũdò,nullum posterius cognitione notificat pri⁹: sed accidens est posterius cognitione substantiæ:ergo non potest notificare substantiam. Minor patet ex Aristotele.7.Metaph.text.4. vbi dicit substantiam esse priorẽ accidenti cognitione.

3. Arg. Præterea tertio, si accidentia faciunt ad cognitionem substantię, tunc vel loquimur de cognitione quid est accidentium,vel de cognitione,si est. Non de cognitione quid:nam sic accidentia pendent à substantiæ cognitione, quæ in ipsorum ponuntur definitione. Nec de alia cognitione: quia experimur multorũ accidentia cognosci inesse,& talium substãtias, & materias ignoramus.

4. Arg. Pręterea quartò, Magis distat intellectus à sensu,quàm sensus à sensu: sed cognitio vnius sensus, puta,visus,nihil facit ad auditionẽ:ergo nec ad Intellectum, non igitur cognitio accidentium,quæ fit sensu,facit ad cognitionẽ substantiæ,quę fit intellectu.

5. Arg. Præterea quintò: quia magis distat accidens à substantia,quã substantia à substantia : sed cognitio vnius substantię,puta,lapidis,nihil facit ad cognitionem alterius puta,equi: ergo nec cognitio accidentis ad cognitionẽ substantię.

6. Arg. Præterea sextò, quia imperfectius non producit perfectius: ergò nec cognitio,& species accidẽtis,facient cognitionem,& speciẽ substantiæ. Hęc sunt argumenta ad partem negatiuam.

Duplex in hac quæstione difficultas. Circa quæstionẽ duplex est difficultas. Altera, quę accidentia faciant ad cognitionem substantię. Altera,quomodo accidẽtia faciãt ad cognitionem substantiæ.

Opiniones circa primam difficultatem. Circa primã est duplex opinio. Prior Tigrosij super tex.11.& Apollina.q.7.& aliorum quorũdã, tam propria, quàm communia facere ad cognitionẽ substãtię rei. *1. Opinio*

2. Opinio Posterior est Philoponi,& aliorum communis, quòd sola propria,& de his Aristotelem locutum esse dicunt.

Opiniones circa secũdam difficultatem. Pręcipua difficultas est illa secũda circa modũ,in qua multæ existunt Philosophorũ sententię.prima est Tignosij loco allegato,quę *1. Opinio* dicit,accidentia,cùm sint effectus substantię,esse quandam tenuem similitudinem substantię, Intellectus autem recipiens huiusmodi accidentium species, & ipsa cognoscens prius, statim format, & elicit conceptũ substantię, eo modo quo Aestimatiua bruti ex specie lupi sensati,statim elicit cognitionem inimicitiæ nonsensatę. Ita se habet Intellectus in formãda cognitione substãtię. Et aduerte, *Nota.* ꝙ loquimur de cognitione simplici.per quã simplici cõceptu res cognoscitur,&in prima intellect⁹ operatiõe.Hęc est sentẽtia prima

passiones, & harum esse, vt in mathematicis fieri solet: per definitionem enim lineæ, & recti, & aliorũ, cognoscimus triãgulũ habere angulos æquales rectis duobus sed etiã per accidẽtia ipsum quid est, cognoscimus, ac ad ipsum inuestigandum multum conducũt, & hoc in Physicis solet euenire.

[illegible]

Quomodo accidẽtia conducant ad cognoscendum quod quid est. & cõtra.

DVo, quæ dixerat, ostẽdit. Primo, quod accidentia ducant ad quid est. Hoc declarat, & velut quadam experiẽtia probat, dicit, quòd cum claram cognitionẽ sensitiuam, quã vocat imaginationẽ, habemus accidentium rei, aut omniũ, aut plurimorũ, tũc facile possumus percipere quid illius rei. Probat iterum hoc, in quo simul probat alterum, quod dixerat, id est per quid rei cognosci acciden[illegible] & definitio est [illegible] demõstratio [illegible]

[illegible]

Dicit. [illegible] ca & vana [illegible] Omnes [illegible] expositionibus [illegible] duo. Primũ,
1. quod per dialecticam definitionem potest intelligi illa, quæ inter disputantes gratia disputationis supponitur, non quòd illa vere sit, sed tantùm ex suppositio ob id vana vocatur.

Dico etiam secundò, & meliu quod est duplex Dialecticus. A ter, qui formã dat sciẽdi, vt qui syllogismo, de demõstratione, propositione, de alijsq; huiusm di tractat: & talis nullam rem c siderat, sed omnia considera dat methodum.

Alter est, qui versatur in ma ria probabili, qui Topic⁹ dici & per probabilia circa omnia satur, quod latè declarauimu Post. ĩ prologo. Hic definit re cõmunia accidẽtia, & quæ ad sensum patet. Vocat.n. ho nem, animal mansuetũ, erect cie, &c. & talis definitio hic tur dialectica, & vana: quia n turã nõ explicat, nec per ipsa siones rei, occultę nequeũt p

An accidentia faciant ad cognition [illegible] Quæstio. VI.

MVlta facilem, ac diffic habent cognitionem, [illegible] ficile determinare.

Vt autem hoc examinetur, primum argumẽtũ cõtra id, quo hoc textu dicit Arist. Si acciden ti

i, Vno modo secūdum se solum: & sic habet pro obiecto ens quod cunque etiam immateriale. Alte ro modo secūdùm modū suę in tellectionis, puta, ꝙ à phātasmate, sensibili pēdet, à quo intelligendi species abstrahit, & sic pro obiecto habet ens sensibile: quia nihil intelligit ratione huiusmodi, nisi quod aliqua via ordinem habeat ad sensum, etiā immaterialia sub ordine ad sensibilia percipit.

Intellectus potest dupliciter considerari.

His suppositis, sit prima conclusio. Primus conceptus, via originis simplex Intellectus nostri substantialis est, sed nec propriè est substantiæ, nec accidentis.

Prima cōclusio.

Hęc cōclusio declaratur. Aduerte enim, ꝙ in re substātia nō est separata ab accidēti, nec è cōtra: sed simul sunt per modū vnius: nō enim separātur nisi in cognitione vniꝰ absq; altero: totū hoc ex substātia, & accidēti sensibus obijcitur. Nō enim visus videt albedinē, sed albū: nec tāgimus calorem sed calidum, & sic etiā totū hoc in singulari phantasma representat. Sicut igitur in sensu recipitur & cognoscitur totum simul absque abstractione accidētis à substātia ita etiā percipitur in intellectu, sed in vniuersali, in sensu aūt in singulari. v.g. sensus videt hoc album, illud, & istud album totum simul, intellectus primò conceptum format albi in communi etiā cōiuncti, & hoc est quod dicit cōclusio, quòd talis cōceptus non est distinctꝰ substātiæ, nec accidē-

Declaratur cōclusio.

 tis,

2. Opinio Altera est, Iād. q.10, qui ferè idē dicit, tñ alia via. Notat enim vnū, ꝙ intellectus noster, quantum ad ea, quę intelligit ex se, est sicut materia prima respectu formarū naturalium. Materia enim prima ex se non habet vllam formā, sed est in pura potentia, & disponitur priùs per accidētia ad recipiendā formam substātialem, ita Intellectus ex se nullam habet rei alicuius cognitionē, disponitur tñ per cognitionem accidentium ad substantiæ cognitionem. Dicit autē, ꝙ accidentium species in Intellectu, virtute luminis Intellectus agentis, ducit in substātiæ cognitionē: & in hoc videtur differre hęc opinio à priori, vtraque tñ cōuenit, quòd Intellectus percipiat priùs accidentia, quàm substātiā.

3. Opinio Tertia sentētia est Apollinaris, q.7. quæ dicit, quòd Intellectus priùs percipit simul accidēs cùm substantia, idest totum concretū, vt album, calidum, dulce, & reliqua, sicut sensu percepta sunt, in vniuersali tamen. postea verò discursu & ratione separat substantiam ab accidenti, & format vtrūque conceptum: non autē statim fit substantiæ cōceptus, vt illi putant, sed antecedenti discursu, & hæc opinio magis postea à nobis declarabitur in conclusionibus.

4. Opinio Quarta sententia est, quorūdam Thomistarum inter quos est Sō. zi.7, Metha.q.14, qui putant Intellectum primo cognoscere substātiam hoc modo, ꝙ sensibilium species recipiuntur in phantasia; ac ipsa singularia sensibilia representant, ac ab his sensibilium accidentium speciebus virtute Intellectus agentis abstrahitur species substantiæ, per quam Intellectus intelligit substantiam.

Vltima sentētia est aliorū, quorū meminit Caie. Thie. quòd Cogitatiua hominis, quæ est quædā virtus sensitiua, cognoscitiua singularium propositionum, distinguit singulare substantiæ à singulari accidētis, & vtraq; cognoscit. Singulare autem substātiæ distinctum in cogitatiua imprimit speciem sui in intellectu vniuersalē, ac cognitionem facit substantiæ in Intellectu. Hæ sunt opiniones Philosophorum in hac quæstio. 1. Opin[io]

Pro huius dilucidatione, sit primum fundamētum, quòd duplex est sensus horum verborum. Accidentium cognitio facit ad substātiæ cognitionem. Alter est, vt per substātiā intelligamus ipsum prædicamentū substantię: & id, quod distinguitur, est accidens. Et erit sensus, quòd per cognitionem accidentis venimus in conceptum subiectæ substantiæ. Prim[um] funda[men]tum. [Du]plex [sen]sus [horum] verbo[rum] accid[en]tium [cog]nitio [fac]it ad [co]gnitio[nem] subst[an]tiæ: Prim[us].

Alter est, vt per substantiam intelligamus naturā cuiusque, quæ per definitionem explicatur, vt sit sensus: Per passiones, & effectus rei inuestigatur quid est, & definitio ipsius.

Aduertendum maximè, quòd iste posterior sensus est, quē Aristoteles intendit, vt est cōmunis omnium

omnium interpretatio, & præsertim Simplicij, qui illud verbum, Substantia, dicit communiter sumi pro quacunque natura: at alij mouentes de his quæstiones, sumpserunt in priori sensu, sed (pace illorum dixerimus) longe ab Aristotele deuiarunt: at nos & Arist. & ipsorum gratia vtrunque determinabimus.

Secundum fundam. *Duplex substãtiæ cõceptus.*

Sit secundum fundamentum: quod conceptus substantiæ ipsius, iuxta priorē sensum, est duplex. Alter absolutus, alter connotatiuus: Absolutus est, quo intelligitur substantia pura, & secundum se absque respectu ad accidēs aliquod. At connotatiuus est, quo intelligitur substantia cũ ordine ad accidēs vel effectũ. V.g. intelligere hominem secundum solam substantiam tantum est absolutus cõceptus, at intelligere substantiam sub hoc, quòd est principium discurrendi, est conceptus commotatiuus. Loquor aũt de cõceptu simplici, qui est in apprehēsione.

Iterum cõceptus talis simplex, aut est propri⁹, aut cõmunis. Proprius, quo conceptu illi soli cõuenienti rem intelligimus, vt cognoscere hominem sub conceptu hominis. Cõmunis est cõceptus superior respectu inferioris, vt cognoscere hominē in cõceptu animalis, vel substãtię: in superiori n. virtualiter includitur inferior.

Tertium fundam.

Sit tertium fundamentũ, quòd Intellectus, seu potētia nostra intellectiua, põt dupliciter cõsiderari, Vno modo secũdum se solam: & sic habet pro obiecto ens quodcunque etiam immateriale. Altero modo secũdùm modũ suę intellectionis, puta, quod à phãtasmate sensibili pēdet, à quo intelligendi species abstrahit, & sic pro obiecto habet ens sensibile: quia nihil intelligit ratione huiusmodi, nisi quod aliqua via ordinem habeat ad sensum, etiã immaterialia sub ordine ad sensibilia percipit.

Intellectus potest dupliciter considerari.

His suppositis, sit prima conclusio. Primus conceptus, via originis simplex Intellectus nostri substantialis est, sed nec propriè est substantiæ, nec accidentis.

Prima cõclusio.

Hęc cõclusio declaratur. Aduerte enim, quod in re substãtia nõ est separata ab accidēti, nec è cõtra: sed simul sunt per modũ vnius: nõ enim separãtur nisi in cognitione vni⁹ absq; altero: totũ hoc ex substãtia, & accidēti sensibus obijcitur. Nõ enim visus videt albedinē, sed albũ: nec tãgimus calorem: sed calidum, & sic etiã totũ hoc in singulari phantasma representat. Sicut igitur in sensu recipitur & cognoscitur totum simul absque abstractione accidētis à substãtia ita etiã percipitur in intellectu, sed in vniuersali, in sensu aũt in singulari. v.g. sensus videt hoc album, illud, & istud album totum simul, intellectus primò conceptum format albi in communi etiã cõiuncti, & hoc est quod dicit cõclusio, quòd talis cõceptus non est distinct⁹ substãtiæ, nec accidē-

Declaratur cõclusio.

nota tis, tñ quia tale ens se habet per modum substantiæ, quia est per se substans, & talis modus substantiæ est notus, ob id conceptus dicitur substantialis, quia per modum substantiæ percipitur.

Quemadmodũ igitur quòd obijcitur sensui, fuit totum: ita species recepta in sensu totũ illud repræsentat, & species Intellectus a phãtasmate abstracta totum repræsentat in vniuersali. Et ista est cõclusionis declaratio, & (puto) hoc voluit Apollinaris dicere.

Probatur conclusio primo. Conclusio autem probatur ex ipsa declaratione, quia cum Intellectus incipiat à sensu, & hic totũ simul percipiat, Intellectus & totũ percipiet. Et probo argumento forti: quia intellectus circa phantasmata versatur primò abstrahẽdo vniuersali abstractione: ergo totum debet prius cognoscere in vniuersali, quòd sensus in singulis, naturam substantiam per se intelligere, & apprehẽdere. Est alia abstractio distincta ab vniuersali, quæ non fit per Intellectum agentem circa phantasmata.

Et hoc argumentum concludit, meo iudicio, cõtra omnes dicẽtes, accidens per se aut substantiã per se prius intelligi, cùm sensus totũ simul cognoscat, & prima operatio Intellectus sit tantùm in vniuersali intelligere, quòd sensus in singulari, vel ipsummet singulare vt multi dicunt, vt post dicetur.

2. Cõclu. Secunda conclusio. Conceptus distinctus substantiæ ab accidenti vel contrà, non nisi discursu, & ratiocinatione præcedente haberi potest. Explicatur hoc, vt substantiam tãquam distinctum ens ab accidenti vel contrà, apprehẽdatur, opus est discursu Intellect' supposito conceptu illo priori totius coniuncti: fit enim hoc modo toto coniuncto ex substantia, & accidenti, priùs indistinctè percepto, intellectus aliorum cògnitione informatur, ac in vna re, vnum recedere, alterũ manere percipit, vni immanenti aliud succedere, aliqua semper alijs aduenire, nunquam per se esse, ex his discurrit, ac distinguit, ac vnum alterius rationis ab altero percipit, & tunc substantiam apprehendit conceptu distincto, similiter & accidẽs. *Explicatur cõclusio, & probatur.*

Nec est ordo necessarius inter hos conceptus: potest enim vnum & alterũ prius apprehẽdere, & sic est ordo naturalis intellectionis primę, quo quisq; põt in se experiri: ex quo fit ꝙ prius est coniũctũ per modũ substãtiæ percipere, postea proprios cõceptus diuidere.

Tertia cõclusio. Facta iã diuisione cõceptus vtriusque semel, facillimè ex accidenti concipitur substantia, tñ eo modo, qui dictus est quamuis non sit opus iam discursu formali, cum præcesserit. *3. Concl.*

Quòd autem dico de substantia in communi, dico etiam de substãtijs diuersis particularibus secundum accidentia particularia: nã per discursum ex accidentibus diuersis nõ solùm separamus substãtiam *Nam,*

tiam ab accidenti, sed substantiã à substãtia: vt per primum discursum, motum ab animali separamus, & alio discursu, animal esse distinctam substantiam ab alijs apprehendimus, quia alijs motũ talem non inesse comperimus.

4. Cõclu. Quarta cõclusio. Intellectus noster in corpore nullum habet conceptum absolutum substãtiæ, sed omnes sunt connotatiui. Hæc cõclusio est probabilis, licèt multi contrariũ sentiãt. Sensusq; ipsius est: ꝙ nunquã conceptũ habemus substantiæ distinctum ita, vt non cõcipiatur sub ordine ad aliquod accidẽs sensatum vel ad aliquem effectum, & passionem.

Probatur conclusio. Primò. Hoc probatur. Primò; Intellectus dependet in cognoscẽdo semper à phãtasmate, dum est in corpore; ergo quicquid intelligit, quãuis sit à phãtasmate abstractũ ad ipsum órdinẽ habebit, sicut effectus ad causam: ergo nulla est species ita pura substãtia, quin in ipsa ordo sit ad sensum aliquo modo, & sic erit cõcept⁹ cõnotatiu⁹.

Nota. Nõ dico, ꝙ sit cõceptus ille totalis, vt diximus in prima cõclusione, sed est cõceptus distinctus substantiæ, cũ ordine tñ ad accidens.

2. Probatur secundò argumento forti quia si substantiã potest per se concipere, posset vtique etiam distinctè cognoscere Angelos: quod secundùm veritatem cõcedi non debet. Cõsequentia est certa: tantum distat substantia ista materialis secundùm se à phantasmate sensibili, sicut Intelligentia. Nam parum refert, quòd habeat accidentia sensibilia. Nam Angeli etiam effectus sensibiles habent. Præterea: quia cùm accidens multùm sit a natura substantiæ diuersum, non potest ex ipso species elici, qui puram repræsentet substantiam.

Præterea probatur experientia. 3. dicant enim, qui intelligunt substantiam, quomodo ipsam concipiant: profectò non aliter animal concipimus, quàm conceptu substantiæ se mouentis secundùm locum, & hominem, quàm substantiæ habentis discurrendi principium, & alia omnia huiusmodi. vnde non est par ratio significationis nominis. Nam aliquando voces cõponuntur ad significandas res absolutè, quas non sic cõcipimus. Verum est, quòd si nomina rectè sunt imposita, eorũ significatio sumpta est ab accidentibus & proprietatibus, vt lapis à lędẽdo pedẽ, homo ab humo, ex qua fact⁹ est, & huiusmodi multa.

Contraria etiã sententia nõ caret probabilitate. Nã dici posset, quòd Intellectus potest rursus abstrahere id quod ordinatur ad accidens ab ipso ordine, & tunc relinqueretur conceptus absolutus illius rei ab ordine sic seiuncto.

5. Cõclu. Quinta cõclusio. Per accidẽtia cognoscimus qd est rei cũ aliquo discursu, & accidẽtiũ ac passionũ aliqua collatione, & naturę ipsarũ cognitione aliqua imperfecta.

Exemplo explicatur cõclusio. V.g. voluit Aristoteles indagare, quid esset locus, sumpsit passiones ipsius videlicet esse æquale locato, continere, nõ esse locati partem, & alia: & aliqua collatione inter has facta, & aliquo modo natura ipsarum perspecta cõijcitur, quid locus sit: nam est quædã proportio passionum, & rei naturæ, vt per ipsas lumine intellectus facile ad quid rei perueniatur, vt dicebat prima opinio.

6. Cõclu. Sexta conclusio. Accidẽtia propria solũ cõducũt ad cognitionẽ quid rei particularẽ. *Explicatur, & probatur cõclusio.* Explico. Si quid homo, vt hõ sit, Inquirimus, tunc quæ ei, vt tali insunt, consideremus: si vt animal tunc quæ insunt, vt animal est; si vtrunq; est, vtraque considerentur: & de proprijs loquitur Arist. in textu.

Nota. Aliquãdo quidẽ possunt cõmunia, sed tunc habent rationẽ propriorum, putà, cùm singula cõmunia sunt, tamen omnia simul iuncta proprium faciunt. Per hæc patet solutio argumentorum.

Ad. 1. Ad primũ respondet Philopo. *1.* in præsenti, quòd aliæ sunt passiones, per quas indigamus quid rei, aliæ, putà, occultæ, quas per quid ostendimus: vt per motum indagamus animæ rationalis naturã, & per hanc probamus ipsius immortalitatem.

2. Dicit secundò, q̃ licet sint eędẽ, nõ est circulus: quia primò cognoscimus passionẽ esse, pòst cognoscimus quid, & propter quid sit.

3. Adde tu, quòd etiam cognoscimus ipsam esse, sed certiùs, & vniuersaliùs: & necessariò magis, q̃ antè, vti diximus sæpe.

Nota. Nota tamen, quòd quantum ad textum, argumentum sic solui debet, quòd loquitur in scientijs diuersis, & sic de diuersis passionibus diuersorum. Est enim sensus, quòd in aliquibus rebus per quid cognoscimus passiones, in alijs, vt in Physicis, contrà.

Ad. 2. Reijcitur prima solutio. Ad secũdum Iãduni & Apollinaris, dicunt, quòd substantia est cognitione prior secundùm perfectionem; quia perfectior est eius cognitio: sed non secundùm tempus. Ista glossa nihil valet ad Aristot. *2. Solutio* Dico igitur, quòd loquitur de substãtia quãtum ad cognitionem illam, de qua diximus in prima conclusione, & ille conceptus prior est, vt illic explicuimus. & nota hanc expositionem.

Ad. 3. Ad tertium respõdeo, q̃ nõ est opus cognoscere perfectè quid est pasionis, sed habere aliquam cognitionem imperfectã simul cum collatione aliarum pasionũ, vti diximus in quinta conclusione.

Ad. 4. Ad quartum respõdeo, q̃ quãuis Intellectus magis sit diuersus à sensu, quã sensus à sensu, tamen sensus & intellectus sunt potẽtiæ subordinatæ; pendet enim operatio Intellectus à sensu, & ob talẽ subordinationẽ cognitio sensus conducit ad intellectionem.

Ad. 5. Ad quintum respondeo; quòd accidens, & pasio habet quandam proportionẽ cum sua causa,

quę est quid rei, quã nõ habet vna substãtia cũ alia: ob id p̄ accidentia talia cognoscere possumus q d rei, & non per aliã substantiã. Similiter accidẽs habet aliqua, per quæ possumus distinguere substãtiam, vt esse in alio, ac separari, & alia huiusmodi, quæ faciunt nos in conceptum substantiæ venire.

Ad. 6. Primò. Ad sextum, quòd imperfectum potest facere cognitionem perfectioris adiuuãte aliquo perfecto, & sic per accidens cognoscimus naturam, & substantiam accedente lumine Intellectus.

Adde etiam, q̃ phãtasma accidẽtis, etiam substãtiæ, est aliquo modo; vt enim diximus totum simul repræsentatur, & hinc eleuari potest Intellectus ad cognoscẽdam substantiam, & quid, semper tamen cum ordine ad effectum, vel sensum, vt expositum est.

Dubitationem autem habent & passiones.

T E X T. X I I.

Text. cõtinuatio. Prima. Themistij. Variè continuatur ab expositoribus hic textus. Themistius, & Philoponus dicunt, quòd cùm superius dixisset, per accidẽtia, propriasque affectiones indagandã esse animæ definitionem, nunc vult ostendere difficultatẽ inquirendi animæ definitionem, ostendendo difficile esse definire passiones ipsius. Quòd autem hoc sit difficile, ostendit: quia difficile est cognoscere, an omnes animæ passiones sint communes, an aliquæ propriæ: & in hoc ostenditur difficultas in definiẽdis passionibus. Nam cõmunes per corpus definiri debent, non autem propriæ, vt dicemus inferiùs; q̃ si id cognoscere est difficile, scilicet quæ propriæ, quæ communes, pariter difficile erit definire illas, & consequenter animam.

Hęc expositio nõ mihi multùm placet, quia fundatur in falso. Nõ enim opus est passiones oẽs definire ad animæ definitionem: sat enim, vt diximus, aliqua imperfecta cognitio passionum. *Reijcitur prima.*

Auerroes continuat sic, vt velit quæstiones duas vtiles, & desideratas nunc proponere, circa quas versatur animæ immortalitas. *2. Continuatio Auerr.*

At ista non est exacta continuatio, quia Aristoteles modò totus est positus in ostẽdẽda huius sciẽtiæ difficultate. Idẽ dico cum S. Tho. q̃ cùm difficiles quęstiones proposuisset, & quę sumũtur ex parte modi definiẽdi animam, & ex parte ipsius animæ: in hoc textu proponatur difficultas ex parte passionũ animę, vt dictũ est in text. 3. ita igitur est continuatio. *Reijcitur Auerr. continuatio. 3. Verior D. Tho. de difficultate huius sciẽtiæ ex parte passionum animæ.*

Quid autẽ in textu exequatur varia est expositio etiam. Auerroes. n. putat has duas proponi quæstiones circa virtutes & animæ potẽtias. Prior est, an oĩs operatio sit cõmunis corpori: an aliqua aĩæ operatio sit propria ipsi. *Tex. prima expositio Auerrois.*

Per propriam operationem intelligit eã, quæ non cõmunicatur corpori, vt organo, & subiecto, siue pendeat à corpore, vt obiecto, vel non: per communẽ intelligit

eam

eam, quæ pendet à corpore, vt organo vel subiecto, quòd declarauimus tex. 3.

Altera quęstio est: Si aliqua propria, an ita sit propria, vt non pendeat ab existēte in corpore, idest, à phantasmate, vel corpore, vt obiecto; an potiùs sit ita propria, vt pēdeat à corpore, vt obiecto. Hāc duplicem quæstionē elicit ex litera. Cùm enim dicitur, An sint cōmunes: intelligit priorem quęstionem. cùm dicitur, Et habentis, intelligit posteriorem: vt sit sensus, an sit propria, ita tamen, vt sit alicuius existentis in corpore, id est, pendeat à phantasmate in corpore existēte. Ipse respōdet ad quæstionem, quòd potest esse propria vtroque modo: est enim intelligere, quod pēdet à phantasmate: & est aliud, quod non, vt declarabitur paulò pòst. Hæc est mens Auerrois, quamuis obscurissimè ab eo dicantur ista.

Reiicitur Auer. expositio. Altera verior expositio cōmunis.

At hæc expositio prorsus est extra mentem Arist. & deceptus est ex ignorantia verbi illius, Habentis: significat enim totum compositum, & declaratiua dictio antecedentis, vt sit sensus: An passiones animæ sint communes ipsi habenti, idest composito & materiæ simul cum forma, seu corpori cū anima; an aliqua sit propria ipsi animæ, & ita vnica est quæstio, quā expositionē sequūtur reliqui expositores Gręci, & Latini ferè.

Statim addit Aristoteles, quòd hanc quæstionē determinare est necessarium, sed difficile tamen: necessarium quidē non, vt dicit Philoponus, ad definiendam animam: hoc enim suprà reiecimus: sed secūdùm Auerroem, necessarium est ad cognoscēdam animæ separationem, vt in sequenti textu declarabitur. Est etiam difficile, vt dicit Philoponus, quia hoc per sensum determinari nequit.

Sed hæc etiam ex contextu patent. Probat enim esse difficile id determinare; posteà ostendit id esse necessarium cognoscere. Est difficile ex apparenti experientia: Nam affectus animæ, tam actiones, quàm operationes, & passiones, videntur esse communes corpori, vt irasci, amare, sentire. & reliqua: hæc .n. omnia sunt cum corporis mutatione, ac passione. Vnicum restat intelligere, at hoc, si est imaginatio, idest, actu potentiæ sensitiuæ, quę dicitur imaginatiua, id est, non est sine imaginatione, idest non exercetur nisi existēte imaginatione, adhuc non esset proprium, sed cōmune, idest, si pēdet a corpore, vt organo, vel saltem vt obiecto, nō est proprium. Vbi nota, quòd suprà dixi in textu. 3. propriam dici passionem, quæ neutro modo pendet à corpore, quòd magis dilucidatur in textu sequenti. *Nota. 1*

Nota etiam cum Philipono, & alijs, quòd loquitur conditionaliter: non enim dicit, omne intelligere esse aut imaginationem, sed quod si esset, non esset proprium. *Nota. 2*

Si

Si igitur est aliqua animæ operatio.

TEXT. XIII.

De necessitate, & vtilitate cognoscēdarum passionū animæ.

CVm difficultatem determinandi quęstionem illā ostēdisset, nunc vtilitatem & necessitatem proponit: est enim necessaria ad cognitionem immortalitatis animæ, quod explicat docens duo. Alterū, si est aliqua propria operatio animæ, ipsa est separabilis. Alterum, si nulla est propria operatio animæ, ipsa non est separabilis à corpore, sed erit sicut res mathematicæ, quæ sic se habent, vt eis multa conueniant secūdùm se, quæ tamen nō exercent secundū se, nisi existētia in sensibilib⁹.

Nota. Si anima habet operationem propriam est separabilis à corpore, si nō habēt non ita.

Exēplo declarāt.

V.g. lineæ rectæ secundùm se inest tangere sphæricū corpus in puncto, non tamen vtrumq; tāgit secundùm se separata, nisi existēs in corpore sensibili: similiter triāgulo secūdùm se inest habere angulos æquales rectis, non tamen illos habet, nisi sit in aliquo sensibili subiecto. Ita multa inerunt animæ secundū se, quæ non exercebit in corpore, si nulla ei sit operatio propria.

Dubium primum quid intelligat Aristo. per separabile, et inseparabile.

Prima sententia.

Circa hoc occurrunt aliqua dubia, quorum primum est; quid intelligat Aristot. per separabile & inseparabile à corpore. Aegidi⁹, & Tignos. dicūt in præsenti affect⁹ vocari separabiles & inseparabiles. Dicitur aūt affect⁹ separabilis, q exercetur ab aīa absq; corpore, inseparabilis verò, qui non exercetur nisi per corpus, semper tamē anima existēte in corpore. Et tunc sensus est: Si est operatio, vel affectus animæ proprius; ille erit separabilis idest, exercebitur sine corpore, quāuis ab anima existente in corpore, siue nullus est proprius, nullus exercebitur absque corpore.

Reijcitur prima sententia.

Hæc expositio est contra cōmunem Græcorum, Arabū, & Latinorū interpretationē, qui oēs intelligunt textum de separabilitate aīæ à corpore, vt sit sensus. Si affectio, vel operatio, est aliqua propria aīæ, potest per se, absque corpore esse; sin minus, nō potest.

Aliter enim secundùm illorum expositionem esset petitio principij. Nā dicere, si est operatio animæ propria potest exerceri absq; corpore: est dicere, Si est propria, est propria: imò clarius est consequens: & oportebat dicere, Si operatio est absque corpore, illa est propria. Relinquatur igitur ista sententia, & sequamur cōmunē.

2. Sētentia cōmunis, & vera.

Dicta ergo hæc Aristo. innituntur huic veritati, quòd nihil est, nisi aliquam exerceat operationem. esse enim, est ad operandū. Vnde sumuntur hęc duo. Primū, quod si aliquid potest operari absque aliquo, potest esse sine illo, & si nō potest operari absq; aliquo, nec potest esse. Qui. n. se in operatione omni mutuo indigent, etiā inesse, aliter enim aliquid esset absque operatione, & frustra: ꝙ esse non potest. Si igitur animæ operatio potest inesse absque corpore, poterit & esse absque ipso:

sin

sin minus, non potest, sed dissoluetur separata à corpore.

Dubiū. 2 Quæ dicatur affectio, seu operatio animæ propria quæ cōmunis cū corpore, et quo modo.

Alterū dubiū est, quę dicatur in pręsenti affectio seu operatio propria, quę verò cōmunis. In cuius declarationē, prout ad præsens attinet, aduerte, ꝙ tripliciter potest vocari, operatio cōmunis: intellige de communitate animæ, & corporis.

Primus modus operatiōis cōmunis cum corpore.

Primò dicetur operatio animæ cōis, quę cōmunicatur corpori vt instrumento, id est, illa operatio, quę sic est ab anima, vt recipiatur in organo aliquo corporeo, & cōposito: vt visio in oculo, auditio in aure, gustatio in lingua, ira in corde. Istæ operationes cōmunes sunt; quia & corpori: & animæ insunt, sicut ipsarū potentiæ & hoc est dependere animam in operatione à corpore, vt organo.

2. modus

Altero modo dicitur cōmunis, cū nō pēdet quidē ab organo aliquo, q̃a per ipsum exerceatur talis operatio: sed quia pręsupponit operationē factā per organum, vt cū intelligo res materiales, nō quidē per organū intelligo, sed non possū intelligere, nisi illarū priùs habeā in organo corporeo similitudines, & phātasmata, à quib⁹ Intellectus sumit species, & intelligit, sicut visus à colore: & hoc dicitur pēdere à corpore vt obiecto, sicut dicit S. Tho. vel pēdere à corpore tāquā medio, vt dicit Paul. Ven, vel cōmunicare cū cōmunicante corpori, vt dicit Alber. quæ omnia, idē sunt in re, & talis operatio est cōmunis secundo modo.

3. modus

Tertiò dicitur cōmunis, quādo sic conuenit toti, vt non solùm alicui organo insit, sed toti ipsi viuēti, vt nutrire, augere, mori, & alia: & hoc est cōmunicari corpori vt subiecto, solùmq; differt à primo, quòd illic operatio inerat vni parti corporis, hic verò toti. His igitur modis dicitur operatio aliqua, animæ communis.

Primus modus operatiōis propriæ animæ.

Totidem autē dici potest propria. Primò, illa est propria, quæ non exercetur corpore, vt instrumento, nec vt subiecto, quamuis pendeat vt ab obiecto.

2. modus

Secūdò, est ꝓpria, q̃ nec ab obiecto, nec alio mō pēdet à corpore.

3. modus

Tertiò, quæ licet sit pendens ab organo, non tamen à subiecto toto: & sic dicitur videre proprium oculo, quia nō inest alijs partib⁹.

Sēsus dubij propositionis Arist.

Cùm igitur his modis propriū dicatur, dubium est, quomodo sumatur, cùm Aristoteles dicit, Si non est propria operatio animæ, ipsa non est separabilis.

Primà sententia vera quidem, sed nō admētē Arist.

S. Thom. & alij aliqui dicunt, quòd sumitur, primo modo, vt illa sit propria, quæ saltem pendet ab obiecto, licet non ab organo; & talis sufficit, vt anima dicatur separabilis.

Hæc expositio est verissima doctrina: sufficit enim animę separabilitati, vt talem operationem habeat, licet nō habeat secundā propriam, vt benè cōcedit Albertus, sed nō videtur mens Aristotelis. Nā in pręcedenti textu dixit, ꝙ si ab

si ab imaginatione pendet, adhuc non est propria, sed communis, nec potuit in tam proximis verbis æquiuocare, & iterum illã vocare propriam.

2. Sententia est vera, & ad mentem Aristo. Dico igitur de mente Arist. ꝙ ꝓpria dicitur secũdo modo, quæ nullo modo pẽdet à corpore, qualis est intellectio, quæ ab anima habetur ipsarum Intelligẽtiarũ, quã intellectionem cõfitetur hic Auer. Alber. c. 6. & Philo. ac Simplic. quãuis differant. nã Auer. tribuit hãc intellectionẽ animæ, & intellectui assistẽti: errabat enim, putãs esse assistentẽ. Albertus verò animę nostrę verè informanti.

Probatur hæc sententia ex Aristo. Et dubitari non debet, hanc esse mentem Arist. nã si nõ cognosceret aliã operationem propriam, nisi dependentem à phantasmate, vtiq; non posset ostendere animæ separabilitatem: quia dependẽtia talis impediret, quo minus posset separata operari, sicut deficiente obiectio non potest esse actio. Loquitur igitur Aristoteles de operatiõe, quę nullo modo pẽdet à corpore, quãuis secũdũ veritatẽ sufficiat illa altera, vt probandum est in lib. 3. sed solũ secũ dùm Aristotelem dicimus hoc.

Nota. Et nota, ꝙ hoc fuit argumẽtum fallax Alexandri, quod malè à quibusdam putatur insolubile in via Arist. si anima non intelligit sine imaginatione, non potest esse sine corpore, vt dicitur in pręsenti: at. 3. de aĩa tex. 39. non põt intelligere sine phantasmate, cõcluditur: ergo nõ est separabilis. Hoc autem argumentũ nullũ est, vt docebimus (Deo dãte) 3. de anima. nam & esse potest intellectio aliqua sine imaginatione: & quãuis initio vtatur phantasmate, tamen productis speciebus intelligibilibus, postea illas asseruat, & eis potest sine phantasmate. Sed de his postea.

Dubiũ. 3 Dubium tertium est. Videtur enim Aristoteles argumentari de opposito antecedentis, ad oppositũ cõsequentis: qui modus argumentãdi vitiosus est. Dicit enim: Si est operatio propria, anima est separabilis: si non est propria, nõ est separabilis: hoc est, ac si diceret, Si est homo, est animal: si nõ est homo, non est animal.

1. Sententia Pauli Veneti. Ad hoc varia est Philosophorũ expositio. Paulus Venetus existimat vitio impressorum, locum esse incorrectum: debet enim aliter legi, vt fiat ab opposito cõsequentis, sic: Si est operatio propria aię, ipsa est separabilis, si nõ est separabilis, nõ est ꝓpria operatio ipsi.

Reijcitur 1. sententia. In hoc nõ est audiendus Paul. Vene. nã literã istã receperũt omnes, antiquissimi etiã Interpretes Gręci Aristo. & pręterea habent optimum sensum dicemus.

2. Sententia Themistij, & Auerr. Aliter respõdet Themistius, & Auer. quòd in cõditionalibus de contingenti, valet ille modus arguendi. Vocantur conditionales de contingenti, quę sunt bonę cõsequentię cum contingenti, & nõ aliter. v. g. si est animal, contingit

vt

vt sit homo: hæc est conditionalis contingentis, quæ est bona consequentia: at nisi esset contingẽs, non esset bona: dicunt, quòd in his valet, vt si est coloratum, contingit esse albũ: si non est coloratum, non cõtingit esse album. Ita dicunt in pręsenti esse modum arguẽdi similem: nã Aristoteles loquitur per verbum, Contingit.

Reÿcitur sententia Auerr. Mihi nõ arridet ista expositio: quia verbum, Contingit, in præsenti accipitur pro inesse: nec Aristoteles curat modò huiusmodi consequentias de contingenti: imò, vt Philop. dicit, contingens sumitur hic pro necessario: nam variè sumitur aliquando, vt dicitur. 1. Priorum.

3. Sententia Aegi. &c. Alia est expositio Aegid. Apollinar. & Caiet. Thien. ꝙ in terminis cõuertibilibus valet similis arguendi modus, vt notum est. Sũt autem huiusmodi termini cõuertibiles, habere propriam operationem, & esse separabilem.

Reÿcitur 3. sententia. Hęc expositio melior videtur pręcedentibus, adhuc tamen non omnino placet: nam iam esset mala forma argumentationis, & solùm esset bona secundùm materiam: non autem credi debet, ꝙ in re ista Aristotelis, tali modo arguendi materiali vteretur, pręsertim cùm non constet illos esse terminos conuertibiles.

4. Sententia D. Tho. Philop. &c. verior. Idcirco mihi placet expositio S. Tho. Philoponi, & Simplicij, ꝙ hic nullus fiat argumentandi modus, sed solũ proponantur duo canones, seu duę maximę, quarũ altera sit: Si est propria operatio animę, ipsa est separabilis. Altera: Si nulla est propria, non est separabilis: nulla tamen fit argumẽtatio, nec id opus est, vt patet.

Dubium 4. Quartum dubium est, circa priorem maximã, quod mouent Gręci Simplic. & Philop. Oculus. n. habet operationem propriam, nõ tamen est separabilis à toto, vt separatus videat: similiter etiã lingua, & alia huiusmodi.

Sol. dubij ex Philo. Ad hoc respondet Philoponus, vt enim nos suprà diximus, multipliciter dicitur proprium. Videre autem est proprium oculo, tertio modo, vt distinguitur ab alijs partibus animalis, quibus videre non inest, at non vt cõparatur toti. Oculus enim toti continuus, & ab eo pendens, habet videre, propterea non est ipsi propriũ sic, sed toti commune. At animæ operatio propria dicitur, in quo totum, seu corpus non communicat: atq; ob id ipsa separabilis est à corpore, sed non oculus à toto, nec à partibus alijs, vt faciunt, & sustentant totum.

Dubium 5. Quintum dubium est circa secũdam maximam. Nauta enim nõ habet operationes suæ artis, nisi in naui, & auriga in curru: at separari possunt ab his.

Solut. Simp. & Philop. Respondet Simplicius, & Philopo. ꝙ quãuis nauta vt nauta, non habeat operationẽ extra nauim, tñ vt homo est, habet operationes ꝓprias, quorũ rõne põt separari.

Ex

Nota. Ex quo elicitur vnum, quòd vt forma sit separabilis, non opus est vt omnes suas operatiões habeat proprias: sat est, ꝙ sit aliqua, quã extra corpus posit exercere, quã uis non reliquas. Vnde anima rationalis separata vtitur intellectione, non sensu, non etiam alijs communibus, & ob illam talem separabilis est.

Videntur autem & animæ passiones.

TEXT. XIIII.

Quòd videatur esse communes oes operationes. VT modum definiendi passiones animæ det, & vt doceat, cuius artificis sit eas considerare, respondet dubio proposito, quòd animæ videntur communes. Loquitur autem dubitatiuè: quia nõ omnes prorsus cõmunes sunt, sed sensitiuæ, & appetitiuę, ac vegetatiuæ. Exempla autem appetitiuarum posuit, vt declarabimus.

Probatur primo signo. Dicit igitur, has esse communes animę cum corpore: quod duplici ostendit signo; Alterũ est: quia aliquos experimur, multis illatis iniurijs, non irasci, alios verò minima illata multùm irasci; quia sanguis feruet circa cor, vt homines colerici facile ob calorẽ irascuntur, flegmatici verò, ac melancholici difficile. Cùm igitur ira non sit sine corporis mutatione, videtur esse passio communis: similiter de alijs affectibus. Ita omnes explicant signum hoc, vt ex diuersorum hominũ cõplexione sumatur: & est bona expositio.

Altera expositio. Quamuis magis ad literam dici potest, ꝙ sit de vno homine, qui aliquando irascitur leui ex causa, aliquãdo nõ, etiã ex graui: & hoc, quia aliquando feruet sanguis, aliquãdo nõ: patet igitur esse passionem cõmunẽ. Id autem experientia patet: nam quodam tempore homines facilius irascuntur, vt vere, quàm hieme, & saturi, quàm ieiuni, & potatores vini in ebrietate, secundùm etiam alias dispositiones.

Alterum signum est, quia aliqui nulla oblata causa terroris ita timẽt, ac illi quibus terribilia oblata sunt, quales sunt melancholici: qđ non posset prouenire, nisi tẽperies corporis iuuaret ad huiusmodi passiones: Sunt ergo communes cum corpore. *Probatur. 2. signo.*

Nota, ꝙ temperies corporũ ad huiusmodi passiones, multum faciunt: quidam enim ad has, quidã ad illas sunt ꝓniores, vt dicitur. 2 de part. c. 2. & . 4, Fecitq; Gale. librũ de hoc inscriptũ, ꝙ mores animi tẽperaturas corporũ sequãtur. *Nota. 2.*

Scias tñ, ꝙ hę passiones licèt naturales sint, nec naturaliter possint eradicari, nunquam inferunt vim rationi, nec cogunt libertatẽ, quamuis multùm alliciãt: de hoc tamẽ alibi dicemus. Aduerte vlterius, ꝙ huiusmodi cõmunes affectiones & operationes sunt in triplici differentia. Quædam naturales, quales sunt vegetatiuę, vt nutritio & augmẽtatio. Quędã sensitiuę, quales sunt operationes omnium sensuum exteriorũ & interiorum, vt visio, auditio, imagina- *Nota. 3. Cõmunes affectus, & operationes animæ sunt in triplici differẽtia.*

 tio,

tio, cogitatio, memoratio. Et aliæ quædam appetitiuæ, quę rursus diuiduntur. Quædam enim sunt secundùm irascibilem, quæ tẽdit in bonum arduum, vel mãlũ, vt ira, timor, audacia. Quædam secundũ concupiscibilem, quæ tẽdit in bonum, vel malum, vt amor, odium, tristitia, desiderium, gaudium: omnes hæ sunt operationes communes, de quibus in sequentibus latè tractandum est.

At Arist. non explicuit omnes has, sed solùm eas, quæ sunt appetitiuæ: quia illæ propriæ passiones dicuntur, quia cùm alteratione sensibili fiunt. At vegetatiuæ operationes, actiones sunt: sensitiuæ verò nõ sunt cum propria alteratione.

Et aduerte quod quinque exẽpla priora textus sunt pro irascibili: tria posteriora pro concupiscibili.

Si autem sic habet, manifestam.

TEXT. XV.

Infert Arist. ex dictis passiones esse diffiniendas per materiam. INfert illa duo, propter quæ determinarat animę passiones esse communes. Alterũ est, quòd definiri debent per materiam. Et probat: quia sunt rationes in materia, & à materia pendentes: vt irasci est passio existens in corpore, & sensibili materia, quia est cũ sanguinis motione. debet ergo definiri per talem materiam.

Exemplũ in iræ definitione. Assignat autem definitionẽ irę quę talis est: motus talis corporis, aut partis, aut potẽtiæ, ab hoc gratia huius. In qua definitione ponitur materia, quæ notatur per illa tria verba, Huius corporis, Partis, Potẽtię: vt detur intelligi triplex materia, remota, scilicet animal, est motus animalis; & proxima pars, scilicet est motus cordis: hęc enim sunt subiecta: & materia simul cũ virtute alteratiua, scilicet est motus calidi. Materiã enim cũ virtute alteratiua vocat potentiã secũdũ Philoponũ: aut secũdũ plerosq; Latinos, per potentiã intelligit irascibilis appetitũ. Vno ergo ex his modis per materiam definitur, dicitur, Ab hoc, idest ab iniuria illata, in quo notatur efficiens; Gratia huius, scilicet ꝓpter vindictã, in quo exprimitur finis. *Text. ... plicat...*

Infert secundum Arist. physici esse considerare de anima. Alterum quod colligit est, Physici esse considerare de anima, aut de oĩ, aut de ea, quę huiusmodi passionũ materialiũ est principiũ qđ idẽ docuit. 6. Metaph. tex. 3.

Aduertendũ autem, ꝙ dicit, Nõ de omni: vel propter Intelligentias, vt aliqui dicũt, quæ assistunt oĩbibus, quãuis propriè non sint cœlorum animę: Vel propter rationalem animam quatenus est à corpore separata, vt alij dicũt: qa hęc potest separari à corpore, & per se subsistere. At de rationali quãtum ad operationẽ illã, in qua nullo modo cõmunicat corpori, vt diximus superiùs, vel etiã secũdùm illũ vltimum gradum intellectiuum, sicut aliqui alij dicunt, vt vidimus; vel deniq;, quod verius putamus, Aristoles eo loco solùm in genere cõcludit ad Physicum spe-

ſpectare tractationẽ animæ, quia hæc habet operationes in materia. Addit autẽ, Nõ de omni, vel ſaltẽ de tali; ac ſi dicat ſub conditione, Si aliqua anima raperiretur, quæ nõ haberet operationes vllas in materia, & corpore, de illa agere nõ ſpectaret ad Phyſicũ: at verò an talis aliqua ſit vel non ſit, nil determinat, ſed poſtea tractaturus eſt cum de intellectiua diſſeret.

Differenter autem definiet naturalis.

TEXT. XVI.

Alter definiẽdi modus p formam.

CVm modum definiendi Phyſicum harum paſsionũ poſuiſſet, nunc ab alijs artificibus ſecernit, & præcipuè à Dialectico, qui eaſdem paſsiones definit. Eſt igitur diſcrimen, ꝙ Dialecticus definit per formam, vt iram definit eſſe appetitum vindictæ: appetitus autem vindictæ eſt forma iræ: at Phyſicus per materiam definit, vt ira eſt ſanguinis motus circa cor.

Exẽplũ in iræ definitione.

Tertius definiendi modus per materiam, & formam ſimul.

At quia tales formæ in materia ſunt ſecundùm ſe, fit, vt at aliã tertia definitio vtrunque continens; vt ira eſt appetitus vindictæ ex ebullitione ſanguinis circa cor.

Alterũ exemplũ in definitione domus.

Eſt etiã aliud exẽplũ de domo, formalis definitio eſt operimẽtũ arcens pluuias, & ventos, materialis, eſt conſtructum ex lapidibus, lignis, & reliquis: tertia eſt ex vtroque, operimentum ex lapidibus, lignis, & reliquis, arcens ventos, pluuias, ac tempeſtates.

Et hoc eſt, quod litera dicit, ꝙ definitio hæc domus, dicit formã in his, ſcilicet materia, lapide, calce, & alijs, propter iſta, id eſt, ad arcendas tempeſtates: finis enim cum forma etiam computatur, vt dicit Philoponus.

Quomodo prima Ariſtot. quæ præſtantior definitio, & magis Phyſica.

Conſtitutis his definitionibus, duas mouet quæſtiones. Altera eſt, quæ ſit magis phyſica definitio, quæ datur per formam, an quæ datur per materiam, an quæ ex vtroque conſtat.

Solutio quæſtionis.

Ad hoc vult reſponſum eſſe, hãc vltimam eſſe magis phyſicam, ob rationem datam, quia eſt perfectius explicans rem, cùm pẽdeat à materia quam quidẽ Phyſicus conſiderat.

Quæſtio ſecunda, vtra magis Phyſica per formam, an per materiam.

Altera quęſtio eſt, illarum duarum ſcilicet per materiã, & illius, quę eſt per formã, vtra ſit phyſica. Et hoc eſt quod dicit. Illarum vtraq;, quę? ideſt ex illis duabus prioribus, quę eſt phyſica magis? Reſpondet in ſequenti textu.

An non eſt aliquis, qui circa paſsiones.

TEXT. XVII.

Solutio quæſtionis primæ.

REſpõdet illam eſſe phyſicã, quãuis Philoponꝰ & Simplicius velint, vt reſpondeãt nullius eſſe artificis, ſed textus non id indicat, & in quæſtione examinabitur, ſed quod eſt phyſica, vniuerſaliter loquendo.

Phyſicus ſolus conſiderat, & vniuerſum paſſiones nõ ſeparabiles, vt nõ ſeparabiles, non alij.

Et ad huius manifeſtationẽ dicit, non eſſe artificem, qui conſiderat materiæ affectus omnes nõ ſeparabiles, & in quãtũ nõ ſeparabiles ſunt, niſi phyſicus, qui circa ſenſibile corpꝰ in vniuerſali verſatur: quod oſtenditur inductione.

 Nam

Nam aliqui bene considerant passiones non separabiles à materia, & vt non separabiles, sed non omnes, sed aliquot in particulari, vt medicina corpus humanum.

Et artes aliquæ mechanicæ, aliquas materię affectiones, vt ligni, vel ferri, vel alterius aliquas qualitates materiæ, & arti conuenientes, at non vniuersaliter materiã omnem sensibilem speculantur.

Alij Artifices, considerant quidē res, quæ non separātur re à materia, considerant tamen, non vt in materia, sed abstrahendo, & remouendo, vt Mathematicus.

Alij considerāt ea, quæ nō sunt in materia: & hic est Metaphysicus: relinquitur ergo vniuersaliter materia Physico. ob id definitio per materiam est magis Physica. Hoc tamen in quæstione examinabitur.

Sed redeundum est vnde sermo.

TEXT. XVIII.

Animæ passiones cōmunes non separari à materia. FActa ista digresiuncula circa differentiam Physici ab alijs, regreditur ad id, quod dixerat tex. 15. Dicit q animi pasiones scilicet communes, esse, quæ à naturali, & sensibili materia separari nequeūt, sicut timor, odium, & reliqua, & non sunt sicut linea, & mathematica res, quæ à sensibili materia abstrahuntur, licèt in ea sint materiales verò pasiōes & in materia sensibili sunt, & in ea cōsiderātur. & hic est finis Prologi.

An dialecticus definiat per formam.

QVAEST. VII.

QVæ in hac parte difficultatem faciunt, hæc sunt Primò. Vel cōparatur Dialecticus suis intētionibus, vel rebus ipsis, quibus intentiones applicātur: si fiat comparatio prior, profectò non per solam formam definit, sed etiam per materiam: definit enim propositionem per terminos, qui ipsius materia sunt: definit syllogismum per propositiones; & demonstrationem per præmissas, ex quibus constat: quę definitiones sunt per materiam. Si verò dicatur posterius, videtur id esse non posse: quia Dialecticus vt talis est, non agit de rebus: ergo non definit nec per formam. *1. Ar[…] ad pri[…] negati[…]*

Secundò Dialecticus cùm modos prædicandi considerat, non definit, nisi per prędicata: at forma non prædicatur de re: non enim dices homo est anima: ergo non est Dialectica definitio per formam. *2. A[…]*

Tertiò. Definitio dialectica dicitur vana tex. 11. ergo nō est per formam. Non enim vana esset, imò melior, quàm physica, quæ est per materiam, quia melior est forma, quàm materia. *3. A[…]*

Quartò: quia non esset differētia dialecticę definitionis, à mathematica, & metaphysica: hę. n. etiam per formam sunt. *4. A[…]*

Circa hoc est ferè vna communis opinio, quàm tradit Albertus tract. 1. ca. 7. & Iandu. q. 12. & Apollina. q. 9. & Caieta. Thie. in pręsenti, & alij dicūt formā capi du- *1. Opi[…] ferè co[…] munis*

Duplex forma. aliosliciter. Vno modo pro altera parte cõpositi distincta cõtra materiam; & talis dicitur forma partis. Altero modo, sumitur pro prædicato substantiale rei, vt animal dicitur forma hominis. In quo autem differant hæ duæ formæ non omnes cõsentiunt, vt postea dicã.

Dicunt igitur duo. Primum, quod Dialecticus nõ definit per formã partis. Præterea, quia multa sunt, quæ nõ habent formam partis, vt accidẽtia, quæ simplicia, sunt quæ tamen Dialecticus definit per formam, & propterea quòd talis definitio esset diminuta, cùm rei substantia materiam includat.

Dicunt secũdò, quòd Dialectus dicitur definire per formam, quia definit per prædicata superiora, putà, genera & differentias, quæ sunt forma secundo modo.

Nota, cur definitio per genus & differentiam dicatur dialectica, & per formam. Notat tamen Iandunus, quod Dialecticus, vt talis est, adhuc non definit per genus, & differentiã: quia ipsius non est considerare res; sed talis definitio attribui dalectico: & nescit ipse causam, quare tribuatur dialectico. enumerat sentẽtias quorundam, quæ illi non placent, & meritò.

At Albertus videtur huius causam reddere, quia non fiunt tales definitiones, nisi quatenus partes sumuntur sub vniuersali intentione logica generis, & differentię: ac ob id formalis definitio dicitur, qa intentio est vt forma, scilicet, esse genus, esse differentiam. Hæc sunt quæ ex philosophis habemus in hac difficultate.

Circa cuius explicationẽ sit primum fundamentum, materiam vt ad præsens spectat esse triplicem. Quædam est ex qua, puta subiectum, ex quo aliquid fit, ita, vt sit pars ipsius rei factæ: talis est materia prima respectu substantiarum compositarum: & huic opponitur forma, quę est altera pars cõpositi. Altera materia est in qua, quæ nõ est quidem rei pars, sed subiectũ, sicut est substantia composita respectu accidentis, & materia prima respectu formæ. Tertia est materia prædicationis, & talis est inferius respectu superiorum, vt singularia respectu specierũ, & species respectu superiorum. *1. fundamentum. Triplex est materia, ex qua, & in qua, et prædicationis.*

Differt autem inter substãtias, & accidentia: quod substantiæ perfectæ sensibiles habent quidem materiã, si ex qua, & materiã prædicationis, si in vniuersali sumantur; non tamẽ materiã in qua. At accidentia habent materiam in qua, scilicet subiectum, non tamẽ, ex qua, quia simplices formæ sunt: habent etiã materiam prædicationis, cùm prædicamentum componant. *Discrimẽ inter materiã substãtiæ & accidẽtis.*

Sit secundũ fundamentũ notãdũ. Genera & prædicata essentialia in substantijs sensibilibus nõ solã formã dicunt, sed etiam materiam ex qua. v. g. animal, non solam animã dicit, sed simul corpus, ac totam rei substantiam: similiter rationale & vnumquodque horum. *2. Fũda. Genera & prædicata essentialia in substantijs sensibilibus, nõ solùm dicũt formam, sed materiã.*

Sed statim dubitabis; Si ergo ista omnia prædicata totam rei substãtiam *Obiectio Solutio.*

tiam claudũt, vt quid de vna multa prædicantur?

Respõdeo, quòd forma rei, licèt vna sit in rebus singulis, tamẽ multiplex est in virtute, & exercet ea, quæ multæ facerent. v. g. vna est in homine anima, at per eam materia recipit esse corpus, ac si esset forma corporis; & esse viuẽtis, ac si esset forma viuentis: & esset animalis, & esse hominis. Idẽ fit in alijs. si diuersæ formæ essent, vtique à singulis singula sumerentur prædicata. Modò etiam, licèt vna sit, sumũtur illa, ad notãdũ ipsius multiplicitatẽ in valore, & virtute, vt penetret, & percipiatur materia cuiuscunque rei.

Et sicut forma est multiplex virtute, ita in materia sunt dispositiones variæ in virtute & re, quæ deseruiunt pro varijs virtutibus formæ: vnde in ea sunt dispositiones corporis viuẽtis & aliorum, quod est notãdũ. Ex quo habes, ꝙ omnia prædicata dicunt totam naturam, scilicet materiam & formã, & singula etiã prædicata, tamen præcipuè formam: ab ea enim denominatio sumitur; vt albũ dicit corpus, & albedinem, sed hãc pręcipuè. Sumitur etiam distinctio ex ipsius formę multiplicitate virtuali, de hoc tamen copiosiùs diximus in Logica.

Nota. Non sunt plures animæ in cõposito pro singu[...]

Hinc colligo duo cõtra Iandunũ. Alterum, quod ista prædicata nõ solùm dicũt formã rei, vt ipse putat: Et in hoc differt Iandunus ab Alberto, qui tenet, quòd dicũt totam rem. Alterũ, quòd dup[...]rũt nisi ratione: ipse enim [...]mat, quòd realiter differunt, quia putat esse diuersas formas realiter distinctas, à quib⁹ vnũquodq; sumitur: hoc tamẽ alibi impugnabitur. Hoc ergo est de substãtijs.

[...]lis pr[...] catis[...] tialib[...]

At in accidẽtibus aliud est. Cũ enim sint simplices formæ, ipsorũ genera, & prædicata solam formã dicunt, nullo modo materiã, quãuis forsan dicant intrinsecè ordinem ad subiectum: sed hoc posteriùs examinabitur. Sat est, quòd non includunt materiã sicut substantiæ. tunc autem eorum diuersitas sumitur ex multiplicitate virtuali vnius accidentis.

De pr[...] di[...] sentiali[...] bus [...] dentiu[...] an inc[...] dant [...] t[...]riam [...] & qu[...] modo.

In omnibus autem aduertendũ est, quòd nõ sola multiplicitas sufficit ad genera, & differentias, nisi sit per modum compositionis, vt vnum determinet alterum, vt alibi diximus.

Nota.

His suppositis, sit prima conclusio. Logicus definiẽs per genus & differentias, definit per formam, sed non definit per genus & differentias res ipsas inquantum Logicus, sed vt simul sumitur cum habitibus aliarum scientiarum.

1. Cõcl[...]

Hęc omnia declaro. Aduertẽdũ igitur gratia claritatis, hic distinguo inter Logicum, & Dialecticum. Voco Dialecticũ topicũ, qui circa quamcunque rem probabiliter disputat. Logicũ voco in præsenti, qui methodum vniuersalẽ docet sciendi, qui dicitur docens, & simul etiã vtitur methodo, per

Distin[...] ctio qu[...] dam i[...] ter Lo[...] cum, [...] Dialect[...] cum, [...] qua e[...] picat co[...] clusio.

alios

alios habitus sciētiæ; vt cū habitu physico definit, & disserit de physicis, similiter per metaphysicū & pmathematicū, de alijs rebus, qui dicitur Logicus vtens: talis logicus est qui definit per genus & differentiam, non ille alius, qui nullā rem versat, sed solum methodū rei cognoscendæ. & hoc est quod dicit conclusio.

Dubium cur dicātur Logicæ definitiones. Sed dices; Cùm ille Logicus sit simul cum habitu alterius scientiæ, quare definitio illi tribuitur, & non potius illi scientiæ, puta physicæ, vel alteri?

Solutio. Dico, quia est communis modus definiendi in omnibus; nō solùm enim res physicæ, sed mathematicæ, ac metaphysicę definiūtur genere ac differentia: cumq; modus sit communis, ideo tales definitiones tribuuntur Logico, ac Logicę nominantur.

Cur hę dicant:r definitiones p formam. Dicuntur etiā huiusmodi definitiones secūdū formā propter duo. 1. Primò: quia genera, ac differētiæ quāuis totam materiā dicant, præcipuè tamen formam explicant, ac ab ea sumuntur, vt diximus in 2. fundamento. Secundò, quia sunt prędicata; & talia dicūtur forma respectu eorum, de quibus prædicantur.

2. Cōclu. Secunda conclusio. Dialectica definitio dicitur etiā secundùm formam, sed alia de causa. Voco hìc dialecticā definitionē eā, quę ab accidentibus sumitur. Dialectici enim probabile cōsiderantes sępè per accidētia, ac sensibus nota describunt: & huiusmodi dicuntur secundùm formam, quia accidentia dicuntur formę respectu subiectorum, de qua definitione diximus text. 11.

Tertia cōclusio. Logicus suas intentiones per materiam etiā definit. *3. Cōclu.* Hoc nota est ex argumento primo; habet enim suas formas, ac materias Logicus, per quas propria subiecta definit.

Hę tres conclusiones verę sunt, nec in ipsis dissentio à communi doctrina prędictorū Philosophorum: existimo tamen non esse ad mentem Arist. in pręsenti. *Has tres conclusiones esse veras, sed non ad mentē Aristo.* Nam, vt patet ex ipso text. 16. solùm loquitur de definitionibus physicarum passionum, & non absolutè de omnibus definitionibus; quod benè notauit Paulus Venetus.

Est autem aduertendum, quòd passiones physicę dicūt quidem materiam, sed non sicut ipsę substantię. *Nota. Discrimen inter definitiones substantiæ & passionum.* Hę enim includunt materiam ex qua, & tanquam sui partem: vnde fit, vt nullo modo definiri possunt, nisi claudatur materia in definitione: aliter non esset definire talem substantiam.

At passiones physicę, licèt per se, & secundùm se in materia sint, tamē est materia in qua, & vt subiectum, nec est ipsarum pars cōstitutiua: vnde fit, vt possint definiri absq; eo, quòd exprimatur materia, licèt sit aliquis ordo ad materiā semper, sicut potest definiri albedo absq; eo, ꝙ sumaᵗ expresse propriū ipsius subiectū. Tales defi-

definitiones dicũtur formales, qa formarum secundùm se sunt, & & sunt non exactæ definitiones, cùm non exprimant rem perfectè, sicut exprimitur, cùm sumitur materia ipsa.

Quæ sit mens Arist. cùm ait, formales definitiones esse dialecticas. Illas igitur vocat Aristoteles dialecticas definitiones, qa talis cognitio tribuitur Dialectico, qa est rei physicę nõ cõsideratæ mõ physico. Vnde sicut probabile, qa nulli⁹ est sciẽtię, datur Dialectico ita res propria alicuius sciẽtię nõ cõsiderata modo illius sciẽtiæ, sed cõmuni, datur etiam Dialectico.

Nota. Quasdã definitiones formales nõ esse dialecticas. Ex quo attende, q̃ non est dialectica definitio, quæ datur per formam, sed quæ datur per formam rei secundùm se pendentis à materia. Vnde Mathematicus etiã definit formas, & Metaphysicus: non tamen tales dicuntur definitiones dialecticæ, quia illa ex se non dicunt materiã. At illæ dialecticę sunt, quæ sunt rerũ secũdùm se à materia pendentium, & quæ vt tales deberent considerari: & per materiam non dantur proximã, ac propriã, sed sine materia, vel per materiã cõmunem, alienã ab illa scientia: vt si diceret, risibilis est potentia ad ridendum. Vel sic, est aptitudo substantiæ ad ridendum. Hãc autem doctrinam, & expositionẽ multùm obserua.

4. Cõclu. iuxta mẽtem Arist. quæ ex dictis sequitur. Ex quibus sumitur conclusio. Dialecticus dicitur definire per formam, quia accidentia secundùm à materia tali pendentia, nõ per eam, definit.

Ad. 1 Ad argumenta solutio patet. Ad primum dico, quòd non est sermo de intẽtionibus, sed de rebus, quæ Logico, tribuuntur propter id, quod diximus in prima conclusione, & propter id, quod notauimus circa tertiam.

Ad. 2 Ad secundum patet solutio. Nã si loquamur de definitione iuxta primã cõclusionem, illa prędicatur, cùm dicãt genera & differentiã totam rem: si verò loquamur de animę passionibus, illę definitiones formales prędicamur, quia subiectũ non est pars passionis: & ita dicitur, ira est appetitus vindictę, quę definitio formalis est.

Ad. 3 Ad tertiũ iam diximus text. 11. quare definitio dialectica dicatur vana. Dico etiam modò, quod licèt sit per formam, vana dici potest: quia talem formam non perfectè exprimit, quia secundùm se à materia pendet.

Ad. 4 Ad quartum solutio patet ex dictis in conclusione tertia, aliter .n. dicitur Mathematicus, & Metaphysicus definire per formam, aliter Dialecticus. Illi enim definiunt formas secundùm se à materia independentes: at Dialecticus formas materiales, ac pendentes à materia sine propria materia tali definit. Est autem obseruatio digna hui⁹ difficultatis resolutio.

An Physicus definiat per materiam.

QVAEST. VIII.

1. arg. ad partem negat. Aristoteles hoc docuit interesse inter Physicum, & Dialecticum, quòd hic per formam solam,

ſolam, ille per ſolam materiã, vel per materiam, & formã ſimul definiret. At videtur, quòd fieri nõ poſsit, vt per ſolam materiam definiatur. Primò ex Ariſt. 7. Metaph. tex, 34. vbi prohibet definitionem dare per ſolam materiam. Et cõfirmo, quia definitio explicare debet totam rei naturã: at ſola materia nullius eſt naturæ: ergo definitio non eſt per ſolam materiã.

2. *Arg.* Præterea ſecundo. Illa definitio, quæ ab Ariſt, datur per mãteriam, videtur habere formam: dicit enim ſanguinis ebullitionẽ circa cor eſſe iram: at ebullitio forma quædam videtur: nõ eſt igitur materialis talis definitio.

3. *Arg.* Præterea tertio. Definitio danda eſt per notiora: at materia, vt notũ eſt, ignota eſt valde: nõ ergo ꝑ materiã ſolã definiri contingit.

4. *Arg.* Præterea quarto: Si conſiderentur definitiones phyſicæ, nõ videtur eſſe per materiã. Patet in definitione naturæ, temporis, motus, materię, cauſarum, & aliorũ, quæ non definiuntur per materiam.

Nota, in quo ſenſu ab Ariſto. & in quo ab eius interpretibus quomodo tradetur. Reſpõſio ad qõnẽ. Hic aduertendum, quòd ſi ſolus Ariſt. ſenſus eſſet diſcurrendus, facile eſſet reſpondere. Nõ enim Ariſtoteles dicit, ꝙ ſemper Phyſicus definit per materiam ſenſibilem: de hac enim eſt ſermo: ſed ꝙ has animi paſsiones definit per materiam ſenſibilem, quę eſt ſubiectum aliquod ſenſibile: at expoſitores aſſumunt in vniuerſum, Phyſicum per ſenſibilem materiã definire: at quo id modo intelligatur, id eſt à nobis exponendum.

Tria Phyſicus definit. Sũt enim tria, quę Phyſicus definit, & nõ omnia vno modo: hęc ſunt ſubiecta, & ſubſtantię compoſitę, ſcilicet, elementum, miſtũ viuens, & ſpecies horum: ſimiliter horũ eſſe, ac principia, ſimiliter etiam eorundem paſsiones.

Quadrupliciter Philoſophus definit p materia ſenſibilem. Quadrupliciter autem definit per materiam ſenſibilem. Primò per materiam partis, & ex qua: & hęc eſt materia prima, diſpoſitionibus induta: hoc modo definit compoſitas ſubſtãtias, vt ſi hominẽ per talẽ animã, ac corpus definiret, aut viuẽs, aut aliquid aliud. 1.

Secundò, definit per materiam in qua, ſcilicet per ſubiectum ipſius definiri proprium: & ſic definit paſsiones, ac proprietates, ac aliquas formas ſubſtantiales, vt animam per corpus organicum. 2.

Tertiò definit per materiã ſenſibilem: quia definit per aliquod prædicatum, quod talem materiã includit implicitè, vt cùm definit per genus, & differentiã: vt, homo eſt animal rationale: animal. n. & rationale ſenſibilẽ claudũt materiã: dicũt. n. ſubſtãtias mutabiles, & cũ ordine ad ſenſibilia, quo prę cipuæ ſubſtantiæ definiuntur. 3.

Quartò definit per materiã ſenſibilem, cùm definit per motum, vel aliquem ſenſibilem effectum, & ſic principia definit. 4.

His ergo modis Phyſicus definit varijs, in quib⁹ ſemper dicitur per ſenſibilem materiã definire, quia definit per aliquid, quod ad ſenſum

ſenſum ordinem habet, & ad mutationē, ſiue hoc, ſiue illo modo, vt diximus: & hic eſt modus Phyſico neceſſarius definiēdi, vt Phyſicus eſt.

Phyſicus non definit per ſolam materiam.

Aduerte præterea ſecūdo, quòd Phyſicus non definit per ſolā materiam, ita vt nihil niſi materia in definitione ſit, quamuis ſit materia proxima, quod benè docent Philoponus. Simplici⁹, & S. Thomas: ſed ſumit aliquid cum materia: & hoc probat textus allegatus in argumento primo, ſimilitèr etiam ipſum argumētū. Et eſt alia etiā ratio: quia materia ſola non poteſt enūciari de definito. Non enim dices, Domus eſt ligna, lapides, & reliqua: quòd ſi in obliquo dicas, iam aliquid cum materia ſumes, ſcilicet eſt compoſitum ex lignis, lapidibus, & reliquis.

Obiectio Solutio.

Dices: Ergo modo dicetur definitio materialis. Reſpondeo dici materialem, quia magis materiā explicat, licèt formā contineat in cōfuſo: ſicut formalis, quæ formā explicat, parùm autem materiā: quæ verò ex vtraque eſt, vtrūque explicat in particulari: quod patet ex definitione domus, quā per materiam, & formam dedit Ariſ. in textu, Domus eſt compoſitum defendens à pluuijs, & tempeſtatibus ex lapadibus, & reliquis.

Reijcitur ſententia Philopo. & Simplic.

Nec mihi in hoc placet ſentētia Philoponi, & Simplicij, qui dicūt definitionem materialē dici hoc loco eſſe eam, quæ eſt per ſolam materiam, & hanc nullius eſſe Artificis: ſed oppoſitum ex Ariſt. colligitur, vt expoſitum eſt. Argumentorum ex his ſolutio patet.

Ad primum.

Ad primū dico, verū eſſe, ꝙ per ſolā materiā definire nō cōtingit: hoc tn̄ nō impedit, quo minus ſit definitio materialis, vt dictū eſt.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum reſpondet Philoponus, quòd ebullitio eſt quidem forma aliqua reſpectu ſanguinis: ſed eſt materia reſpectu formæ iræ, ſcilicet appetitus vindictæ.

Ad tertium.

Ad tertiū dico, ꝙ notitia diſtincta, notior eſt materia ſenſibilis, quā cōpoſitū: eſt.n. materia principiū. Notādū aūt, ꝙ Phyſicus nō ſolùm definit per materias ſecundas, vt credidit Caiet. Thien. ſed etiam per primam, vt dicit benè Apollina. q. 9. nam materia prima eſt generationis ſubiectū, per ꝙ talis mutatio definiri poſſet. *Nota.*

Ad quartum.

Ad quartum ſolutio patet. Illæ enim omnes definitiones ſunt per materiam, quanuis non vno modo, vt diximus in primò fundamento. Atque hæc de proœmio.

CAPVT. II.

Intendentes autem de anima.
TEX. XIX.

Quo primum ſint proponendæ Antiquorum ſententiæ & cur.

ANtequā aīę ſubſtantiā verā oſtēdat, Antiquorū ſententias ponit ob duas cauſas, quarū prior eſt, vt ſi q̄d veri dixerūt, recipiamus, ac ꝑ ipſū ad alia iuuemur. Poſterior eſt, vt quæ falſa dixerunt, caueamꝰ, ac vitemus. hoc eſt igitur, quòd

Text. expositio. quod in hoc textu proponit.

Dicit enim, quòd cùm intendamus đ anima tractare, necesse est priùs dubitare, ac disputare đ his, quibus abundare debemus, id est, quæ perfectè scire volum⁹. Disputatio autem fiet, si pertranseamus, & attingamus breuiter, quę Maiores de anima dixerunt: sic autem per has discurrere debemus, vt vera referuemus, falsa reijciamus.

Methodus ad indaganda animæ scietiam, Statuit autem vnum commune fundamentum, in quo ostēdit methodum indagandi animam, quæ est per motum, & cognitionem. Hæ enim sunt pasiones, per quas animā oēs inuestigabāt: & hoc ob id, quia animata ab inanimatis maximè his duobus differre vidētur, ꝙ ostēdit aīæ pasiones esse.

Dubium 1. Dubitabis fortasse. Animatum differt ab inanimato substantialiter: non ergo per motum, & cognitionem, quæ accidentia sunt.

Solutio. Respondet bene S. Thom. quod animatū, & inanimatū differunt essentialiter, & etiam accidentaliter: at quia essentialis differentia est occulta, primò sumimus differentiā accidentalē, & per hanc inuestigamus substantiale: & sic per motum, & cognitionem, quibus animata ab inanimatis differūt accidentaliter cognoscimus animā, per quam differunt essentialiter. de hoc tamen diximus in q. 1.

Dubium 2. Dubitabis iterum: quia non videtur motus inesse solum animatis: nam elementa, & mixta inanimata localiter mouentur.

Solutio. Respondet Simplicius, quòd nō hic motus quicunque sumitur, sed qui est ab intrinseco, quo se aliquid mouet, & à se ipso mouetur: talis autē non nisi animatis inest.

Dubium 3. Dubitabis fortè iterum: nā cognitio non inest omnibus animatis: non enim plantis.

Solutio. Respondet Themistius, quòd hi Philosophi non de alia anima differebant, nisi de animaliū anima, imò forsan de humana. vt superi⁹ dixit Arist. text. 7. forsan etiam, quia plantas putabant habere sensum, vt dicitur libro de plantis.

Nota. Aduertendnm etiam, quòd per cognitionem, maximè tactionem intelligimus, quia omnibus animalibus inest tactus, non autem alij sensus: quanuis melius est, vt quancunque cognitionem sumat indifferenter, siue hanc, siue illā, siue sensus, siue intellectus.

Dicunt enim quidam & maximè.

TEXT. XX.

Quòd diuersæ fuerint Philosophorum via indagandi animā atque adeò diuersæ differunt. Qui per motū indagabant, & quod eorū principium.

SEntentias Philosophorū in varias sortes separat. Quidā enim ꝑ motū, quidā per cognitionē, quidā per vtrūq; substantiā aīę indagātes diuersa de ipso ꝓtulerūt.

Primò enarrat eos, qui per motū indagabāt. Hi oēs vnico principio nitebātur, nihil mouere localiter, quod nō mouentur, omne qđ mouēs, moueri: cūque animā maximè fontē motus arbitrarētur, ipsā moueri maximè dicebāt: at hic quisq; quærebat, qđ maximè mouetur, talemque ponebāt animā.

Fuit igitur prima sententia Democriti,

Pria Democriti snia, & Leucippi esse ignē aiam, seu calorem quedam.

mocriti, similiter Leucippi, qui dicebant, animam esse ignem, ac calorem quēdam. Isti. n. ponebāt atomos esse rerū principia, quas dicebant esse variarum, ac infinitarū figurarū, inter quas erāt rotūdæ, & ex his esse ignem, & animā.

Rationes Democriti.

Et hoc ꝓpter duas causas. Prior est: quia rotūdum facillimè se cū alio corpore penetrat, cùm careat angulis, qui transitum impedire solent: similiter rotundum facillimè mouetur, vt patet. At hęc duo maximè animæ insunt, quæ se cū corpore penetrant, ac maximè principium est motus.

Explicabat, atomos hasce per ramenta, & corpuscula, quę ad Solis radios per fenestras immissos apparere solent: dicebat, quod atomorum omni seminarium, id est, cōcursū esse principia naturaliū rerū, quę omnia ex ipsis constant.

Dubiū. 1

Dubitabis, Nunquid Democri. illa ramenta apparentia in radijs Solis, esse atomos, quę sunt rerum principia?

Solutio.

Albertus ita credidit: Simplicius tñ, Philoponus, & S. Tho. dicūt Arist. nō elicere illū posuisse illa vt principia, sed est exēplum solùm: nā Democritus dicebat esse atomos paruas. diuersarū figurarū & mouentes, ac per totū sparsas, quæ omnia videntur illis ramētis inesse, sed nō sunt illa principia. Et hoc mihi videtur, ac id etiam indicat textus: illa enim sententia alteri⁹ est, vt dicetur tex. 22.

Dubiū. 2

Dubitabis iterum. an Democritus posuerit atomos esse animam, vel ex his esse animam.

Solu...

Simplicius, & Themistius dicūt illas esse animā, ac Philoponus & plerique Latinorum animam esse ex his. Sed parùm refert hoc: quia nihil aliud est dicere, quàm an anima sint singulæ atomi per se, vel multæ simul: crediderim tamen sensisse multas simul esse animam, aliter diceret infinitas esse animas in vno: quod est fatui, nec id admitteret Democritus: ex atomis igitur cōgregatis anima est secūdùm Democritū. & Leucippū.

Vnde & viuendi terminum.

TEX. XXI.

Sign... quo ... deba... mocri...

QVodā signo suam sententiā cōfirmabat Democrit. seu potius cuiusdam effectus reddebat rationem. Nā respiratio inest animalibus, ita, vt ipsa cessante, cesset vita, ipsa perseuerante perseueret vita. Huius causam dicebat hanc Democritus: nā à continente medio comprimuntur ipsa animalia, & cogūtur euomere atomos, quę sunt anima: at ipsum animal per inspirationem reparat atomos, quę iterum indigentes prohibent etiam, ne alię omnes egrediantur. Tandiu autem durat vita, quandiu potest animal recuperare atomos. Vnde signū est atomos esse animam: aliter enim inspiratio non videtur necessaria.

Confu... tio ... Demo... ti.

Decipitur autem. non enim est necessaria inspiratio, nisi ob cordis calidissimi refrigerationem: Vnde non omnia animalia respirant,

rant,nisi quæ sanguinem habent, qui cor calefacit vehementer.

Dubium cōtra Democritū, & solutio pro ipso. Dubitat Philoponus,quia inspiratione non solùm atomi rotundæ videntur recipi, sed aliarum figurarum.

Respōdet,id ita debere esse,quia in egressu etiam recedunt atomi non rotundæ, tamen plures sunt rotundæ,quæ egrediuntur & recipiuntur propter ipsarum maximam agilitatem.

Videtur autem & à Pythagoræis dictum.

TEX. XXII.

Secunda sententia eorū, qui per motū animam indagabāt. Quorundam Phythagoræorū, animam esse ramēta quædā corporū. SEcundam ponit sententiam eorum,qui per motum animæ substantiam indagabant: & hæc est quorundam Pythagoræorum. Hi enim videntur idem dicere cū Democrito:ponunt enim animā esse illa ramenta, quæ apparēt in radijs Solis:tamen licet videntur idem dicere,non idem dicūt prorsus. Nam Democritus non posuit illa ramenta atomos, sed atomos illis dixit similes: at isti illa eadem posuerunt.

3. Sententia Archelai, animam esse non illa ramenta, sed illorū principium. Tertia sententia est aliorum inter quos S. Tho,numerat Archelaum magistrum Socratis. Isti dicebant nō illa ramēta esse animā, sed principium,ꝙ inest illis, rōne cuius mouentur. Isti duo mouebātur hoc: quia atomi huiusmodi sunt quædam maximè motiua,& mobilia,cū nullo vento existēte, sed aere trāquillo moueātur talia ramēta:aīa aūt debet esse maximè mobilis,cū maximè moueat.

4. Sententia Platonis, aīm esse substantiam se ipsam mouentē. Quarta sentētia citatur, quę est Platonis:hic enim ob idem principium dixit animam esse substātiam se ipsam mouētem. Cōuenit cum alijs in hoc,quod animam se ipsam mouere,ac maximè mobilem debere esse dixit: at differt, quòd non ex atomis, nec ramentis esse dixit,sed substantiam aliā quandam. vt post discemus.

Nota, ex qua causa ramenta fiant. Circa hęc ramenta aduerte cum Alberto in pręsenti,ꝙ sunt partes crassiores,& terrestriores vaporū resolutorum. Nā vapores habent inæquales partes,quædam subtiliores,& hæ citò resoluuntur vel in aerem,vel eleuātur sursum manentibus particulis terrestrioribus deorsum,& hæ sunt atomi apparentes in radijs.

Ex qua causa moueantur. Dices:Quæ est causa motus? Respōdeo,ꝙ est semper agitatio aeris vel minima,& aer sub motu eleuat has atomos: ipsæ autem sua grauitate descendere conātur, iterumque eleuantur. 1. Dico etiam cū Alberto, quòd radius suo calore illas attrahit,quę sua grauitate descendunt,ac vi caloris iterū ascendunt,& aliquando velocius quàm descenderint propter multum calorem,& sic fit iste motus. 2.

Ex qua causa appares extremitates, vmbræ tremere. Huius doctrinæ meminit Aris. sect. proble.11.q.12. Quærit, quare extremitates vmbræ tremant, nō enim potest id tribui motui Solis,qui a tūc vmbra nō moueretur, nisi vno motu vel contractionis, vel dilatationis: ac tremere mot⁹ continet contrarios. Respōdet, id esse,quia ab extremitate vmbræ

ad

ad radium aſcendunt & deſcendunt iſta ramenta, quę faciunt apparere motus cōtrarios in vmbra, ſicut quod videtur poſt flammam huc illuc motā tremere videtur.

Similiter autem & Anaxagoras.
TEXT. XXIII.

3. Anaxagoræ.

ASCribenda eſt ſententia iſta cum ſententia Platonis: ponebat cuius Anaxagoras, & illi qui intellectū dixerūt mouiſſe chaos & mundum, ponebant, inquam, hi animam ſe mouere maximè.

Diſcrimē huius à Democrito, qui ſēſū, & intellectū idem eſſe putabat. Ratio Democriti.

Tamen iſti à Democrito differebant. hic enim animā & intellectū dicebat eſſe idem. dicere autē intellectū & animam eſſe idē apud Democritum, eſt dicere ſenſum & intellectum eſſe idem & eandē eſſe potentiam ſentiendi, & intelligendi: hoc.n. voluit Democrit⁹.

1. Quod probabat dupliciter. Primò: quia dicebat obiectum intellectus, quòd eſt verum, eſſe idem cum obiecto ſenſus, quod eſt apparens, & ſic affirmabat, quicquid apparet, verum eſt: quā opinionē

2. redarguit Ariſt. 4. Meta. Probabat ſecūdò ex dicto Homeri. Volens.n. dicere Hectorē facere ſenſu priuatū, dixit, intellectu priuatū, ac ſi idem eſſet: in quo tñ deceptus eſt. Vt.n. notant Simpli. & alij, vtitur aliquando vocabulis late: & ſapere pro ſentire largè ſumpſit.

Democritus ergo non ponit Intellectum eſſe potentiam animæ circa veritatem; vt veritas eſt, ſed idem dicit eſſe cum ſenſu.

Et notandum hic, quòd ſecundùm Ariſtotelē, Intellectus qui Græcè dicitur noys eſt, potentia animæ inhærens ad veritatē cognoſcendā: & non quid ſeparatū: quod etiā egregiè dicit. 1. Ethic. cap. 6. Vt inquit, in eſt pupillæ viſus, ita animę mens, eſt enim mēs: ſeu Intellectus, potentia animæ, ſicut viſus potentia oculi: non autem eſt quid ſeparatum, vt ille ignarus & impius Auerroes dicebat & poſtea diſcutiemus.

Nota, ſecundum Ariſto. intellectū eſſe animæ potentiam, & non ſubſtantiam ab anima ſeparata[m].

Anaxagoras autem minus explanat.
TEX. XXIIII.

NVnc quid Anaxagoras dicat circa animam & intellectum, oſtēndit, dicitq; nō clarè loquutū fuiſſe, imò contraria viſus eſt protuliſſe, modò.n. dixit intellectū eſſe cauſam boni, & mali, actus ſcilicet virtutis & vitij: & ſic videtur dicere, nō eſſe idem cum ſenſu colligitur: modò tñ dicit Intellectum ineſſe omnibus animalibus paruis, & magnis, nobilib⁹, & ignobilibus: & in hoc videtur facere idem intellectum cum ſenſu.

Explicatur & reprehenditur ſententia Anaxagoræ.

Hoc tamen reprehendit Ariſt. quia intellectus ſecūdùm prudentiam, qualis eſt, qui benè vel malè operatur, non ineſt omnibus aīalibus, imo nec omnibus hominib⁹.

Dubium circa expoſitionem tex. Solutio.

Dices, Quem vocant Intellectū ſecundùm prudentiam? Simplicius, & reliqui Græci, & Albertus intelligunt Intellectū ſecundum prudentiam, ideſt, ſecūdùm actū,

1. & vſum: hic autem ob id dicitur non ineſſe hominibus omnibus,

quia

quia nõ omnes vsum habẽt Intellect⁹, pueri.n.intellectũ nõ vtũtur.

S.Tho. per Intellectũ prudẽtię, intelligit intellectum perfectũ habitu prudẽtiæ, & hic nõ ineſt omnibus hominibus: quãuis enim inſit potentia ipſa, non tamen ineſt habit⁹. Vtraq; expoſitio eſt bona.

Nota, Intellectus eſt potentia data à natura ſecundum Ariſto.

Vbi nota, quòd Intellectus eſt potentia animæ data à natura, & hanc ſinguli habẽt, & pueri: eſt.n. animæ inhærens, & actus & habitus longo poſt tempore venit, ob id non dixit Ariſt. Intellectũ nõ ineſſe omnibus, ſed, Intellectũ ſecundũ prudentiã. Vnde cæci ſunt qui ex hoc loco colligunt Intellectum non eſſe à natura, nec omnibus ineſſe, cum Ariſt. ſumat intellectum ſecũdum prudentiam. Et eſt notandus locus Ariſt. ſect. 30. problematũ. q. 4. vbi manifeſtè dicit, quæ nos hic dicimus. Docet enim Intellectum eſſe à natura, ſicut manũ, & eſſe in omnibus, ſed non vſum intellectus, nec habitus. Sed hæc omnia ſuis in locis examinabuntur.

Quicunque igitur ad ipſum moueri.
TEXT. XXV.

Philoſophi, qui per cognitionẽ animam indagabãt.

Concludit, omnes, qui per motum animam indagarunt, poſuiſſe animã eſſe maximè ſui motiuam, vt oſtenſum eſt: ſtatim ſe conuertit ad eos, qui animam per cognitionem indagarunt. Hi autem omnes ſibi [illegible] ſumpſerũt principium, Simile ſimili cognoſci: ex quo collegerunt, cũ aĩa cognoſcat omnia, debet ex omnium, conſtare principijs, quamuis fuerint diuerſi. Nam qui ex vno principio omnia facit, ipſam ſimiliter animam ex vno dicit, qui ex pluribus, & ipſam ex pluribus.

Prima ſẽtentia, animam ex quatuor elementis cõſtare, cõcordia & diſcordia.

Horum autem refert duas opiniones. Prior eſt Empedoclis, qui poſuit quatuor elementa, & cõcordiam, ac diſcordiã eſſe rerũ principia; & ita ex his ſex cõponebat animam: quòd colligit ea ipſius carminibus, quorũ ſenſus eſt. Terrã cognoſcimus terram. & aere aerem, concordia concordiam, denique principijs exiſtentibus in anima cognoſcimus reliqua, quæ ex eiſdem conſtant principijs: ſicq; ſimile cognoſcitur ſimili.

Eodem autem modo, & Plato.
TEX. XXVI.

2. Sententia Platonis, animam componi ex principijs quæ ſunt idem & diuerſum

Poſterior ſentẽtia eſt Platonis qui dixit animam etiam componi ex elementis, vt omnia cognoſceret. Citat autẽ tria teſtimonia Platonis, quibus hoc dicit, Primum eſt in Timæo, vbi dicit, ſimile ſimili cognoſci: & res conſtare ex principijs, & elementis. Vnde infertur, quòd anima ex eiſdẽ rerũ elementis conſtet, ſi ſimile cognoſci debet ſimili. Hunc locum explicant benè Themiſt. Simplic. & Philoponus.

Per huiuſmodi elementa Plato intellexit idem, & diuerſum, ex quibus omnia dicebat cõſtare, per idem intelligebat ſubſtantias immateriales prorſus, quas ob id dicebat ex eodẽ eſſe cõpoſitas, quia ſemper vniformiter & inuariabiliter

liter se habebat in suis substātijs: ex diuerso dicebat componi res materiales propter earū diuisibilitatem, & variabilitatem.

Anima rationalis secundum Platonē, media inter formas omnino abstractas, & materiales.

Posuit autem animam rationalem mediam substantiā inter formas omnino abstractas, & formas materiales: quia cùm sit per se, in materia tamen est: qua parte cum Intelligentijs cõuenit, dicebatur ipsas intelligere posse; qua parte cum materialibus, ipsas etiam intelligere. ob id dicebat, quòd simile cognoscit simili, & quod cõstat ex eodem, & diuerso, eodem cognoscit simili, & quod cõstat ex eodem, & diuerso, eodem cognoscit eadem, idest, Intelligentias: diuerso, diuersa, idest, materialia. Hæc est declaratio huius testimonij.

Similiter autē & in his, quæ de Philosophia.

Ex eodē Plat. aīa componi ex principijs, scilicet, Idea vnius, & prima lõgitudine, & prima latitudine & prima altitudine.

ALterum testimonium est ex libro de Philosophia, seu Metaphysica, qui liber est ille, qui dicitur de Bono, vt dicunt Simplic. & Philop. vbi dixit animal componi ex Idea vnius, & prima longitudine, ac prima latitudine, ac prima altitudine, similiter reliqua omnia ex eisdem componi, & sic animal cognoscet similia similihus.

Nota.

Aduerte, ꝙ anima dicitur hic animal: nam secundùm Platonē, vt dicitur. 8. Metaph. ca. 3. homo, & animal, & ista non dicunt, nisi solam formam.

Explicatio senten

Hoc testimonium declarat. Aduerte igitur primò ex Philopono, ꝙ Plato, & Pythagoras numeris explitabant res ipsas: formas verò substantiales vocabāt decadas, seu denarios numeros. Vocabant quidem formas numeros, propter duo. Primam, quia sicut numeri continent & comprehendunt res numeratas: ita etiam forma continet ac terminat materiam. Secundò. sicut numeri habent ordinem inæqualitatis inter se, omnesque à simplici vnitate descendunt, ita & formę sunt inæqualis perfectionis inter se, habētq; principiū ab vno simplicissimo, & sūmo Deo.

tiæ Pl... nis. P... thagor... formas substa... les vo... bāt de... rios nu... meros ... cur ita

Non solùm autem formas vocabāt numeros, sed denarios, ad denotandam formarum perfectionem: sunt. n. ipsæ quæ perficiūt cõpositū, sicut denarius perficit numeros: nam omnes numeri variāturvsque ad denarium. vlterius tamen fit repetitio eorundem, & cõpositio cum denario, vt notū est.

No... Pla... volu... consi... vnita... dualit... trinit... & qu... nitate quid... hæc n... ligeba...

Aduerte vlterius, quod denarius conficitur ex his, Vno, duobus, tribus, quatuor. Omnes hi sumpti faciūt æqualiter denarium, ob idq; dicebat Plato, omnia cõstare ex vnitate, dualitate, trinitate, quaternitate omniū primis. Vocabat vnitatem ideā vnius: quia nõ est numer⁹, sed numerorū principiū.

Aduerte etiam, quòd per lineā intelligit dualitatem, quia cõstat ex duobns terminis, per latitudinem primam trinitatem, quia prima figura superficialis est triāgulus, per altitudinem primam quaternitetem, quia corpus pyramidale, quòd fit ex prima figura superficiali,

perficiali, ideſt triangulo, fit ex quatuor triangulis.

Cõcluditur ſenſus cõcluſionis Platonis

Ex his patet ſenſus. Dicebat animam ex his conſtare, vt omnia, quæ ex eiſdem conſtant, intelligat: quod eſt dicere: Anima conſtat ex omnium perfectionibus, vt omnia cognoſcat.

Adhuc autem & aliter Intellectus.

TEX. XXVII.

Item tertio ex Platone quadruplex rerum genus, & quadruplex aĩæ cognitionis reſpõdens.

Tertiũ teſtimoniũ eſt, in quo Plato etiã in ipſis animæ operationibus cõſtituebat ſimilitudinẽ cum ipſis rebus. Vbi aduerte, ꝙ quatuor ſunt genera rerum cognoſcibilium. Quædã ſunt purè intelligibiles, puta, quę ſine diſcurſu aliquo cognoſcũtur, quales res immateriales, & principia per ſe nota, & his reſpõdet cognitio in aĩa, quæ dicitur intellectus. Sunt res ſemper eodem modo ſe habentes, tñ ab alio pendent, & hæ dicũtur ſcibiles, quibus reſpõdet cognitio quæ ſcientia dicitur, & eſt per diſcurſum. Quædã ſunt res incõſtantes, ab alioq; pendẽtes incõſtãtes, inquã, in veritate, vel falſitate: & his reſpõdet cognitio, quæ dicitur opinio, & ipſæ dicuntur opinabiles. Quædam aliæ ſunt ſenſibilia ſingularia, & horum eſt ſenſus.

Cognitiones animæ etiam ex numeris Plato conſtituebat vt intellectus eſſet vnitas, ſcientia dualitas, opinio trinitas, ſenſus quaternitas.

Plato has aĩæ cognitiones dicebat eſſe etiã ex numeris, vt per eores ex numeris cõpoſitas cognoſceret. Primò, Intellectũ dicebat vnitatem, quia vt vnitas eſt ſimplex, ita & cognitio illa immediata ſimplex eſt, & aliarũ principiũ. Scientiam dicebat dualitatem, quia ſicut dualitas ab vnitate vna in aliam procedit, ita ſcientia ab vno medio in vnam cõcluſionem determinatam procedit. Opinionẽ vocabat trinitatem, quia ſicut trinitas ab vna trinitate in duas ꝓcedit, ita opinio ex vno medio infert cõcluſionem probabilem, quę poteſt eſſe vera, poteſtque eſſe falſa. Senſum dicebat quaternitatem, quia eſt corporeus, & circa corpora, quibus ineſt quaternitas vt diximus, vel propter elemẽta, quatuor ex quibus omnia conſtãt corpora, Iſte eſt ſenſus.

Literæ textus explicatio.

Literam attẽde. Dicit, quòd Intellectũ vocabat vnum, & ſcientiã duo: quia ex vno ad vnum procedit; opinionem verò vocabat numero plani & ſuperficiei, id eſt, trinitate, ſenſum verò numero ſolidi & corporis, id eſt quaternitate, quorum reddit rationem, quia res numeris cõſtãt: at res Intellectu, ſcientia opinione, ſenſu iudicantur: ergò iſta debent numeri eſſe tales, quales ſunt rerũ formæ, quæ ſunt prædicti quatuor.

Quoniam autem motiuum videbatur.

TEX. XXVIII.

Philoſophi, qui animã indagabãt, ex motu, pariter & cognitione.

Poſuit opinionem eorum, qui per motum, & eorum, qui per cognitionem, ſubſtantiam aĩæ indagabant: nunc ponit eorum, qui per vtrunque, ac ponit ſententiã, quam S. Tho. dicit eſſe Platonis, Aegidius dixit eſſe Xenocratis. Hi enim dicebãt, animam numerũ ſeipſum mouentẽ: numerum quidem ratione cognitionis, quia

cõstabat ex rerum principijs, qui numeri sunt: seipsum mouentem, quia est primum principium motus: & sic vtrũque cõprehendebãt.

Differunt autem de principijs.

Variæ Philosophorũ opiniones de rerum Principijs.

QVia dixerat Philosophos aĩam ex principijs rerũ cõ posuisse, vt cognoscat omnia: vult modò ostendere, quod non vno modò dixerũt oẽs, quia de principijs varia dixerũt, quàm diuersitatẽ ostẽdit esse in duobus, & in substantia, & in numero principiorũ. In substantia quidem, quia quidã posuerunt principia corporea, vt qui elementa vel atomos posuerunt: quidam incorporea, vt qui numeros: quidam vtraque miscuerunt, corporea, & incorporea, vt Empedocles, qui posuit elementa & concordiam, ac discordiam.

Dicit autem Aristot. quòd qui ponunt corporea, & qui incorporea magis inter se differunt, quàm differant ab ijs, qui vtraque ponũt nam illi in nullo conueniunt, at hi cum vtrisque. Qua enim parte ponunt corporea, cum prioribus, quæ parte incorporea, cum posterioribus conueniunt.

Differũt aũt in numero, quidam n. vnũ quidã plura principia rerũ ponunt, vt constat ex antè dictis.

Consequenter autem ad hæc ad animam.

TEX. XXIX.

Qualis Philosophorũ diuersitas erat in rerum principijs, talis fuit circa animæ substantiam.

DIuersitas, quæ est in rerũ principijs inter Philosophos, est circa animæ substantiam, vnusquisque enim, & nõ immerito credit animam, & quod maximè mouet, esse ponendum inter principia, sed error fuit, quia non debuit poni inter principia naturalia.

Hinc est, quòd quisq; traxit animam ad diuersa, pro vt variè de principijs sentiebat. Quidã enim posuerunt eam ignẽ, quia ignis est subtilissimum corpus, ac maximè mobile, & aliorum videtur principiũ. Notãdum est aũt, quòd Aris. vult hic Philosophos reducere ad hoc, quòd etiam per cognitionem animam indagabãt, quatenus ex rerum principijs animam conflabãt, vt patebit in opinionibus, per quas iterum discurrit. *Nota.*

Democritus autem elegantius.

TEX. 30.

Democritus præfertur Anaxag.

DEmocritum laudat, quia distinctius reddidit rationem vtriusq;, id est, motus, & cognitionis, quàm Anaxagoras. Democritus enim sensum, & Intellectum existimauit idẽ, dixitque ex atomis rotundis animã esse: & quia atomi sunt principia rerũ, potest cognoscere anima res: quia verò sunt figuræ rotundæ, & subtiles, ac paruæ, ob id anima est maximè mobilis, principiumque motus.

Anaxagoras autem videtur.

TEX. 31.

Anaxagoræ sententia: se intellectum simplicem & incompositum, &c.

POnit sententiam Anaxagoræ circa aĩam, quantum ad motũ, & cognitionẽ. Dicit, ꝙ hic videtur distinguere inter Intellectum & sensum, seu animam & Intellectum simplicem facit, ac incompositum, at quanuis ipsum non componat, dicit tamen ipsi motum, &

cogni-

cognitionem in esse.

Aduerte, quod Arist. citat Philosophos circa ea, quæ de anima dixerũt in cõmuni, quãuis nõ oẽs locuti sunt de anima eadem, nam Plato & Anaxagoras, vt dicetur inferiùs, tantum de anima mundi loquebantur, quem esse animatum, ac quoddam animal crediderunt.

Videtur autem & Thales ex ijs.

Tex. 32.

Thaletis. sñia, qui etiã aĩam esse putauit, quæ mouet.

Citat sentẽtiã Thaletis, qui fuit vnus ex septẽ sapientibus. hic etiam animam esse id, quod maximè mouet, putauit. Quod apparet ex quodam ipsius dicto: dicebat enim, magnetem, quia mouet ferrum, animã habere: videtur ergo aĩam existimasse motus esse principiũ. Nil aliud ex ipso habetur.

Diogenis sñia aerẽ esse animam.

Alia sentẽtia est Diogenis, & aliorũ qui aerẽ posuerũt rerũ principiũ, ipsumque dicebat maximè subtilem, ob id facillimè mobilẽ, ex hocque animam esse affirmabant. Nam qua parte ex aere sunt omnia, anima potest illa intelligere, quia omnibus est similis, qua parte est subtilissimũ corpus, erit aĩa maximè mobilis ac motiua.

Heracliti sñia vaporem quẽdam esse animam.

Vlteriùs est sententia Heracliti. hic posuit vaporem quẽdam esse animam, faciebatq; omnia ex vapore, quia vapor erat subtile corpus, quod vocat incorporeum, & etiam quia perpetuo mouetur, ob idque dicebat, omnes res esse in motu continuo, similiter etiã animam ipsam: & sic erat omnino eis similis, & vapore cognoscebatur vapor, & id quod mouetur, eo, quod etiam mouetur, omnia enim putabat esse in motu, ac fluxu cõtinuo: quod etiam alij cum ipso dixerunt, vt dicitur. 4. Metaph.

Similiter autem ex his Alcmæon opinari.

Alcmæonis sñia, animã esse immortale, semperq; moueri.

Prosequitur enumerare sententias: est autem Alcmæonis sentẽtia similis. Dicebat. n. animam esse immortalem, vt sit similis rebus immortalibus: & ex immortalitate proueniebat, quod continuè & semper moueretur: vel contrà, ex eo, quòd perpetuò moueretur, erat immortalis, in quo etiam assimilat immortalibus, quæ semper mouentur, vt Luna, Sol, cœli. Denique hic posuit animam immortalem, semperque motam, vt esset similis rebus perpetuis, easq; posset intelligere.

Hipponis sententia animam esse ex aquæ substãtia

Altera est opinio Hipponis, qui ex substãtia aquæ dicebat animã, quia cuncta humido consistere videbat, & sic dixit semẽ, & sperma esse animam ipsam: reprehendebatq; eos, qui dicebãt animã esse sanguinem, sanguis enim est post semen, anima autem debet esse primum, ob id est semen ipsum.

Reprehẽsio Hipponis.

Hanc opinionẽ dicit esse hominis onerosi & terri: quod dicit, vt notat Simplicius, quia iste Hippo fuit impius, negauitque Deũ esse ac meritò etiã diceretur teter, ob hanc solam opinionem de anima.

Alij autem sanguinem, quemadmodum.

Critiæ sẽtentia, animam esse sanguinem.

Alia est sententia Critiæ, qui animam esse sanguinem dicebat: cuius ratio est, quia sentire

quod maximè est propriam animæ, est positum in sanguine.

Cõcludit Arist. quòd omnia elementa habuerunt suos assertores. Quidã .n. posuerunt aĩam ignem esse, quidam aerem, quidã aquam, nullus terrã solam, nisi cum alijs iunctam, vt dixit Empedocles.

Omnia elementa suos habuisse patronos, vt alij putarent animã ignẽ, aere, &c.

Definiunt autem omnes animam.
TEX. XXXIII.

EPilogat sententias omnes, & circa modum inquirẽdi, & circa ipsas positiones. Omnes .n. per tria inquirebat aĩæ substãtiã, per motũ, per cognitionem, per incorporeũ .i. per subtilitatẽ, quæ necessaria est ad motũ, & vnusquisque, aĩam ad principium ducit, id est, esse motum principium: similiter & cognitionis, cumque cognitio fiat per simile, animam esse ex rerum principijs dicunt, præter vnum Anaxagoram: hic enim animam & Intellectum incõpositũ dicit, ac simplicissimũ, negauitq; illud simili cognosci debere suo simili: quod alij omnes receperunt.

Nota. Oẽs anti qui per tria aĩam inquirebant, motum cognitionẽ, incorporeum, & omnes ad sua rerũ principia animã ducunt.

Quicunque igitur vnam aliquam.
TEX. XXXIIII.

QVanuis in modo conueniũt omnes, tamẽ re differebant. Qui enim vnum principiũ ponebant rerum, puta, ignem, aut aerẽ, aut aquam, talem animam ponebant: qui plura: etiã ex pluribus animam cõponi affirmabãt, præter Anaxagoram, vt diximus, qui prorsus simplicem dixit Intellectum, & nihil habere commune cum rebus, id est, non esse ex principijs, & non cognoscere simili: at modũ, quo cognosceret, nec explicuit, nec ex ipsi⁹ dictis haberi põt

Omnes licet conuenirent in modo inquirendi tamen in re differebant.

Quicunque autem contrarietates.
TEX. XXXV.

PRosequitur dicere, quòd sicut quisq; sensit de principijs, ita etiam de anima, qui enim cõtraria posuit principia, vt Empedocles, ponens omnia elemẽta, etiam ex cõtrarijs cõponit animam. Et qui vnum ponit cõtrariũ, vt ignẽ, aut aquam, idem dicit de anima.

Prosequitur...

Et non solum ita dicũt, sed nominibus id explicantibus exprimũt. Qui enim animam ponit ignem & calidũ, vocat viuere (zyn), quasi feruere: nam verbum hoc (zéo), habet affinitatem cum (zâo,) quòd est feruco. Qui dicunt animam esse aquam vel frigidum, vocant animam (psychin,) quasi refrigerationem. Hæc igitur sunt Antiquorum opiniones.

CAPVT. III.

Considerandum autem primum.
TEX. XXXVI.

SEntentijs Antiquorum propositis, nũc contra eas disputare aggreditur, incipitq; ab his, qui per motũ aĩæ substantiam indagabãt.

Incipit disputare Aristoteles contra singulas opiniones antiquorum ac primo contra eos qui per motum animam...

Tria autem ipsorum dicta reprehendit. Primùm, quia in animæ definitione ac substantia, motum ponebant: quod falsum esse dicet, vt inferiùs ostendet.

Secun-

dagabãt tria corũ fundamẽta reprobatus. Secundùm, quia ipsam secundùm se moueri dicebãt: quod nõ solùm falsum, sed etiam impossibile est.

1. 2. 3. Tertiò, ipsorum fundamentum falsum erat, id est, omne quod mouet, moueri. 8. enim Physicorum probatum est, non omne mouens moueri, vt patet de primo motore mouente non moto. Hoc autẽ tertium non probat, quia non iam illo loco ostensum est: reliqua verò duo redarguit.

Dupliciter autem cùm moueatur.
TEXT. XXXVII.

Impugnatio secundi fundamẽti antiquorum. Duobus modis aliquid moueri potest secundum se, & secundum alterum. DIctum secundum impugnat, quòd animæ insit secundum se motus, in cuius gratiam primò distinguit, dupliciter aliquid posse moueri: aut secũdùm se ipsum, aut secundùm alterum. Id secundum alterum mouetur, quod mouetur ob id, quia est in eo, quod secundùm se mouetur, id vero secundùm se mouetur, quòd per se ipsum primò mouetur.

V.g. nautæ existẽtes in naui mouentur, dum ipsa mouetur, sed nõ eodem modo mouetur vtrunque: nam nauis secundùm se mouetur, nautæ verò secundũ aliud: quod patet. Nam motus nautæ, qui illi secundum se inest, est ambulatio, & motus pedum: at in naui, dum ipsius motu mouetur, non ambulãt: quia potest sedens moueri, ergo tunc, cùm mouetur motu nauis, non secũdùm se mouetur. De his modis mouendi, latè dictum est in libro. 5. Physicorum.

Dupliciter itaque dicto ipso moueri.
TEXT. XXXVIII.

SVpposita distinctione illius quod mouetur, dicit quæstionẽ esse de motu secundum se. An cũ animal mouetur, tunc aĩa secũdũ se motum participet, & moueatur, hoc.n. affirmant isti Philosophi. *Quod anima non moueatur secundum se. Prima ratio.*

Probat multis argumentis, animam moueri non posse secũdùm se, quarum prima sic potest deduci. Omne, quod mouetur, aut alteratione, aut diminutione, aut augmentatione mouetur, aut horum vno, aut pluribus: sed anima horũ nullo secundùm se moueri potest: ergo anima moueri no potest. Cõsequentia est nota. Similiter maior, quia quatuor sunt motus nomine. Dico nomine: quia augmẽtatio, & diminutio vnius generis sunt, sicut alteratio, & sicut latio. Sed minor probatur, quia omne, quod sic mouetur, est in loco: at anima non est in loco, nõ ergo moueri potest. Maior est certa: quia omnes illi quatuor motus sunt in loco. Consequentia etiã certa est, quia nisi anima esset in loco, non moueretur secundùm se, & natura. Hæc est ratio prima.

Sed dubitabis fortasse: Quomodo hi motus in loco dicuntur esse? non enim alteratio videtur esse in loco, cum sit secundùm qualitatẽ. *Dubium primum.*

Respondet Simplicius, quod alteratio dicitur secundùm locum ratione subiecti, quia quod alteratur, est in loco: S. Thom. respõdet, alterationem esse secundum lo- *Solu. multiplex.*

 cum,

cũ, quia ꝑsuponit motũ loclē; nem ante alterationem est approximatio mobilium. Aegidius dicit, alterationem esse secundùm locum, quia omne verè alterabile, mobile etiam localiter est, saltem secũdùm partes, intellige præter terram, quæ secundùm totam localiter non mouetur. Dico igitur omnes responsiones esse bonas, ac tribus modis verum esse, alterationē esse secũdùm locum: diximus de hoc libro. 6. Physico. text. 32.

Dubitabis iterum: quia non videtur inconueniēs esse, animā esse in loco apud Antiquos, qui eam esse corpus ponebant. Aristotelis aũt, vt benè notat S. Tho. has rationes facit ad hominem, & in doctrina ipsorum Antiquorum. *Dubiũ 2.*

Ad hoc respondet. S. Thom. dupliciter. Primò, quòd non sistit argumentum in hoc incõuenienti, quod anima est in loco, sed deducitur per alia, quæ sequuntur. Hęc responsio non videtur exacta: nā hoc argumentum est perfectũ, distinctumque ab alijs, quæ loquuntur. *Sol. 1.* *Reijcitur*

Aliter respondet iterum, quòd anima nō potest esse in loco, quia oporteret signare partem aliquā corporis, in qua esset: quod non fecerunt Antiqui. Sed nec hoc valet, nam dicerent, totum corpus esse locum. Præterea, quia aliqui in corde, vel cerebro posuerunt. *Sol. 2.* *Reijcitur*

Aegidius respondet, quòd non est in loco per se, quia non existit per se. Sed hoc nō valet, quia erat corp⁹ secũdũ hos. & sic per se erat. *Sol. 3.* *Reijcitur*

Simplicius dicit, quòd anima nō est in loco, quia est indiuisibilis, & est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte. Adhuc hoc non satisfacit, nam id non est verum in omni anima, & propterea id nihil est in opinione Antiquorum potentium esse corpus. *Solutio* *Reijcitur*

Dico igitur, quòd anima ob id non est in loco, quia est forma animati corporis: at forma nō est in loco, sed in materia. Esse autē in materia, non est esse loco, vt ostēsum est. 4. libro Physicorũ. idcirco forma nō habet per se locũ, cōsequēter autē nec per se motum. *Sol. Sol[...] rior.*

Si autem est substantia animæ.

TEX. XXXIX.

Excludit, quod dici poterat, animam non moueri nisi per accidens: reijcit hoc, quia si aīæ secundùm naturam, ac substantiā inest motus, cum sit de eius definitione, non erit secundùm accidēs, sed secundùm se, quòd si secundùm se inest, erit in loco secundũ se, & non erit sicut albedo, & tricubitum, ista enim accidentia nō mouentur secundum se, sed ratione subiecti, ob id non sunt secundùm se in loco. Secus autē est de anima, quæ cum secundnm se moueatur, vt isti dicunt, secundum se erit in loco. *Quòd n[...] satis est, si dica[...] aīam m[...] uera [...] accid[...]*

Amplius autem si natura mouetur.

TEX. XL.

Argumentum secũdum facit. Si anima mouetur naturaliter, ergo potest moueri violenter, *2. Ratio*

& sic

& sic quiescere potest naturaliter, & violenter. Motus .n. naturalis in quietem naturalem, & violentus in violentam terminatur, at animæ hæc inesse non possunt secundum se, & non ratione corporis. Non enim, quamuis fingere velimus, apparebit, quis sit mot⁹ violentus, & quæ violenta quies, nam vt anima est, secũdum appetitum mouetur, talis autem motus omnis naturalis est.

Dubiũ. Dubitatur hoc loco aduersus rationem Arist. quia nõ videtur valere, si naturaliter mouetur, quòd posit violenter moueri: nã cœlo inest primum, nõ autem violẽtũ.

Solutio. Respondeo, quòd argumentum procedit in doctrina supposita, scilicet, quòd sit vel elementum, vel ex elemento, huic enim vterque inest motus.

Amplius autem siquidem sursum.

3. Ratio. Ratio tertia est ex suppositione etiam. Si anima secũdum se mouetur, ergo vel sursum, & sic erit ignis, vel deorsum, & sic erit terra, vel ad media loca, & sic erit aer, vel aqua.

Obiectio. Dices hoc non esse inconueniẽs: quia ita dicebant Antiqui.

Solutio. Respondeo cum Philop. quod non solum hoc concluditur, sed quod ignis erit anima, & quæcunque aqua erit anima, quia anima non habet motum alium quàm elementi: quamuis hoc magis concludat contra eos, qui eam incorpoream posuerunt, dicentes esse numerum.

Præterea, quoniam videtur mouere.

TEX. XLI.

Qvartam ponit rationẽ, quæ talis est. Si anima suo motu mouet corpus, videtur, quod illo motu eodẽ moueatur quo mouet corpus, & quo mouetur corpus: econtra etiam, anima moueatur: quod si ita est, cum corpus moueatur secundum locum, desereatque vnum locum, & iterum redeat ad ipsum, siue moueatur secundum partem, siue secundum totum, potuit etiam anima sic localiter moueri, poteritque desere re vnum corpus, aut partem, & iterum regredi: quod si ita est: animalia mortua poterũt resurgere. quod videtur impossibile. *4. Ratio.*

Notat Themistius, quod hæc ratio procedit apud eos qui animã dixerunt solùm esse in corpore, sicut nauta in naui, vel aqua in vase, puta, vt in loco, non apud eos, qui dicũt, esse in corpore certam dispositionem, secundum quã est anima, vt in materia: hac autem remota, non redibit anima. *Nota.*

Dubitatur: quia non videtur verum, quod anima mouens suo motu corpus, quòd eodem motu moueatur, nam Sol circulariter motus, eleuat vapores motu recto: & trahentes nauim, non trahuntur. Hoc dubium est Porphyrij, vt citat Themistius. *Dubium ex Porphyr. & Themist.*

Respondet aũt, quòd non debet intelligi eadem specie motus, sed de eodẽ genere, vt si mouetur corpus localiter, & aĩa similiter, & *Solutio.*

ita habet verum in trahentibus nauim. Ad illud de vapore, dicit quòd non immediatè à Sole mouetur, tunc enim non sic moueretur, sed à calore insito, at corpus ab anima immediatè mouetur, & sic procedit argumentum.

Motu autem secundùm accidens etiam ab altero. TEXT. XLII.

Inpugnatio primi fundamenti Antiquorum, quod motus sit animæ substantia.

5. Ratio.

QVintum facit argumētum, & hoc procedit contra primum dictum tex. 36. quòd motus sit animæ substantia. argumētum est tale. Omne quod secundū substantiam mouetur, ac secūdum se, non potest ab alio moueri, at anima ex supposito secundum substantiam, & secūdum se mouetur, cum motus sit de ipsius definitione, ergo non potest moueri ab altero. At verè moueri potest ab altero, cùm animal ipsum ab aliquo violentè impellitur, tunc enim cōstat ab alio moueri animam: ergo non mouetur secundum se. Nam non est moueri ab altero, quòd dicitur moueri per accidens, nisi eorum, quæ mouentur non secundū se, sed secundùm accidens. Maiorem exēplo probat. Quòd est bonum secundum se, non est bonum propter alterum: & quod est bonum propter se, non est alterius gratia: ergo nec quod secundum se mouetur, per accidens moueri, vel ab altero potest.

Nota, aliud est bonum secundum se, aliud propter se.

Aduerte, ꝙ aliud dicitur bonum secundum se, aliud bonū propter se. Idest bonum propter se, quod nō propter aliū expetitur finem, vt bona honesta, scilicet, virtutes, & scientiæ. Hinc opponitur bonū propter aliud, seu quod est gratia alterius. Bonum verò secundum se, est quod bonitatem habet non participatam, sed ex se, vt solus Deus: sicut albedo est secundùm se alba, quia essentialiter, corpꝰ vero ab altero est albū. Huic opponitur propter aliud esse, vel ꝑ aliud.

Hoc est igitur, quod Aristot. dicit, bonum secundum se, nō est bonū per aliud: & bonum propter se, no est gratia alterius. Si ergo anima esset motus substantialiter, nō moueretur per accidens, & ab altero, sed ex se semper haberet motū. Hoc argumentum probat, non esse substantiā animæ moueri, & sic nō debuit definiri per motum.

Animam autem maximè. TEX. XLIII.

Praeoccupatio obiectionis, & eius solutio.

CVm dixisset, animam nō posse moueri ab altero, si secūdū se moueretur, ne videtur intelligere de quocūque motu, dicit, ꝙ posset quidem motu cognitionis moueri à sensibilibus, sed non est iste motus proprius, de quo est sermo, sed de locali, quòd si anima motu etiā cognitionis secūdū se moueretur, adhuc à sensibilibus moueri nō posset: quòd friuolū apparet.

6. Ratio.

Statim adiungit sextam rationē ad idem, quòd si anima secūdùm se mouetur, remouetur è seipsa, sicut quod secundum accidens mouetur, remouetur ab accidenti. Nam motus, remotio quædā est, non ergo substātia aīæ est motus, aliter

aliter ipsa à se remoueretur, sicut motus à suis partibus.

Quidam autem & mouere animam.

TEXT. XLIIII.

Reprehēsio Democriti, qui dicebat, animam moueri motu corporis simili.

ARguit Democritum, quòd dixit, animā moueri motu corporis simili, ac ob id corpus moueri, quia anima, & atomi inclusæ in corpore continuo mouētur. dicit hoc dictū esse simile cuidā, quod refert Philippus quidā Comicus,
1. qui refert Dedalum fecisse Venerem ligneam moueri, infundendo argentum viuum intus, quod suo motu mouebat statuam. Ita videtur dicere Democri. atomos, & animam mouere.

2. At hoc friuolum est: tunc enim non posset animal quiescere. nā atomi perpetuò & naturaliter mouentur: animæ autem motus non est huiusmodi, sed secundùm Intellectum, & electionem, idest, est voluntarius motus.

Nota. Et hoc argumentum est validū ad probandum, animam non secūdùm se esse motam naturaliter, quia nunquam quiesceret. Cùm igitur non sit perpetuò in motu, non est per motum definienda.

Reijcitur solutio, quæ dari posset pro Democrito. Forsan loquebatur Democritus de motu cordis, qui necessarius est, & sine quiete: sed tamen anima non solùm illius est causa, sed exterioris motus: ob id argumentum procedit adhuc cōtra ipsum.

Eodem autem modo & Timæus.

TEXT. XLV.

Reprehēsio Platonis, cuius opinio in tribus cōsistit.

SImili etiam ratione arguit Platonem, qui animam mouere corpus eodem modo, dixit: nam affirmauit, animam se mouere: & quia erat corpori affixa, & colligata, secum mouebat & ipsum corpus. 1.

Præterea Plato dixit, animā componi ex harmonijs, vt harmonias posset percipere. 2.

Dixit vlterius, quòd, vt motus corporuum responderēt motibus animæ, oportebat in anima ponere motus cœlorum. Loquebatur enim de anima cœli, ac ideo posuit motum animæ rectū, & hunc fecit circularem; circularem autē diuisit in duos, & vnum horum in septem: & sic anima per hosce motus in se poterit motuum corporū similium esse causa. Hic locus est valde difficilis, & à paucis intellectus: ob id non debet videri graue, si paulò diligentiùs, & latiùs exposuero Platonis sententiam. 3.

Exponitur diligentiùs Platonis sententia. Primum fundamentum: Sex esse species cōsonantiarū in musica.

Sit primum fundamentum, sex esse consonantiarum musicalium species, quarum prima est diapente, quę est consonantia ex acuto & graui in sexquialtera proportione consistens. Altera est diatesseron, quæ consonant in sexquitertia. Altera diapasson, quę ex vtraque componitur, & consonat in dupla proportione. Quarta est bisdiapason, quæ consonat in quadrupla proportione. Quinta est diapason diapente, & hæc consonat in tripla proportione. Sexta est diapason diatessaron, & hęc à multis non censetur consonantia, quia consistit in proportione su-
1.
2.
3.
4.
5.
6.

per partiente, vt octo ad tria, quæ est dupla super bipartiens tertias, quia octo bis cōtinēs tria & duas tertias, idest duas vnitates, quarū singulæ sunt tertia pars ternarij. At oīs proportio debet esse multiplex, aut superparticularis, si debet consonare, tamen, quia recipitur pro consonantia à Ptolomeo, & à Platonicis, nos etiā annumeramus ipsam.

7. Vltra has est vnū principiū, ex quo consonantia componitur, scilicet tonus, & consistit in sexquioctaua proportione.

Quibus numeris dictæ cō sonantiæ contineatur. Omnes hæ consonantiæ his numeris continentur septem. 1. 2. 3. 4. 8. 9. 27. Nam duo ad vnum est dupla, in qua consonat diapason: tria ad duo est sequialtera ꝓportio, in qua consonat diapente: quatuor ad tria, est sexquitertia, in qua consonat diatesseron. 8. ad. 2. quadrupla bis diapason. 8. ad tria est dupla superbipatiēs, in qua est diapason diatesseron. 9. ad. 8. est sexquioctaua, quæ est tonus. 27. ad. 9. est tripla, in qua est diapason diapente.

Nota mētem Platonis. Volēs igirur Plato, animam ex omnibus componere consonantijs, dixit ex his septem numeris esse compositam.

Secundū fundamētum. Sit secūdū fundamētū, ꝙ in his numeris insunt quatuor alia, scilicet aspectus rectus, reflexio, duplex ordinatio, identitas, ac diuersitas.

In illis numeris insūt quatuor cōsonantiæ aspectus rectus. 1. Aspectus rectus est, quia si ordinate disponātur, vt sunt dispositi, semꝑ quæ sequūtur sunt maiores. 2.

Reflexio est, quia positis paribus ex vna parte, & imparibus ex altera, pares per vnitatem additā fiunt impares, & impares fiunt pares. & hoc satis notum est: nā par, vnitate addita, fit impar, & impar, par. Et hoc bene dicitur reflexio: quia reddit numerus ad suam speciem, vt ternarius discedit quodammodo à se in quaternario, at per quinarium regreditur: quia quinarius est impar; similiter pares respectu imparium.

Duplex coordinatio est, quia pares dispositi per se habent vnam proportionē inter se, impares habent aliam, vt si disponas illos pares. 2. 4. 8. est dupla proportio inter hos, scilicet duo ad vnum &. 4. ad. 2. &. 8. ad. 4. At si disponas impares, est tripla. vt. 3. 9. 27.

Est etiā in his identitas, puta, in imparibus. Si enim sumas omnes impares ordinatè vt. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. & reliquos, & quadratis resultātibus ex primis addas sequētes, fiūt semper quadrati numeri.

Est aūt quadratus numerus, q ex aliquo multiplicato ꝑ seipsum resultat, vt nouenari⁹, q exter trib⁹.

Sume igitur primum quadratū, fit ex tribus cum vnitate, qui est quaternarius: adde secundùm imparem, qui est quinarius, fiunt nouem, qui est quadratus. Iterum huic nouenario adde tertium imparem. 7. fiunt. 16. qui pariter est quadratus; & sic consequenter.

In

In paribus verò id non fit: ob id diuersitas dicitur esse in illis. Cũ autem numeri septem positis par tim sint pares, partim impares, ob id in eis, idem, & diuersum dicuntur inesse.

Tertium fundamẽtum. Sit tertium fundamẽtum, quòd Plato dicit animam esse ex his, non vt vellet animam realiter esse ex numeris, sed vt per eos indicaret ea, quæ in anima sunt. Et si ita est, Aristoteles impugnans ipsum, potius verba, quàm rem considerat, vt notant Simplicius, & S. Thô. ob id quid per ista vellet, explicabimus. *Aristo. Platonis verba, vt sonãt, impugnasse, & ideo vidẽdũ, quid per illa intellexerit Plato.*

In corporibus cœlestibus quomodo illa quatuor vel quinque sint consonantia, aspectus rectus. &c. Et quidem in corporibus cœlestibus hæc omnia sunt. Primò est consonãtia ob maximam motuũ proportionẽ & primi mobilis, & aliarum sphærarũ, & Planetarum inter se. Nõ autẽ ob sonitum musicalem, quem dicebant Pythagorei prouenire mirabilem ex illo motu, nosque, ob assuetudinem, non distinguere, vt refert Arist. 2. Cœli tex. 52.

1. Est etiam aspectus rectus, scilicet axis, & linea recta trãsiẽs per
2. polos, in qua corpora cœlestia mo
3. uentur. est etiam reflexio, scilicet mot⁹ ipsorũ circularis: est duplex
4. coordinatio, id est, motus ab Oriẽ
5. te in Occidens primi mobilis, & ab Occidente in Oriens Planetarum supra diuersos polos, & axes. est idem, id est, motus perpetuitas ac continuitas. est diuersum, scilicet, motuum pluralitas: ob hæc dicuntur corpora illa cœlestia ex his numeris componi.

Q. a tũ fundamẽtum. Quomodo illa quatuor, vel quinque in anima reperiatur. Sit quartum fundamentũ, quod etiã hæc applicantur animæ, non cuicunq;, secundùm Platonem, sed intellectuali, & quidem secũdùm Platonem, primò animæ mundi, deinde nostris. putabat enim, totius mundi esse quandam animã, licèt in eo deceptus fuerit.

Est igitur in anima consonãtia duplex, & ratione corporis, & ratione sui. Ratione corporis, ob varia organa, & instrumenta inter se maximè ordinata: & ob magnã proportionẽ dispositionũ in quocunq; organo. Ratione sui, ob ordinationem potentiarum animæ inter se, & cum ipsa anima, & operationum similiter; quædã enim antecedunt, quædam sequuntur, quædam imperãt, quædã exequũtur: sunt etiam alia multa, quę postea dicentur. 1.

Est præterea in anima aspectus rectus dupliciter. Primò in fluxu ab anima: primò enim est substantia animæ, sequitur postea potentia ipsi⁹, post potẽtiã operatio. Secũdò, q a cognitio procedit ab aĩa in res exteriores: & dicit᷑ talis cognitio aspectus rect⁹, quia est processus ab vno in aliud distinctũ. 2.

Præterea est reflexio, quatenus ab anima procedit cognitio, & terminatur in res, & iterũ per rerum externarum cognitionẽ anima venit in cognitionem sui ipsius, & est vt circulatio quædam. 3.

Est etiã duplex coordinatio, puta sensus, & Intellect⁹, partis rationalis, 4.

nalis,& partis rationis expertis.

5 Est idẽtitas;quia vna est animæ substantia:est autem diuersitas in potentijs,& operationibus. Vide igitur,qualiter hæc reperiãtur in anima.

Tex. Arist. expositio. Superest tamen textum declarare. Dicit,enim, quòd Plato rectũ fecit obliquum, & circulũ diuisit in duos,& vnum diuisit in septẽ, quæ verba,& corporibus cœlestibus insunt, & animabus rationalibus.

Rectum vocat mundi axem; & hunc flectere in circulum, est dicere,ꝙ super hunc fundauit Deus totam machinam cœlestẽ velut vnũ corpus circulare, postea fuit diuisa hæc machina in duos circulos,videlicet in octauam sphæram,quę moueretur ab Oriẽte, & aliam inferiorem quę ab Occidẽte. Non enim Plato,nec Aristot. cognouerunt nisi octo sphęras:postea illam ab Occidente diuisit, in septem sphęras, secundùm numerum planetarum.

Quomodo eadẽ animæ cõueniant. Ista autem applicantur animæ. Rectum,& velut axis,est ipsius essentia in qua fit circulus: nã est essentia,virtus,operatio:& hęc iterum redit ad essentiã,quia se anima cognoscit. Fuit diuisum hoc in duos circulos,scilicet, in partẽ intellectiuam,& in partem sensitiuam:iterum sensitiuam in septẽ potentias,id est,Sensum exteriorem,Sensum communem, Imaginationem, Aestimatiuam, Memoriam, Irascibilẽ,& Cõcupiscibilẽ.

Fit etiam diuisio ex parte obiectorum cognoscibilium. Primum in intelligibilia,& sensibilia. Iterum sensibilia diuiduntur in septem corporum genera,puta cœlos,elementa, mista imperfecta, mista perfecta, plantas,animalia, hominẽ. Hæc sunt,quę pro intelligẽtia loci huius vidẽtur facere: & sunt notanda, quia per ea declaratur locus Arist.difficilis.

Primum igitur non bene est dicere.

TEXT. XLVI.

Resp. ditur rum. toi. Contra Platonem argumentatur,ipsumque reprehẽdit, & &ꝙ posuerit animam esse magnitudinem,& quòd posuerit ipsam circulariter moueri. Ne tamen sit æquiuocatio in disputatione, distinguit primò de qua anima loquutus fuerit Plato,scilicet de Intellectu,& anima mundi,non autem de sensitiua,vel appetitiua,illamque dixit circulariter moueri,sensitiua autẽ,& appetitiua nõ mouentur circulariter, sicuti nec corpora,in quibus sunt; Intellectus verò circulariter mouetur, suoq; motu mouet cœlos, atq; de tali locutus est Plato in Timæo.

Intellectus autem vnus & continuus est.

TEXT. XLVII

Quia Intellectus nõ sit magnitudo. Prima ratio contra Platonem. PRimũ facit argumẽtũ, quo probat, Intellectũ non posse esse magnitudinẽ,nec diuisibilẽ continuò.est autẽ ratio huiusmodi. Intellectio, quę est operatio ipsius Intellectus,est vna,& non sicut magnitudo,sed potius vna secundũ numerũ,& discretũ: ergo

etiam

etiam Intellectus est vnus, non sicut magnitudo, sed sicut indiuisibile, vel sicut discretum. Consequentia est nota; quia, vt notat Simplicius, res spirituales, cũ non habeant figurã, nec sensibilia accidentia, per operationes considerantur. At antecedens probatur: quia intellectio est sicut notio, id est, res cognita, sed res cognita, nõ est sicut magnitudo, sed sicut numerus: ergo & intellectio.

Nota ex positionẽ rationis Arist.

Pro declaratione huius rationis nota, quòd Intellectio, est operatio ipsius Intellectus, per quã res intelliguntur ab Intellectu. Hæc autem intellectio nõ accipit quãtitatem à rebus, quia res sunt extra animam secundùm se, & Intellectio est immanẽs: sicut cùm video cœlũ, visio non accipit quãtitatem à cœlo: aliàs tam extensa esset visio, sicut cœlum: hoc enim accidit in actionibus transeuntibus in subiectum, vt tanta est calefactio quantum id, quod calefit. Intellectio igitur nullam prorsus capit magnitudinẽ à notione, & re intellecta, sed modo indiuisibili est res ĩ intellectione percepta.

Quamuis autem intellectio non sumat continuationem à re cognita, sumit tamen numerationem & discretionem: quia vnius vna est intellectio, & multorũ multæ, & sic notiones bene dant quantitatem discretam intellectioni.

Vis, & energia rationis Arist.

Dicit igitur Arist. quòd cum intellectio, vt intellectio est, non sit vna continuatione, sed potius secundùm numerum, nec ipse Intellectus habebit magnitudinẽ; sed erit indiuisibilis, & si quantitatẽ habet, potius erit discreta. Argumentum igitur est, quòd cùm res indiuisibiliter percipiatur, erit intellectio, & Intellect⁹ expers magnitudinis, eritq; indiuisibilis.

Qualiter enim intelliget, magnitudo cũ sit.

2. Ratio contra Plat. Suppositio duorũ dictorum Platonis.

SEcundum facit argumentum, non iam ex obiecto, sed ex ipsa Intellectione sumptum: procedit autem ex duobus dictis Platonis. Alterum est, quòd Intellectus non intelligit rem, nisi ipsam aliquo modo tangat. Alterum, ꝙ Intellectus mouetur circulariter, & per motum tangit rem, quam intelligit.

Nectitur argumentum.

Est itaque huiusmodi argumentum. Vt Intellectus, qui magnitudo dicitur esse, intelligat, tangit rem, peto, vel debet tangere rem secundùm omnia puncta sua, vel secundùm omnes partes suas, vel secundùm aliquam, vel vnum pũctum solum, vel secundum totũ. Sed nullo modo horum contingit intellectio.

Primò, si secundùm quodlibet suum punctum tangere debet rẽ, cùm tangat, mouendo se, & pũcta sint infinita, nunquam finietur tactus, & sic nec intellectio.

Secũdò, si secũdũ omnes partes debet tangere, cũ sint innumeræ & infinitæ partes, idẽ infinities intelligetur: nã quilibet tactus erit Intellectio; at friuolũ est hoc, qa cõtingit aliqd semel intelligere.

Ter-

Tertiò, si dicat, Sat est vno puncto tangere, vel vna parte: sequitur, quòd no est iam necessarium quòd Intellectus tangat secundū alias suas partes: & sic sequuntur duo. Alterum, quòd non est opus, Intellectum circulariter moueri, cum absq; tali motu posit rem se mel tangere: alterum, quòd non est magnitudo, quod patet. Nam si, vt intelligat, nō est opus, quòd totum tangat, sed secundùm aliquid sui; profectò hoc, quod tangit, erit Intellectus, nec est necessaria quantitas, cum secundùm illam non tangat.

Quartò, si dicas, quòd secūdùm totum debet tangere, idest, nulla tactione partiū est intellectio, sed cùm absolutus est tactus secundū omnes partes: profectò, non videtur quis sit tactus partium, id est, quid fit, cùm singulæ partes per se tangunt, si non est tunc intelligere. Hoc est argumentum.

Clarior eiusdē argumenti explicatio. Clariùs autē sic proponitur. Si Intellectus est magnitudo tactu rē intelligēs, peto. Vel tangit successiuè omnib⁹ suis pūctis, vel partibus, rem in singulis intelligēdo, vel vno solo, vel nullo per se intelligit, donec absoluatur tactus totius Intellectus. Nō primū: quia nunquā finietur intellectio, & infinities idē intelligetur. Nō secundum; quia frustra erit magnitudo reliqua Intellect⁹, similiter & motus. Non tertium, quia non videtur, quid sit tactus partium: ergo Intellectus non est magnitudo.

Hoc argumento Simplicius & Philoponus volunt probare indiuisibilitatē animę etiā sensitiuæ: sed no probat hoc argumētum, nisi, ꝙ secundū se nō sit Intellectus magnitudo, vt dicebat Plato; non autē probat, ꝙ per accidens ratione subiecti sit diuisibilis; aliter. n. potentia sensitiua esset indiuisibilis omnino: sed de hoc latè posteà disputabitur, vbi magis examinabimus rationem hanc, ipsius vim aperiemus: interim sufficiant hæc pro textus expositione.

Amplius quomodo intelliget.

TEXT. XLVIII.

Priora verba textus huius iam sunt exposita: sunt enim superioribus connectenda, in reliquis fit argumentum tertium, quo non per tactum intellectionē fieri posse probatur. Nam Intellectus vel est indiuisibilis, vel diuisibilis. si indiuisibilis, quomodo tāget diuisibilia? non enim se adæquabit illis: si autem diuisibilis, quomodo tanget indiuisibilia? Cùm igitur intelligatur vtraq;, nō potest esse indiuisibilis, sicut pūctū, nec diuisibilis, sicut magnitudo, quia non posset sic omnia tangere.

Necessariū aūt est Intellectū esse circulū huc. 4.

Quartum argumentum facit, quo ostendit, quòd non sit Intellectus magnitudo, circularis, & tale est. Si Intellectus esset circulus, eius operatio diceretur circularis; nam circuli operatio, circulatio est ꝰ, & circulatio est circuli: cum ergo Intel-

tel-

tellectus operatio sit, Intellectio, hæc esset circulatio: at id est impossibile: ergo Intellectus non est circularis magnitudo. Probat minorem. Circulatio est perpetua, id est, carens principio, & fine, vt notũ est; at nulla intellectio est absque principio, & fine; ergo intellectio non est circulatio.

Actiuarum enim intellectionum.

Probatio minoris syllogismi, quod omnis intellectio habet pricipiũ, & finem. PRobat omnem intellectionem habere principium & finem, nam intellectio omnis, vel est practica, vel speculatiua: & speculatiua, vel simplex, vel definitiua, vel composita scilicet demonstratiua. At omnes habent terminos; practicæ enim incipiunt à fine, & terminantur in finem: nam causa finalis est principiũ cognitionis, & finis executionis in practicis, nec vltra finem præcedunt: demonstratio autem terminos habet. syllogismum, idest, præmissas, & conclusionem.

Præoccupatio obiectionis. At quia posses dicere, ꝙ non est finis in demonstrationibus, nã ex vna cõclusione potest alia inferri, & ex hac alia: respondet, quòd talis motus est potius rectus, nõ circularis, cùm non fiat regressus ad principia, non est enim circulus in demonstratione.

Nota. Et aduerte, quòd poterat respõdere, ad huc esse finem; quia non est processus infinitus in pòst, sumendo, vel subsumendo, vt probatur. 2. Post. Tamen, quod notius est, dixit, scilicet, non esse processum cirlacurẽ, vt Plato volebat; similiter etiam definitiua cognitio, finita est, cùm non sit processus infinitus in prædicatis essentialibus.

Amplius autem, si eadem circulatio.

QVintum argumentum facit, quòd cùm circulatio sit regressus frequens eiusdem, oportebit, quòd idem sæpe intelligatur necessariò: quod falsum est. *5. Ratio.*

Fit etiam sextum argumentum. Nam intellectio simplex similiter discursiua, potius quies dici debet, quàm motus, & hoc in opinione Platonis. Vt enim dicitur. 7. Physi. cap. 3. quiescentibus passionibus, & corporum turbationibus fiunt cognitiones in anima, secundùm Platonem: potius ergo quies est intellectio, vt pote, quæ fit in fine motus. *6. Ratio.*

At verò neque beatum.
Text. 49.

SEptimum argumentum facit, quod intelligi debet sic: Intellectus enim, vt intellectus est, non est moueri localiter, sed idest præter naturam ipsius: intelligere enim solum est illi naturale. Hoc supposito, argumentum procedit, quod Intellectus non esset beatus: quod absurdum videtur. Anima enim mundi maximè debuit beata esse Sequela autem patet: quia mouetur localiter, ꝙ motus, cùm non sit secundùm ipsius naturam, erit illi violentus, & cũ difficultate: nihil autem huiusmodi beatum esse potest. *7. Ratio.*

Phi-

Nota ex Philopo. Philoponus exponit, vt hoc argumentum pendeat ex præcedēti, in quo dictū est, intelligere potius esse quiescere: vnde sequitur, quòd moueri est propter ipsius naturam. Sed mihi placet magis data expositio prior.

Laboriosum autem est, & commistum.

8. Ratio. OCtauum facit argumentum. Quod melius est, id est dandum intellectui, cùm sit nobilissima natura: at melius est esse sine corpore: ergo nō debet dici, quòd Intellectus est in corpore, ita, vt nunquam possit separari: quod dicebat Plato de anima mundi.

Nota primo ex Simplicio. Notat Simplicius, quòd esse in corpore Intellectum ad tēpus nō est absurdum: hoc enim nostris accidit animabus: at esse semper, & inseparabiliter, hoc absurdū est, & sic dicebat Plato de anima mūdi, Intellectus enim, cùm sit res spiritualis, non est alligādus semper corpori.

Dubium Solutio. Dices, Nonne Aristo. alligauit Intelligentias orbibus? Respōdeo ita esse, sed negauit moueri motu orbium & per se, & per accidens. Absurdum autē esset Intellectū gare orbi, vt simul cum ipso moueretur.

No. 2. cōtra Auerro. Ex quo nota locū contra Auerroem, qui dixit, vnum Intellectū in omnibus hominibus: hic enim ponit illum, sicut Plato mūdi animam.

No 3. circa perp tua vnio- Hic etiam aduerte, quòd partim dicebāt benè isti Philosophi, partim non benè circa animam nostram. Bene quidem, quia non debuit Intellectus alligari corruptibili semper, & bonum est ei absq; tali esse corpore: errabāt tamen, quia putabant nūquam futurum intellectum in corpore, quin corpus esset corruptibile. At nos, vt veritas habet, credentes corporū immortalium resurrectionem, dicimus, meli⁹ esse rationali animæ esse cum tali glorioso corpore.

Immanifesta autem est. TEX. L.

NOnum facit argumētū: quia ex dictis Platonis non colligitur causa, cur cœlum circulariter moueatur: Nō enim est ipsa anima: quia motus localis, vt ostensum est, est illi non secundū naturam: nec ipsum cœlū potest sibi esse causa, quia corpus cœleste nō est causa circularis motus, sed potius anima: nulla ergò causa per se debetur, secūdū Platonē. 9.

Præterea nec causa finalis debetur, cur circulariter moueatur: & tamen dici nō potest, quòd nō est causa: nā sicut gloriosus Deus propter finem aliquē fecit cœlum moueri & quiescere, ita esse fecit propter finem quòd circulariter moueretur, & non alio modo, at Plato has causas non explicuit.

Quoniam autem huiusmodi intentio. TEX. LI. LII.

QVia cōsideratio causarum motus huius circularis ad libros de Cœlo pertinebat, hoc ad illum remittit locum: Decimum tamen argumentum facit contra Platonem, & contra reliquos Philoso-

losophos, quo insufficiētiæ arguũtur. Nã cum omnes animã in corpore esse dicant, nihil de corpore tractēt, nec reddũt causam, quare in corpore sit, nec qualiter se habeat ipsum susceptiuum corpus.

At cognitio corporis necessaria est profectò, sicut & corpus necessarium est ad animã: sunt enim inuicem proportionata: aliter vnũ nõ moueret, nec alterum moueretur. Mouere enim, ac moueri inuicem, non quibuscunque inest, sed quæ inuicem habent rationē aliquam. Oportebat ergo explicare, & notitiã facere ipsius corporis, tractantes de anima.

Hi autem solùm conantur.
Text. 53.

Prosequitur idem ex proportione animæ ad propriũ corpus.

Continuat sermonem, dicens, quòd isti nihil de corpore dicentes, videntur cõsentire fabulis Pythagoricis, idest, q corp⁹ nullam habet cum anima proportionē, ac ob id animas transmigrare ex corporibus in varia speciē corpora: hoc autem est falsum; quod probatur. Ita enim se habet ad corpus anima, sicut ars ad instrumenta; at non quælibet instrumenta cuilibet arti cõpetunt: non enim tibia arti faciendi tecta: sed quæcunque instrumenta habent propriam formam, secundùm quam peculiari seruiunt arti; ergo similiter de anima dicendum est, non enim eadem modò corpus hominis, modò equi, modò leonis potest accipere, vt dicebat Pythagoras.

An anima rationalis per se moueri possit.
QVAEST. IX.

Difficultas quæstionis, eiusq; necessitas.

Quæstio hæc difficilis est, tamen admodum necessaria ad intelligentiam immortalitatis animę: sermo autem est de rationali anima: & petimus, an per se moueri possit anima, ita vt recipiatur in ipsa motus. Difficultas autē est, supposita veritate, puta, ipsam esse incorporeã, ac spiritualē, simplicemq; substantiã.

1. Arg. ad partē negatiuã

Videtur primò, quòd nõ possit moueri. Loquimur autem de motu secundùm locũ præcipuè. Nullum non existens in loco potest moueri localiter: at anima nõ existit in loco: ergo non potest moueri. Consequentia est certa cũ maiori. Minor probatur, quia anima est incorporea, at incorporeũ nõ potest cõmensurari loco, qui quãtus est: nec possumus signare locũ correspondentem incorporeo: ergo non potest esse in loco.

2. Arg.

Præterea secundò. Motus diuisibilis est ratione temporis, & ratione etiam mobilis partium, vt dicitur. 6. Physicor. text. 33. at spirituale nullas habet partes: nõ ergo potest motum in se recipere, sicut nec albedinem.

Cõfirmatio.

Cõfirmatur. 6. Physico. text. 86. probatur, nullum indiuisibile posse moueri.

3. Arg.

Præterea tertiò. Si anima moueretur, vel naturaliter moueretur, vel violentè. Si violentè, etiã naturaliter aliquãdo moueretur: tunc, vel moueretur sursum, vel

deorsum. si sursum: ergo est ignis, vel ignea. si deorsum, ergo est terra, vel terrea; quę omnia falsa sũt: cùm sit spiritualis substantia.

4. Arg. Præterea quartò. Omne quod à se mouetur, est diuisibile in partẽ motam, & partem mouentem, vt Arist. probat. 8. Physic. per multos textus: sed impartibilis est, & spiritualis anima: ergo impossibile est, quòd moueatur per se, & à se: non igitur, separata à corpore mouebitur.

5. Arg. Pręterea quintò. Omnis forma substantialis est immobilis per se, nec aliter quàm cum composito mouetur: at anima rationalis est verè substantialis forma: ergo est immobilis per se.

6. Arg. Præterea sextò. Quia aliter discursus Arist. periret, quo probat esse primum motorẽ immobilẽ: quia quod mouetur, componitur ex parte mouente, & mota: at primus motor, non sic componitur, quòd si simplex, & incorporeum moueri posset, vtique non conuinceretur immobilitas illius. posset enim moueri absque tali partium distinctione; ergo anima per se moueri non potest.

Notæ: bis argumentis aliquid decepti pessimè putarũt, secundum mentem Arist. animam esse mortalem.

Hæc argumenta probantia animam non posse moueri per se videtur, saltẽ secundũ doctrinã Aristo. simul etiam probare mortalitatem animæ: nam si nõ est per se mobilis, videtur quod ab ipso corpore non sit separabilis, atq; ob id his argumentis decepti pessimè credunt aliqui, secundùm mentẽ Arist. ipsam esse mortalẽ. At nos cõtrarium secundum vera naturalia principia, & secundùm Arist. mentem determinabimus, & demonstrabimus.

Sit igitur primum fundamentum: Loci naturã cõsistere in hoc tantùm, ꝙ ambiat, & circumscribat rem ita, vt sit res hic, & nõ alibi. Et hoc patet ex definitione ipsius. Dicitur enim, locus esse superficies corporis continentis.

Sequitur ex hoc, quòd non est ex natura loci, quòd duo corpora sint in loco vno, non enim ex parte loci repugnat, duo vel plura corpora, simul circunscribere: repugnantia verò est ex parte corũ, quæ in loco sunt. Nam duo corpora mutuò se impediũt; quominus in vno sint adæquato loco.

Sequitur etiam, quòd non repugnat naturæ loci, quòd res existẽs in loco, sit in qualibet parte loci illius res tota, dummodo enim res sit præsens loco alicui circunscribenti, seu definienti rem totã: sat est, vt res sit in loco, quãuis res nõ sic sit in loco, vt pars rei respondeat parti loci: sed sit tota in qualibet parte: quòd si res non potest esse tota in qualibet loci parte, id non ex natura loci, sed ex parte eius, quod in loco est, prouenit; puta, si corpus est. Vide igitur, quid ex natura loci sit.

Sicut igitur natura loci est definire locatum, & cõtinere, ita etiã de natura locati, & contineri, & comprehendi à loco, ac ei toti cõmensu-

mẽſurari. Hinc fit, quòd ſi nos in uenimus modum, quo res poſsint loco limitari, & definiri, inuenimus etiã modum, quo ſit in loco.

Duobus modis res poſſunt loco definiri, ex quo liquet, quomodo corpora, & quomodo res ſpirituales ſint in loco.

Dupliciter autem poſſunt res loco definiri. Quædam per ſuã quãtitatem, & magnitudinem, qualia ſunt corporeę ſubſtãtiæ: hæ enim ſunt in loco per ſuam quantitatẽ, nam per hanc aptantur loco. Quędam aliæ per ſuam operationẽ externam poſſunt aptari loco. Cùm enim certum ſit, rem eſſe ſimul cũ ſua immediata operatione, fit vt vbi operatio immediata rei ſit ibi etiã res ſit. & hoc modo ſunt ſubſtantiæ ſpirituales in loco. Vt .n. corpus per quantitatem ſuã, locũ, in quo ſit, ſibi determinat: ita ſubſtantia incorporea per operationem, quam extra ſe exercet, dicitur eſſe in loco. Eſt enim præſens Intelligẽtia vbi operatur, ac in tãto loco, in quanto operatur.

Nota.

Nec intelligas, quòd per operationem actualem eſt Intelligẽtia ſemper in loco: ſed per operationem virtualẽ. Vt enim, ſi ab iſto corpore auferetur quantitas, vterque in eodẽ loco maneret, in quo antè, per aptitudinem ad talem quantitatem. Sic Intelligentia, & ſubſtãtia incorporea terminatur in loco tanto in quanto poteſt immediatè operari, quãuis non operetur ſemper.

Diſcrimen vtriuſque modi.

Eſt autem iſte modus diuerſus a priori: nam in priori res exiſtit in loco per aliquid internũ, ſcilicet per ſuam quantitatẽ, qua exiſtente diuiſibili, id etiam, quod per eã in loco eſt, diuiſibile eſt, & in loco exiſtit totum, & in parte pars. At operatio, in ordine ad quam exiſtit in loco incorporea ſubſtãtia, eſt extra ſubſtantiã ipſam, & ei externa: idcircò non diuiditur Angelus diuiſione ſuæ operationis, poteſtque eſſe in loco toto totus, & totus in qualibet parte, ſic etiã quæuis incorporea ſubſtãtia.

Quomodo Deus eſſe in omni loco dicatur.

Hinc fit, quòd neutro modo illorum duorum Deus in loco eſt, cũ nulla differentia loci circunſcribatur, ac termineturː eſt enim vbi eſt, & in mundo & extra mũdum, nullibi contentus totus. Modus prior illorum duorum dicitur exiſtendi in loco circunſcriptiuè: poſterior definitiuè, vt diximus. 4. Phyſ. Deus verò eſt indefinitè: & ſine termino vbique præſens.

2. Fundamentum, Non eſt neceſſe, vt ſi aliquid moueatur à ſe, detur in eo pars mouens, & pars mota.

Sit ſecundum fundamentum. Non implicat, quòd aliquid moueatur localiter à ſe, ſaltem proximè, quin illius mot⁹ detur pars mouens, & pars mota in illa re: imò hoc veriſsimum eſt in multis. Primò, mouetur ferrũ ad magnetem proximè à ſe, non à lapide, cum differt, nec ab aere, cum quieſcat: at huius motus non eſt pars mouens forma ferri, ſed ſola virtus impreſſa, tota autẽ ſubſtantia eſt mota. Similiter idem fit in motu cibi ad partes animalis nutriendas, idem in vapore eleuato per calorem, idem in motu grauium, & leuium.

Si igitur ſubſtãtia proximè mo

 uetur

Substātia corporea moueri potest à veritate in se inhærente.

uetur à se motu proueniente à virtute inhærenti, non implicat, profectò, substantiam incorpoream moueri à se per aliquam virtutem existentem in ipsa.

Nec oportet componi ex duplici parte substātiæ: repugnaret vtique incorporeū moueri à se, si esset tam simplex, vt nullam admitteret, nec accidentis cōpositionē, sed esset actus pur⁹, qualiter se habet gloriosus Deus, & quales quadā ex parte putauit Arist. esse Intelligētias: ob id dixit, esse immobiles nō tātū, quia carēt partibus substātialibus, id probat, sed quia sunt omnino simplices, & puri actus, vt patet. 12. Metaph. c. 8. & 9. at anima rationalis habet virtutes, & potentias, nec tantā simplicitatē sortitur: non ergo prohibet ipsam per se moueri posse, & à se & hoc fundamentum considera.

Non repugnat animam moueri p. se, & a se.

3. Fundamentum. Quibus coueniat per se esse in loco.

Sit tertium fundamentum, esse loco per se, siue vno modo, siue altero dictorū, non cōpetit nisi his, quæ per se sunt, vnde formæ substantiales omnes, quæ per se esse nequeūt, nullo modo per se in loco sunt, nec animæ omnes, præter humanam cùm etiam per se esse non posint.

At anima rationalis, quæ media est inter spiritualia, & corporalia, potens per se subsistere extra corpus, potest in loco esse per se, cum corpus relinquit, quāuis nondum est in corpore, sicut nec reliquæ formæ substantiales.

1. Conclu.

His verissimis fundamētis suppositis, sit prima conclusio circa quæstionem. Substantia incorporea potest localiter moueri, & ab vno in aliū locū mutari: nec id vllo modo repugnat. Probatur primò. Si aliqua esset repugnantia, quominus moueretur, esset, quia non est in loco: sed est in loco: ergo moueri pōt: nec id repugnat. Sequela patet ex Arist. text. 38.

1. Ra.

Sed minorem probo primò ex Arist. 8. Physi. tex. 84. Dicit, Intelligentiam mouentem cœlū, esse in orbe. peto, quomodò sit in orbe: si discurras per omnes modos, quibus vnum est in alio, enumeratos ab ipso. 4. Physic. nō inuenies alium, nisi esse in loco, nisi contra ipsum, alium fingas. Vide igitur esse in locō incorporea.

Probo etiam idē: quia incorporeum intra certum loci spacium est, ita, vt alibi, & extra non sit: ergo est in loco. Est profectò euidēs argumentum.

Probatur secundò. Si aliqua esset repugnantia, esset, quia non componitur: ergo non prouenit ex illa parte repugnātia, nec vlla alia videtur esse: quia, quamuis probatur, id esse nō posse, solùm sequeretur, quòd à se nō moueretur, sed non ostenderetur, quòd non moueretur ab alio: at res dicitur per se moueri, & cùm à se, & cùm ab alio mouetur. *2. Ratio*

Probatur tertiò. Intelligentia potest assistere vni corpori, puta, lapidi, sicut assistit cœlo: lapide igit̃ moto, mouebit simul Intelligentia, *3. Ratio*

gentia, cùm semper ei assistat: ergo potest per se moueri: nã quod mouetur in alio potens per se esse, potest per se moueri. Nec est simile de orbe, quod aliqui nõ benè considerant: nam orbis nõ mutat locum totus, sed intrà secundũ partes, mouetur, manens in eodem loco: ob id Arist. dicit, absq; suo motu mouere Intelligẽtiã: at si totum mutaret locum, vtiq; moueretur, vt in casu posito.

Nec talis casus repugnat: nam Auerr. Intelligẽtiam corporibus humanis assistentẽ ponit, quã necessariò fateri debet moueri cum ipsis: ergo potest etiam per se moueri, sicut nauta extra nauim.

2. Cõclu. Secunda cõclusio. Probabilis est mihi valde Platonis sententia cõtra Aristotelem, quòd anima moueatur per se in corpore, & suo motu moueat etiam corpus sibi alligatum, & coniunctum: & hoc maiorem probabilitatem habet in sententia Platonis, qui ponit animas rationales assistere corporibus, & non informare, sicut nautas nauibus: tamẽ adhuc dico, id esse probabile, quamuis dicamus informare: hæc conclusio, quãuis noua sit, credo, quòd placebit.

Reijcitur quorũdã Platonis expositio Omnes ferè exponunt Platonem. cùm dixit, animam seipsam mouentem, loquutũ fuisse de motu improprio, scilicet de Intellectione, secundùm quã se intelligit: sed profectò ista expositio est potius eius extorsio: nõ enim nisi de motu proprio locali loquebatur, existimauitq;, animam se mouere primò, sicut quædã Intelligẽtia se mouet, ac consequenter mouere corpus sibi alligatum. Hanc itaque sententiam dico esse valde probabilem.

Probatur primò, supposita communi doctrina Arist. animam saltem hominis esse indiuisibilẽ, ac vnam in vno quoque sit igitur argumentum. Cùm nutritur homo, anima, quæ antè erat, ingreditur in nutrimẽtum: similiter in diminutione recedit: ergo anima sola mouetur in corpore, citra corpus: similiter in abscissione mẽbri retrahitur: & primũ, quod viuit, & vltimũ moriens, est cor: ergo anima profectò per se mouetur his motibus, & non cum corpore; nã partes corporis ibidẽ semper manent. Nec est dicendũ, quòd cùm parte materiæ recedit, vel accedit pars animæ; quia in homine vna est, & indiuisibilis. *Probatur cõclusio. 1. Ratio.*

Probo secundò, anima habet potentiã mouendi in seipsa; ergo potest per se moueri etiam in corpore. Cõsequẽtia videtur certa. Antecedẽs patet; quia si nõ habet potentiã mouẽdi, dũ est in corpore, nec separata mouebitur: quod falsum est, quãuis Durã. id admittat. *2. Ratio.*

Vbi nota, quòd est duplex potẽtia motiua. Altera, secũdùm quã corpus mouetur, & hæc est in neruis, & musculis secũdùm quas partes, anima mouet totum corpus; & hæc est organica, nec manet cõposito dissoluto, sicut nec manent *Nota duplicem in anima potentiam motiuam.*

potentiæ sensitiuæ. Altera est, secundùm quã mouet ipsos neruos; & hæc in sola anima manet, & corpore dissoluto superstes est, & secũdùm quam mouere se potest in corpore.

Quòd si nõ esset talis potentia, sed omnis esset organica, cogeretur quis fateri, quòd separata anima, non potest moueri, nec recedit à corpore, nisi ab alio violẽte expulsa; quod est fictum. Loquimur autem de anima rationali.

3. *Ratio.* Probatur tertiò. Anima rationalis est per se, quãuis forma sit; vt igitur potest moueri separata, potest etiam in corpore; imò forsan sic prouenit, cùm aliqui ex oratione feruenti eleuãtur â terra, ꝙ prouenire videtur ex motu ipsius animæ ferente corpus secũ, qui motus est in anima ex suauissima mentis in Deum contemplatione, quo impetu quodam ad ipsum fertur.

Hęc sunt probabilia: nec in hoc credo Aristoteli, qui talem sentẽtiam putat impossibilem: videtur profectò probabilis.

3. *Cõclu.* Tertia cõclusio. Sentẽtia Arist. est probabilior, quòd anima non mouetur per se, sed per accidens ad motum totius corporis, ita vt vnius sit motus totius, & per accidens anima moueatur, vt totũ facit cum materia, & per accidẽs se mouet; quia est causa motus toti⁹, quo ipsa mouetur. Loquimur autẽ de anima, vt est in corpore: hoc teneo propter authoritatem Arist. & omniũ Interpretũ ipsius.

Pr... tur c... sio. 1. R... Probatur etiam primò, si anima per se in corpore moueretur modo, quo diximus, sequeretur duos motus esse in animalibus, quorũ neuter esset naturalis: quod videtur absurdum. Sequela patet: nã esset vnus motus animæ, & alter corporis, sicut vnus libri, & alter ipsius manus mouentis librũ. Motus animę nõ esset naturalis: quia non est à principio interno substantiali, sed à virtute motiua: anima enim simplex est substantia. motus corporis esset violentus, quia esset ab extrinseco, & cõtra proprietates corporis, cùm enim sit graue, motus progressiuus esset illi violentus.

3. R... Probatur secũdò. Anima est forma informãs, vnumque per se cũ corpore faciẽs, sicut aliæ formę: ergo nõ potest moueri per se, dũ est in corpore motu proprio, quousque separetur.

4. R... Probatur tertiò. Quia si aĩa moueretur illo modo, tunc corpus, quod est materia, ꝑ se moueretur: nõ enim est in corpore, citra animã, alia forma substãtialis, sed est sola materia; at materia nõ potest ꝑ se moueri localiter, vt alibi probat Aristoteles. Hęc sunt ꝓ Aris. nec inuenio fortiora argumenta.

4. C... Quarta cõclusio. Secũdũ Aristotelem, anima separata moueri potest per se. nec quicquam concludunt loca ista contra Platonem; in omnibus enim loquitur de anima existẽte in corpore. At quia

Pro... tures... lectio... tionis... trariu...

huius

huius probatio est solutio rationum propositarum in principio, ipsas conabimur soluere.

Ad. 1. Ad primum sufficiēter patet solutio ex primo fundamēto, & prima cōclusione, vbi etiam secundū Aristotelem, diximus, & ostendimus, incorporea esse in loco: anima autem in corpore existēs, non est in loco per se, ideo ab Aristot. profertur, non posse moueri per se, at de anima separata alia est ratio, sicut de intelligentia.

Ad. 2. Ad secundum solutio est nota. Arist. loquitur de motu, corporū naturalium, talem enim Physicus considerat: & hic dupliciter est diuisibilis, non tamen quicunque motus.

Quod autem dixit lib. 6. indiuisibile nō moueri, manifestè loquitur de indiuisibili habenti posituram in continuo, scilicet de puncto, vt ipse se exponit. At non sic est Intelligentia, vel anima: nam est in loco quanto, ac loco cōtinetur, non sicut punctum, quāuis nō occupet locum, sicut corpus: occupare enim locum, est, non solùm esse in loco, sed impedire, quominus aliud sit ibi corpus: & hoc proprium est corporum.

Ad. 3. 1. Ad tertiū dico, illud argumētū esse Arist. contra Antiquos dicentes, animā esse corpus, & tunc procedit, Si sursum mouetur erit ignis: at anima non est corpus: ob id argumentum non valet.

2. Præterea etiam: quia anima nō mouetur determinatè sursum, sicut ignis, sed sursum, vel deorsum: est enim motus voluntarius, & secundùm appetitum.

Ad quartum dico, illum Aristotelis discursum esse in corporib⁹, vt satis liquet ex ipsius rationibus, vbi de continuò argumentatur: quòd autem incorporea moueātur, dixim⁹ in cōclusionibus. Ad. 4. 1.

Et propterea nō cōcluditur, animam non moueri vllo modo, sed nō à se: sed nec hoc concluditur. 2.

Ad quintum dico, procedit de forma pro statu, quod est in materia, non de separata animam. Ad. 5.

Ad sextum responsum est in secundo fundamento, quòd Arist. colligit immobilitatē, primi motoris ex omnimoda ipsius simplicitate, quia purus actus est. Ad. 6.

CAPVT. IIII.

Alia autem quædam opinio.

Text. 54.

Confutare prosequitur sententias Philosophorū, atq; vnā impugnat, quā dicit multis fuisse visam probabilem, & rationabiliter videtur omnibus præcedentibus, at rationibus, ac argumentis damnata est tanquam falsa. Quāuis igitur visa multis sit probabilis, tamen rationes sunt cōtra ipsam: quas rationes dicit esse traditas in sermonibus communibus.

Confutat Arist. opinionē quandā celebriorē, quæ asserit animā esse harmoniam.

Per sermones communes intelligit Simpli. dialogū Platonis, qui dicitur Phædo, vbi rationibus cōmunibus talis opinio impugnatur, *Nota.*

tur,& dicit posse intelligi dialogum compositum ab Arist.qui nominatur Eudemus,in quo impugnatur illa sententia: & hoc dicit Philoponus: adducitque quinq; rationes ex illo.

Exponitq; sententiā hanc, quæ est animā esse harmoniam, & proportionem contrariorum in corpore. Cùm enim corpora ex contrarijs constent, crediderunt esse corporis in illorum proportione consistere,ac ob id, talem aliquā proportionem,ac harmoniā animam crediderunt.

Atqui harmonia ratio quædam.
Text. 55.

1. *Ratio.* IMpugnat hanc sententiā quatuor rationibus,quarum prima est. Omnis harmonia,aut in mistione,sicut in compositione multorum,est:at anima non est huiusmodi:ergo nō est harmonia:Maior declaratur. Harmonia est proportio quædam multorum:multa autem dupliciter proportionantur;aut secundùm compositionē, vt partes integrales,in animali,& domo, & alijs,hæc enim congregantur absque sui passione: aut etiam secundùm mistionem, vt elementia in misto, quæ alterata manēt. Vnde fit,quòd harmonia sit duplex,& mistio, & compositio. Minorem non probat,sed probari potest: quia anima substantia est:at neutra harmonia est substantia.

2. *Ratio.* Alteram rationē facit. Anima est principium motus, vt omnes fatentur:at harmonia nō est principiū motus:ergo non est anima. Minorem non probat: sed potest facile probari,quia potius est finis motus,non principium.

Congruit autem magis.
Text. 56.

3. *Ra* TErtiam prolaturus rationem, dicit,quòd corporis habitus, puta sanitatē,robur, pulchritudinem,magis est rationabile dicere, esse harmoniam,cùm sint in temperie contrariorum, sed non ipsam animam.

Vbi nota,videri Aristot.asserere hoc loco non esse illos habitus qualitates distinctas à proportione contrariarū qualitatum,& membrorum dispositione,vel proportionē.

Quòd autē anima nō sit huiusmodi,probat:quia passionum animæ,& operationū simul, non potest reddi ratio per harmoniā:ergo nō est anima:aliter. n.per ipsam redderet ratio passionū. Per passiones, intelligit Simplicius, odiū, irā, & huiusmodi:p opera, cognitiones,& Intellectiones.

Obiectio Dices. Quare non potest reddi ratio per harmoniā? Dico primò, quia passiones potius sunt improportiones,& nō harmoniæ,quam harmonia. Dico secūdò,ꝙ Arist. vtrūq; coniūgit: passiones enim, & cognitiones sensus, & ratio dissonant sæpissimè:non ergo in harmoniam sunt reducenda. *Solutio* 1. 2.

Amplius autem si dicamus.
Text. 57.

Quar-

Ratio. oppositio: quid significet harmonia. QVartam facit ratione͂, quæ talis eſt: primò tamen ponitur diſtinctio harmoniæ facta, ſed nunc clarè ab Ariſt. explicatur. Harmonia eſt vox analoga ſignificans duo: Vnum per prius, alterum per poſterius. Per prius ſignificat proportionem magnitudinum ſenſibilium, habentiũ poſitionem inter ſe talem, ita, vt nihil illius generis deſit. v.g. cùm lapides ita diſponuntur in domo, vt nullus lapis deſit ad talem diſpoſitionem: ſimiliter cùm chordæ ita in motu, & ſono aptantur, vt nihil illius generis deficiat. talis eſt harmonia, quæ dicitur compoſitio. Et per poſterius dicitur harmonia, quæ fit in miſtione duorum, vel plurium.

Neclitur ratio. Probat igitur Ariſ. quòd neutra harũ ſit anima. Primò, quòd nõ ſit compoſitio, quia compoſitio multum inueſtigabilis eſt, id eſt, multiplex eſt in vno corpore: ſunt enim multa organa, & membra diuerſis compoſita partibus, vt notũ eſt, quarum nulla videtur anima eſſe: quia non eſt, vnde aſsignetur ratio, vt talis cõpoſitio ſit anima Intellectiua, talis ſenſitiua, talis appetitus: nec ipſi aſsignant hanc diſtinctione͂ in tali cõpoſitione.

Similiter autem & incõueniens.
TEX. 58.

Altera eiuſdem rationis pars. PRobat alteram partem, quòd non ſit miſtio. Miſtio elementorum eſt varia, pro partium varietate, vt in oſſe, carne, & neruo: ſi igitur anima eſt miſtio in vno toto, erunt plures animæ: quod relinquitur vt impoſsibile. Alia enim erit in oſſe, alia in neruo, alia in alijs partibus pro miſſionũ diuerſitate: nã quælibet pars miſta eſt. hoc idem etiam ſequebatur, ſi anima eſſet compoſitio.

Et nota hic obiter, quomodo Ariſtot. duxerit abſurdum in vno compoſito, plures animas ponere, quod poſterius examinabitur. *Not. Ariſt. abſurdum putare, plures animas in vno compoſito.*

Poſtulauit hoc vtique aliquis.
TEX. 59.

Reprehẽſio Empedoclis in tribus. EMpedoclem huius ſententiæ authorem taxat, eo quòd indiſtinctè locutus fuerit: & hoc in tribus. Primò dixit, quãq; animã in ratione, & proportione conſiſtere: ſed non explicuit, an ipſa ꝓportio eſſet anima, an aliud aduenien toti, & membris propter proportionem, & rationem: quod ſit illud dixit, rationes factæ militat contra ipſum: ſi vero hoc, iam anima non eſt harmonia. 1.

Secundò dixit, amicitiã eſſe cauſam miſtionis, ſed non explicuit, an ſit cauſa omnis miſtionis, etiã illius quę non eſt anima, an ſolius huius, quæ eſt ſecundùm ratione͂, & anima eſt: ſi enim eſt cauſa cuiuſlibet, tunc oportebat dicere, quomodo ſit cauſa huius, quæ eſt anima: ſi verò eſt iſtius, tũc debuit ponere aliam aliarum miſtionum cauſam, quam non ponit. 2.

Tertiò dixit, amicitiã eſſe cauſam miſtionis, ſed nõ explicuit, an ipſa amicitia ſit miſtio: & ratio, vt videtur eſſe, an aliquid pro- 3.

pter mistionem. Hęc igitur dubia insolutæ reliquit Empedocles; quæ tamen profectò debuit enodare & explicare.

Si verò est aliud à mistione.

TEX. 60.

Ratio p̄ sententia & harmonia Empedoclis.

COmmunis expositio est, vt velit Arist. huius sententię rationē ponere, propter quam videtur probabilis. Ratio autem est ista. Id videtur anima, quo posito, ponitur, quo ablato, aufertur anima, at huiusmodi est compositio, & harmonia: nam ablato esse, ac proportione carnis, & partiū aliarum, etiam tollitur anima; prætereà, ablata anima tollitur talis harmonia partium.

Solu. huius rationis.

Hoc non soluit Aristoteles, sed solutio facilis est, non enim valet à concomitantia mutua ad identitatē. Posito enim vno relatiuo, ponitur alterū; & ipso ablato, aufertur, nō tamen idem sunt. Similiter de subiecto, & eius passione, de materia, & forma. Quāuis ergo aīa cōsequatur harmoniā, & ecōtrà, nō sunt idē, sed harmonia est ꝓxima materia, & dispositio aīę, sed nō est anima, ideoque fit talis conuersio mutua, & soluitur huius opinionis argumentum.

Quod igitur neq; harmoniam possibile est.

TEX. 61.

Epilogus dictorū.

EPilogat quæ dicta sunt, scilicet duo, animam non esse harmoniā, nec animā moueri per se, sed per accidens moueri, & per accidens se mouere, dum totū mouet vt diximus, nec aliter contingit ipsam moueri localiter, dum in corpore est, nisi per accidens.

Rationabilius autem dubitabit.

TEX. 62.

CVm animā per se moueri non posse, probasset, nunc dubium & argumentum quoddam proponit, quo meritò quis posset dubitare, an moueretur anima. Argumētum autem videtur ex animæ ipsius passionibus, scilicet, gaudere, irasci, cogitare, timere: hi enim animę motus sunt, ac hisce videtur anima moueri per se, dum gaudet timet, vel irascitur.

Hoc autem non est nec esse,

TEX. 63.

SOluit argumentum, quòd non est necesse asserere hic, animā moueri, quanuis sint motus seu potius vnumquodque sit moueri in concreto: anima ergo non mouetur per se hisce, sed organum & cōpositum, puta cor, vel alia pars.

At quia numerat, cogitare, idest intelligere, inter ista, dicit, quòd aut est tale, puta, per organū, aut aliud aliquid, non autem velle determinare modò, an sit per organum, vt quidam dixerunt, an sine organo, vt ipse probabit post. Vide igitur, quòd non mouetur anima his motibus per se, sed per accidens, simul cum organo.

Distinguit autem, quod hæ passiones quędam fiunt cum motu locali, vt ira, in qua spiritus à corde mouentur, vel timor, in quo spiritus confugiunt ad cor, quædā cum alteratione, vt sensatio cum mutatio

tione per speciem, & alia, quæ fiũt cum calore, vel frigiditate.

Nota. 2. Notatque Themistius, quod huiusmodi passiones non sunt essentialiter tales motus, sed ipsos præsupponũt: Arist. aũt circa explicationem motuũ cõcomitantiũ passiones, remittit se ad aliũ locum.

Dicere autem irascit animam.

TEX. 64.

Prosequitur solutionem, quòd aĩa per passiones nõ dicitur gaudere, irasci, sed totum per aĩam, atque adeo nec moueri per illam. RE explicata, nunc modum loquendi docet, dicitque nõ esse dicẽdum, animam gaudere, vel timere, sicut nec texere, nec ædificare: sed homo per animam: non igitur tribuitur motus aĩæ tanquã subiecto, & tanquam ei, quod per se mouetur: sed quia per ipsam inest talis motus composito.

Et hoc dupliciter. Vno modo incipiẽdo à re exteriori, vt in sensatione, quæ fit, quia res, & obiectũ imprimit sui similitudinem in cõposito, quod sensit, quia animam habet, & hoc est motum prouenire à re vsque ad animam.

Altero modo incipit ab anima, vt in reminiscẽtia, quę fit, nõ quia moueat obiectum exterius, sed quòd anima interius operatur, & discursu vtitur, & tunc dicitur motus ab anima vsque ad rem, quia per recordationem venit in speciem rei præteritæ.

Quam speciem vocat motũ, vel quietem, quietem secundũ quod erat in memoria, motum secundũ quod est in actuali cognitione. Vide ergo, quod nullus motuum homini per se est in anima.

Intellectus autem videtur.

TEX. 65.

Quòd anima intellectiua sit incorruptibilis & impassibilis. CVm animam per se non moueri probasset alteratione, nec motu locali, nunc, vt Simplicius, & Auer. dicunt, ostendit, nec etiã corrumpi, atque hoc de Intellectu probat. Proponit ergo intellectũ, seu mentem innasci hominibus, ac substantiam quãdam esse, quæ corrumpi non potest.

Quòd autem non corrumpatur, signo ostendit. Si corrumperetur, maximè id fieret ex debilitate quæ fit in senio: sed in tali nõ corrumpitur: ergo in nullo alio. Sequela nota est: nã sensum est via in corruptionem totius, & dissolutionem eorum, quæ in ipso sunt.

At quòd in tali non corrumpatur, ostendit, dicẽs, esse simile hoc ei, quod accidit circa sensoria sensuum, quiquidem corrumpuntur, anima non corrupta, nec debilitata secundùm se: vnde senex debilitatur vsu ratione organi, sed nõ ratione animæ. Cuius argumento illud est, quòd, si animæ senis daretur Instrumentum, & oculus iuuenis: videret sicut iuuenis: non igitur patitur anima secũdùm se, sed secundum corpus.

Hoc idem accidit in morbis & ebrietatibus: anima. n. videtur debilitari, cùm impediatur à suis operationibus: sed id nõ est secũdũ se, sed ratiõe corporis. Hic textus magis insequẽti dilucidabitur

Ipsum igitur intelligere, & ipsum speculari.

TEX. 66.

Osten-

Quòd ipsa etiã animæ operatio intelligere, & speculari non corrũpatur per se.

OStensa animæ substantiæ inpassibilitate secundũ se, nunc ipsarum operationum eius impassibilitatem ponit, dicitque, intelligere, & speculari, quæ ipsius Intellectus operationes sunt, marcesse re, & debilitari, & non secundum se, sed ratione alteri⁹, scilicet imaginationis, vel spirituum in corpore, in quo est anima.

Obiectio. Vt posses dubitare. Nam cogitare, odisse, irasci, & alia, quæ sunt opera Intellectus, corrumpũtur, nec manent post compositũ. *Solutio.* Respondet, ita esse, sed non erant ipsius Intellectus solius, sed compositi ex ipso corpore, & Intellectu, ob id composito dissoluto, nõ manent cum solo Intellectu similes operationes. Non sic autem est de intelligere, & speculari, quæ solius intellectus sunt: ob id cum ipso manent.

Nota. 1. Ex quo sequitur, quòd cũ Intellectus, & ipsius propria operatio nõ corrumpãtur, ꝙ fortasse Intellectus est quid diuini⁹, & nobilioris naturæ, quàm res hę sensibiles.

Nota. Nota, quòd per intelligere possumus exponere simplicem Intellectionem: per speculari, compositã vtranque speculatiuam: per cogitare intelligit cognitionem sensitiuam quãdam circa particularia, & particulares propositiones.

Cõclusio rõnis Aristo. animam non moueri p se. Ex his omnibus cõcludit, quòd anima nullo modo per se moueretur in corpore: quòd si non moueri potest, nec à se mouebitur. vt dicebant Philosophi illi.

Circa horum duorũ textuũ expositionẽ dubitabis, quid per Intellectum hic velit Arist. significare Alexand. quia sustinet, animas omnes esse mortales, timẽs Arist. sibi cõtrarium, per Intellectum, exponit Deum, propter illud verbum, Esse fortasse quid diuinius.

At Philoponus bene reijcit hoc ex verbis ipsius Arist. Nam dicitur, quod Intellectus innascitur, at Deus non innascitur. Dicitur præterea, Videtur non corrumpi: at de Deo non oportebat dicere, Videtur, sed certissimè non corrumpitur. Præterea: Intellectus statim dicitur anima, at Deus non est anima. Præterea dicitur, Fortasse diuinius: at Deus absque Fortasse, diuinissimus est, nõ ergo per Intellectum Deus intelligitur, & nos id manifestissimè paulo post ostendemus.

Auerroes aliter exponit, in cuius declarationem aduerte, quod in homine ponit animã, & Intellectum: anima hominis est quædã substãtialis forma, quæ dicitur cogitatiua, & est sensitiua quædam anima, per quam homo cognoscit ac format propositiones singulares, & per hanc distinguitur à brutis alijs animalibus, & quilibet homo habet suam animam. Hęc aũt est corruptibilis, & generalis, eductaque de potentia materiæ. Præter animam, ponit in vnoquoque homine Intellectum, qui non est forma informans, sed substantia quædã separata, immaterialis, assistens,

stens, quæ vnitur hominibus singulis secundùm operationem, & per phantasmata, ad intelligēdū. Vnde non est in hominibus cunctis, nisi in habentibus phātasmata, quibus posit secundùm intellectum copulari.

Hæc autem est vna in omnibus hominibus, & hæc est ingenerabilis, & incorruptibili, præcedens, & manens post composita; & de hoc Intellectu loqui Aristo. dicit.

Reÿcitur impia Auer. sñia, & in Aristote. At, veritate huius opinionis prętermissa, de qua postea erit sermo vbi ostendemus esse falsam, & impiam, nunc tamen euidenter, probo, contrarium dicere Arist. & ex hoc loco ipsum conuinci. Primò: quia quem Arist. vocat prius Intellectum, statim nominat animā ac dicit, esse principium videndi, ac non pati, nec corrūpi: ergo quo ad substantiam identificatur Intellectus cum anima sensitiua: vt in homine eadem sit substantia, quæ est principium intelligendi, & quæ est principium sentiendi, quāuis potētiæ diuersæ sint, quia vna est organica, altera non Aris. itaque loquens hic de animæ substantia pro eodem sumit Intellectum, & sensitiuam animam hominis. at secundum Auerr. id esse non potest: alia est enim substantia Intellectus, anima sensitiua in homine: & hæc est corruptibilis, illa verò non: quod manifestè contradicit Arist. qui eam, quæ sensationem exercet, dicit nō corrūpi.

Sed secundò conuincitur euidētiùs ex illo, quod Aris. dicit, quòd cogitare, & amare, & odisse non sunt opera solius Intellectus, sed coniuncti, & habentis Intellectū, prout illud habet. Quid clarius dici potuit, quòd cogitare, & amare & similia ab Intellectu vt à principio prouenīūt, & vt Intellectus est, non ergo cogitatiua est distincta ab Intellectu, cum apertè dicat, quòd à quo prouenit intelligere & speculari, ab eodem prouenit, & cogitare, & amare: sed illud est solius Intellestus, hoc autem coniuncti.

Ex quo collige cōtra Auerroē, cùm Intellectus sit principium cogitandi, & amandi in composito, quod est hominis forma informās, & dās esse: & talis substantia est separabilis & immortalis, contra Alexandrum.

Vnde dico cū Simplicio, & Philopono, &c. quòd per Intellectum hic Arist. vult significare animā nostram rationalem: ob id dicit, innasci nobis, tanquam formam: alius textus dicit, aduenire, idest, non educi de potentia materiæ: quod alibi examinabimus. Dicit substantiam quandam, vt notat Philoponus, ad discrimen formarum accidentium: dicit non corrumpi, ad discrimen aliarum formarum, quæ substantiæ sunt, sed corrumpuntur. *3. Sententia Simplicij, & Philopo. per intellectū Arist. intellexisse animā rōnalem.*

Aliud dubiū est. Videtur. n. signū esse contra Aristotelē, nā probaretur, quòd anima sensitiua brutorū est incorruptibilis, quia non patitur, *Dubiū. 2 circa literā de incorruptibilitatem animæ sensitiuæ.*

patitur, nisi ratione organi, tamẽ ipsa secundùm se non patitur.

Prima sẽtentia Auerr. & Simplii. Ad hoc Auerr: respondet, esse argumẽtum Aristotelis probabile tantùm: quia non valet, si anima non patitur passione corporis, quod ipsa sit incorruptibilis: & hoc videtur Simplicius dicere: exponitur enim textus, secundùm hos, cõparatiuè, sic, Intellectus nõ corrumpitur senio, sicut nec visus.

Reijcitur Auerr. sententia. Sed hæc expositio non est vera, tunc enim non sequeretur quod intendit, scilicet, ob id Intellectũ esse incorruptibilem. 1. Quid autẽ absurdius, quàm asserere, Aristotelem contra Antiquos disputantem, de re tam seria, proposuisse argumentum inæptũ; Non enim est probabile, cùm tam apertam habeat instantiam.

2. Præterea; quia non pati passionibus corporis videtur esse sufficiẽs medium ad incorruptibilitatem formæ, quia aliter nõ potest pati.

2. Sententia verior Dico igitur, quòd Aristo. in illo textu loquitur de substantia animæ, quæ eadem est sensitiua, & intellectiua in homine, & ideo est incorruptibilis & sensitiua, secundum substantiam, & de hac loquitur, non autem de alijs purè sensitiuis, quæ debilitantur cum corpore, sicut & aliæ formæ.

Nota. Secũdùm Aristo. aĩa sensitiua in homine cadẽ re est Quod autẽ identificetur secundùm substantiã intellectiua cum sensitiua in homine, ꝓbat sequẽs textus, in quo dicit Intellectum esse principiũ cogitãdi, & amãdi, & reliquorum, vbi clarè colligitur, eandem esse substantiam. & hoc magis rationabile videtur, quàm dicere, Arist. argumentum non esse bonum, nec probare, nisi probabiliter.

Aliud dubium est. Quomodo dicit Arist. intelligere, & speculari marcescere?

Respondeo, quòd non ita marcescunt, vt non maneant post corpus: nam hoc discrimen posuit inter illa, & cogitare, & amare, quòd hæc manent, cùm sint ipsius compositi, illa verò manent, sed marcescunt, quia non ita facilè exercẽtur, propter ordinem, quem habẽt ad corpus, quanuis, in eo sint tanquàm subiecto.

Notat hic Simplicius, quòd est duplex animæ intelligere, Alterũ quod à phantasmate pendet, alterum cõtemplatiuum: in primo habet ordinem ad corpus, in altero non, tamen vtrunque impeditur ratione corporis.

Quod quidem eleganti explicat exemplo. Nauta in naui, ventis validè agitantibus, & infestantibus nauim, non solùm impeditur in illis actionibus, quibus à naui depẽdet, idest, regere, & gubernare, sed etiã in alijs, quas extra nauim poterit exercere per se, scilicet ambulare, discurrere, vesci, dormire, hæc enim præ turbatione non potest commodè exercere: ita fit in Intellectu.

Vbi nota secundùm Simpliciũ. in anima dum est in corpore esse intellectionem independentem à

corpo-

onem indepen- tem a cor pore. corpore, quanuis ego non credam secundùm veritatem ita esse, est tamen secundùm Aristotelem.

Multo autem his, quæ dicta sunt.
TEX. 67.

Confuta tur ab Aristo. sententia Xeno cratis asserentis, animam esse nu- merum se mouente.

IMpugnata sententia eorũ, quæ animam moueri per se dicebãt, impugnat nunc sententiam Xenocratis, qui nõ solùm moueri dicebat, sed esse numerum seipsum mouentem: dicitque, hanc sententiam esse irrationabiliorem alijs: quia ipsam sequuntur incõueniẽtia, quæ sequũtur dicentes, animã moueri per se: & præter hæc sequuntur inconuenientia propria, quatenus dicit, animam esse numerum.

1. Rateo. Hoc autem impugnat multis rationibus, quarum prima est. In eo quod se mouet, est id, quod mouet, & id, quod mouetur: sed in vnitate, cùm sit indiuisibilis, & non habens differentiam in partibus, id esse non potest: ergo nõ potest se mouere, non ergo est anima numerus se mouens, tunc enim vnitates mouerentur; non videtur autem à quo moueantur, & quomodo, vt probatum est: Sic videtur argumentum procedere, quanuis Philoponus, & Simplicius aliter exponant.

Amplius autem, quomodo dicunt lineam.
TEX. 68.

2. Ratio. Supposi- tio prima

ALtera ratio est, quæ procedit ex duobus suppositis. Alterũ est geometrarum, quòd punctum suo motu relinquit post se lineã, & linea superficiem, & superficies corpus. Nec hoc intelligi debet de vero motu: quia non possunt illa moueri, sed tantùm per imaginationem, vel ex conditione, ꝙ si mouerentur, ita fieret.

Alterum est: quòd tam punctũ, quàm vnitas, sunt quid indiuisibile, se[illegible] differenter. Nam punctum habet positionẽ, vnde si auferas positionem non habere ab vnitate indiuisibili fiet punctum. *Suppositio. 1.*

Ex his fit argumentum. Numerus vnitatum habentium positionem, est numerus punctorum: anima est talis numerus, quia est in continuo corpore: ergo est numerus punctorum. Vlterius, talia pũcta mouentur: ergo lineam faciũt: ergo anima non est numerus, sed linea & continuum. Ista est ratio secunda sic exponenda.

Amplius autem à numero si auferat.

TErtia ratio est. Omnis numerus aliqua facta diminutione vel additione, mutat speciem: anima non mutat speciẽ ablatione facta, ergo anima non est numerus, consequentia est euidens cum maiori, Minor probatur. In animalibus & plantis, in quibus non mutatur speciem animæ, quanuis auferatur aliqua pars ipsius, cum ab scinditur ramus vel pars animalis quod sæpe accidit. *3. Ratio*

Videbitur autem vtique nihil differre.
TEX. 69.

QVartam facit rationẽ, prius tamen reducit sententiam hanc ad illam Democriti, vt vtrãq; impugnet. Democritus dicebat, *4. Ratio. reducitur hæc sententia ad sniam Democriti.*

bat, atomorum, & corpusculorum numerum, & multitudinem esse animam: hæc etiam opinio ponit animam numerum, in hoc tamen differt, quòd ille atomos, hic puncta, & vnitates positionẽ habẽtes ponit, tñ vterque quantitatem ponit, animam ipsam multa faciens.

Nectitur ratio. Contra hoc fit argumentũ. Omne quãtum se mouens, siue discretum, siue continuũ, constat ex eo, quod mouet, & ex eo, quod mouetur: sed ille numerus se mouet: ergo habet quod mouet, & quod mouetur. Sed animæ in animali est mouere, ergo etiam in numero id, quod mouet ipsum anima est, nõ autem ipse.

Illam maiorem ostendit, dicẽs, quòd siue sint atomi, siue corpora magna, siue quid aliud, dummodo quantum sit, si se mouet, debet habere id, quod mouet, & aliud quod mouetur.

At verò quomodo poßibile est. TEX. 70.

5. Ratio. Suppositio. QVintam facit rationẽ, supposito primùm vno, quòd punctum non differt ab alio puncto nisi positione, cum vnicum sit, & indiuisibile. Vnde quia in alia parte continui est hoc, in alia illud, ob id differunt, adeò vt duo simul, & adæquatè esse nequeant, quin vnum sit, non autem duo.

Nectitur ratio. Tunc fit argumẽtum. Cùm anima sit numerus vnitatum in corpore, erit punctorum numerus: pe to, vel ista puncta differunt à corporis punctis, vel non. Dici non potest, quòd differant: quia, cùm sit simul punctum animæ cũ puncto corporis, & penetratiuè: non erunt plura, nec differentia.

Præterea, qua ratione vnum pũctum animæ est, in vno pũcto corporis poterũt esse omnia; quia nõ occupant locum, nec indigent loco diuisibili, & sic tota anima esset in vno puncto: vnĩ enim possunt esse infinita simul, si semel duo esse possunt. Iam enim ipsorum locus est indiuisibilis, sicut & ipsa.

Si verò dicas, non differre pũcta animæ à punctis corporis, sequitur, quòd omnia corpora haberẽt animam, quia habent puncta, imo infinita: At friuolum est corpora omnia habere animam; ergo anima non est numerus.

Not. Aduerte literam. Dicit enim, Si puncta corporis sunt numerus animæ, hoc per conuersionem accipiendum est; idest, si numerus animæ est numerus punctorum corporum: quod idem est.

Amplius autem. TEX. 71.

6. R[atio]. VErba huius textus priora continuanda sunt cum præcedẽtibus, & sequẽtibus. Facit sextam rationem talem: Anima est separabilis, vt Xenocrates fatetur: at puncta nõ sunt separabilia à magnitudine, ergo anima non est numerus, non enim esset numerus, & discretum, nisi pũcta essent extra continuum.

Minor probatur, quia magnitudo non potest diuidi in puncta, ergo

ergo nõ possunt separari puncta. Non.n.nisi per diuisionẽ possunt separari: vel si possent separari, posset etiam esse diuisio in pũcta quod est impossibile. Hæ sunt rationes contra istam sententiam.

CAPVT. V.

Accidit autem, sicut diximus.

TEX. 72.

Hanc Xenocratis sñiam, asserit, animã esse numerũ, esse alijs irrationabiliorem, quod in omnium incidat inconueniẽtia.

QVod superius dixerat, scilicet hãc sententiã alijs esse irrationabiliorem, quia omnium inconuenietia ipsã sequũtur, nũc ostẽdit. Sunt autem duę sententiæ, & eorũ, qui corpus aliquod subtile animã posuerunt, & eorum, qui atomos, & per atomorum motũ moueri corpus, sicut statua, in qua est argentum vnum, vt dictum est.

Quòd incidat in inconueniens illud ponẽtium animam esse corpus.

Dicit ergo Aristot. quòd accidit isti sententiæ fateri propriũ incõueniens, quod euenit ponentibus, animam esse corpus: accidit etiã alia ex parte fateri, quod fuit inconueniens in opinione Democriti, scilicet, moueri corpus motu alicuius in eo inclusi.

Explicat inconueniens priorum ponentium corpus. Hi enim debent fateri, si anima est corpus, ꝙ duo corpora se penetrent, scilicet anima, & corpus, nã simul esse debent. Quòd autem hoc debeat fateri Xenocrates, ostendit, quia debet dicere, vt expositum est, quòd puncta animæ sunt simul cum pũctis corporis, nisi velit esse eadem, & tunc omnia corpora haberent animam. Hoc autem idem est ab surdũ. Vt.n. corpus cum corpore, ita nec punctũ cum alio pũcto simul esse potest, quin vnũ fiant.

Acciditq; animal moueri à numero.

TEX. 73.

Quòd incidat in inconueniens Democriti.

OStendit modo etiã sequi inconueniens Democri. Sicut enim dicebat, motu atomorũ moueri corpus: ita etiam debet hoc fateri, qui animam numerũ se mouentem intra corpus ponit. Parũ enim differt, quòd hic numerum vnitatum, ille atomos ponat, dum modò modus idem mouendi sit, in quo consistit inconueniens.

Complectentibus igitur in vnum.

TEX. 74.

Cõcludit non solũ non esse definitionem aĩæ, numerum esse se mouẽte, sed neq; hãc esse eius passionẽ.

COncludit, quòd his, qui simul dicunt, animam se mouere, & numerum esse, accidunt inconuenientia dicta, & alia multa: dicitque, nõ solùm illam non esse animæ definitionẽ. s. numerũ se mouẽtẽ, sed nec esse accidens animæ, cùm talia in esse non posint animæ. Ita exponũt Themistius, & S. Tho. Ostendit aũt, non esse definitionem: quia per ipsum nõ potest reddi ratio operum, & passionũ animæ. Quæ enim proportio est inter numerum, & intelligere sentire, & amare, & reliqua?

Tribus autem modis traditis.

TEX. 75.

Epilogus dictũ esse cõtra eos qui ꝑ motu, & per incorporeũ aĩam indagabãt, nũc esse dicen-

EPilogat vniuersaliter, quæ dicta sunt. Triplici enim via, indagabant Philosophi animã, & per motum, dicentes seipsam mouere, & per incorporeum, dicen-

ãu cõtra eos, qui p cognitionem ĩdagarunt. centes, ipsam corpus esse subtiliũ partium, & per cognitionẽ, dicẽtes, eã cõponi ex principijs omniũ, vt oĩa cognoscat. Duæ sententiæ priores sunt discussæ, tertiam nunc discutiendam proponit.

Necessarium autem est accidere.
TEX. 76. & 77.

Contra eos Philosophos, qui per cognitionem animam indagabãt, rationes decem. DEcem rationibus impugnat sententiam hanc, quarum aliquæ sunt contra Empedoclẽ, aliæ contra alios, ferè omnes enim huius sententiæ fuerunt.

1. Ratio. Est prima ratio, sumpto ipsorũ fundamento. Dicunt enim animam componi ex omniũ principijs, perinde, ac si res omnes esset, vt omnia cognoscat: est ergo argumentum. Plura multò cognoscit anima, quàm sint principia, & plura multò sunt entia, quàm principia: ergo vel non cognoscit anima talia, vel ex eis componitur: quorum vtrunque est falsum, & secũdum est impossibile.

Probatio antecedẽtis. Antecedens declaratur: quia cõposita nõ dicunt solùm rerũ principia, sed aliud quid, & accidẽtia multa, ac passiones, quæ non sunt ipsa principia materialia, qualia ista ponunt, vt homo, os, animal, non sola elementa quatuor, vel solas atomos dicunt: sed rationẽ, ac proportionem saltem aliquam includunt.

Confirmatio. Et hoc idem cõfirmatur ex Empedocle, qui non solùm principia ponit in compositis, sed proportionem. Citat carmina, quorum sensus est, quod os est album, quia cõstat ex pluribus partibus ignis, fit enim ex duabus partibus terræ, & ex vna fluidi, id est, aquæ, & altera luminis, id est, aeris receptis in infundibulis, id est, concauitatibus terræ, & ex quatuor Vulcani, id est, ignis. Vide ergo quomodo in composito ponit vltra principia proportionem. Aduertendum, quòd terram vocabant concinnam, quia erat numerus cubus, qui dicitur maximè harmonicus.

Consequentia est certa, quòd nõ cognoscet anima ipsa composita: & hoc falsum est: experimur enim talium cognitionem. *Pro cõsequentia.*

Nec potest dici, quòd ex his constet anima, id est, ex homine, leone, petra, & reliquis, quod tanquã manifestũ impossibile relinquit. His duobus textibus cõtinetur ratio, idcirco nõ exposui separatos, & litera est satis manifesta. *Obiectio & solutio.*

Amplius autem cum multipliciter.
TEX. 78.

SEcunda ratio proponitur, duobus suppositis. Alterũ, est, quod ens diuisum est in decem genera, quod apud oẽs receptũ erat. Alterũ, ꝙ omnium horum nõ sunt eadẽ principia essentialia: quia sunt genera primo diuersa, & in nullo vniuocè cõueniunt: quod probat Aristot. 12. Metaph. cap. 4. & 5. *2. Ratio. Suppositiones duæ.*

Est igitur argumentum. Anima vel cõstat ex principijs solius substantiæ, vel ex proprijs etiam aliorum, nulla enim omnibus communia sunt. Sed ex solius substantiæ si constat, tunc non intelliget alia genera, *Ne argumentum.*

genera, quod superfluum est: si verò ex alijs, hoc esse non potest; nã ex proprijs principijs quantitatis, non fit nisi quantitas, & ex qualitatis, qualitas. At anima substantia est, quæ non potest ex accidentibus esse: non ergo anima ex omnium principijs constare potest.

Inconueniens autem est dicere.

TEX. 79.

3. Ratio. TErtium ponit argumentum, quod est ad hominem, reducitque ipsos ad contradictionem. Ipsi enim dicunt duo. Alterum est, simile non posse pati à simili, vt habetur 1. De generat. Alterum est, quod simile cognoscimus simili, & cognoscere ac sentire esse quoddã pati, & moueri ab obiecto. Ista duo contradicunt: nam ex hoc sequitur oppositum prioris; & econtrà ex priori oppositum posterioris.

Nota. Aduerte, quod cognoscere dicitur pati, quia immutatur potentia à specie obiecti, vt cognoscat, de quo post dicetur latè in li. 2. hui⁹.

Cùm autem multas dubitationes.

4. Ratio. QVartam facit rationem, dicens, quod cùm multa inconuenientia sequantur contra Empedoclem: sequitur etiam hoc quod dictum est, id est, dicetur, vt exponit Simpli. Et est argumentum quartũ. Si simile simili cognoscitur, sequitur, quod ossa, nerui, pili, & reliquæ animatorum partes, quæ multum habent terræ, sentirent, imo maxime, cum abundent principio, & simili. At oppositum fit, ista.n. non cognoscũt: ergò nõ fit argumentum illo modo. Notãdum, quod dicit neruum non sentire, quod post examinabitur. Nota.

Amplius autem vnicuique principiorum.

TEX. 80.

QVintam facit rationẽ. Principio cognitionis plus debet inesse scientiæ, quàm ignorãtiæ, alias potius erit principium nesciẽdi: sed si anima ex talibus principijs componatur, id sequitur: ergo non componitur. Minor patet quia anima per terram non cognoscit nisi terram, omnia alia ignorat: similiter per aquam cognoscit solum aquam, reliqua ignorat ergo principijs singulis plus ignorantia inest, quàm scientiæ: quod videtur absurdum. 5. Ratio.

6. Ratio. Addit sextam rationem. Sequitur, quod Deus est aliorum insipiẽtissimum, secundùm Empedoclẽ. Patet: quia omnia alia componũtur ex omnibus, id est, quatuor elementis, concordia, & discordia, & sic omnia cognoscunt. At Deus non constat, nisi ex quinque, non enim ex discordia: ergo cognoscit minus alijs.

Hic notandũ, ꝙ Arist. cẽset Deũ fore insipientissimum, nisi cognosceret discordiam, id quod infert, vt absurdum contra Empedoclẽ: colligi ergo potest secundum Aristotelem, Deum inferiora ista cognoscere, & prouidentiam habere, aliter multò esset insipientior. *Nota secũdo Aristotel. Deũ hæc inferiora etiam cognoscere; aliter esset ĩsipientior alys.*

Omnino autem propter quam causam.

TEX. 81.

7. Ratio. SEptimam rationem facit. Sequitur, quòd omnia cognoscerent: quod est apertè falsum. Sequela patet: quia omnia, aut sunt elementum, aut ex vno, duobus, tribus, vel omnibus constant elementis, quocũque modo assimilãtur alijs, quæ poterũt cognoscere.

Nota. Aduerte, quod non est mixtum, quod ex vno elemento cõstet: sed id dicit, vt diuisio sit cõpleta, vel vt cõprehendat eos Philosophos, qui ex vno faciebant omnia.

Dubitabit autem aliquis.
TEX. 82.

8. Ratio. OCtauam facit rationem, si ex elementis fit anima, vt dicit Empedocles, quo fiunt elementa illa vnum; & quo determinantur? vel alio, vel nullo. Nullo, esse non potest, cùm talia sint materia, si autem alio, id erit anima. Quod probatur: anima est nobilissimum entium naturalium, quod continet autem, est nobilius contento, & determinato: ergo anima est potius id quod continet.

Nota circa tex. explicationem. 1. Expositio. Dicit, quòd anima nihil est nobilius, & multò minus nobilius est aliquid Intellectu, qui est antiquissimus, & dominus secundum naturam. Simplic. & Philop. per Intellectum intelligunt animam rationalem, dicuntque, esse dominam secundùm naturam, idest, nobilioris naturæ, quàm sint naturalia: & antiquissima, quia est prior natura, quàm materia: actus enim est prior potentia, vt dicitur. 9. Metaphysic.

2. R. Sed mihi videtur, quod hic per Intellectum intelligat Empedocl. mentem, & Deum, quem putauit mundi animam: dicitque, hoc nihil esse nobilius, nec antiquius, igitur debet esse continens. At isti nihil ponũt esse animam, nisi ipsa principia, & elementa. quod falsum est, sunt enim tãtùm materia, indigentque determinari, & tale est in anima.

Omnes autem, & qui ex eo.
TEX. 83.

9. R[atio] mu[ltum] cõm[unis] ali[is Phi]losop[his]. NOna ratio est communis contra omnes Philosophos, tam eos, qui dicũt, animam ex elementis, & principijs compositam, vt omnia cognoscat, quã eos, qui animam se mouere dicũt. Omnes hi definiũt animam diminutè, nõ enim omnes comprehendunt animas: quod patet. Quia non omnia animata habent motum, qualem ipsi ponunt, scilicet localem, per hunc enim definiunt animam, sunt autem animata immobilia, vt conchæ, & spongiæ, & alia similiter & plantæ.

Similiter etiam, non omnia animata sentiunt, vt plantæ, nec omnia habent Intellectũ: ob id, qui animam, & Intellectum idẽ esse ponunt, diminutè loquuntur.

Si autem aliquis & hoc concesserit.
TEX. 84.

Obi[ectio] pro[...] sophi[...]lis. EXcludit respõsionem. Possent dicere, quòd anima est vna specie, & non plures, sensitiuum autẽ, & Intellectiuũ, ac motiuũ sunt partes, ac potentiæ animæ: ideoq; loquun-

loquuntur de omni anima, cùm Intellectiuũ, & reliqua non ſint animæ.

Reſponſ. Reſpondet, adhuc non loqui de omni, nec de tota. Non quidẽ de omni, quia non de vna, & ſingulis loquuntur, quia non de illa, quæ eſt in his, quę nõ mouẽtur, nec ſentiũt. Nõ de tota quia nõ de oĩbus ipſius partibus, & potentijs dicũt.

Reprehẽdit Orphei opinionem eadem ratione. Hunc defectum dicit etiam eſſe in ratione, & opinione Orphei. Hic enim totũ aerem, & mũdum credit animatum eſſe, & ex toto iſto ingredi animam in particularia animata motu venti agitata, & per reſpirationem. Adhuc autem iſte diminutus eſt, quia non loquitur de plantis, nec de multis animalibus, quæ non reſpirant; ob id his non contingit; anima illo modo.

Hoc autem latuit ſic opinantes.

TEX. 85.

10. Ratio VErba iſta continuantur ſuperioribus. Senſus eſt, quòd omnes Philoſophi in hoc communiter defecerunt, quòd non de omni anima locuti ſunt; ſtatim addit rationẽ decimã. Fruſtra fit per plura, quòd poteſt fieri per pauciora: ſed quanuis illo modo: cognitio fieret, poterat eſſe, quin anima ex omnibus elementis cõſtaret: ergo non debuit ex omnibus cõponi. Minor patet; quia per rectum cognoſcitur rectũ, & obliquũ; & per poſitiuum, priuatiuũ, & poſitiuũ, non tamen econtrà, at inter contraria elementa vnum reducitur ad obliquum; ergo poterat cognoſci per alterum, ſemper enim vnũ contrariorum eſt imperfectius altero, locum tenens priuatiui: non ergo ex omnibus conſtat.

Et in toto miſtam quidam eſſe dicunt.

TEX. 86. & 87.

Regreditur ad impugnandam opinionẽ Orphei, quæ etiã fuit Democritis, &c. Deum. ſ. eſſe animam omnium rerũ, ac totius mundi. REgreditur ad impugnandam ſententiã Orphei, quæ fuit Zenonis, & Varonis Romani, & videtur fuiſſe Democriti. Hi dicebant, Deum eſſe formam, & animam omnium rerũ, & totius mũdi, quæ in varijs varia erat, in elemẽtis ſimplex forma, in animatis anima, in miſtis compoſitio: denique per omnia ſe diffundebat, & miſcebat. Quod ſignificare videtur Virgilius, dum dixit.

Principio cœlum, ac terras, cãposq; liquẽtes,
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit, totaq; diffuſa per artus
Mẽs agitat molẽ, & magno ſe corpore miſcet.

Contra hãc ſentẽtiam proponit duas dubitationes, quę duo argumẽta ſunt. Prior eſt: quare aer, & igni, cùm habeant animã, nõ ſunt animalia. eſt autem argumẽtũ ſic. Si aer, & ignis animam haberent talem, vtique animalia eſſent: at irrationabile eſt dicere, ipſa eſſe animalia; ergo nõ habẽt animã. *1. Ratio.*

Altera eſt: quare illorũ anima eſt nobilior quàm animaliũ, cùm horum anima ſit mortalior, nõ autem illorum? Vnde eſt argumentũ, quòd ſi eſſet animata, haberent nobiliorem animam, quia elemẽta ſemper ſunt; & abſurdum *2. Ratio.*

est, ignem vel aerem dicere meliorem animalibus.

Opinari autem videntur.
TEX. 88.

Ratio Orphæi opinione.

RAtionem ponit eorum, qui totum aerem, & mūdum animatum ponunt. Pars est eiusdem rationis cum toto, sed pars est animata, ergo & totum. Minor probatur de parte aeris sumpta per respirationē: hæc enim videtur animata, quia facit animal animatū: non enim consisteret absque respiratione: ergo animata est, & consequenter totum ipsum. Hæc est horum ratio vnica.

Quare necessarium ipsis dicere & animam.

Confutatio eius rationis.

ARistoteles subtiliter consequētiam illorum eneruat sic. Si ob id aer est animatus, scilicet illa particula per respirationē discerpta, quia facit animata, sequitur ꝙ est eiusdem species anima aeris cum omnibus animalibus, & inter se: est enim aer eiusdem speciei: at id manifestè est absurdū. Quòd partes aeris, licet sint eiusdem rationis, tamen sint diuersarum animarum specie, iam non licet colligere, Ergo totus aer est animatus, sed vna pars sit, altera non: quia non est eiusdem speciei pars cum parte, nec cum toto.

Vnde concludit, quòd oportet cōcedere, aut quòd est eiusdē speciei anima in omnibus, aut quòd non in toto aere, & mundo est anima: sed hoc inest, hoc non, idest, vna pars habet animam, non autē altera, Consequentia ergo, & ratio illorum nihil probat.

Cōclu. totum sputum.

Concludit tandem duo, quæ hactenus sunt discussa, animam nō componi ex elementis, vt cognoscant, nec per se moueri.

Quoniam autem cognoscere animæ est.
TEX. 89.

De numero, & diuisibilitate.

SEntentijs Philosophorum circa animæ substantiam impugnatis, nunc breuiter circa numerum, & animæ diuisibilitatem dubitat. Duas aūt proponit quæstiones. Altera: cum multæ sint operationes, quæ ab aīa proueniunt, scilicet cognoscere, sentire, opinari, cōcupiscere, deliberare, moueri quiescere, augeri, decrescere, quorū aliqua sunt opera Intellectus, alia sensus, alia appetitus, alia vegetationis; dubiū est, an oīa ista, quæ in vno subiecto, puta, hoīs, reperiūtur, procedāt ab vnica aīa, & tota, an à diuersis partibus, idest, diuersis specie animabus in vno existentibus, ita, vt quædā ab vna, quædā ab alia procedant. Notandum, quòd vocat partes, species.

1. Quæstio, numero partium.

Altera quæstio, cū ea, quæ aīam habent, viuant; an vita cōsistat in oībus his operationibus simul, an in vna illarū saltē, an in multis simul, an in nullis, sed ī aliquo alio.

2. Quæstio, quam ratione vita constat.

Ac si dicat, vt aliquid viuat, satis non est, vt vna harum operationū exerceat, vel omnes simul, aut plures sunt opus, aut potius harū nulla, sed aliud quid opus sit. Hę sunt quæstiones.

Dicunt itaque quidam.
TEX. 90. & 91.

Opinio-

Plat. opi. tres esse aïas ĩ homi.e, intellecti. uã in cerebro. sensitiuã in corde, vegetatiuã in hepate.

OPinionē narrat Platonis, qui animum partibilē ponebat; & in vno tres animas specie multiplacabat, Intellectiuā in cerebro ad intelligendum, sensitiuam in corde, vegetatiuam in hepate, quod idem dixit Pythagoras.

1. Ratio cōtra Platonem.

Contra hac sententiam argumētatur tripliciter. Primum tale est. Illæ tres animę, cum vnum faciāt compositum, quo continentur, & copulantur inter se: non quidē se ipsis, cùm sint substantiæ specie diuersæ inter se: nō corpore, quia potius corpus continetur ab anima: cuius signum est, quòd egrediēte anima ipsum dissoluitur in elementa, ergo alio continentur: hoc igitur erit anima, nam animæ est continere.

Confirmatio.

Iterū petam, an hoc continēs sit vnū, vel plura, plura simile faciā argumentum, donec ad vnum simplex, & specie deueniatur, cū non sit processus in infinitum, id quod erit anima. Cum igitur tandem ad vnum sit deueniendum, non oportet tot admittere processus, sed statim in vno vna est ponenda specie anima.

Nota.

Hoc est argumentum Aristotelis, quanuis primam partem prætermiserit, scilicet, quòd non se ipsis contineantur, reliquit id tanquam notum, cùm sint actus specie differentes.

Dubitabit autem aliquis & de ipsius.

TEX. 92.

2. Ratio.

SEcundam facit rationem: si anima tota plures partes habet specie differentes, sequitur, quòd tota erit in toto corpore, & pars in parte corporis: oportebit ergo dare partem, in qua sit pars, quę dicitur Intellectus: at huius nulla dabitur, licet velim⁹ fingere, quia Intellect⁹ non alligatur organo vlli.

Nota.

Et nota rationem hanc. Nam intellectiua anima ob id est in corpore forma, quia quo ad substātiā est idē realiter cū sensitiua: quod si ab ea omnino esset separata, ita, vt esset purus Intellectus, seu purè intellectiua, tantùm, non esset forma. Cùm ergo isti ipsam separent, non possunt eā alligare corpori, nec toti, nec parti.

Videtur autem & planta viuere.

TEX. 93.

3. Ratio.

TErtiam facit rationē. Partes animalium insectorum, & plāctarum diuisæ, sunt eiusdem speciei: ergo & in toto erant eiusdem speciei, licet non numero, quia erant diuersæ partes. Consequētia est certa. Antecedens probatur; quia in vtraque parte abscissa reperitur motus, & sensus, non autē in vna tantùm vnum, in altera alterum, sed in vtraque vtrunque: sunt igitur eiusdem speciei.

Si autem non permanent.

TEX. 94.

Obiectio.

EXcludit dubitationē. Posset quis dicere: Si anima manet in abscissa parte, & eiusdem speciei cum tota, quid est cur nō duret multùm?

Respondet, id esse, quia desunt instrumenta, quibus opera

posſit, & eſt imperfecta diſpoſitio. Vnde fit, vt qui paucioribus indigent inſtrumētis, diutius durent, tamen in vtraque animæ parte inſunt omnes partes, ideſt potentiæ animæ, ſcilicet motiua, & ſenſitiua.

Suntque eiuſdem ſpeciei ad inuicem illæ animæ partes, & cum ipſa tota. Ad inuicem quidem, quia non ſunt ſeparabiles, ideſt non ſeparantur ſecundum potentias, ſed vt diximus, in vtraq; parte per ſe ineſt & motiua, & ſenſitiua potentia. Sunt etiam eiuſdem ſpeciei cum tota, quia tota anima eſt indiuiſibilis ſpecie, velut exponunt Græci iuxta aliam literā, eſt indiuiſibilis in partem eiuſdē rationis, ſicut albedo: ita enim diuiditur anima per accidens, quanuis non omnis, vt alibi dicemus.

Not. vnā tantum animam eſſe in vno: etiam ſecūdum Ariſto. & in ea plures eſſe potentias.

Ex his colligitur Ariſt. ſentētia, animæ ſubſtantiam eſſe vnam in vno, tamen potentias eſſe multas: ſicut pomi ſubſtantia vna eſt, accidentia tamen ipſius multa ſunt: ſententia ergo Ariſto. eſt, eſſe animam in vno vnam, quod inferius diſputabitur.

Nota contra Auerr. can

Et nota quoque cōtra Auerroē, quod principium, quo intelligimus, eſt idem ſubſtantia cum eo, quo ſentiamus: docetque omnes operationes haſce ab vnica prouenire anima.

Videtur autem & quod in plantis.
TEX. 95.

SOluit poſteriorem quæſtionē, docens, quòd plantæ habēt animam, quę eſt tantùm principium vegetandi, & in hac communicāt omnia animalia, & omnibus eſt communis huius operatio. Quæ enim ſenſum habent, etiam vegetantur, & ſimiliter quæ habent Intellectum, ſed nō econtrà. Ex quo ſequitur, quòd in illius operationibus conſiſtit maximè vita, quia omnia, quæ vitam habent, illas habent.

Nota ... ucre i... plicit... dicitu... in act... & ...

Aduerte, quòd dupliciter dicitur viuere. Vno modo ſumitur pro ipſo eſſe ſubſtantiali viuētis: vt viuere non ſit aliud, quàm eſſe animatū, & vita ſit tale eſſe in abſtracto: & ſic dicitur vita actus primus, & vita ſubſtantia eſt.

Aliter dicitur viuere, pro ipſa operatione, quæ à tali eſſe procedit, & dicitur vita actus ſecundus, & viuere eſt operari ſecundū vitam, & operatio vita eſt, & de hoc viuere loquitur Ariſtoteles, ſuntq; operationes dictæ vita, ſed vniuerſaliſsimè ipſæ operationes vegetandi, quæ inſunt omnibus habentibus animam.

dem ſubſt... qua... qua... ligi... prius & ... ſentien... Secun... quæſt... nis ſo... tio, ip... operat... ne vit... ſiſtit

EINIS PRI MI LIBRI.

IN SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA.

CAPVT PRIMVM.

Cùm autem quæ à prioribus. Text. 1.

De quibus agat Aristo. in hoc .2. & .1. lib. POstquam Antiquorum sentẽtias circa animęsubstantiã discussit, nũc quid ipsa sit, explicare secundùm propriam sententiam aggreditur, triaque facit in hoc libro. Primò, quid sit anima in communi ostendit, quotuplexque sit. Secundò, de vegetatiua. Tertiò, de sensitiua, ipsarumque potentijs differit. In libro verò tertio de Intellectu.

Intentio Aristo. quid sit anima inquirere. Proponit igitur suam intentionem in præsenti textu, dicens, se velle definire in communi, quid anima sit, post quàm ab Antiquis non accepimus definitionẽ vllam animæ bonam.

Notá. 1. Attende, quòd dicit, iterum se tãquam à principio incepturum: quia Antiqui non dederũt nobis cognitionem ferè vllam animæ, dicit tamen, Tanquam à principio: quia saltẽ ab illis accepimus animam esse, & per motum, ac cognitionem esse inuestigandam.

Attende vlterius, quòd definitio communis dicitur dupliciter. *Nota. 2.* Vno modo, quę per accidẽtia cõmunia, & per extrinseca datur: & talis dialectica, & vana superiùs dicta est. Altero modo dicitur cõmunis, quia est alicuius definiti communis, quamuis sit essentialis: & talis est ista, quam Aristoteles intendit, quæ bona est, & necessaria.

Dicimus itaque vnum quoddam. Text. 2.

ANimę definitionem inuestigaturus, diuisiones quasdã communes præmittit, ex quibus quid ipsa sit, dicit. *Suppositiones diuisionum quorũdã* Est autem prima diuisio, entium multa esse genera, puta, decem, quorum vnum est substantia. 1.

Secunda est subdiuisio substantiæ: est enim triplex, materia, forma, compositum ex vtraque. 2. De materia dicit duo. Alterũ, quòd est quędam potentia, & nos simul coniugamus, dicentes, esse potentia hoc aliquid.

Vocatur hoc aliquid subſtãtia *Nota. 1.* perfecta, & determinata in aliqua

ſpecie, qualis eſt compoſita, vt ignis,leo,homo,planta.

Materia igitur eſt talis ſubſtantia,quæ nõ eſt quidem aliqua ex his perfectis ſubſtantijs, tamẽ eſt in potentia quæcunque.

De forma dicit etiam alia duo. Alterum ꝙ eſt id, quo eſt iã hoc aliquid. Alterum, quòd eſt actus, ex poſteriori hoc,emanat prius.

Nota.2. Vbi nota,quòd actus Grçcè eſt (entelexeía)explicat Themiſtiꝰ optimè perfectionem. Id enim, quod inconſummatum conſummat,imperfectũ perficit,incõpletum complet,id actus hic dicitur, talis eſt forma reſpectu materiæ, ipſam perficiens;ob id dicitur, ꝙ per formam iam eſt hoc aliquid, id eſt,perficitur,& completur.

Dubiũ 1 Ariſt. Hic dubitabis.Nam.7.Metaph. text.7.cap.3. ſubſtantia quadrupliciter diuiditur, ſcilicet, materia,forma, cõpoſitum,& vniuerſale,Idem text.44.

Solutio. Reſpondeo,quòd illa diuiſio eſt famoſa, & ſecundùm Platonem. Non enim probat Ariſt. Vniuerſale eſſe ſubſtantiam:imò ibidem multis impugnat rationibus, contra Platonẽ,qui credidit vniuerſalia eſſe Ideas ſeparatas. Hæc reſponſio patet ex Ariſtot. 8.Metaphyſ.tex.2.vbi ipſemet dicit per vniuerſalia,intelligere Ideas. In præſenti autem ſumit tantùm veras ſubſtantias.

Nota de principio indiuiduationis. Aduerte vlteriùs, quòd ex hoc aliqui ſumunt, formam eſſe principium indiuiduationis:quia ipſa dicitur facere hoc aliquid, id eſt indiuiduũ.At quicquid de hac re ſit,tamen locus nihil probat:nam per hoc aliquid, compoſitam ſubſtãtiã intelligit vniuerſaliter, ſiue in ſingulari ſumatur,ſiue ĩ ſpecie.

Et hoc dupliciter, hoc quidem ſicut ſcientia.

Tertiam ponit diuiſionẽ, quæ ſubdiuiſio eſt actus ipſius. *3.Diuiſio.*

Actus duplex eſt. Alter eſt, eſſe ipſum. Alter eſt operatio. Ille dicitur primus, & eſt ipſa forma,vt ſcientia. Alter eſt ſecũdus, & eſt operatio fluens à forma.

1.Expoſitio Auerro. Auerro.intelligit hanc diuiſionem eſſe eiuſdem rei ad diuerſa comparatæ:vt forma ſecũdùm ſe dicatur actus primus,forma ſecũdùm operationem, & vt operans eſt,dicatur actus ſecundus: & pro hac ſentẽtia videtur facere, quod Ariſto.poſtquam dixit, animam eſſe formam, oſtendit,ꝙ ſit actus primus, non ſecũdus;quod ſi forma eſſet tantùm actus primus,nõ erat opus id oſtendere.

2.Expoſitio Themi. Simpli.Philo. At Græci Themiſtius, Simplic. & Philopo. hanc diuiſionem intelligunt tanquam duarũ rerum:vt forma ſit actus primus, operatio autem ab ipſa procedẽs, ſit actus ſecundus. Et hoc ita eſt: nec ratio illa quicquam valet. Nã cùm Ariſtot.dixiſſet, animam eſſe formam,non dubitauit, an ſit actus primus,vel ſecundus, ſed velut inferens dixit, eſſe actum primum. Hoc etiam recepit S. Tho. & alij etiam Latini.

Sub-

Substantiæ autem maximè esse videtur.
Text. 3.

1. Expos. Sanctus Thomas, Aegidius, & alij existimant, hic fieri quartam diuisionē, scilicet substantiarum, alia est corporea, alia incorporea. Dicunt tamē, quòd nō est expressa, sed virtualis. Nā dicit, corpora maximè videri substantias; in hoc manifestat, alias esse substantias, quæ sunt incorporeæ, quæ non ita sunt cognitæ substantiæ.

2. Expos. At Themistius, Simplicius, Philoponus, quos secutus est Auerro. nullam hic censent diuisionē fieri: sed volens Arist. diuidere compositam substantiam, quæ corpus dicitur, dicit, esse magis substantias, quàm materiam, & formam, idest notiores substantiæ sunt cōpositæ, quàm materia, & forma. Corpora enim etiam vulgus substantias vocat.

Et mihi placet ista expositio, quia ista diuisio substantiæ in spiritualem, & corpoream, non videtur ad rem: quia debuit præcedere diuisionem, in materiam, formam, & compositum, cùm ista sit subdiuisio illius.

Verus Aristo. sensus. Dicamus igitur, nullam hic fieri diuisionem talem, sed comparationem inter diuisas substantias, scilicet materiam, formam, compositum, quarū composita, notissima est substātia imò est maximè, cū maximè, per se substet. At qa corpora quædam sunt naturalia, quædā mathematica, vel artificia lia: dicit naturalia esse maximè substātias, qa sunt principia aliorū. Artificiata enim in naturalibus substētantur, & mathematica in naturalibus insunt, ab ipsisque abstrahūtur, consideratione sola.

Naturalium autem alia quidem.

Quartam hic diuisionem ponit, quæ corporis naturalis subdiuisio est. Quędā corpora naturalia habent vitam, quædā non habent vitam: & hæc est eadem cum illa, quædā sunt animata, quædam inanimata: animata quidem, quæ vitam habent; inanimata, quæ vita carent. 4. Diuisio.

Quid sit vita. Quid autē vita sit, explicat, dicens: Vita est alitio, augmētatio, diminutio, quæ per ipsum corpus fit: ac si dicat, sunt hi mot⁹, vt procedunt à principio intimo ipsius corporis naturalis. Vnde augmētatio, quæ ab extrinseco fit, id est, per additionē, quomodo augetur aqua, non est vita, nec aqua dicitur habere vitam: similiter nutritio ab externo, quomodo fouetur ignis, nō est vita, nec ignis dicitur viuere, at vita tūc sunt, cū ab actiuo interno principio veniunt.

Obiectio & solu. Dices; Quare has operationes vocat vitam, nō alias, scilicet sensationem, & motus secundū locū? Respondeo: quia istæ sunt cōmunissimæ operationes omnibus viuentibus competētes: hic autem, quod commune est, considerat.

Dubium ex Phil. Dubitat Philoponus de fœtu in vtero mot⁹, quod viuere videtur, tamen non per se nutritur, nec au

getur

getur, sed à matre per vmbilicum trahit alimentum.

Resp. eiusdem. Ad hoc dicit duo. Alterum est, quòd per se nutritur, & augeretur non enim à principio interno matris, sed à suo nutritur: mater autē solum præparat illi cibum, & ministrat, sicut nutrix, quæ præmansum cibum præbet puero. Hoc dictum verum est.

Reprehēditur ex parte Philop. Alterum, quod dicit, est. non esse secundum se animal: quia motum non habet localem, nec sensum: hoc falsum est, & est argumētum. Puer in vtero, & extra vterū eandem habet speciē, & numero formā substātialē: ergo sicut simpliciter est animal extra vterum ita intra, & satis est habere potentias quāuis nō exerceat illas actu.

Quid sit corpus viuens, & quòd anima sit substantia. Cùm Arist. declarasset, quid sit vita, vt inde notum esset, quid esset corpus vitam habens, scilicet quod per se tales operationes habet, & in se principium ipsarum continet, tale corpus sustantiā esse, dicit, & non quamcunque, sed compositam: in quo vult ostendere, animam esse substantiam. Si enim corpus vitam habēs, est substantia, & non habeat vitam, nec illos motus, nisi per animam, profectò & anima est substantia.

Reprehēsio Aue. Ex quo dico, ꝙ non supposuit in prima diuisione, animam esse substantiam, vt dicit Auerro. sed id modo ostendit ex eò, ꝙ corpus vitam habens, substantia est.

Quoniam autem est corpus huiusmodi. Text. 4.

Quid anima sit corpus, si forma corporis. Ostenso animam esse substantiā, nūc qualis substantia sit declarat, & probat. facit hoc argumentum. Corpus non est in alio, at anima est in alio; ergo anima non est corpus: si igitur nō est corpus, erit forma corporis naturalis habentis vitā in potentia. Quod corpus sit nō in alio, ostēdit: quia corpus est tale, scilicet habens vitam: at anima non est habens vitam: corpus ergo subijcitur, & habet rationē materiæ: anima verò, quod habetur, est, & habet rationem formæ.

Aduerte, quòd illud, Enim est declaratiuum: nec intelligas, ꝙ anima est in subiecto, sicut accidens; sed sicut forma in materia. Longè enim aliter est in alio, quā accidens in subiecto, vt diximus olim in. 1. Physi.

1. Dub. Dubium hic est, quid per corpus intelligat Arist. Scito. n. corpus dupliciter sumi. Vno modo pro cōposita ipsa naturali substantia: vt ignis dicitur corpus, & homo, & leo, & plāta. Altero modo pro altera parte cōpositi; & præcipuè animati; vt cū dicim⁹, animal cōstare ex anima, & corpore. Hic enim corpus, nō cōpositam dicit substantiā, sed materiam cū proximis dispositionibus ad animā ipsam. Dubiū igitur est quomodo hic sumatur, cùm dicitur anima nō esse corpus, sed actus corporis.

1. sententia. Sancti Thom. S. Tho. Aegidius, & aliqui Latini, dicūt sumi pro altera parte cōpositi, vt anima dicatur actus talis

lis materiæ,sic dispositæ, & quòd non est corpus,id est,non est materia,sed forma.

1. sententia Themist. Themist.& Simplicius, & Philoponus videntur declinare in oppositū,quos etiam sequitur Auerroes.Dicunt,quòd corpus pro toto composito naturali sumatur,vt sit sensus, Anima est forma ipsius corporis naturalis,sicut anima rationalis dicitur forma hominis & mihi magis hoc placet. Nā sumit corp⁹ naturale, eo modo quo textu antecedenti sumpserat, id est, pro cōposita substantia: similiter, corpus vitā habens sumpserat pro composita substantia,& huius formam dicit esse animam,& hoc inferiùs magis apparebit. Probatio ergo Aristot.est,quòd non sit anima composita substantia viuens, sed ipsius forma.

Obiectio Dices; Vnde valet,ꝙ si nō est cōposita substantia:quòd sit forma?

Solutio. Respōdeo,ꝙ hoc argumentum etiā est contra alios oppositæ sententiæ. Vnde enim valet,si nō est materia,ꝙ sit forma:dico tamē cū Auerroe,quòd supponit,animam non esse materiam;quia id est notum, cùm materia sit communis omni corpori,nec per eam differt animatum à non animato.

Dico etiam,quòd, qua probatione probatur non esse corpus,& cōpositum,quia compositum nō est in alio: etiam probatur non esse materia anima.

Dubiū. 2. Dubitatur,quid intelligat,per potentia vitā habēs. Aduerte, quòd *Nota. 1.* dupliciter dicitur vita. Vno modo pro forma substantiali qua cōpositum dicitur viuēs, seu potius pro actu formali,& essētiali, quē dat corpori,hoc est tale esse. & talis dicitur vita,actus prim⁹. Altero modo,vita est operatio ab anima,& tali esse veniens,scilicet nutritio,& augmētatio,mot⁹,&alia: & talis dicit vita; actus secūdus.

Aduerte vlteriùs, ꝙ dupliciter *Nota. 2.* aliquid potest habere vitam potētia. Vno modo potentia essentiali,vt est tunc,cùm caret anima,vt semen dicitur habere vitā in potētia essētiali,nō enim actu animā habet saltē sensitiuā. Altero modo habet vitā in potētia accidētali,cum habet quidē animā, sed est in potentia ad operationes ipsius, vt augeatur,vel moueatur, sicut quòd est calidum dicitur in potētia accidentali,vt calefaciat.

Duplex expositio Iuxta hoc est duplex modus exponēdi,qui.n.corpus pro materia sumūt,dicūt, ꝙ potentia sumitur pro essentiali,& vita pro actu primo,vt sit sensus.Corpus, & materia est in potentia ad vitā, & animam recipiendā. At qui tenent, sumi corpus pro composito,potētiam pro accidentali, & vitā pro actu secūdo sumunt,& tunc est facilis sensus: Anima, est forma illius corporis naturalis, quod est in se potētiā habēt, vt nutriatur, vel augeatur,vel moueatur.

Rō pro secūda expositione Et hoc profectò confirmat hāc expositionē:Nā eo modo sumitur vita in definitione,quo declarata

fuit

fuit in præcedenti textu: at illic pro operationib⁹ sumpta est. Præterea, quia ridiculum esset dicere, aīa est forma corporis, quod potētia habet animā. Definitio enim esset obscurior: melius definitur per cōpositū cū operationib⁹, quę notiora sunt: est enim sensus, Aīa est forma corporis illius naturalis quod per se nutritur, & operatur.

Substantia autem actus.
Text. 5.

Quod anima sit primus actus corporis. ANimam esse formam docuit, nunc actum, & primum esse ostendit, & facit hoc argumentū: Substantia, idest, forma omnis, actus est: (Supplēda est minor.) at anima forma est, igitur actus est: ergo anima actus corporis talis, idest potentia vitam habentis. Et vocat hic substātiam formam, vt dicit Simplicius.

Statim deducit esse actū primū, facta distinctione. Est enim actus primus, vt scientia, & forma rei: est autē actus secūdus, vt speculatio, & operatio à forma vel habitu procedēs. Aīa actus quidē est, sed primus, vt sciētia, & hoc patet ex eo, quia anima forma substantiæ est.

Ostēdit etiā aliter, ꝙ sit act⁹ primus: quia sicut speculatio à scientia procedit, & hæc est illius prinpium, ita ab anima somnus, & vigilia procedunt, & vigilia similatur speculationi, vt somnus habitui, & scientiæ.

Nota, eadem acci Aduerte hìc primò, quòd dupliciter accidentales formæ possunt cōparari. Vno modo ad ipsam substātialē formā cōpositi, in quo sunt. Altero modo ad suas operationes ab ipsis procedētes. Si modo priori cōsiderētur, oēs actus secūdi dicūtur: si verò modo posteriori, sunt act⁹ primi. v. g. calor respectu formę substātialis, est ignis actus secundus, at respectu calefactionis, act⁹ est primus. Similiter sciētia homini respectu aīę, actus est secūdus: at respectu speculationis ab ipsa procedentis, actus est primus. Idē etiam fit in reliquis. *dem formis ... primi ... secu... ... ...*

Arist. ergo vtitur cōparatione, nō vniuoca, sed proportionali, scilicet, Ita se habet anima respectu operationū vitæ, sicut scientia respectu speculationis, sed hæc est actus primus: ergo & anima. Sed simpliciter non est æqua ratio: nā anima simpliciter est actus primus viuenti, non autem scientia.

Ex quo intelliges cuiusdam dubij solutionem, quare Arist. assimilans animam sciētiæ, postea dixit, quod est ante somnum & vigiliam, & somnus est sicut sciētia. Dixit enim hoc, vt indicaret, nō sic esse prorsus sicut scientiam: est enim anima actus primus simpliciter in re, & ante speculationem, & ante scientiā, cùm sit ante somnum, quæ similatur scientię: & nota expositionem. *Dubij cuiusdam solutio.*

Aduerte iterū, quòd speculatio, quæ est scientiæ operatio duplex est. Altera præcedens habitū sciētiæ, per quam fit habitus: nam ex frequentibus actibus, & speculatio-

tionibus fit habit⁹. Altera est, quę est post habitum sciẽtiæ: postquã enim habet quis habitũ scientiæ, speculatur. Et quanuis speculationes antecedentes, & sequentes scientiæ habitũ sint eiusdem speciei; tamen, quæ sequuntur, sunt perfectiores, faciliores, & prõptiores. Hæc eadem distinctio fit in omnibus actibus cuiusque habitus naturalis.

Sẽsus Aristot. Arist. ergo loquitur hic de speculatione perfecta, quæ à scientiæ habitu procedit, & talis actus secundus dicitur: adhuc autem talis speculatio in eodem debet sumi: nã in diuersis, speculatio prior est habitu, vt speculatio magistri prior est habitu discipuli: at in eodem prior est habitus.

Quomodo anima sit actus primus. Et per hoc intelligimus, quòd anima est actus primus non absolutè, sed in eodem composito respectu operationum illius: quod est dicere, esse primum in genere causæ formalis: est enim primus actus illius rei.

Ex quibus colligit Arist. quòd cum anima sit actus, & sit primus, poterit sic definiri: Est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis.

Prior autem generatione in eodem.

Text. 6.

Quomodo anima sit similis habitui. Verba textus priora, iam superius declarata sunt: vnum tamen superest declarandum, quomodo aīa sit similis habitui.

1. Expositio reycitur. Exponunt enim communiter, quòd sicut habitus potest cessare ab operationib⁹, ita anima à suis. Hoc autem videtur dubium. nam à nutritione nõn vacat, quia dum viuit, nutritur viuens.

Aliqui dicunt, quòd sat est, ꝙ ab aliquibus vacet, scilicet, augmentatione, motu, sensu. 2.

Alij dicunt, quòd non cõtinuò nutritio fit, sed per aliquod tempus frequenter vacat, & pręsertim propè mortem, & in infirmitatibus, & aliàs etiã: sed verũ est, quòd non consistet multum temporis absque nutritione: & ob id dicitur, dum viuit, nutriri. 3.

At quãuis ista expositio sit bona, mihi videtur posse dici, quòd Arist. comparat animam scientię habitui in hoc, quòd est principiũ operationis: & in hoc, quòd ratio habitus non consistit in operãdo, siue operetur, siue non. Ita anima est principium operationum vitæ: & esse animæ non consistit in operando, sed in eo, quòd sit prinpium operationum. Vnde habere vitam potentia, non est non operari, sed habere principium, quo sic operetur, siue operetur, siue nõ. Est igitur anima actus corporis physici potentis, & habentis facultatem operãdi opera vitæ. Et est notanda expositio. 4.

In sequentibus verbis textus probat, ꝙ corpus hoc vitam habens, sit organicum, & instrumentale, habens varias partes, quibus operetur. Cùm enim animata in se, & à se operentur, debent habere principiũ, vt à se operentur, *Quòd corpus vitã habẽs sit organicum.*

& or-

& organa, vt in se variè operētur.

Hoc ostendit ex ipso sensu à minori. Nam plantæ, quæ inter viuētia minus sunt organica, adeò vt simplicia, & similia videantur, habent organa, ergo iā alia omnia. Antecedens patet; nam habēt folia, quæ sunt cooperimenta illius, quod est circa fructū, id est, putaminū, & q͛d est circa fructū, id est, putamen, cooperit fructū: habet etiā radices, quæ sunt sicuti os in animali, quibus cibū trahāt: denique cùm varia habeāt munera, & varias debent habere partes.

Cōpletur tota animæ defi- Est igitur anima, actus primus corporis physici, & organici. In hoc verbo includitur, Potentia vitam habentis: quanuis ad maiorē declarationem, soleat addi, Actus primus: indicat, esse formam substātialem corporis physici, id est, nō artificialis, sed naturalis, nō cuiusq; sed viuētis, vt declaratū est.

Si autem aliquid commune in omni,
Text. 7.

Definitione illā omni animæ competere. Concludit, si aliquid commune omni animę dandum est, esse definitionem datā: hæc enim omni animæ competit, in communique completitur, rationalē sensitiuam, & vegetatiuam.

Dubiū, quomodo ex anima, & corpore fiat vnū ens per se Vnum statim excludit dubiū, quod poterat aliquis opponere. Videtur enim quòd anima non sit corporis aliquid, sed potius aliquid per se: nam quomodo ex anima & corpore potest fieri vnum, quod sit animatum, nisi aliquid aliud vniens ponatur? & hoc potius erit anima. Sic enim argumētabatur Aristo. contra Platonem 1. de anima, tex. 91. quòd non sint plures animæ in vno, quia oporteret illas quodam alio vniri.

Res- Respondet ad hoc, quòd non oportet quærere causam, quare ex corpore & anima, vnum fiat, sicut nec quare ex corpore & anima fiat ens per se. Vnum enim, & ens, pari modo dicuntur, & se sequuntur. Vt enim est ens per se, & per accidēs, ita vnum; & vt ex anima, & corpore fit ens per se, ita vnum per se. Fit autem ens per se, quia anima est actus, & corpus potentia, & actus est, quòd propriè est, ob id animatum ab anima dicitur esse, & vnum esse.

N Aduerte circa horum intelligētiam, quòd. 8. Metaphys. cap. 6. quæritur, quare ex materia, & forma fiat vnum per se, cùm ipsa duo sint. & 7. Metaphys. cap. 11. quare ex genere & differētia fiat vnum: & vtrobiq; respōdet: quia vnum est vt actus, alterum vt potentia: ex actu autem, & potētia, natum est fieri vnum per se.

Per potentiam intelligit imperfectum, inconsummatum, & incōpletū ens: Per actum, id, quod cōplet, & consummat. Ex incompleto autem, & completo vnum fit: nec est alia causa, nisi quia vnū est inconsummatum, alterum cōsummans: materia est imperfectū quid, forma perficiens, ob id ex materia, & forma fit vnū per se.

Hoc

Sensus Aristo. Hoc est igitur, quod modò dicit: anima est vt actus perficiēs, & cōplens: corpus, vt materia, incompletum, & imperfectum. Non est opus igitur quærere, quomodo, aut quo fiat ex his vnū, sicut nec quæritur, quare ex cera, & figura vnum fiat; sed hoc est vnum accidentale, ex anima verò, & corpore vnum essentiale: sicut illud est ens per accidens, & hoc ens per se.

Ad vertendum. Attende, quòd hic sumitur corpus pro materia ipsa, & altera cōpositi parte; sed nō ob id putes, sic sumi in animæ definitione: in illa enim probabilius est, vt diximus sumi corpus Physicū viuēs, quod cōpositū est, at argumentū cōtra Platonem adhuc vim habet, nam plures animæ nō sunt, vt actus, & potentia, sed vt actus tantùm.

Vniuersaliter igitur dictū est quid sit anima

TEXT. VIII.

Aīam esse formam. Iterum concludit animę definitionem vniuersalem. Est enim anima substantia secundùm rationē, id est, forma, & quod quid, id est, natura talis corporis, scilicet viuentis corporis. Vide, quomodo corpus pro composito sumatur, nam anima est, quòd quid & natura corporis, totius.

Exēplū. Explicat hoc exemplo artificiati corporis, quod similitudinem habet cum naturali. Si securis esset animal, anima ipsius, non ferrum, sed figura esset; ita similiter corporis habentis in se principium motus, & quietis, forma est anima.

Vbi iterum corpus pro composito sumi videtur; non enim materia est corpus habens in se principium motus, & quietis, sed cōpositum; & talis forma corporis dicitur anima. Et sicut securis non esset, ablata figura, nisi vocabulo æquiuocè sumpto; ita nec viuens esset viuens, ablata forma, seu anima. Hoc est vnum exemplum.

Considerare autem & in partibus.

TEXT. 9.

Altero exemplo vtitur ex parte viuentis sumptu. Si oculus esset per se animal, profectò anima esset non pupilla, id est, illa pars carnis, sed visus, & videndi principium, quæ est oculi forma, quo ablato non esset oculus, sed æquiuocè, sicut pictus oculus dicitur oculus. Si igitur in parte forma esset anima, si esset talis pars animal, hoc idem erit in toto, vt principium sentiendi in toto, & totius forma sit anima sensitiui, vt sensitiuum est. *2. Exemplum.*

Non est autem, quod abiecit.

TEXT. 10.

Qualiter corpus, cuius actus est anima, dicatur habere vitā in potētia, explicat; in quo manifestatur expositio superiùs data. Dicit, non sic dici corpus in potentia, ac si non haberet animam, sicut semen dicitur potētia viuens, quia non habet animā, sed dicitur potētia viuēs, qđ animam quidē habet, per quā possit exercere opera vitæ, & talis corporis anima, actús est primus. *Q̄uo corpus, cuius actus est aīa dicat habere vitā in potētia.*

Assimilat iterũ eisdẽ exẽplis. Nã antè solùm animã explicaret, nũc explicat, & comparat vitam, quæ est operatio animæ. Vigilia, & animæ operationes sunt, sicut incisio in securi, & visio in oculo, anima est sicut figura in securi, & visus in oculo; corpus, in quo est anima, sicut in materia, est sicut ferrum, vel pupilla, totum autem animal, & animatum, est sicut pupilla simul cum visu.

Quòd igitur non sit anima separabilis.
TEXT. 11.

Aliquas aĩæ partes esse inseparabiles à corpore, & alias separabiles.

CVm Arist. animam actũ corporis definisset, ac inde videretur aliquid colligi circa ipsius separabilitatem, hoc ipsum manifestat, dicitq;, quòd manifestum est, aliquas animæ partes inseparabiles esse à corpore: eas, scilicet; quæ sunt actus corporis: aliquas etiã separabiles esse, quæ nullius corporis actus sunt.

Dubium Dices; Quid intelligit Aristo. per partes?

Solutio. Philoponus dicit, partes substãtiales, & species, vt sit sensus; Aĩç aliquæ inseparabiles sunt, idest, sensitiuæ, & vegetatiuæ, quia sunt actus corporum: at rationalis non est actus corporis, ob id separabilis est.

Notat autẽ Philoponus duo, Alterum, q̃ anima rationalis non sit forma informãs secũdùm Arist. Alterum, quòd sint plures animæ in homine: in quo dicit, non sibi constare, nam libro primo id reprehendit contra Platonem; hæc eadem expositio ferè est Auerr. nisi quòd hic ponit vnum intellectum in omnibus.

Altera expositio Simplicij, Themistij, Alexan. S. Tho. Caieta. & aliorum; quòd per partes intelligat potentias, sitque sermo de anima humana, vt quantũ ad aliquas potẽtias, sit inseparabilis, i. organicas, quales sunt sensitiuæ, & vegetatiuæ: quantũ ad alias, sit separabilis, quia nõ sunt organicæ, scilicet secundùm Intellectũ, quod idem dixerunt. 1. animæ tex. 66. quòd intelligre est solius animæ intellectiuæ: sentire est compositi ex tali anima, & corpore: ob id illud separatur, hoc non.

Et hoc etiam confirmatur: quia absurdum est dicere, sibi Arist. cõtradicere, multasque in vno animas ponere: quod etiam inferius reprobat. Et absurdum quoq; est asserere, animam rationalem non esse formam informantẽ, nec actũ esse corporis, atque adeò nec datã in cõmuni animæ definitionẽ ab Aristotele omni animę conuenire, aut non vniuocè conuenire, cũ tamen Aristoteles simpliciter, & in communi omnem animam definierit, & vniuersalem definitionem assignarit, & omnẽ actũ esse corporis organici voluerit, &c. *Cõ[...]tiom.*

Amplius autem manifestum.

QVia separabilẽ animam dixerat, quia secũdùm aliquas potẽtias nõ est corporis actus: posset quis dubitare, an anima talis sit actus corporis, vt est nauta in naui; *An ãia sit actus corporis vt nauta in naui.*

ũi, ſcilicet ſolùm vtẽs corpore, & non dans eſſe: dicit, hoc nondum eſſe manifeſtum.

Ne intelligas, quòd vult ſignificare, qđ in definitione actus vtroque modo ſumi põt, & nõ ſit manifeſtũ, quõ ſumatur, ſic enim aliqui intelligũt, & decipiuntur, vt nos q. 2. probabim⁹: ſed vult dicere, quãuis ex definitione cõſtet eſſe aĩam omnẽ actũ informãtẽ, tñ id nõdum eſt probatũ, & certificatũ: & ſic exponit Alexã. & bene.

An anima ſit ſubſtantia. Quæſt. 1.

1. argum. à parte negatiua. VT animę definitionẽ examinemus, ab ipſo genere incipimus. Ponitur autẽ anima ab Ariſtotele in genere ſubſtantiæ. Videtur autem primò non ita eſſe, ſubſtãtia eſt, quod ſubſiſtit: at anima non ſubſiſtit. Quod enim eſt quid incompletũ, & nõ per ſe, nõ ſubſiſtit: tale autem eſt anima: ergo non eſt ſubſtantia.

2. Præterea ſecundò. Subſtantia eſt, quod ſecundùm ſe ſubſtat accidentibus: at anima nõ eſt huiuſmodi, nam accidentia non inſunt animæ, ſed compoſitæ ſubſtãtiæ: ergo non eſt ſubſtantia.

3. Præterea tertiò. Anima eſt in ſubiecto, vt hic fatetur Ariſt. non ergo eſt ſubſtantia.

4. Præterea quartò. Anima non eſt ſpecies, nec genus, nec indiuiduum prædicamenti ſubſtantiæ, cùm non ſit totum, vel quid cõpletum; ergo ſubſtantia non prædicabitur de ipſa, nec dicetur ſubſtantia.

Attẽde, ꝙ Galenus fuit dubius in hoc putans, animam eſſe tẽperamẽtum qualitatum primarũ, & ſic eſſet accidẽs: nam talis temperies vel eſt ipſæ qualitates ſimul proportionatæ, vel vna ſimplex reſultans. Vnde lib. 3. de locis affectis. c. 6. dicit, animam eſſe temperamẽtum qualitatum, ac cum his immutari. Idẽ lib. 3. de ſimptom. & lib. 7. de vſu partium ca. 8. fatetur, ſe ignorare animæ naturã, & lib. de eo, quòd mores animæ temperaturam corporis ſequãtur, dubius eſt, & inclinare videtur, ꝙ ſit temperies eo, quòd ſit animæ mutatio in ebrietatibus, & in varijs venenis varios effectus, efficiẽtibus: quædam enim melancholiam, quædam pituitam, quędam lethargum inducunt, ac ſi anima ſit temperies illa mutabilis. 1. Opinio Galeni.

Hanc aut huic ſimilem ſententiam recitat etiam Ariſtot. text. 54. dicitq́; eſſe rationabiliorem alijs multis, puta, quòd anima ſit harmonia. 2. Opinio

Alij Philoſophi dixerunt, animam eſſe ſubſtantiam corporeã, vt expoſitum eſt in Ariſt. Alij eſſe ex ſubſtãtia Dei, vt meminim⁹ ſuperius. Variè varij ſenſerunt. 3. Opinio 4.

At pro dilucidatione ſit prima concluſio. Anima non eſt accidens, ſed ſubſtantia. Hanc ſolent aliqui probare, ſed iudicio meo non efficaciter. 1. Cõclu.

Auice. lib. de anima c. 3. & Alb. ſumma de homine. q. 3. faciũt hãc rationem. Suſceptiuum contrario- 1. Ratio Auic.

rũ eſt ſubſtãtia: at anima eſt ſuſceptiua cõtrariorum: ſuſcipit enim in ſe habitus contrarios: ergo eſt ſubſtantia.

Confutatio huius rationis. Sed hoc non videtur cõcludere. Primò: quia id eſt in ſola anima humana. Præterea ſecundò, quia negaretur maior. Nã ſuperficies ſuſceptiua eſt cõtrariorum, id eſt albedinis, & nigredinis, tamen nõ eſt ſubſtantia. Quòd ſi diceres, ſuperficiem recipere, quia nõ eſt in alio, pariter diceret ille de anima.

2. Ratio Auer. Auer. com. 1. dicit eſſe per ſe notum animam eſſe ſubſtantiam, facit autem argumentum. Omnis ſubſtantia eſt nobilior accidentibus: at anima eſt nobilior accidẽtibus, ergo eſt ſubſtantia.

Reijcitur ratio Auerro. Sed ille negaret minorẽ. Et aduerte, ꝙ eſt argumentum in ſecũda figura ex affirmatiuis duabus, & ita nil cõcludit. Quòd ſi maiorem conuerſam aſſumeret, Quicquid eſt nobilius accidentibus, id eſt ſubſtantia, ſed anima eſt nobilior: ergo, &c. tunc maior eſſet dubia, nam perfectiſsimum accidẽs eſſet cæteris omnibꝰ perfectius, & præterea, qui diceret animã eſſe accidens, negaret minorẽ, Anima eſt nobilior omnibus accidẽtibus.

3. Ratio Alber. Albertus in præſenti aliter probat: quia anima eſt pars ſubſtantiæ, cùm ſit pars animati corporis, quod eſt ſubſtantia. Sed adhuc non concludit: quia negari id poteſt facilè.

4. Ratio. Ob id mihi videtur id poſſe ſic oſtendi, primò duobus ſuppoſitis.

Alterum eſt, quòd accidens nõ agit vnquã in virtute propria, niſi ab aliqua ſubſtantia ſumptum, vt Inſtrumentum, & calor non agit, niſi in virtute ignis, nec frigiditas, niſi in virtute agentis alicuius principalis. Hoc enim principio vtimur ad probandum grauia, & leuia moueri à generante, vel remouente prohibens. Non enim grauitas, vel leuitas poſſunt agere, niſi vt alicuius inſtrumenta, ſicut virtus in ferro trahit ipſum ferrũ, ſed vt talis virtus eſt à magnete. Nunquã, enim accidens eſt cauſa principalis: quia cũ non habeat eſſe, neq; materiã per ſe, neque habebit ſimiliter operationẽ. Hoc principio vtimur ad indagãdum diuerſitatẽ ſubſtãtiarũ ex diuerſitate virtutum, & paſsionum. *1. ſuppoſitum.*

Alterum principium eſt, animã eſſe primum principium internũ motionis: hoc enim communiter omnes vocant animam. *Secu[ndum]*

Ex his fit argumentum. Nullũ accidens eſt principium primum motionis: anima omnis eſt principium primum motionis: ergo nulla anima eſt accidens. Conſequentia eſt euidens: & maior, & minor ex ſuppoſitis patent. Si enim accidens eſſet iſtud, non moueret, niſi in virtute alicuius ſubſtantialis principij: & tale eſſet anima.

Probatur ſecundò. Id, quo duæ ſubſtantiæ ſubſtantialiter differũt, neceſſariò eſt ſubſtãtia: at corpus viuẽs, & nõ viuẽs ſunt ſubſtãtiæ ſubſtãtialiter differẽtes ꝑ animam: *2. ra[tio]*

mam: ergo anima est substantia. Consequentia est certa cum maiori. Probo minorē, quòd substātialiter illa differant: nā differre per animam, certum est.

Si non differunt substantialiter ergo accidētaliter, & per aliquod accidens, sicut corpus albū, & non album: tunc peto, Illud accidens, vel est commune, vel proprium. Si commune: ergo poterit inesse non viuenti, & sic lapis per solam alterationem fieret animal: quod est impossibile. Si proprium: ergo aliqua etiam est forma substantialis viuenti propria: non enim differret in proprio accidēti, nisi differret in propria forma: quia propria à formis emanant, & distincta à distinctis: ergo illud erit anima, nam per animam primò differunt.

3. *Ratio.* Probatur itē tertiò. Si esset accidens, vel esset qualitas prima, vel ex qualitatibus primis, cū viuentia sint mista: sed neutra possunt esse: nam tales qualitates nō sunt principia multiplicium motuum, & operationum, quales insunt viuentibus: non ergo animæ est accidens, nec esse potest.

4. *Ratio.* Denique consimilibus rationibus, quibus in libris Physicorum probatur forma substantialis: hìc potest in viuentibus anima probari ex operatione videlicet rei propria naturali, & semper eadē constanti, & permanente: hæc.n. indicat potentiam, & potentia essentiam vnde prouenit, ac primū eius principium constans, & permanens, naturale, & semper idē, atque adeò non accidens, sed substantiam.

Probatur tandem quintò, quia omnia accidentia viuentis, & omnia organorum, & eorum temperies, & dispositio ab anima conseruatur, quod experientia videmus: nam ipsa recedente, omnia diffluunt, & corrumpuntur: ergo anima aliud est ab ipsa accidētiū omnium congerie, & ab omni denique rei accidente, quod conseruat. Confirmatur, quòd omnia rei accidentia, & tota temperies accidentium contrariorum, & diuersorum inter se ab aliquo debent conseruari, aliàs secum pugnarēt, & dissoluerētur statim: ergo opus est prçire ipsa accidētia aliud vinculum ipsa colligens, & retinens. 5. *Ratio.*

Secunda conclusio. Anima nō potest esse corpus. Probatur primò argumento Arist. 1. Animæ, text. 72. Corpus non potest esse simul, & cum qualibet parte alterius corporis. Non enim est penetratio corporum: at anima est in quaq; corporis parte: ergo nō potest esse corpus. Minor probatur: quia in quacunque parte corporis est animæ opus, scilicet nutritio, motus, sensus: ergo est anima: non .n. potētia separatur ab ipsa. 2. *Cōclu.* 1. *Ratio.*

Probatur secūdò ex illo principio superiori. Nullum corpus est principium primum motus: at anima est principium primum motus animati: ergo non est corpus. 2. *Ratio.*

Probatur maior. Si corpus primò mouet, animal ipsum etiam mouebitur: corpus enim non mouet, nisi motum sit.

Vlteriùs. Omne corpus se mouens, habet partem motã, & mouẽtẽ: ergo corpus illud quod dicitur anima, habebit partem mouentẽ: erit ergo hæc motus principium: ergo animæ, cumque hæc sufficiat mouere, non opus fuit ipsam ponere corpus.

3. Ratio. Præterea probatur tertiò. Si anima est corpus, vel est elementum, vel ex elementis mixtum, vel ex natura cœlestis corporis. Sed nullum horum potest esse. Non quidem elementum: quia elementa habent determinatos motus vel sursum, vel deorsum: at anima nõ tales; propterea illa necessariò, hæc secũdùm appetitũ mouetur.

Non mistũ: quia tũc impediretur à cognitione accidẽtiũ. Quod enim cognoscit, debet denudari ab eo, quod cognoscitur, vt dicetur inferiùs, & experientia patet. Cùm enim manus est calida, non potest discernere calorem alienæ manus tactæ, & cùm est frigida, non sensit alienam frigiditatem: quod si anima esset corpus mixtum, vtiq; haberet qualitates, & accidentia varia, quibus impediretur ab exteriorum cognitione.

Præterea; non potest esse corpus cœleste: quia hoc est inalterabile, & incorruptibile: at anima omnis alterabilis est saltem per accidens, & corruptibilis sunt vegetatiua, & sensitiua: nõ ergo anima est corpus.

Tertia conclusio. Anima nõ est materia. 3.C

Probatur. Materia enim nõ est principiũ actiuum motus: anima autem sic. 1.R

Prẹterea. Corpora viuẽtia à nõ viuẽtibus non differunt in materia, differunt autem in anima; ergo anima non est materia. 2.R

Quarta cõclusio. Anima est forma. Hæc colligitur discursu Aris. Anima est substantia, non materia, non compositum: ergo forma. 4.C

Vnum superest dubium cõtra discursum talem. Nõ enim videtur valere, si anima est substantia, & nõ materia, nec compositum, quod sit forma. Nã dicet quis, esse aliã substantiam spiritualem: nam hæc diuisio est corporeæ substantiæ, non autem substantiæ in communi, quæ diuiditur in spiritualem, & corpoream. Obi.

Ad hoc respondemus primò, Aristotelem supponere, animam non esse ens completum, sed incompletum, & ita non opus erat, vt ostenderet, non esse aliã substãtiam spiritualem separatã cõpletam. Deinde secundò, necessariò debet fateri, quòd Aristot, supponit, animam esse in corpore, & esse actum corporis, vt ex eius definitione liquet. Quare ex hoc iam reijcitur sufficienter, non esse substantiam separatam, quę non sit actus corporis. Deinde tertiò, quia constat, animam esse subiectum Solu.

acci-

accidentibus sensibilibus, & motibus saltē per accidens cū corpore animato: id autem non est substātiæ separatæ, sed in corpore existentis, & corpori vnitæ corporaliter, & substantialiter. Quod cū ita sit, vide, apertum argumētum est contra Auerroē, qui dicit animā intellectiuā esse spiritualem substantiā vnam in omnibus: tūc enim destruitur discursus Arist. Oportebat enim substantiam in communi sumi: & sic insufficienter esset diuisa, & discursus esset nullus. Hoc considera.

Ad. 1. Soluamus argumenta. Ad primum dico, ꝙ substantia non dicitur ab eo, ꝙ subsistit, tanquam suppositum per se, sed ab eo, quòd nó est in alio inhæsiuè: & sic sumpta diuiditur in illa tria membra. Loquor de corporea substātia, & ita forma est substantia.

Ad 2. Ad secundum pari modo respōdētur. Non enim ab eo, quòd per se subsistet accidentibus, substantia in communi sumitur: id est proprium primis substantiis: sed, vt diximus, ab eo, quòd non sit inhærens alteri.

Ad. 3. Ad tertium solutio est nota ex his, quę sępe alibi dixim⁹. Forma enim & anima non sic dicūtur in subiecto, sicut accidens dicitur esse. Non enim accidens subiectū, sicut forma materiam perficit.

Ad. 4. Ad quartū respōdeo, ꝙ, cùm dicitur, anima est substantia, non prædico substantiam, quæ est genus generalissimū: hæc enim est substantia cōpleta: at anima incōpleta est substantia, & pars substātiæ, non autem completa substantia. Dicitur autē substantia vniuersaliter sumpta pro composita, & pro parte, quā dicunt esse analogam, vt alibi dicemus.

Dices, Nunquid anima est genus, vel species? Prædicatur enim vniuocè in quid de pluribus. *Dubium*

Dico, quòd est species logica, sed nō physica. Vt sit species, vel genus logicū, sat est, vt sit quoddā cōmune prædicatum quidditatiuū: at vt species sit physica, vlteriùs debet esse completa natura, & nō pars, qualis est anima. Reductiuè ergo ad genus pertinet. *Solutio. 1*

Secundò respondeo, quòd sicut anima est pars, ita etiam dici potest habere partialia genera, & partiales species, &c. *2.*

Tertiò, & fortasse probabilius dicimus, quod genus animæ propriè nō est substantia, sed forma substātialis. Hoc autē esse verū, & propriè genus, & verè, & propriè habere species formarū substātialium sub se, vegetatiuā, sensitiuā. Hæc nota, quāuis breuiter dicta: non enim immoror in his, quia logica, vel metaphysica sunt.

An definitio animæ sit vniuoca: siue (quod in idem recidit.) An sit anima assistes, & vna in omnibus hominibus, an sit informās, & in singulis diuersa. QVAEST. II.

HAEC est solennis illa difficultas de anima assistente: ipsius. n. determinatio, & elucidatio, & corū, quæ dicta sunt, & dicē-

dorũ, magnã afferet veritatis lucẽ.

Quæ in hac quæstione agenda. Vt igitur distinctè procedam⁹, faciam sex. Primò sensum quæstionis aperiam, ac opiniones illustrium Philosophorum ponã. Secundò opinionem Auerrois peculiariter explanabo cum suis rationibus, nulla, me sciẽte, prætermissa. Tertiò euidenter probabo, esse contra Aristotelem, & contra principia Arist. Quartò, esse contra verãm Philosophiã, & lumen naturale. Quintò opiniones alias falsas cõfutabo; & præsertim Mirandulani, & Achilini nõ minus impia, & fatua, quàm Auerroe, de vnitate scilicet aĩæ informantis in oĩbus hominib⁹. Sextò proponã verã doctrinã. Et tandem septimò soluam rationes in oppositũ.

Circa sensum tituli quæstionis. Circa primũ, forma dupliciter accipitur. Vno modo pro parte substantiæ, quæ informat materiam, & cum ipsa vnum per se essentiale compositum facit: & talis dicitur forma informans.

Quid intelligamus per formam, seu actũ informantem, & assistẽtẽ. Altero modo pro forma, vel substantia, quæ non vnitur essentialiter, nec secundùm substantiam, sed solùm secundùm operationẽ quandam, sicut nauta vnitur naui, quam mouet, & Intelligentia orbi: & talis dicitur forma assistens. Cùm autem forma his duob⁹ modis sumi possit, pariter etiã actus. Erit itaque duplex actus & informans, & assistens.

Ex hoc surgit difficultas, quomodo in definitione animę sumatur. Et quidem, si sumatur tãtùm pro informante, tunc definitio erit vniuoca: si tamen partim pro informãte, partim pro assistẽte, vel in communi, non erit vniuoca. *In... Sta... cum...*

Difficultas autẽ tota est de anima rationali: de vegetatiua enim & sensitiua omnes fatentur, esse actus informãtes: de rationali est controuersia. Vnde qui hanc dicunt non informare, dicũt esse definitionem analogam: qui dicunt informare, dicunt illam vniuocam esse.

Sensus ergo quęstionis, id est, an in animæ definitione comprehenderit omnem animam, actus tantùm sumatur pro informante. & si vis clariùs: an anima rationalis secundùm substantiã suam sit corporis forma. *Se... qui...*

Et quanuis sit multum cũ hac coniuncta materia de immortalitate ipsius; nihil tamen hic ea de re tractabitur, sed suo loco libr. 3. solùm ergo hic de informatione tractabo.

Sunt igitur quatuor sentẽtiæ in hac parte. Prima est S. Tho. Alexandri, Aegidij, & ferè Latinorum, quod definitio est vniuoca, anima quę rationalis corporis est forma informans. *1. Op... S. Th... Alex... &c.*

Alia est sententia Philo. tex. 11. & Simpl. tex. 7. qui animã rationalem nõ informantẽ credũt, sed solùm vtentem corpore, sicut nauta est in naui, ita tamen, vt quælibet anima sit in suo corpore. Quæ sententia fuit Platonis, & Greg. Nisseni. 2. de anima cap. 5. Credebat *2 Op... Philo... Simpl...*

debat autem Plato, quòd homo esset sola anima, corpus autem non esset hominis pars, sed instrumentum, & mobile, cũ tamen non ita sit, sed verè homo ex vtroque essentialiter constet.

3. Opinio Themistij. Tertia sentẽtia fuit Themistij 2. de anima cap. 27. vsque ad 32. quòd anima intellectiua esset assistens solùm, & substantia quædam incorporea, ac immaterialis, sempiterna, vna numero in omnibus hominibus. Credidit autem, quòd homo substantialiter consistit in tali forma, imò non est aliud homo, quàm talis forma, quæ dicitur Intellectus.

4. Opinio Auer. de vnico intellectu in omnibus hominibus. Quarta sententia est Auerr. 3. de anima com. 5. differens ab omnibus Græcis, quam Bessarion libro 3. contra calumniatorem Platonis cap. 22. dicit solius fuisse Auer. & Alber. tract. contra vnitatem Intellectus, dicit tantùm esse illius. Ipse autem Auerr. dubitando dixisse id videtur, & rogando alios, vt sua placita scriberent. sed quod ille dubitatiuè dixit, quidam tanquam certissimum receperunt. Sẽtentia ergo Auerr. exponatur, & sit secunda pars quęstionis ex his, quas proposuimus.

Sentẽtia Aue cõsistit ĩ tribus. Sententia Auerrois consistit in his tribus. Primum, quòd est quædam anima particularis hominis, ei essentialis, per quam distinguitur à cæteris animalibus, quæ cogitatiua dicitur, & hæc est sensitiua tota organica quantum ad omnes ipsius potentias, per quam solam singularia cognoscuntur, educiturque de potẽtia materiæ, & corrumpitur corrupto composito, & generatur cum ipso, multiplexq; est, pro multitudine hominũ, quilibet enim habet suam.

Secundũ. Secundùm est, esse quandã aliã animam Intellectiuam, quæ non informat sicut prior, sed assistit, & per hanc homo non distinguitur essentialiter à brutis, nec ab ista suam sumat speciem: hæc autem est sempiterna, vna in omnib⁹ hominibus, singulos præcedens, & post singulos manens, singulisque vnitur per phantasmata, & per eã quisque intelligit. Aduertendum autem, quòd differt à Themistio multùm. *Nota discrimẽ inter Themist. & Auer.* Nam Auerro. hominem putat non essentialiter constitui per Intellectum, sed per animam cogitatiuam, at Themistius, putat hominem esse ipsum Intellectũ: & hoc minus est absurdum, quia saltem saluat modum, quo homo intelligat, quem non potest assignare Auerroes, vt dicemus.

3. Dicit tãdem tertiò Auer. quòd Intellectus hic dicitur plures extrinsecè, quatenus diuersa phantasmata habent ordinẽ ad ipsum, sicut columna dicitur dextra & sinistra respectu diuersorum, tamẽ in se vna est: ita Intellectus hic multiplex est respectu phantasmatum diuersorum hominũ, quibus operatur.

Dubiũ in Auer. Dices, Quæ vnio est ista? Dico, quòd nec ipsemet Auerroes (eredo) intellexit, & quisque variè ex

ponit, omnes autē modi sunt ima ginarij, tamen dicam illum, qui ei conformior est.

Explicatio eius. Aduerte igitur ex. 3. Physico. quòd eadē operatio, qua agens agit, & patitur patiēs, vt eadem est re calefactio, quia calefacit ignis, & calefit aqua: ex quo sequitur, quod fit vnio quædam ratione huius operationis inter agens & patiens, quia vna est operatio. Cùm igitur obiectum habeat rationem agentis, & potentia rationem patientis in respectu speciei, sequitur, ꝙ eadē est operatio per quàm phantasma agit in Intellectus speciem, vel Intellectus sumit speciē à phantasmate: ob id ratione huius vnitur nobiscum ille Intellectus. Et notandum, quòd qua parte recipit species, dicitur possibilis, qua parte agit, & intelligit dicitur agens, vna tñ est, substātia separata. hęc est impij Auer. sētētia.

5. Opinio. Quinta opinio est nō minus fatua, & impia, quàm Auerrois, atque haud scio an magis, asserētis: vnam esse animam rationalē, non assistentem, vt illi erat intellectus Auerroisticus, sed informātem in omnibus hominibus, estque Mirandulani lib. 32. de euersione singularis certaminis, sectione. 1. & li. 33. sect. 2. & 6. & Achilini libro de Intelligentijs, quodlibeto. 3. dubio. 2. &. 4. vbi vterq; cōtēdit per Philosophiā, & rationem naturalē ita esse, & per Aristotelē quoq;, quāuis per fidem dicāt aliud esse dicendum. Hæc opinio in nullo alio ferè differt ab Auerroe, quā quod ille assistentem, isti verò eā ponant vnam informantem: hoc ergo impium deliramentum post confutationem Auerrois euertemus: nunc iam rationes Auerrois, & eius fundamenta refutemus.

Probatur ergo Auerro. stultitia. Primò authoritate, quāuis re ipsa nulla sit in toto Aristot. quę probet talem vnitatē Intellectus, imò nec vllum eius referat vestigium, nec ipse citat: tamen adducam aliqua loca, quæ pro illo adferri posse, alicui viderētur. Primò animæ tex 82. dicit Intellectum esse antiquissimum, & secundùm naturam dominum. Præterea. 2. aīæ tex. 11. dicit nō esse actum corporis, & 3. de anima tex. 5. esse immistum & separatum. & 2. de generatione animal. cap. 3. de foris venire. Primi Auer. ab authoritatibus.

2. Ratio. Probatur etiam secundò argumēto, quod facit Auerroes disput. 1. cap. 8. Omne, quod plurificatur numero, habet materiam: sed Intellectus non habet materiā, vt dicit Aristoteles. 3. animę tex. 5. ergo nō pōt esse plures numero: ergo erit idem in omnibus, & vnū.

Pręterea tertio ibidē arguit. Nā si plurificaretur, cùm ipse sit immortalis, ac mundus ab æterno secundùm Arist. sequitur, quòd essent animæ infinitæ actu at infinitum actu esse non potest. 3. Ratio.

Præterea quartò, & hoc est fortissimum apud ipsum, quod sumpsit tñ a Themist. Si Intellectus est in materia, ergo est singularis: sed singu- 4. Ratio.

singularis esse non pōt: ergo non est in materia. Probatur minor. Si esset singularis, nō posset recipere speciem vniuersalem, nec intelligere vniuersalia. Cùm autem intelligat vniuersalia, erit profectò vniuersalis, & abstractus.

5. Ratio. Præterea quintò. Si esset forma, nō posset esse ante corpus, sed necessariò deberet de nouo produci hoc aūt esse nō potest: nam sequitur, quòd esset corruptibilis: quod patet. Nam secundum Aris. quod incepit esse, non erit perpetuum. Nam. 1. Cœli cap. 10. arguit cōtra Platonem dicentem mundū fuisse factum, dicit: quòd si factus est vtique corrumperetur.

6. Ratio. Præterea sexto ex Iādu. 3. de anima. q. 5. si Intellectus informat, ergo pēdet ex dispositionibus sensibilibus materiæ: ergo illis remotis corrumperetur: quod enim est in materia pendens à dispositioni bus ipsius, his remotis corrūpitur. hoc autem falsum est.

7. Ratio. Præterea ibidē septimò. Si Intellectiua anima secūdū suā substātiam informat, vniturq; materiæ, peto de illa vnione, Vel est substātia ipsius aīæ, vel accidēs. Si substātia: ergo remota vnione, nō manet aīæ substantia, & sic corrūpitur. Si accidens: ergo separabile vel inseparabile. Si inseparabile, ergo illo remoto, simul destruetur aīa: aliter non esset inseparabile. Si separabile: ergo pōt manere anima in materia absque vnione, & sic erit vnita absque vnione: quod est impossibile: ergo anima non vnitur secundum se.

Præterea octauo sequeretur, ꝙ homo nunquam esset corruptus: quod est falsum. Deducit sequelā sic. Si anima intellectiua est forma, ergo in homine nulla est alia forma substantialis nisi illa: sed illa est incorruptibilis, similiter & materia, & homo non dicit aliud nisi ista: ergo nō corrumpitur, sed est quædam separatiò. 8. Ratio.

Arguit nonò. Si intellectus est forma, ergo diuisibilis est saltē per accidens: quia cum sit in materia quanta, diuidi, & extendi debet extensione illius: at Intellectiua anima est indiuisibilis est: ergo nō potest esse forma. 9. Ratio.

Tandem est decimum argumētum nostrum. Si anima est forma secūdum suā substantiā: ergo oēs ipsius potentiæ sunt organicę: Sed hoc est impossibile: tunc enim nō esset separabilis. Consequentiam probo: quia si aliqua esset non organica, tunc talis esset abstractior quàm animæ substantia: quod esse non potest. Non enim accidens se non potest. Non enim accidens est abstractius suo subiecto. Hæc sunt argumenta, quibus ista sententia innititur, & hæc est secunda pars quæstionis. 10. Rō.

Probandum est modo talem sententiam essē prorsus contra Aris. & contra principia ipsius: & quidem hoc non est operosum probare, adeò. n. cōstat, vt Aristotelē videātur ignorare, & oculos obstinatè claudere, qui talem errorem ei adscri- Confutatio in pū Auctr.

adſcribunt. Incipiamus ergo id oſtendere.

Quòd eius ſententia ſit cō tra Ariſto. & Ariſto. principia. Primus locus Ariſtotelis cōtra Auerr. manifeſtus.

Eſt primus locus.12.Metap.tex. 17.vbi dicit,cauſas efficientes eſſe ante ſuos effectus,tamen formalis ſimul eſſe cum ipſis, nec poſſe ante eſſe:vt ſanitas non poteſt eſſe ante ſanum:at à parte poſt non ita eſt,non enim prohibet, aliquã formalem cauſam manere poſt effectum,& hæc eſt anima, non oĩs fortaſſe,ſed mens.Hæc dicit Ariſ.

Nota.

V bi nota, mentem eſſe cauſam formalem, non antecedentem effectum,quòd ſi non antecedit,producta eſt,ſi non antecedit, informans eſt:nam aſsiſtens illa Auerrois,æterna eſt, Nec poteris dicere,quòd per mentem intelligit cogitatiuam:nam cogitatiua nõ manet poſt effectum: eſt enim corruptibilis:at mens manet.

Reijciũtur oẽs fugæ, quæ excogitari poſſunt.

Nec poteris dicere, ꝙ dicitur nõ eſſe ante omnes homines ſimul. nam hoc modo non diceret ꝙ manet poſt:loquitur ergo de ſingulis per ſe. Etiam non poteris dicere, quòd loquitur dubitatiuè: nã cũ dixit, Fortaſſe, non dubitauit de mente, ſed de omni anima: at de mente,vt certum protulit.

Nec fuit ex ſententia Platonis, quia id eſt contra ipſum, nec alterius Philoſophi,quia nullius meminit vnquam Ariſtot.qui talem habuerit ſententiam: ergo id ex propria ſententia dixit.

V nde habes mentem eſſe formã informantẽ productam,& immortalem, at conſequenter multiplicatam,cum non antecedat effectũ & compoſitum. Hoc vnum ſufficiebat teſtimonium profectò, cũ talis error nullum, nullum pro ſe teſtimonium habeat.

Secū locus Ariſto. tra uerr. mani fic.

Sed notandum etiam ſecundum teſtimonium.1.de anima tex. 66. loquens de Intellectu immortali, dicit hæc verba:Ipſum intelligere, & ipſum ſpeculari marceſcit alio quodã interius corrupto: ipſum autem impaſsibile eſt.Cogitare autem, & amare, aut odiſſe, non ſunt illius paſsione, ſed huius habentis illum, & prout illam habet.Hæc Ariſtoteles.

Nota.

V bi nota,quòd cogitare,& amare,& paſsiones ſenſus, dicuntur eſſe compoſiti ex Intellectu ſeu anima intellectiua, & corpore, & ꝙ non per aliud principium cogitamus, Amamus,odio habemus, & exercemus reliquas compoſiti affectiones ſenſibiles, niſi per illud met principium,quo ſpeculamur: quòd ſi ita eſt, quomodo audet dicere Auerr.quod per Intellectum ſolùm ſpeculamur,&per aliam diſtinctam animam cogitamus, cũ eidẽ principio hæc omnia tribuat Ariſt? quòd ſi idem eſt principiũ ſentiendi,& intelligendi eſſentia ſe,ſcilicet Intellectus, erit profectò forma informans: nam principium ſentiendi non poteſt eſſe abſtractum,cum ſentire ſit compoſiti,& totius,nullo reclamante.

3. locus Ariſt.

Sit tertium teſtimoniũ.1.Ethicorum cap.7. volens indagare hominis beatitudinem,ſumit principium

piũ hoc, Beatitudine hominis esse ponendam in ea ipsa operatione, quæ homini est propria, in qua à brutis distinguitur: atq; ex hoc infertur, quòd non in vegetatiua, nec in sensitiua collocanda est: hæ enim communes sunt cum alijs: sed in sola rationali & intellectiua parte poni debet: hæc enim est homini propria, in qua à brutis distinguitur. Hæc dicit Arist.

Quomodo ergo dicit Auerr. hominem nõ per Intellectum à brutis distingui, sed per animam cogitatiuam? ponenda ergo erat in huius operatione fœlicitas. Intellectus enim non pertinet per ipsum ad hominis naturam constituendam, nec est pars hominis, per quã ab alijs differt.

Ineptissima fuga reijcitur. Quòd si dicat, quòd Arist. loquitur ibi vulgariter. Profectò hoc est respõsum indignum homine. Quis. n. patietur Arist. indagantẽ rem maximi momenti. s. hominis fœlicitatem, & finem vltimum, ac beatitudinem, quòd procedat vulgariter, & ex principio falso?

4. Locus Arist. Sit quartum testimonium Proble. sect. 30. q. 4. qui locus est maximè nominandus, & dignus, vt ab omnibus legatur: in eo omnes hi modernorum errores eradicantur: ibi quærit Arist. cur senes vigeant magis mente, & facilius discant. *Problema Aris.* Respondent in vltimis verbis: quia senes sunt iam pleni sciẽtia, & perceperunt multa: cumque mens nõ sit infinita, vt infinita capiat, non potest de nouo recipere plura, sicut iuuenes, quia vacuam habent mentem.

Quædam Aristo. dicta. Vt tamen hoc explicaret ipse, præmisit aliqua, quorum primum est, naturam dedisse nobis duo instrumenta, cùm nos fecit, manum & mẽtem: mentem dedit animæ, manum corpori. Vt enim est manus instrumentũ corporis, ita mẽs instrumentum animæ: notatque vtrunque esse opus naturæ. 1.

Nota. Perpende iam hic, mentem non esse separatam Intelligentiã: non enim esset animæ instrumentum, nec esset opus naturæ. Sed collige tu, mentem esse potentiam animę rationalis, quod dixit. 1. Ethicor. cap. 6. vt visus inest pupillæ, ita mens in anima.

Dicit illic secũdò, ꝙ sicut manus quanuis à natura, nõ statim perfecta est, sed paulatim perficitur tẽpore succedente: ita mẽs, licet sit à natura, tñ non statim perfecta est, vt possit operari, sed post tempus. 2.

Nota. Nota iterum, esse opus naturæ mentem, & imperfectam à principio: quæ non possunt Intelligentiæ separatæ inesse.

Dicit tertiò, ꝙ sicut manus instrumẽta alia acquirit, quibus operetur perfectè, scilicet gladium, tibiam, calamum, alia: ita mens sua instrumenta, & hæc sunt sciẽtiæ. 3.

Addit quartò, quòd instrumẽta mẽtis tardè acquiruntur: ob id dicitur mens contingere senibus, nõ quia non sit potentia animæ à natura data, sed quia tardè perficitur per scientias, & habitus. 4.

Nota

Nota. Nota ex hoc, cùm dicit Aristo. aliàs mentem aduenire, non velle dicere, quòd sit Intelligentia separata, sed quòd non à natura omnē suam habeat perfectionē, sed post tempus. Hoc enim clarè ipsemet exponit. Vide tu quomodo ista quadrent vni Intelligentiæ sempiternæ omnibus solùm assistēti.

Reijcitur fuga quædam. Nec poteris dicere, non esse ex propria sententia Arist. quia nullus Philosophus est, cui tale possit adscribi.

5. Locus Aristo. contra Auer. Sed ne à libris de anima discedamus, discurramus per eos libros de anima, in quibus mens Aristotelis magis apparebit: & sit quintum testimonium ex. 1. de anima text. 12. & 13. vbi inquirit, an omnes animæ passiones sint communes, vel aliquæ sint propriæ: dixitque conducere hoc maximè ad animæ separabilitatem cognoscendam. Dicit ergo, intelligere esse proprium, sed videri propriū ipsius animæ, tamen reliquas operationes esse communes animę cum corpore. Absque dubio de anima Intellectiua hic sermo est.

Nota. Si igitur anima Intellectiua est, quę habet operationes communes scilicet sentire, amare, & reliqua, & quę videtur habere proprium, scilicet, intelligere: rectè sequitur profectò, quòd idem sit principiū, eadēq; anima, qua intelligere, & sentire nobis prouenit: ergo est forma informans: aliter nō esset sentiendi principium. Quomodo ergo Auerroes duas ponit animas, vnam ad sentiēdum in materia, alterā ad intelligendum abstractā, quę nomen animę non meretur?

Sit sextū testimoniū ex eodē 1. text. 53. Dixit esse fabulā Pythagoricā, ꝙ aīa subintret corpora varia. Et rōnē dedit: quia corpus est instrumētū animę. Vt aūt ars nō vtitur instrumentis alterius: nō enim vtitur tectonica tibijs: ita nec anima vna diuerso corpore. 6. l. A.

Perpende ergo, si ista anima intellectiua vna prorsus est, quomodo potest modò in me, post in alio, modò in his, postea in alijs venturis esse, profecto nihil pōt respōdi, quod posset dicere Pythagoras contra Aristotelem: non igitur tale figmentum est doctrina Arist.

Septimum testimonium est eōdem in textu. 90. & sequentibus, vbi Arist. reprehendit Platonem dicētem, intelligere, sentire, & appetere, & reliqua ꝓuenire in vno homine à diuersis animabus. s. Intellectiua, quę erat in cerebro, in corde sensitiua, & in hepate vegetatiua: & hoc arguit, & vult vnam esse animę substantiam, à qua omnino ista prouenīāt, secūdū varias tū potentias. Et hanc mentē Aris. explicāt insignes Philosophi, Simplicius & Philopon⁹, elegāter ibi. Igitur idem est principium secundum substātiam, quo sentimus, & intelligimus: aliter enim totus ille corruit Aristotelicus discursus. 7. l. A. *Nota*

Sed accedamus ad secundum librum, & sit octauum testimoniū. Anima omnis esse actus primus defini- 8. li.

definitur. Si ergo anima intellectiua est anima, vt omnes ipsi etiam fatentur, siue vniuocè, siue analogicè sit, debet esse actus primus: ergo non vnitur solum secundū operationem: sic enim esset actus secundus. Vide expressum testimonium, quod ipsi non aduertunt.

Nota.

Cōfirmatur idem. Adde etiam, quòd (entelexæa) significat quod perficit, consummat, & complet, quod proprie est actus & formæ informantis: nō. n. dicitur nauta (entelexæa) nauis.

9. Locus Arist. Præterea sit nouū ex eodem. 2. textu. 7. Dicit, Nō oportere dubitare, quomodo ex anima & corpore fiat per se vnum, quia & id, sicut ex actu, & potentia, at ex actu assistente, & corpore impossibile est fieri vnū per se, cū vtrūq; sit secundū se cōpletū. ex sola forma informante vnū fit per se cum mãteria. cum autem ex omni anima cum corpore fieri dicatur vnum per se, profectò forma erit informans.

10 Locus Aristo. Præterea est decimum ex codē. 2. lib. tex. 74. & est hoc adeò testimonium expressum, vt respondi non possit. Dicit Aristot. quòd duplici forma dicimur scire. Vna est habitus scientiæ, secundùm quem sumus potentes contemplari, sicut potentia sensitiua sentire. Alterū est principium primum formale, sicut sanitate dicimur sani. Dicit statim, quòd anima non est sicut illud prius, sed sicut posterius: anima enim intelligimus, sicut sanitate sani dicimur. Vide clarè, animam intellectiuam verè formam esse vnitam secundùm esse.

Et aduerte ibi, ꝙ vbi dicitur, sciētiam, Grçcè dicitur (epistimini) quod vocabulum, scientiam perfectã apud Aristotelē significare solet, vt colligas de Intellectu sermonē facere, non de cogitatiua. *Nota.*

Vndecimam ex eodem tex. 31. vbi Intellectum dicit continere sensitiuū, sicut tetragonū trigonū. Constat autem quod trigonus nō est in tetragono formaliter, sed est vna figura in substantia: est igitur vna animę substantia in homine, quæ simul est sensitiua, simul & intellectiua. *11. Locus Arist.*

Nec poteris dicere, quòd intellectiuum significat cogitatiuum illud Auerro. nam Græcè habetur (dianaiticos) quod est discursiuū, vel intellectiuum, quod ad mentē attinet: venit enim à (nois) quod dicitur mens, & Intellectus. *Nota.*

Sed accedamus ad librum tertiū & sit duodecimum testimonium. Statim text. 1. dicit, De parte, qua anima sapit, & intelligit, oportet tractare. Peto, quid per partem intelligat. Necessario dices, ꝙ potētiam: nam aliter nō diceret, quòd anima sapit parte: cùm autē ista pars sit Intellectus: ergo Intellectus potentia quædam est animæ, non substantia aliqua separata. *12. Locus Aristo. cōtra Auer.*

Accedat vltimum testimonium, quod est pulcherrimum, & consideratione dignū, paulò tamen latiùs est exponēdus. Aristoteles volens sensum, & Intellectum distinguere, textu enim 11. sumpsit hanc *13. Locus Aristo. cōtra Auer.*

viam distinguendi obiecta: dixitq; aliud esse quid rei: aliud esse ipsius rei: vt aliud caro, aliud quid est caro. Cum autem illud sensu, hoc Intellectu dignoscatur, diuersus erit ab ipso sensu Intellectus. Dicit tñ, quòd sicut quid, & esse rei non separantur, ita nec Intellectus, & sensus, nisi ratione.

At videns Arist. quòd intelligimus res separatas realiter, vel potius videns Intellectũ esse in magnitudine, & nõ separatum à sensu, sicut quid est rei sensibilis, nõn separatur à re, dubitat in tex. 36. an possit intelligere substãtias separatas, vbi ipsũ in materia supponit esse. Quid manifesti⁹ dici poterat? Hoc itaq; multum considerandũ.

Ex quibus omnibus liquet profectò illud Auerr. monstrum esse, alienũ à tota Aristotelica doctrina, ipsiusque proprium somnum esse, atque delirium, quod melius foret ipsi, non propalasse.

Quò d hæc Auerr. Aristo. doctrinæ prĩcipia. Ostendam tamen adhuc esse cõtra principia, quæ Aristoteles in sua obseruauit doctrina. Et primò Auerr. hunc intellectũ ponit substantiam immaterialẽ per se subsistẽtem. Est enim Intelligẽtia quædam, quæ varias recipiens species à phantasmatibus diuersorum indiuiduorũ intelligit in multis, & per ipsã multi intelligere dicũtur.

1. Ad hominẽ, ex Aristo. iuxta ipsius Auer. inter Examinemus ergo, quæ Arist. dicit de natura substantiarum separatarũ à materia, & videamus, an conueniant huic Auerroisticæ Intelligentię: sed prius ad hominem ipsum, ex Aristotele iuxta eiusdẽ Auerrois interpretationem. *pretationem.*

Ar... interpre... tione Igitur Arist. 12. Metaphysi. tex. 45. ait separatas Intelligentias esse immutabiles, seu immobiles. Vnde colligit Auerroes, nulla eas recipere accidentia de nouo: & tales, secundùm Auerroem, posuit Aristoteles substãtias immateriales. Si ergo iste Intellectus substãtia immaterialis ꝑ se subsistẽs est, quomodo recipit de nouo species intelligendi? quomodo habitus?

Confirmatur. Præterea, si recipit & intelligit, debet habere diuersam potentiã: alteram, secundùm quã recipiat, alteram, secũdùm quam sit agens, & intelligens: quia ab eadem potentia non proueniunt ista, secundùm Aristotelem. Ac multò magis si quis putet, vt idẽ Auerroes, Aristotelem fecisse substantias separatas puros actus, aut verò purissimos, & simplicissimos, vt quidã Auerroistæ: nam tũc nec accidentia vlla ab essentia diuersa, nec potẽtias illas duas, quas diximus, habere possent, quibus agerent, & reciperent. Profectò hoc puto esse ad hominem tam validum argumentum, vt non possit respondere.

Item... alter... Alterum dictum est Aristot. de talibus substãtijs. 12. Metaph. tex. 51. vbi ex eius Auerr. sententia docet, substãtias illas, quas ipse putabat æternas, non habere intellectionem distinctã à sua substantia, sed ipsarũ intelligere ait esse propriam substãtiã, aliter, inquit, lassarentur. Quidquid de hoc sit,

& an

& an ita senserit Aristoteles, tamen hanc doctrinam esse Aristotelis, iuxta Auerrois sententiam, palam est. Si ergo iste Intellectus immaterialis, æternus est: quomodo in se nouas Intellectiones recipit, secundùm Auerroē, & ab ipsis rebus? Si autem ista recipit, cur & aliæ non possunt recipere? Vides quàm ista repugnent inter se: atque hoc ad hominem.

2. Principium Aristo. cui repugnat Auer. Est autem alterum principium verè Aristotelis. Quis enim ignorat Ideas ab Aristotele vbique impugnari? Peto ergo: Iste Intellectus existens in omnibus hominibus, vel est vniuersalis natura, vel singularis. Si vniuersalis natura: ergo est Idea prorsus. Si ergo singularis: ergo habet materiam, & nō intelliget vniuersalia. Nā propter hoc argumentum Auerr. cogitur ponere Intellectū extra materiā, quia si esset in materia, inquit, singularis esset, nec posset vniuersalia intelligere. Si ergo eiusmodi argumentū valet, profectò Intellectus ille esset Idea: vel si singularis natura, non intelligeret vniuersalia. Pugnat ergo talis ratio ipsius cum principio Aristot.

3. Principium Arist. Est tertium principium, 8. Physico. Dicit, debere esse proportionē inter motorem, & mobile: vt si mobile vnum, motor vnus: si mobile æternum, motor æternus, & econtrà. Si ita est, quæ proportio est inter Intellectum hunc æternum, & corpora humana, quorum omnia corruptibilia sunt?

Reijcitur fuga Auerro. Et quanuis, vt ipse dicit, non possunt omnia corrumpi, quā aliqua maneant, tamen talis perpetuitas est per accidēs, & in specie: ac perpetuitas Intellectus illius est in natura vnica singulari: & propterea quanuis detur, quod non deficiet indiuiduum humanum, profectò id non potest esse simpliciter necessarium, sicut Intelligentia illa: propterea non concluderet Aristot. ex perpetuitate Intelligentiæ, perpetuitatē orbis. Nā posset dici, ꝙ sat est ꝑpetuitas in specie, scilicet ꝙ sit alius, & alius orbis.

4. Principiū Aristo. cui repugnat Auer. Est quartum principium Arist. Dicit, quòd motis nobis, mouētur ea quæ sunt in nobis: si ergo Intelligentia est in me, & solùm in hominibus, motis hominibus, mouebitur saltem per accidens Intelligentia, quia homines mutant totū locum, & nō sunt sicut cœlū, quod intra vnū locū mouetur, ob id potest Intelligentia non moueri cū ipso: at in hominibus totum locū mutantibus est intelligibile, quòd nō moueatur. At ipse dicit Auer. 1. de anima com. 66. quòd nec per se, nec per accidēs mouetur: quod hoc potest concordare, concordetur puto fieri non posse.

5. Principium Aristo. Quintum principium est, Arist. 5. Physic. solum tres modos ponit quibus aliquid dicitur operari. Primus est secundum totū, vt ignis calefacit. Alter secundū partē, vt homo pulsat: quia manꝰ pulsat. Tertius est per accidens vt album ædificat, quia ędificator albus est.

nec alium modum Arist. inuenit.

Cum ergo ista propositio sit verissima & dicta ab Arist. 1. de anima: Homo intelligit, homo dicit, tex. 64. peto, Vel per accidens intelligit: & hoc quis feret, quòd homo per accidens, & non per se intelligat: & quòd hominis sit intelligere, sicut musici ædificare, cùm sit passio ipsius, & operatio propria, in qua beatitudo consistit?

Si nõ per accidẽs: ergo vel ratione totius, & hoc non, cùm corpus non intelligat: vel ratione partis, & ita Intellectus est pars hominis ipsum componens.

Reijcitur stulta, & impia solutio Ianduni. Nec patiantur aures impiam planè imò & stultam doctrinã Ianduni indignam Ppilosopho non solùm Christiano, sed etiã ethnico. Dicit enim, quòd cùm dicitur homo intelligit, homo sumitur pro congregato simul cum intellectu, sicut dicitur cœlum se mouet, sumitur pro orbe cũ Intelligẽtia.

Sed quis, obsecro, vnquam dixit hominẽ sumi pro tali aggregato, quod est per accidens, sicut lapis, & Intelligentia, vel Deus illi assistens? Homo. n. non constituitur apud hos, nisi per cogitatiuam integrè. & illud præterea exẽplum est ineptum. Si enim Intelligẽtia non est forma cœli informans, est totum per accidens, & tunc cõceditur illa propositio, Sicut ista amphora vini est in amphora vini: nullus tamen dicit ꝙ cœlũ intelligat, at homo per se intelligit, & nõ tale aggregatum: vanissima igitur est talis doctrina.

Sextum principium est. 12. Meta. indagans numerum Intelligẽtiarum, solùm vtitur ministerio Astrologiæ, per orbium numerũ multiplicans Intelligentias, & in li. 1. de Cœlo tex. 100. supra cœlos etiam alias ponit Intelligentias, nec vtrobiq; meminit talis Intelligentiæ humanæ, nec in tota Philosophia, aut libris de cœlo, aut alibi verbum illius fit, cùm tamen ipsius his locis, aut alibi oportebat mentionem fieri, & præsertim in Metaphysicis, nã huius tractatio pertinet ad Metaphysicum: est. n. abstracta, ergo nõ est secundum Aristotelem principia ponenda.

Adde septimum, quòd est multum notandum, quòd periret discursus, quo vtitur Arist. ad definiendam omnẽ aĩam: dixit. n. ipsam esse substãtiã, & hãc in formã, materiam, cõpositum diuisit, probauitq; non esse cõpositũ, nec materiam, inde colligit esse formam. Si ergo anima intellectiua anima est, vt ipsi fatẽtur: ergo forma erit & altera pars compositi.

Nec satis est dicere, quòd est forma assistens, nam Arist. diuisit formam contra materiam, & ex vtraque dixit esse corpus: propterea dixit formam esse, qua est hoc aliquid: hæc non insunt nisi informãti: Quid ergo clariùs spectas? colligamus ergo talem errorẽ esse perspicuè contra Aristotelem, & contra ipsius principia.

Sed accedamus iam ad quartam

Quòd hæc Auerr sententia sit cõtra naturale lumen. tã partẽ nostræ disputationis initio propositã:& probem⁹ esse verã Philosophiã,& lumẽ naturale.

Euidens S. Thom. ratio cõtra Auerro. Primum argumentũ est S.Tho. quod etiam fuit Alberti contundens capita Auerroistarum. Operatio propria non potest esse, nisi à propria forma dante esse rei: at intelligere est hominis operatio propria: ergo à forma dante proprium esse prouenire debet. Quis enim potest imaginari, quòd per oculos alteriùs possim ego videre? Quis etiam potest imaginari, quòd per Intellectum Intelligẽtię mihi assistenti, quæ non est pars substantiæ meæ, possim intelligere? reuera id impossibile esse, manifestum est. Nec valet solutio Iand. quòd aggregatũ intelligit: hoc enim iam superius reiecimus.

Reiicitur solutio inepta Iãduni. Est secundum argumentũ. Cùm habitus & actus sint in isto Intellectu, si vnus est in omnibus, fatendum est, quòd in vno numero Intellectu sunt innumerabiles habitus contrarij hominum omniũ, & innumerabiles actus, sic cõtrarij, & contradictorij, & varij simul, & vno in tempore. Quis autem capit hoc, quãuis somniet? Et aduertendum, de hoc argumentum non solùm esse secundum rationẽ naturalem, sed etiam in doctrina Arist. qui sæpe docet habitus, & act⁹ contrarios non posse simul esse in eodem numero subiecto.

Confirmatiùs fit: Hinc sequuntur tot impossibilia, & tot ridicula, vt nequeat quis risum cõtinere. Sequitur, inquam, vt ille vnus Intellectus in vno sit sapiens, in alio insipiens, & stultus, in vno erret, in alio verè sciat, in vno sit bonus, in alio sceleratus: in vno iustus, in alio iniustus, in vno fœlix, in alio miser, & hoc simul, & semel eodem tempore. Hæc sanè sunt non solum impossibilia, sed planè ridicula.

Præterea tertiò. Si homo substãtialiter differt ab equo per cogitatiuam, & per hanc cõstituitur, peto, Vel est ista anima rationalis, vel nõ. Si rationalis est: ergo cognoscet vniuersalia: & sic erit Intellectus: non enim potest vti ratione, quin cognoscat vniuersalia: nullus enim est discursus sine propositione: nulla propositio, vbi nõ sit aliquod extremũ vniuersale, vt Petrus est homo. Si nõ rationalis: ergo est brutũ expers rationis secundũ se, ac consequenter expers quoq; libertatis. Vbi. n. nõ est ratio, nó est libertas. Vide obsecro quales facit homines Auer. tũ bruta animalia, tum absque libertate quod nec insani dicerent. Sed nõ miror talem sententiam sustinere, qui seipsum secundum suũ esse brutũ, & irrationale existimarit. *3. Ratio.*

Prętcrea quartò. Hominem intelligere, cum vult, manifestũ est. Si ergo Intellectus est quid separatum, peto, Quo determinatur in me ad intelligendum? Nõ à phantasmate, quia stat phantasma esse sine intellectione: nõ ab actu imaginandi, quia stat me imaginari *4. Ratio.*

absque eo, quod intelligam: nō ab appetitu, quia contra meum appetitum sensitiuum ego aliquando me conuerto ad intelligendū: nihil ergo est in me, quo determinet ad intelligendum. Quo modo ergo intelligo cùm volo? nam volūtas, & Intellectus sunt Intelligentiæ illius communis omnibus, qui ex se non determinatur ad intelligendum magis in hoc, quā in illo. Igitur intellectiua anima pars nostra est, quàm per volitionem ad Intelligendū determinamus. Puto esse validum argumentum.

5. Ratio. Preterea quintò, contra id quod dicitur Intelligentiā vniri, & assistere omnibus hominibus. Peto, Vel assistit etiam medio intersticio, & toti deniq; orbi, vel solis hominibus. Sed primum esse non potest, nō .n. medio, quia nullā habet operationem cum ipso. Præterea sicut Intelligentia Lunæ non vnitur alteri orbi quā suo, ita ista humana Intelligentia non vniretur cum alijs. Preterea, quia etiā possent intelligere equi, si in illis est Intelligentia, vtique intelligeret, cum phantasmata ipsorum non differant specie à nostris.

nota Quòd si in solis hominibus, cùm isti sint, hinc inde dispersi, quomodo potest intelligētia præsens assistere his, & illis, non autem in intermedio, cùm vna sit, & indiuisibilis: Profectò est naturaliter impossibile: nam manifestè sequitur aliquid esse in pluribus locis separatis & distinctis simul, quod naturaliter esse non potest.

Præterea sexto: quia illa vnio per operationem nō sufficit denominare rem intelligētē. Si. n. ego intelligo, quia à phātasmate meo Intelligentia sumit speciē: & paries videbit, quia à colore ipsius oculus recipit speciem. 6

Quòd si dicas, Oculus non est intra parietē, sicut Intelligētia intra hominē. Hoc nihil refert: qa tota vnio nō cōsistit nisi in operatione & hęc verè est in oculo & pariete.

Præterea septimò, est contradictio in ipsamet opinione: nā antequam Petrus esset homo, nō erat ei Intelligentia assistens: postquā est homo, assistēs est ei, quomodo ergo assistit, cùm ante non assisteret? Vel cognouit Petrum esse hominem, vel non: si non, quomodo ei aduenit? Profectò naturali motu veniet, sicut lapis fertur ad centrum, & tunc aliud mouens oportebit ponere: quod nō cōceditur. Si per cognitionem eum nō cognoscat nisi per phantasmata, nec sit vnde possit illud per se habere, videtur quod cognitione non potest aduenire, & propterea necessariò fatendum est moueri vel mutari: quod ille prorsus negat.

Preterea octauo, est ratio moralis. Nā ponere talem Intelligentiā solam immortalem, perinde est, ac dicere animas hominum mortales esse, & absurda omnia, quæ sequuntur ex mortalitate aīarum, sequuntur ex isto errore: manent .n. boni absque præmio, mali absque 8

punitione, ex bono enim & malo, idē Intellectus manet qui & præ fuit. Vide tu qualiter sibi impius Auerroes constet, quia ex vna parte clamat cōntra Alexandrum immortalitatem: ex altera verò parte prorsus illam euertit, & aufert, à quo quidem ipsi Arabes, Auice. & Algaze, & alij vehemēter abhorrēt, tanq̃ illud sit exurpare oēs bonos, & oēs leges, & Respublicas, vt bene dixit Algaz, cōtra ipsum.

9. Ratio. Tādē nono. Cùm origo actuū vitiosorum, & studiosorum sit volūtas, debet fateri, quòd talis Intelligentia est principium omniū peccatorum hominum: nam volūtas est immaterialis, sicut Intellectus.

Imò rursus tunc sequitur, oportere hanc ipsam Intelligentiā puniri propter ipsa peccata, & tot scelera, quæ committit, & ita diuina iustitia postulare, vt quæ peccat, puniatur. Omnia ista conuincunt esse non solùm impiam, & contra bonos mores, sed planè insanam talem sententiam.

Reprehēsio erroris Landuni. Vnde reprehendendus est meritò Iandunus, qui obcæcatus dictis Auerr. dicit se simplici fide tenere, veritatē, quia rationes physicæ sunt fortisimæ, cùm támen nō sola fide, sed ratione naturali clara, & doctis Aris. constet illud esse figmentum.

Imò verò monstrum quoddam non ab simile ab illa ficta. Dialecticorum chimera, vt iam posint similibus exēplis abūdare. Si quis adhuc plura aduersus hanc sentētiā desideraret, reperiet apud Albertum alia triginta sex egregia argumenta, vt alios auctores omittam, quæ tamen omnia vitandæ prolixitatis causa relinquo. Accedamus ergo ad quintam nostrę disputationis partē propositā, & euertamus illud aliud cōsimile delirium, Achilini, & Mirandulani.

Sit ergo hæc conclusio. Falsum est, secundum veram philosophiā & rationem, & secūdum Aristotelem, quod sit vna forma informās in omnibus hominibus. Confutatio opin. erronea Achilini, & Mirādulani.

Hæc quidē opinio vnius formæ informantis, tā est per se ipsa considerata, à ratione aliena, tā absurda, tam satua, & tam impia, vt vix digna sit, contra quam disputetur tamen præter illa omnia, quæ contra impium Auerroem attulimus, quæ etiam maxima ex parte hāc quoque opinionē, seu errorē euertunt: aliqua pauca nunc addemus aduersus hanc, quæ eam proprius impugnent: quibus ostendamus non solùm rationi, veræq; philosophiæ, sed etiā Aristo. aduersari. 1. Concl.

Igitur primò potest refelli testimonijs Aristotelis. 2. Physicorū, tex. 26. ait, eandem esse rationem materiæ & formæ, quippe cū sint correlatiua. Item. 2. de aīa tex. 24 Vniusquisque actus est in ꝓpria materia, & nō in multis materijs. Imò, inquit, vno variato, variatur & alterùm, quippe cum sint relatiua. Item. 2. de anima, tex. 7. & 7. Metaph. 49. inquit. Vnitas & distinctio, & esse rei sumitur ab actu & 1. Ab authoritate testimonijs Aristo. 1. 2. 3.

4. forma. Item 7. Metaphy. text. 15. fatetur impossibile esse, vt idem numero sit multorum singulorũ ratio ac substantia, & similia. quę omnia sane maximè repugnant huic sententię.

Rõnibus Prima. Confutatur etiã ratione. Prima ratio ex absurdissimis quibusdã, quę ex hac opinione sequuntur, & inter se etiam contrarijs. Nam si vna esset forma in omnibus, ergo omnes homines haberent easdem animę potentias, eundem numero Intellectum, voluntatem, & memoriam, & easdẽ operationes, & accidentia spiritualia eadẽ numero, vtpote in eadem numero aĩa: quod sane est per quã ridiculũ, & falsum, & contra experientiam.

2. Et contra, sequeretur, quòd illa anima in vno esset statua, in alio sapiens, in vno prudens, in alio imprudens, in vno iusta, in alio peccatrix, in vno beata, in alio misera, atq; ita illa eadẽmet anima numero esset simul & semel eodem tempore sapiens, & insipiens, iusta & iniusta, imò misera & beata, imò & dãnata in inferno post mortẽ. s. impiorum, & in gloria post mortẽ. s. Sanctorum, & piorum.

3. Prętereà tertiò, sequeretur aliud absurdissimũ, videlicet, quòd stultus homo & sceleratus haberet animam optimam & sapientissimam, & contrà vir omnibus virtutibus ornatus, & sapiens haberet animam insipientissimam, & sceleratissimam: & hoc manifestè sequitur: nam cũ sit vnamet numero, aĩa in vtrisque, oportet, habeat sua in se bona, vel mala spiritualia, quæ immediatè inhærent ipsi aĩæ, & maculas ac reatus peccatorũ, & bonorũ operum merita, quæ fuit vel in hoc, vel in illo homine: nã verè ea fecit, quãuis diuersis locis, & in diuersis corporibus.

4. Itẽ sequeretur, quòd vna & eadẽ res numero naturaliter posset esse in diuersis locis, & quidẽ distinctis & separatis inter se: & quod peius adhuc, vna numero pars in multis distinctis totis, & vnum in has siuè in multis subiectis: imò vero si de hac cõceditur, ergo & de alijs rebus esset possibile naturaliter. Probatur: quia difficultas essẽdi in pluribus locis simul, eadẽ est vtrobique, & eadẽ inconueniẽtia in hac & in alijs rebus sequerẽtur.

Prætereà. Vel est essentia cõpleta, vel incompleta: si completa, ergo nõ informans: si incompleta, ergo completur, & perficitur per habitudinem ad vnam materiam, & ad vnum solum compositum. At non completur per vnam materiam, nec per aliã, &c. ergo sic maner semper incompleta, & imperfecta: imo quotidie etiam mutaret perfectionem, cùm quotidie nouam acquirit materiam, & nouam in particulari deperdit.

Confirmatur. Forma informans est ꝓportionata capacitati informati, ita, vt nec excedat, nec excedatur: alioquin si forma excederet, tunc materia non haberet proportionẽ cum illa, atque ita non esset

esset essentialis vnio cũ materia. Præterea sextò. Eadẽ forma ha

6. beret infinitos act⁹ formales, quos daret quotidie successiuè: atque adeò sequeretur, quòd esset infinitæ virtutis informatiuæ: quod euidenter probatur calculatione cõmuni. Nam illa forma, quę posset vnum tantum actum formalẽ talẽ efficere, esset alicuius virtutis informatiuæ: & quæ posset duos tales actus formales efficere, esset in duplo maioris virtutis: & quę quatuor sic successiuè esset in quadruplo maioris virtutis informatiuæ successiuè, & sic sine termino: ergo quæ infinita poterit successiuè corpora deserere & informare, esset infinitæ virtutis.

Confirmatur. Quia consimili ratione Aristoteles colligit primam causam infinitæ virtutis motiuæ, quia successiuè moueret infinito tempore: vt ipse putauit.

Prętereà septimò. Esset concedẽ

7. da ista ꝓpositio, oẽs hoĩes sunt v-n⁹ homo formaliter: sicut si oĩa alba vnã numero haberẽt albedinẽ, esset cõcedendũ, quòd omnia alba essent vnũ album formaliter.

Præterea. Forma informãs de-

8. bet esse intrinseca & propria eius cuius est forma. Nam si forma haberet, vt posset dare aliũ actũ alteri rei, sanè non esset informãs propriè. Hac enim ratione accidens commune non dicitur proprium, sed cõmune: Imò nec in ipso accidente cõmuni vnũ accidẽs: potest esse in multis, si est vnum numero: quod tamen isti concedunt in forma substantiali vna numero.

Præterea nonò, ex corpore ipso, seu materia idem probatur. Nam 9.
materia põt quidẽ esse sub varijs formis: tñ vel secundùm diuersas portiones suas, vel successiuè diuersis tẽporibus. Be nõ est imaginabile, quòd eadem portio materię sit sub diuersis formis eiusdem speciei simul: sed forma multò magis debet esse cõtenta, quàm materia: ergo si hoc est impossibile in materia, multò magis in forma.

Confirmatur. Nam materia habet capacitatem ad totum actum formæ: ergo cùm informatur à forma, non erit possibile, vt eadẽ forma informet alias materias.

Confirmatur secũdo: quia si materia informaretur à forma, ita vt forma posset informare aliã: ergo omnes materiæ non essent plenè informatæ, sed semi informatæ: quare oẽs homines essent semi homines, non perfecti homines.

Pręterea. 10. Si hęc forma potest 10.
plura simul corpora infomrare, & ad hoc habet aptitudinẽ, inclinationẽ, & capacitatẽ, ac potestatẽ, quæro, Ad quot numero informãda? an ad duo tãtũ, vel tria, vel cẽtũ, vel mille, vel abm ille millĩa simul, &c. vel ad infinita simul corpora ĩformãda? Nõ infinita simul corpora: qa esse nõ possunt: & frustra talis esset potẽtia, quę nõ posset aduersum reduci, & inanis talis nãlis apetit⁹. Si verò ad cẽtũm ille v.g. simul, vel mille millia simul. Iã

ergo si pauciores essent homines, vt cum peste moriuntur, tunc illa forma esset violenter suo appetitu priuata: & contrà illo numero expleto non possent plures tunc alij generari homines, quousq; illi morerentur: ac si vacarent generationi, non possent tunc illa plura corpora informari, sed oĩa corpora nascerẽtur mortua: quæ sunt dictu ridicula.

11. Præterea sit vndecimum argumentum, ex cogitatiua, quam isti simul ponunt, à qua volunt homines habere distinctionem: eadẽ.n. de hac dici possunt, quæ cõtra Auerroes, & plura. Nam hæc cogitatiua vel dat esse humanum vltimum, vel non. Si dat: ergo rationalis non est informans, nec dat vltimum esse homini. Si nõ: ergo illa non dat vltimam vnitatem & distinctionem: nam distinctio sumitur ab vltimo actu, ex Aristotele. 7. Metaphysi. tex. 49.

2. Item cogitatiua illa, quæ informat, dat esse per se, ergo facit vnũ per se, & nõ per accidẽs: quæro, an illud per se sit homo rationalis, & intellectiuus, an sensitiuus tãtùm. Non primum, quia illud facit anima rationalis superueniens: ergo est vnum per se sensitiuum: ergo tunc sequeretur, quòd esset homo compositus ex illo bruto, & anima rationali: at hoc absurdum.

3. Item, quia sequeretur eúndẽ hominem esse bis indiuiduum diuersę speciei: nam primò esset cogitatiuum. Secundo per rationalem informãtem esset homo, & sequeretur habere duo esse, humanum, & illud sensitiuum.

Denique omnes rationes, quę fiunt contra pluralitatem animarum, quibus illa etiam opinio erronea esse conuincitur, vt posteà suo loco ostendemus, hanc etiam opinionem euertunt, & impietatis planè conuincunt.

Tãdem, si ita placet delitare, vt vna sit informans anima in tota specie humana: posses etiam consimiliter delitare in alijs animãtiũ speciebus, & eadẽ facilitate vtrunque defenderes, & ratione consimili: neque verò plura absurda ad hoc, quàm ad illud sequerẽtur. Sic autem asserere de alijs speciebus, esset noua res, & summa stultitia, aut plusquàm stultitia.

Confirmatur: quia illud asserere est cõtra omnes alias species non solum animalium, sed rerum omnium, quę omnes in indiuiduis habent vnam materiam numero differentem, & vnam similiter numero differentem formam.

Postremo hic error de vnitate Intellectus in omnibus hominibus, damnatus est in Concilio. 3. Lateran. sub Leone X. antea citato, sess. 8. & locis antea citatis. Quocunque ergo modo dicatur, siue assistat, siue informet, error est, aut potius hęresis, si vnicus dicitur. Nã & hinc sequeretur, vt aliquid ex Theologia proferamus, animam rationalem Redemptoris nostri, & Iudę esse eandem, atq; adeo esse

se cum Iuda damnatam: quod esset impijssima hæresis: imò sequeretur, nullum esse discrimē electorum, & prædestinatorum, dānandorum, & saluandorum post mortem. Qui ergo secundùm rationē naturalem, vel secundùm Philosophiam id esse verum, vel etiam probabile diceret, tum fatuè, tum hæreticè erraret. Qui verò secundùm Aristotelem assereret, nō solùm id falsè, vt ostendimus, diceret, sed magnā insipientiæ, & contradictionis notam ipsi Aristoteli, ne dicam sibimet inureret: & in hac voce non nihil quoque impietatis subest, cùm penè idem apud plerosque valeat, hæc vox, (Secūdùm Aristotelem,) & illa (Secundùm Philosophiam) in Concilijs condēnata. Et de his hactenus.

6 Accedendum iam erit, ad sextam nostræ disputationis partem propositam, vt ostendemus, quid secūdū veritatē, & secundū etiam Aristotelē tenēdū sit, & asserēdū.

Primum fundamētum. *Quid verè sit tenendum, quod naturæ animæ rationalis sit media inter sensitiuas, formas, & Intelligētiás seu Angelos.*

Sit itaque primum fundamentum. Anima rationalis nō est purè intellectualis substātia, nec purè sensitiua forma, sed media quædam substantia vtrunque complectens. Est enim sic Intellectualis, vt sit principiū sentiēdi, in quo ab intelligētijs differt: sic aūt sensitiua vt sit principiū intelligendi, vt differat à puris formis, & hoc vtrū que sub vna simplici substātia cōtinet: vnde dici solet orizon formarum spiritualium, & corporaliū, & cognouit Arist. cū in homine idē fecit principiū sentiēdi, & intelligēdi secundū substantiam.

Ex hoc fundamēto sequuntur tria. Primum, quod anima rationalis sit forma informans.

Ex hac natura sequitur primò, quòd anima rationanalis sit secūdùm suam substantiam forma informans: non enim aliter sensitiuam naturam comprehēderet, & tamen sic forma, vt per se posit separata existere, & in hoc includit intelligendi naturam.

Quòd duo sint animæ potentiarū genera.

Sequitur secūdò, ꝙ geminę potentiæ ab anima procedant: quædam, qua parte est principiū sentiendi & forma, & hæ sunt sensitiuæ, quæ communes cum corpore sunt, cū ab ipsa, vt forma est, procedant: quædam intellectiuæ, & ipsius solius sunt, quia ab ipsa, vt apta est per se esse, sequuntur. Idē dico de operationibus, quæ medijs potentijs exercentur.

Quòd anima sit non pura intellectiua, vt Angelus, sed rationalis.

Sequitur tertio, quòd hæc est causa, quare homines intelligere sit cum discursu: quia nō est purum sed à sensitiuo depēdens, & cum eo essentialiter cōiunctum. Nec est simplex intelligere, vt simul omnia intelligat, vt Angeli, sed vnum ex alio; & vnū post aliud: & hoc significat illa differētia hominis, rationale. Dicit enim discursum ex vno ad aliud; & ita esset dicit sensitiuū cū intellectiuo, vel intellectiuum cum sensitiuo.

2. Fundamentum. Triplex animæ status.

Sit secūdùm fundamentū. Anima rationalis, quātū ad intellectiuam partem, habet tres status.

1.

Primus est, cùm solā habet potentiam ad intelligendum, sicut visus ad vidēdum: & hoc à natura

habemus. Cùm enim animam recipimus, statim est cū tali potentia producta: & ob id dixit Arist. 6. Ethic. c. 11. Sensus, & Intellect⁹ à natura sunt. Et sect. 30. Proble. q. 4. dicit, opus esse naturæ mentem, quam simul recepimus cum anima, & manum cum corpore.

2. Secundus status est, in quo Intellectus habet habitus, & artes, ac scientias: non enim per se poterat intelligere perfectè: & hic status nō est à natura, sed longo pòst tempore: inuentione enim, & labore, ac studio ista consequimur; ob id dicit Arist. 6. Ethic. c. 11. Nemo sapiens à natura. Et problemate allegato; scientias, & artes esse opera nostra, mentē opus naturę.

3. Tertius status est, in quo est iā in actu perfecto, & intellectione: & hoc posteriùs aduenit, nec continuè durat: quia nō semper intelligimus: idcirco Arist. 12. Metaphys. text. 39. dixit, q̄ beatitudo nostra, quæ in tali actu cōsistit, esset nobis pauco tēpore: Hic autē dicitur Intellectus in actu, & duplex est. Quidā speculatiuus, cùm cognoscimus res nō in ordine ad opus. Quidā practicus, quo cognoscimus ad operandum. Et speculatiuus est triplex. Physicus, quo cognoscimus res physicas. Mathemathicus, quo res mathematicas. Cōtēplatiuus. quo res abstractas: & hic est vltimus omnium.

Nota varias distinctiones seu acceptiones Intellectus.

Nota valde. Cùm audis tot distinctiones Intellectuū, ne putes esse multas potentias, sed vna est secundùm varios status. Et prę oculos habe has distinctiones, nā Arist. & Philosophi diuersos loquendi modos habent, qui fuerunt occasio errandi ignorātibus. Cùm ergo audieris, Intellectū contēplatiuū aduenire pòst, intellige significare, q̄ potentia tardè perficitur secundùm talem tactum. Similiter cùm audieris, Intellectum non inesse hominibus omnibus, nec dormiētibus, intellige de Intellectu perfecto per habitum, vel per actum. Alia multa per hæc intelliges passim.

Ex his omnibus colligamus cōclusionem: quòd rationalis anima forma est informans, ac ob id multiplex secundùm multitudinem indiuiduorum, & secundū veram Philosophiam, & secundùm doctrinam Aristot.

Quæ satis ex dictis probata est rationibus, & testimonijs pro veritate contra Auerroem, quibus etiā, si quis rectè consideret, etiam Themistij opinio, & omniū aliorum, qui animā faciūt assistentē, confutantur. Quòd autem anima rationalis sit forma informans, & in singulis hominibus propria, non solùm per philosophiam veram tenenda est, sed Fide catholica, quæ stabilita est in concilio Viennensi sub Clemente. V. & habetur in Clementinis de summa Trinitate, & fide catholica. c. vnico, & in Concilio Lateranen. sub Leone. X. sess. 8. vt antea in propositionibus diximus fide tenendas initio primi libri positas,

propo-

propositione tertia. Et in eodē Lateranense error ille cōdēnatus, ꝙ sit vna in omnibus hominibus, vt illic diximꝰ, propositione prima.

[C]oclu. 2. Et ex hoc quoque sequitur definitionē esse vniuocā, & genericā, quāuis habeat aliquid impropriæ analogię: in quoque enim genere est talis analogia, secundum quam perfectior est vna species altera: & anima rationalis est alijs perfectior: sed hoc nō aufert vniuocationem.

[D]issoluū[m] [ult]ir argu[m]ēta con[tr]aria. Superest, vt in vltima parte argumentis respōdeamus, in quarū solutione multum declaratur res hæc.

Ad pri[m]um ex [a]uthorita[te] [a]ssumptū. Ad primū, quod ex authoritate sumitur, dico ꝙ ille locus. 1. de anima, vt illic diximus, loquitur de Intellectu secūdū sentētiā Empedoc. q erat Deus: illic enim contra Empedoclem loquitur.

Ad duo [a]lia testi[m]onia. Ad alia duo testimonia dico, ꝙ Intellectus sæpe ab Arist. dicitur separatus, & purꝰ, nō, quia sit per se subsistens, vt malè intelligit Auerroes, & falsò, sed quia possit per se subsistere, & nō sit virtus organo alligata; neque inhærēs corpori, hoc est, ita ab eo dependens, vt non possit separari, & inextensa, & immaterialis, & quia intelligere nō exerceatur à corpore, neq; etiā à cōposito immediatè, sicut sentire, sed ab ipsamet anima.

Ad [a]liud testimoniū. Ad locum De generatio. animal. dico, quòd si aliquid concludit, potius est pro Platone, & Pythago. ꝙ animæ rationales præcesserint corpora: hoc enim illic videtur dicere: de vnitate tamen intellectus nec vllum verbum est.

At quia talis opinio Platonis, & Pythagoræ est etiā contra Arist. respōdeo ad locū istū tripliciter.

Primò dico, ꝙ si in hoc loco dicit mentem antecedere corpus, in alio loco. 12. Metaph. tex. 17. dicit, impossibile esse mentem antecedere. Cū igitur isti duo loci sint contrarij, tunc argumēto vti oportet ad mentem Arist. dignoscendam: Primò illic esse Aristo. sensum, fatendum est, cui plura alia loca consonant; sed ostendi superius, qualiter illi loco Metaphys. multa alia respondeant, non alteri: ergo talem esse sensum Arist. *1. Solut.*

Fatēdū est pręterea, quia quę dicit in Metahp. nō potest adscribi vlli Philosopho: nullus enim tale dixit ante ipsum, at ille locus conuenit cū Platone: ergo credendū est illic secundùm morē Platonis fuisse locutum, præsertim, cū illic multorum sentētias expresserit. *Cōfirmatur solutio.*

Adde, quòd illic non erat locus id examinandi, quia historiā animalium docebat, hic verò est Metaphysicus, vbi id ex professo examinabat. Fatēdū ergo est, mentē hominis esse formam, non antecedentem tempore effectum, secundùm Aristotelem: & profectò hæc mea solutio mihi satisfacit. *Cōfirmatur iterū.*

Dico tamen secundò, quòd illa loca non contradicunt. Cùm enim dicitur Intellectus de foris venire, non significatur, ꝙ sit ante corpꝰ ipsa anima: sed loquitur de In- *2. Solut.*

Intellectu secundùm habitũ, qui perfectus est: cunque tota perfectio Intellectus non sit à natura, sed magna ex parte post, & est opus nostrum: ob id dicitur de foris venire: & huic consonat quod dixit Proble. sect. 30. q. 4. quòd mens, non statim nobis cõtingit, quia habitus, qui ipsius perfectio sunt, nõ sunt à natura. Et in hoc differt à sensu: sensus .n. nõ indigẽt habitu, sed statim à natura pfectus datur, propterea Intellectus cum habitu assimilatur sensui soli, vt docet Arist. 2. de anima tex. 59. & hæc est bona expositio, vt vterque locus concilietur.

3. Solu. Dico etiam tertiò, quòd anima rationalis dicitur extrinsecus aduenire, non quòd antecedat corpus: sed quòd non educatur de potentia materiæ, sicut cæteræ formæ. Quòd si dicas, Ergo iam admittitur creatio secũdùm Arist. Neganda est consequentia: nam Arist. non vocat creationẽ, cùm aliqua forma educitur de potentia materiæ, vel producitur in materia: nam aliter lumẽ crearetur, & species sensibiles & intelligibiles, quæ secundùm ipsum, nõ educuntur de potentia materiæ vel subiecti: sed inducuntur ab agente. Quòd si illam vis vocare creationem, vocabis & hanc: nõ enim refert, quòd sit substantia, vel accidens, quantum ad hoc: sed tamẽ hoc sufficit, vt absolutè non dicatur res ex nihilo fieri, siquidẽ præsupposito subiecto, in quo fiat, licèt non ex illo, atque ita hæc simpliciter, & propriè non dicetur creatio, ac si Angeli producerentur, sed icreatio, seu concreatio.

Atque hæc doctrina in Aristo. obseruanda est: nam secundũ veritatem, certum est; animas rationales à Deo solo creari: at Aristo. fortè produci credit ab vniuersalibus agentibus simul cum proximis causis. Not[a] in[...] Sto[...] ma[...] tur.

Vel certè circa id non considerarit; aut si considerauit, tamen tacuit ea de re, & quãuis Aristoteles creationẽ non cognouerit, nec expresserit, tamen ex eius doctrinæ principijs optimè probatur: & hoc est vnũ de animæ rationalis creatione satis vehemens cũ alijs, vt in lib. Physicorum diximus.

Ad secundum distinguo maiorem. Dupliciter enim aliquid dicitur habere materiam. Vno modo tãquam partem sui, sicut compositæ physica, quæ ex forma & materia constant. Altero modo, quia est in materia receptum, vt formæ accidentales, atque substãtiales. Dico ergo, quòd nõ solùm multiplicatur numero, quod habet materiã priori modo, sed etiã posteriori, vt satis patet in formis inanimatorum. Cùm igitur rationalis anima verè sit forma in materia, multiplicabitur numero.

Cùm autem Aristoteles dicit, Intellectum esse separatum, non intelligit, quòd realiter sit abstractus à materia, cum text. 36. lib. 3. dixerit esse in magnitudine: sed

loquitur

loquitur de potentia animæ, qua intelligim⁹, quæ separata dicitur, quia nulli affigitur organo, sed p se Intellectionē exercet: quod superius declaratum est satis.

Præterea. Substantia ipsa rationalis animæ dicitur etiā separata à materia, quæ licet informet, sed non inhæret, & non ita ab ea pendet, quin possit separari; atque etiā quòd est indiuisibilis, & non extensa corpori, & immaterialis.

Ad.3. Ad tertium, quod est ipsorum Achilles, scilicet de infinito numero animarum, examinemus: qđ incōueniens ex hoc sequatur.

Auerr. i cōueniētia tria. Auerr. dis. 1. c. 8. solùm duo impossibilia ponit. Alterū est, quòd infinitum susciperet magis, puta, si modò sint animæ infinitæ, plures erunt post centum annos. Alterum est, quòd totum est æquale parti, nā animæ, quæ modò sunt, & quæ simul erunt, post mille annos tot erunt: quia vnum infinitū non est maius altero, & tamen numerus animarū, quæ modò sunt, est pars illius numeri aīarum, quę sunt, & erunt. Adde tu tertiū incōueniens, quòd Arist. 3. Physic. negat prorsus infinitū numerū actu.

Solut. horū inconueniētiū. In primis secūdū veritatē, hoc nihil valet, tenem⁹ enim mūdū non fuisse ab ęterno, nec potuisse esse.

At, vt hoc diligenter in Arist. soluamus, examinemus, an repugnet ipsius principijs. In primis non inuenitur principium aliud, cui repugnet, nisi ille locus. 3. Physic. Sed quāuis talis locus id exprimeret, nonne melius esset asserere illud non esse verū, quā negare totū contextū librorū de anima, & peruertere multa alia principia, vt deduximus?

Sed ille locus non contradicit huic dicto, imò, id esse ex principijs Arist. euidenter ostendā. Nō enim negat Arist. quodlibet infinitum. Ipse enim mundū ab æterno credidit, vt notū est. Dicat mihi Auer. quot dies præcesserint. Necessariò fatebitur esse infinitos, & quotidie tamē addūtur de nouo dies, & ita illa sua sequentur inconueniētia. Iterū petā, quę sint plura, nunc dies, an horæ. Si dicet, Horas: ergo vnum infinitū dabit maius altero. Si dicit neutrū esse altero plus; ergo pars est æqualis toti: quod igitur ipse reputat impossibile in numero infinito animarū, necessariò fatebitur in numero dierū, imò Aristotelis ipse tenetur id fateri.

Dicet, mihi Auerro. quòd dies actu nō sunt sicut animæ, ideo qa in tēpore id fit, nō in animalibus. *Obiectio.*

Auerr. cōfutatio Sed vana hæc est responsio. Primùm, numerus dicit formam, scilicet multitudinem, & pluralitatem, & dicit materiā scilicet ipsas res: peto, An repugnantia, quòd non sit numerus infinitus, nūquid ex forma, an ex materia prouenit? Si dicas, Ex materia: petam, Quare repugnat, esse res infinitas ex parte rerum? Non inuenies illam repugnantiam, nisi quia materia est finita, vel locus, qui non po-

potest infinita capere. Hæc ergo repugnantia in corporibus erit solùm occupantibus locum; non in his, quæ locũ nõ occupãt, vt accidẽtibus, & animabus, & punctis.

Si dicas, Ratione formę, cũ forma numeri consistat in multitudine: profectò impertinẽs est, quòd res existãt, vel prætererit, quominus infinitũ esse nõ posset. At videmus Arist. concedentẽ dies infinitos esse: ergo non negauit infinitum actu quodcunque, sed solũ corporum, & partium, quæ resultant ex continui diuisione: talem enim numerum infinitum non esse docuit. 3. Phys. nõ tamẽ quemcunque; aliter non posset dicere mundum ab æterno fuisse.

Adde vnum, ꝙ docet. 4. Physi. ꝙ tempus dicitur existere, cũ vnũ nunc continuatiuũ tẽporis adest; quomodo dicimus, nunc esse talẽ diem, talem annum. Cùm ergo totum tempus præteritũ, & futurũ continentur præsenti nunc, & sit infinitum, iam secundùm Arist. principia, actu infinitum est.

Adde etiã, quòd secundùm Aristotelẽ, sunt infinita puncta in cõtinuo actu, non dico actu separata, sed actu existentia, & infinitæ partes, licèt nõ actu separatas, sed actu existentes, & in potentia separabiles: ergo non negat Arist. omnẽ infinitũ numerũ, nec ipsius principijs repugnat animas infinitas esse: & quãuis repugnaret, potius oportebat dicere sibi nõ constare: quod melius esset, quàm tã fatuam sententiã illi imponere.

Quartò respondemus præterea, vt antea dicebamus, Aristotelẽ fortasse nõ præuidisse hoc inconueniẽs infinitatis animarũ, quod sequebatur ad suã illã mũdi æternitatem: sed posteros Philosophos hoc considerasse, & intulisse, & ideò hæc eis fuit causa varia in Aristotele sentiẽdi hoc argumento perturbati: nã vnus ideò mortales fecit animos, vt Alex. alter vnicũ posuit Intellectum, Auerroes, alius trãsmigrationẽ animarũ induxit cũ Pythagora; alius cõcessit infinitas animas, vt Auicẽna, quod in rebus partialibus, & incõpletis nõ putauit incõueniẽs. Deniq; vt mũdi æternitatẽ defenderent, variè delirarũt, nesciẽtes argumentũ soluere: cùm tamen nullo melius cõtrà collegissent, ex tali inconueniẽti mundũ ab æterno non fuisse, vt habet veritas: sed vt antea diximus, fortè Aristoteles hoc non cogitauit, nec considerauit: aut, si considerauit, certè id tacuit. Habes itaque sufficienter solutum argumentum.

Ad quartum respondeo, quòd species intelligibiles potest dupliciter considerari. Vno modo secũdùm suum esse: est enim accidens quoddã, & sic singulare quoddam est: non enim est vniuersale aliquod existẽs extra singularia, & tale inhæret Intellectui. Altero modo secundùm quod repræsentat, & sic dicitur vniuersale in repræsentando, per ipsam.n. vniuer

sale cognoscimus. Dico ergo, quod vt Intellectus recipiat speciē, nō enim est opus, quòd sit vniuersalis, imò necessariò debet esse natura singularis: nam species est accidens quoddam singulare, quod à subiecto sumit singularitatē: sed sequitur, quòd Intellectus non sit virtus organica. Nā singularitas non impedit cognitionem vniuersalis, sed organum: nos autē Intellectū non alligamus organo.

Dubium Quòd si petas, quare virtus organica non cognoscat vniuersalia: *Solutio.* respondeo, quia species recepta in organo, est accidens corporeum, & diuisibile: nihil autem tale potest repræsentare vniuersale, quod est immateriale: at species recepta in Intellectu spirituale, accidens est, & indiuisibile: ideoque repræsentare potest naturam separatè, & vniuersaliter. Est autem notanda solutio, quæ non solùm soluit sufficiēter argumentum, sed ignorantiam id asserentium ostendit.

Ad. 5. Ad quintum dico simpliciter, illud esse falsum, Omne quod incœpit, habet finem. Nam est textus Arist. in cōtrarium expressus. 12. Metaph. tex. 17. Mens nō fuit ante effectum, tamen manet pòst. *1. Solutio* quod autē dixit. 1. Cœli tex. 102. solū loquitur cōtra Philosophos, qui mundum ex materia aliqua factum posuerunt, & duraturum semper. Contra hos argumentatur, quia si generatum est, corrumpetur, cùm materia sit eiusdem rationis semper, scilicet in potētia. Ex hac ratione colliges intentionem ipsius. At anima nō habet in se materiam, ratione cuius corrūpi posit, sed est in materia: & tantùm probat, quòd separabitur, à materia: & hoc non negamus.

Secundò respondemus illā propositionem esse verā de inceptione per generationem, videlicet per motum, & ex materia. 1. de *2. Solutio* qua loquebatur ibi, & intelligebat Aristoteles. Nā, quod sic generatur, corrūpatur, &, quod est ita generabile, est etiā corruptibile; at verò quòd creatur, & non incipit per generationem, sed per creationem, non sequitur, quòd corrumpatur, nec quod sit corruptibile; sed quòd sit annihilabile, quod per eandem videlicet causam, & potentiam, per quam fuit creatum, possit annihilari, scilicet diuinam, & hoc verū est. sed non etiam sequitur necessariò, quod annihilabitur re ipsa, quia tā creatio, quàm annihilatio ex ipsa Dei sola voluntate libera pēdeat, sed nec Deus opus suum destruet, & tantum opus.

Ad sextū facilis est solutio. Di- *Ad. 6.* co, quòd omne quod est in materia sic, vt in omnib⁹ suis operationibus pendeat à dispositionibus materiæ, corrumpetur vtiq; separatum à materia: at non sic est de rationali anima, licet sit in materia, non in omnibus ab ea pendet, & ideo quantū ad hæc manebit. Vnde hinc etiam fit, vt non ipsa anima, sed eius sola vnio cū

cor-

corpore pēdeat à diſpoſitionibus.

Ad. 7. Ad ſeptimum, cui multum con
1. fidit Iandu. reſpōdeo dupliciter. Primò, idem retorqueo argumentum de materia. Materia eſt vnita formæ ignis ſecundùm ſe. Peto de illa vnione, vel eſt ſubſtantia materiæ, vel accidens. Si ſubſtantia: ergo ſeparata forma ignis, corrumpetur materia, quia deſtruitur vnio. Si eſt accidens, peto, vel ſeparabile, vel inſeparabile. Si inſeparabile: ergo corrupto illo per deſtructionē formæ, etiā deſtruetur materia. Si ſeparabile: ergo poterit manere materia cū forma vnita abſque vnione. Vide ſimile argumentū eſſe contra ipſum. ex quo apparet eſſe vanum argumentum.

2. Reſpondeo ergo, quòd vnio ſumitur pro actione, qua duo coniūguntur, & nō ſic modò loquimur. Altero modo pro mutua habitudine coniunctorū, quæ dicitur reſpectus quidā tranſcendentalis, & talis eſt ſeparabilis ab anima rationali, ſed tunc non manebit in materia, ſed per ſe, ſicut albedo ſeparabilis eſt ab homine albo, ſed non manebit albus.

Ad. 8. Ad octauū ſatis eſt alibi reſponſum. Non enim materia, non forma producitur, vel corrumpitur, ſed cōpoſitū: quomodocunque autem cōpoſitum non ſit, ſiue corrupta forma, ſiue recedente, dicitur corrumpi.

Ad. 9. Ad nonum poſſet idē retorqueri contra ipſos. Nam ponunt animas brutorū perfectorū indiuiſibiles, & informare: ſed tamen dicimus id non eſſe inconueniens: quod paulò inferiùs examinabimus in quęſtiōe quadā circa hoc.

Ad decimum dico, quòd anima non eſt prorſus vt cæteræ formæ, ſed habet participationem cū incorporeis ſubſtātijs, quatenus per ſe poteſt eſſe, ideoque potentias quaſdā habet non organicas. Nec ob id dicuntur abſtractiores potētiæ, quàm anima; quia licèt non ſint organicę, non tamen ſunt per ſe, ſed in ſubiecto, ſcilicet animæ: res autē magis abſtracta eſt, quia magis per ſe eſſe nōn poteſt. Ad.

Alij concedunt id, quòd abſtractior ſit potentia: ſed melius mihi videtur, quòd dixi prius.

Atque hæc ſint ſatis de hac quęſtione, quæ multa cōtinet vtilia, tū per ſe, tum ad ea quæ ſequūtur. Sed iam ad Ariſtotelē redeamus.

CAPVT. II.

Quoniam autem ex obſcuris quidem.

TEXT. 12.

POſtquam Ariſtoteles animæ defintionem in cōmuni poſuit, nunc intendit aliam animæ definitionē ponere, quæ diſtinctiùs explicet animarū ſpecies, & quę reddat cauſā pręcedētis definitionis. Def. dan. defin. form. ſeu cauſſ.

Prius autem modum procedendi explicat, qui eſt, Ad obſcuris, ſcilicet, natura, nobis autem notio- Qu. cedo. & in. Ariſt. intent.

tioribus ad nôtiora secundùm rationem procedere.

Explicato modo procedẽdi, intentionem ponit, se velle definitionem animę aliam tradere, quę causam contineat, & causam det: quia nō solùm oportet tradere de re definitionem, quòd sit, sed cur etiam sit, quod explicat exẽplo.

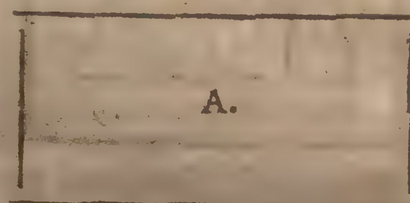
Not. definitionum causaliũ triplex genus. Aduertendum tamen, definitionum triplex esse genus, vt habetur. 1. Poste. ca. 7. Quædam est definitio, quæ per formam, vel materiam datur: vt Eclypsis est priuatio luminis astri, Domus est cõpositum ex lapidibus, lignis, &c.

1. Quædam quæ datur per finem, vel efficientem: vt Domus est vas conseruatiuum, seu contentiuum, hominum. Eclypsis Lunę est interpositio terræ inter Solẽ, & Lunam: & hæc propriè causalis dicitur.

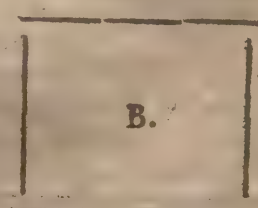
2. Alia vtrunque comprehendit, & causam, & formam, seu materiam: vt Eclypsis Lunæ, est priuatio luminis ex terræ interpositione. Domus est constructum ex lapidibus, & lignis defendẽs nos ab incommodis externis.

Not. 1. Prima definitio dicitur, vt conclusio: quia demonstrari solet per secundã, quæ ob id dicitur demõstrationis mediũ. Tertia dicitur demõstratio positione differens: quia continet omnia, quæ in demõstratione sunt, scilicet mediũ, & prædicatũ, nempe vtranq; definitionem, deest tamen forma syllogistica. Arist. solũ duarum primarũ meminit, priorẽ dicit explicare quid res sit, seu rẽ ipsam: posteriorẽ verò explicare causam, & vtraq; dãda est in re habẽte illas.

Not. 2. Ad intelligẽtiã exempli Arist. de inuentione mediæ lineæ. Ad exẽpli Arist. intelligentiã, aduerte, quòd dato vno quadrãgulo rectilineo, potest dari vnũ quadratum tantam aeram includens. Voco autem quadrangulum figuram quadrangularem duorum laterum æqualium, vt. A.

Quadratum verò omnium quatuor æqualium, vt. B.

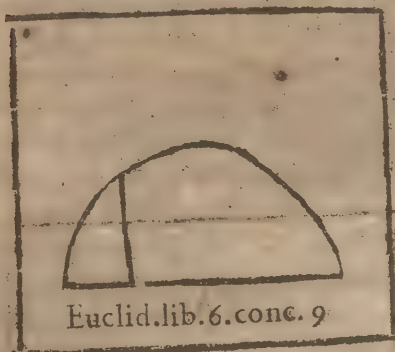

Quadrare autem quadrãgulũ, est dare, & inuenire vnũ quadratum ęquale illi, quod fit per inuentionẽ mediæ lineæ. Media linea est illa, quę inter latus maius quadrãguli, & latus minus, ita se habet, vt in qua proportione est mai⁹ ad ipsam, in eadẽ est ipsa ad minus, ex tali linea quadratum factũ est ęquale quadrangulo dato.

Inuenies illã sic, coniunge latus maius & minus in rectũ, & super

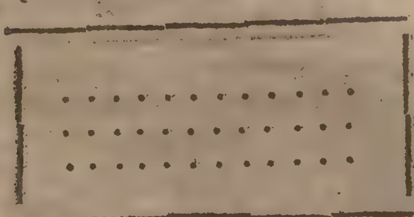
 illam

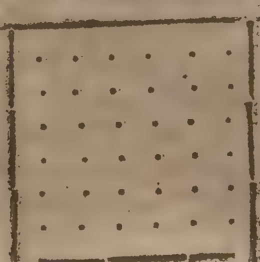
illam totã lineã describe semicirculum,& à puncto coniunctionis erige lineam vsque ad circumferentiam,& illa est media, ex qua fit quadratum æquale.

Euclid.lib.6.conc. 9

Idẽ ostẽdetur in numeris. In numeris hoc est facile. Fac quadrangulum ex duodecim,cuius latus minus sint tria, sume numerũ mediũ proportionaliter inter duodecim,& tria,quæ est sex, & fac quadratũ,id est,sexties sex: tũc tãtũ resultat ex ter duodecĩ, sicut ex sexties sex. Respice factas figuras,& ex eis facili⁹ intelliges.

Nota exempli Aristotelici in animæ definitionem applicationem. Aduertendum ergo, quòd quadrationem,quæ dicitur tetragonismos,possumus bifariam definire. Vno modo definitione quid est,scilicet. Quadratio est cõstructio quadrati,æqualis quadrangulo. Altero modo definitione explicante causam,scilicet, Quadratio est inuentio medię linee inter latera inæqualia quadrãguli. Hęc explicat causam,scilicet, quia est media linea,ob id est æquale.

Sic igitur prior animæ definitio explicat quid sit,at ista secũda iã danda, causam cur ita sit, nam quia est principiũ quo viuimus, sentimus,mouemur, & intelligimus,ob id est actus primus corporis physici, & organici, vt dicemus pòst.

Nota ex Philopono esse... Notat Philoponus, q; tria sunt notiora nobis,à quib⁹ incipere solet Physicus,Effectus, Vniuersalia,Composita. Et hæc omnia obseruat Aristoteles in hac definitione tradenda: incœpit. n. à priori tanquã ab effectu huius. Similiter prior est vniuersalior, quatenus confuse explicat animæ species: ista verò distincte. Præterea, in tradenda hac definitione, à cõposito incœpit,scilicet,ab animato corpore, vt explicabitur.

Nota Nota, quod plures definitiones dicit explicare quod est, scilicet, esse per formam: quia solus Physicus est, qui per efficiẽtẽ, & frequẽter per finem definiat propriè.

Dicamus igitur principium accipientes.
TEXT. 13.

Pes

Quòd anima sit vitæ principium. PEr opera vitę vult indagare definitionem animæ, ac primò sumit, animatum ab inanimato distingui per vitam, vt ex hoc pateat, animam esse principium vitæ. Principium enim propriarũ posionum subiecti, est principiũ ipsius esse subiecti.

Quatuor genera operationum vitæ quorũ singula dicũtur vita. At, vt multiplicitas animæ appareat, distinguit quatuor genera operationum, vitæ, quarum singulæ dicuntur vita, & singulas, aut omnes habẽs, dicitur viuere: sunt autem Vita, intellectio, sensatio, motio localis, ab interno principio actiuo, & vegetatiuo, quę cõprehendit augmentationem, diminutionem, & nutritionẽ. Hęc sunt vitę opera.

Nota. Nec mireris, si superius numerauit tantùm vegetatiuam, quia illic loquebatur de communi vita, quę omnibus inerat viuentibus.

Vnde & vegetabilia omnia.

TEXT. 14.

De vegetatione. DE Vegetatiuo seorsum tractat primùm, ac tria docet.

1. Quòd vegetatio primò inest plãtis Primò, plantę participãt vegetationem, quod probat: quia ab interno augentur, & aluntur, non solùm ad vnam differentiam loci sursum, vel deorsum (sic enim viderentur vegetari impropriè per additionẽ, inanimata,) sed ad omnẽ loci differentiã, & secundũ omnem positionem, viuuntq;, dũ alimentum possunt recipere.

Separari autem hoc quidem.

TEXT. 15.

2. Quòd vegetatio possit ab alijs separari, non contra. ALterum, quod dicit de vegetatiuo, est, ꝙ potest separari alijs, ab alia nõ ab ipso in mortalibus; ac si dicat, Reperiri potest viuẽs, in quo sola vegetatio sit, vt planta: non tamen reperiri potest viuens, in quo sit sensatio, aut intellectio, quin in eo sit vegetatio, vt patet, in animalibus, & hominibus.

Nota. Dicit tamẽ, In mortalibus, propter cœlos, quos Antiqui crediderunt esse animatos, sensu vel intellectu, tamen sine vegetatione: sed de hoc alibi disputandum est.

Viuere igitur propter hoc principium.

TEXT. 16.

3. Quòd vegetatio sit communis omnibus viuẽtibus. TErtium est: quòd ista operatio vitę scilicet vegetatio est communis omnibus viuẽntibus, cum sit in animalibus, & in hominibus.

De sensu quòd primò insit animalibus. Statim tractat de sensu, dicitq; alia tria. Primum est, quod sensus inest primò animalibus. Vt enim vegetatio est plantis primò insit, ita sensus animalibus: nullũq; est animal sine sensu: habẽt igitur animalia viuere, scilicet vegetari, & vltra hoc etiam sentire.

Sensus autem primò inest.

TEXT. 17

2. Quòd tactus sit sensus cõibus aĩalibus cõis. ALterum est, quòd iste sensus, quod animal constituit, est tactus: omnibus enim animalibus inest tactus, nec sine hoc possunt consistere.

3. Quòd tactus potest ab oĩbus alijs sensibus Tertium est, ꝙ sicut vegetatiuũ separari potest ab alijs vitę operibus, vt accidit in plantis, ita ta-

separari, & nō cō tra. ctus separatur à reliquis, tribus. Sūt enim animalia, quibus nō inest, nisi tactus, sub tactu cōtinetur gustus. Gustus enim est quidā tactus: vt dicitur inferiùs. Alij tamen sensus non separantur à tactu: qui enim vident, audiunt, aut olfaciūt, necessariò habent tactū.

Quid sit vegetādi & tangē di princi pium. Explicat, quid vegetatiuū, & tactiuum sit, dicens, quòd vegetatiuum, est animæ species, quam plātæ habent, principium autem tangendi animalibus inest, ipsorumque anima est.

Propter quam autem causam.
TEXT. 18.

Nota. CVm separari vegetatiuā ab alijs animæ partibus, & tactum, à reliquis sensibus docuisset causam vtriusque in posteriùs reseruat: alia autem duo vitæ operatio, scilicet, motio, & intellectio, per hæc nota relinquuntur: an est enim intellectio hominibus, ac principium ipsius anima est.

Cōcluditur animi definitio formalis seu p causam. Ex quo cōcludit definitionem animæ, quòd anima est principiū vegetandi, sentiendi, & mouēdi, & intelligendi, quamuis forsan alicui videatur, quòd non solùm hìc definitionem constituat, sed dicta epiloget.

Sed melius est, si dicamus vtrunque pariter facere, scilicet epilogo dictorum, definitionem colligere, postcà diligentius probādā.

No. quid per cogitatiuum hoc loco intelliget Aris. cōtra Auerroem. Aduerte, quòd illud verbū, Cogitatiuo, non significat actum illius potentiæ cogitatiuæ, quā ponit Auerro. sed idem est cū Intellectiuo, vt hic notat Simplicius. Græcè enim habetur (dianoitico) quod est intellectiuo: nam verbum (dianoeo) descendit à (nys) quod est mens, & Intellectus. Et primo Post. dicitur, Omnis doctrina, omnisque disciplina (dianoitichi,) scilicet discursiua, & intellectiua: ob id Argilop. vertit Intellectiuum: & Boëtius Cogitatiuū; sed hoc opus est mentis.

Vtrum autem vnumquodq;.
TEXT. 19.

DVas mouet quæstiones. Altera est: Cùm hæc omnia, vel horū aliqua in vno animato sint, an procedant à diuersis speciebus animæ, an ab vna potius, pluribus tamē potentijs illius. Et quia hæc quęstio, vt dicit Simpl. soluta fuit lib. 1. vbi determinatum est, vnā tantùm in vno esse animam secūdùm substantiam, multiplices autem illius esse potentias: ponit alteram quæstionem supposita hac determinatione, An tales potētiæ sint separatæ loco, ita vt diuersæ sint in diuersis subiecti partibus, an simul sint subiecto, solaq; ratione separentur. Ad hanc respōdens dicit, quòd in quibusdam facilè est determinare hoc, in quibusdam dubiū est, nec ita facilè. Explicat autē primò in qubus sit facilè, postea in quibus difficile. *Duplex Arist. 1. Quęst.* *2 Quęst. an potentia sint loco separatæ in diuersis partibus animalis. Respō.*

Sicut enim in plantis.
TEXT 20.

IN quibusdam animalibus notū esse, dicit, quòd potentiæ sola ratione separentur, scilicet in *In quibus animalibus potentia*

non separentur loco, seu subiecto. in insectis, & his, quorũ partes decisæ viuunt: nam in illis partibus singulis experimur esse motũ, sensum, & appetitum, cùm insit dolor: pũta enim cuspide, refugiunt: non ergo loco separantur hæ potẽtię, & per hæc animalia de alijs fit iudicium, quorum partes decisæ non viuunt. Assimilantur autẽ ista animalia in hoc plantis, quæ decisæ viuunt, cùm anima sit extẽsa per totum, vnaque sit actu, & multæ potentiæ, quatenus per diuisionem actu multæ fiunt.

Nota. 1. Nota, quòd hic per sensum intelligit tactum: hic enim est sensus sparsus per corpus cum appetitiuo, & locò motiuo.

Nota. 2. Notandum etiã, quòd phantasiã vocat imaginationem quandam imperfectã, quæ caret organo determinato, sed simul est cũ actu, de qua pòst dicitur: nam perfecta est in cerebro, & hæc est in perfectis tantùm animalibus. Per desiderium, appetitum intelligit.

De Intellectu autem & speculatiua.

TEXT. 21.

In quibus potẽtijs dubium est an separẽtur subiecto. Explicat in quibus dubium sit, an separentur subiecto, dicẽs, dubium esse de Intellectu, & speculatiua potentia: & per vtrũque eandẽ rem intelligit, vt Simplicius notat.

Nota. 1. Dubium autem est, quòd nondum manifestum est, an sit organica potentia Intellectus, an separata ab organo, vt dicetur. 3. de anima tex. 5. Quòd si ita est, tunc nõ solum ratione, sed etiã re apta est separari ab alijs: & anima, cuius talis est potentia, est alterius generis ab istis, sensitiua scilicet, & vegetatiua: potestque separari ab illis, & manere perpetua, & incorruptibilis.

Nota. 2. pro animæ rationalis separabilitate, & immortalitate. Vbi notandum, quòd non dicit separatam esse, sed, posse separari: nam in corpore coniuncta est cum sensu, & vegetatiua potẽtia, tamen post mortem, potentiæ tales corrumpuntur, manetque anima cum solo Intellectu. Et hinc colligitur animæ immortalitas, cõtra Alexandrũ, qui locum hũc dicit legendum dubitatiuè propter illud verbum, Videtur. At Simplici. & Philopo. & alij docent, & benè, tale verbum assertiuè intelligendũ, ac si diceret, Manifestum est. At de hoc posteriùs exactè dicemus.

Reliquæ autem partes animæ.

TEXT. 22.

Potẽtias reliquas sensitiuas & vegetatiuas non separari subiecto, vt Plato volebat. Reliquas potentias sensitiuas, & vegetatiuas in vno cõposito non separari subiecto, docet, vt volebat Plato, qui sensitiuam in corde, appetitiuam in iecore posuit: sed solùm ratione. Similiter etiã sensum & Intellectum ratione distingui notum est. De distinctione enim secundùm subiectũ, dixit superiùs dubium esse, tamẽ de distinctione rationis nõ est dubium, quod per actus prior. Cùm enim aliud sit opinari, idest intelligere, aliud sentire, etiam diuersæ erunt potentiæ sensus, & Intellectus. Per operationes enim potentiæ,

tentiæ,& operationes per obiecta distingui cognoſcuntur.

Adhuc autem quibuſdam animalium.

TEXT. 23.

De diſtĩctione potẽtiarum in diuerſis animãtibus.

CVm has potẽtias, qualiter in vno diſtinguere deberemus, docuiſſet, ſcilicet ratione, nõ autem omnes ſubiecto: nunc qualiter in diuerſis compoſitis diſtinctæ inueniantur, docet, dicitq; in quibuſdã omnes has eſſe in alijs vnam, in alijs plures.

Quatuor animarũ gradus.

Poſſumus enim quatuor gradus & differentias viuentiũ ſecũdùm has ſumere. Primus eſt eorum, 1. qui ſola operatione vegetãdi gaudent: tales ſunt plantæ. Secundus 2. eſt eorum, qui propter vegetatiuam ſuperaddunt ſolùm ſenſum: huiuſmodi ſint quædam animalia immota, vt cõchę, & ſpongiæ, & alia. Tertius eſt eorũ, qui iſtis 3. motum localem ſuperaddunt, vt animalia multa alia. Quartus 4. enim, qui adhuc vtuntur Intellectu, vt ſunt homines.

Ordo horum graduum.

Eſt autem ordo iſte, vt vbi ſint gradus poſteriores, ſint priores: vbi enim Intellectus eſt, ibi & reliqua; vbi motus ibi ſenſus, & vegetatio: vbi ſenſus, ibi vegetatio, non ècontra.

Senſuum ordo in animalibus.

Iſte etiam ordo conſtituitur inter quinque ſenſus. Quædã enim tactum cum guſtu tantùm habẽt: eſt enim tactus neceſſarius. Quædam ſuperaddunt olfactum, quędam auditum, quędam omnes habent, idemque eſt ordo.

Quoniam autem id, quo viuimus.

TEXT. 24.

Intentio Ariſt. elicere animæ definitionem.

ARiſt. intendit ex his, quæ dicta ſunt, definitionem animę elicere, ac per eam demõſtrare ſequentia: Adhoc aſſumit duo. Alterum eſt; quòd ſicut duobus dicitur ſcire aliquis, & duobus ſanus eſſe: ita etiam duobus dicitur viuere. Scimus enim ſcientia tanquàm forma, quæ facit ſcientes: ſcimus anima, tanquam immediato ſubiecto, in quo recipitur ſcientia. Similiter ſani ſumus ſanitate tãquàm forma: ſani etiam ſumus corpore, vel aliqua corporis parte, vt ſubiecto. Ita duplici etiam principio viuimus; altero vt forma, altero vt materia.

Suppoſitio 1. Duobus dicimur viuere, ſicut & ſcire.

Suppoſitio 2. Actus & formæ recipiuntur in proprijs ſubiectis: etiam id quo viuimus.

Alterũ, quod ſupponit eſt, Formas, & actus recipi in proprijs ſubiectis. Propria enim forma eſt in ſua propria materia: vt ſanitas in certo receptiuo corpore; ſimiliter ſcientia in proprio receptiuo. Ita etiam id, quo viuimus, vt forma, erit in proprio receptiuo: in vniuerſum enim actus actiuorũ ſunt in patienti diſpoſito, id eſt, agentia non producunt ſuas formas, niſi in proprias & diſpoſitas materias. Hæc duo ſunt, quę ſumit Ariſtot. quorum vtrumque probauit à ſimili in ſano, & ſciente.

Not. axioma, actus actiuorũ in patiente diſpoſito.

Infertur ex prædictis, anima definitio quædam ſyllogiſmo.

Ex his colligit definitionẽ hoc modo, Quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus primò; aut eſt forma, aut materia ſeu ſubiectum. Sed anima viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus primò:

primò: sunt enim ista animatorũ propria, vt dictum est: ergo anima est aut materia, aut forma. Sed nõ est materia, nec subiectũ: ergo anima est forma, actus, seu ratio, qua primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus.

Nota. Et nota, quòd dicitur, Primò, ad excludendã ipsam operationem, qua viuimus secundò: & iste est textus validissimus, quo probatur animam intellectiuã esse formam secundùm esse vnitã, & nõ tantùm secundùm operationem. At quia minor illa, scilicet, Animam non esse subiectum, sumpserat: id probat in textu sequenti repetita diuisione substantiæ.

Tripliciter enim dicta substantia.

TEXT. 25.

Probatur minor sylogismi, supposita substãtiæ diuisione. PRobat minorem, supposita substantiæ diuisione. Quædam est forma, quæ dicitur actus. Quędam materiæ, quæ dicitur potentia. Quædam est ex vtraque composita. Probat solùm, quòd materia non sit compositum. Materiã enim non esse, certum est, cùm sit communis animato, & inanimato: corpus, seu compositũ, cùm ex materia & forma constet, non potest alteriùs esse actus, nec in alio recipi: ergo anima non erit corpus: nã anima recipitur in animato: ergo erit corporis aĩati actus.

Nota, cõtra Auerroem, animã intellectiuam esse Hic nota contra Auerroem, animam intellectiuam esse formam, ex qua cùm materia dicit Aristo. fieri tertiam substantiã: ergo vnitur secundùm esse: aliter non fieret tertia substantia. Notanda est horum duorũ textuũ expositio. *formã informãtẽ, in Aris.*

Et propter hoc benè opinantur.

TEXT. 26.

Laus quorundam Antiquorum, aliorũ reprehensio LAudat quosdam Antiquos, quosdam reprehẽdit. Illi laudandi sunt, qui animam non esse corpus dicebant, simul tamen asserebant esse in corpore, & esse aliquid corporis, & talis corporis scilicet physici, organici. Illi autem reprehendendi sunt, qui nihil de corpore determinarũt, nec expresserunt, quod, & quale corpus sit, quod haberet animã, cùm tamen constet, non quoduis recipere quoduis, sed proprium actũ esse in propria materia, & secundum rationem, ac conuenienter fit, vt proprius actus sit in proprio receptiuo.

Nota illud, Quamuis, æquiualere cum denotante causam, vt legit Philoponus. *Nota.*

Alter discursus, quo colligitur animæ definitio prima ex hac secunda. Ex his sumitur alter discursus, quo colligitur definitio animę. Illa prior, Omnis actus, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, est actus corporis cuiusdam, & non cuiusque: anima est huiusmodi: ergo erit actus corporis talis, scilicet physici, organici. Vide ergo causam, quare sit actus cuiusdã corporis, q̃a est particularis actus ad certas operatiões.

An demõstratio definitionis aĩæ sit à priori.

QVAEST. III.

PEr definitionẽ aĩæ posteri⁹ traditã, ostẽdi dixim⁹ illã priorẽ: inquirẽdũ est, si talis demõstratio

ſit à priori, & per cauſam, vt videtur Ariſt. dicere, & ſtatim videbitur, quòd non. Primò; Operationes ſunt effectus poſteriores anima, cùm ſint actus ſecūdi: ſed iſta poſterior definitio reddit cauſā.

1. Arg. ad partē negatiuā

2. Arg. Præterea ſecundò. Primū eſt eſſe actum primum corporis, quàm eſſe principium operationū vitæ: ergo illa prior definitio potius eſt per cauſam. Antecedens patet: nam poſtquàm anima eſt in corpore, conſequenter eſt principiū operationum.

3. Arg. Præterea tertiò. Vel iſta poſterior definitio eſt propria alicuius animæ, vel cōmunis omni. Si eſt propria alicui, per ipſam nō poterit demonſtrari illa prior, quæ cōmunis eſt. Si autē communis eſt: quomodo ergo dicitur propria & diſtincta definitio ſpecierum animæ?

4. Arg. Præterea quartò. Videtur nulli animæ talis definitio conuenire, niſi ſoli rationali. Senſitiua enim, & vegetatiua nō eſt actus, ſeu principium, quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus.

5. Arg. Præterea quintò. Quia Intellectiua anima non videtur actus, & forma alicuius corporis, cùm intellectio non ſit corporis: ergo vt talis eſt, non eſt forma, nec principiū, quo intelligimus, ſed potius quod intelligit.

Opinantiū varietas, et cōtrouerſia in tribus

In hac quæſtione multæ & variæ ſunt ſententiæ: vt autem diſtinguere eas poſsis, nota controuerſiam in tribus conſiſtere, & in numero definitionis, & in demonſtratione, & in qualitate demonſtrationis. In numero quidē: nam Aegidius putat definitionē illam, Principium, quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus: non eſſe vnam, ſed quatuor, breuitatis cauſa in vnā collectas. Putat enim eſſe quatuor animas, & ſingulas definiri: vegetatiua eſt principium viuendi, ſenſitiua ſentiendi, motiua mouendi, intellectiua intelligendi.

potiſſ. ... Stit, Prim... numeri ... finitio... 1. Opi. Aeg. eſſe d... nition... quatuo... in vna collecta

At reliqui Interpretes, vt vnam receperunt hanc definitionem, tamen differenter. Simpl. enim putat, eſſe definitionem vnius ſpeciei, animę, ſcilicet rationalis: quia ipſa eſt potiſsima, & cui omnia quatuor hæc inſunt.

2. Opi... Simpli... eſſe d... lius a... ma ra... nalis ... nitio

Et nota Simplic. aſſerentē vnā animam Intellectiuam in ſubſtātia eſſe ſimul ſenſitiuam, & vegetatiuam in homine.

Nota Simplic... ſerent... nimam ... ſam in... lectiua... eſſe ſi... mul ve... tatiua... & ſenſi... uam in homine

Alij Interpretes, reliqui, hāc definitionem vt communem omni animæ, & vniuerſalē receperunt.

3. Opi... eſſe co... munem vnam ... finitio... omni... ma.

Circa demōſtrationem adhuc eſt diuerſitas.

Nam Auerroes putat nullam fieri demonſtrationem, ſed ſolùm duas dari animę definitiones; alteram in cap. antecedenti, quę explicet eſſe animę, & hanc, quę cauſam explicet finalem per operationem.

Ratio autem quare Auerroes vult non fieri demōſtrationē, eſt: quia medium in demonſtratione debet eſſe notum naturaliter, & notius

2. & ... in demo...

strationē definitionis, & eius qualitate. notius conclusione: at vtraq; animæ definitio est naturaliter ignota, & ex probatione aliqua posteriori, pēdet. Quod si petatur: Quare ergo illa prior definitio dicitur
1. Opinio Auerr. nullā fieri demonstrationē ab Arist. conclusio, & ista mediū. Respondet, id ad similitudinē dici, nō quòd ita sit: sed ista dicitur
Ratio Auerrois. Dubij solutio. mediū, quia dicit causam, illa conclusio, quia est velut huius effect⁹: tamen non sit demonstratio, quia
2. Opinio S. Thom. esse demonstrationem à posteriori. medium est ignotum naturaliter, id est, non est euidens, nec ab alio sumit euidentiam.

Reliqui dicunt esse demonstrationem, sed differunt circa qualitatem S. Thom. dicit esse à posteriori: quia est per effectus & per operationes.

3. Opinio esse à priori demonstrationē Themis. & ratio huius opinionis. Themistius, & Philo. dicunt esse à priori: Caiet. Cardi. sequens Albertum, putat esse à priori: notat enim subtiliter, quòd esse principium vitæ, & aliarum operationum, potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt dicat actum ipsum puta, quòd actu sit principiū operationum, & hoc posterius est, quā esse actum primum corporis. Altero modo in aptitudine quadam & modo ipsius substātiæ animę: vt sit sensus, animam ex se talē esse substantiam, vt sit apta principium esse vitæ: & sic dicit prius natura animam esse principiū operationum, quàm esse actū corporis: & hoc pacto in præsenti dicit sumi, ac fieri demōstrationē à priori

4. Opinio Aegidij Aegidius impropriā dici putat demonstrationē, existimat enim esse quatuor definitiones quas dicit vocari causas, quia ex singulis
impropriam esse demonstrationem. infertur illa communis: sed non è contra: ex particulari enim colligitur commune, non è cōtra.
Ratio Aegidij Valet enim, Est homo, ergo animal, non è cōtra affirmatiuè. Hæc sunt quæ ab ipsis expositoribus habemus. superest, vt quid sentiendum sit, aperiamus.

Sit prima conclusiô. Definitio ista posterior animæ, vna est, & vniuersalis animę. Hanc teneo cō
Pima cōclusio, posterior animæ definitio est vna. tra Aegidium in primis: quia est expressa sententia Arist. Dicit. n. tex. 12. quòd non solùm dāda est definitio animæ, vt conclusio: sed
Probatur primo ex Aristotele. etiam vt causa. Vbi docet, eiusdē esse has duas definitiones: sed illa prior est animæ in communi, ergo & ista.

2. Ratio. Præterea, qa falsum est esse quatuor animarum genera, vt putat Aegidius, & nos inferiùs id ostendimus: & propterea Arist. in toto ca. semper vniuersaliter loquitur.

2. Cōclusio, Vna definitio ab Aris. per alteram demonstrauit. Secunda conclusio. Aris. vtitur demonstratione, per vnam definitionem ostendendo alterā. Hanc teneo cum communi sententia cō tra Auerroem. Videtur enim extorsio literæ, quòd ista sint intelligenda per similitudinem, vt dicit Auerr.

Probatur primo Nec ipsius argumentum est validum: nam, ista posterior definitio
Solut. argumenti Auerr. quanuis secundùm se non sit nota, tn̄ discursu, & sensu fit simul nota: sentimus enim opera vitæ, & discursu tenemus, ab anima es-

se: Vnde definitionē colligimus. Et hoc sufficit, vt sit medium sufficienter notum ad demonstrationem Physicā: non est enim in omnibus æqua certitudo quærenda.

3. Cōclusio, sua demōstratio secunda definitiōis per primam, est à priori per causam finalem.

Tertia conclusio. Talis demonstratio est à priori per genus causæ finalis.

Pro explicatione scito, operationes rei dupliciter posse considerari. Vno modo, vt effectus ipsius rei, à quo procedūt: & sic posteriores sunt. Altero modo, vt finis, in quē res ordinatur: est.n. res ob suā

Nota. 1.

operationem, vt. 9. Metaph. ca. 9. dicit Arist. visum habemus, vt videamus, vt visum habeamus: & sic prior est operatio, cū sit finis. Finis.n. quantum ad executionē posterior est: est enim sic effectus: tamen quantum ad intētionē prior est: est enim sic finalis causa: sunt autem operationes maximè fines in rebus Physicis.

Nota. 2.

Aduerte vlteriùs, quòd sicut in rebus practicis finis est regula & norma formæ rei, ita etiā in Physicis. V.g. quia serra est ad scindendum, inde est, quòd talis est formæ & materiæ: & quia domus est ad talem finē, inde talis efficitur. In physicis etiam tales natura res facit, quales fines, vt oculus talis est, quia ad vidēdum: reliqua alia etiam secundùm suos fines.

Ex dictis probatur cōclusio.

Ex quo sequitur, quod sit optima naturalis demonstratio per finem, talis est ista: finis enim aīæ est, vt per eā viuamus, sentiamus, moueamur, intelligamus: si talis finis est, debuit esse actus corporis organici primus: non ergo tales operationes, vt effectus, sed vt fines sumendi sunt.

Nota Quod etiam ra sententia Caietani, nō na. mente Arist.

Mihi etiam placet Caieta. Quia ex se animam esse talem substantiam, vt sit ex se principium vitæ prius est, & causa cur sit actus corporis: sed quanuis illud verū sit, tamen nō est talis demōstratio physica, & per causam physicam, sed ferè Metaphysica per quasdam rationes formales. Arist. autem non videtur illo modo definiuisse sed operationes ipsas.

Ad. 1. & 2. arg.

Ad primum & secundum argumentum solutio patet. Nam quanuis operatio in executione sit posterior, & effectus, actus primus ipsius corporis, tamen intētione est prior, cùm sit finis.

Ad. 3.

Ad tertium dico, quòd ista definitio dicitur propria, non quòd sit alicuius speciei animæ, sed quia per eā faciliùs colligi possunt singularū definitiones, quā ex prima.

Ad. 4.

Ad quartum respondeo cū Caietano Thien. & alijs, quod facit definitio sensum disiunctum in illis operationibus: aliter enim soli rationali competet: sic autem omnibus, sicut in definitione naturæ diximus olim.

Ad. 5.

Ad quintum: Ibi petitur difficultas, an rationalis anima, vt Intellectiua est, sit forma. Dico igitur duo. Alterum est, quod ipsam secūdū suam substantiam, & entitatem, formā esse informantē nō licet dubitare. Dico secundò, ꝙ an

ipsa

ipſa ſecũdùm illum gradum intellectiuum informet, non puto eſſe periculoſum negare cum multis affirmantibus ipſam eſſe formam ſecundùm gradum ſentiendi.

Tamen aduertendum eſt, cùm anima in nomine non ſolùm det eſſe ſenſitiuũ, ſed etiã det eſſe hominum, nõ ſolum, inquam, det eſſe animal, ſed animal rationale: vnde hoĩs totius eſſentia eſt eſſe animal rationale, nõ ſolũ eſt cõcedendũ ſecũdũ gradũ ſenſitiuũ informare, ſed etiam ſecundùm gradum rationalis. Diſtinguendnm ergo eſt. Aliud enim eſt ſimpliciter intellectiuũ, ꝙ eſt ſine diſcurſu omnia ſimul intelligere, vt Angeli intelligũt, & anima in ſua vltima, & perfectiſsima contemplatione attingens vltimum Angeli: Aliud eſt rationale propriè, quod eſt intelligere cũ diſcurſu, & vnũ poſt aliud: & ita anima propriè dicitur rationalis, & homo dicitur animal rationale, & non propriè dicitur animal intellectiuũ, vt Angeli. Igitur dici probabiliter põt, licet nõ informet ſecũdũ gradũ illũ vltimũ intellectiuũ, in quo cõuenit cũ Angelis: tamen informare ſecũdũ gradũ, non ſolùm ſenſitiuũ, & vegetatiuũ, ſed rationale quoq;. Eſt aũt notãdum, hos gradus rationalis, & intellectiui non eſſe à parte rei diſtinctos, ſed ſolum ratione diſtingui, ita, vt anima cõſiderata ſub illa ratione, nõ dicatur informare, vt videlicet intellectiua, ſed vt rationalis. Sed mihi adhuc melius & ſecurius videtur, quod ipſa adhuc ſecundùm illum vltimum gradum ſit forma, quia licèt intellegere non ſit corporis, vt organi & ſubiecti, eſt tamen ab ipſo obiectiuè & antecedẽter ſaltẽ depẽdens, vt diximus.

Imò verò multò adhuc melius eſt, ſi dicamus, vnicum eſſe ſimpliciſsimũ gradũ animæ, tale ſcilicet mediũ eminenter, eminenter hæc in ſe omnia continens, & ita informare per ſe totum, & ſimpliciter: & quia medius eſt gradus, habet operationes quaſdam, & potẽtias cum corpore coniunctas, & alias operationes, & potentias à corpore ſepratas, ac de his hactenus.

An anima ſit in toto corpore, an verò in aliqua tantùm eius parte.
Quæſtio. IIII.

SEnſus quæſtionis notus eſt: petimus enim, an anima toti corpori, & ipſius partibus omnibus inſit, an in aliqua tantùm illius reſideat parte. Et imprimis videtur, quòd non in toto ſit corpore.

Et argumentum primum eſt ab authoritate Ariſtotel. libello de communi animalium notione. Dicit expreſſè, totum animal eſſe, ſicut ciuitatem optimè inſtitutam, & animam ſicut Regem: dicitque, quod ſicut Rex, non eſt in tota ciuitate, ſed in vna præcipua parte, ita nec anima in toto corpore, sed in vna præcipua parte, ſcilicet corde. *1. Arg. quòd nõ in toto ſit corpore.*

Præterea libro de ſenectute, ca. 2. & 3. De partibus animaliũ cap. 4. dicit

4. dicit principium ſenſus eſſe in corde: ergo ibi erit anima.

Præterea. 8. Phyſicorū text. 84. Intelligentia non in toto cœlo, ſed in cœli parte poſuit: ergo anima non in toto corpore, quia eadē eſt proportio Intelligentiæ ad orbem, & animæ ad corpus.

2. Arg. Præterea eſt ſecundum argumētum. Anima non eſt, niſi vbi ſunt potentiæ: ſed potentiæ non ſunt ſparſæ per totū corpus: non enim viſus, auditus, & denique ſenſus ſunt in omnibus partibus corporis: ergo nec anima.

3. Arg. Præterea tertiò. Si anima eſſet in toto corpore eſſet in partibus ſimilaribus corporis, ſcilicet in oſſe, carne, vena, & alijs: ſed anima in talibus eſſe nō poteſt, quia materia animæ eſt organica, & diſsimilaris, vt ex definitione colligitur: ergo nō eſt in oībus partibus.

4. Arg. Tandem quartò. Si in omnibus eſſet partibus, ſingulas denominaret partes, & quælibet pars diceretur aīal, ſicut quælibet ignis pars dicitur ignis: quod tñ falſum eſt.

Opinantium varietas. Aduertēdū eſt, viros doctos tam Philoſophos, quā Theologos non eſſe conformes in hac parte. *1. Opinio Platonis.* Cicero. 1. Tuſcul. cum Platone animā rationalem in mente poſuit.

2. Opinio Albert. At Alb. tract. 1. cap. 7. animam ſenſitiuā omnem in corde ponit, vel in aliquo habente locum cordis, vt in ſpina in animalibus, quorum partes deciſæ viuunt, ſcilicet angulis, vermibus, & alijs, vel in anulis, in animalibus anuloſis, vt veſpis, & apibus, & alijs: ac ob id dicit, quòd cùm ſecundū latus abſcinduntur, partes non viuūt, quia ſic ſcinditur anulus, vel ſpina non manet: at cum per longum, viuūt, quia in parte ſpinæ integra, vel anulo manet anima; in alijs animalibus perfectis, homine, leone, & reliquis, anima eſt in corde.

Simon Portius libello de mente humana cap. 7. contendit eam eſſe in corde. *3. Opin. Simon. Portij, &c.* Addę etiā, ꝙ Diuus Hieronymus li. 2. ſuper Mattheū, cap. 14. ponit animam noſtram in corde, reprehenditque Platonem quòd in cerebro collocauit, allegatq; illud Matth. 23. A corde exeunt cogitationes prauæ. Et Tertuli. lib. de anima, cap. de hegemonico, ideſt de principali gradu animæ, multis teſtimonijs Scripturæ contendit oſtendere eam eſſe in corde: & lib. de reſurrectione carnis allegat illud, Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris. Idē habet Philon Iudęus, opuſculo de eo, quod deterius potiori inſidiet.

At in oppoſitum eſt. *4. Op. S Tho. &c.* S, Tho. diſputa. de anima art. 10. & 2. Cōtra gent. cap. 72. & Turriſanus monachus li. 2. microthecni, Gale. cōm. 12. dub. 4. & Iand. q. 7. & Apolli. q. 6. & Caiet. Thie. quod anima eſt in toto corpore viuentis.

Pro denominatione primo notādum, partes viuentis, & pręſertim animalium, eſſe in duplici differētia, vt docet ipſe Ariſt. 1. hiſt. cap. 1. Quædā ſunt ſimilares, quæ ſunt eiuſdem denominationis cū ſuis

parti-

particulis, vt ossa, caro, neruus, vena: quælibet enim ossis pars dicitur os, & venæ vena: Quædā dissimilares, quæ ex his componūtur, nec eandem habent denominationem cum suis particulis, vt caput, pes, cor, iecur: & tales partes vocātur membra lib. 2. hist. cap. 1.

Aduerte vlterius inter similares quasdam alias esse partes in animali quæ inseruiunt ad partium consistentiam aliarum, temperiē, & nutritionem, & ad conseruationem vitæ; illæ enim erant partes solidæ, & consistētes, istæ sunt fluidæ, vt humores quatuor, pituita, bilis, atra, & flaua, atque sanguis: hæc. n. corpus tēperant, & sanguis inter hos humores habet aliud quoddam, q̄ sit sedes vitæ, & prætereа sit nutrimētum animalis: ob id plus alijs abundat. Inter has etiam partes, sunt spiritus, per hos enim & vita cōseruatur, & operationes vitales fiunt, & species mādantur in organa interiora, sicut per medium aerem ad sensus exteriores ab obiectis: his etiam interueniētibus fit motus in neruis, & cor calefacit, & fouet partes corporis. Ex his ergo omnibus totum cōstat, & constituitur corpus animalis. Alia verò sunt, quę nō sunt partes animalis, sed ad ornatū pertinent, vel ex excrementis nutritionis partium proueniunt, vt vngues, capilli, barba, pili: hæc omnia partes non sunt animalis, nec ad ipsius integritatem faciunt, vt dictum est: nam his ablatis, animal manet integrum. Iuxta hoc respondetur quæstioni.

Sit itaque prima conclusio. Anima secundùm suam substantiam, est in omnibus animalis partibus, quæ ad ipsius pertinent constitutionem. Hāc cōclusionem, probo primò ex Arist. definitione. Anima est actus corpus organici. Vide, qualiter materiam proximam animæ corpus ponit organicum: ergo anima est in ipso corpore organico. Præterea tex. 9. dicit. Sicut visus ad oculum, ita aīa ad totū simul animal. Pręterea tex. 20. animam in omnibus partibus ponit, similitudine plātarum, quarū animæ per totum sunt corpus. *1. Cōclu.* *Probatur primò ex Aristotelis testimonijs.* *2.* *3.*

Sed probatur secūdo ratione. Si aīa in vna tantū parte corporis esset. reliquæ corporis partes aliam haberent substantialē partē, imò cū plures sint partes distinctæ inter se, plures essent in vno cōposito partes substātialiter, & specie differētes: sic aūt nō posset esse vnū per se, sed totū per quādā aggregationem: tuncq; fieret argumentum Arist. cōtra Platonem. 1. animæ tex. 91. quod non esset, quo ille plures formæ inter se vnirētur, ac vnum componerent. *2. Probaturratione.*

Probatur tertiò, & est forte argumentum. Potentia nō potest separari à propria forma: sed potentiæ animæ sunt in toto composito & in qualibet parte: similiter & operationes animæ: ergo ibi etiā est anima. Cōsequentia patet. Nā si est tantùm potentia, & operatio *3. Ratio.*

animæ

animæ sine propria forma, & principio, sequitur, quòd erit cum altera diuersa forma, & sic non erit cū ea naturaliter, sed violentè, sicut calor in aqua. Antecedēs notum est: nam in ossibus est animæ potentiæ & operatio, similiter in carne, neruo, reliquisq; partibus: erit ergo & animæ substantia.

2. Cōclu. Secunda conclusio. Anima secūdùm omnes suas potentias, nō est in qualibet corporis parte.

Explicatur, & probatur ratione. Aduerte, quòd potentiæ animę, quædam sunt in ipsa solùm, vt Intellectus: & sic vbi ipsa est, etiam Intellectus, & voluntas. Quanuis, quæ istis ministrātur ad intelligēdū nō sint in quauis corporis parte, sed in capite, vel etiā in corde.

At aliæ sunt totius coniuncti, communicatæ tamen ab anima, vt reliquæ omnes: tales, cùm sint simul in materia, & anima, & non in quauis materia, sed certo modo disposita, non sunt vbicunque est anima, sed in partibus talē dispositionem habentibus. Vnde in ossibus est potentia vegetatiua, nō sensitiua: quia caret dispositione ad talem potentiam, in neruis est motiua potentia, in oculo visiua: in carne, neruis, alijsque multis tactus, in cerebro & capite imaginatiua, tamē anima vbiq; est secūdùm suā substātiā, similiter etiā & secūdùm vegetatiuam potētiā.

In omnibus his, quæ vegetātur, & conseruātur, & per quas vita retinetur, est dans non esse animatum, vt dicantur viuere, sed esse simpliciter mixti, vt sanguini: nā anima, vt diximus, eminenter cōtinet omnes alias formas inferiores, sensitiuum, & vegetatiuum, & simplicem mixti, & ita quibusdā partibus conuenit sentire, quibusdam vegetare, quibusdam esse tātùm mixti: anima enim sicut requiret corpus etherogeneū, & organicū, ita dat esse etherogeneū, & vna est animæ substantia in vno, vt dicemus post, varias communicans potentias varijs corporis partibus, secundùm ipsarum variam dispositionem.

Tertia cōclusio. In alijs, quę partes animalis nō sunt, nec secundū substantiam, nec secundùm potētiā anima est. Nō sunt igitur capilli animati, nec pili, nec vngues. *3. Cōc.*

Probatur: quia quod nō est pars cōpositi nālis, nō participat formā talis cōpositi: at illa nō sunt partes, vt dictū est: ergo nō participāt animam, quæ est animalis forma. *Pr...*

Præterea: quia nulla in eis est operatio animæ: non ergo habent animam. Antecedens paret: nam si qua esset, vegetatio esset: at hęc non est: non enim huiusmodi, nisi per additionem ab extrinseco augentur, non ꝙ virtutem internam habent attrahendi alimentum, vt pili per iuxta portionem excrementi, & per impulsionem quandam crescunt, & superflui excrementorum humores per additionem: non ergo habent animam. *2. ...*

Obijcies Arist. 3. histor. cap. 19. vbi dicit solum sanguinem animari, *Du... deso...*

ne, an sit animatus & pars. Solutio,

mari, & ita non solum esse accipe ret ab anima, sed vitam. Respondeo, quòd sanguis non dicitur animari, quasi, quòd habeat in se vitam & viuat, sed quòd solus est, qui in animatum cõuertitur, cùm sit nutrimentum.

Primum sumptum vitæ Aristotelis

Quanuis non caret aliqua probabilitate aliquo modo sanguinẽ participare vitam: nam verè participat aliquas operationes vitales, puta, motum localem ad omnes partes corporis & fouendas & nutriendas, & feruet, & conseruat vitam totius animalis, & animam ipsam in corpore conseruat, ita vt dicatur animæ sedes. Accedit hoc ipsum Aristotelis testimonium, vbi ait expressè, Sanguis animatur, & feruet. Sed quicquid sit de hac re, an sit sanguis animatus, necne, & viuẽs: tamen hoc negari nullo modo potest, nec debet, esse verè partẽ corporis animalis, & spectare ad veritatem, & integritatẽ naturæ: imò qui id negare, videretur temerarius. Nam Concilium Tridentinum sess. 13. de Eucharistia. c. 3. apertè sanguinem numerat inter partes Christi, qui surrexit à mortuis, & ex vi cõnexionis talis partium naturalis, & concomitantis sub speciebus panis, non solùm corpus, sed sanguinem ait, & animam Christi contineri: quia partes Christi inter se copulantur, & cõcilium Ephesinum ait in epistola ad Nestorium: Verbum Dei hominem factum assumptione carnis, & sanguinis; aliàs nisi pars esset, non esset vnitus hypostaticè quod asserere esset error. Sed & Arist. libro. 3. historiæ animalium cap. 2. sanguinẽ inter partes similares numerat, & ait earũ omnium esse partem potissimam. Diuus Thomas. 3. par. quæst. 54. art. 1. Sanguis, inquit, vnitus erat Verbo, & vt pars humāna corporis, & vt spectans ad vnitatem naturæ humanæ.

Nec obstat, quòd dicatur etiã potentia pars, nam est quidem pars verè fouens animam, vt diximus, & sustinens vitam eius, & tuens, & conseruans, & corroborans animal: tñ pars talis, quæ est in potentia aliæ partes, quòd in eas potest conuerti, sicut etiam caro est pars, sed aliquando circa os cõuertitur in os, & elemẽta sunt orbis partes, quãuis conuertantur in mixta.

Nec etiam obstat, quod Aristoteles lib. 2. de partibus animaliũ, cap. 10. ait, sanguinem nõ sentire, quippe qui nulla pars sit animaliũ. Nã intelligit. i. animata pars, vel ethereogenea pars, nec est mẽbrum animalis, aliàs eodem modo sequeretur nec os esse pars, nec arteriæ, & venæ, & omnes aliæ partes, quæ tantùm vegetantur non essent partes: quod manifestè falsum est, & contra eundem.

¶ Igitur cùm sanguis verè sit pars corporis, & anima totũ corpus informet, & omnes eius partes integrantes, necesse est & hanc quoq; informet, sicut & reliquas corporis partes cõmunicando, si non vitam,

tam, saltem esse mixti, & licet nõ diceretur viuens, tamen dicetur esse accipere ab anima.

Ad primum argumentũ. Ad argumẽta ergo respõdetur. Ad primum locum Arist. est notanda solutio, quòd anima potest dupliciter cõsiderari. Vno modo, vt corporis forma, & sic in toto est corpore. Altero modo, vt motor est, & sic dicitur esse in pręcipua parte corporis: quia quantũ ad potentiam motiuam est in certa parte: vt enim visus in oculo est, ita motiua potentia in neruis, & corde, vnde secundum Arist. originẽ habent, quanuis secundum Galenum, à cerebro: per has enim partes mouet alias.

Aristot. ergo illic loquebatur de anima, vt mouet. Et quia potentia motiua non est in omnibus partibus, sed in quadã principali: hinc est, quòd dixit, nõ esse in toto corpore: quantum tamen ad informationem, in toto est.

Ad alterum locũ Arist. Ad alium locum dico, quòd sensus non solũ est in corde, sed præcipuè dicitur trahere originẽ à corde: & quanuis in solo esset corde, non ob id anima in solo corde secundum suam substantiam esset: sunt enim aliæ potentiæ, quæ in alijs partibus sunt, in quibus necesse est animam inesse.

Ad aliũ locũ Ar. Ad alium locum dico, quòd non est similis Intelligentia animę omnino. Nam Intelligẽtia est solum motor orbis, quare non est opus, ꝙ sit in toto orbe. At anima est simul forma, ideoque debet esse in toto corpore, quanuis secundũ potentiam motiuam sit in aliqua parte determinata.

Ad secundum argumentum cõcedo, quòd sunt aliquæ potentię, quæ non sunt in toto corpore: sed non sequitur, quòd anima non sit in toto: quia illę tales potentię nõ sunt in sola anima, sed in coniuncto, potestque eadem anima existens in toto corpore, in quibusdã partibus habere aliquas potẽtias, in alijs vero alias: imò cùm in omnibus partibꝰ nõ desit potẽtia aię, sequitur, quòd in toto erit anima.

Ad tertiũ dico, quòd est duplex materia. Prima, & secunda. Prima est, in qua primò recipitur res: secundã est, quę primam componit. Materia prima animæ est corpus organicum: secũda partes similares, quæ organa componunt, in vtraque autem est anima. Cùm autem dicitur corpus organicum esse materia animę, sermo est de prima, & proxima.

Ad quartum dico, quòd forma nõ denominat nisi materiam proximam, & primam: talis autẽ est corpus organicum, ob id nõ quæuis pars dicitur animal, aliquo tamẽ modo denominatur: nam quælibet particula animalis dicitur animata, aliquo saltem modo: quędam quidem sensitiuæ, quædam vegetatiuæ, quædam saltem quãtum ad esse mixtu simpliciter ab aĩa esse accipiunt & hoc sufficit.

Vtrum omnis anima sit indiuisibilis.

Questio. V.

Nota tituli quæstionis sensum. Ardua hæc est quæstio & difficilis. Primò autem est sensus quæst. exponendus. Igitur, prout ad præsens spectat, tripliciter potest aliquid esse diuisibile. *Tribus modis aliquid dicitur diuisibile.* Primo in partes essentiales, sicut in materiam, & formam, genus, & differentiam. Secundò in potentias, & virtutes suas. Tertiò in partes quantitatiuas, & integrantes.

De quadiuisibilitate aiæ sit quæstio, & cōtrouersia. Nec de his omnibus modis est difficultas. Nam animā esse indiuisibilē essentialiter physicè certum est: nō enim componitur ex materia & forma. Esse verò diuisibilem metaphysicè, dubium non est, cum habeat gradus essentiales, ex quibus & genera & differētiæ sumūtur. *Reprehēsio Ianduni.* Vnde nō benè dixit Iandu. q. 7. qui eā nullo modo esse totū essentiale affirmauit, cum tñ certū sit, cōpositā habere essentiam, cùm non sit purus actus.

Similiter non est difficultas de diuisibilitate secundùm potētias. Certum enim est, animam, quanuis vnam, in sua substantia multas habere virtutes, ac potestates. Sed de partibus secundùm quantitatē difficultas est.

Nota 2. tripliciter aliquid est diuisibile secūdum quātitatem. Vbi iterū nota, ꝙ tripliciter est aliquid secundùm quantitatē diuisibile. Vno modo per se primò, puta, quòd ratione sui & non alterius extēsionis partes habet, & sic sola quantitas diuisibilis est.
2. Altero modo per se secundò, quod nō quidem ratione sui, sed ratione alterius, quod tamē in eo est primò, diuisibile est. sicut substantia corporea & composita: hæc enim ratione quantitatis diuisibilis est, tamen quantitas in ea, vt in primo subiecto recipitur. 3. Tertio modo est aliquid diuisibile per accidēs, quia est simul cum eo, quod per se diuisibile est: sicut albedo dicitur diuisibilis per accidens, quia est in subiecto habente partes. Hoc etiam modo forma substantialis dicitur diuisibilis per accidens ad compositi diuisionem.

De quadiuisibilitate secundum quātitatē sit quæstio. Aduertendum igitur quòd non quærimus, an anima sit diuisibilis per se primò, nec per se secundò: nec enim est anima quātitas, nec composita substantia physica: sed tantùm quæritur, an sit diuisibilis per accidens.

Sēsus q̄onis. Vt sit sensus. Sicut albedo, quæ est in tota manu, sic habet partes, vt quod est in vno digito albedinis, non sit id, quod est in alio: & tota albedo, nec sit in vno digito per se, nec in altero, sed in vtroq; simul: Ita etiam anima sic sit in toto corpore, vt quod animæ est in manu, non sit id, quod est in capite, & hoc nō sit aliud: sic enim erit tota anima in toto corpore, & pars in parte corporis.

Quòd si aliter se habet, & sit ita, vt id prorsus, quod est in manu, sit in capite alijsq; corporis partibꝰ, tūc aīa dicetur indiuisibilis omni modo, & tota in toto, & tota in qualibet parte corporis. Secus verò erit diuisibilis per accidens: atque hoc quidē de omni aīa quęrimus, & hic est quæstionis sensus.

Scito autem esse quatuor senten tias hac de re, quarũ duæ sunt extremæ, duæ vero mediæ. Prima extrema & erronea est cuiusdam dicti Hierardi, omnes animas, etiam rationalem esse diuisibiles ad sensum expositum: nec multũ dissentit ab hoc Iandu. 3. de anima. q. 5. qui sola fide dicit se tenere rationalẽ aĩam esse formã, & indiuisibilem, lib. etiam. 2. q. 7. omnem formam in materia simpliciter putat esse diuisibilem. Pompon. quoque lib. 1. de nutritione cap. 11. putat secundùm philosophiam omnem animam diuisibilem, solaque fide tenet esse indiuisibilem rationalem.

Prĩa opinio erronea Hierardi & c oẽs aĩas etiam rationales esse diuisibiles. aut saltẽ per solã fidẽ de rationali credi esse formã, & indiuisibilem, non vero per philosophiam.

Primum pro hac erronea sñia argumentum.

Est autẽ pro horum erronea sententia argumẽtum primum. Omnis forma recepta in subiecto quãto, est diuisibilis: Omnis anima informans est recepta in subiecto, & materia quantà; ergò omnis anima est diuisibilis. Consequentia est certa cum minori. Maior probatur. Omne enim, quod recipitur, ad modum recipientis recipitur: ergo quod in quãto recipitur, quanto eo extenditur.

2. Arg. Probatur secundò. Substãtia cõposita, scilicet homo, est, quod recipit quantitatem: sed homo nõ est aliud, quàm partes simul sumptæ, scilicet corpus, & anima: ergo anima simul quantitatem recepit, & sic diuisibilis est, aliter sola materia reciperet quantitatem.

3. Arg. Preterea tertiò. Quicquid idẽptificatur cũ extẽso, est diuisibile: at rõnalis aĩa idẽptificatur cũ sensitiua, & vegetatiua; & hę cum forma corporeitatis, quia nõ est nisi vna forma in vno composito: sed talis forma est diuisibilis: ergo & aĩa.

Præterea quartò. Quia pars hominis abscissa viuit, quanuis parũ: mouetur enim abscissa manus: & lingua scilicet Pauli locuta est in abscisso capite, ergo aĩa rationalis etiam diuisibilis est: quòd si hæc est diuisibilis, etiam aliæ erunt. *4. Arg.*

2. Opin. Marsi. & aliorum oes aĩas esse indiuisibiles.

Altera est opposita sententia eorũ, qui omnem animam etiam plãtarum, putarunt esse indiuisibiles, & hoc habet Marsi. Fici. lib. 6. Theolog. Platonis, & de hoc idẽ refert ex Plato. Ploti. & Porphyrio. Idem videtur dicere Simplicius. 1. aĩæ tex. 47. de animalibus, & in hoc secundò lib. tex. 20. de plãtis, vbi dicit, ꝙ in ramo nõ manet anima, sed est in potentia proxima, vt si plantetur, producatur anima. Idem habet Caiet. Taien. in præsenti & Hugo Senen. quem citat Pompo. cap. 10. dicitq; esse modũ rationabilem dicẽdi. Hi igitur omnes sunt in hac sententia.

Primum argu. prob. cum nio.

Argumenta sunt duo, alterũ sumitur ex augmentatione. Cùm enim accedit nutrimẽtum, vel producitur noua particula animæ in illo nutrimento, vel non, sed quæ fuit in materia proxima, simul illam informat. Si noua producitur iam tunc impropria est augmẽtatio, & per additionem: sic enim ignis augetur, quia cõburit lignũ, ac sibi vnitur. Si autem detur alterum,

rum, sequitur, quòd est indiuisibilis: non. n. potest vna eadémque anima simul informare, & materiam quam habebat, & alterã, nisi sit indiuisibilis, & tota ĩ qualibet parte.

2. *Arg.* Alterum argumẽtum est D. August. lib. de immortalitate animę, cap. vltimo. Vermis, si pungatur in cauda, se totum mouet: eo quod anima, quæ est in cauda, illa eadẽ est in toto corpore, & sic indiuisibilis est. Hæ itaque sunt duæ extremæ sententiæ,

3. *Opinio media S. Tho: & c. aĩas perfectorum aĩalium, & rationalem esse indiuisibiles: reliquias diuisibiles.* Tertia est media: putat enim animas plantarum, & imperfectorum animaliũ esse diuisibiles, animam aũt rationalem & perfectorũ animalium esse indiuisibiles.

Et huic sententiæ fauet Arist. de senect. cap. 1. vbi postquam dixit, animas imperfectorum animaliũ esse singulas diuisibiles, vnã actu, plures potẽtia, subdit, quod in animalibus probè constitutis, anima est quã maximè fieri potest vna, & simplex. Hanc opinionem sequitur D. Tho. 1. p. q. 76. art. 8. & Thomistæ omnes, inter quos est Herueus. 1. sent. d. 8. q. 4. & alij.

Ratio Caietani. Caiet. p. p. loco allegato volens reddere causam opinionis, notat tripliciter se habere formas ad materiam aliquam, quam informãt.

Nota, tripliciter se habet formæ ad materiã. Primò quædam sic recipiũt aliquam totam materiam, vt æquè primò respiciant partẽ illius, quales sunt inanimatorum, formę scilicet elementorum, & mistorum, quæ ita primò ordinantur, & recipiuntur in aliqua materia, vt possit recipi in parte illius: & ratio huius est, quia dispositio tota necessaria ad talem formam, est in tota illa materia, & in quauis parte: vt dispositio ignis formæ, calor est, qui tam primò est in materia aliqua magna, sicut parua, quia in vtraque potest esse vt octo.

Quędam aliæ formę sunt in opposito extremo, qui sic habent ordinem ad aliquam totam materiam, vt nullo modo respiciãt partem: quod prouenit ex perfecta dispositione, quàm tales formę petunt, qui non possunt inueniri, nisi in tota simul illa materia, non autem in parte: & huiusmodi sunt anima rationalis, & animæ perfectorum animalium: hæ enim non sunt nisi existente tali dispositione, quæ non est nisi in tota simul materia. 2.

Aliæ formæ sunt mediæ, quæ sic respiciunt aliquam materiam, vt non æquè primo respiciant partẽ, sicut primæ, nec prorsus totã materiã tantùm respiciant, sed aliquo modo & minus principaliter partem respiciant eo quòd non sunt tam perfectæ, nec tantam petunt dispositionem in materia: huiusmodi sunt animæ plantarum, & animalium imperfectorum. 2.

Ex hoc vult Caiet. ꝙ primę formæ, quia respiciunt aliquam totã materiam, & partem ęquè primò, quòd sint diuisibiles in illa materia, vt pars formę respiciat partem materię, ita vt possit separata, per se esse. Similiter & tertię, quia respi- *Ex dictis infertur cõclusio.*

respiciunt aliquo modo partẽ materiæ, sunt extensæ, tamen, quia æquè primò non respiciunt illam partem, non possunt in illa sola multùm permanere separata: at aliæ formæ, quæ nullo modo respiciunt partem, non sunt extensæ, sed in tota materia totæ, & totæ in qualibet parte.

Reijcitur hæc ratio Caietani.

1. Hæc ratio Caietani mihi nullo modo placet, nã solùm colligi potest ex hoc, quòd animæ perfectorum non sint sic in materia, vt in qualibet parte diuisæ possint perseuerare, non tamen quòd illic nõ sint extensæ: nõ enim quia in partibus diuisæ nõ manent, vnde colligitur esse indiuisibiles: nã in minimo naturali aquæ forma extensa est, non tamen manebit in partibus diuisis defectu quantitatis: ita illæ animæ non manent defectu dispositionis, prius tamen erãt extensæ.

2. Imò, potius sequitur oppositum illius, quod prætendit. Si enim elementi forma sic respicit aliquam materiam totam, vt æquè primò respiciat partẽ illius, profectò erit in tota materia, etiam in qualibet parte tota, quia oĩa ęquè primò respicit: & ex opposito, formæ, quæ nõ respiciunt partes æquè primò materiæ, nõ erũt totę in partibus.

4. Opinio Aegidij Apo. &c. oẽs aĩas præter rationa.

Alia est vltima sententia, quæ magis ad vnum vergit extremũ, omnes animas esse diuisibiles tã plantarum, quàm animalium perfectorum & imperfectorum præter animam rationalem, hanc sustinet Aegidius. 1. Sent. d. 8. 2. p. illius distinctionis. 2. princip. q. 3. & Iandu. hic, q. 7. & Apollinar. q. 6. & Marsil. 1. Gen. q. 10. & Albe. Saxo. 1. Gẽ. q. 12. & Auer. 8. Phys. com. 78. vbi omnem formã in materia puta diuisibilẽ, quamuis non existimat intellectũ esse ĩ materia. *na'em' diuisibiles.*

Circa huius difficultatis resolutionẽ sit prima conclusio. Anima rationalis, quam superiùs esse verè formam probauimus, est indiuisibilis, tota in toto corpore, & tota in qualibet corporis parte. Hæc est communis Philosophorum, & habetur à S. August. 6. li. de Trinitate, cap. 3. Sunt autem duo exempla, quibus hoc explicari potest. *2. Co...*

Alterũ est Aug. epist. fundamenti contra Manich. cap. 16. assimilat Deum esse in mundo, animę existenti in corpore quãtum ad hoc. Deus enim totus in mundo est, & totus in qualibet parte, ita, vt qđ hic est, sit id, quod illic est: ita anima in corpore. Sed est differentia Deus non informat mundum, sed assistit, nec includitur in mundo: at anima informat corpus in ipso quòd concluditur. *Di... exempl...*

Alterum exemplum est S. Tho. dispu. de anima. q. 10. ad. 18. argumẽtum, dicit, quod sicut Angelus est in tanto loco, vt nõ possit dici, pars est in hac parte, sed in qualibet est totus: ita aĩa est in corpore differenter tñ: quod ille non informat, anima autem informat. *Al... exem...*

Atque ex his exemplis sumitur primum argumentum contra eos, qui *1. Ra...*

qui naturaliter, id non posse constare dicunt. Si enim constat, substantias incorporeas, esse præsentesque loco esse, totas quidem in toto, & totas in parte, profectò cõstabit in anima, quæ poterit toti corpori ĩdiuisibiliter in esse: quod enim repugnans hinc alicui videtur esse, etiã est inintellectualibus substãtijs circa præsentiã in loco.

2. Ratio. Sit secundum argumentum. Si anima esset diuisibilis, sequitur, quòd esset mortalis: sed cõsequẽs est falsum, etiã secundùm veram Philosophiã: ergo anima rationalis non est diuisibilis.

Probatur sequela. Sit anima extẽsa per corpus, & habeat partem in parte: abscindatur manus, peto de parte aĩę, quę erat in illa manu Vel est retracta ad materiã proximã antecedẽtẽ: & hoc esse nõ põt. Impossibile. n. est, quòd duæ partes distinctæ formæ simul informent eãdem materiam: & præterea; quia non possent vnum fieri, cùm non sit talis modus excogitabilis, quo fiat vnũ per se: debet ergo recedere cum manu. Petã, an illa sit mortalis, vel non. Dicere esse immortalem, & ex vna anima rationali fieri duas immortales, imò innumerabiles secundum innumeras diuisiones, quæ fieri possunt, est adeò absurdum, vt impugnatione non egeat.

Si autem omnes particulæ mortales sunt, cùm sint omnes eiusdẽ rationis, erit tota mortalis. Hoc argumentum puto habere multũ roboris & concludere.

Sit tertium argumentum, quòd ex hominis augmentatione, & diminutione sumitur. Sequitur. n. si extensa est, quòd in augmentatione noua anima semper producitur in nutrimento, & aliqua pars in diminutionę destruitur, atque ita eadem, quæ superius deduceba mus, incommoda sequerentur: & præterea, debemus fateri, quòd anima rationalis educitur de potẽtia materię: quod si non educitur, ergo noua pars, quæ producitur, non poterit continuari cum præcedenti, sicut nec duæ animæ duorum hominum. 3. Ratio.

Et si in diminutione corrumpitur, sequitur, quòd post multũ tẽpus, & assiduam diminutionẽ homo amittit animam rationalem, quam habebat, & habitus ac scientias, quæ in ea erant: quæ omnia sunt absurdissima & impossibilia. ergo anima non est diuisibiliter existens in corpore.

Sit quartum argumentũ ex cognitione vniuersalis. Intellectus enim cognoscit vniuersale absque figura, loco, quãtitate: ergo est omnino indiuisibilis, aliter enim, si esset extensus, per speciem extẽsam intelligeret: at species extensa nõ potest repræsentare nisi rem extẽsam & in loco. Et hoc est argumẽtum optimum. 4. Ratio.

Quintum est. Intellectus cognoscit, quod est in sensu communi, & imaginatione, ac memoria sensitiua, ac omnia inter se comparat 5. Ratio.

si ergo est extensus per illa tria organa, ita, vt pars quæ est cũ sensu communi, nõ sit, vbi aliæ sunt, impossibile est iudicare simul de istis: quia iudicium non est nisi ab eo, quod omnia cognoscit: ergo fateri oportet, quòd Intellectus est prorsus idem in sensu communi, & imaginatione, & per totum corpus, ita, vt quod hic est sit illic, & in quauis parte. Ista ratio est Simpli. & Philopo. 1. de anima text. 47. & sumpta est ab Arist.

2. Cõclu. Secunda conclusio. Mihi est pro
1. Ratio. babilius, omnes alias animas perfectorum ac imperfectorum animalium esse diuisibiles. Hanc mihi persuadeo: quia omnes educuntur de potentia materiæ quantæ. Omnis autẽ forma educta ex potentia materiæ quantæ, per accidens est quanta: aliter enim tota educeretur ex qualibet parte materię: quod est inimaginabile. Tota.n. de tota, & pars de parte educitur sicuti albedo à subiecto.

Cõfirmatio. Imò hæc est potissima via respõdendi, & occurrendi dubijs circa indiuisibilitatem animæ rationalis, nisi quia non est educta de potentia materię.

Cõfirmatio. Adde etiam, quòd nulla prorsus est ratio, quare magis probetur indiuisibilitas animarum in perfectis, quàm in imperfectis animalibus.

2. Ratio. Secunda ratio Preterea: actio qua quęlibet anima propter rationalem producitur, est diuisibilis, quia in quanto est; ergo & anima: non enim actio a termino distinguitur, nisi ratione sola. Est autem notatu dignum hoc argumentum ad conclusionis probationem.

Sit tertia conclusio. Animę perfectorum animalium aliquo modo sunt indiuisibiles. Aduertendũ autem, dupliciter formam diuidi posse. Vno modo in partes, quæ diuisæ permaneant, alio modo diuidi potest in partes, quæ non cõsistant, sed diuisione corrumpantur: sicut si minimũ naturale aquæ diuideretur, vtique forma aquæ nõ maneret in partibus. 3. Cõc. Nota dupliciter formas posse diuidi.

Hoc est igitur discrimẽ inter animas perfectorum, & imperfectorum animalium: quòd perfectorũ animæ diuisę non consistũt in partibus, sed diuisione corrumpũtur, ac ob id indiuisibiles dicuntur. Et hoc voluit indicare Arist. de senect. cap. 1. non tamen quòd non essent extensæ, ac imperfectorum animæ diuisæ consistunt in partibus per aliquod tempus, plantarum autem consistunt, & iterum ad perfectionem reducitur: fit enim ex ramo arbor & hic est sensus propositæ conclusionis. Explicatur conclusio.

Dubitabis. Quare ex ramo abscisso fit alia similis arbor: at ex parte abscissa animalis, nõn fit iterum simile animal. Dub.

Iandu. q. 6. & alijs respondent: quia anima in ramo durat plus tẽporis, quia minorem requirit perfectionem, quàm anima animalis, quæ citò recedit. Hæc responsio non mihi videtur rei difficultatẽ Solutio.

eua-

euacuare: nam ego petam, Quare abscissa manus nunquam reparatur, cum tamẽ in corpore reliquo multum temporis maneat anima.

2. Solut. Sciendum igitur, quòd in animali sunt partes, quæ nõ nisi ex spermate per virtutem seminalem fabricantur, vt diximus. 1. Gene. & hæ non reparantur per humidum nutrimentale: vnde abcissæ semel, non restaurantur. At plantæ ex semine non, nisi paucas, partes habent: ramos enim ex nutrimẽto habet: ob id reparare põt ipsos.

3. Solut. Tertiò dici potest, hæc reparari posse, quia habent seminalem virtutem sparsam, & vim fructus, & fœtus producendi vndequaq; per omnes ramos: nõ ita animalia sed in quadam parte tantùm vim generatricem sortiuntur.

4. Cõclu. Sit quarta cõclusio. Essentia animæ, in qualibet parte est tota: nõ solùm animæ, sed etiã cuiuslibet forma accidentalis, & substãtialis.

Ratio cõclusionis. Quælibet enim particula albedinis habet eandem naturam, & definitionem cum tota, &. quælibet etiam pars formæ, similiter & aĩæ: & hinc est, quòd quęlibet particula est principium vegetandi, & sentiendi, si fuerit sensitiua: est enim similaris forma. Ex his habetur resolutio huius quæstionis.

Solutio argumentorum primæ opinionis erroneæ. Superest modò ad argumẽta eorum, quæ dicunt etiam animã rationalem esse diuisibilem, respondere. Sed pro solutione aduertendũ primò, quòd aliquid esse tale dupliciter contingit. Vno modo formaliter, altero modo virtualiter. V. g. corpus per albedinẽ formaliter est album: at albedo non est alba, nisi virtute & potestate, quia album facit. Sol non est formaliter calidus, sed virtualiter: deniq; quicquid potest facere, quod alterum facit, dicitur esse in virtute illud. Vnde fit, vt, quamuis aliquid non sit, nisi vnum formaliter, possit tamen esse multa virtualiter, & in potestate, quia potest facere, quæ plura faciunt. *1. Nota, dupliciter aliquid esse tale.*

Aduertendũ vlteriùs: quòd iste est ordo vniuersi, quòd quę perfectiores sint formæ, possint simul, quę possunt inferiores, & aliud quid. Cùm autem animę sint formę superiores alijs, faciunt, quę alię faciunt, & aliud quid. *2. Nota, potestatis formarum ordinem.*

Vnde sicut forma totam informat materiam, ita & anima: & inter has animas, rationalis, quę nobilissima est, virtute includit omnia, quę in alijs sunt: est. n. principium sentiendi, & vegetandi, & cõponendi substantiam compositam: est enim vna in substantia, in virtute multa, vt optimè explicat August. libro de spiritu, & anima.

Ex hoc sequitur vnum maximè notandum, quòd cùm aliquid est tale in virtute, non est philosophãdum de eius substantia, ac si esset illud formaliter. Vnde si anima informat, si componit substãtiam corpoream, non statim est argumẽtum, quòd prorsus eodem modo se habeat, sicut & aliæ formę, quę aĩę nõ sunt. Cũque anima ra- *Illatio ex dictis, quo sit de aliqua re philosophandũ, quæ est virtute multiplex.*

 tionalis

tionalis sit omnium nobilissima forma, nō statim erit, sicut & aliæ formæ, diuisibiles: virtute enim facit, quod aliæ, tamen modus substantiæ non est idem, vt magis declarabitur in solutione singulorū argumentorum.

Ad primum argumētū Ad primū, neganda est illa maior. Non. n. omne, quod est in materia quanta, est diuisibile, nisi id quod est principium recipiendi quātitatem, scilicet ipsa materia: compositum enim per materiam recipit quantitatem: at non omne, quod quocunque modo est in quanto, est diuisibile. aliter Deus in mundo existens, & Angelus in loco, diuisibiles essent.

Hoc autem est necessarium omni existenti quocunque modo in quanto, quòd sit præsens, & sit per totum illud: & sic anima est in toto corpore. Quod autem sic sit in quanto, quòd pars sit in parte: hoc nō est de natura eius, quod est in quanto, nisi accedant aliæ causæ, puta, quòd sit principium primū recipiendi quantitatem, vel sit eductum de potentia quanti, qualis non est anima rationalis.

Vt igitur dicatur recipi admodū recipientis, sat est, ꝙ sit in ipso toto, ac si esset diuisibilis, quanuis nō sit diuisibilis est. n. talis virtute sed nō formaliter scilicet extēsa. Et hæc solutio est notatu digna.

Ad 2. Ad secundum respondeo, quòd tota substantia composita est subiectum proximum quātitatis: ex hoc tamen nō sequitur, quòd anima rationalis sit diuisibilis per accidens, sed quòd sit in tota materia, ac si esset diuisibilis, & ita se habet: non enim est indiuisibilis, ita vt sit in puncto, sed est in tota materia indiuisibiliter tamen, sicut Angelus toti alicui loco. Totum autem sicut sit rationale ratione animæ, ita sit extensum ratione materiæ extensæ.

Ad Ad tertium solutio est facilis: anima enim rationalis est idem quoad substantiam, cum corporeitatis forma & vegetatiua & sensitiua: hæ cum corporeitatis forma non sunt diuisibiles in homine: non enim sunt formaliter, sed in virtute, & potestate animæ rationalis, quæ facit, quod aliȩ omnes formæ faciunt.

Ad Ad quartū Albertus Mag. summa de homine. q. 2. art. 3. dicit, ꝙ motus partium quorūdam in animalibus perfectis, pręsertim in homine (abscissa enim manus, mouetur) non prouenit ab anima, sed à virtute, & spiritu relicto ab anima. V. g. cùm quis proijcit lapidem, lapis mouetur, & quiescente iam proijciente: quia manet impetus impressus. Ita similiter spiritus, & calor sunt velut impetus, quo anima mouet partes, anima non relicta in manu, mouetur manus à spiritibus manentibus.

Obiectionis solutio. Quòd si dicas: Idem posset dici de imperfectis animalibus. Respondet non ita esse: quia in his durat per multum temporis, quod nō posset esse, nisi ibi esset anima: & pro-

& propterea videntur habere tactũ: si enim pungantur, refugiũt.

Nota. Aduertendum tamen, ꝙ sunt aliqui motus, qui non possunt tribui causæ naturali. Quòd enim abscissum caput S. Pauli locutũ sit, miraculum fuit, nec crederet Arist. naturaliter fieri posse. Ipse enim 3. de partibus cap. 10. dicit ictu traiecta præcordia risum attulisse verisimilius est, quã quod referunt de capite, quòd abscissum sit locutum: vbi asserit, id fieri non posse.

Non tamen negare oportet, ꝙ ablato capite manere possit anima in residua corporis parte per aliquod partium tempus: nec tunc quod residuum est, ablato capite, dici debet pars, sed imperfectum, quod Aristot. vocat Colobon, scilicet Metaph. cap. 1.

Quorundam sententia de animaliũ imperfectorũ sectione. Hic etiam aduerte, quòd in parte animalis imperfecti, secũdùm aliquos, non manet pars animæ, quæ erat antè, sed dicit ꝙ corrumpitur, quæ erat antè, & duæ de nouo producũtur, in vna parte vna, & in altera altera: sicut cùm diuiditur linea, corrumpitur pũctum continuans, & duo de nouo producuntur cum vtraq; parte. Hoc dicit Caiet. Thien. & Marsil. Ficin. vt defendant animas esse indiuisibiles: nõ enim diuiditur precedens, sed corrumpitur, & in singulis partibus, aliæ de nouo producuntur.

Circa ramum autẽ plantæ, Simplicius dicit, quòd ibi non manet anima, sed dispositio proxima ad animam.

Reijcitur hac sententia. Sed omnia ista apertè sunt cõtra Arist. q animã esse diuisibilẽ putat, & potestate esse plures, nõ quòd fiat productio de nouo, sed per separationem solam, quomodo lignum vnum est plura potentia, non quòd partes generentur per diuisionem, sed separatione facta sint per se: & opposita Philosophia est figmẽtum. Quis enim capit vnico instanti per solam diuisionem produci multas animas realiter distinctas de nouo, & antecedentem corrumpi? Sic igitur petet solutio ad argumenta primæ opinionis. 1. 2.

Ad argumenta 2. opinionis. Ad alia duo alterius opinionis respondetur, & quidem ad primũ satis diximus 1. de Genera. Quãuis enim in viuentibus præter hominem noua pars formæ producatur in nutritione, non ob id augentur vel nutriuntur sicut inanimata: illa enim per intus susceptionem, & ad omnem differentiã per se nutriuntur & augentur: & in hoc differunt, habentq; virtutem internam attractiuam, & auctiuã. Imò Arist. volens probare text. 14. plantas augeri, sicut viuens, nõ aliter probauit quã, quia secũdũ omnem positionem augentur. *Ad. 1.*

Ad secundùm dico, quod ille motus totius prouenit, quia tota anima continua est, & dum mouetur vna pars scilicet cauda, totum moueri potest, sicut cùm vnã ligni partẽ moueo tangẽdo, mouẽtur *Ad. 2.*

tur reliquæ ob continuationem.

Et præterea, per sympathiā possunt etiam aliæ partes condolere, vel etiā per influxū quēdam doloris cōmunicatū ad alias partes vel doloris cognitionem. Sed de his postea dicemus: ad quæstionē autem dicta sunt satis.

CAPVT. III.

Potentiarum autem animæ.

TEXT. 27.

De potentijs aiæ, & animatorū gradibus.

CVm vitæ operationes, ac potentias nō omnibus inesse superiùs dixisset, sed quibusdam omnes, alijs aliquas: nunc distinctè hoc docet, & præsertim de potentijs.

Quinque esse potentias animæ vegetatiuæ, et sensitiuæ.

Primum autem numerum ipsarū constituit, docens esse quinque, puta, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, loco motiuum, & Intellectiuum. Secundùm has potentias constituit quatuor animatorum gradus, qui superiùs constituti sunt, quantum ad operationes.

Quatuor animatorum gradus.

1. Gradus.

Primus est, in quo solùm est vegetatiuum, & istæ sunt Plantæ.

2. Gradus.

Secundus gradus est eorum, quibus inest vegetatiuum, simul etiā sensitiuum, & appetitiuum: est autem ista potētia appetitiua simul coniuncta cum sensitiuo. Non est enim sensitiuū, quod nō sit appetitiuū, ob id nō facit nouū gradū.

Appetitiua potētiā simul est cū sensitiua: &

Quòd autem appetitus sit semper cum sensu, duplici probat ratione facta priùs diuisione ipsius appetitus. Est enim quidam rationalis, & dicitur voluntas: est alter sensitiuus, cuius duplex est genus. Cōcupiscibilis, & Iraicibilis, quos vocat iram, & concupiscentiam; quos superius declarauimus. Hic autem de appetitu sensitiuo loquitur: cum hoc enim est sensitiua potentia.

Hoc præmisso, facit priorē rationē, quæ potest sic cōponi. Quibuscūq; inest tactus, inest voluptas, & dolor: at quib⁹ inest sens⁹, inest tactus: ergo, quib⁹ inest sensus, inest voluptas, & dolor: sed talia sunt appetitus, vt notū est: ergo quib⁹ inest sensus, inest appetitus. Maior patet. Nā tact⁹ est doloris, & voluptatis. Minor etiam patet. Nā tactus est sensus necessarius: nulli enim inest sensus, cui non tactus.

Aduerte circa doloris naturā. Auicen. fen. 2. doctr. 2. c. 19. dicit dolorem esse sensibilitatem contrarij. Vocat sensibilitatē sensationē: tactus vocat cōtrarium, quod est vehemens, ita, vt dissoluat tēperiē: talis enim cōtrariæ qualitatis actiuę, quę tactus fit, dolor est.

Ponit duas doloris causas: altera est cōtraria qualitas fortis, altera solutio continui. Partes. n. naturalis corporis sensitiui habent quandam continuationē in se naturalē, cuius solutio efficitur dolorē, has duas causas Galen. lib. 1. de locis affectis, cap. 2. vocat species.

Auicenna tamen reprehendit Galen. qui lib. de simptom. ca. 6. nō aliam causam posuit doloris, quàm continui solutionē. Concil.

disse.

diffe. 76. varias in hoc Medicorũ ponit factiones.

3. Mihi videtur dicendum, doloris causam non solùm esse contrariũ, nec solam solutionem continui, sed simul vtrunque, vt sensatio contrarij soluentis cõtinuationem, vel solutionis inducentis cõtrariam qualitatem, sit dolor. Nec oportet, quòd fiat solutio ista continuationis perfectionem: sat est, quòd fiat contractione, vel dilatatione partium, quæ fit calore distrahente, vel frigiditate comprimente: vtriusque autem sensatio, dolor est, tamen formale obiectu, & causa est ipsum contrariũ: hoc enim est tangibile. Solutio autem continuationis, est velut materiale. & hæc sunt satis de hac re.

Adhuc autem alimenti sensum.

TEXT. 28.

2. Ratio. SEcundam facit rationem, qua appetitum simul cum sensu esse docet, & potest sic ad formã reduci. Quibus inest sensus alimẽti, inest appetitus: at quibus inest tactus, inest sensus alimenti: ergo quibus inest tactus, inest appetitus. Vlterius. Quib⁹ inest tactus, inest sensus: ergo quibus inest sensus, inest appetitus. Maiorem probat. Quibus inest fames, & sitis, inest appetitus: quia fames est appetitus calidi & sicci: sitis verò appetitus frigidi, & humidi. Sed quibus inest sensus alimenti, inest fames, & sitis, vt notum est: ergo quibus inest sensus alimenti, inest appetitus. Et hæc erat maior. Probat minorem illam, scilicet, quòd tactus sit sensus alimenti. Sensus alimenti est, quòd sentimus alimentum, sed tactu percipitur alimẽtum: ergo tactus est sensus alimenti. Minor probatur, Nam alimentum est calidum, siccum, humidum, frigidum: horum autem tactus est.

Quòd si dicas. Alimentum est etiam coloratum, & odoriferum. Respondent, id esse per accidens: non enim nutrimur alimento, nisi vt mistũ est, quia vt talia sumus, corrumpimur, & deperdimus substantiã, & sic per talia reparamus. *Obiectionis solutio.*

Quòd si dicas, Sapor est per se in nutrimento. Respõdent, quòd non est tanquam necessarium, nisi vt condimentum quoddam, natura enim in necessarijs, ad cõseruationem animalium, operationibus apposuit delectationẽ quãdam, qua ad exercitum inuitaret, & sic in cibis apposuit saporem. Quòd, si dici solet, Quod sapit, nutrit: & res boni saporis esse bonũ alimentum: Id fit, quia sapor ostẽdit cõmistionem qualitatum temperatam, vel intemperatam, in qua per se consistit nutrimẽtum, seu alimentum, & alimenti bonitas, vel malitia. Perpende hos discursus: sic enim sensus Arist. ordinatus videtur, nec facile ex litera ista eos ordinare poteris. *Alterius obiectionis solutio.*

Dubitabis de fame, Quomodo dicitur appetitus calidi & sicci: quia nõ sit etiam humidi & frigidi: sed quia id, quo vescimur, com- *Dubium de fame, & siti. Solutio.*

para-

paratione eius, quod potamus, est magis calidum & siccum.

Notandum itaq;, quòd cùm animalis substantia sit in cõtinua destructione, natura prouidit, vt per nutritionem repararetur, aliquo modo recepto alimẽto, & sumpto ab externo; fame autem significauit defectũ talis alimenti. At quia nutrimentum erat graue & consistens, vt non possit facile prolabi per partes & vias arctas corporũ; addit potum rerum fluidarũ, quibus cibus deferatur per vias: & huic vsui est aqua, & potus, simul etiam, vt refrigerat calorem vehementem concoctionis. Et defectu huius potus excitatur passio, quæ dicitur sitis, quæ est appetitus humidi & frigidi, præsertim tamen humidi.

Exactiùs autem manifestandum.

T E X T. 29.

Reijciuntur quædã, quæ non spectant ad præsentẽ tractationem.

QVia aliqua de alimento dixerat, quod non est pręsentis loci discutere, remittit se in alium locum, vbi exactiùs de hoc dicetur: similiter etiã de Imaginatione alibi dicetur, an insit omnibus animalibus, vel aliquibus. Aduertendum autem, quòd loquitur de imaginatione perfecta, quæ est potẽtia sensitiua interior, habens organum in parte media cerebri. Hactenus de secundo gradu viuentium dictum est, quę per vegetatiuam cum sensitiuo, & appetitiuo constituitur.

3. Gradus animatorum

Tertium statim ponit, qui est eorum, qui vltra prædicta habent potentiã motiuã secundùm locũ.

4. Gradus animatorum

Et quartus est eorum, qui vltra omnia prædicta, habent cogitatiuũ, & Intellectiuum: & in hoc gradu sunt homines, & si quid est hominis melius: quod dicit propter Intelligentias, & cœlos, quos Antiqui animatos crediderunt, quibus inest Intellectus potentia. Aduerte, per cogitatiuum, discursiuum intelligi, & per intellectiuum contemplationem, nõ quòd sint potentiæ diuersæ: vna enim est potentia Intellectus: sed hæc res à phantasia pendẽtes cognoscimus: & dicitur cogitatiuum, vt dianæa, & res abstractas, & dicitur Intellectus.

Vbi nota hìc contra Auerroẽ. Si enim per intellectiuum intelligit Arist. humanam illam intelligentiam, non diceret Aristot. ꝙ inest alijs ab homine. Præterea non computaretur inter potẽtias animæ, cùm sit substantia, cuius tamen oppositum facit Arist. Vide ergo quã manifestè ipsi Auerro. Aristotelis textus aduersetur. Adde etiam, quòd cogitatiuum Græcè est. (dianœtichon,) quod est opus, & potentia mentis: venit à (nys) quod mens.

Manifestum igitur est, quod,

T E X T. 30.

ABsoluta definitione animæ in communi, & ipsius operationibus, ac potentijs enarratis, distinctionem animarũ venaturus, definitionem animæ, & ipsam animam comparat, ac exemplo explicat:

plicat:dicitque, quod definitiones datæ animæ sunt sicut definitio figuræ in communi. Est autem similitudo in duobus. Alterum: definitio figuræ nō est alicuius figuræ realiter abstractæ ab omnibus, quæ in nulla particulariū insit: ita definitio communis animæ non est alicuius animæ communis, naturaliter abstractè à particularibus, qualem ponunt Idearum assertores.

Duplex error cauendus in definitione alicuius cōmunis. Alterum est, sicut definitio communis figuræ est alicuius rationis communis, quæ tamen insit particularibus, nec realiter sit ab eis separata: ita etiam definitio animę. Ex quo monet duos errores extremos cauendos. 1. Alter est, velle definitionem dare alicuius commu- 2. nis separati, quod non sit in particularibus. Alter verò, velle statim definire particularia, neglecta definitione communi. Nō enim vniuersalia prorsus reijciuntur: sunt enim, sed non per se existentia.

Nota. Aduersus definitionē animæ putāt Analogā æquiuocam. Ex hoc loco manifestè reuincūtur, qui definitionem animæ putant analogam, & æquiuocam, vt nullam communem rationem dicat, cùm tamen apertè dicat oppositum Arist. & fateatur esse cōmunem genericè, nisi velis dicere figuram esse æquiuocum, quam tamen Aristot. in prædicamento qualitatis, genus esse docuit. Solùm ergo animæ definitio habet analogiam perfectionis, quia non aufert vniuocationem, sed est in omni genere.

Similter autem se habent ei, quod est.

TEXT. 31.

Comparatio animæ cū figura. NVnc ipsam animam figuræ comparat in alijs duobus. Alterum est. Figuræ enim consequenter se habent: est enim vna post alteram. Ita etiam & animæ: est enim ordo perfectionis inter eas: est enim vegetatiua omnium infima, postquam sensitiua est, supremum gradum continet intellectiua. Alterum est. Figuræ sic se habent, quòd priores sunt in consequentibus, nō actu, sed virtute, & potestate: vt Trigonum in Tetragono, & Tetragonum in Pentagono, & sic de alijs. Ita etiā est in animabus: vegetatiua enim est in sensitiua, non actu, sed potestate: quia potest sensitiua præstare operationes, quę vegetatiuę sunt, & vtraque est in intellectiua.

Vnde dicit esse considerandū, qualis est anima in horū vno quoque, quia diuersam habent formaliter animam. In plantis enim est vegetatiua, in animalibus sensitiua formaliter, sed virtute vegetatiua: in homine intellectiua formaliter, sed virtute aliæ duæ. Vbi hæc notanda sunt contra ponentes plures animas in vno composito realiter distinctas. Nota etiam contra Auerroem, quomodo distinguit hominis animam à sensitiua, docens esse tres animas, & in hominis anima esse virtualiter duas: quod de cogitatiua illa intelligi non potest: est enim formaliter sensitiua, sicut aīa equi, aut

Nota, cōtra ponentes plures animas in vno cōposito, et cōtra Auerro. distinguētē cogitatiuam in homine à sensitiua & intellectiua.

trigonum quadrangulum

aut alterius: tunc autem nō oporteret tria genera distinguere.

Propter quam autem causam.

De singulis potentijs aiæ, ac primò de vegetatiua incipit agere. QVod dixerat de operationibus vitæ, puta, quærendā esse causam, propter quā separentur hæ operationes ab alijs, idē nunc de potentijs dicit, in quo se præparat, vt de singulis differat ordine incipiendo ab his, quæ ab alijs separatæ inueniūtur, scilicet vegetatiuo.

Numerātur iterū gradus animatorū sed magis in particulari diuiso sensitiuo in tres Nunc autem numerat iterū gradus, sed magis in particulari numerato sensitiuo. Facit autē quinque. Primus, est eorum, quæ vegetatiuum tantùm habent. Secūdus eorum, qui habent simul sensitiuū & hæc habent vegetatiuum. Tertius est eorum, quæ habent alios sensus propter tactum; nam in secundo solus tactus computatur.

Et sensitiuorum alia quidem.

TEXT. 32.

4. Grad. QVartus gradus eorum, quæ superaddunt motum secundùm locum. Vltimus est eo*5. Grad.* rum, quæ rationem habent, & Intellectum: quod supra declarauimus: & vocat minima & vltima. Sunt enim homines dicti minimi, quia non diuiditur iam homo in species. Vltimi, quia est supremus corruptibilium rerum.

Dubium Dices, Quare iterum hi gradus numerantur?

Solutio. Respondeo, quòd aliter quàm antè. Supra enim solùm distributionem eorum secundùm subiecta considerauit, hìc autem quòd à quo separetur.

Vnde de nouo docet, quòd posteriora à prioribus non separantur: benè tamen econtra. Vegetatiuum enim, quod non sit sensitiuū, non econtra. Similiter, habens alios sensus, habet tactū, non econtra: Similiter habens Intellectum in mortalibus, habet reliqua, sed non econtrà: quod ob intelligentiam dicit, in quibus est Intellectus purus absque alijs. Cùm autē dixisset non omnibus inesse rationem, dicit quòd alijs animalibus rationis expertibus quibusdā inest imaginatio, quibusdam nō, loquitur autem de perfecta imaginatione, de qua nihil modò dicimus, quia inferiùs de ista erit sermo in fine huius libri. *Quæ quibus, parantur.*

De speculatiuo autem Intellectu.

PHiloponus, & alij, per speculatiuum Intellectum, candē potentiam cum ratiocinatiua intelligūt, sed ratione diuersam, vt Intellectus dicatur contemplatiuus secundùm intellectionem eorum, quæ à phantasmate non pendent: cuius consideratio physica non est. *Quid speculatiuus Intellectus. 1. Expositio.*

Auerr. putat per speculatiuum Intellectū intelligi non Intellectum hominis, sed Intelligentias separatas, quarū consideratio physica non est. Vtraq; expositio est bona, hoc tamē magis in quæstione examinabitur. *2. Expositio.*

Distinctis igitur omnibus his potentijs, cōcludit vnum, scilicet, quòd *Quomodo de animabus singulis differendū*

quòd cùm de istis particulariter dictum fuerit, etiam dictum erit de animabus in particulari: quæ enim de potentijs vegetatiuis dicentur, hæc animę vegetatiuę propria erunt, quę verò de sensitiuis, sensitiuę: quę autem de intellectiuis intellectiuę pari modo.

An sint tantùm tria animarum genera.
QVAEST. VI.

EX his, quę capite isto discussa sunt, tria genera animarum colliguntur, scilicet Vegetatiua, Sensitiua, & Intellectiua. Vt autem melius percipiatur hoc, ponuntur aliquot argumenta.

1. Arg. ad partē negatiua. Primum est. Potentię fluunt immediatè ab anima: ergo penes numerum potētiarum genere debet sumi genericus animarum numerus. Sed quinque sunt potentię genere, scilicet, Vegetatiuum, Sensitiuum, Appetitiuum, loco Motiuum, & Intellectiuum, ergo tot erunt animarum genera.

2. Arg. Præterea secundò. Saltem penes animatorum gradus sumetur numerus animarum: sed quatuor sunt gradus animatorum, & viuentium, vt sæpe dictum est: ergo etiam quatuor erunt animarum genera.

3. Arg. Pręterea tertiò. Ita se habet anima hominis propria ad hominē, sicut anima equi ad equum, & leonis ad leonem, & alterius speciei ad ipsam, sed istę animę non faciunt nouum genus, aliter innumera essent animarum genera: ergo nec anima hominis faciet genus ab alijs duobus distinctum.

Pręterea quartò. Anima hominis, non comprehēdit multas species sub se, sicut vegetiua, & sensitiua: ergo non est genus animę: genus enim species sub se continet. *4. Arg.*

Pręterea quintò. Plantę habent suum proprium appetitum: ergo non solùm appetitum est in animalibus, & sic erunt sex potentię animę, & nō tantùm quinque, vt dicit Aristot. *5. Arg.*

Pro horum resolutione sunt aliquot fundamenta notāda. Primum est: Animarū numerus dupliciter sumi potest, & vtroque modo sumit S. Thom. Vnus modus habetur à S. Thom. 1. part. quęst. 78. artic. 1. alter in pręsenti capite. *1. Fundamentum de animarū numerō, qui dupliciter sumi potest.*

Prior autē est in hoc capite, & procedit supposito fundamento, animā esse formam quandā eleuatam, & altioris naturę, quàm sint formę materiales, & corporeę: & hoc notum est. Animata enim sunt altioris generis, ac pefectioris, quàm sint inanimata corpora. *1. Modus à priori. Suppositio.*

Ex hoc sequitur, q̄ secūdùm modos, quibus aliqua forma potest eleuari in esse, supra formas materiales, erit numerus animarum genericus. Tripliciter autē potest vna forma eleuari inesse. Quod vt intelligas, aduerte, quòd vnū, & idē potest sub triplici esse cōsiderari. V.g. lapis primò sub esse naturali: & est illud, qđ habet in se materiale sensibile, & corruptibile. Secundò sub esse prorsus in- *Numerus animarū sumitur secundū modos, quo vnius formæ esse est magis eleuatum quàm alterius.*

telli-

Tripliciter vna forma potest eleuatum esse.

telligibili & immateriali, & sic se
habet prout repræsentatur in spe-
cie Intellectus: illic enim non re-
præsentatur, nisi in vniuersali ab-
1. stractus à loco, tempore, & accidẽ
2. tibus. Tertiò sub esse medio, nec
3. omnino materiali, & sic se habet
lapis, vel repræsentatur sub spe-
cie sensus: illa enim species nõ ha
bet in se qualitates & materiã la-
pidis, ob id aliquo modo immate
rialis est: non tamẽ omnino, quia
repræsentat lapidem in materia,
& ipsa est in materia, scilicet in
organo. Vide igitur triplex esse
vnius. Iuxta hoc triplex est ge-
nus animę. Prima est intellecti-
ua, quę ob id eleuatissima est om
nium sensibilium formarũ, quia
ipsa est, in qua res habent esse ele-
uatum, primum scilicet intelligi-
bile: species enim illę immateria-
les in ea esse habẽt. Altera est sen
sitiua, secundùm quam res habẽt
esse eleuatius naturali, sed nõ om
nino immateriale. Tertia est ve-
getatiua: quia nõ ob id dicitur ha
bere esse naturale eleuatius, quia
in se, & à se operatur, reliqua ex-
tra se operantur. Vide ergo tres
formas diuersimodè eleuatas su-
pra formas corporeas: erit ergo
triplex animę genus.

Alter modus à posteriori, quo numerus idem colligitur animarũ ex earũ operationib.

Alter modus sumendi anima-
rum numerum, est à posteriori
penes operationes: est enim ani
ma principium operationis eleua
tę supra operationes corporũ in-
animatorum.

Quę eleuatio triplex esse potest
secundùm quòd tria insunt opera
tionibus corporum inanimatorũ.
Primum est, quòd sunt à princi-
pio externo: quę enim agunt, ex
tra se agunt: quę patiuntur: ab ex 1.
terno principio patiuntur: nulla 2.
est ab interno operatio in his. Al-
terum est, operationes hę medijs
qualitatibus primis exercẽtur, vt
instrumẽtis: solùm enim illę qua-
tuor actiuę sunt in inanimatis, vel
illę, quę ab his procedunt. Tertiũ 3.
est, omnes tales operationes in cõ
iuncto recipiuntur, non in nuda
forma, sed vel in composito, vel in
materia.

Tria inueniunt operationibus inanimatorum.

Cùm igitur sic se habeant corpo
poreę operationes, tripliciter con
tingit eleuari supra has. Sũt enim
quędam, quę ab intrinseco sunt
principio, reliqua tamen habent,
scilicet, sunt in corpore, & exercẽ
tur virtute qualitatis primę: talis
est augmẽtatio, seu vegetatio: hę
n. sunt à principio interno in plã-
ta, tamẽ exercẽtur virtute caloris
naturalis, & in cõiũcto recipitur. 1.

Triplex modus eleuari operationes supra inanimatorum, triplex animarum genus colligitur.

Aliæ sunt, quę magis eleuan- 2.
tur, quę non exercentur virtute
qualitatis primę: vt sensatio, &
motus localis: non enim virtute
qualitatum primarum sunt, sed
virtute potentię ab anima proce-
dentis, quę non est vlla ex illis
qualitatibus, tamẽ recipiuntur ad
huc in corpore.

Alię sunt, quę nec in organo re 3.
cipiuntur, vt intellectio, & ista est
eleuatissima. Iuxta has tres opera
tiones diuersę eleuationis, consti
tui-

Nota, cur anima hoīs vnum faciat genus distinctum. tuitur triplex animæ genus.

Ex quo vnum aliud colligitur notandum, quod anima hominis ob id facit vnum genus distinctū à sensitiua, quia altioris est esse, & operationis: at reliquorum animaliū animæ solùm diuersas species faciunt: non autem nouū genus, quia nullam habet operationem, nec esse altius quàm sit operatio & esse animæ sensitiuæ.

2. Fundamentum, quòd aīæ potentiæ & animatorū gradus non eodē modo sumuntur. Sit secundum fundamentū. Animæ potentiæ, & animatorum gradus non eodem modo, quo animarum numerus, sumuntur: potentiæ enim penes operationes vitæ diuersas multiplicantur, quę quinque sunt genere, scilicet vegetari, sentire, appetere, moueri secundū locum, & intelligere, ob id quinque sunt potentiæ, harum operationū immediata principia. Gradus autem animatorum non sic, sed penes diuersitatem subiectorum, in quibus hæ potentiæ, & operationes separatæ inueniuntur, sumi debent. Et quia quadrupliciter separantur ista secundū subiecta, in quibusdam inest solū vegetatiuum, in alijs vegetatiuū cum solo sensitiuo, & appetitiuo, in alijs vltra illa loco motiuum, in alijs simul intellectiuum, ob id quatuor sunt gradus animatorū. Sunt igitur animarū genera tria, animatorum gradus quatuor, potentiæ quinque,

Nota, cur pauciores sint aīæ, quā animatorum gradus, & hi pauciores, quā potentiæ. Est autem hoc conueniens: semper. n. principia pauciora sunt: & quo magis receditur à principijs, eo maior est multiplicatio: quod in vna anima percipi potest. Anima hominis vna est: potētiæ, quæ immediatè ab anima fluunt, multæ: habitus, qui post potentias sunt, sunt plures. Nā sicut in vna anima multæ potentiæ, ita in vna potētia multi habit⁹. Actus autē qui post habitus sunt; adhuc plures: ab vno. n. habitu multi sunt actus, & adhuc plures res: nam per vnum actum multas res cōprehēdimus. Et simile est in arbore: ab vno trunco rami, & ab his alij plures, & plures multiplicantur. Ita animarum numerus minor est maior, animatorum, adhuc maior potentiarum ipsorum animatorum numerus, vt patet.

3. Fundamentum, de potentia appetitiua in rebus naturalibus tria considerare possumus formā appetitū, et operationem. Sit tertium fundamentum: q̄ in rebus naturalibus considerare possumus tria. Primum est, propria rei forma, & secundùm talē formam perfectio: Alterum est, inclinatio in perfectionem propriam, quę dicitur appetitus. Tertium est, operatio, qua res propriā consequitur perfectionem.

Istorum ordo. Est autem ordo, vt post formā sequatur appetitus, post appetitum operatio, & motus: appetitus ergo semper sequitur formam aliquam rei.

Forma tribus modis se habet, ita et apppetitus qui illam consequitur. Cū autē tripliciter se habeant istę formę, tripliter etiā se habebit & appetitus. Est quędā forma naturalis, quę simul atque res est, ipsam à natura habet; substantiaque ipsius est, vt forma ignis igni, & lapidis lapidi, & aliorum

Primus naturalis appetitus

 for-

formæ naturales ipsis, quorum for mæ sunt, à natura sunt. Inclinationes autem, quæ secundùm tales formas sunt in rebus, dicũtur appetitus naturales: vnde inclinatio lapidis, & ignis, & aliorum in perfectiores secundũ proprias formas, dicitur appetitus naturalis.

Triplex naturalis appetitus Et hic est triplex, puta appetitus elementi, misti, inanimati, & vegetabilis: quilibet enim est inclinatio in id, quod secundùm talem formã naturalẽ sibi cõueniẽs est: imò iste appetitus per cuncta vagatur; quatenus vnũquodq; inclinatur in perfectionẽ, quæ propria ei est secũdũ gradũ entis, quæ à natura recipitur.

2. Appetitus sensitiuus. Alia est forma non per naturã recepta, sed cognitionẽ apprehensa. Animal enim dum cognoscit, res ipsas per ipsarum imagines in se recipit, & ex his oritur quidam appetitus, quo in id, quod sensu perceptum est, inclinatur: & dicitur appetitus sensitiuus, qui tam in perfectis quàm in imperfectis reperitur animalibus, licèt multò perfectius in perfectis.

Multiplex appetitus sensitiuus. Est autem hic appetitus multiplex secundùm multitudinẽ modorũ, quibus vna res potest p sensum apprehẽdi, vt alibi dicemus.

3. Appetitus rationalis, seu intellectiuus, scilicet, voluntas. Alia est forma per Intellectum apprehensa, & hãc sequitur appetitus rationalis, qui in hominibus & Angelis reperitur, diciturque voluntas. Vide igitur, qualiter appetitus semper consequatur formam aliquam rei, siue natura habitam, siue per sensum, siue per Intellectum.

Sicut diuersi appetitus, ita operationes. Aduerte vlterius, q̃ sicut est appetitus triplex, & varius, ita operationes, quibus res in id, quod appetũt, tẽdũt, sunt variæ. Nã appetitum naturalem elementi consequitur motus suus naturalis: per hunc enim consequitur id, quod appetit, scilicet esse in suo loco: similiter generare, per quod consequitur perfectionem, idest conseruare se in esse, appetitũ misti, propria sua operatio consequitur: & motus: appetitum plantæ sequuntur vegetatio, nutritio, augmentatio, & generatio: per has enim operationes quidquid appetit planta, consequitur: appetitum animalis, sequitur mot⁹ localis, si adsint instrumenta motus, vel aliæ operationes particulares: appetitũ rationalem sequuntur operationes humanæ, per quas consequitur, quod appetit. Hic est igitur ordo appetituum, & operationum.

Quo corpora mixta superiora, plures habent appetitus & operationes. Aduertẽdum vlterius, q̃ res corporeę mixtę quo superiores sunt, eo plures appetitus congregant, ac operationes: vnde in plãtis est appetitus corporum inanimatorum, quatenus plãtę corpora sunt, & sic locũ deorsum appetunt: est etiã suus appetitus proprius in animali, est naturalis, & sensitiuus: in homine verò omnes varijs rationibus, & sic multæ operationes sunt, & plures quàm in alijs.

Obiectio Dubitabis aduersus hoc fortasse. Nam Arist. dicit, q̃ quantò res perfe-

perfectiores sunt, tantò debēt pau cioribus operationibus perfectio nem cōsequi: perfectiusq; est vna perfectionē cōsequi, quā pluribus quomodo ergo tot operationibus consequitur suam perfectionem?

Solutio. Respondeo, ꝙ respectu eiusdē fi nis, & perfectionis melius est pau cioribus operationibus cōsequi fi nem, quā pluribus: tamen cū per- fectio ac finis melior est, & maior tunc perfectius est cōsequi talem finem, quāuis pluribus actionibus quā finē inferiorē paucioribus: & sic fit in præsenti. Est enim maior perfectio hominis, quā aliorū, & animalis, quā plantarū; & harū ꝗ inanimatorū. Angelus autē, quia perfectior est homine, eandē, imò maiorem perfectionem consequi tur paucioribus, quàm homo.

Dubium de appetitu naturali plantæ. Ex his patet solutio cuiusdam dubij, quare Arist. appetitum plā tæ non computauit inter potētias animæ: operationes autem plan- tę sic: animalis verò appetitum, & operationes inter potētias, ac ope ra animæ retulit.

Respōsio Respondeo, ꝙ appetitus, plātę li cèt ab anima proueniat, tamen se quitur formam à natura datam, in quo cum appetitu elementi, & inanimati conuenit, non nume- rauit inter animæ potentias. At operationes plātæ inter vitæ ope ra sunt, quia in his differt ab ope rationibus inanimatorum: sunt enim illę à principio interno. Ap petitus verò animalis computa- tur ab Aristot. quia non sequitur formam naturalem, sed formā ha bitam per cognitionem, quæ est opus vitæ, & quia iste ab appeti- tu naturali differebat. Et hæc sa- tis de appetitu.

4. Fundamentum. De vitæ operibus quòd sint quinque. Duo secr sum ab alijs separata reperiuntur. Sit quartum fundamentum no- tandum, quinque esse vitę opera, vegetationem, sensationem, appe titionem, motionem secūdùm lo- cum, & intellectionem.

Harū duæ extremę, id est, pri- ma, & quinta inueniuntur purę, & ab alijs separatę: vegetatio qui dem in plātis, & intellectio in sub stantijs separatis: hę enim viuere dicūtur, & multò melius, ꝗ inferio ra ista corporea, vt docet Arist. 1. Cœli. c. 9. & 12. Metaph. text. 39.

Ad quā scientiam de ijs tractare spectet. Sed horum duorum viuentium, primum est Physicæ speculatio- nis, vltimū ad Metaphysicum spe ctat. Nō enim intelligere purum ab alijs secretū inuenitur in phy- sicis substātijs: & hoc voluit dice- re Aristoteles text. 15, cùm dixit, in mortalibus nō separari intelli- gere: & forsan hoc vocat Intelle- ctum speculatiuum, quod dicit es se perpetuū, & esse alterius cōside rationis. Et obserua multùm hāc expositionem: hoc enim non in- telligentes finxerunt intellectum separatū in hominibus, cùm Ari- stoteles nihil tale somniauerit.

Nos contra ponentes Intellectum in homine separatum.

Reliqua vitæ opera non reperiuntur separata ab alijs. Reliqua vitę opera nō sunt pu- ra, nec reperiuntur separata, sed in animalibus est sensitiuum cum vegetatiuo, solo in hominibus sensitiuum cū Intellectiuo, & in- tellectiuum cum sensitiuo: vtrun-

que enim animæ rationalis substantia complectitur.

Nota, animæ rationalis naturam

Vnde natura animę rationalis, mirabilis est: esse enim videtur intellectiuũ contractum sensitiuo: & sensitiuum contractum intellectiuo, ita, vt videri poßit forma physica differentiã habens quodammodo metaphysicã, & forma quodãmodo metaphysica differẽtiam habẽs physicã: si enim inter formas physicas sensibiles cõsideratur, tunc differt ab alijs per intellectiuum; si verò inter intellectiuas metaphysicas, differt tunc per sensitiuum.

Quanquam melius dicetur, simplex essentiæ gradus medius inter corporeas formas, & purè intellectiuas scilicet, Angelos, & ideo eminenter continet inferiora, & infima attingit superiorum, vt anteà diximus: & ideo quasdã habet potentias, & operationes communes cum illis, & communes cum istis.

Nota dictũ Alberti.

Ex quo intelliges quod dixit Albertus lib. 2. de animalibus capite. 6. quòd homo plusquàm specie differt ab equo, & ab alijs. Benè dixit: nam plus differunt homo, & leo, quàm leo, & equus. Differt enim homo per differentiam altioris generis, id est, intellectiuum. Similiter dicere posses eodem sensu, quòd anima plusquã specie differt ab Angelo, & magis quã vnus Angelus ab altero: quia differt quodãmodo per differentiam inferioris generis, scilicet sensitiuum, & quia est forma informans.

His igitur suppositis, sit prima conclusio. Tantùm tria sunt genera animarum.

Hæc est contra Aegidiũ, & Caietanum, qui quatuor animarum species faciunt, vegetatiuam, sensitiuam, motiuam secundùm locum, & intellectiuam: & tamen non ita videtur. Nam motiua potius est species sensitiuæ: nõ enim dicit operationem eleuatiorem q̃ sit operatio sensitiua, imò ex eodem gradu eleuationis prouenit vtrumque: quòd si non omnia sententia mouentur, id prouenit defectu instrumentorum, quæ natura non omnibus concesit.

Fateor igitur, sensitiuam diuidi in sensitiuam motiuam, & nõ motiuam: tamen non ex æquo est diuisio hæc facienda cum intellectiua, & vegetatiua: sed prima diuisio est in tria genera: rursus vnum in alia diuiditur.

Secunda conclusio potentiæ cõmunes animæ quinque sunt, animatorum autem gradus quatuor. Hæc nota: sunt ex his, quæ diximus in fundamentis.

Superest modò ad argumenta respondere.

Ad prima autem duo, responsio patet: non enim ex potentiarum numero, nec ex gradibus animatorum sumendus est numerus animarum, cùm principia pauciora sint, quàm ea, quæ ex principijs deducuntur: sumitur tamen, secundùm

1. Concl. Trium tantùm animarum genera. Ex ... probatur conclusio.

2. Concl. ex dictis nota ... quinque ... quatuor.

cundum modos dictos in primo fundamento.

Ad.3. Ad tertium, concesso antecedẽti, negatur consequentia. Anima enim hominis dicit genus operationes altiores supra operationes inanimatorum, & sensibilium: animæ verò aliorum animalium non dicunt operationem eleuatiorem quàm sit sensitiua: ob id omnes animæ brutorum solùm specie differunt.

Ad.4. Ad quartum respondeo, quòd aĩa rationalis dicitur esse aliud genus, non quòd sit genus, sed quòd collocata sit sub alio genere formarum, scilicet intellectualium, quarum non considerat Physicus aliam, nisi animam, quia reliquæ sunt prorsus à materia abstractæ. Eodem etiam modo dicitur albedo esse aliud genus entis ab homine, quia est in alio genere, sed non quòd sit genus. Secundò, dicimus, esse aliud genus animę: quia videlicet, medius est, vt vidimus, essentiæ gradus inter animam sensitiuam & intellectuales substãtias, per se condistinctus ab vtroq; genere: & ita, quanuis sit species, est tñ tanquã quoddã genus mediũ.

Ad.5. Ad quintum dico, esse appetitiuum in plantis: sed quia hoc est eiusdem generis cum naturali, (sequitur enim formam substantialem naturalẽ, vt diximus in tertio fundamento) ob id non computatur inter peculiares potentias animæ. Et satis sit de ista quęstione.

An in vno viuenti sint plures animæ.

QVAEST. VII.

Circa tituli intelligentiam aduerte, aliud esse in vno plures formas substãtiales ponere, aliud plures animas. Qui ponunt plures animas, plures etiam ponunt in vno substantiales formas: sed non omnes, qui ponunt plures formas, consequenter ponunt plures animas. Scotus enim. 4. Sent. distinct. 11. quæst. 3. & alij ponunt in viuẽte formas plures, sed illarum tantùm vnam dicunt animam. *Tituli expositio. Nota. Aliud est plures esse formas in vno composito concedere, & aliud plures esse animas.*

Nos disputamus in præsenti solùm de animarum pluralitate, vt sit sensus, an in animali sint duæ animæ distinctæ, altera sensitiua, altera vegetatiua, & in homine præter has sit etiam intellectiua: an potius sit vna in vno quoque in substantia, in virtute continens plures. *Sensus quæstionis.*

Videtur autem, plures esse in vno distinctas. Primò ex Arist. 2. Generat. animalium. cap. 3. homo priùs viuit vitæ plantæ, pòst vita animalis, tandem vita hominis. Loquitur autem de prioritate temporis, vt ex textu notum est. Si ergo homo paulatim perficitur recipiendo plures animas: ergo plures in homine profectò animæ sunt in substantia. *1. Arg. ex Aristote. ad parte affirmatiuã*

Secundò. Vbi est operatio propria alicuius formæ, ibi, dicit Philosophus, esse talem formam: sed in homine vltra intellectionem, sunt operationes proprię aliarum

animarum: ergo sunt & aliæ animę:& in animali est operatio vegetatiuæ:ergo & ipsa vegetatiua.

3. Arg. Præterea tertiò. Operationes contrariæ non sunt ab vnò principio:sed sensus, & ratio sunt contraria. Caro enim concupiscit aduersus spiritū: ergo nō potest esse ab vna anima. Hoc est argumētū Philoponi,& Manichæorum.

4. Arg. Præterea quartò. Vbi sunt operationes genere differentes, ibi sunt formę etiā differētes:at in homine sunt operationes genere differētes,puta,intellectio, sensatio, vegetatio:ergo & aīæ differētes.

5. Arg. Pręterea quintò. Corruptibile & incorruptibile differūt genere. 10. Metaphysico.cap.13.ergo non possunt in vnam conuenire substantiam:sed anima rationalis est incorruptibilis, reliquæ corruptibiles: ergo non possunt esse vna substantia.

Confirmatio. Præterea: quia anima rationalis non est educta ex potentia materiæ, reliquæ verò sic ergo sunt plures in homine.

6. Arg. ex Auerro. Pręterea sextò. Ex Auer. 6. physico.cō.59. dicit, quòd cor, & caput,& huiusmodi partes differūt specie: ergo habent diuersas animas,Confirmatur: quia os nō sentit,caro sentit:ergo nō potest eandem habere animā. Hæc sunt præcipua eius argumenta, quæ contra veritatem fiunt;quibus probare contendunt aliqui, plures esse in homine,& in vno quoque animali animas,

In hac parte sunt variæ Philosophorū sentētiæ. Prima est quorūdam erronea, quam refert Alber. Summa de homine. Hi nō solùm in vno viuente, vnam esse animā dixerunt, sed in omnibus viuētibus vnicā,tātùm esse animā, quæ ratione diuersarū in corporibus dispositionum varia operatur. 1. Opin. seu potius error.

Duplici explicabant exemplo. Alterū est: Sicut in homine vno vna est anima secundū veritatē: at in ossibus vnū operatur,in neruis aliud,in oculis aliud, aliaque alijs in partibus sic de hac anima dicunt respectu omniū viuentiū. 1. Exemplum eius op.

Aliud exemplū. Ignis quibusdam calorem,vt lapidi calefacto, quibusdā etiā lumen, vt ferro candenti:quibusdam etiam suam impertitur formam, vt ligno & stuppæ:vnus tamē est,qui in omnibus operatur:ita anima. 2. exe.

Probabant hoc: quia anima nō habet differentias oppositas, quibus multiplicetur: maximè enim esse vegetatiuum,sensitiuū, & Intellectiuū:sed hæ non repugnant, cùm vni insint homini. Ratio opin.

Altera sententia etiam erronea est Philoponi 1. animæ text. 91. qui non consentiens Aristo. circa vnitatem hominis animę, ponit esse tres nō discretas loco, vt dicebat Plato, sed in vno eodemque subiecto,quāuis lib. 2. Genera. animali. cap. 3. non videatur id probare;sed forsan secundùm Aristotelem loquebatur, qui vnā ponit in vno animā. Idem videtur dice- 2. Op. qua etiam ...

re cum

re cum Philopo. Ochán quodlib. 2.q.2.& Manichæi, vt refert Augustinus.10.super Genes. ad literam,c.14.Idē Iādunus lib. 1.q.12. in fine, dicunt in homine esse tres animas distinctas realiter, vegetatiuam, sensitiuā, & intellectiuam.

3.Opinio etiam erronea. Tertia sententia, est Pauli Veneti Summa de anima.c.5.qui nō solùm confusissimè loquitur, sed malè & erroneę, contentus enim sententia Auerro. de Intellectu vno, nec verbū dixit pro veritate.

Dicit igitur Paulus duo. Primū, quòd in plantis vna est anima vegetatiua,& in imperfectis vna est anima,& ea sensitiua. Secundò in homine esse duas animas totales, sensitiuam corruptibilem, intellectiuam immortalem, & vltra has esse plures vegetatiuas specie differentes secundùm multitudinē partium,& vnam in osse, aliam in carne, aliam in corde, & reliquas eodem modo.

4. Opinio cōmunis. Quarta sententia est communis, vnam in vno secundùm substantiā animā esse, in animali sensitiuam, in homine intellectiuam, quę virtute alias cōtinet: quod declarabitur in cōclusionibus. Hæc sunt Philosophorum placita.

1. Cōclu. cōtra primam opinionem. Anima nō potest esse vna in oībus. Pro quorum resolutione sit prima conclusio. Anima non potest esse vna in omnibus viuentibus. Hæc est contra illam primam sententiam:& quāuis multa possent argumenta adduci: tamē, quia ipsius impossibilitas nota est; paucis agemus. Supposita illa veritate iam demōstrata, animā esse formam substantialē, informantem, est argumentū. Diuersæ materiæ quantitate seiunctę nequeūt vna numero forma informari; talia sunt corpora viuentiū in se: ergo nullo modo possunt vnam numero habere animā. Discursus est notus cum minori. Maior probatur. Omnes enim formę diuisibiles in materia, quales sunt plantarū & animalium animæ, multiplicantur continui diuisione: ergo diuersæ sunt in diuersis continuis. 1. Ratio.

Reprobātur exempla istius opinionis. Nec est simile de anima in vno: nam partes vnius ordinantur ad vnam partē scilicet cor, à quo dependēt, vel certè ad vnum totum indiuiduum per se existens, & habent colligationem quandam inter se: non autem sic se habent viuentia omnia simul.

Nec est idē de igne, qui est causa efficiens,& operatur producendo aliquid extra se: non sic autem anima.

Præterea: Si vna esset in omnibus anima, vnum esset tūc animatum, cùm non esset aliqua causa multiplicationis; ꝙ si vnū est animatum, non oportet in multis repeti easdē operationes, sed in vno videret, in alio audiret corpore, variasq; in varijs, non easdē exerceret operationes. 2. Ratio.

Pręterea tertiò. Sequeretur esse eiusdem speciei hominem,& leonē,& equum,& arborē,&c. quandoquidē eandē haberent, animā, & solùm corporali dispositione 3. Ratio.

 diffe-

differrēt: quo quid absurdius dici possit, vix poterit excogitari.

4. *Ratio.* Prȩterea quartò. Vbi in aliquo toto reperim⁹ proprias dispositiones, ab alijs distinctas, & ꝓprias operatiões, easq; naturales & permanētes, & semp tales: necesse est cōcedamus ibi propriū & diuersum esse principium earum operationum, propriumque conseruans, & vniēs illas dispositiones & accidentia, ne diffluant, ac pereant, & ita propria in singulis ac diuersa anima. Atque hæ duæ proximæ rationes non solùm probant nō esse vnā numero, sed nec vnā esse specie ī oībus animātib⁹.

5. *Ratio* Præterea quintò. Cùm plantarum anima, & insectilium sit extensa, vt ex diuisione patet: sequitur, aliam esse partem in vna, aliā in alia, atque ideò multò magis in totis diuersis. Cumq; corrūpantur plantæ, vt experientia videmus, necesse est alterum è duobus concedere: vel animam migrare de subiecto in subiectū, vel si non migrat, separatam remanere: quorum vtrunque est absurdum. Aut si corrumpitur (vt veritas est) esse diuersam in diuersis. Deniq; cōsimilibus hæc opinio argumētis reprobari posset, quibus Parmenidis opinio asserētis oīa esse vnū.

2. *Cōclu. in vno homine, vna est anima & ea rationalis virtute alias continens.* Sit tamen secunda conclusio tū Philosophiæ, tum Fidei catholicæ maximè consentanea. In homine vno vna est anima, & ea est rationalis virtute alias cōtinens. Dicitur autem virtute continere alias: quia potest oīa, quæ aliæ faciūt, præstare, licet substātia ipsi⁹ sit ab alijs distincta: & quia eminenter essentialiter eas continet.

Authores, berntum Filosofi, in Theologi, ius sua tiæ. Hæc conclusio est August. multis in locis, præcipuè tamen libro de Ecclesiast. dogmatibus, cap. 15. contra Manichæos, Idē docet Albert. tract. 2. c. 1. & lib. de origine animȩ, c. 4, dicit hȩc verba: Error est contra omnem veritatē naturȩ, sensitiuum, & vegetatiuū plures facere substantias in animali: nec vnquam vllus Peripateticorum dixit hoc, sed quidam Philosophiam ignorantes, errantes confinxere. Idem dixit S. Tho. 2. Cōtra gent. cap. 58. & 1. p. q. 76. art. 4. & dispu. de anima art. 11. Est etiam Simplicij, vt diximus superiùs, & Auicennȩ. 6. Naturaliū p. 1. cap. 3. & aliorum insignium.

Primò probatur ex testimonio Arist. Probatur primò authoritate. 1. de anima in text. 91. vbi Arist. reprehendit Platonē, qui plures in vno posuerit animas, volens esse in vno tantū vnā secundū substantiam, potentias autē plures: & eodē. 1. tex. 66. ab vna anima docet prouenire intelligere, amare, irasci, cogitare: & lib. 2. tex. 31. expressè docet esse vegetatiuum in sensitiuo, & hoc in intellectiuo, sicut est figura inferior in superiori, scilicet trigonum in tetragono, & tetragonum in pentagono.

1. *Ratio.* Probatur secundò ratione, vt arbitror, validissima. Si anima intellectiua nō est idē cū sensitiua in substantia, sequeretur, quòd non

non posset esse forma. Cõsequens est falsum: ergo & antecedẽs. Probatur sequela: quia tunc maneret purè intellectiua: at purè intellectiuum nõ potest corpori vniri secundùm se, debet ergo coniungi cum aliquo per se habente ordinẽ ad corpus, scilicet sensitiuo, & sic fiet natura media apta informari.

Et hoc mihi facit suspitionẽ in illa Synodo generali superiùs allegata, Viennensi: & habetur in Clementinis de summa Trinitate & fide catholica capite vnico, dãnatam esse hanc sententiam, quã habet Philoponus, & Paulus Venetus: quia vidit Conciliũ perinde esse, dicere, non esse idem cum sensitiua, & vegetatiua rationalẽ, & dicere non esse formam informãtem: quod est error. Vnde hãc sentẽtiam aut puto erroneam, aut valde periculosam.

3. *Ratio.* Probatur tertiò argumento Auicẽ. Omnes actiones animæ in vno mutuò se impediunt: nam cõtemplatio impedit sensationem, imò ipsam nutritionem, & sensatio cõtemplationem, vt notum est: ergo ab vnica proueniunt aĩa. Si.n. essent plures formæ, quę operarẽtur vtiq; vna nõ impediret necessariò motũ alterius. Et hac rõne cõtentus Auicẽna nõ vult aliã ponere.

4 *Ratio.* Probatur quartò. Si in homine est totius aliqua anima sensitiua, & vegetatiua, propter rationalem peto, Vel illæ formæ sunt vniuersales, vel particulares. Non erunt vniuersales, essent enim ideę: ergo in particulari & in indiuiduo debẽt sumi: erit ergo vnus homo triplex indiuiduũ in triplici specie: indiuiduum in aliqua specie plantę, & indiuiduum aliud in specie aĩalis tantùm sensitiui, & in specie hominis: quod est falsissimũ.

Præterea quintò. Esse totum per accidens, & per aggregationem, cùm habeat diuersa esse perfecta in substantia. Nam dicere, quod aĩa vegetatiua, & sensitiua in homine sunt sicut potentia, & materia: hoc nihil est prorsus. Nam cũ sint indiuiduæ, & eiusdẽ rationis omnino cũ anima arbolis vel plãtæ alicuius, vtique ipsa vnum per se constituet, & reliquæ cum ipsa vnum facient per accidens. 5. *Ratio.*

Præterea: Quia illa anima sensitiua: si est informãs corpus: ergo facit vnum, & nõ quidẽ per accidẽs: ergo per se: igitur homo esset cõpositus ex bruto & anima rationali, scilicet ex illo bruto præcedente, & superueniente anima rationali, si vtrunque manet. Cõfirmatur: quia etiã antè erat sub aliqua specie, & aliqua essentia sensitiuum, illic in vẽtre matris, puta, sensitiuum quoddã. Confirmatur. Si nunc fieret coniunctio, aut fieri imaginaretur animæ rationalis cũ quouis bruto alio, puta, cũ leone, vel equo: id, quod resultaret, esset compositum ex bruto, & anima rationali: ergo & tunc idem confiteri coguntur. 6. *Ratio.*

Cõfirmatur: quia ex duobus per se, nõ potest fieri vnũ per se: & ex duobus *Cõfirmatio.*

duobus in actu, vnũ in actu:& ex duobus esse, vnum esse.

7. Ratio. Præterea:quia si ira esset, per aliud esset animal, scilicet per formam sensitiuã:& per aliud homo, scilicet per animam rationalẽ:& ita hæc esset falsa, Homo est animal:nec intrinseca, nec per se, sed sicut ista, Album est dulce.

8. Ratio. Præterea. Anima rationalis est sub genere formarum:nam continetur sub formæ genere,& est quędam forma specifica, & continet gradus entis vsque ad ens, subordinatos, licet eos contineat, vt pars:ergo dabit etiam esse generi cum quatenus in ea est genericus gradus:quæro, Quod esse genericũ dabit, nisi esse sensitiuum?

Cõfirmatio. Confirmatur. Ab anima etiã rationali fit animatum non minus, quã à sensitiua,& vegetatiua:ergo dabit etiam genus animati:igitur genus animati esset à tribus animabus:aut, quod peius est, in vno & eodẽ essent tria genera animati, vt animatum. Alia verò genera & species ab vna tantùm anima sumerentur: vegetatiuũ à vegetatiua, sensitiuũ à sensitiua &c. Hęc aũt sũt absurda& manifestè falsa.

9. Ratio. Præterea. Potentia generatiua est propria animæ vegetatricis, vt pluribus locis ait Arist. Iam ita in brutis anima sensitiua generat sensitiuam:ergo habet ipsamet potentiam generatricem : sed hæc potentia non potest esse formæ vegetatiuæ, quia vegetatiua forma, aut potentia eius non possunt generare nisi vegetatricẽ formã, non sensitiuam : ergo necesse est confiteri illam esse potentiam sensitiuæ ipsiusmet animæ, qua generat sensitiuam: ergo, cùm hæc potentia generatrix sit propria vegetatricis animæ, consequitur in virtute contineri, & eminẽter in sensitiua, alioqui sensitiua non posset sensitiuam generare.

Quòd si dicas: anima vegetatiua, quia est coniuncta cum sensitiua, prouenit, vt sensitiua posit generare aliam sensitiuam. *Soluitur quædam [...]*

Respõdendum est, etiam si esset coniuncta vegetatiuæ:tamen nõ eius virtute posset generare sensitiuam, quæ non potest ascendere ad tantum effectum:ergo virtute propria ipsiusmet sensitiuæ generat. Itẽ aut sensitiua nihil agit, & tum neque generaretur sensitiua: aut si agit, ergo habet in se generandi virtutem.

Præterea decimò & vltimo ratione Theologica idem comprobemus: quia in morte Christi, redemptoris nostri, aut anima Christi sensitiua esset mortua, aut nõ. Si mortua: ergo mors non solùm fuit animæ Christi à corpore separatio, sed etiã eius alicuius animæ corruptio,& ita Sanctum eius vidisset corruptionem: & quod semel assumpsit, dimisisset: quę sunt erronea & contra Patres, ac sacras literas:& postea etiã eius aĩa sensitiua resurrexisset post eius corruptionẽ: quæ sũt Patrib⁹ inaudita. Aut nõ fuit mortua; & tũ, aut

mãsit

mãsit in sepulchro vnà cũ corpere vnita,& ita corpus adhuc esset vi uẽs,& nõ mortuum: aut descendit vnà cũ aĩa rõnali Saluatoris ad in feros,ita vt eius duę aĩæ simul descẽderint: aut mãsit alicubi seorsum sola separata: quæ oĩa sunt erronea. Præterea sequeretur, posse etiã separari sensitiuam animã,sicut rationalis,à corpore, & per se subsistere:& hinc etiã sequeretur, non solùm rationalem, sed etiam sensitiuam esse immortalem.

11. Rõ. Ex Sanctorum, & Concilioru authoritate. Adde Sanctorũ esse Patrum,& Conciliorũ pleraque testimonia, vnam tantùm animam in homine asserentium,& non esse diuersas in homine sensitiuam, & rationalẽ, vt initio primi libri in propositionibus fide tenẽdis ostẽsum est, propositione secundi: & inter alios D. Augusti.10. super Genesim ad literã, cap.12. refert ex sententia Manichæorum duas esse animas in homine, alteram sensitiuã. alteram intellectiuam: quod idẽ habuit Philon Iudæus in opusculo inscripto, Quod deterius potiori insidietur. Oppositum verò docet ipse D. Aug. non solùm ibi tã quam hęreticorũ sententiã eã proferens, sed alijs locis, vt de Ecclesiast. dogm. c. 15. supra citato, inquit: Nec duas aĩas esse in homine dicimus, vnam animalem, qua animetur corpus, & immixta sit sanguini, alterã spiritualẽ, quæ rationẽ ministret. Sed dicimus vnã esse & eandem animam in corpore, quæ corpus sua societate viuificet,& semetipsam sua ratione disponat. Hæc August. Idẽ omnino & ferè eisdẽ verbis dicit libro de spiritu,& anima cap. 9. Idem dicit libro de fide,& symbolo,& Damascenus, secundo de fide, cap. 12. & est expressa huius determinatio Actione. 10. Can. 11. octauæ synodi generalis, quæ est Cõstãtinopolitana quarta, vbi sic ait, Apparet quosdam id temporis in tantũ impietatis venisse, vt duas in homine aĩas impudenter dogmatizẽt. Quos omnes,& similia sentientes cùm vetus & nouum Testamẽtũ, & omnes Ecclesiæ Patres, vnã animam rationalem in homine asseruerint, Sancta & vniuersalis synodus anathematizat. Hęc ibi. Quare sententia illa, plurium in hoĩne aĩarum, nõ solùm veræ Philosophię aduersatur, sed tãquã ferè erronea & temeraria reĳcienda est.

3. Cõclu. In vno animali vna est anima, & ea sensitiua virtute cõtinens vegetatiuã. Tertia cõclusio. In aĩali vno vna est anima,& ea est sensitiua virtute cõtinens vegetatiuam. Hæc ex præcedenti nota est, atq; probata.

4. Cõclu. Vnius animæ multæ sunt potentiæ. Quarta cõclusio. Quãuis in vno, vna tantum sit aĩa in substantia, tñ potentiæ ipsius multæ sunt. *Explicãt cõclusio.* Explico. In homine est vna anima rationalis in substãtia, tñ in ipsa est Intellectus, sensus, & vegetatiua potentia. In animali vna est anima sensitiua in substantia, tamen sensus,& vegetatiua potentia sunt in ipsa. In planta vna est anima vegetatiua in substantia, sunt etiã potentiæ vegetatiuæ, scilicet nutritiua, auctiua, generatiua.

Pro

Nota tribus s. odi, accipi vocabula hæc, Vegetatiuū, Sesitiuū, & Intellectiuū.

1. Modus. Pro cuius intelligētia, notandū est, quòd ista vocabula, Intellectiuum, Sensitiuum, Vegetatiuum, possunt sumi, & vsurpari tripliciter. Primò, vt significant potentias operatiuas, & sic de suis subiectis per se prædicātur, sicut passiones, & omnes formaliter sunt in homine, & vegetatiuū in animali etiā. Vnde homo formaliter est intellectiuus, sensitiuꝰ, & vegetatiuꝰ & aīal est formaliter sensitiuū & vegetatiuū: similiter plāta est vegetatiua. Oēs hæ prędicationes sunt per se in secūdo modo, licet quædam immediatè, quædā mediatè.

2. Mod. Secundò possunt considerari, vt dicunt principium essentiale operationis determinatum & particulare, vt intellectiuū sit, quod principium essentiale intelligēdi, sensitiuum, principiū essentiale sentiendi, & non intelligendi: & vegetatiuum principium vegetandi, & nō alterius, ita vt ab imperfectiori excludatur perfectius: & sic sūt diuersa, nec inuicem prædicatur, imò sunt differentiæ oppositæ, Intellectiuum homnis, sensitiuum bruti, vegetatiuum plantæ.

3. Mod. Tertiò possunt considerari, præsertim duo vltima, pro principio essentiali absque exclusione, vt vegetatiuum sit quodque principium habens essentiale vegetandi, siue intelligat, siue sentiat, siue nō: & sic est genus, quod de omni aīato prædicatur. similiter sensitiuū pro habēte principiū sentiēdi essentiale, siue intelligat siue non: & sic differentia est generica, quæ de hoīne, & de bruto prædicatur.

Ex huius distinctionis ignorātia ꝓcedit argumētū illiꝰ primæ opinionis & per hāc soluitur facilè.

Superest ad argumēta superius posita respondere. Ad primum S. Tho. disput. de anima ar. 11. ad. 1. dicit, quòd prius tempore homo viuit vita plātę: quia semē recipit animā plantæ, & postea animam sensitiuam: hac tamen adueniēte, destruitur vegetatiua præcedent, & pòst venit intellectiua, & per hanc destruitur sensitiua, ita, vt vna maneat tātùm in homine. Satis probabilis hæc est responsio.

Quòd si obijcias. Si illud semen habet animā plātæ, ergo erit essentialiter plāta, & in aliquo genere, & specie, ac indiuiduo plantæ: similiter in animali, imò, vt videtur, perfecta planta: quia formæ substātiales nō suscipiūt intēsionē.

Respondendum est, esse quasdā formas vegetatiuas, atque etiam sensitiuas, quæ ad alias ordinātur, & non intenduntur per se à natura, sed propter aliud perfectius, & vt perfectioris formæ dispositiones, quæ cū sint multæ & magnæ, possunt quidem in materiā paulatim introduci, & aliter introduci non possent: & hę sunt formæ imperfectæ in eo genere, quas vocamus formas embrionis, quæ quidem nō valent dare esse perfectū in eo genere, aut permanens, aut per se, sed tanquā in via ad aliā, ad cuius finem ordinantur: & ideo hę

non

non debent manere, sed expelli aduenientem forma perfectiore, quod nō solùm in animalium fœtibus cernimus, sed etiam in plantarum; vt, v.g. in amigdalis, priùs est aqua quędā, deinde lac, postea congelatur, postea durescit, & fit fructus amigdalæ: aliæ, quæ præcesserunt, formæ dici possunt nō amigdala propriè, sed amigdala secūdùm quid, & imperfecta. Sic ergo respōdeo, propriè illā nō vocari plātā, quę in fœtu animalium pręcedit, nisi imperfecto quodam modo & secūdùm quid: sed, quanuis sit verè alicuius speciei & indiuiduum, tamē nomine generis sic exprimi scilicet tale vegetatiuum imperfectum, hoc est, embrionem aut tale sensitiuum imperfectum.

2. Solutio Secundo, & facilè respōderi pōt, genus vegetatiuū habere duas sub se species, seu genera, vt alterū sit planta, alterū embrio: & similiter sensitiuum, alterum perfectum, vt animal, alterum imperfectum, vt embrio cum sensit solùm.

3. Solutio Tertiò respondeo, si quis nolit illas formas admittere, ꝙ illud semen non habet animam quousq; disponatur & organizetur per virtutem seminalem, qua dispositione facta inducitur anima rationalis: hęc aūt non statim omnes suas exercet operationes, sed temporis successu: primò enim exercet opera vegetationis, postea motū, post sensum, tandem intellectionem: ac ob id non dixit Aristoteles, priùs esse plantam, sed viuere vitam plantæ. Ista interpretatio est Alberti, Sūma de homine: & Philoponi, eodem loco Arist. Ex hoc autem non colligitur pluralitas animarum in vno, imò vnitas quātum ad substantiam.

Ad 2. Ad secundū dico, ꝙ vbi est operatio propria alicuius formæ, ibi est ipsa, aut secundùm se, aut virtualiter, & eminēter: vt vbi est calefactio, ibi ignis, aut formaliter, at sub esse perfectiore est. Sic pariter, vbi est vegetatio, ibi aut est formaliter vegetatiua anima, qualis est planta, aut anima altioris gradus virtute ipsam continens.

Ad. 3. Ad tertium dico, quod non sunt omnino cōtraria Sensus, & Ratio: respiciūt enim obiecta diuersi generis: sensitiuus enim appetitus respicit delectabile, ratio verò honestum: quanuis autem essent contraria, nō idcirco diuersas animas oportet colligere: nam contrarij actus nō solùm ab vna anima, sed ab vna potentia possunt procedere: ab Intellectu n. assensus, & dissensus cōtrarij proueniunt: à volūtate multi pariter contrarij actus.

Ad 4. Ad quartū dico, ꝙ diuersę operationes arguunt diuersas formas supposita diuersitate subiectorū: at in vno subiecto solū arguit formam altioris, & eminentioris naturæ virtute multa continentis, diuersisq; vtentis potentijs, qualis est anima, & inter has intellectiua, & post hanc, sensitiua.

Ad 5. 1. Solutio Ad quintum respondeo primò, quòd per genus Aristot. intelligit

mate-

materiā, quæ diuersa est in cœlis incorruptibilibus, & in inferioribus istis, atque ideò genere dicuntur differre, sed nō genere logico: Intelligentiæ verò, quia nullā habent materiam, plusquàm genere differre dicuntur.

2. Solutio Dico secundò ad rem, quòd anima sensitiua, & vegetatiua in homine, cùm idē sit cum intellectiua quantum ad substantiam, est immortalis, & non educta de potētia materię: ideirco nō est implicatio vlla. Argumētū aūt supponit aīam sensitiuā in homine esse mortalem & eductā: quod falsum est.

Obiectio Quòd si dicas: Ergo homo nō erit animal sicut leo, cum sensitiua hominis sit incorruptibilis.

Solutio. Respondet S. Tho. ar. 11. disput. de anima ad argumētū decimum quartū, ꝙ nō valet cōsequētia. Nā quod in genere ponitur, nō est anima, sed tota substantia, scilicet homo, & ista corruptibilis est.

Ad 6. Ad sextum respondeo, ꝙ illæ partes dupliciter possunt considerari. Vno modo, vt partes vnius totius, & secundùm suam substātiā, & sic vnius speciei sunt: habent .n. formam eandem substantialem. Altero modo, vt organa, & instrumenta ad varias operationes, & sic specie differunt non essentiali, sed accidentali: quia forma instrumenti, vt instrumētum est, est potentia ipsa: & quia sunt potentiæ specie differētes in varijs, ideo aliquo modo specie differre dicuntur: quòd si in osse non est sensus, inde non colligitur, nō habere eādem animam: nam anima vna nō omnes suas potentias omnibus cōmunicat partibus: aliàs in oculo esset auditus, cùm sit eadem anima in vtroque.

CAPVT. IIII.

Necessarium autem est, cùm.

TEXT. 33.

Numeratis potētijs aīę, nūc singulas tractare aggreditur, ac primò methodū obseruādā in ipsarū tractatione proponit per duas conclusiones, quarum vna est: Primum constituere oportet in tractatione, & doctrina cuiusque potentiæ ex dictis quid ipsa sit: postea autem quæ sint attinentia, id est, quæ passiones, quæ accidētia, quod organum ipsius. *Desp... tys ... methodo agendi*

Altera conclusio est: In constituenda, definitione potentiæ, obseruādum est vt prius quid actus ipsius sit, proponatur, & ante actū, quid obiectū: vt si de visu agendū sit, quid visibile, quid visio, tādem quid visus sit, disseratur: similiter in qualibet alia potētia, vt si quid intellectiuum, priùs obiectum ipsius, puta, intelligibile, & quid actus. s. intelligere. Si quid sensitiuū, priùs de sensibili, post de actu, idest, sentire: si quid vegetatiuum quid alimentum, quod est ipsius obiectū, & quid actus ostendatur. *Nota... potenti... per actu... & actu... obiecta cogno... di.*

Ratio aūt huius est: quia id quod est prius ratione, quàm alterū, debet in doctrina antecedere: sed *Ratio ... diuer... scripta methodi*

actus

actus est prior ratione, quàm potẽtia, cùm potentia definiatur per actum: ergo debet actus doctrina antecedere. Et eadem est ratio, de actu & obiecto: vt enim potentia per actus, ita actus per obiecta definiuntur, ob id ab his primò incipiẽdũ est in potẽtiarũ definitione.

Quare primùm de alimento.

TEXT. 34.

De vegetatiua potentia, ac primo de alimento eius obiecto agendũ esse, secundo de operationibus.

IVxta traditã, methodum, cũ de vegetatiua potentia priùs, quàm de alijs agendum esset, proponit, prius se tractaturum de alimẽto, quod est eius obiectum, deinde de actibus, qui sũnt tres, generare, nutriri, augeri, & hæc duo sub vnico nomine claudit, scilicet alimento vti: nam in nutritione, & augmentatione; est cõuersio alimenti in viuens, quanuis sub diuersa ratione.

Cur de vegetatiua potentia prius agẽdum. 1. Ratio Aristo.

Duo autẽ ex his, quæ dicta sunt, probat. Alterum, quòd prius de vegetatiua, potentia, quàm de alijs sit agendum. Alterum, quòd generare sit operatio ipsius.

Prius probat dupliciter. Primò ex causalitate: quia per animã vegetatiuam inest alijs omnibus viuere: nam ob id viuere est. s. nutriri, & augeri, quia anima est vegetatiua aut formaliter, vt in plãtis, aut virtualiter, vt in alijs.

2. Ratio. Aristo.

Secundò ex vniuersalitate. Nã ista potentia omnibus inest viuẽtibus: quare ob hęc duo ab ipsa est incipiendum.

Quòd generare sit actus vegetatiuæ potentiæ. 1. Ratio.

Alterum probat tali ratione. Opus naturalissimũ viuẽtis ab ipsius anima procedit: at generare est naturalissimum õpus viuentis, ergo ab ipsius anima procedit: maior est certa: est enim forma, & anima natura magis præcipua: vnde quod magis naturale est, ab ipsa existimandum est procedere.

Quid sit generare, & quæ viuentia generent.

Explicat autẽ, quid sit generare, & quæ viuentia generent. Generare est sibi simile in specie producere. Generant autem viuentia, quæ habent tres cõditiones. Prima est, quòd non sit imperfecta, id est, ad statum perfectum peruenerunt. Vnde pueri non generant: natura enim intenta perfectioni ipsius, totum alimentum in substantiam indiuidui cõuertit, nihil relinquit ad generationem. Secunda est, quòd nõ sint mutilata, vt eunuchi & frigidi ex natura & alijs impedita causis: hæc omnia mutilata dicuntur, nec generare possunt. Tertia est, quòd nõ sint spontè generata, id est, ex putrefactione: hęc enim non generant: quod in quæstione declarabitur. Ex his collige, quòd generare, viuentium est omnium, si tamen perfecta sint.

Probatio minoris ex fine Nota, Finem generatiõis assimilari Deo. vt res possint, in perpetuũ tate.

Minorẽ illam probat, quòd hoc sit opus naturalissimũ. Probat autẽ ex fine ipso, qui perfectissimũ quid est. Est autẽ finis generationis assimilari Deo inesse, ac se perpetuare, quod non solùm viuentia, sed & omnia naturalia desiderant: conseruant autem se inesse per generationem, qua simile producunt, in quo conseruantur, si nõ in indiuiduo, saltem in specie.

Ipsum

Ipsum autem cuius natura.

TEXT. 35.

Duplex est finis, Cuius,& Cui, etiã in generatione.

FInem distinguit duplicem, est enim finis cuius,& finis cui. Finis cuius est id, in quod vltimò res ordinatur, vt sectio est finis cuius, serræ,& visio Dei, est finis cuius, noster. Finis cui est id, in cuius vtilitatem est finis cuius.

V.g. si quis faciat malleũ alicui artifici, finis cuius est operatio mallei: finis cui, est ille cui fit malleus. Ita in præsenti, finis, gratia cuius, est perpetuitas, & Dei assimilatio, finis cui est ipsum viuẽs.

Alius finis, Quo.

Alius esse potest finis quo, scilicet id quo consequimur finẽ gratia cuius,& hic est generatio: hac enim obtinetur perpetuitas.

Finis generatiõis est perpetuitas in specie, cũ nequeat, in indiuiduo esse perpetua.

Explicat tamen, quod nõ est omni moda perpetuitas, sed qualis potest esse in generabilibus, scilicet in specie, non in indiuiduo.

Varijs gradibus diuersis conuenit viuentibus.

Adhuc quibusdam inest magis, vt pote his, quorum species nullo tempore deest actu: quibusdã minus, vt pote, his, qui non nisi statutis temporibus veniunt, vt aliqua animalia ex putrefactione,& aliquæ herbæ.

Nota.

Patet igitur, esse hanc operationem naturalissimam, idest, ad quã natura maximè inclinat, ac inde in viuentibus ab anima est, in reliquis à forma: quia hæc magis natura: hunc generationis finẽ docuit etiam libro de generatione animalium. cap. 1.

Est autem anima viuentis.

TEXT. 36.

COnstituto vno, scilicet ab animæ vegetatiuæ potentia esse incipiendum, ab ipsiusque operationibus, & obiecto: nunc ipsam causam effectiuam talium motuũ esse, vult ostẽdere: ad cuius declarationem, animam in triplici genere causæ principium esse corporis viuentis, docet: est enim causa formalis, finalis,& efficiens, secũdùm tamen diuersa.

Primò esse causam formalẽ viuẽtis duplici ratione ꝓbat. Prior est. Quod dat esse rei, est forma ipsius: at anima dat esse viuenti: ergo est ipsius forma. Minorem probat: quia anima dat viuere viuenti: at viuere est ipsius viuentis esse: ergo anima est causa ipsius esse. Sumitur autem hic viuere, non pro operatione vitę, sed pro ipso ęsse essentiali viuentis corporis.

Circa maiorem, nota, quòd aliquid dupliciter dat esse. Vno modo extra se producendo aliud, & sic efficiens causa,& finis dant esse. Alio modo seipsis ita, vt ipsa sint partes illius esse, sicut albedo seipsa facit albũ: & hoc modo materia,& forma dant esse, sed differenter: nam materia est indeterminata,& communis: at forma cõtrahit,& limitat, datque determinatum, consummatum, & distinctum esse.

Sic est maior intelligenda, Omne enim dans seipso determinatũ & perfectum esse, est forma: talis autem est anima respectu viuẽtis: est ergo ipsius forma, quę essentia

dicitur,

dicitur, & substantia: Posterior ratio est. Actus alicuius potẽtiæ terminatiuus, est forma: at anima est actus potentiam materiæ terminans, & cum ea vnum per se faciens: ergo est forma.

Manifestum est autem, & cuius gratia.

TEXT. 37.

Quòd sit dia causa finalis. *Suppositio.* CAusam finalem esse, nunc ostendit, supponitque vnum: q sicut Intellectus agit propter finẽ, id est, quæ Intellectu, & arte operantur, propter finem aliquem agunt. Sic etiam natura & naturalia agentia agunt propter finem, vt dictum est secundo Physico.

Sumit ex hoc argumentum. Finis est, propter quem agunt, quæ agunt, & propter quę alia sunt: sed anima est finis, propter quem corpora naturalia sunt, ergo ipsa finis est secundum naturam, idest, non per artem, seu ab Intellectu intentus, sicut artificialia, sed per naturam intentus.

Probat minorem: quia corpora viuentium instrumẽta sunt ipsius animę: vt enim est tibia artifici ad sonandũ, ita organa corporis sunt viuentibus ad animam: quod declarat. 1. de partibus capite. 5.

Repetit distictio finis cuius & cui. Statim repetit distinctionem finis. s. cuius, & cui, & per finẽ cui, possumus intelligere ipsum viuẽs: per finem cuius animam, in quos fines organa ordinãtur corporis. Vel per finem cuius, animæ operationes: per finem cui, ipsam animam, quæ organa operatur.

Nota. Nota, quòd dicit, omnia corpora esse gratia animæ, nõ vniuersaliter debes intelligere: sed limitat statim. s. corpora aĩaliũ, & plantarum: hæc. n. animæ orgaua sunt.

At verò & vnde primum.

Quòd anima sit causa efficiens. s. operationũ, & motuum viuentis. CAusam efficientem nunc ostẽdit motuum, & operationum viuentibus propriarũ, quales sunt: localis motus in his, in quibus est: nõ enim inest omnibus: similiter alterationis, qualis est sensatio, & augmenti, ac decrementi, quę omnibus insunt.

1. Ratio. Hac ergo ratione probat. Motus, qui animatis, & nõ alijs insunt ratione animæ proueniũt: sed omnes prædicti (vt notum est) nõ nisi animatis insunt: ergo ab anima proueniunt, non formaliter, nec materialiter, vt certum est: ergo effectiuè. Ex quo habetur, quòd istæ operationes vegetatiuæ ab anima effectiuè procedunt.

Nota, cuius sit anima causa formalis, cuius efficiens, & finis. Concludamus, animam esse causam formalẽ ipsius esse, & substantiæ viuentis, finalem corporis, & instrumentorum, efficientem propriarum operationum, & motuũ, quæ in ipsis sunt viuentibus, quod probatum est.

Empedocles autem non benè.

TEXT. 38.

Confutatio erroris Empedoclis, qui elemẽtis tribuebat motũ augmentationis. CVm hos motus ab anima prouenire docuisset, duos Philosophorum errores refutat. Alter est Empedoclis, qui motũ augmẽti tribuebat elemẽtis, dicẽs: ideo plãtã deorsum augeri, quia partes terræ, quæ in ea sunt, descendũt, deorsum: partes aũt ignis, sursum.

Hoc duplici ratione reijcit.

1. Ratio. Prima est: quia, si ita esset, tunc radices dicerentur deorsum, rami verò sursum. Sed hoc contra accidit: nã rami deorsum, radices sursum dicuntur.

Not. q̃uo sumatur sursũ & deorsum in viuentibus, & non viuētibus. Pro quo notat, quòd non eodem modo sumitur sursum & deorsum in omnibus. In mundo.n. sursum dicitur, quo tendunt leuia, deorsum, quò tēdunt grauia: & hoc ex natura rei, & non respectu nostri: quanuis enim nos essemus supra cœlum, ad huc locus ignis sursum diceretur. In animalibus autē nō sic illa sumuntur, sed sursum dicitur, quò alimentum sumitur: deorsum quò excrementa expellũtur, siue sic, siue aliter se habeant in loco. In inaĩatis pariter nō ex natura rei, sed respectu nostri sumũtur.

Cōcludit ratio. Cùm igitur radix sit quà alimētum sumitur, dicetur sursum: & rami quibus excrementa expellũtur, qui sunt fructus, dicētur deorsum. Nam instrumenta non aliter diuersa, vel eadem dici debēt, quàm ex operationibus. Cùm ergo radix in plantis, & os in aĩalibus eiusdem sint operationis, fit, vt eiusdem rationis sint instrumēta, & vtrũque sursum dici debeat, non enim penes ordinem vniuersi de his iudicandum est.

Ad hæc autem quid est. TEX. 39.

2. Rō cōtra Empedoclē. SEcũdam facit rationem. Quia illa elementa, vel continētur & coercentur ab aliquo, vel non. Si non, vtique distrahitur. vnũquodque in suum locum, & mistum dissoluetur. Si autem ab aliquo alio, continetur in planta, id iam erit talis motus principium primum, idque erit anima, quæ erit principium vegetandi.

Videtur autem quibusdam. TEXT. 40.

Confutatio erroris Democriti, & Leucippi quod ignis sit causa nutritionis & augmenti. ALteram impugnat sententiam, quæ erat Democriti, & Leucippi. Hi enim ignem putabant esse causam nutritionis, & augmenti, innixi tali argumēto: quòd ignis inter elementa maximè nutriri & augeri videtur: ob id is simpliciter & vniuersaliter erit causa nutritionis in omnibus viuentibus.

Hic autem concausa quidem. TEXT. 41.

PArtim probat, partim reprobat positam opinionem. Probatur quidem, quatenus ignis aliquomodo est causa nutritionis, scilicet per calorem: est enim calor necessarium instrumentũ, quo fit nutritio, & augmentatio. Calore enim alterantur alimentum.

Reprobatur tamen, quatenus ignis non est causa principalis augmenti, nisi anima ipsa. Quod probat: quia ignis augmentum ex se non habet terminum, sed crescit sine limite, quantum materiæ ei additum fuerit: at viuentia omnia, quæ dicuntur natura constantia, certum limitem suæ quantitatis habent, quos transgredi non licet, quantumcunque eis alimenta addantur.

Probat etiam alia ratione. Quia augmentatio magis fit secundùm formã, quàm secundùm materiã:

at

a elementa in mistis potius sunt, vt materia. Hic posset tractari quæstio de termino quantitatis corporum, sed supra. 1. Physicorũ satis diximus.

Quoniam autem eadem potentia. TEX. 42.

De potentia ipsa vegetatiua, q in tres distiguit. POstquam constituit motum augmenti, nutritionis, & generationis esse ab anima: nunc de potentia vegetatiua tractare aggreditur, quæ includit sub se generatiuam & nutritiuam, ac augmentatiuam: quas duas vocat hic nomine vegetatiuæ, dicẽs, quòd hęc ad eandem potentiam pertinent, idest, sub vna genere potentia cõtinentur, atque vegetatiua in his operationibus dictis, ab alijs secernitur potentijs.

De alimẽto eius obiecto, quid & quotuplex dicẽ Cum autem prius ab obiecto sit incipiendum, ab alimento exorditur: hoc enim est obiectum ipsius, & de hoc tractat quid sit quale, & quotuplex sit, & quæ ab ipso denominationem habeant.

Videtur autem esse alimentum. TEX. 43.

Tres conditiones alimenti. NVnc, quid alimentum sit, docet, assignans tres ipsius conditiones. Prima est: quòd sit

1\. contrarium alito, debet enim mutari in ipsum. Non esset autem mutatio, nisi aliquo modo esset contrarium.

2\. Secunda: ꝙ sit ex illis contrarijs quorum mutatio sic se habet, vt vnius mutatio alterum augeat.

Est enim duplex mutatio cõtrariorũ. Vna est, cùm vnum subiectum ex vna cõtraria forma transit in alterã, vt homo ex albo fit niger, & materia ex aere fit aqua. Altera est, cum nõ solùm ex vna mutatur in alteram formam, sed vnitur cum contrario, à quo mutatur: vt cùm aer mutat in se aquam, & ignis in se aerem, & talia contraria dicuntur sua mutatione augere cõtrariũ, huiusmodi debet esse alimentum ex illis, puta, contrarijs, quæ mutata augent cõtraria.

Tertia est, ꝙ sic augeat, vt nõ sit mutua mutatio. Non. n. alitum in alimentum, sed alimentum in alitum cõuertitur: quod exẽplo probat. Aqua enim alimentum est ignis, non tamen ignis aquæ. 3.

In hoc exemplo non negat, ignẽ conuerti posse in aquam: sed dicit quòd ista conuersio ignis in aquã non dicitur augmentum: sicut cũ ex aqua fit ignis, quia ignis est elementum velut forma, aqua vt materia: quia verò augmentatio est secundum formam, ob id ignis ex aqua magis augeri dicitur, quàm aqua ex igne: nec est vera augmẽtatio, qualis in viuẽtibus est, vt alibi satis diximus. Vel certè ideò id dixit Aristoteles, quia fouetur ignis humido tanquam pabulo. *Nota.*

Ex his patet, quid alimẽtum sit. Est enim alimentum contrarium quod sua mutatione animatũ crescere facit, non autem ipsum crescit animati mutatione. *Cõcluditur quid sit alimẽtum.*

Nota tamen, quòd nondum integra habetur ista definitio ex his, quæ hactenus dixit Arist. quousque doceat in tex. 46. alimentum referri ad animatum. *Nota.*

Dubitationem autem habet. TEX. 44.

Dubiũ. An alimentum dibeat esse contrarium alito, an simile. QVia alimentum cõtrarium dixerat, nunc id in dubiũ vertit. Sũt enim duæ Philosophorum opiniones.

Quidam dicunt, esse simile alito: quorũ ratio est. Ex eodẽ nutrimur, & augemur: sed nõ fit auctio nisi ex simili: ergo nec nutritio.

2. Opinio quòd debeat esse cõtrariũ. Alij contrarium, vt diximus, dicunt alimentum, quorum ratio est. Prior est. Non fit mutatio nisi in contrarium, aut in medium.

1. Ratio. quod etiam contrarium est, sed alimentum mutatur in alitum, ergo debet esse ei contrariũ, & non simile.

Adhuc autem alimentum. TEX. 45.

2. Ratio. POsterior horũ ratio est. Alimentũ patitur ab alito, digeritur enim, & concoquitur, ergo debet ei contrarium esse. Nam simili non potest pati à simili.

Nota 1. Notat vnum, quòd alitum nõ patitur ab alimento, sicut faber non patitur à ligno, sed solùm lignum à fabro patitur: quamuis verum sit, quòd aliqua mutatio est in fabro secundùm operationẽ: quia prius non operabatur, & post operatur: similiter viuens antè non alebatur, posteà alitur, sic mutatur, sed non vt in alimentum conuertatur, sicut alimentum in ipsum conuertitur.

Nota 2. Et ita debes intelligere, quòd alitum non patitur ab alimento, puta, secundùm substantiam non conuertitur in alimentum, sicut alimentum in ipsum: quamuis negari non possit, alitum aliquo modo repati à qualitatibus alimenti reagentibus in ipsum alitum, & viuens.

Vtrùm autem sit alimentum.

SOluit dubiũ posita distinctione. Alimentum enim dupliciter potest cõsiderari. Vno modo, vt est imperfectum, indigestum, & incoctum. Altero modo, vt digestum, & perfectum est ac factũ simile alẽdæ parti: sic enim est proximum subiectũ, & materia nutritioni. Multùm autem differt hoc vel illo modo cõsiderare. Si enim imperfectum consideretur, tũc est contrarium, & dissimile: si autem proximum, simile est. Vnde fit, vt vtroque modo contingat. In principio enim est contrariũ, in fini verò simile: & sic vtraque, opinio dicit rectè, sed non omnino: quia alimentũ vtrũque est, puta, contrarium, & simile. *Dissolutio dubij, Aristot. distinctione quadam.*

Aduertendũ aũt, quòd cõtrariũ alimentum est prius tempore, quã sit pura nutritio: cum tamen est simile, solum est prius natura.

Quoniã aũt nihil alit nõ participãs. Tex. 46.

VT naturam alimẽti cõpleat, quale ipsum sit, explicat, dicens, alimentum habere ordinem per se ad animatum: quia nihil alitur, quod sit expers vitę, & animę. Ex quo colliges integrã definitionem alimenti superius positam. *Vtilis [...] dicitur, [...] animati.*

Aduerte, quòd aliquid dupliciter potest ad alterum referri. Vno modo p se, cũ ita refertur ad illud vt tali ablato nõ amplius referretur, *[...] per se, & per accidens.*

tur, ſicut pater per ſe refertur ad filiũ, quòd ablata ratione filij nõ amplius referretur. Altero modo per accidens, cùm hoc coniũgitur cum eo, quod eſt per ſe, & quáuis ipſum auferretur, adhuc nõ aufer retur relatio, quomodo pater dicitur referri ad Philoſophum, ſi filius philoſophus ſit: ſed id eſt per accidẽs. Alimentum ergo nõ per accidẽs ad animatum, ſed per ſe ordinem habet: nec putes alimẽtum non eſſe aliud, quam relationem: eſt enim relatiuum ſecundùm dici.

Eſt autem eſſe aliud alimenti.

TEXT. 47.

Quòd tribus modis alimẽtũ ſumatur ꝑportione ad tres vegetatiuæ potentias.

NVnc quot modis alimentum ſumatur, exponit. Tripliciter autem cõſiderari poteſt. Vno modo ſecundùm ſubſtantiam, & ſic eſt obiectum nũtritionis. Subſtantia enim reparatur ſubſtãtia.
1. Altero modo ſecundùm quantitatem: eſt autem ſic augmentatiuũ, & augmentationis obiectum.
2. Tertiò, vt eſt reſiduum ſuperfluumq; alimẽti: & ſic eſt generatiuum nõ eiuſdem numero viuentis, cũ hoc iam ſit, & quod eſt, nõ generatur: ſed alterius ſimilis in ſpecie.
3.

Nota. Notandum, quòd non dicitur alimenti ſuperfluum, quaſi ſit excrementum, & materia fœculẽta: imò ſemen eſt ex puriſsimo alimẽto: ſed dicitur ſuperfluum, quatenus eſt illud alimentum, quod natura reliquit: quia in propriũ indiuiduũ per nutritionẽ vel augmẽtationẽ nõ conuertit, ſed illud in vaſa quædam mandat, vbi ad generationem id cõſeruatur. Vnde generatio debet eſſe, facta nutritione: tunc.n. natura apta eſt miniſtrare materiam ad generandũ.

Atque id in cauſa eſt, vt illuſiones nocturnæ carnis poſt mediam accidãt noctem, cùm nutritionis tempus verſus finem properat, atque ideò contra, maximum eſt remedium ſobrietas & abſtinentia, vt ſubtrahatur materia, vnde id generatur. Vide igitur, quo pacto tripliciter alimentum conſiderari poſsit, ſicque ad tres animæ vegetatiuæ potentias ordinetur: in cõmuni autem alimentum ad potẽtiam vegetatiuam, & vegetationem in communi, ordinẽ habeat.

Quare huiuſmodi animæ.

TEXT. 48.

QVid alimentum, & quotuplex ſit, expoſito, nunc ad potentias tranſit, vnãque definit. reliquas.n. eodem modo definire facile eſt. Eſt igitur potentia nutritiua, vis animæ ad conſeruandam ipſam viuentis ſubſtantiam, vt viuens eſt. *Definitio nutritiuæ potentiæ.*

Augmentatiua verò, eſt vis animæ ad perficiendam viuẽtis quantitatem. *Definitio augmentatiuæ.*

Generatiua autem, vis ad generandã ſimile in ſpecie: per diſtinctionem enim illam alimenti definire potentias facile eſt: alimentũ enim eſt obiectum & præparatio operationis potentiæ, ſine quo nõ eſt operatio. *Definitio generatiuæ.*

Facile etiã eſt operationes definire.

Definitio nutritionis, augmentationis, & generationis.

nire. Nutritio enim est mutatio alimenti in propriam substantiã viuentis. Augmentatio est mutatio alimẽti in ꝓpriã quãtitatẽ viuẽtis. Generatio est productio viuentis ab interno.

Nota.

Dico, Ab interno: quia viuẽs ex se præbet materiam generationis, scilicet semen: at nõ viuentia, ex materia externa generant. Vide igitur breuiter omnium horum naturas.

Quoniam autem sunt tria. TEX. 49.

Tria hæc sunt, quod alit, quod alitur, & quo alit.

Explicat tandẽ quot denominationem ab alimento sumãt. Sunt autem tria, quod alitur, quod alit, quo alitur. Quod alit est ipsa vegetatiua anima; hæc enim motus primum principium: quod alitur, est compositũ ipsum viuens: quo autem alitur, est alimentum.

Definitio animæ vegetatiuæ ex fine.

His positis, ipsam aĩam vegetatiuã definit. Definitionem autẽ à fine dicit esse sumendam: est aũt finis generatio. Hæc est. n. nobilissima operatio. Est igitur anima vegetatiua principium primum generãdi simile viuẽs sibi: at huic est potẽtia, quæ vegetatiua dicit.

Est autem id, quod alitur, duplex. TEX. 50.

Duplex est id quo quis alitur.

Distinguit id, quo alitur, esse duplex, sicut duplex contingit esse instrumentum, quo nauta nauim mouet, & manus, & temo. Temo est instrumentum motum: manus verò instrumentum mouens & motum. Ita harum operationum est duplex instrumẽtum. Vnum, quod mouet, & mouetur, & hoc est naturalis calor, quo fit concoctio & digestio alimenti: vnde omnia viuentia calore participant. Alterum est, quod mouetur tantùm, & hoc est alimentum, quod non mouet aliud instrumentum.

Ita, vt exposuimus, est exponẽda litera hæc: nam Græci legũt, Quod dicitur mouet, mouetur solùm: & sic interpretatur Philop. & Sanctus Thomas cõcludit figura. i. in cõmuni dictũ esse de alimẽto: nã exactè de ipso posterius dicetur in particulari cõsideratione. s. libris, de generatione aĩaliũ.

Vbi nota, hos libros dici posteriores, ac esse post libros de aĩa, & hoc docet Philoponus recãtãs qđ dixerat in prologo. Atque hæc sunt, quæ docet Aristot. de parte seu aĩa hac vegetatiua, de obiecto de operationib⁹, ac potẽtijs ipsius.

An potentiæ, & actus per obiecta distinguantur, & definiantur. Quæst. VIII.

Circa text. 33. hæc difficultas mouetur, vbi docet Aristoteles esse obiecta priora definitione potentijs, & nos cum alijs exposuimus, quia potentiæ per obiecta definiuntur. Videtur autem non ita esse. Primò: Posterius nõ potest esse de definitione prioris, nec ipsum distinguere: sed actus circa obiectum est posterior potentia: est enim ipsius effectus: ergo non potest distinguere, nec definire potentias. 1.

Præterea secundò. Quod nõ est essentia, nec pars essentiæ, non definit, 2.

finit, nec distinguit: sed actus, & obiecta sunt extrinseca potētijs, nec sunt potentiarum partes nec ipsarum essentia: ergo nō possunt definire, nec distinguere.

3. Arg. Præterea tertiò. Si obiecta definiunt potentias, etiam distingūt: quia à quo sumitur definitio, sumitur distinctio, puta, ab vltima differētia: sed probo obiecta non distinguere potentias. Nam vel obiecta debent realiter distingui, vt diuersas potentias faciant, vel nō. Sed neutrum dici potest: sunt enim potentiæ distinctæ, & ipsarum obiecta realiter sunt idem, vt Intellectus, & voluntas illius verum, huius bonum est obiectum: at bonum & verum idem sunt realiter.

Sunt etiam potentiæ, quarū obiecta distinguuntur, vt Visus, & Auditus, illius color, huius sonus est obiectum, qui distinguuntur realiter: non ergo videtur necessaria distinctio obiectorum ad potētias distinguendas, & consequenter potentiæ nec distinguuntur, nec definiuntur per obiecta.

4. Arg. Præterea quartò. Si potentiæ etiam per actus distinguuntur maximè per actus contrarios: sed nō ita fit, imò ab vna potentia sunt actus contrarij, vt ab Intellectu assensus, & dissensus: à visu, visio albi, & visio nigri: non ergo per actus est distinctio.

5. Arg. Præterea quintò. Ita se habent duæ potentiæ inter se, scilicet Visus, & Auditus, sicut albedo, & nigredo. sed hæc absolutè, & nō per ordinem ad aliud distinguuntur: ergo nec potentiæ.

Sextum argumentum sit. Nō videtur posse assignari ratio, quare vnū genus rerū. v. g. color, vnā habeat potentiam, & etiā sapor, &c. & multa alia genera rerum, & accidentium non habeant: vt. v. g. quātitas, figura, tēpus &c. aut aliæ occultæ qualitates similiter. Sic etiam ens habeat vnam potentiā, puta, Intellectū, & corpus seu imaginabile, alteram, puta, imaginationem: & alia genera intermedia non habeant, scilicet substantia, animal, vel animatum cum reliquis. Hæc sunt argumenta, quæ videntur rem dubiam facere. 6. Arg.

In hac re est Philosophorum cōsensus circa duo, in vno autem discordia est. Conueniūt primò omnes, quòd definiūtur potentię per actus, & obiecta, tanquam per notiora nobis, & ista sunt distinctiua potentiarum secundùm nos. Conueniunt secundò, quòd etiam definiūntur per ista tāquā per priora natura, & sunt distinctiua priora, sed in genere causę finalis: sunt enim potentiarum actus, & obiecta, fines: & hoc docet Philoponus, & alij hoc text. 33. Cōsensus oīum Philosophorum in duobus. 1. 2.

At difficultas in hoc est, an obiecta, & actus aliquo modo ad formā & causam intrinsecā potentiarum spectent, non quòd ipsi actus & obiecta sint forma potentiarū internæ: certum enim est nō esse, sed habitudo quędam ad obiecta, In quo cōsistat controuersia & difficultas.

 & actus,

& actus, ita, vt potentia in sua essentia dicat habitudinem ad obiectum, & actũ, illaq; sit differẽtia, quæ varia est pro diuersitate obiectorũ. Hæc igitur est cõtrouersia.

2. Opinio est Scoti, & pot. se ipsis distingui. Duæ sunt opiniones in hoc. Prima est Scoti: 2. Sententiarũ. d.16. quæst. vnica: quã sequitur Herue. quodlib. 1. q.12. & Iandu. hoc lib. q.8. & Caiet. Thien. Hi videntur dicere, quòd potẽtiæ seipsis distinguuntur, & absolutè, non autẽ per actus, & obiecta, nisi extrinsecè, & quo ad nos, & naturam, sed in genere solius causæ finalis. Vnde si essentia potentiæ in se consideratur, nullo modo obiectũ apparet.

2. Opinio S. Thom. & pot. distingui p habitudine ad obiecta. Altera opinio est S. Tho. in præsenti quam multi sequũtur, quod actus & obiecta sunt quodammodo forma potentiarum, quatenus ab ipsis forma potentiarum sumitur. Nam constituitur potentia in sua essentia completa per habitudinem ad obiecta, & sic obiecta sunt de essentia ipsarum quodam modo tãquam terminantia, & cõplentia essentias. Non enim differentia potẽtiarũ absq; obiecto cõsistit. Hæc sunt opiniones in hoc.

1 Fundamentum, Aiæ potẽtiæ aliæ sunt actiuæ, aliæ passiuæ. Pro huius quæstionis dissolutione sit primum fundamentũ. Animæ potentiæ se habent in duplici differentia. Quædam sunt passiuę à suis obiectis, ita, vt obiecta sint, vt causa effectiua operationũ potẽtiarum, quales sunt potẽtię sensitiuæ: hæ operantur obiectis agentibus in ipsas, & imprimẽtibus suas similitudines.

Quædã aliæ sunt actiuæ: agũt. n. in sua obiecta, quales sunt vegetatiuæ: hæ enim in alimentũ agunt. *Quo definiantur potentiæ.*

Vnde fit, quòd in genere causæ efficientis, non omnis potentia, & actus per obiectũ definiatur: at in genere causę finalis omnis definitur, quia in omni potentia & actu obiectum est, velut finis: & in hac doctrina omnes conueniunt.

Sit alterum fundamentũ. Obiectum potentiæ põt esse triplex. Vnũ per se primò: alterũ per se, alterũ aũt per accidẽs: Per se primò illud est, qđ primò terminat actũ potentiæ, ita, vt potentia talis, nõ ordinetur in aliquod, nisi rõne illius: quomodo sapor est obiectũ per se primò gustus: nihil. n. gustu percipitur, quod saporem nõ participet, & catenus percipitur, quia sapor est. Per se, illud est, quod potentiam quidem terminat, sed nõ semper, nec obid, quia tale est, percipitur. vt albedo est obiectũ per se visus, sed non primo, quia quanuis albedo à visu cõprehendatur, non tñ, quia albedo est, ad visum pertinet, sed quia color. Per accidens est, quod à potentia non cõprehenditur, sed catenus cõprehẽdi denominatur, quatenus cõiunctum est cũ obiecto per se, quo pacto dulce dicitur videri, sed per accidens, quia album dulce est. Primum obiectum horum dici solet formale, reliquia materialia, quãuis minus secũdum, quam tertiũ. *2. Fundamentum Obiectum potentiæ triplex separ...*

Notandum est insuper, formale obiectũ esse duplex. Alterũ ipsius *Nota de... ...*

rei

rei in se, quod reale vocari solet, seu obiectum quod, hoc est illud ipsum commune genus rei, quod primò terminat potentiam, vt diximus, quodque æquale est ipsi potentiæ; vt.v. g. color ipsius visus, sapor gustus, sonus ipsius auditus, &c. Alterum est formale obiectum, quod dicitur obiectum sub quo, seu obiectum quo: Dicitur autem obiecto sub quo: quia sub ea ratione tendit potentia ad obiectum ipsum reale. & hoc sumitur respectu potentiæ. v.g. visibile in colore, gustabile in sapore, audibile in sono. Nascitur autem hæc ratio formalis sub qua, ex prima altera re. nam quia color est, ideo est visibilis, & quia sapor, ideo est gustabilis, & sic de alijs.

3. Fundamentum. Quomodo colligatur posteriori, quot sint potentiæ, & quòd sit obiectum formale potentiarum. Tertium fundamentum valdè notandum. Quæ & quot sint potẽtiæ, & quod sit cuiusque obiectũ formale, colligitur à posteriori ex actibus, & obiecto materiali hoc modo, non quidem ita, vt nõ nulli decepti putarunt, vt quot sint actus, tot sint potentiæ, vel quot sint in mũdo obiecta formalia tot sint potentiæ, vel quot actus, tot obiecta, vel contrà, nam hoc perspicuè falsum est, vt probant argumenta, & experientia constat: sed colliguntur, & collecti sunt à Philosophis hoc modo; quoties videmus, si priuetur quis vno actu ex aliquo impedimento, vel morbo, quòd priuetur etiam omnibus, & si potest vnũ exercere, posit omnes: tũc dicimus omnes illos actus ad vnam & eandẽ potentiam spectare. Cõtra verò, si quis priuetur vno actu, non tamẽ priuetur alijs, sed potest alios exercere, & similiter si potest vnum, tamen non potest exercere alium, tũc dicimus, & colligimus meritò diuersas esse potentias.

Exemplo declaratur, seu inductione in omnibus potentijs & earum actibus. V. g. video, quòd quicunque potest velle, potest & nolle, & odire, & amare, & eligere, & cæteros voluntatis exercere actus, vt homo rationis compos; Et contrà, qui nõ potest velle, nec nolle potest, nec eligere, &c. vt amentes vel rationis expertes, &c. Tunc infero, ergo vna est potentia voluntatis, & non plures, quæ omnes illos potest actus. Sic etiam in Intellectu video quòd quicunque potest ratiocinari, potest contemplari, meditari, iudicare, deliberare, &c. Et contrà, qui non potest vnum, vt freneticus, vel dormiens, vt bruta, non potest omnes. Infero ergo, omnes illos actus ad vnam & eandem potentiam pertinere, videlicet Intellectus.

Sic etiam in vegetatiuis, quia potest aliquis habere actum nutriendi, & non augendi, vt in senibus, & vtrunque posset quis habere, sed non posset generare, vt quę vitali priuati sint & careant, hinc colligimus à posteriori diuersas has esse potentias, nutritiuam, vegetatiuam, generatiuam. Vnde etiam meritò Galenus, & alij Medici etiam nutritiuam distinxerunt in plures, scilicet expulsiuã,

attractiuam, concoctionem, seu controuersiam; quia videbant sæpe in infirmis alterum ab altero separari, ita aliquẽ bene cõcoquere & male expellere, bene expellere, male attrahere, vel concoquere, &c.

Idem ostẽditur in obiectis potentiarum. Et simul modo etiã in obiectis. Si quis cũ priuatur actu erga vnũ obiectum, priuetur etiam actibus erga alia obiecta, & si potest in vnum obiectum posit etiam in alia, tunc dicimus, & colligimus rectè à posteriori, omnia illa obiecta ad eandem potentiam spectare, & in quadam ratione communi omnia conuenire quę respondent suę potentiæ ex æquo; quod vocamus obiectum primũ formale. Et contrà, cùm priuatus aliquis actu erga vnum aliquod obiectum, non priuatur actu erga alia quoque obiecta; & cũ posit in vnum, non posit in alia; tunc meritò colligimus; erga illa obiecta diuersas esse potentias.

Exẽplũ, seu inductione declaratur. V.g. cùm quis videt albedinem, experimur ꝙ potest videre nigredinem & rubedinem, & omnes alios colores, & si non potest videre albedinẽ, non potest etiam alios videre; tunc dicimus, vnam eandem esse visiuam potentiam, & non multas, & omnia illa obiecta conuenire in vnam primã rationem ęqualem ipsi visiuę potẽtiæ, videlicet, colorem.

Et similis ratio est de imaginatione, & sensu communi, & Intellectu, & ceteris potentijs à posteriori. Nã qui potest imaginari circa vnã rẽ apprehensam, potest circa aliã quãcunq; imaginabilem; & q potest ratiocinari circa vnã rẽ, potest etiã circa aliã quamcunque. Vnde obiectum Intellectus dicimus esse omne ens, & imaginationis imaginabile seu corporeum, & ita in omnibus alijs potentijs contingit.

His suppositis sit prima conclusio. Potẽtiæ aĩæ distinguũtur, & definiũtur p actꝰ & obiecta, à priori in genere causæ finalis. In hac nulla est cõtrouersia, vt dictũ est. 1 Concl.

Secũda cõclusio. Potẽtiæ intrinsecè, & essentialiter habẽt ordinẽ & habitudinẽ ad act[illegible], & obiecta. Hæc est, secundũ S. Tho. contra alios. Volo dicere, ꝙ accidẽs non constituitur essentialiter in genere potentiæ, nisi per habitudinem ad operationem, & ad obiectum. 2. Concl.

Est autẽ cõsiderandũ, duplicem intelligere nos posse habitudinẽ; Vnã, quæ sit ipsa relatio, & ipse ordo actualis seu potentialis potentiæ ad obiectum atque hic non est, nec esse potest, de essentia potentiæ, vt quidam putarunt sic interpretantes opinionẽ D. Thomæ; sed est relatio extra eius essentiã, cuius fundamentum est potentia, & terminus obiectũ, estq; ipsa media inter vtrũque terminum. Altero modo intelligimus habitudinẽ essentialẽ ipsius potẽtię, idest, primũ principiũ in ipsa potẽtia vnde nascitur Nota.

illa

illa talis extrinseca habitudo, illa relatio, & ordo: illa, inquam, est ipsa potẽtiæ essentialis differentia per quã & constituitur, & ab alijs differt. Et in hoc sensu est accipiẽda conclusio.

1. Ratio. Hoc ergo iam probo. Per id constituitur essentialiter aliquid, per quod essentialiter differt ab alio: sed potentia essentialiter differt ab alijs generibus eiusdem prædicamenti per talẽ habitudinẽ: ergo essentialiter claudit illam. Discursus est notus, sed probatur minor: maior enim est indubitata, nã potẽtia, quæ est secundum genus qualitatis, non in alio differt à reliquis generibus, nisi quòd est principium immediatũ operãdi.

2. Ratio. Nec profectò quis potest excogitare, quod potentia sit, quin habitudo ad operandũ intelligatur: & Arist. 5. Metaph. c. 12. potẽtias definiens actiuam, & passiuã, non aliter, quàm per operationem & obiectum definit. Et hoc est argumentum secundum; Si enim Intellectus non aliter concipit quid est ipsius potentiæ, nisi simul percepta ad operationem, & obiectũ habitudine: profectò ea ad ipsius spectat essentiam.

3. Cõclu. Tertia cõclusio. Distinctio obiectorũ formalium & primorum per se, est quæ distinguit potentias. Vnde quanuis multa sint obiecta per se, & per accidẽs in vna potentia, non ob id est multiplicãda, sed respicere oportet obiectũ formale: & patet, vt in secũdo fundamento declaratum est.

Quarta conclusio. Actus diuersificant potentias, non quicunque sed qui sunt circa obiecta etiã formalia, & prima aduersa. Atq; hæ duæ notæ sunt ex fundamento, nec in eis est controuersia. 4. Cõclu.

Quinta conclusio. A posteriori cognoscimus illa omnia, videlicet, an omnes, an aliqui actus: itẽ an vnũ, vel multa obiecta ad vnã vel ad plures spectent potentias: & ex consequẽti, quod sit obiectũ formale cuiusq; potentiæ colligimus, & quis earum numerus, ac distinctio. Quę conclusio ex tertio fundamẽto satis probata relinquitur: superior etenim distinctio sumpta est à priori, sufficiatq; in præsenti ista resolutio breuis. Vide Auic. lib. 6. naturaliũ per. c. 4. 5. Cõclu.

Superest, vt respõdeamus ad argumenta proposita. Ad primum dico primò, ꝙ quãuis actus sit posterior potentia in executione, tamen in intentione prior est; est enim causa finalis, similiter & obiectũ. Dico secũdò, ꝙ nos non dicimus actum & obiectum esse essentiam potẽtiæ, nec differentiã; sed quod ab his sumitur differentia potentia: est enim habitudo quædam ad actum & obiectum: nec habitudo, quæ est accidentia relatio, sed principium illius habitudinis, quæ rectè ideo vocatur essentialis habitudo. Ad. 1.

Ad secundum ex hoc eodem solutio patet. Ad. 2.

Ad tertium dico, ꝙ distinctio Ad. 3.

forma

formalis obiectorũ ad sensum expositorũ, diuersas facit potentias, siue obiecta distinguantur realiter, siue non: talis enim distinctio seu idemptitas nihil facit ad rem: sed formalis, quę includit, & realiter distincta, & realiter eadem.

Ad. 4. Ad quartum respondeo, ꝙ actus contrarij non multiplicant potẽtias, imò vnam esse indicauit: nã contraria ad idẽ genus pertinent, ab eademque potentia visio albi, & visio nigri procedit.

Reprehẽsio Ianduni. Nec mihi placet Iandunus, & meritò est reprehendendus, qui dicit posse sustineri esse plures potentias visiuas specie, secundùm pluralitatem contrariorum obiectorum. Hoc mihi videtur nõ posse sustineri in Philosophia: oportebat enim eadem ratione multiplicare Intellectus, & voluntates, & sensus communes: quæ omnia absurda sunt. Vna enim est potẽtia, quæ contraria percipit, cũ sub vna formali, & prima ratione conueniant. Quòd si albedo, & nigredo in genere naturæ, vt res quædã, & accidentia sunt, distinguantur formaliter, & specie: in ratione tamen obiecti primi formaliter non distinguuntur, nec potentiam multiplicant.

Ad. 5. *Nota.* Ad quintum respondetur ex doctrina S. Tho. esse quædam accidentia absoluta: quæ in sui natura nullum ordinem ad extrinsecum habent, præter subiectum: & hæc non definiuntur per aliud extra se. Sunt quædam alia, quæ quãuis absoluta sint aliquem tamẽ ordinem includunt ad extrinsecũ: cuius generis sunt potentię, actus, & habitus, & scientiæ: & hæc absque extrinseco definiri, & distingui non possunt. non quòd illi respectus, aut res extrinsecæ de earum sint essentia, sed (vt diximus) principium essentiale illorum respectiuum, quod quidem eodem vocatur nomine: nec ob id sunt relatiua. Non enim sunt illi respectus, nisi fortè vocares illud relationis principiũ relatiuũm essentiale, qa talis habitudinis sit principium. Neque enim placet alia solutio, quæ dari solet, potentiam esse quid compositum ex absoluto & respectiuo.

Per hæc patet solutio ad argumentum. Alia enim ratio est de albedine, & nigredine, quæ priori modo se habent: alia de potentijs, & habitibus.

Ad sextum ex secũdo, & tertio fundamento patet respõsio: nam à posteriori cognoscimus, quòd sit obiectum formale, cuius sit potentiæ, & quatenus se extẽdat illa potentia, & an vna, vel plures sint modo illic dicto. A priori autem, causa est ipsa talis natura obiecti, & potentiæ, & ipsa animæ essentia talis, quę has, vel illas requirit potentias ad sui vel vtilitatẽ vel necessitatem, quę circa hęc vel illa agant obiecta. Ex quibus argumenta soluta manent. Non nego oppositam sententiam esse probabilem, imò ab hac opinione D. Tho-

Thomæ sic intellecta, vt exposuimus, non multum differre.

An potentiæ animæ realiter inter se, & ab anima distinguantur. Quæst. IX.

Tria in hac quæstione tractanda, de subiecto potentiarum, distinctione earum & causa. TRes difficultates concurrunt in præsenti: quas vnica disputatione discutiemus, eò quod inter se multùm connexæ sunt. Prima est de subiecto proximo & immediato potentiarum animæ, an in anima, an in coniuncto sint immediatè. Altera est an ab eo, in quo sunt, distinguantur realiter sicut albedo, & dulcedo in lacte. Tertia est, cùm hæ potentiæ ab anima sint, in quo genere causæ se habeat anima respectu ipsarum.

Nota. Aduerte autem, quòd vocamus potentiā, vim & facultatem, quæ est proximum & immediatum principium operandi, siue agendi, siue patiendi.

1. Arg. quòd potentiæ nō distinguū tur ab anima. Sunt autem argumenta, quibus probari videtur, potentias animę non esse accidentia distincta, sed potius ipsammet animam, hæc. Primum. Simplicior est, & nobilior forma substantialis quàm accidentalis: at accidentalis per se ipsam operatur absque vlla superaddita potentia: ergo etiam substantialis: erit igitur anima ipsa potētia. Maior nota est: quia substantialis forma non intenditur sicut accidentalis. Præterea, substātia est: est ergo simplicior, & nobilior. Minor patet; nam calor & reliquæ qualitates per se operātur, nō autē p potētias superadditas.

2. Arg. Probatur secundò. Forma nobilior est, quàm materia: sed potentia materiæ realiter est idem cum ipsa materia, quæ per se immediatè operatur, recipitq́; formam: ergo & forma per se ipsam operatur & sic est ipsa potentia.

3. Arg. Pręterea tertiò. Potentia est primum principium operādi: at anima, vt ex definitione posteriori patet, est principium primum, & per se operandi: ergo ipsa est sua potētia: aliter enim per aliud operaretur, & non secundùm se.

4. Arg. Præterea quartò. Potentia recipit contraria, puta, actus, & habitus contrarios; sed hoc proprium est substantiæ; ergo potentia substantia est, non alia quàm anima vel subiectum ipsum compositū.

5. Arg. Præterea quintò. Animę tribuēdum est, quòd perfectius est in viuente; sed perfectius est, quod per se ipsam operetur, q̄ per aliud superadditum accidēs; ergo est immediatum suarum operationū principiū; & sic ipsa est sua potentia.

6. Arg. quod nō distinguantur potentiæ inter se. Præterea sextò. Non est maior distinctio ponēda in potentijs, q̄ in obiectis, cùm per obiecta distinguantur: sed obiecta aliquando sint idem realiter, vt patet de Vero quod est Intellectus, & de Bono, quod est Voluntatis obiectum, quæ realiter sunt idem: ergo & ipsa volunta, & Intellectus idem sunt inter se, similiter cum anima; quia qualiter inter se, ita à subiecto distingui videntur.

7. Arg. Præterea septimò. Propriū est in eo, cui proprium est; sed poten-

tiæ

Quòd potetiæ sint in anima, & non in toto composito.

tiæ sunt animæ propriæ passiones; ergo videntur esse immediatè in anima & non in coniuncto. Hæc sunt præcipua argumenta, quæ difficultatem pariant.

1. Opinio quòd omnes potentiæ sint in anima, vt in subiecto, & sint realiter distinctæ inter se, & à subiecto.

Est autem diligenter aduertendum, quinque esse opiniones in hac re. Prima est quorundã, qui asserunt duo. Alterum est, omnes potentias animæ esse immediatè in anima; vt in subiecto. Vnde iuxta horum sententiam tã Intellectus, quàm omnes aliæ sensitiuæ potentiæ vegetatiuæ, & motiuæ sunt in nuda anima. Hoc tenent Iandun. quæst. 7. & . 10. & Apollina. quæst. 7.

Alterum est, quòd sunt realiter distinctæ, & inter se & cum subiecto: sicut albedo, & dulcedo, & odor in lacte; & hoc tenent præfati Doctores, Iandu. autem. q. 9.

2. Opinio distingui oẽs realiter, esse tamen cõmunes potentias in anima particulares in toto composito, vt in subiecto.

Secunda opinio est Pauli Veneti in summa. c. 4. qui conuenit cũ prædictis in eo, quòd potentiæ distinguantur realiter, tamẽ differt in subiecto. Dicit enim, ꝙ potẽtiæ cõmunes, quales illæ quinque, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, loco motiuum, & Intellectiuum, quæ dicũtur communes, quia genere differũt, sunt immediatè in anima ipsa; at particulares, idest quinque sensus exteriores, & interiores sunt immediatè in particula materiæ, & corporis, puta, visus in oculo, gustus in lingua; & sic de alijs.

3. Opinio quod non distinguã...

Tertia sententia est aliorũ, qui non ponunt potẽtias distingui ab anima, sed ipsammet esse potentiam dicunt, & immediatè intelligere, appetere, videre, nutrire, & reliqua, vnaque anima propter varias operationes varia sortitur nomina, ipsa enim est sensus, & Intellectus, & volũtas, & reliqua. Hoc tenet Gregor. 2. sen. d. 16. q. 3. & Marsil. 1. sent. q. 7. art. 7. & est ferè Nominalium.

...tur ab anima nec inter se realiter, sed solum ratione.

4. Opinio distinguẽ tantum formaliter à se & ab anima & à subiecto realiter, & ... ...

Quarta sententia est Scoti, qui tenet potentias formaliter solùm distingui, & inter se, & ab anima, & à subiecto, esse tamen idem realiter cum subiecto. Hoc tenet secundo Sen. d. 16. q. vnic. Tenet tamen, quòd non sunt omnes in anima, sed Intellectus, & voluntas, reliquę tamen in cõiuncto, vt Visus in oculo; qui compositum est quoddam, & gustus in lingua, licèt nõ realiter distinguãtur à cõiuncto. Hoc tenet. 4. Sen. d. 45. quæst. 3.

5. Opinio distingui oẽs realiter à subiecto, & inter se, sed Intellectum, & voluntatem esse in anima, reliquas in coniuncto...

Quinta sententia, & vltima aliorum est, qui potentias realiter distingui credũt, & inter se, & à subiecto, nec tamẽ omnes esse immediatè in anima, sed solum Intellectum & voluntatem, reliquas omnes in cõiũcto, & hoc tenet S. Th. 1. p. q. 77. ar. 1. 5. & . 8. Aegid. quodlib. 3. q. 10. Herue. quodlibe. 1. q. 9. & alij multi. item Philop. tex. 52. sensitiuam in coniuncto ponit.

Hæ sunt sentẽtiæ doctissimorum hominum. Vnde si distinctio consideretur, conueniũt tres sententiæ. Prima, secunda, & vltima, quòd realiter distinguuntur, aliæ

In quibus differant 1. Coclu. Potentiæ distinguuntur realiter inter se ab anima seu subiecto. aliæ duæ; quòd sint idem realiter. De subiecto autem, tres primæ dicunt esse animam: duæ vltimæ, quarundam animam, quarūdam coniunctum, vt dictum est.

Igitur proponendæ iā erunt aliquot conclusiones, quarum prima sit. Potentiæ animæ & inter se, & ab anima seu subiecto realiter distinguuntur. Hæc argumētis quibusdam probabilibus solet probari; quæ mihi tamen videntur solui posse: ideo adducam ea primò, ac soluam; postea alias quas puto probabiliores, adferam rationes.

Quædā rationes probabiles, quæ tamen nō omninò concludere videntur. S. Tho. 1. p. q. 77. art. 1. duas ponit rationes, quibus distingui potētias realiter à subiecto probat.

1. Prior est: Actus, & potētia sunt in eodem genere, vt habetur. 9. Metaphysic. text. 1. & 12. Metaphysic. text. 26. cùm igitur operatio, quæ est actus, sit accidens: potentia etiam erit accidens, & sic non erit ipsa anima, vel subiectum.

Soluitur hæc ratio. 1. Hæc ratio primò (vt videtur) non concludit quicquam: nam si aliquid necessariò concluderet, oportebat dicere, quòd potentia sit in genere actionis, vel passionis, vbi est operatio; quod tamen falsum est, cùm potētia sit in qualitate: non ergo sunt in eodem genere. Diuersa enim prædicamēta nullo modo ad idem pertinēt genus; cùm sint primò diuersa.

2. *Nota sensum locorum Arist.* Præterea, vt mihi videtur, quòd alius est sensus, quē Aristoteles intēdit in. 12. Metaph. Pro quo nota, quòd aliud est dicere, potentiam, aliud, quod est in potentia; aliud actū, aliud quod est actu. Potentia quidem est vis, & facultas subiecti: actus est forma: & hoc modo potentia, & actus non sunt eiusdem Prædicamēti, quāuis potentia sit in vno quoque Prædicamēto: sed talis potentia non constituitur in illo, vt species, sed vt principium: nam in alio prædicamento est, vt v. g. potentia ad quantitatem, est principium quantitatis, & sic dicitur, quòd potētia reperitur in genere quātitatis: sed nō dicitur, quòd ipsa sit quātitas: potest. n. esse substātia, & hoc est, quod dicit. 9. Meta.

Si verò dicatur, quòd est potentia, tunc significat ipsum compositum, ita, vt nō sint diuersæ res, sed idem quod est actu, fuit priùs in in potētia: & hoc modo quod est potentia, & actu idem sunt, & in eodem prædicamento: & hoc, vt arbitror, dicitur illo loco. 12. Metaph. & vt apparet, posset colligi ex ipsis verbis, inquit enim; Homo, caro, vinum, quæ fuerunt potentia, sunt modo eadem actu. Vide quomodo si ita est, ex illis locis Arist. non necessario colligeretur, circa potentiam, & facultatem operandi, quod sit accidens, vel substātia cum actu; & sic argumentum nō necessario probaret, quanuis si in sensu D. Thom. qui satis est probabilis accipiatur, necessario probaret.

Alterum probabile argumentū facit S. Tho. ibidē. Si anima per *2. Ratio.*

se

se ipsam operatur; ergo semper operatur: consequens est falsum, vt notũ est; ergo & antecedẽs. Sequela patet: nam aĩa semper dat esse, dum est in corpore, quia per seipsam dat esse, semper ergo operabitur, si per se ipsam dat operari: non ergo per se, sed per potentiam superadditam operatur.

Soluitur. Hoc etiam solui potest. Si enim
2. Ratio. in eodem genere causæ, vtrunq;
1. faceret, vtiq; probaret, sed non ita fit; respectu enim ipsius esse, est causa formalis; ob ib ipsa dum est in materia, semper dat esse, at qa respectu operationis est causa efficiens, non semper dat operationem; quia causa efficiens, nõ semper dũ est, operatur; pendet enim à materia. Similiter anima ab obiecto, quòd multis modis impeditur, ob id non semper operatur; sicut calor subiecto dat semper esse calidum, quia respectu esse, causa formalis est, sed nõ semper dat calefacere.

Præterea probarem ego illo ar-
2. gumento adhuc, quod saltem ipsa potẽtia semper operaretur, cũ per se ipsam suamq; substantiã operetur; quod tamen est falsum.

3. Ratio. Aegidius loco allegato facit hoc argumentum; Accidens variabile, non potest inesse immediatè substantiæ inuariabili, nisi per aliquod mediũ inuariabile; sed operatio est variabilis, modò .n. enim est, modò non est; anima est inuariabilis; ergo operatio inerit animæ per accidens aliud permanẽs, scilicet per potentiam.

Hoc argumentum non probat, *Soluitur 3. Ratio* non enim probat maiorem. Vnde, qua facilitate affirmatur, eadẽ reijcitur. 1.

Imò ex ipsa sequitur, quòd adhuc oportebat fingere aliud accidens medium, per quod operatio inesset potentiæ, quæ etiam inuariabilis est. 2.

Alij faciunt argumentum. Ita se habet principium essendi ad esse, sicut principium operandi ad operandũ, ergo ita se habent principia essendi & operandi inter se, sicut operari, & esse inter se, sed esse & operari realiter distinguuntur: ergo & principium essendi, quod est forma, & principiũ operandi, quod est potentia, realiter distinguuntur. 4.

Argumẽtum hoc fallax est, nã in actibus non subordinatis inuicem valet argumentum. V.g. esse album, & dulce, distinguuntur, ergo & albedo, & dulcedo: in subordinatis verò, quorum vnus est ex alio, non valet. V.g. nõ valet esse album, & esse disgregatiuum visus, sunt diuersa ergo principium vnius, & alterius. Similiter non valet calefacere, & liquefacere sunt diuersa; ergo & principia. Vnum enim est vtriusque principium, quia illi ordinati & consequentes sunt. Ita de esse, & operari, sunt enim ordinati, post esse, est operari, & ab vtroq; est, huiusmodi igitur argumenta parũ concludunt, quicquid velint aliqui.

Alijs

Rationes aliæ, quæ videntur potentiores, et magis necessariæ. Alijs ergo iam argumētis probabilioribus probo conclusionē eandem, scilicet potentias realiter distingui, & inter se, & à subiecto. Sitque primū ab authoritate Aristotelis. *1. Authoritate Aristot.* arbitror enim certissimè quòd Aristoteles huius fuit sententiæ, nam. 1. animæ text. 90. & sequentibus
1. vnā animam secūdùm substantiam in vno ponit: potentias autem multiplicat. Præterea
2. secundo de anima, cap. 3. de potētijs dubitat, an sint simul subiecto, an diuersa sint subiecto, & determinat; quæ omnia supponunt esse potentias diuersas realiter, &
3. inter se, & ab anima. Præterea. 3. de anima cap. 4. sensum valde ab Intellectu differre docet, ac Intellectum immistum & non organicum vocat. Præterea in Ethicis,
4. varijs potentijs varios habitus applicat; quæ omnia indicat diuersas virtutes & potentias realiter.

3. Ratio. Probatur secundò ratione. Ab vno, vt vnum est, non possunt immediatè plura procedere: at ab anima vna, & simplici procedunt multæ operationes genere diuersæ: ergo aliqua pluralitas in ea est constituenda realis, & hæc erit potentiarum, varijs enim facultatibus & viribus vnum plura operari potest.

Obiectio. Nec obstat Scoti instantia; dicit enim ipse argumentum esse nullum; quia quo modo potentiæ ipsæ plures fuerunt ab anima immediatè, ita potuerūt esse operationes.

Solutio. Hoc tamen non est simile, nam anima non est causa efficiens suarum potentiarum, sed subiectiua; at operationum est causa efficiēs, ideo non repugnat plura immediatè subiectari in vno. At produci diuersa ab vno immediatè, hoc nō fit nisi secūdū varias virtutes, quod si ex nulla varietate actionum licet virtutum multitudinē colligere & distinctionem, profectò nullum esset argumentum ad probandum in igne esse siccitatē distinctam à calore; posset enim quis dicere, quod calor idem exsiccat; & calefacit.

Probatur tertiò. In elemētis, quæ maximè actiua corpora sunt, ponuntur virtutes distinctæ ad operandum, calor, & siccitas in igne, aliæq; virtutes in alijs; ergo pari ratione in aīa ad suas operatiōes, ponendæ sunt virtutes distinctæ ab ipsa, licet nō percipiātur sensu *3. Ratio.*

Præterea quarto; quia multa enunciamus de potentijs quę saluari non possunt, nisi facta distinctione reali inter se, & à subiecto earum. Dicimus enim in vno animam esse vnam, potētias multas, plura esse genera animarū, quàm potentiarum; Intellectū esse nobiliorem potētiam alijs, non esse potentiam organicam; sensus exteriores esse quinq;, distingui subiecto, & alia multa, quę nō posūt dici, nisi esset distinctio realis. *4. Ratio.*

Præterea. Potētia est accidēs & absolutū accidens, anima substantia, nō ergo idē re esse videntur. *5. Ratio.*

O Præ-

6. Ratio. Præterea sextò. De quibusdam potētijs omnino negari non potest, quin realiter differant, nam potest vna separari ab altera, & esse sine altera, & contrà, vt visus sine auditu, & auditus sine visu, & ita in multis alijs, in quibus omnibus necesse est confiteri illa differre realiter. Non est enim alia certior regula ad distinctionem realem cognoscendã, quàm q̃ vnum posit manere sine altero, & contrà, alterum sine altero.

7. Ratio. Septima ratio & postrema. Substantia non est per se immediatè operatiua, vt videmus experientia. Nam ignis nō agit, nisi per calorem, & siccitatē; & aqua per frigiditatem: & si his instrumētis accidentiū carerent, nec ignis calefaceret, nec aqua frigefaceret. Ergo cū anima sit substantia, non poterit agere immediatè, sed per aliquod instrumentū accidētale, quod vocamus potentiam.

2 Cōclu. Intellectus, & voluntas sunt in anima, aliæ potentia in toto composito 1. Pars est nota, secunda, probãda est. Sit secunda conclusio. Potētiæ sensitiuæ, & vegetatiuæ, & appetitiuæ in coniuncto sunt: Intellectus, verò & Voluntas in sola anima immediatè inhærent.

Hæc conclusio, quantum ad posteriorem partē de Intellectu & Volūtate nulli dubia est: in priori autē parte est tota cōtrouersia. Nos enim nō in sola materia, nec in sola anima ponimus immediatè illas potentias, sed in coniuncto, vt visus in oculo est compositus ex anima, & parte corporis, appetitus in corde; sensus interiores in cerebro: de quibus omnibus posteriùs dicemus.

Probatur conclusio. Primò authoritate Arist. Est autē testimoniū expressum & notandum lib. de somno, & vig. c. 1. vbi dicit, q̃ sentire non est corporis, nec animæ, sed coniūcti. Et probat: quia cuius est potentia, ipsius est actus: sed potentia est coniūcti: ergo & actus. Quid clarius dici potest? Quòd si sensus est coniuncti, multò magis aliæ dictæ, quæ materiaiores sunt. 1. Authoritas Arist.

Præterea. 1. de anima tex. 66. dicit, cogitare, amare, odisse, & reliqua esse totius coniuncti: atque ideò non manent in anima separata.

Probatur secundò ratione. Potentia visiua est in anima: ergo visio esset in anima: quia vbi est potentia, ibi est actus, cùm immanens est. Et hoc etiam qui contrariæ sunt opinionis, concedūt: sed ex hoc infero, quòd anima bruti esset immortalis: quòd probo argumento ad hominem. Nam anima intellectiua, ideo immortalis ponitur, quia in se habet potētiã, & in se operatur, & intelligit. 2. Ratio

Si dicas, quòd visio pendet ab oculo. Non obstat: nam etiã Intellectus pendet ab imaginatiua: sed quia non pendet vt ab organo & subiecto, non ob id mortalis est. Resolutio qu...

Nec video profectò, quomodo visio, & visus dicerētur organica, si non sunt in coniuncto.

Nec verò vlla dependentia videre-

deretur maior in visione, quàm in intellectione: quod autē dicitur de visione, dici oporteret de alijs. Cùm igitur animæ sensitiuæ, & vegetatiuæ inseparabiles sunt, profectò nec potentiæ, nec operationes in ipsa sunt, sed in coniuncto.

3. Ratio. Probatur tertiò. Si visio in sola est anima: peto de specie visibili, per quam fit visio, vel recipitur in corpore, vel in sola anima. Nō in corpore, quia ibi est species, vbi est potētia visiua, cùm species sua receptione visionem faciat. Si ergo in anima sola; ergo species visibilis est indiuisibilis, & immaterialis sicut & anima: non ergo representat singulare quātum: imò nec potest produci in ipsa anima, nisi ponatur sensus agens, sicut ponitur Intellectus agens: quia species debent esse immateriales.

4. Ratio. Præterea quartò. Si in anima est potentia visiua, peto de anima bruti: Illa potentia vel est in particula illa animæ, quæ correspondet oculo, vel est in tota anima, quæ est in toto corpore, cùm diuisibilis sit. Et quanuis Apollin. vtrunque concedat probabiliter, neutrum potest esse. Non quidē in parte: quia anima omnes partes habet eiusdem rationis secundùm se: non ergo in vna parte habet potentiam, in altera non. Non enim dici potest, quòd potentiā talis fiat à materia oculi; quia anima secundùm ipsos sola habet talem potentiam, nec recepit à materia talem potentiam in vllo genere causæ.

Si dicat esse in tota; profectò vanum est dicere, visum esse in pede; non enim potentia est, nisi vbi est organum conueniens operationi ipsius.

Tertia sit cōclusio, quę mihi est probabilis, potentiam motiuā esse in sola anima. Aduerte igitur, ꝙ anima mouet corpus totū animalis, sed non omnes partes eodē modo, sed immediatè neruos, & per neruos alias partes. Dico ergo quòd anima habet potentiam in se, qua mouet neruum, & per hūc, vt instrumentum, mouet partem. Nec mihi videtur esse alia potentia distincta in neruo, per quam mouet; sed mouet, vt instrumentum motum ab anima. *3. Cōclu. potētiam motiuam esse in anima immediatè, est probabile. Explicatur cōclusio.*

Hoc mihi persuadeo, primo propter animam rationalem, quę nō posset separata moueri per se, nisi in se habuisset virtutem mouēdi; nam si in neruo esset, vtique destrueretur, sicut & sensus. *1. Ratio.*

Pręterea secundo; quia cū anima sit, quæ primo moueat neruū, & non totus se totum, animę erit potentia: quia illius est potentia, quod primo operatur & immediatè. Et puto esse hoc validū argumentum, si intelligatur. *2. Ratio.*

Quarta conclusio. Anima seu coniunctum non solùm est causa materialis & subiectiua suarum potentiarum, sed etiam quasi efficiens, & quasi formalis. Est contra Iandu. q. 9. qui solam materialē causam ponit animam. *4. Cōclu. Aīa seu compositum non solùm est causa subiectiua, vt mate-*

rialis potentiarũ sed etiã quasi efficiens, & quasi formalis. Explicatur cõclusio, et pariter probatur.

Explico. Anima non est causa efficiens potentiarum, quasi per actionem aliquam eas producat: sed est sicut subiectum respectu propriȩ passionis: habet enim hoc quòd agens producẽs subiectum, determinatur quodammodo, vt secundùm subiectum tales producat passiones, ac idcirco passiones dicuntur fluere à subiecto: est.n. quædam necessaria depẽdẽtia, & ordo. Ita ergo potentiæ se habent ad aĩam, vel ad coniunctũ, ideoq; meritò dicitur anima, & coniunctum, non solum causa materialis, & receptiua, sed quodammodo efficiẽs vel formalis. Superest ad argumenta respondere.

Ad. 1. Ad primum, neganda est consequentia. Non enim accidens nobilius est substantia, quanuis operetur immediatè, & proximè, quia operatur vt instrumentum & vt virtus formæ substantiæ.

Nec hoc derogat, nec aufert simplicitatem formæ substantialis, quia per aliud operetur: quia non componitur ex eo: forma autem cùm immediatè det esse substantiale per se, non per se ordinatur ad operandũ, nisi per virtutem superadditam, quæ cùm non det esse per se, sed accidentale, immediatè se habet ad operandum.

Ad. 2. Ad secundum respondeo, ꝙ potentiȩ materiæ est immediatè ordinata ad substãtiam, idcirco idẽ est realiter cum substãtia, scilicet materia, & est potentia receptiua ad recipiendum: at potentiæ animæ sunt ad operandum: ideo accidentia sunt & distincta. Nõ enim substantia est immediatè operatiua.

Ad tertium dico, ꝙ anima nõ dicitur principium primum, quasi sit proximum operans, sed primum, idest principale, & primo mouẽs instrumentũ, & nõ dependens ab alio: sicut natura dicitur principium motus, non ꝙ immediatè moueat: hoc enim est grauitatis, vel leuitatis, vel alterius virtutis ∴ sed quia in re illa non sit aliud prius, à quo motus pẽdeat. *Ad. 3.*

Ad quartum respondeo, quòd immediatè recipere contraria, nõ est substantiæ: nã superficies, quæ immediatè recipit albedinem & nigredinem, & reliqua contraria, non est substãtia, sed accidẽs: substantia autem est subiectum primum, & vt quod. Dico ergo, ꝙ potentia, recipit contraria, non primò, sed immediatè, sicut superficies in corpore, atque ideo accidens est. *Ad. 4.*

Imò ex hoc sumitur argumentum, contra aduersarios ipsos. Nã sicut substantia composita non recipit contraria sensibilia immediatè, nisi per accidens mediũ, scilicet superficiẽ, & quantitatẽ; ita nec anima, vel coniunctum, nisi per potentias, quæ sunt velut superficies in corpore. *Re[...] quæ[...] gu[...] in [...] sari[...]*

Ad quintum, quòd non est nobilius seipso operari, sed primò & independenter operari: & hoc cõpetit animȩ. *Ad. 5.*

Quod

Obiectio eiusq; solutio. Quòd si dicas, melius esse, quòd sit aliquid simul primũ principiũ & proximũ operationis: respondeo, verum esse, tamen id non potest inesse animę propter datas rationes: nec omne, quod melius est dare oportet animæ, nisi id sit illi possibile.

Ad. 6. Ad sextum dico, quod non est quærenda in obiecto tanta distinctio, quãta est in potentijs. Distinctio enim formalis obiectorũ diuersificat realiter potẽtias, sicut & habitus: plures enim animæ, & habitus sunt circa rem vnam secundùm plures rationes. Et confirmatius fit: quia obiecta sunt causa finalis potentiarum, non est autem tanta distinctio in causa, quanta in effectu, vt diximus superiùs.

Ad. 7. Ad septimum dico, quòd anima respectu quarundam potentiarũ est subiectum immediatum: respectu aliarum mediatum, puta, cũ coniuncto; omnes tamẽ dicuntur ipsi⁹ passiones, quia vel in ea sunt vel per eam coniuncto insunt.

Secundò aduertẽdum est, aliud esse aptitudinẽ rei ad aliquid agẽdum, vel patiendum, aliud vero potentiam, seu potestatem id agẽdi. In anima ergo ipsa etiam separata, vel amissis organis corporeis. v. g. visus vel auditus, est quidem aptitudo naturalis ad sentiẽdum, & videndum & audiendũ: sed hæ aptitudines naturales, sunt propriæ passiones animæ, vel etiã totius, vt aptitudo ad ridendum, totum enim est aptũ, vt quod anima, vt quo. At verò potentiæ sentiendi cùm organis simul pereũt, cùm corrumpũtur organa, vel desunt: & hæ potentiæ ideo sunt in toto composito, nec sunt propriæ passiones, sed qualitates quædam corruptibiles.

An potentiæ vegetatiuæ inter se realiter distinguantur. Quæst. X.

EX his, quæ in expositione capitis dicta sunt, tres potentias in parte vegetatiua constituisse Arist. patet. Dubium autẽ est, an omnes tres realiter inter se distinguantur, vel potius sit vna varias sortita operationes.

Et videtur, quòd sit vna. Primò: Potentiæ multiplicantur ratione obiectorum: sed omnium illarum trium vnum est obiectum, puta, alimentum, vt ex textu patet: ergo vna potentia sunt. *1. Arg. quod sit vna tãtũ potentiã, & nõ tres realiter distinctæ*

Præterea secũdò. Obiectum secundùm magis & minus non variat potentias: sed augmentatiua, & nutritiua differunt in subiecto secundùm magis, & minus. Nutritiua enim est, cùm cõuertitur alimentum: augmentatiua est, cùm conuertitur plus alimẽti, quàm sit deperditum ex substantia viuentis: hoc autem non est, nisi secundùm maius vel minus: ergo non distinguuntur illæ potentiæ. *2. Arg.*

Præterea tertiò. Nutritiua animat alimentum, similiter generatiua: ergo sunt eiusdem rationis. Nam, quòd nutritiua animet partes vniendo, generatiua verò separãdo, & extra se: videtur hoc *3. Arg.*

non sufficere ad diuersificandas potentias.

1. Opinio. In hac ergo re sunt duæ sententiæ. Prima est Philop. supra tex. 47. qui augmentatiuã, & nutritiuam eandẽ dicit esse potentiam.

2. Opinio. Altera est Alberti tract. 2. cap. 6. & 9. & Iandu. quæst. 13. Aegid. quodlib. 3. quæst. 12. Caieta. tex. 50. & aliorum, qui tres potentias multiplicant, distinctasque realiter faciunt.

1. Fundamentum. Viuens habet tres operationes, atque ideo etiã tres potẽtias. Sit ergo primum fundamentũ. Viuens tres sortitur operationes.

1. Prima, est nutritio: hæc enim reparat, quod deperdit ex sua substantia. Calor enim naturalis consumens humidum semper, & continuè, corrumpit viuentis partes, quæ reparantur per conuersionẽ alimenti in propriam viuẽtis substantiam, quæ dicitur nutritio.

2. Præterea Viuens in principio non potuit habere suam sufficientem quantitatem, qua perfectè exerceret suas operationes: quia materia ex qua fuit factum viuẽs, fuit pauca, quia sumpta ex altero viuente, & ideo in parua nascitur quantitate: ob id est alia operatio, qua viuens ex nutrimẽto externo producitur ad suũ debitum terminum, & talis dicitur augmentatio.

3. Quia autem viuens corruptibile est, ex nutrimento suo facit aliud sibi simile, & talis operatio generatio dicitur.

Ad has autem operationes, cũ non immediatè ab anima procedunt, ponũtur virtutes quædã, & potentiæ subiecto quidẽ separatę. Nutritiua enim, & augmentatiua sunt in toto corpore sparsæ: quia per totum fit augmentatio & nutritio: at vis generatiua est in corporis determinata parte.

Hoc igitur fundamento præiacto, sit prima conclusio. Virtus generatiua, quæ in generante est, differt ratione, & realiter à nutritiua, & augmentatiua.

In primis, quod ratione differat, nulli dubium est: quia habet aliam definitionẽ, & versatur circa obiectum alia ratione, quã aliç, vt dictum est.

Quòd autem ab alijs realiter differt, probatur. Differt enim subiecto: nam nutritiua, & augmentatiua per totũ sunt corpus: at generatiua in parte residet determinata, vt diximus.

Præterea, effectum dissimilem habet. Generatiua enim semen facit, non autem aliæ.

Secunda conclusio. Calor naturalis est eiusdem speciei cum calore elementi. Hæc est contra aliquos: sed mihi videtur probabilior, quòd in animali solum sit calor elementaris, qui motus ab anima multos sortitur effectus.

Hæc conclusio ratione hac probatur. Calor productus à Sole, & ab igne, sunt eiusdem speciei: ergo & calor naturalis, qui complexionalis dicitur: hic enim est eiusdẽ rationis cũ calore cœlesti, Antecedens probatur: nã calor Solis

est

est proxima dispositio ignis, vt patet. Radij enim Solis reflexi ex speculo concauo generãt ignẽ, ergo reuera est eiusdem speciei vterque calor.

Ocurritur obiectioni. Quòd si Solis calor viuificus est id fit, quia à Sole vt causa principali prouenit. Instrumenta autẽ multùm sequuntur naturam causæ principalis: sicut in arte calamus, & quoduis aliud instrumentum, sequitur formã artificis, quã habet in mente.

Not. ex Albert. Qualitates elementares, vt instrumẽta sunt animæ, variæ operari. Albertus libr. 20. de animalibus, tracta. 2. cap. 4, notat egregiè, qualiter qualitates elementares, vt instrumenta sunt animæ, variè operantur.

Ponit autem quinque differentias. Prima est in modo. V.g. calor, vt ab igne est, vrit, dissoluit
1. partes, consumendo humidũ per vstionem, trahit ad sui naturam. At, vt ab anima est, calor temperat humidum frigido, & sicco: nõ dissoluit, sed commiscet, & continet partes, conseruat in propria specie viuentis.

2. Secundò, calor differt in forma: nã in igne mouetur à forma ignis, quæ sibi assimilare rem appetit: at in animali mouetur ab anima, ob id non facit ignem ille calor.

3. Tertiò differt in acumine actionis. Calor ignis actiuus multùm. non penetrat omnem dimensionẽ, sed sursum trahit partes: at calor secundũ omnẽ dimensionẽ in viuẽte operatur, & partes dilatat.

Quartò in multiplicitate. Nam calor ignis solùm per se calefacit, reliqua per accidens facit: at calor viuentis per se calefacit, digerit, adunat, assimilat, animat, organizat.

Quintò in fine actionis: calor ignis reducit corpus ad cineres: 5.
at animalis calor inducit animã, & conseruat: hoc etiam fit in alijs qualitatibus, vt explicat Albert[9].

3. Cõcl. probabilis, nutritiua, & augmentatiua nõ differunt realiter. Tertia conclusio. Nutritiua, & augmentatiua non sunt realiter duæ potentiæ diuersæ, sed ratione sola, & definitione. Hæc conclusio est contra Aegid. & Iandu. Caieta. & alios. Sed profectò est argumentum satis validũ.

1. Ratio. Probatur conclusio, potentiæ, quę actum vnum re habent, sunt eadem re: sed nutritiuæ, & augmentatiuæ, idem est actus, & operatio re: ergo sunt idem re. Consequentia est certa; sed minor probatur. Cùm nutrimentum conuertitur in nutritum, eodem actu reali, & eadem operatione fit mutatio substantiæ in substantiam, & quantitatis in quantitatem nutriti: sicut cùm ignis stuppã iniectam conuertit, eadem actione mutat substantiam & quantitatem stuppæ: ergo vna est actio vtriusque.

Obiectio de essentia augmentationis. Aduerte tamen, quòd Caiet. & Aegid. atque alij probabiliter nolunt augmentationem esse illam conuersionem cibi in nutritum seu augmentum illud quantitatis tunc pariter factum; sed facta illa

conuersione,& vnione postea fit quædam extensio,& dilatatio, & rarefactio partium, quæ dicitur augmentatio.

Confutatio. Sed probabilius videtur contrariū. Primò: quia pono, ꝙ fit cōuer
1. sio maioris cibi, quàm sit deperditum ex viuente: tunc in eodē instanti, in quo facta est illa conuersio, viuens maius est, quàm antè: ergo est auctum: nō ergo opus est exspectare illam dilatationē seu rarefactionem.

2. Præterea; quia in illa dilatatione non acquiritur noua quantitas, sicut nec in rarefactione: ergo illa non est augmētatio, sed quid consequens.

3. Præterea; quia sic non esset alimentum obiectum augmentationis, quia facta conuersione, nō est alimentum: quomodo ergo dicit Arist. quod circa alimentum, vt quantum est, versatur augmentatiua circa idem vt substantia: nutritiua? Probabilior ergo hæc est sententia.

4. Cōclu. Augmētatiua, et nutritiua differunt ratione, et specie. Quarta conclusio sit, quòd licet non differant realiter istæ duæ virtutes, specie tamen, & ratione differunt. Consistit autem differē
1. Differentia. tia in quatuor, vt docet Albert. tract. 2. ca. 6. Primò: augmentatiua respicit alimentum, vt quantū, nutritiua, vt substantiam. Secun-
2. dò, augmentatio magis fit secundùm longitudinem viuentiū: nutritio æqualiter secundùm omnē latitudinem. Tertiò, nutritiua nō
3. indiget tāto calore, quāto augmētatiua, ob maiorem cibi cōuersionem. Quartò, augmentatio non semper est defectu caloris: at viuens, dum viuit, nutritur. 4.

Ex his omnibus argumenta soluere facile est. Ad primum dico, quòd alimentum vnum varijs tamen rationibus varijs deseruit potentijs: & sufficit hoc ad diuersificandas specie potentias. *Ad. 1.*

Ad secūdùm dico, quòd augmētatiua, & nutritiua, non differunt penes maius & minus in obiecto, sed penes quantum, & non quantum: vna enim substantiam, altera quantitatem respicit. *Ad. 2.*

Ad tertium patet responsio. differūt enim; quia nutritiua partes solùm aggenerat, altera verò generat totum: & ita illa non potest per se producere aliquod indiuiduū: hæc potest, & totum corpus organizare varijs organis: & materia etiam diuersa vtuntur, scilicet cibo, vel semine, & altera esse potest sine altera. Hoc enim cum alijs, quæ diximus, sufficit facere differentiam speficam, & realem. *Ad. 3.*

An generare simile sit naturalius, & perfectius opus viuentis inter omnia opera vegetatiuæ. Quæst. XI.

QVæ in hac re difficultatem faciunt, sunt hæc argumenta. Primò. Quod est in nocumentum viuentis, non naturale, sed potius violentum est: at generatio est in nocumentum viuentis: non ergo est illi naturalissimum opus. Minor patet. Nam ani- *1. Ratio ad partem negatiuam.*

ma-

lia per generationem vitam abbreuiant. Dicit enim Arist. lib. de longi. vitę, c. 3. animalia salacia esse breuioris vitæ, quàm casta: non ergo est opus naturalius: quia vnũquodque sibi, quàm alijs studet cõsulere.

2. Ratio. Præterea secũdò. Naturalior est operatio, per quam quodque in se conseruatur, magis quàm qui conseruat in specie: sed per nutritionem conseruatur viuens in indiuiduo, & in se: ergo illa est nobilissima operatio.

3. Ratio. Præterea tertiò. Perfectior videtur operatio, quæ omnibus inest, quàm quæ paucis: sed nutritio omnibus inest viuentibus, non autem generatio: ergo illa est perfectior; inest etiam semper.

4. Ratio. Præterea quarto. Generatio inest etiam inanimatis, vt elemẽtis: ergo non est propria viuentibus: Nutritio vero, & augmẽtatio sunt ꝓpria: ergo magis illis naturalia.

5. Ratio. Præterea quinto. Intelligere est opus omnium perfectissimum: ergo magis naturalia.

1. Fundamentum, in quot differat generatio viuẽtis à non viuẽte. Pro declaratione huius dubij sit primum fundamentum. Generatio viuentis differt à non viuentis generatione in quatuor. Primò in principio: siquidem non viuens secundùm quamlibet sui partẽ generat, vt patet de igne: Viuens nõ ita, sed secũdum aliquam partem sui corporis.

2. Secundò, viuens ex se sumit materiam, quam ministrat, vt cõstat ex ramis arborum, & plantarum, cùm generant fructus, & eorũ semen: At non viuens, non ita, sed in externam producit materiam, nil ex se accipiens: vt constat etiã de igne.

3. Tertio, non solùm dat materiã generationis, scilicet materiã augmenti, vt patet in eisdẽ fructibus, & fœtu in ventre materno, vbi augetur per aliquod tempus, & nutritur: ob id. 5. Metaph. cap. 4. definiens nasci quid sit, quod propriè inest viuentibus, dicit, nasci illa, quæ ab alio augmentum sumunt, per tactum, & adnascentiam.

Dubij dissolutio. Dices: Quomodo hoc fit in ouiperis animalibus? Respondeo, ꝙ ouum, vt docet Arist. 3. Gener. animal. cap. 1. constat ex duplici parte, candida & rubea ex candida sit pullus, rubea est cibus, quo nutritur, & augetur, dũ est in ouo.

4. Quartò, viuentia nõ statim alia similia viuentia producũt, sed primo materiam ministrant, ex qua postea similia viuentia: fiant vt arbor semen, vnde postea arbor altera similis nascatur. At non viuentia per qualitates statim simile sibi producunt.

Adde etiam, quod est differẽtia in voce, nam non viuentia generari quidem dicuntur, at viuentia sola & nasci & generari, Imo nõ viuẽtia produci, vel fieri, sed generari impropriè, at viuẽtia ꝓprius generari dicuntur, ob causas dictas.

2. Fund. animalia tripliciter generantur. Sit secundum fundamentũ. Animalia tripliciter generãtur. Quædam semper ex putrefactione ge-

nerantur, vt anguillæ, & alia animalia, quorum meminit Aristot. 6. hist. cap. 15. & 16. hæc enim semper ex putrefactione generantur.

1.

2. Quædam alia semper ex partu generatur, vt homo, equus, & alia, quorum meminit Aristot. proble ma. sectio. eo. q. 64. vbi petit, cur aliqua semper ex partu fiant, aliqua aliquando ex putrefactione. Respōdet: quia sunt animalia perfecta, quæ ad sui productionē indigent multo tempore, & hæc non possunt ex putrefactione fieri: quia materia exterior, non potest tanto tempore conseruari. Quædam alia breui fiunt, & sic ex putrefactione aliquando fiunt.

Nota. Ex quo nota contra Auicē. qui lib. 15. de animalibus, dixit, etiam homines posse ex putrefactione fieri, quæ meritò irridet Auerroes secundò Metaph. com. 15.

3. Quædam sunt alia animalia in tertio gradu, quæ modò ex putrefactione, modò ex partu fiunt, vt vespæ, mures, & alia, quorum meminit Arist. 7. Metaph. cap. 7.

Nota, de quibusdā animalibus ex putrefactione genitis. Aduertendum vlterius, quòd, quæ ex putrefactione sunt quædā nunquā generant, vt anguillæ, & alia, vt docet Arist. 6. hist. cap. 16. Alia generant, sed sibi dissimile in specie, quod docet Arist. 1. de genera. animal. c. 1. Vt ranæ ranunculos, & muscæ aliud diuersum generat vt docet Plinius lib. 10. c. 68. Et bō bices, ex quibus fit sericum, cū sint vermes, producunt papiliones, & illi rursus oua pariunt, ex quibus ouis iterum fiunt ijdem vermes. Quædam alia sibi simile in specie generāt, vt mures & vespæ, quæ ex putrefactione sunt, iterum vespas sibi in specie similes generant, vt docet Philoponus, super tex. 34.

Iterum aduerte, quòd animalium quædam sunt viuipara, quædam ouipara, quędam vermipara, vt dicitur. 1. hist. ca. 5. Illa dicūtur viuipara, quæ non emittūt extra se fœtum, donec sit animatus, & perfecta organizatus. Illa ouipara, quę pariunt oua, ex quibus pulli postea nascantur. Illa aūt vermipara, quæ vermes pariunt informes, postea formandos: hoc. n. vermis dicitur hoc loco, quod inuolutum est papilione, seu conopæo habēte foramē, vnde ab externo alimētum proueniat: esse. n. solet affixū terræ, vel fauo, vel alteri, vnde trahitur alimētū: huiusmodi sunt formicæ, apes, vespæ, araneæ, & alia, quorū meminit Aris. 5. hist. ca. 22. & sequentibus. Ex his omnibus intelligas, qualiter vnūquodque ad generādum sibi simile proueniat. *Nota Tri[...] aiani[...] genera*

Nec mireris, quare Aristo. dixit animalia ex putrefactione nō generare. Loquitur enim vniuersaliter, scilicet non omnia talia generant: aliqua tamen generare, certum est, vt ostendimus. *Nota*

Sit tertium fundamentum. Animalia ex putrefactione generata habent pro causa efficienti lumē, & calorem solis, qui est loco virtutis animalis, & formatiuæ. Vnde quanuis materia remota sit diuersa *3. F[...] A[...] qua[...] putre[...] ctione[...] nerati[...] causa[...]*

ciens est Solis lumen, & calor. se ab his, quæ ex partu producuntur, tamen dispositiones propinquę, sunt eædem: vt enim ignis ex stuppa, & ex ligno eiusdem sunt speciei, eodemq; materiā propinquam habent, scilicet dispositiones. ita & animal ex semine, & idē ex putrefactione, scilicet mus ex semine, & mus ex terra factus.

1. Cōclu. His suppositis, sit prima conclusio. Animal ex putrefactione & aliud simile ex partu, vt, v.g. mus ex semine, & mus ex terra, vespæ & alia eiusmodi, sunt eiusdē speciei. Hæc est contra Auerroem. 8. Physico. comm. 46. & contra Iandun. 7. Meta. q. 14. & alios, qui putant differre specie.

1. Ab authoritate Arist. Sed probatur manifestè conclusio. Primo ex Aristotele. 7. Metaphysi. c. 7. vbi dicit, ꝙ aliqua fiunt ex semine, & eadem sine illo. Peto, de qua idētitate loquatur. Nō de numerica, quia idem bis generari nō pōt, nec de generica, quia tūc nihil aliud esset dicere, quàm ꝙ quædam ex putrefactione, quędam aliter fiunt. Aristo. autē non sic dicit, sed quod eadem: ergo de identitate specifica lòquitur.

2. Ratio. Prærerea secundò. Ignis ex Sole ꝓductus, & ex altero igne sunt eiusdem speciei, vt notum est: ergo & mus. sed animal à Sole ex terra productum, est eiusdē speciei: non enim est maior ratio vnius, quàm alterius.

3. Ratio. Præterea tertiò. Magis distat creatum à generato, quàm productum ex putrefactione à generato: sed creatum à generato sunt aliquando eiusdē speciei, vt patet de Adamo, & ei⁹ filio, ergo & illa.

Præterea quartò. Sit mus ex putrefactione, & generet murē: iste, vel est eiusdē speciei, vel nō, cum priori. Si sic, habetur intētū. Si nō ergo mus ille est causa æquiuoca. Et præterea, iste mus genitus generet alium, qui erit eiusdem speciei, cùm vterque sit genitus: ridicula ergo Philosophia est dicere, quòd primus, & secundus mus differunt specie: secundus, & tertius sunt eiusdem speciei. *4. Ratio.*

Præterea quintò. Quia Philosophus nō debet destituere sensum. at in vtroq; mure reperimus easdem passiones, proprietates, figuras, accidentia: ergo, reuera, eiusdem sunt speciei. *5. Ratio.*

Secunda conclusio. Augmentatio, diminutio, nutritio, propria sunt viuentibus, & ab anima proueniunt, vt à primo principio effectiuè. Hæc cōclusio probata est ab Arist. contra Empedo. *2. Cōclu.*

Tamen vnicū est hic notādum, quòd anima non sic est causa effectiua augmentationis, sicut diminutionis: augmentationis. n. est causa efficiēs positiua: at diminutiōis est causa priuatiua, sicut nauta nauis submersionis dicitur causa efficiens priuatiua, vt dicitur. 2. Phys. c. 3. sic anima est causa diminutionis: quia defectu ipsius actionis, accidit diminutio in viuente. *Nota.*

Tertia cōclusio. Generatio inter opera vegetatiua est naturalius, & perfectius *3 Cōclu.*

perfectius opus viuentis. Non enim fit hic comparatio inter omnia opera omnium viuentium, sed inter opera cōmunia, qualia sunt partis vegetatiuæ, inter quæ præcipua est generatio.

Nota. Aduertēdum etiam, ꝙ aliud est aliquod esse magis necessarium, aliud magis esse perfectū. Potest quidem aliquid esse necessarium magis, at minus perfectum: vt tactus, magis quidē necessarius est animalibus, at visus magis perfectus. Ita nutritio magis est viuentis necessaria, generatiō vero perfectior, & ob id naturalior dicitur

1. Ratio. Probatur cōclusio primo. Illud est opus perfectius, quod finē nobiliorem cōsequitur; at generatio est in finem nobiliorem, puta, in perpetuitatem, qua Deo fit assimilatio: ergo est inter alias scilicet augmentationem, & nutritionem opus perfectius.

2. Ratio. Probatur secundò: quia non inest, nisi iam perfectis plantis, & cum perfectis animalibus ergo est perfectior.

3. Ratio. Præterea tertio: quia generatio includit secum nutritionē, & augmentationem, non autem ecōtrà.

4. Cōclus. Quarta cōclusio. Intelligere est opus absolutè perfectissimum omnium operationum vitæ. Patet: quia inest intelligentijs, & nos per ipsum maximeDeo assimilamur, & est immaterialis operatio & per quam res perpetuatur in indiuiduo. Per hæc ad argumenta respondetur.

Ad primum dico, certum est, castitatem conferre ad longitudinē vitæ, imo etiam ad perspicacitatē ingenij, & iudicij, & ad firmitatē memoriæ: & si hic finis spectaretur, verè nocumentum adferret. Sed propter speciei conseruationem, natura patitur aliquam nocumenti, partem in indiuiduo sicut etiam totius formæ ligni corruptionem ad productionem ignis, quod plus est: & ex hoc fine naturale opus dicitur. *Ad 1.*

Ad secundum dico, quod nutritio, si conseruaret perpetuo indiuiduum, esset perfectior: tñ non conseruat, nisi ad tempus: nobilius autem est perpetuum esse in specie, quam ad tempus in indiuiduo. *Ad 2.*

Ad tertium dico, quod probat tātùm nutritionē esse magis necessariam, quia omnibus inest viuentibus: sed non magis perfectā, imo perfectius inest paucioribus. *Ad 3.*

Ad quartum respondetur, quòd non est generatio viuentis, qualis non viuentis, vt dictum est in primo fundamento. *Ad 4.*

Ad quintū dico, ꝙ generare dicitur opus pfectius de aīæ parte sensitiua, facta cōparatione non vniuersaliter, sed ad operationes partis vegetatiuæ, vt dictum est. *Ad 5.*

CAPVT. V.

Determinatis autem his, dicamus,

TEXT. 51.

Completa parte vegetatiua, nunc ad sensitiuā tractandā accedit: hæc enim post vegetatiuam commu-

communior est. Tria autem circa eam facit. Primò, quid in communi sensui, & sensibili accidat, tradit. Secundò de singulis exterioribus sensibus, ipsorumque obiectis differit, vt de visibili & visu, de audibili & auditu, & de reliquis. Tertiò de sensibus exterioribus.

Intentio Arist. in capite de sensu in cõmuni, an sit potentia passiua. In hoc igitur capite, circa sensum in communi duo docere intẽdit. Alterum est, potentiam sensitiuam esse passiuã: differunt enim potentiæ vegetatiuæ à sensitiuis. Vegetatiuę enim in sua agunt obiecta, nec per se ab eis patiuntur: at & sensitiuæ potius ab obiectis patiuntur: non enim visus in colorẽ, sed potius color in visum agit, & odor in olfatum, sensibileq; in sensum. Alterum, quod docet, est, quid est id, quod potentiã sensitiuã ducit ad actũ, & in ipsam agit.

Cõclusio Aristo. quod sensus sit potẽtia passiua. In hoc igitur textu conclusionẽ proponit: sensum, idest sensationẽ tunc esse, cùm aliquod mouetur, & patitur. Ac si dicat, sentire est pati quoddam, & moueri, & sensatio alteratio quædã, & motio est, vt dictum est, puta, tex. 37. superiori, vbi, quod sentit, moueri, & alterari dictum est: & ille est textus, quem allegat, cùm dicit, vt dictum est, vt dicit Philopo.

A quo patiat sensus. Si sensatio alteratio quædam, & passio est, statim consequens erat quęstio, à quo patiatur, à simili, an à dissimili: sed hãc iam dicit esse determinatam in libro communi de Generatione, vbi dictum est, quomodo à simili, & à dissimili sit actio, & passio.

Habet autem dubitationem. TEX. 52.

Probatur conclusio proposito quãdam dubio. ARistoteles probare intẽdit cõclusionem propositam, & vtitur artificio, quod notat Philop. Ponit enim dubium, quod solui non potest, nisi ex proposita conclusione, scilicet, quòd sensus sit potentia passiua.

Dubium Arist. Dubium autem est bipartitum: quare sensus non se sentit, vt visus cur non se videt. Præterea, cũ elementa sint in ipso tactu, aut saltẽ ipsorum qualitates, quæ sunt sensibiles: cur tactus non sentit suas qualitates, vt neruus suum calorem, & frigiditatem.

Respõsio eiusdem. Respondet non esse ob aliud, nisi quia sensus non est actiua potẽtia, sed indiget mutari ab alio. Si enim actiua esset, vtique se sentiret, sicut combustibile non se cõburit, quia in potẽtia passiua est: Si autem actiuam potentiam haberet, vtique se combureret, etiã non existente igne externo.

1. Obiect. Dubitabis fortassè, Non.n. videtur hoc ita esse: nam ignis est actiua potentia, tñ non se calefacit.

Solutio. Respondet Caietanus Thi. benè quòd Arist. supponit vnum certũ puta sensationem esse in animali sentiente, & non transire in materiam exteriorem: tunc autem, si actiua esset, cùm esset in ipso animali, vtique esset in se, & ita ageret in se, se sentiendo, sicut si ignis calefactio esset immanẽs, vtique se calefaceret.

2. Obiec. Dubitabit aliquis forte iterũ. Videtur

detur.n.tactus sentire suas qualitates: sentit enim infirmus suæ febris ardorem.

Solutio. Respondet bene Philopo. quòd tactus non sentit calorem suũ, sed sanguinis, & aliorum humorũ feruentium, qui suo calore agunt in neruos vbi tactus est. Similiter pars bene habens, sentit affectionem alterius male, habentis. Vnde cum febris est in ipsa carne, & neruis, non sentitur, & hæc pessima est, qualis est ethica.

Quoniam aũt sentire dicimus. TEX. 53.

Quot modis sentire, & sensus dicatur.

CVm sensum potentiã dixisset, nũc distinguere vult, quot modis sentire, & sensus dicantur, ne sit æquiuocatio. Sentire dupliciter dicitur. Vno modo potẽtia, vt dicimus sentire, quod potest videre, licet actu dormiat: & audire, quamuis non audiat de præsenti. Altero modo dicitur sentire, actu ipso, vt cum videmus actu, & operamur.

Similiter sensatio dicitur dupliciter & ipsa potentia sentiendi, & ipsa sensatio: & opera sentiendi, quæ dicitur actus.

Primum igitur tanquã sit idem. TEX. 54.

Quid sit actu sentire, & sẽsus actu.

QVia ipsum sentire, & operari dixit esse in actu, ne quis dubitaret, putans per actum formam aliquam intelligi permanentem: id declarat, dicens, quod moueri, & pati, ipsumque operari, vocat agere, id est esse in actu: & ipsa operatio actus dicitur. Nec hoc alienum est ab his, quæ dicta sunt: nam motus, actus quidã est, licet imperfectus. Cùm igitur sensatio actus dicitur, sic oportet intelligere, quod sit actus, vt motus quidam, & passio.

Ex quo sequitur, quòd debeat aliquod agens constitui, à quo sit ista passio. Nam quã patiũtur, ab aliquo in actu existente patiũtur: quod quidẽ sit dissimile passio ante passionem, & in principio, tamen post passionem, & finem sit simile. Hoc autem declaratum est sæpe. Hinc insinuat id, quod reducit in actum id, quod est in potentia sensitiuum, vt ipsum declaret, & ostendat.

Diuidendum aũt est de potentia. TEX. 55.

EXplanaturus, quid potentia sensitiuum in actum reducat, quot modis potentia sensitiuũ dicatur prius explicat, dicitq; diuidendum esse quot modis potentia dicatur non simpliciter, idest, vniuersaliter potẽtia sumpta, sed vt ad præsens spectat.

Constituit autem dupliciter aliquid dici posse potentia sentire, sicut potentia scire. Primò dicitur aliquid sapiens in potentia remota, cùm caret actu scientiæ, & caret habitu, sòlùm tamẽ habet animam, qua dicitur scire posse, vt puer, vel indoctus homo. 1. Altero modo in potentia proxima, cũ caret actu, tamen habitum habet, vt si dormiat, vel alteri intendat, tamen habitum habet. 2. Hic aũt non dicitur in potentia, sicut prior, nã ille ob id dicitur scire posse, quia est eorum animaliũ, quibus inesse potest

potest scientia; quæ potentia remota est: at posterior dicitur posse scire, quia statim, cùm voluerit, perueniet ad actum, & ad speculandum, si nihil extrinsecum impediat, puta, infirmitas, aut somnus, vel aliud quæ extra Intellectum sunt: sunt enim impedimenta ex parte corporum.

Quid vere actu, & in quo ab alijs differat.

Alius autem iam speculans. TEX. 56.

ILli duo prædicti dicuntur scire potentia, cum non eodem modo. Aliꝰ tertio dicitur scire actu, quia operatur contemplando, & speculando hanc literam, A. vel aliquā conclusionem, aut principium: & talis dicitur scire actu, reliqui verò in potentia.

Aliud discrimē inter illos, qui potētia sciunt

Inter quos adhuc est vnū aliud discrimen, quòd qui priori modo est in potentia, non veniet ad speculationem, & actum perfectum, nisi prius alteretur, & recipiat habitum aliquem, imò aliquādo nō solum recipit habitum, sed etiam reijcit alium habitùm contrariū: vt ij, qui accedunt ad scientias acquirendas cum erroribus, & ignorantijs prauæ dispositionis: oportet enim eos nō solum doceri, sed dedoceri.

At posterior est quidem in potentia ad agendum, & speculādū, sed alio modo: nihil enim recipit, nisi ipsum actum, cum iam præhabeat habitum.

Quō sensatio dicatur, & sit passio.

Non est aūt simplex, neque ipsum. Tex. 57.

HVcusque sensationem, scientiam, & speculationem vocauit passionem, & al[illegible]ationem: nunc distinguit, dicitque passionem dici non simpliciter, sed analogicè. Vno modo pro passione corruptiua, quæ secundum qualitates primas fit, & hęc propriè passio, & alteratio est. Altero modo pro receptione alicuius perficientis, vt cum Intellectus recipit habitū, vel actum: hæc.n. non in subiecti destructionem, sed perfectionem tendunt. idcirco non simpliciter passiones vel alterationes dici debent. Perficitur enim per has potentias: sicut potentia dici solet perfici ab actu, & à simili, idest, sibi conuenienti, & proportionato.

Hinc sequitur, quòd cum aliquis ex habitu venit in speculationē, non est dicēda alteratio talis mutatio: sed est velut quædam additio, & consummatio actus ipsius, & habitus: quòd si alteratio, vel passio dicatur, intelligatur aliud esse alterationis genus. De hac alterationis distinctione, lege quæ diximus. 7. Physicorum, quæst. 3.

Quocirca non rectè se habet. TEX. 58.

Quō actu scire sit, aut dicatur alteratio.

INfert sapietē, & habentem habitū, cū actu sapit, nō esse dicēdum alterari: sicut nec ædificatorē, cū ædificat. Vlterius, illa mutatio, qua ex habitu venit in actum, nō debet etiam dici doctrina, vel disciplina: non enim docetur tunc, sed aliter est nominanda.

Cū verò ex nō habitu acqrit habitū à magistro, & docēte, tūc talis motꝰ doctrina dicetur, sed nō alteratio, nisi faciamus duos alterationis modos, & secundū contrarias,

& pri-

& priuatiuas, idest, corruptiuas qualitates,& secundùm habitum, qui perficit naturam subiecti.

Sensitiui autem prima mutatio. T E X. 59.

Quid sit id à quo reducitur de potentia ad actum.

QVod sit reducens sensitiuũ ex potentia in actum, nũc ostendit. Pro declaratione autem aduerte, quòd in sensibus nõ sunt habitus sicut in Intellectu: sed statim potentia immediatè fertur in actum absque habitu. Vnde fit, vt potentia in sensitiuo sit sicut habitus in Intellectu, & sit proxima potentia. Sensitiuum verò in potẽtia remota id sit, quod caret anima: sed est in proxima potentia, vt eam recipiat, sicut corpus iã dispositum: & hoc est in tali potentia ad sensationẽ, in qua puer ad speculationẽ. Ob id superius tex. 56. posuit exemplum. Grammaticæ,& sensus: nam qui habet potẽtiam sensitiuã, est sicut qui habet habitum, ad speculandum.

Nota.

Quid reducet sensitiuum ex potentia remota ad actũ primum.

Dicit ergo, quod reducens sensitiuum ex priori potentia, est generans ipsum animal: cùm enim semen accipit animam, & à quo accipit eam, accipit potentiam: sicut magister est, qui puerum ducit ex potentia priori in habitum ipsum est enim generans in sensu, vt magister ad specularionem.

Quod autem secũdũ actũ, similiter dicitur.

Quid reducat sensitiuũ ex potentia proxima ad actum ipsum sentiendi.

NVnc autem, quod sit reducẽs ex posteriore potentiam actũ ipsam, ostendit, dicitque, sentire actu in sensu, esse sicut speculari actu in Intellectu, vtrumque autem reduci in actum ab obiecto, vt visio ab obiecto suo, intellectio pariter à suo.

Discrimen inter obiecta sensus, & intellectus.

Quanuis discrimen sit inter obiecta: quòd sensuum obiecta sunt singularia, & extra animam existentia, vt visibile, scilicet, color, sonus, & alia: at obiecta Intellectus sunt quodammodo in anima. Cuius ratio est: quia sensus est singularium, quæ extra animam habẽt esse: Intellectus verò vniuersaliũ, quæ nõ habent esse, nisi in anima.

Vbi notanter aduertendum, ꝙ hic loquitur de Intellectu possibili, cuius est intelligere vniuersalia quæ non immutant, nec mouent ipsum priùs quàm fiant per alterã virtutem animæ, quæ dicitur Intellectus agens, qui à phantasmate abstrahit speciem; ideo Intellectus possibilis non habet suum obiectum, nisi per animam, & inanimatã quàm in causa effectiua obiecti per Intellectum agentem.

Nota.

Aduertendum etiam, quòd hic loquitur de sensibus: exterioribus qui notissimi sunt apud omnes. Notandum quia, quòd sensum secundùm actum, vocat ipsam sensationem, seu potentiam cum operatione.

Vnde intelligere in ipso est, cùm vult. T E X T. 60.

Discrimen inter sensum & intellectum.

EX discrimine posito inter obiecta sensus, & Intellectus, infertur vnum aliud inter ipsum Intellectum, & sensum: quòd intelligimus, cùm volumus, non autem sentimus, nisi obiecto exterius præsente: quia Intellectus est circa

vniuer-

vniuersalia, quæ in anima sunt.

Nota, circa expositionem textus.

Quod sic debes intelligere, vt Themist. & Philop. explicant. Cùm semel Intellectus intellexit vniuersalia, sibi ipsorum speciem reseruat, vt cum velit, intelligat etiam absentibus singularibus. At sensus exterior non: quantumcunque enim millies visus vnum viderit, nō videbit semel, nisi illud rursus sit præsens.

Ratio assignati discriminis.

Hoc autem ob id fit, quòd visus & alij exteriores sensus, nō faciūt sibi obiectum, sed species de ipsis obiectis capiūt: at anima in se habet virtutem, vt faciat sibi speciē, qua intelligat, si semel intellexit res ipsas: & in hoc sensus assimilatur scientijs sensibilium, quæ pendent ab exteriori semper, quia circa singularia sunt.

Nota.

Per scientias sensibilium rectè exponūt Philop. & Themist. mechanicas artes: hæ enim quanuis sæpissimè operatæ fuerint, dependent tamen semper in operādo à præsentia obiecti, quia circa talia sunt singularia.

Nunc autem tantùm sit definitum.

TEXT. 61. 62.

Excusat Aristo. quare obiter illa de intellectu dixerit, & noua nomina induxerit

DE differentia hac inter sensum, & Intellectū, se in futurum remittit, dicens, non ex professo dicta fuisse, sed vt manifestatur, quomodo sit sensitiuum in potentia duplici, remota, & proprin qua, sicut puer est in potentia remota ad militandum, & cum fuerit vir, in propinqua.

Quanuis autem nomine nō habeamus harum potentiarum, sat sit cognoscere ipsas esse diuersas, & quomodo diuersæ sint.

Vlterius, quāuis nō sit alteratio propriè, vel passio in sensu, vt dictū est: tñ vtemur his nominibus, ac si propria esset defectu aliorū.

Vnde concludit, quòd cū sensitiuum sit potentia passiua, ante passionem est dissimile.

Nota.

Non intelligas, quòd oculus fiat coloratus, dum videt colorem: sed quia accipit speciem coloris, quodammodo coloratur, similiter & alij sensus, vt post dicemus.

An sensus sit potentia passiua. Quæst. XII.

Nota. ad tituli quæstionis expositionem duplices sensus actio.

QVæstio igitur & difficilis est & valde necessaria. Aduerte igitur pro tituli declaratione, quod non negamus esse actiones aliquas in sensuū organis: oculo enim basiliscus interficit, oculi vetularum inficiant & fascinant pueros: & vt Aristoteles dicit lib. de somn. oculus menstruatæ indelebilem maculam inurit speculo. Omnia hæc Philosophi fatentur tamen non proueniunt ab oculo ratione potentiæ visiuæ, sed vt corpus quoddam physicum est euaporans, & mittens extra se nociuas illas exhalationes, quibus medium inficit.

De qua actione sit intelligenda qō.

Disputatio nostra est de operatione sentiendi procedente à vi sensitiua, an sit actio, vel passio.

Suppositio, quædā postea probāda, videlicet,

Aduertendum vlterius, vnū esse modo supponendum, quod postea probabitur. q. 33. in quo Peripatetici cōueniunt, quod in quali

 bet

Species sensibiles dari. sensatione exteriori, potentia recipit ab obiecto aliquam qualitatem, quæ dicitur species, & quam aliqui similitudinem rei vocat, & hac posita, in organo fit sensatio.

Quæstio autem est, an sensatio sit sola receptio speciei in organo, vel post receptionem fiat alia operatio, quæ dicatur sensatio. Si. n. prius dicatur, tunc sensatio erit passio, & sensus potētia purè passiua: si verò dicatur posterius, erit actio & potentia actiua. Videtur autem Aristo. sensum potentiam facere passiuam, & sensationē passionem.

1. Arg. ad partē negatiuā. Cōtra hoc tñ, est primū argumētum. Nobilius est agere, quā pati, vt notū est: sed potentiæ vegetatiuæ quæ ignobiliores sunt sensitiuis, actiuæ sunt; ergo & sensitiuæ.

2. Arg. Præterea secundo. Videtur argumentum Arist. quo probat, sensum esse potentiam passiuā, nullū esse. Dicit. n. ꝙ si sensus est potentia actiua, se sentiret, & qualitates quę in eo sunt, cū sensatio sit immanēs. Hoc videtur esse nullum: quia tātū sequitur, ꝙ sensatio maneret in ipso sensu, sed per eā possemus exteriora sentire, sicut voluntas actiuè vult in se, tamen nō idcirco se vult semp, sed alia à se.

3. Arg. Præterea tertiò: quia videre, audire, & sentire, sunt verba actionē significātia: quod ergo videt, agit.

1. Opinio Plotini, Simplicij sensationem esse In hac difficultate multæ extāt Philosophorum sententię. Prima est Plotini Aeneade. 4. lib. 6. quā tenet Simpli. supra text. 51, &. 52. qui putant sensationem esse actionem solius animæ & nullo modo passionem. *actionem animæ solius non passionē.* Dicunt enim speciem in solo organo corporeo recipi, quæ excitat animam velut sopitam ad sentiendum, ipsa tamen anima est, quæ sola per potētiam sibi inhærentem videt, audit, & sentit.

Reijcitur hæc opinio. 1. Hæc sententia apertè est contra Aristot. lib. de somno cap. 1. Sētire, inquit, non est animæ solius, nec corporis, sed coniuncti, cuius est potentia.

2. Et propterea, si anima bruti per se videt, vtique separabilis. Quod enim dependeat à specie existenti in oculo, parum facit: nam Intellectus etiā pendet à phātasmate: posset etiam illa anima capere speciem à medio, in quo est separata. Hanc sententiam iam superius refecimus.

2. Opinio Alberti sensationem a specie fieri in potentia recepta, & ideo potentiam simpliciter passiuam. Secunda sententia est Alberti Magni libro de apprehēsione, in principio, & Summa de homine. q. post sensus exteriores fol. 112. qui credit speciem in organo esse principiū actiuū sensationis: & potētia organica per speciē receptā, esse principium sensationis, sensationemque actionem esse, tamen potentiā esse simpliciter passiuā.

Exemplum. Hoc autem exemplo intelliges. Aqua recipit calorē, & actiuè calefacit, cuius calefactionis solus calor est actiuum principium, nō autem aqua, vt ait, sed solum est passiua potentia ad recipiendum calorē: & si calefactio esset actio

immanens

immanēs pasſiua, reciperet & ſentiret. Ita dicit de ſpecie recepta in organica; potētia, ipſa eſt principium actiuum: & ſenſatio actio eſt, tñ potētia paſſiua eſt. Dicitq; eſſe cōtra omnes Philoſophos potentiam actiuam ponere ſenſum.

Nota, triplex ſenſitiuū ex Albert. Notat autem Albertus, ꝙ tripliciter eſt ſenſitiuum in potentia, ſicut intellectiuū. Primò puer dicitur intellectiuus in potētia, ſed remota: cùm aūt diſcit, eſt in potentia propinquiori: cum habet habitū, in proxima ad perfectè intelligendū. Ita ſenſitiuum, cū eſt anima in organo, eſt ſicut puer: cū eſt diſpoſitio, & ſpiritus in organo, eſt ſicut qui diſcit: cum autem eſt ſpecies, eſt ſicut qui habet habitū. Hæc eſt ſententia Alb. Magni.

Obijcit contra ſecundam opinionē. Sed vnum videtur non parum facere cōtra iſtam ſententiam. Si. n. ſola ſpecies eſt principium actiuū ſenſationis, & potentia eſt ſubiectiua, vtique ſi per potentiam diuinam eſſet per ſe illa ſpecies, ſentiret, ſicut calor calefaceret: quod tamen eſt impoſſibile.

2\. Præterea, in medio poſſe videre. Et quāuis ad hoc reſpōderi poſſit, tamen nō exactè, vt dicetur poſt.

3. Opinio D. Thō. & cōmunis, ſēſationem fieri à ſpecie, & à potētia mediate ſpecie, & ita potentiam eſſe actiuam. Tertia ſententia eſt. S. Tho. 1. p. q. 56. ar. 1. qui ſpeciem fatetur eſſe principium ſenſationis cum Albert. tñ ſimul potentiam dicit eſſe actiuam, non immediatè, ſed mediatè, quia per ipſam operatur: ſicut ignis agit, ſed per calorem. Et hoc eſt exemplum ipſius S. Tho. Species igitur in ſenſu non ſicut calor in aqua, ſed ſicut calor in igne operatur: eſt. n. ignis actiuum principium. Vnde potētia ſenſitiua partim eſt actiua, partim paſſiua: paſſiua quidē, dum recipit ſpeciem: actiua quidē, dū per ipſam agit, ac ſenſationem producit. *mediatè, non immediatè, Nota.*

Hanc ſententiam habet Scot. 2. de anima. q. 12. & Capr. 5. ſent. d. 14. q. 1. ar. 3. & ferè communis eſt.

4. Opinio Iandu. & Apollin. eſſe potentiam ſenſus vnam agentem, & alterā patiētem in ſingulis ſenſibus. Quarta ſentētia eſt Iand. q. 16. & Apollina. q. 13. huius libri. Hi dicunt, duas eſſe potentias ſenſitiuas in quolibet organo realiter diſtincta: agentem, & patientem: & organum rōne potentiæ, & ſenſus paſſiui recipit ſpecies: rōne agētis ſentit, & agit, & ſenſatio actio eſt.

Mouentur aūt ad diſtinguēdas has duas potētias: quia dicūt, quòd ab vna immediatā virtute nō poteſt actio, & paſſio procedere.

1. Ratio huius opinio. Et præterea, ob id Ariſt. diſtinxit Intellectum agentem à poſſibili: vnus enim agit, alter patitur, & recipit. Hæc eſt horū ſententia. *2.*

5. Opinio eſſe potentiam ſimpliciter paſſiuam & ſenſationem eſſe ipſam nō ſpeciei receptionem. Quinta ſententia eſt aliorū, qui potentiam paſſiuam tantùm dicunt, ac ſenſationē formaliter eſſe ſpeciei receptionem.

Explicanda eſt igitur hæc ſentētia. Ad viſionem, vel ad ſenſationem, duo conueniunt neceſſariò: vnum ex parte obiecti, & hoc eſt ſpecies, & ſimilitudo ipſius: alterū ex parte ſentientis, & hoc eſt vis, & potentia ſenſitiua: horum altera deficiente non eſt ſenſatio. At horum vtroque poſito, ſenſatio eſt ita, vt ſenſatio non ſit aliud

 quam

quàm receptio,& vnio speciei sensibilis cum potẽtia,& vi sensitiua. Vnde in medio non dicitur receptio speciei sensatio: quia deest vis sensitiua: in organo autem animato sensatio est, scilicet visio, vel auditio: receptio ergo speciei ab anima habetur, & potentia, ꝙ dicatur sensatio, & visio, vel auditio ob id aliquo modo potentia dici potest efficiẽs sensationis, sed nõ quòd eliciat actum alium præter speciei receptionẽ: hæc enim formaliter est sensatio.

Explicat̃ hæc opinio.

Aduerte vlteriùs, quòd species dupliciter potest cõsiderari. Vno modo, vt accidens quoddam inhęrens est. Altero modo, vt obiectũ ipsum repræsentat, & ipsum quodammodo est, sub alio tamen modo essendi: vt species coloris, est color sub esse immaterialiori.

Nota, speciem dupliciter cõsiderari, vt accidẽs inhærẽs, & vt obiectum repræsentans.

Dicunt ergo, quòd receptio speciei, vt accidens est, non est sensatio, sed vt ipsum obiectum est quodammodo, & per ipsam vnio quædam fit inter potentiam, & obiectum; talis igitur vnio sensatio est & sic sensatio formaliter est passio, & sensus potentia passiua.

Qua rõne sit specie receptio sẽsatio.

Hæc opinio est Aegid. q. 1. de cognitione angelorum, vbi recãtat, quòd ipse aliàs dixerat. est etiam Caiet. Thien. & Caieta. Cardina. in præsenti, qui vocat pauperes, eos, qui oppositum sentiũt, & etiã Pauli Veneti, cap. 10. Summa de anima, & Ninphi, libet cõtra Iãd. de sensu agente, & quorundã aliorum, quã ego partim secutus sum olim, sed re maturiùs multo perspecta mutaui sententiam, eam tamen libet confirmare testimonijs Arist. quæ solitus eram proponere, quæ re vera sunt adeò apparentia, vt videantur concludere.

Auctor. huius opinionis.

Testimonia Aristote. pro hac sunt.

1a Primum est in hoc cap. vbi sensitiuum tantùm ponit in duplici potentia, assimilatque potentiam & vim sentiendi, habenti habitũ: quòd si propter potentiam ponimus speciẽ distinctã à sensatione, per quam fiat sensatio: iam non assimilabitur habitui ipsa potentia sola, sed potius potẽtia cũ specie.

Præterea, assimilat sensitiuũ, & quod habet vim sentiẽdi, viro, qui immediatè põt militare; ergo potẽtia sensitiua immediate recipit sensationem, & non priùs speciẽ. 1.

Præterea iã non reduceretur ad actum ab obiecto, sed ad potentiã proximam scilicet ad speciem, & ipsum post sentiret.

Est alterum testimonium insigne. 2. de anima tex. 139. & 140. vbi dicit, quòd eadem est operatio obiecti, & potentiæ re, sed diuersa ratione; ex parte obiecti. actio est; ex parte potentiæ, passio, sicut in alijs agentibus, & patientibus. Ponit exemplum. Eadem est operatio, qua color agit in visum, & visus videt; sed ex parte coloris actio est, & coloratio dicit̃, ex parte visus, passio est, & visio dicitur, similiter in alijs. Vide ergo visionẽ nõ aliã esse actionem, nisi operationem, & passionem, quę re idẽ est cum actione obiecti.

2. Testimonium Arist.

Cōfirmatio. Et hoc eſt, quod ſæpe dicere ſolet, ſenſus in actu, & obiectum in actu idem ſunt, ideſt, eadē vtriuſque operatio. Fateor hunc locum me olim conuiciſſe.

3. Teſtimonium Ariſto. Eſt aliud teſtimonium, de Somno cap. 5. Definiens ſentire, dicit. Senſatio eſt motio animæ, corpus interuentu proueniens. Vbi motio, vt litera Græca manifeſtat, pro motione paſsiua ſumitur. Hæc igitur eſt horum ſententia multum Ariſtoteli conformis.

Auctoris opinio 6. Supereſt, vt quid mihi in hac re videatur, aperiam, pace autem tātorum Philoſophorum, quos ego vt magiſtros ſemper veneror, & venerari æquum eſt: dixerim, mihi in hac re nō omnino ſatisfaciūt nec ſatis rem attigiſſe videntur.

Explicat facta ſuppoſitione in appetitiōe duos eſſe motus, ī quorum altero animal patitur, in altero agit. Dico igitur, perinde iudicandū eſſe de ſenſatione, ſicut de appetitione. Appetitio duos dicit motus largè ſumpto vocabulo: vnum materialiter, alterū formaliter & eſſentialiter. V. g. ira formaliter dicit actum, quo appetimus vindictam, materialiter, feruorē ſanguinis in corde. Timor dicit formaliter actum, quo malū fugimus: materialiter, ſanguinis acceſſum ad cor. Horum duorum alter competit organo, ratione materiæ: alter ratione animæ, & potentiæ, vterque tamen eidem organo.

Præterea, qui formalis eſt, actio eſt, & hic eſſentialiter appetitio: quæ materialis eſt, paſsio eſt, nec eſt eſſentialer appetitio, ſed ipſam neceſſariò concomitans.

Idē oſtēditur in ſenſatione prepor tione ab appetitionis motus. Ita pari modo in ſenſatione dico. Viſio, vel ſenſatio alia duos motus dicit: vnū materialiter, & hic eſt receptio ſpeciei: alterū formaliter, & hic eſt actio: prior ineſt organo ratione materiæ: poſterior ratione potentiæ, & animę: tamen vterq; eidem ineſt organo. *1. Ratio.* Prior quidem non eſt ſubſtantialiter & eſſentialiter ſenſatio, ſed concomitans, & velut diſpoſitio: poſterior eſt eſſentialiter ſenſatio.

2. Ratio. Præterea, ſicut in appetitione, motus materialis non eſt cauſa effectiua motus formalis, ita in ſenſu receptiuo ſpeciei tantùm eſt diſpoſitio quædam: ſolius eſt potentiæ organicæ elicere viſionem, vel ſenſationem.

3. Ratio. Præterea, ſicut in appetitu eſt duplex prędicatio, & ſecundū materiale, & ſecundum formale: dicimus enim. Ira eſt feruor ſanguinis: &, Ira eſt appetitus vindictæ. Ita in ſenſu: eſt. n. ſenſatio actio organi, ſimiliter & paſsio. Vnde potentia dicitur modo actiua, modò paſsiua.

Diſcrimē inter illos motus appetitionis & ſenſationis. Sed vnum eſt diſcrimen inter appetitionem, & ſenſationē: quòd motus materialis appetitionis ſequitur formalem: vt prior eſt appetitus vindictæ, poſterior motus ſanguinis. At è contra in ſenſatione: prior eſt paſsio, & alteratio organi, poſteà eius actio. Loquor ſecundum naturam.

Probatur dicto ex Ariſtót. Et hoc egregiè docet Ariſt. 1. de anima text. 63. & 64. quos textus qui perpenderit, facilè ibit in noſtram

ſtram ſciētiam. Dicit enim, quòd ſenſus incipit ad inſtrumento & corpore, & terminatur in animā: reliqui incipiunt ab aīa, & terminatur in corpus; vt intelligas hos duos motus eſſe in ſenſatione.

Præterea, text. 51. huius capitis dixit, ſenſationē eſſe, cū aliquid mouetur: in quo notat ſenſationē non illam paſsionem: ſed poſt illam paſsionem eſſe.

1. Cōclu. Senſatio nō eſt ſola ſpeciei acceptio. Sed vt quæ diximus, probemus, ſit prima cōclusio. Senſatio non eſt ſola ſpeciei receptio. Hæc eſt contra ſententiā vltimā. Hoc idē Philo. 2. de anima tex. 121. & Alexā. 1. de anima. ca. 12. vbi præter paſsionem, iudiciū & actionē ponunt in potentia: & expreſsè idē Alex. 1. de anima cap. de Intellectu practico, & ſpeculatiuo.

1. Probatur ex Ariſt. Probatur authoritate Ariſto. 2. de anima tex. 37. vbi apertè dicit, animam eſſe cauſam effectiuā generationis, motus augmentationis, & ſenſationis: ergo ſentire, eſt agere, & non ſolùm recipere.

2. Præterea. 9. Meta. tex. 16. viſionem ponit actionem immanentem: ergo viſio actio eſt, & non ſola ſpeciei receptio.

3. Præterea, de ſenſu cap. 2. contra Democritum arguit, qui dicebat viſionem eſſe emphaſim, & apparitionem quandam rei obiectę in ipſo oculo: reprehēdit hoc dicēs, quòd ſpeculum videret, ſi viſio talis eſſet; non ergo eſt ſola ſpeciei receptio viſio, vel ſenſatio.

2. Probatur rōne. Probatur ſecundò. Stat, ſpeciē eſſe receptam in oculo & non videre, vt patet in dormientibus apertis oculis, vel in his, qui alijs ſunt mente intenti; ergo non ſola receptio eſt viſio.

Reijc. ſolu. Reſpondent aduerſarij, quòd requiritur conatus, & aduertētia potentiæ. Hoc euertitur; quia nō eſt intelligibile, quid ſit conatus, vel aduertentia illa, quàm actio animæ; & ipſius organicæ potentiæ; ergo videre formaliter non eſt recipere, ſed agere.

3. Probatur tertiò, & eſt argumentum Plotini. Sequeretur, ſi ſola receptio ſpeciei eſſet viſio, quòd nō poſſet viſus apprehendere diſtantiam rei, quam certiſsimè videmus, & diſcernimus viſu. Sequela probatur; quia ſpecies eadem eſt, quæ à re parum, vel plus diſtanti in oculo recipitur.

Quòd ſi dicas, Facit maiorem, vel minorem angulum in oculo. Hoc non euacuat difficultatem; quia maior vel minor angulus à quantitate maiori vel minori obiecti etiam prouenit; vtique ergo non poſſemus diſtantias percipere, niſi oculus augeret.

4. Præterea quartò, & eſt argumētū fortè. Quia ſenſatio eſt operatio vitæ; ergo eſt ab interno principio actiuo motionis: aliter non eſſet vitæ opus. Id enim eſt vita, interna motio ab ipſo viuente effecta.

5. Præterea quintò, quia ſenſus interiores agunt, vt notū eſt, vt quādo ſenſu cōmuni percipimus nos vide-

videre,& colorem diſcernimus à ſono,cùm Aeſtimatiua iudicat ſi bi conueniẽs:ergo etiã exteriores agunt circa ſua propria obiecta.

2.Cõclu. Species nõ eſt effectiuum principiũ ſenſationis. Secunda concluſio. Species non eſt effectiuum principium ſenſationis.Hæc eſt contra Scotũ,Capr.Alber.& alios.

1.Ratio. Probatur autem primò.Si ſpecies eſt effectiua, puta, viſionis, vel ſimul potentia eſt actiua immediata,ita, vt duo ſint immediata principia effectiua,vel ſola ſpecies eſt immediatũ princium:potentia autem,vel non eſt, vt dicit Albertus:vel eſt mediatè, vt dicit S.Tho.Sed neutrũ poteſt dici. Non quidẽ prius,quia cũ viſio ſit actio ſimplex & immanẽs, nõ poteſt procedere à duobus agẽtibus immediatis realiter diſtinctis, vt notũ eſt mediocri Metaphyſico. Nec poſterius dici poteſt,quia potentia eſt immediatũ principium operationis; ergo operatur abſque ſpecie aliquid : aliter potius eſſet ſubiectum, quam potentia : non enim eſt potentia, quę non elicitiua eſt intrinſecæ operationis.

2. Ratio. Probatur idem ſecundò. Si ſola ſpecies eſt immediatum principium viſionis,profectò vbicunq; eſſet,eliceret illam,ſicut calor vbique calefacere poſſet:quod tamẽ impoſsibile eſt.

3.Ratio. Probatur tertiò,quod me multum mouet:quia ſentire eſt opus aĩæ,& facultatis aĩæ : nõ ergo debet tribui accidẽti cuidã externo, ſcilicet ſpeciei,quæ etiam in medio inuenitur,& in re inanimata: eſſet enim tunc ſentire valde per accidens animæ.

3.Cõclu. Senſatio eſt effectiuè à ſola potentia immediatè. Tertia concluſio. Sẽtire eſt actiuè,ſiue effectiuè à ſola ipſa potentia immediatè:vt viſio à viſu,auditio ab auditu.Loquor autem de ſenſatione formaliter: nã materialiter,vti diximus,paſsio quædam eſt, & alteratio ſecũdùm ſpeciem ab obiecto.

Rõ concluſionis. Et hęc colligitur ex argumentis cõtra alias ſententias.Si enim ſentire formaliter, actio eſt organica non à ſpecie elicita; erit ergo à potentia immediatè.

4.Cõclu. Species cõcurrũt ad viſionem, vt diſpoſitio potentis, & motiuè, ac obiectiuè. Quarta concluſio. Species concurrit ad viſionem , vt diſpoſitio potentiæ,& motiuè ac obiectiuè; & catenus vera eſt opinio cõmunis,& D.Thomæ.

1.Pars. Probatur concluſio. Nam diſpoſitiuè quidem;quia niſi eſſet informatum prius organum tali ſpecie,potentia ſeu anima videre nõ poſſet.

2.pars. Motiuè:quia ſua repræſentatione excitat potentiam ad videndũ ſeu ſentiendum rem ipſam. Et obiectiuè concurrit,

1. tum quia rẽ hãc vel illam oſtendit in ſe repræſentatã, quam potentiæ & anima ibi

2. cognoſcãt:tum quia eſt ipſius ſenſationis primus &immediatus terminus,& obiectum proximum& internum:res verò à parte rei,obiectum remotum & externum;tũ

3. demum,quia obiectum ipſum reale,v.g.color potentiam obiectiuè

mouet ad sui cognitionem mediā te illa sua specie, est enim tanquā instrumentum obiecti.

4. Et ideo merito dici speciem se tenere ex parte obiecti, lumen verò naturale vel supernaturale ex parte potentiæ: & ex his duobus, nempe obiecto, & potentiam fieri visionem; ab illo obiectiue mouendo & terminando, ab ista, effectiuè visionem producendo.

Ad testimonia Aristo. in quibus aiebat sēsationem esse passionem.

Per hanc doctrinam facilè soluūtur loca Aristo. adducta, quòd sensatio sit passio. In illis enim loquitur de sensatione materialiter quę potest dici apprehensio, non autem formaliter.

Ad rōnē Ianduni.

Potest etiam solui argumētum Iand. de sensu agente. Non. n. est opus multiplicare duas potentias; quia secundùm diuersa, idem potest agere, & pati: recipit quidem speciem, sed actionis, & sensationis est causa actiua. Aliud est aūt species à visione, & sensatione. Impossibilitas autem ista forsam esset, si idem sensus faceret, & reciperet speciem. Sed hoc non dicimus; obiectum. n. speciè imprimit potētia visionis est effectiua causa: ob id nō est simile de Intellectu, qui facit speciē intelligibilem & recipit; ob id distinguitur duplex Intellectus: sed ad recipiēdū speciē, & iudicandū nō est nisi vnus Intellectus possibilis. Ita de sensu recipiēte speciē, & iudicāte.

Ad argumēta initio quæstionis facta.

Argumenta in principio posita faciunt pro nostra sententia: secū dum tñ est declarandum, vt exponatur Arist. Sensus hic est. Si sensus ita esset actiuus, vt non esset necessarium pati ab obiecto exteriori vel alio, tūc sentiret se, quia in se habet, quid sentiat; cùm ergo non se sentiat, ergo signum est esse passiuum: cumq; nihil à se patiatur, non se sentit. Atque hęc expositio est notanda: & ita textus confirmat nostram sentētiam; ꝙ sensus non potest agere, nisi existente passione organi, quæ non potest esse nisi ab externo.

Nota textus Aristo. expositionem.

CAPVT. VI.

Dicendum autem secundum vnumquenque.

TEXT. 63.

De singulis potentijs sensitiuis tractatur⁹, priùs de obiecto & sensibili in cōmuni tractat. Posset autem dubiū suboriri: cur de sensu in cōmuni priùs dixit, modo de obiecto: iuxta ipsius enim methodum de obiecto priùs, quā de potentia dicendum erat.

De obiecto sensus in communi [illegible] sensibili.

Respondeo, quod si Aristo. deffinijsset sensum in communi, vtiq; à sensibili exordium sumpsisset; sed id non fecit, sed solùm propēsionem quandam sensitiuis potentijs communē docuit, scilicet passiuas esse, reduciq; ad actum à generante, & ab obiecto, aliter & aliter: & ob id non peruertit sibi propositam methodum, qua dicitur, quod indagando, quid est potentiæ, incipiatur ab obiecto.

Dubium cur non de obiecto [illegible]

Proponit igitur sensibilium diuisio-

Diuisio sensibilium

uisionem, & subdiuisionem. Quædam enim sunt per se, quædā per accidens. Et corū, quæ per se, quędam cōmunia, quædam propria sensibilia sunt, vt liceat tria sensibilia facere, Proprium per se, cōmune per se, & per accidens.

De sensibili proprio quid sit.

1. Sensibile proprium tripliciter describit: primò esse id, quod à nullo alio percipitur sensu, pręter illum, cuius est obiectum: quomodo color, visus est proprium obiectū: nō enim ab alio percipitur, & sonus audit⁹: sapor, gustus; & qualitates primæ, quæ non habent cōmune nomen, sunt tactus.

2. Altera descriptio est. Sensibile proprium est, circa quod non errat sensus, cuius est: vt visus nō errat circa colorem, nec auditus circa sonum: non enim colorem pro non colore, & sonum pro non sono perciunt. Explicat tamē, quòd errant in subiecto, vel loco; vt qđ sit coloratum, & vbi sit: quod nos in quæstione statim sequētē, exactè declarabimus. Tertiam descriptionem in fine capitis ponit.

3. *Nota.* Hic nota, quomodo dicit Arist. vnumquenq; sensum exteriorem iudicare de suo proprio obiecto: ergo agit. nam iudicare quis ignorat esse agere?

Communia autem motus, quies.

TEXT. 64.

De sensibili cōmuni, qđ sit.

Sensibile commune dicit esse, quod non vno, sed pluribus percipitur sensibus; vt motus localis, qui visu, & tactu dignosci potest, vt patet: tactu enim motum pulsus sentit Medicus, visu & auditu equum currentē percipimus.

Quinque cōia sensibilia numeratur.

Enumerat aūt quinque communia sensibilia, de quibus disseremus post: huiusmodi sunt, Figura, Magnitudo, numer⁹, Mot⁹, Quies

Nota.

Aduertendum, quòd commune sensibile sentitur, & immutat sensum: ob id dicitur per se: aliter. n. esset per accidens, vt declarabitur in sequenti textu.

Secundum accidens autem dicitur.

TEXT. 65.

De sensibili per accidens, quid sit.

Sensibile per accidens describit, illud esse, quod nō immutat sensum, nec ab eo patitur sensus, vt tale est, nisi quia coniūgitur cum sensibili per se, vt filius Diaris, si albus sit, dicitur sensibile per accidens, & dicimus videre nos filium Diaris: sed non immutat sensum, quia parte filius est, sed qua parte albus est.

Nota cōparationem, ad differentiam sensibilium inter se proprij communis, & p accidens.

Sensibile ergo proprium, & commune agunt in sensum per se, illud in vnum, hoc in plures: per accidens autem sensibile, non perse, sed per alia.

Statim comparat vtrunque sensibile per se dicens, proprium esse magis propriè per se sensibile quàm commune. Causam dat: quia organi cuiusq; temperies magis est proportionata & adæquata propositio, quàm communis, vt pòst declarabitur.

Tertiò, describitur sensibile proprium,

Ex quo possumus sumere tertiā descriptionē proprij sensibilis, puta, quod propria organi tēperatura correspondet: vel secundùm

Philoponum, ad quod talis potentia refertur. Est enim potentia relatiuum, & quæque ad proprium refertur.

An sensus erret circa sensibile proprium. Quæst. XIII.

ARist. vnam ex descriptionibus proprij sensibilis eam assignatur, quòd circa ipsum nō cōtingit sensum errare: videtur, non esse id verum: nam commune, esset etiam proprium: quia circa cōmune non contingit error. Quod probatur: quia non est error, vbi non est veritas: at in sensibus nulla est, cùm non componant, nec propositionem forment, ergo nec error.

1. Arg. ad partē affirmatiuam.

Quòd si adhuc errorē posse esse dicas, circa propriū error erit: nā visus aliquando album à lōge positum percipit pro nigro, vt dicitur. 3. Methcor. cap. 4. & colores apparent in iride, qui verè non sunt, vt ibidē dicitur: similiter in collo columbæ. Et infirmus gustu iudicat amarum cibum, qui tamē dulcis est: est ergo error in proprio sensibili.

2. Arg. enumeratione multorum errorum cuius.

Difficultas consistit in hoc vno explicando, quomodo sensus dicatur nō errare circa sensibile proprium. Sunt autem diuersa placita. Auerr. in præsenti commen. dicit, quòd in maiori parte non decipitur sensus circa proprium sensibile: vt visus non decipitur in colore, an sit album, vel nigrum, sed an sit nix, vel aliud quid.

In quo consistat quæstionis difficultas.

1. Opinio Auerr.

Ista sententia reijcienda est. Primò: quia absolutè dicit Arist. sensum non decipi circa propriū sensibile, & non solùm, quòd in maiori ex parte. 1.

Reijcitur opinio Auerr.

Præterea, falsum est ipsius exēplum. Visus enim decipitur in albo, & nigro, vt diximus ex Arist. album à longè, nigrum apparet. 2.

Altera sententia est Alberti tracta, 3. cap. 5. quam sequitur Apolli. q. 13. dicit, quod nullo modo sensus decipitur in proprio sensibili: quia error debet considerari iuxta speciem receptam: & quia semper producitur sensatio, qualis est species, non est deceptio. Vnde, si album apparet nigrum, tamen visus non decipitur: quia species talis albi distantis nata est facere productionem nigri sensationis: similiter species quęque producit sensationem, qualis ipsa est, quæ variè se habet ratione medij & dispositionis organi diuersæ.

2. Opi. Alb.

Hæc sententia non videtur planè satisfacere. Primò: quia quanuis species talem sensationem faciat, qualiter ipsa se habet, tamen hoc vocamus errare, quādo aliam facit sensationem, & aliter quàm res se habeat. Præterea: quia illo etiam modo nec esset error circa commune sensibile: quòd tamen est falsum.

Reijcit sententia.

Tertia sententia est communis, quæ est Themistij cap. 12. & Simplicij, & Iand. q. 17. Hi limitant propositionem Arist. triplici cōditione. Prima est, quòd sit organi debita dispositio; aliter enim error

3. O... cō... m... pl...

Triplex conditio requisita ut non erret sensus.

ror accidet in proprio obiecto: vt lingua male habentis ob indispo-
1. sitionem iudicat de amaritudine cũ errore. Altera est, quòd sit me-
2. dium debite etiam dispositũ: vnde, per viuum rubeũ res cõspecta
3. apparet rubea. Tertia, quod sit debita distantia: res enim à longè, alterius apparẽt coloris, quàm sint.

Obijcitur cõtra hãc sniam. Hæc sententia non etiã euacuat totam difficultatem, licet magna ex parte veritatem attigit. vnde, si perpendis, validum argumentũ videtur esse contra ipsam: nam Arist. dedit hanc descriptionem propriam obiecto proprio, vt distinguitur circa commune.

4. Opinio Ob id aliquid addẽdum est huic opinioni communi, vt in aliquo sensu Aristotelis dicto nulla sit apponenda limitatio, sed vniuersaliter est proferenda propositio illa, aliquo saltem modo: quam vt intelligas, aduerte, (At si tres has limitationes apponas etiam, vt videtur, conueniet communi: nõ.n. sic errabit.) tripliciter posse intelligi, sensum errare circa sensibile *Nota triplici modo posse sensum errare.*
1. proprium. Vno modo circa rationem communem: vt si sonum pro non sono auditus perciperet, & gustus saporem pro non sapore. Se-
2. cundò in particulari ratione, vt album pro nigro, amarũ pro dul-
3. ci. Tertiò in applicatiõe subiecti, vel loci; vt si albũ apprehẽderet in alio subiecto, vel loco, quam est.

Quomodo nunquam errat sensus, & quomodo errat. Dico igitur primò, ꝙ sensus nullus potest errare circa rationẽ cõmunem sui obiecti: nec in hoc est opus vlla limitatione: vt visus nõ percipiet nisi cũ visibile est, nec gustus percipiet, nisi saporem: & hic esse videtur sensus Aristot. vt ex ipsa litera patet. Circa cõmunia enim errat, vt circa motũ, circa quietẽ, & alia: quod enim quiescit moueri, quod mouetur quiescere aliquando apparet.

Obijci tamẽ posset, quòd in aliquibus sensibilibus cõmunibus, secundùm rationem communẽ eorum, idem contingat, vt scilicet in genere sub ratione communi non possit esse deceptio, vt. v. g. in magnitudine. Nam quidquid videtur, necessariò sub aliqua magnitudine videtur, & apparet: & sine omni magnitudine videri nõ posset, sicut nec sine omni colore. Idem in rei duratione seu tempore: nam necessariò videtur res durare aliquo tempore: si omni careret tempore, vel durare tantũ per instans non videretur. Idem in numero; nã necessariò apparet res vna esse, vel plures, imo & necessario sub aliqua figura videtur. Quare videtur eadẽ etiam ratio in communibus sensibilibus. *Obiectio*

Respondendum est primo, ꝙ quamuis in ijsdem accidat, tamen non in alijs sensibilibus communibus, vt in motu, ac quiete. Deinde, colori primo, vt color, conuenit; alijs verò secundario; & per colorem: & idem dicendũ in alijs sensibus. *Solutio.*

Dico secundo. Sensus decipitur 2.
circa rationes particulares obie-

cti; vt album apparet nigrum aliquando; & dulce amarũ; vt notũ.

3. Dico tertio; quod in applicatione tã propriæ & particularis; quã communis; decipitur. V.g. manus post vitrum rubeũ rubra apparet: hic non est deceptio in rubore, sed in applicatione subiecti: non n. est rubor in manu. Similiter color vitreę fenestræ apparet in pariete; sed non est: errat in loco.

Nota circa intelligentiam Aristotelis contra Auerroem. Et hoc est; quod dixit Aristoteles in textu; quod visus non errat in colore; sed in quid sit coloratũ. Nec intelligas per quid coloratũ; quidditatem colorati; quod malè intellexit Auerroes: sed intellige subiectum; scilicet; quæ res sit colorata. Similiter gustus infirmi non decipitur in amaritudine: est enim verè amaritudo in saliua ipsius: sed in applicatione.

Nec intelligas cum Apolli. ꝙ Intellectus est; qui errat iudicando id: hoc enim falsum est; nã ipsius sensus error: visui enim offertur manus rubra; quæ non est.

Reijcitur fuga quædam. Vide ergo; qualiter dupliciter error eueniat in sensibili proprio; sed non primo modo; de quo loquitur Arist. circa commune vero omnibus tribus modis errare contingit.

Opinio cõmunis quo, & quatenus sit vera. Vnum ex his sequitur; quod illæ conditiones tres assignatæ ab opinione communi; sunt verę; & conducunt; ne sit error secundo; nec tertio modo in sensibilibꝰ proprijs; imo etiam similiter in communibus sensibilibus: sed potissimũ in proprijs: nã aliquãdo oĩbus illis positionibus positis esse posset in cõmunibus deceptio, vt in motu, & figura, & numero, & non in proprijs, ita, vt certè, & verè ꝑ sensum constet sensibile propriũ. v.g. color, quod scilicet sit aliquid album vel nigrum, & tamen ignoretur, nec videatur, quæ sit figura eius rei, quæve quantitas, & an quiescat, vel moueatur res illa, quæ verè videtur alba vel nigra; atque ita liquet, opinionem illam communem veram esse, ita intellectã, & eo addito quod diximus. Hæc est igitur huius difficultatis dissolutio, & similiter expositio Aristot.

Argumentorum solutio patet. Ad primum dico, quòd loquimur de veritate simplici, qua cognoscitur & apprehenditur res sicut est in se: & ista etiam est in sensu. Ad secũdum ex dictis solutio patet. Vnum tamen nota, quòd color pro isto colore mixto non est primũ obiectum ipsius visus, sed vt lumẽ, & lucẽ comprehendit, & in hoc visus errare non potest.

An sensibile commune propriã sensui imprimat speciem. Quæst. XIIII.

DIfficilis quidem hæc est quæstio; sensus autem ipsius primò explicandus erit. Diximus superius, quòd sensus nõ percipit obiectũ, nisi recepta aliqua qualitate, & specie ab illo. Cùm igitur ex Arist. percipiamꝰ duo, & proprium, & commune obiectum: dubitare, quis posset, an id fiat

fiat per vnam speciẽ, an per duas distinctas, ita, vt per vnam colorẽ per alteram magnitudinem corporis & figuram percipiamus.

1. Arg. ad partẽ affirmatiuam. Videtur autẽ, quòd debeant esse distinctæ. Primò: sumo coloratum cùm mouetur, peto, Vel imprimit tãtùm quod imprimebat antequam moueretur, vel aliud. Si aliud, habetur intentum, quòd motus per speciem propriam videtur. Si non aliud: ergo nõ percipietur res moueri, sicut nec antè.

2. Arg. Præterea secundò. Sumo coloratum corpus triangulare, & posteà facio idem quadrãgulare: peto, Vel imprimitur sola species coloris, & sic eodem modo apparebit, sicut antè: vel imprimitur aliud, & habetur intentum: hoc erit species figuræ.

3. Arg. Præterea tertio. Magnitudo, figura, color, sunt formæ diuersæ: ergo per vnam speciem non possunt cognosci, sed per varias: ergo quodque sensibile propriam imprimit speciem.

4. Arg. Præterea quartò. Sensibile per se immutat sensum, & potentia patitur ab eo: at commune est sensibile per se: ergo immutat sensum per se; hoc autem non faceret nisi imprimendo propriã speciem: ergo imprimit.

1. Opinio Auerro. Cur sensibile cõmune sit per se sensibile. Est igitur prima sentẽtia Auerro. cõ. 65. & duas causas assignat, quare sensibile commune sit per se. Altera est: quia est cõiunctum necessariò cum sensibilibus proprijs, idest, proprium sensibile nõ potest percipi absque communi: non enim albedo absque quanto percipi potest. Altera est, q̃a sensibile commune est obiectum proprium sensus communis.

Explicatio Auerroistarum. Auerroistæ explicant, per sensum communem, non significare illum primum interiorẽ sensum, sed quemcunque particularem, vt sensus est: erit igitur sententia Auerrois, ꝙ visus percipit quantum, non vt visus, sed vt sensus, & denique commune sensibile est proprium cuique sensui, non vt talis, sed vt sensus est.

Reijcitur 1. Causa Auerr. Vtraque ista conditio nõ est satis, quantumcunque sic explicẽt, & defendere conẽtur Auerroistę. Probatur de priori. Peto itaque cùm dicit sensibile commune sit necessariò cum sensibili proprio, vel vult significare, quòd commune absque proprio sentiri nõ possit: & hoc nihil est. nam sensibile per accidens hoc etiã habet: vel significat, vt ipsi volunt, quòd proprium absque communi non sentiri potest; & hoc probat, quòd solum quantum est cõmune: nã sine motu, & quiete, & numero percipi possunt obiecta propria.

Reijcitur 2. Causa Auerr. Nec secũda cõditio seu causa est satis, imò nec vera: quia visus non percipit, vt sensus est, figuram: nõ enim figura, etiam ipso Auerroe fatẽte, respicit sensum, vt sensus est, quia solo visu, & tactu percipitur. Sunt etiam alia, quæ non omnibus sensibus percipiuntur, & sic nõ respiciũt sensus, vt sensus est.

Quid

Quidquid tamen de his, ſit ex Auerroe non habetur diſtinctè, an per diſtinctam ſpeciem percipiantur communia ſenſibilia magis: videtur tamen indicare negatiuam partem.

Nota.

2. Opinio Aegidij & Scoti, & ſenſibilia communia producere propria ſpeciem.

Altera ſententia eſt Aegidij in præſenti, & Scot. 4. ſenten. d. 12. q. 3. & Iandu. q. 18. quæ tribui ſolet etiã Alber. tract. 3. c. 5. ſed non videtur id dicere, cùm cap. 4. oppoſitũ doceat, vt dicemus. Hi tenent, quod communia ſenſibilia habent propriam ſpeciem diſtinctam à ſpecie ſenſibilis proprij. Horum argumenta ſunt propoſita in principio.

3. Opinio S. Thomæ vera, & Philoponi, & c. ſenſibile commune non producere propria ſpeciem, ſed modificare ſpeciẽ ſenſibilis proprij.

Tertia ſentẽtia eſt S. Tho. vera in præſenti, & Philop. & Caiet. Thie. & Pauli Veneti. c. 11. Pro cuius intelligentia aduertẽdum, quod in ſpecie poſſumus duo cõſiderare. Vnum eſt, ipſa entitas, & ſubſtantia ſpeciei. Alterũ eſt, modus ipſius, quod ſic, vel aliter ſe habeat. Et eſt exemplum. In albedine poſſumus conſiderare ipſam albedinem, & modum ipſius ſecundùm quẽ aliter ſe habet in corpore triangulari, aliter in quadrangulari, & ſic etiam in ſpecie.

Nota in ſpecie eſſe duo, entitatem, & modũ. Exprimitur D. Thomæ ſententia

Dicũt igitur, quod vna eſt ſpecies, qua ſenſibile propriũ, & cõmune ſimul immutant ſenſum: tamen proprium ſenſibile producit ſpeciẽ quo ad entitatẽ ſuã, at commune dat modum, quem. Quod eſt dicere, Coloratum ſpeciẽ producit: at quia coloratũ eſt talis figuræ, vel talis magnitudinis, vel mouetur, vel quieſcit, vel vnum, vel multiplex eſt: ob id talem, vel talem ſpeciem producit, non diſtinctam, ſed modificatã, & aliter ſe habentem: & hoc pacto etiam commune ſenſibile dicitur agere in ſenſum, quãuis nõ per propriã ſpeciem. Hæc eſt ſententia S. Thom. & aliorum.

1. Concl. Senſibile commune non ...

Circa huius reſolutionẽ ſit prima cõcluſio: ꝙ ſenſibile cõmune non imprimit ſpeciẽ diſtinctã à ſpecie proprij ſenſibilis.

Pro huius probatione, aduerte vnũ ex Albert. tract. 3. c. 4. quod ſenſus non percipit formas ſenſibiles in abſtracto, ſed in concreto, & in indiuiduo: vt viſus nõ videt albedinem, ſed hoc, vel illud album: guſtus non percipit ſaporẽ, ſed hoc, vel illud dulce, Vt. n. corpus ſine colore, ita etiam color ſine quanto inuiſibilis eſt: qđ etiam docet Ariſt. de ſenſu. c. 6. in principio. Senſus coniunctorũ & ſingularium ſenſibilium perceptiuus eſt, non ipſarum formarũ. Vnde notat Albertus, quod Philoſophi non dicũt ſenſus percipere formas ſingularium, ſed intentiones: intentio enim ſignificat ſpeciem totius. Ex his habemus vnũ, quod ſenſus propriũ ſenſibile cũ cõmuni inſeparabiliter, & per modum vnius percipit.

Hinc iam ſumo argumentũ primum. Senſus per modum vnius coniuncti, percipit ſingulare proprium cum communi ſenſibile: ergo per vnam ſimplicẽ ſpeciem illud

illud totũ percipit, si .n. per duas realiter distinctas, vtique nõ per modum vnius perciperet, cùm illæ species nullam vnionem inter se faciant, & est, vt mihi videtur, optimum argumentum.

Ratio. Probatur secundò. Sequeretur; quòd vtrunque per se esset sensibile, & quantum absque colore, si esset, & color absq; quanto: quod tamẽ impossibile est sentire. Probo sequelam. Si vtrunque speciẽ producit immediatè, vtique vtrũque suam producet speciẽ, & non vnum per alterum, tunc vltrà sequitur, si duæ formæ immediatè suos effectus producunt, & nõ vna per alteram, quantumcunque separentur illæ, adhuc producent. Vt si calor calefacit in corpore albo, & nõ per albedinẽ, & albedo disgregat, & nõ per calorẽ, separatæ illæ formæ adhuc operabũtur. Sic igitur de quanto, & de calore erit in specie producenda singulorum propria, & distincta.

Ratio. Prætereà tertiò. Quia dicant mihi isti, quæ species erit à numero distincta ab alijs proprijs; similiter, quæ à motu, & quæ à quiete. Profectò etiam, si fingere velint, nõ videntur inuenire posse à multitudine enim quomodo vna species simplex erit, & à motu vna species permanẽs, & à quietẽ, quæ priuatio est, vna positiua? Vanũ ergo est, id affirmare.

2. Cõclu. Sensibilia communia Secunda cõclusio. Sensibilia cõmunia modificant speciem sensibilis proprij, vt declaratum est in sentẽtia S. Th. Cũ enim propriũ cum communi simul, & vt vnam percipiatur, vna erit species taliter se habens, ratione ipsius entitatis cognoscetur proprium, ratione modi cognoscetur commune sensibile. Vnde cõmune agit quidem in sensum: non secundũ substantiam speciei, sed secundũ modum ipsius.

modificãt speciem sensibilis proprij, non cõclusionis.

Tertia conclusio. Sensibile per accidens, nec quo ad substãtiam, nec quo ad modum in sensum exteriorem agit, sed coniũctum est cum eo, quod est sensibile per se.

3. Cõcl. Sensibile per accidens nec quoad substãtiã speciei, nec quo ad modũ in sensum exteriorẽ agit.

Nota ex S. Tho. lect. 13. tria esse necessaria, vt sit sensibile per accidens. Primò, vt non agat in sensum exteriorem, sed sit cõiunctũ cum eo, quod agit per se. Secũdò, quòd sit aliqua potentia in sentiẽte, qua cognoscatur illud etiã per se, & hæc siue sit sensus ali[9] exterior, siue interior, siue Intellect[9].

1. Nota. ex S. Th. tria necessaria, vt sit sensibile per accidens.

Vnde fit esse triplex sensibile per accidens. Vnum, quod est quidem sensibile per se respectu sensus alterius exterioris: vt dulcedo est visibilis per accidens, quæ tamen est gustabilis per se, denique sensibilia aliorum sensuũ exteriorũ sunt alijs sensibus per accidens sensibilia, quatenus iungũtur cũ sensibilibus eorum per se.

Nota. 2. triplex sensibile per accidens. 1.

Alterũ est sensibile per accidẽs, quod sentitur per se respectu sensus interioris, vt filius Diaris est visibilis per accidens, si albus sit: tamen per se à cogitatiua cognoscitur: similiter lupi inimicitia est visibi- 2.

visibilis per accidēs oui, quæ Aestimatiua cognoscit illam per se: cognoscit enim bruti Aestimatiua singularia substātiæ in ordine ad operationem, vel sub ratione conuenientiæ, vel disconuenientiæ, vt notat Philopo. & Aegid. non tamen secūdum naturā propriā, sicut Cogitatiua hominis.

3. Tertium est sensibile per accidens, quod Intellectu dignoscitur: vt video per accidēs hominē, qui tamen est per se in Intellectu perceptibilis: ex quo fit, quòd bruto non sit substantia, vel vniuersale per accidens sensibile: quia nō habet potentiā, qua per se cognoscat, bene tamē singularia substātiæ sunt ei sensibilia per accidēs: quia per Aestimatiuam cognoscit illa, nō absolutè, vt paulò antè dixi.

3. Conditio, vt sit sensibile per accidens. Tertia conditio est, quòd facilè possit illud sensibile per accidens cognosci à potentia per se cognoscente. Vnde substantia non dicitur propriè sensibilis per accidens: non enim facilè ex tali cognitione Intellectus percipit illā in principio: modò tamen cum cognita est, facilè cognoscitur, saltem corporea.

Ad. 1. et 2. Ex his facilè est soluere argumenta. Primum, & secundū solū probāt variari modum in specie, non autem ipsum multiplicari.

Ad. 3. Ad tertium dico, quòd licèt in se diuersæ sint, tamen, vt ad sensum ordinantur, rationem vnius habent, & sic vna specie cognoscuntur, quamuis aliter, & aliter: reperitur enim modus & substantia in specie.

Ad 4. Ad quartum dico, quòd immutant non præbendo substantiam speciei, sed modum: & hoc sufficit, vt sint per se sensibilia.

An sensibilia communia sensu exteriore percipiantur. Quæst. XV.

DE Aristotelis sententia nulla est cōtrouersia: ipse enim manifestè communia per se sentiri; docet sensibus exterioribus. Sed hoc non videtur verum, & est primum argumentum. Quies dicit privationē: at priuatio, cùm ens rationis sit à nullo sensu per se potest percipi: ergo non est sensibile per se.

Secundò, si sensus numerū perciperet, vtique id esset datum brutis, at bruta non percipiunt numerum cùm non posint numerare: solus enim homo inter omnia animantia numerare scit, vt docet Aristoteles sect. 30. problem. q. 5. qui petit, quare homini sit danda fides: respondet, quia solus scit inter omnia numerare, & solus Deum veneratur: nō ergò est sensibilis per se numerus, sed ad rationem spectat.

Præterea tertiò. Motus nō potest percipi absque memoria partium præteritarum cōiunctarum cum sequentibus: at sensus exterior non habet memoriam: ergo non percipit motum per se.

Præterea quartò. Videtur esse plura sensibilia, quàm quæ ponuntur

tur hic. Nam. 2. de anima text. 33. ponit, præter ista, vnũ, & de sens. ca. 4. ponit alia quatuor, scilicet obtusum, acutum, asperũ, & lene.

5. Arg. Præterea quinto. Perspectui ponunt decẽ, & nouẽ, vt patet ex Vitellione lib. 3. in principio. & patet de aliquib⁹ ęquale, inęquale, simile, dissimile, maius, min⁹, experimur. n. bruta illa percipere: nã canis visa offa maiori, relinquit minorem: & equus, sequitur vias rectas, relinquit asperas, & anfractuosas.

1 Explicãtur hæc sensibilia cõmunia. Hæc sunt argumenta: ad quorũ resolutionẽ aliqua sunt notanda, ex quibus tota difficultas euacuatur. Primum est, declaratio illorum sensibilium communiũ, quæ ponit Aristot.

Quid per magnitudinem, figurã, & numerum intelligatur. Aduertendum ergo per magnitudinem intelligi molem & copulẽtiã rei, per figuram, quæ corporibus naturalibus inest per numerum, rerum discontinuationem.

Mora numerũ dupliciter cõsiderare. Vbi notandum, quòd numerus dupliciter cõsiderari potest. Vno modo, vt mensura est rerũ numeratarum: & sic nullus numerat, nisi homo, qui numerũ cõprehendit, percipitque esse quatuor, vel tria, vel plura. Altero modo dicitur ipsam discontinuationem, & multitudinem: & hoc visu, & sensu percipitur, & ipsius oppositum est. Vnum, quod coniunctionẽ, & continuationem rei dicit.

Quid per quietem, & motũ. Per quietem rei cõsistentiã sub vno situ intelligimus: per motum autem recessum à situ, & multiplicitatem secundùm locum: & hæc omnia, non quãtum ad quid sint, sed materialiter, & secundũ quod existunt in re, vel potius secundũ quòd sunt modi corporis sensibilis sic vel aliter se habẽtis. Hęc est igitur declaratio illorum sensibilium. Nota.

Aduerte secundò, quòd non dicũtur sensibilia cõmunia, quia singula omnibus sensibus exterioribus percipiãtur, sed vel omnibus, vel pluribus, seu multis, vt notant Simplic. Philop. Auerr. & S. Th. quãuis aliqui velint, ꝙ omnibus, inter quos videtur Themist. sed hoc videtur contra Aristo. qui de Sen. c. 4. dicit expresse figurã: & magnitudinem esse cõmunia sensibilia si non omnibus sensibus, saltem, inquit, visui, & tactui. 2. Sensibile cõmune dicitur quod vel omnibus vel pluribus, sensibus exterioribus percipitur.

Dicamus igitur cũ his auctoribus: Figura & magnitudo visu, & tactu cognoscũtur, non autem alij sensibus: numerus autẽ omnibus. De tactu, & visu certum est: de auditu, probatur: quia sentit harmoniã in qua pluralitas est sonorũ. Præterea gustus simul duos sapores percipiens diuersitatẽ, ac multitudinem percipit: similiter etiã olfactus plures simul odores percipit. Motus & quies visu & tactu percipiũtur, vt notũ est. similiter auditu: hic enim per sensum continuum approximationem percipit corporis, qui motus est: similiter elongationem: eodem modo olfactus. Quibus sensibus exterioribus, quæ sensibilia cõmunia percipiantur.

Dubium de gustu. At de gustu negat Philop. dicẽs

quòd non percipit gustus motū corporis, vt gustus est, nisi vt tactus est. Conueniunt enim in lingua vterque sensus, scilicet, gustus, & tactus. Dico tamen cum alijs, quòd etiam gustus illa percipit: nam gustu sentimus extensionem saporis immutātis varias partes linguæ.

Vnum posset hic addi, quòd magnitudo omnib⁹ percipiatur sensibus: nam cùm omnia sensibilia propria in magnitudine sint, videtur, quòd non possint immutatare, nisi per species modificatas à magnitudine, & sic ab omnibus percipitur quāuis imperfectè ab alijs præter visum, & tactum, at vnū sicut & visus, & ab omnibus percipitur sensibus.

3. Proponitur præcipua difficultas an solo sensu exteriori percipiatur an interiori.

Aduerte tertiò, quòd difficultas est, an ista cōmunia sensibilia solo sensu exteriore, an simul cū sensu interiore percipiantur.

1. Opinio

Appolli. quæst. 18. sensibilia cōmunia solo sensu cōmuni per se percipi arbitratur.

2. Opinio.

Perspectiui, percipi à sensu exteriori, sed non solo, nisi concurrente sensu communi: & ita dicūt solùm colorem & lucem à visu spoliato percipi: vocant sensum spoliatum solum sensum exteriorē remoto interiori.

3 Opinio verior, qua ad quæstionē respōdet.

Sed ista omnia iā sunt euacuata. Diximus enim, quòd sensus non percipit sensibile propriū, & commune, nisi coniunctè, & per modum vnius: vt ergo quiq; sensus percipit sibi propriū spoliatus ita percipit cōmune, quāuis non oīa, vt dictū est: nec est opus actione sensus interioris concurrente.

Quart[...] de erro[...] sensu[...] In cōm[...] nibus [...] sibili[...] multi[...] n err[...] rant s[...] sus.

Ad ea, quæ ab Arist. posita sunt fateor, quòd illa, quæ in argumēto quinto sunt posita, non percipiuntur à sensu exteriore spoliato, sed concurrente actione interioris sensus: & ideo forsan ab Arist. prætermissa sunt, tāquā nō absolutè communia, & per se.

Aduerte quartò, quòd in cōmunibus sensibilibus multipliciter errant sensus, & in ratione cōmuni, & in particulari, & in applicatione subiecti, & in loco, vt suprà diximus. Quæ enim mouētur, aliquando quiescere, & quiescentia moueri videntur: & res per medium motūm visæ, moueri videntur. Sūt alia multa, quæ cuilibet nota sunt, & in capite sequēti aliquorum rationem reddemus.

Not[...] Dup[...] terem[...] sensus [...] cunte[...] & in[...] vt ca[...] quan[...] lectu[...] rat.

Notandum tamē, quòd dupliciter dicitur sensus errare. Vno modo, cùm in ipso error est, vt albū nigrum, & magnū paruum oculo repræsentatur. Altero modo, cū est causa erroris in Intellectu, vel alia potentia, & hoc modo error accidit in sensibilibus, per accidēs errat enim Intellectus, vel potentia interior, ob sensum exteriorē, vt viso albo, errat Intellectus putās esse lac, & viso liquore, errat Aestimatiua bruti iudicās aquā. Per hæc facilis est solutio propositarum difficultatum.

Ad primū dico, ꝙ quies non formaliter pro priuatione sumitur, sed

ſed materialiter pro re cõſiſtẽter & permanẽter ſe habẽte in vno ſitu.

Ad. 2. Motus autẽ ſimiliter, non formaliter pro fluxu cõtinuo, ſic. n. argumentum procedit, ſed materialiter pro re aliter ſe habente ſecundùm ſitum.

Ad. 3. De numero autẽ iam diximus, non ſumi pro menſura. Vnde ceſſat obiectio Greg. Nyſſe. libr. de viribus animæ. c. 3. qui dicit ſenſum nõ poſſe cognoſcere numerũ vltra quatuor, nec figuram plurium quatuor angulorum: nã nec id percipit in ratione menſuræ.

Ad. 4. Ad quartũ dico, quod vnũ reducitur ad numerũ, reliqua ad figuram.

Ad. 5. Ad quintũ dico, quod Ariſt. nõ poſuit illa, vel quia non ſunt purè per ſe, vt diximus: vel quia ſub alijs, vt in cauſa continentur: ſub figura enim ſimilitudo, & diſsimitudo ſub magnitudine æqualitas, & inæqualitas, & maius, vel minus concluduntur.

CAPVT. VII.

Cuius igitur eſt viſus.

T E X. 66.

De ſingulis ſenſibus ĩ particulari, ac primo de viſu aliorũ præſtantiſsimo. DE ſingulis in particulari exterioribus potentijs ſenſuum tractatur⁹, merito à viſu ſum pſit exordium. Nam viſus eſt nobilior alijs omnibus, vt ſenſus eſt; tactus quidem eſt neceſſarius, nõ propter ſuam cognitionem; ſed propter ſuam temperiem, in qua animalis vita etiam cõſiſtit: at viſus ob cognitionem ipſam antecellit & tactum, & alios.

Hæc autem excellentia conſiſtit in quatuor. Primo in obiecti nobilitate, verſatur enim circa lucẽ & lumẽ, quæ reliquas ſuperãt ſenſibiles qualitates; ſimiliter videmus cœleſtia corpora, quæ digniſſima ſunt. *Viſus excellit alios ſenſus quatuor* 1.

Secũdò in obiecti vniuerſalitate: ſentim⁹ enim corpora, quę nullo alio ſenſu percipi poſſunt, ſcilicet corpora cœleſtia, & aſtra, ſimiliter corpora mollia, ſed non habent ſonum, & ignem, & terram, quæ carent ſapore, & odore. 2.

Tertio in corporum differentias: viſu enim diſtinguimus innumeras figuras, & corporum modos, quos nullus percipit ſenſus: ob id Ariſt. 1. Metaph. c. 1. dicebat, quod viſus, maximè diligitur ad ſciẽtias inueniẽdas: quia multas differẽtias rerum manifeſtat, quod ſi magis iuuamur auditu ad ſcientias. i. per accidẽs, quaten⁹ voces ad ſignificãdũ ſunt impoſitæ, nõ n. ex natura ſua ſignificãt, & quatenus per alios ſcire volumus. 3. *Nota.*

Quarto in immaterialitate & altitudine cognitionis, quod apparet ex tribus. Primo ex citiſsima & velociſsima cognitione, quæ oẽs alios antecedit, vt multo antè videtur fulgur, quàm audiatur tonitru, cùm ſimul fiant. Secundo in clara, & manifeſta cognitione. Tertio in eo, quod vno contrario nõ impeditur ad alteri⁹ cognitionẽ: guſtus enim, qui percipit amarum, manet per tempus ineptum ad dulce, ſimiliter quilibet alius. 4.

Non sic visus, imò album, & nigrum simul perfectè videt. Adde etiam quartum: in distantia enim remotissima videmus, merito ergo à visu incipit, ac iuxta ipsius methodum ab obiecto.

De obiecto Visus scilicet de Visibili. Incipit igitur ab obiecto. Quia autem dixerat in fine textus praecedentis, quemque sensum ad proprium referri obiectũ, & non ad cõmune, ex hoc sermonem cõtinuans, dicit, visum per se referri ad visibile, vt ad propriũ obiectũ.

Quid sit hoc visibile. At quod sit istud visibile, exponit per enumerationẽ inferiorũ, scilicet, est color, & pariter alia, scilicet qualitas, qua multa etiam noctu vidẽtur, vt Lampirides, & cõchæ, & ligna putrefacta, de quibus inferius dicetur: oratione ergo explicari potest obiectum visus, non tamen vnicum est impositum nomen: sunt .n. alia præter colorẽ, quæ vidẽtur, de quibus in processu capitis dicit se dicturũ.

De colore, quo modo sit visibile. Primò tamẽ colorẽ explicat, dicitq; ipsum esse visibilẽ: At qualiter visibilis sit, docens, ponit hęc verba; Est in eo, quod est secundũ se visibile, secundùm se autem, nõ ratione, sed quia in se habet causam, vt sit visibile. Quæ verba variè exponuntur. S. Thom. & Caieta. & communiter Latini, & Auerroes hunc sensum facere arbitrantur: quòd color non sit visibilis secũdùm se, ratione id est in primo modo dicẽdi per se, vt prædicatum sit definitione subiecti, *1. Expositio textus Aristo.* non enim color est visibilis, est essentialis prædicatio, sed est in secũdo modo, quia subiectũ est causa prędicati, vt homo est causa risibilitatis, ita & color visibilitatis.

Hæc expositio non placet: non n. est cõsentanea literæ Aristotelis. Nõ enim dicitur, color est visibilis secũdũ se, sed in eo est, quod est visibile secũdũ se. Pręterea nõ est doctrina omnino vera: quia visibile non est in secundo modo dicẽdi per se de colore. Color enim non est de definitione visibilis, sicut nec hõ est de definitiõe sensitiui: q visibile immediatè pædicatur de colore: sunt. n. alia visibilia præter colorem, vt dixit Aristot. *Reijcitur 1. expositio.*

Dico ergo cum Themist. quem sequuntur Simplic. & Philopo. quòd Arist. vult declarare, qualis color est visibilis. Dicit autem, esse eum, qui est in superficie corporis. Superficies autem est secũdùm se visibilis, non quòd ipsa videatur, sed quòd ipsa sit, quæ colorem visibilem recipit; ac corpus per ipsam videtur: non enim profundum corporis, nisi per extimam superficiem videtur in plurimum. Et hæc est consona literæ Aristotelis expositio. *2. Expositio vera.*

Omnis enim color motiuus est.

TEXT. 67.

Colorem definit, esse motiuũ perspicui in actu, id est, corporis illuminati transparentis: & hãc esse ipsi⁹ dicit esse naturã. Color .n. dupliciter consideratur. Vno modo secũdũ suã naturã *Nota.* *Coloris definitio.* abso-

absolutè: & sic non debet definiri per perspicuum. Altero modo, vt visibilis est: & sic tali definitione definitur, quæ est ipsius natura, vt visibilis est: est ergo color id, qđ suas species non mādat in visum, nisi per medium diaphanum illuminatum, quod dicitur actu perspicuum. Vnde fit, quòd color nō sit visibilis, nisi in lumine: lumen enim est, quod actuat diaphanū, vt moueri possit à colore. Vt igitur definitio coloris nota sit, incipere oportet à declaratione luminis, sine quo color visibilis nō est: agit ergo prius, quid lumen sit.

Est igitur aliquid perspicuum.
TEX. 68.

Definitur perspicuum. QVid lumē sit, explicaturus, à subiecto incipit, id est perspicuo, seu diaphano, quod idem est; ac supposito vno noto, id est, diaphanum esse, quid ipsum sit, ponit, dicens, perspicuū esse, quod secundùm se non est visibile, nisi per colorē externum.

1. Definitionis expositio Simplicij, &c. Hæc definitio est variè exposita. Simpl. quem sequitur Auerr. & S. Tho. & alij Latini, colorem externū lumen intelligūt: est. n. color quiddā ipsius perspicui: in eo enim recipitur: dicitur tamen externus, quia non est cōstans, & ab externo prouenit: propter qđ etiā Arist. de sens. c. 3. dixit colorem esse per accidēs. Dicūt ergo, ꝙ perspicuū non videtur, nisi per lumen, & cùm illuminatum est.

Reijcitur 1. expositio. Huic expositioni obstat hoc vnum, ꝙ coloratum etiam opacū non videtur, nisi per lumen, vt notum est: non ergo est sufficiens definitio, nisi aliquid addatur.

2. Expositio Philoponi. Altera est expositio Philoponi, ꝙ per colorem alienum, intelligit colorem corporis opaci obiecti. Vt sit sensus, perspicuum etiā illuminatum secundùm se, nō est visibile, nisi obijciatur corpus opacū, in quo terminetur visus: non enim videmus aerem, nisi terminato visu in obiecta corpora.

Probatur experientia. Experientiam ponit Philop. Si lucerna ponatur intra ollā aperto ore in loco obscuro, lumen solùm videbitur in tecto, & nullo modo in aere medio illuminato. Adde etiam aliam: cùm enim pluit, nō aspicimus guttas in aere, nisi in oculo terminato in obiectum opacum, vel in obscurū aliquod. Est igitur perspicuū, quod alieno colore percipitur. *1.* *2.*

Occurritur obiectioni. Nec obstat, si sit cornu, vel vitrū, quæ per se videntur; non enim purè perspicua sunt. Et hæc est bona expositio.

Quæ sint pspicua exēplo ostēditur & cur. Declarato, quid pspicuū sit, exēplo manifestat, quæ perspicua dicantur. Dicit aerem, aquā esse perspicua, & multa solida corpora, vt cornu, vitrū christallus; & corpora cœlestia: nec inest istis perspicuitas secundùm quod talis est natura, non enim aqua perspicua est, vt aqua: nec aer, vt aer; sed per quandam naturam communem, qua omnia conueniunt.

Dubium Aliqui dubitant, quomodo eadem natura dicitur inesse corpori cœ-

ri cœlesti, & corruptibili.

Solutio. Aliqui dicunt, quod est identitas analogica. Sed nullum est absurdum, si dicamus, vniuocè conuenire in genere corporis, & tamen differre in genere corporis, & ta-lis corporis. Genera enim, & differentia magis formã dicunt, quã materiã: & quãuis materiæ differant, tamen in eodẽ genere possunt esse saltem cõmuni. Sed de hoc latè alibi dicemus.

Dici etiã secundò facile potest, hãc naturam cõmunẽ non esse essentialem, sed formam quandam accidentalẽ, quæ vocetur diaphanitas, seu perspicuitas corporis, forma videlicet perspicui, vt perspicuum est, quæ facit esse aptũ, & in potentia, vt lumen infra se recipiat. Sat ergo nunc sit, quod nulli est propria perspicuitas; si omnibus his communis est, vtrũque communis dicatur.

Lumen autem est actus huius.

TEX. 69.

Definitur quid sit lume. Constituto, quid sit perspicuum, quid lumen sit, ostendit, dicens, lumen esse actum perspicui, vt perspicuũ est. Vt sit sensus, perspicuum sit quod alieno colore est visibile potentia, qua videri potest: id quod perspicuum terminatum, reducit ad actum, vt videatur, lumẽ est. Vnde per alienum colorem acquirit potentiam, vt videri possit: secundũ se enim nõ põt videri: per lumẽ autẽ actũ, vt videatur, habet: est ergo lumẽ act⁹ perspicui, vt tale est, id est, vt potest videri.

Vbi autem lumẽ actu est, sunt tenebræ in potentia. Sunt enim tenebræ priuatio luminis, vnicoque insunt subiecto, non simul, sed cùm vnum actu est, alterum est in potentia.

Causam efficiẽtẽ perspicui actu docet, dicens, esse ignem, vel cœlũ, vel aliud corpus lucidum. In hoc enim cõueniũt superiora corpora cũ inferioribus, ꝙ lucẽ participant, qua actuant perspicuũ. *Quæ causa efficiens actu perspicui.*

Quid igitur perspicuum, & quid lumen.

Ex definitionibus luminis, & perspicui positis tres reijcit errores. Primus est quorundam, qui ignem quendam putabant lumẽ, vt Plato. Alij corpus quoddam diuinum, vt Empedo. Alij rasuras corporis lucidi, vt Democri. ꝙ si rasura erat lumen, corpus etiã erat: rasura enim corpus est. Omnes igitur hi tres, lumen faciebant corpus. *tres ... circa lumen asserentium opiniones ...*

Quos reijcit Arist. duplici argumento. Alterũ est: quia duo corpora se penetrarent: quod est impossibile. Sequela patet: nam diaphanum corpus est, lumẽ autẽ est vt color illius existens in ipso toto, etiã in profundo: ꝙ si lumẽ corpus est, penetraretur cum perspicuo: non est igitur corpus, sed ex præsentia corporis lucidi proueniẽs in perspicuo, scilicet corporis effectus, nõ autẽ ipsum corp⁹. *1. Ratio Arist.*

Videtur autem lumen contrarium. Text. 70.

Ostendit non corpus ipsum, sed habitum, ac qualitatem corporis effectum esse lumẽ: quia tene- *Progreditur ... demonstratione.*

tenebræ, & lumen opponuntur: sed tenebræ dicunt priuationem actus in perspicio: ergo lumē est actus, & non corpus. Tunc enim non esset actus, & forma: nec tenebræ essent priuatio in perspicuo. Si enim corpus esset, reciperetur vbi sunt tenebrę, & priuatio: cumque hæc sit in toto perspicuo, esset corporum penetratio: quod quidem impossibile est.

Et non rectè Empedocles.

2. Ratio Aristo. Alterum argumentum ponit, reijciēs dictum Empedoclis. Argumentum est: quia si lumen esset corpus, vtique moueretur localiter, cum per aerē diffunditur ab Oriente in Occidens: at non mouetur, vt experientia ostēdit: non ergo corpus est.

Solutio Empedocles reijcitur. Respondet Emped. quod mouetur quidem, sed nos latet. Hoc reijcit dicens, esse contra rationem & contra experientiam. Si enim esset motus, quomodo in tāta distātia occultaretur, quamuis esset citissimus: Dicere autem, quod in tā immensa distantia motum corpus nō percipitur, est magna petitio, id est, dicit absq; probatione: quod difficilimū est creditu.

Est autem coloris quidem.

T E X. 71.

Probatur perspicuum aptū esse ad recipiendum colorem. Quia colorem dixerat motiuum perspicui, nunc ipsum perspicuum aptum esse ad suscipiendum colorem, & vt ab ipso moueatur, ostēdit: facitque argumentum. Corpus, quod colore vacat, est maximè aptum ad suscipiendam immutationē à colore. (Intellige inter ea, quę à colore mouere possunt:) sed perspicuū est maximè colore vacans: ergo est susceptiuū colorum. Maiorē à simili ostendit. Id enim est susceptiuum soni, quod absonū est & vniuersaliter, quod suscipit, debet secundū se denudari à natura suscepti. Minorem probat: quia perspicuum est inuisibile.

Explicat quomodo inuisibile, vt notant Alex, & Philop. quia vix videtur: sicut tenebrosum dicitur, vix videri: Ita est perspicuū, nō cū actu est, sed cū potētia: cū autem actu est, videtur quidē, sed in termino alieno, vt diximus.

Occurritur obiectioni. Nec idcirco putes, esse diuersum cum lumine, vel sine illo: nā idem est subiectum, quod modò sub lumine, modo sub tenebris est: & hoc significat, cùm dicit. Eadem natura modò est lumen, modò tenebræ.

Non omnia autem visibilia.

T E X. 72.

Quòd nō solus color sit visibilis sed alia etiā visibilia videātur in tenebris. Colorem non solum esse visibilem, ita, vt nihil aliud videatur, ostendit, cùm alia etiam sint visibilia, à quibus omnibus distinguit colorem ex definitione ipsius posita. Dicit igitur, quod non omnia sunt visibilia in lumine, sed solus color proprius cuiq; corpori. Sunt enim aliqua, quę in tenebris vidētur, vt aliqua ignea & lucē participantia, quæ vno cō muni nomine carēt. vt cornu, fun-

Nota.

gus, putrefacta ligna, & aliqua huiusmodi. Hæc enim habēt colorem, & simul lucem aliquā: in tenebris ipsorum lux apparet, in die verò ipsorū color, cuius causam posteriùs dicit esse tradendam, & nos etiam in quæstione dabimus.

Nunc autem in tantum.

T E X. 73.

Excusatio, cur non reddat causas his rebus.

EXcusauit se à tradenda causa, quare quædam in tenebris appareant ipsorum colore latente, huius excusationis dat modò causam, quia id nō ex professo dictum est, nisi vt manifestetur coloris definitio, & natura, color enim videtur, sed in perspicuo actu iam, at illa alia sunt quidem visibilia, sed nō indigēt perspicuo facto in actu.

Colorem solùm videri cum actu perspicuo.

Quòd autem color non videatur, nisi in perspicuo actu, à signo probat. Si enim coloratum supra visum ponatur, nō videtur, quod non aliunde prouenit, nisi quia deest perspicuū actu, scilicet aer illuminatus, hunc enim mouet color, & aer motus mouet oculū, cui ipse contiguus est.

Non enim bene hoc dicit. Text. 74.

Reprehensio Democriti, vbi probatur requiri medium.

REprehendit Democritum, qui non solùm nō esse necessarium putabat perspicuū ad videndum, sed dicebat, potius esse impedimento, vnde si esset vacuum à terra in cœlum, vtiq; formica existens in cœlo, exquisitisimè perspiceretur.

Contra hoc facit argumentum, ad ostendendum necessitatē medij in visu. Non fit visio, nisi existente aliqua passione ab obiecto, sed à colorato non potest oculus pati, vt signum superius ostēdit, ergo debet pati à medio: in vacuo igitur nihil videri posset.

Aliud tertium visibile.

Aliud visibile tertiū cōstituit, scilicet ignem, & lucentia corpora: hæc enim noctu, & diu videntur: noctu enim faciunt ipsa actu perspicuū: illumināt .n. mediū.

Nota ... colore ... & visibilium ipsorum.

Vbi notandum est, ꝙ ad visionē semper concurrit perspicuū actu, & medium illuminatum, sed nō eodem modo in omnibus visibilibus. Color .n. præsupponit aliunde illuminatum medium, & post ipsum mouet: at reliqua mouent medium ipsum illuminādo, & faciendo actu: ob id bene definitur color motiuus actu perspicui.

Differentia inter primum, et tertium visibilium.

Est etiam differentia inter primum visibile, & vltimum: ꝙ primum in solis tenebris, & noctu videtur, non autem die: si autem die videtur, non est id, quod noctu videbatur, sed color: habent .n. colorem, & lucem: at ignis, & alia huiusmodi & in die, & in nocte videntur, solamq; lucē habent absque colore, quorū causas & rationes trademus in quæstione de colore post capitis expositionē.

Eadem autem ratio est, & de sono.

T E X. 75.

Quod sensibile supra sensum non facit sensationem.

QVod de visu dixerat .s. indigere medio, sensibile, quod supra sensum positum nō facit sensationem: dicit modò com-

& ideo medium requiritur. commune esse omni sensui, scilicet auditui, odoratui & alijs, quamuis in gustu, & tactu, id non videatur, sed tamen habent re vera medium, non quidem aerem, vel externum quid, sed internũ, & quod sit pars, puta, caro, vel quid aliud, vt in ipsorum disputatione dicetur: vnde sumitur illa communis propositio: Sẽsibile supra sensum non facit sensationem.

Medium autem sono quidem TEX. 76.

In quo defferat mediũ visus à cæteris. DIstinguit medium visus ab alijs. Medium visus, est perspicuum omne, siue aer, siue aqua siue aliud. auditus verò aer: olfactus verò aer, & aqua, vel aliquid commune eis, quod non habet nomen: in visu enim nomen habet, scilicet perspicuum, non tamen in olfactu.

Signo autem id ostendit: nam pisces odorant sine respiratione in aqua: terrestria verò progresiua per aerem, non enim absque respiratione odorant: cuius causam dicit se traditurum post. lib. de sens.

Nota. 1. Ea vero est: quia instrumentum odoratus in respirantibus; operculum habet ante, quod sola inspiratione eleuatur: at in non respirantibus sensorium est in propatulo.

Nota. 2. Habes igitur, quid obiectũ visus: & quid medium potentiam relinquit: quia facile est per hæc definire: est enim vis animę organica colorum, lucis, & luminis primo perceptiua. Hæc Arist. docet de visu.

Quæstio. XVI. An oculus sit sensorium visus.

Cur agẽdũ de sensorio, seu organo visus, hoc est, de oculo. PLacuit ab hac disputatione incipere, vt totam oculi compositionem proponerem, quæ maximè digna est scitu, nec Philosophus tam miræ cognitionis debet esse ignarus, quamuis non hoc ad hanc philosophiæ partẽ attineat. Lege Arist. 1. histo. cap. 9. qui aliqua de oculo dicit: lege Galen. li. 10. de vsu partium per multa capita: & Versalium lib. 7. cap. 14.

Primò proponit descriptio oculi & partium eius. Aduerte igitur, oculus corpusculum est rotundum maximè, quamuis, non in mathematica rotunditate: est ætherogeneum diuersis constans partibus: in ipsius centro est substantia quædam, cuius consistentia est sicut blanda cæra, cuius color est perlucidus similis christallo, vel glaciei: ac ob id humor christallinus, seu glacialis dictus: *Figura oculi. Humor Christallinus.* figura autem est, sicut si ducas globi extremas partes, ablato medio coniungeres, vel sicut lupinus.

Humor vitreus. Huius media pars rotunda versus cerebrum est immersa cuidam alteri humori, ac ei supernatat, sicut ligneus globus in aqua, cuius vna medietas aquis tegitur, altera est discooperta. Ille humor dicitur vitreus, in colore similis vitro cocto, in consistentia similis vitro fuso in fornace.

Tunica aranea. Posterior altera pars christallini, quæ discooperta est versus obiectum visibile, quadã tegitur tunica, quæ aranea dicitur ob subtilitatem, tamen fortis est valde, & transparens, talisque, vt ex

tracta, & posita suprà opacum faciat res apparere, sicut speculum: & iste humor cum tunica hac, pupilla dicitur oculi, in qua apparet vniusquisque, cum respicit se in oculis alterius.

Pupilla oculi. *Neruus opticus.* Vlterius, à celebro procedit neruus, qui dicitur opticus, id est, visiuus, & procedit per foramen, quod est in concauitate caluariæ, vbi est oculus, vsque ad vitreũ humorem, & quando est prope, degenerat à substantia nerui, & dilatat se ambiens humorẽ vitreum vsque ad extremitatem telæ araneæ, araneam autem discoopertã relinquit: hęc dicitur tunica retinæa, quia ad similitudinem retis distincta est varijs venulis, & arterijs plenis sanguine, quo alitur humor vitreus, ex vitreo autem christallinus: hic enim ob sui substãtiam purissimam nõ immediatè ex sanguine alitur, nisi priùs in vitreum humorem conuerso. *Tela Aranea.* *Tunica retinea.*

Duplex tunica nerui optici. *Meninx.* *Durama ter.* Vlterius, neruus hic cùm à cerebro progeditur, venit vestitus duplici tunica: vna sibi immediata, quã sumit à meninge: altera mediata, vnã sumit à dura matre. Sũt enim inter celebrum & caluariæ os à parte interna duæ tũnicæ, inter quas multæ sunt venæ. Proxima celebro, dicitur Meninx, seu pia mater: altera, dura mater: à priori sumit neruus primam tunicam, à posteriori alteram.

Tunica Vuea. Postquàm igitur neruus fecit tunicam retineam oculi, prima eius tunica etiã se dilatat, ambitq; totum oculum, relicto rotũdo foramine, quo maneat discooperta aranea. Et hęc tunica dicitur vuea quia assimilatur vuæ, in qua ablato pedunculo, manet foramẽ. Est nigra, vt adumbret lumen magnũ exterius: lumen enim magnũ impedit visionem & vt quasi in specula opaca maneat: oculus videns facilius res in lumine exterius, dicitur nigrum oculi, & iris oculi minor.

Iris mi... Ab alia nerui tunica se dilatat alia, quæ totum oculum ambit, & in parte anteriori versus obiectũ habet medietatem transparentẽ: & hæc dicitur cornea, quia est fortissima, & fieri possunt ex ea laminæ, sicut ex cornu. Quæ aũt pars ex ea transparens est, dicitur iris oculi maior: hęc aũt est diuersorũ colorum in hominibus: dicuntur enim quidam oculos cæsios habęre, alij glaucos, alij virides, quæ diuersitas solum est in hominũ oculis, vt docet Arist. 1. hist. cap. 10. est autem hæc tunica tam fortis, quia est foris, contingua cũ aere: debet ergo maximè resistere læsionibus extrinsecis. *Tu... cornea.* *Iris ... ma...*

Hu... albu... neu... Vlterius, ab illa tunica aranea vsque ad corneam, & etiam vsque ad vueam, est spacium quoddam: est enim vuea ampla magis, & quę nõ est omnino adæquata araneæ. In hoc spacio est humor quidã dictus albugineus, similis. n. est oui albugini: hic sustinet partes vueę, ne collapsæ supra araneam, impediant visionẽ: præterea humectat

araneam

aranea & Christallinũ, ne exicen tur ab externo, & destruatur visus

Pericraneum. Vlterius, tunica capitis exterior, quæ supra perioctũ est, dicitur que pericraneũ, cùm diffundit se per oculi cõcauitatem, facit tunicam quandam ambientem oculũ, & affigentem suo loco, quæ tunica extẽditur vsq; ad extremitates corneæ, & circuli maioris, & hæc, albũ oculi, & ista est multũ pinguis interius, vt suo calore foueat oculi humores ne cõgelẽtur, ac propter hãc dixit Arist. oculũ nõ frigere. de sens. ca, 2. & Probl. sect. 31. q. 23. Idcirco dicitur ista tunica cõsolidatiua, cõiũctiua, & adnata. i. exterius nata: fouet. n. oculum, & coniungit cũ caluaria.

Tunica cõsolidatiua, seu cõiunctiua, & adnata.

Tres humores in oculo, & quinque tunicæ. Sunt igitur in oculo tres humores, christallinus, vitreus, & albugineus: & quinq; tunicæ, aranea, retinea, vuea, cornea, & alba, seu candida. Vessalius ponit vnã aliã *Nota.* dictam superciliale m: Ab extremis. n. araneæ vsque ad vueã, sunt venulæ vndique, quæ coniungũt araneam cũ vuea. Sed reuera hæc nõ est tunica, sed venulæ, quibus fertur nutrimentum ab vuea in araneam. Hæc igitur sunt ex quibus oculus integratur.

Palpebræ, cilia & supercilia. Alia etiam apposuit natura ad conseruationem ipsius, vt palpebras, cilia, supercilia, & superiorẽ nasi partem: quæ omnia perscrutari, eorumque perquirere causas extra modum esset digredi.

Secundò agitur de Aduerte secundò principaliter, quòd tunicæ candidæ oculi, sex musculi coniunguntur, ratione quorum oculus varios motus sortitur ad resvidendas: qui musculi ad vnum confluunt, qui oculum sustinet, & sic septẽ fiunt musculi in oculo, per quos spargitur neruus à cerebro proueniens per foramẽ caluariæ, quod est ad latus.

musculis & motibus oculorum ad videndũ. Qui, & quot motiuus musculi.

Sunt. n. duo foramina in concauitate caluariæ, vbi est oculus. Vnũ directè oppositum centro oculi, & per hoc procedit neruus opticus, & visiuus. Alterum ad latus interius, & inde procedit neruus motiuus à secundo coniugio neruorum tractus: & per hoc foramẽ proueniunt ex celebro lachrymæ: hæ enim per exteriores partes oculi procedunt, scilicet inter tunicam candidam, & palpebras.

Quot oculorũ sint motus. Ratione ergo horum musculorum, sex motus insunt oculo: sursum rectè, deorsum rectè, ad latus versus angulum nasi, qui dicitur internus, & ad latus versus angulum exteriorẽ: quintus, & sextus sunt semicirculares: alter sursum ab angulo externo versus internum, alter deorsum versus externũ ab interno, & quisq; medio peculiari musculo exercetur. Hæc est igitur plena oculi descriptio.

Nota. Vnum tamen nota, quòd natura noluit vnum oculum animali tribuere, sed binos singulis, & vt perfecta esset cognitio, vt inferius declarabitur, & vt vno deficiente, non statim tanta priuaretur cognitione.

Quamuis verò duo sint, scias tñ, quòd

Coniunctio oculorum quá sa inter se.

quòd vnionem quandam habent inter se, neruus enim opticus à cerebro bifurcatus ꝓcedit, qui paulò pòst coniungitur, ac vnus fit, pòst iterum in duos diuiditur, ac quisque in suum oculum proficiscitur. In hoc neruo, spiritus visiui sunt, per quos vis mandatur à cerebro in oculos, & per eosdem species rerum visarum ad sensus interiores ascendunt. Sunt prætera tam colligati oculi, vt non cõtingat vnum moueri, quin simul & alter: & cui puncto opponitur vnius, etiam opponatur & alter: & in vnum obiectum punctum simul respiciant, adeò vt cùm aliquo impedimento aufertur ista vnio, vnũ apparet duo, vt in his, qui digito præmunt oculũ; quod non esset, si vnus oculus clauderetur.

Tertiò difficultas præcipua difficultas, in qua parte consistit potẽtia visiua.

Aduerte tertiò, supposita hac partium multiplicitate, difficultatem esse inter Philosophos, in qua consistat visiua potẽtia. Quidam eam in humore christallino ponunt; quod Arist. dicit. 1. hist. cap. 9. Quidam in tunica retina, quidam in aranea, quidam in humore vitreo, quidam in coniunctione illa neruorum opticorũ.

Variæ opiniones ꝓbabiles.

Alber. Summa de homine, dicit visiuam potentiam, quantum ad initium, esse in humore christallino; quantum ad progressum in neruo, & in spiritu, quantum ad perfectionem in sensu interiori.

Conclusio.

Mihi videtur esse dicẽdum, in humore non esse viuisiuam potẽtiam, cùm humor nõ sentiat, nec vitam habeat sensitiuam: sed puto probabilius esse in tunica aranea, quæ pupilla dicitur. læsio. n. quæ fit in hac, visionem aufert, & obiectum huic directionem habet, secundùm quã videmus: non n. nisi recte opposita perspicimus

Quo agitur modo, qui videamus. Cur sit oculus rotundus.

Aduerte quartò. Hæc est natura potentiæ visiuæ, & visionis, vt non nisi recta videamus per se: & quò magis recte opponuntur, & perfectius videntur. Et hæc est causa, quare natura fecit oculum rotundam, non enim posset magnas moles percipere, nisi foramen illud pupillæ circulare esset in corpore rotundo: si enim esset in plano, tunc non posset opponi recte, nisi paruis corporibus: solum autem ea percipiuntur, à quibus secundum quamlibet partem visam possunt mandari lineæ rectę vsque in oculi centrum. Cùm aũt illud foramen sit in corpore rotũdo, tunc multum ambit, & complectitur moles, à quibus possunt facile trahi lineæ rectæ ex singulis partibus vsque ad oculũ: ideóque est propositio Perspectiuorũ Oculus quantitati percipiendæ nõ sufficeret, si rotũdus nõ esset.

Ex his soluun tur pro blemata. Primum.

Hoc soluit duo problemata. Alterum est: quare moles magnę, vt vrbes, & turres à longè totæ vidẽtur, prope verò nõ, nisi ex parte. Ratio est: quia dum à longe sunt, opponuntur per rectam lineam pupillæ, & videntur secundũ omnes partes: at cum prope, non opponuntur

ponuntur recte nisi secundum aliquas partes.

Secundū. Alterum est: quare cum aliquid oblatum manu, bene perspicere volumus, ad aliquam separamus distantiam. Ratio est, quia cum distat, magis recte opponitur oculo, magisq; ipsius opponitur centro: quò autem rectius est, perfectius videtur.

Doctrina Perspectiuorū, ex quo principio fundat exordium cū exponunt quomodò videamus. In hac visionis natura Perspectiui suam doctrinam fundant: nam, quia non videmus nisi recte opposita, dicunt nos per rectas lineas videre, & quia quæ videntur, aliqua per lineam directam centro pupillæ videntur: aliquæ partes verò p lineas lateraliter directas: dicunt, quòd videmus per triangulum, seu per pyramidem, quam vocant visualem. Dicunt, angulū huius, qui dicitur conus, esse in oculo, & basem in re uisa: lineam autē diametralem, idest, directionem illam perpēdicularem supra rem visam, vocant axem: & quia illa est certa cognitio, & perfectior, dicunt, quòd per axem certificamur de re visa.

Soluūtur alia duo problemata. Primum. Ex quo solues problemata duo. Alterum: quare dum perfecte aliquid aspicere volumus, per totū hinc inde oculos vertimus, cùm in principio totum inspexerimus. Dico, quòd verū est, totum prius visum fuisse: tamen perfecta cognitio est per axem, idest, per cognitionem directam, quando à re visa in centrum oculi linea cadet perpendiculariter, & hunc axem vertimus in partes diuersas, vt totum perspiciamus perfecte.

Secundū. Alterum est: quare figuræ in aquis expressæ non percipiantur ipsis aquis agitatis, vt dicit Arist. lib. de insomnijs cap. 3. & libr. de diuinatione in fine. Ideo, quia nō possumus axem firmare, nec vllā firmiter rectam perfecte habere cognitionem.

Quintò ostendit, qua ratione & modo motus & quies videatur. Aduerte etiam, quòd per hunc axem percipimus motum, & quietem. Cum enim variatur axis, & ista cognitio directa, motus apparet, in quo solet esse deceptio oculi: mouetur enim iste axis, & variatur, cùm obiectum situm mutat: vel cum ipse sentiens mutatur, obiecto quiescente.

Redditur ratio aliquorū apparentiū in motū, & quiete. Ob id dum iter facimus, apparent montes moueri. Similiter ebrijs, vt dicitur sect. 3. Probl. q. 9. cuncta moueri apparent: spiritus enim vt caloris agitati, hinc inde mouētur, & faciūt res apparere motas, imò geminas, vt dicebat ille.

Cùm bibitur cōcha, tunc iam vertigine rectus
Ambulat, & geminis exurgit mesa lucernis

Præterea aliquando obiectum, & sentiens, simul mouētur: & quia idem manet axis, vtrunque stare videtur: quod accidit ijs, qui in triremibus existentes, respiciunt alios in alijs vento flante & triremibus motis.

Sextò redditur ratio, cùm sint oculi duo, vna Aduerte vlterius, quòd quāuis sint duo oculorum axes, tamen vterque in idem punctum visum terminatur, ita, vt ab illo in oculi vtriusque centrum possis lineas

mandare

tamen apparet res & cur aliquando duae apparent cum sit una? mandare rectas, & ob id vnum nō apparet duo: at cū separātur axes, vel cōpressione oculi, vel alia causa, fiunt axes nō vniformes, & sic res visa multiplicata apparet.

Cur oculo uno solo melius percipitur rectitudo distātiæ, vt in Sagittarijs. Vnum tamen nota multùm, ꝙ oculo vno percipimus rectitudinem distātiæ obiecti oppositi: nō enim est regula tam directa, quā oppositio oculi ad rem visam, ob id Sagittarij vtuntur vno oculo, pro regula attingēdi scopū: quod dixit Arist. sect. 31. proble. q. 23. claudunt enim alterum: quia ille alter respicit per alteram lineam, secūdùm quā nō mittitur sagitta.

Cur vtroque oculo melius percipitur distātia quam vno solo. Et ad percipiendam certam distantiam, & terminū, vtimur vtroque oculo: ibi est. n. res visa, quantum ad finem distantiæ, vbi applicat oculus vterq; suū axē. Et hæc est notāda causa, quare, oculo vno clauso, non possis statim filium in acus foramen introducere, nec pūctum signatū digito attingere. Et ebrijs dici solet, quòd digito non possint facere congredi digitum: qa axes turbati sunt. Placuit ista miscere in præsenti ex aliena facultate, vt aliquam harū rerū cognitionem darem, multaq; alia intelligendi in his viam aperirem.

Septimò ex dictis respondetur ad quæstionē initio propositam. Superest iam respondeatur vno verbo ad quæstionē. Dico igitur cum Arist. 2. de parti. cap. 1. quòd vis sensitiua non cōsistit, nisi proximè in parte similari, nō autem in dissimilari. Diximus autē esse hanc pupillam & tunicā araneā: hæc igitur est proximum sensorium visionis: reliquæ enim partes non suscipiunt visionem; nec sunt proxima causa, sed sunt ministrantes partes: quod si sensoriū vtrumque dicat, tunc oculus est.

An color sit motiuus perspicui in actu? Vbi De Natura coloris quid sit &c.

Quæst. XVII.

NOn hic disputatio est de propositionis huius vnitate, an sit motiuus perspicui in actu: sed de modo, quo veritatem habeat. *Intentio & summa disputationis.* Certum enim est, colorem in lumine esse visibilem: at dubiū est de lumine, an sit necessarium ex parte medij, vt à colore immutetur: an ex parte obiecti, & coloris, vt medium immutet. *[Ra]tio quidditatis coloris [?] sit.*

Hoc autem pendet ex alio: an colores habeant suum esse antequàm adueniat lumen: an nō, sed ipsum lumen sit forma colorum. Si enim dicas, lumen esse actum, & formam intrinsecam colorum: tunc erit necessarium ex parte obiecti. Si vero dicas, colores habere suum esse citra lumen, erit necessarium ex parte medij. *Quod[?] dependeat[?] huius [quæsti]onis [?] coloris.*

Sunt igitur argumēta, quòd sit necessarium lumen ex parte obiecti: est autem primum ab authoritate Arist. lib. de Sens. cap. 3. Color, inquit, est extremitas perspicui in corpore terminato: ergo color formaliter est ipsum lumē, & lumen dat esse colori. Probatur consequentia ex declaratione definitionis. Sic enim interpretatur Albertus, quòd totus aer recipit lumen, & simul superficies exti- *Primum argumentum ab authoritate Arist. [?] requiritur [?]*

ma corporis opaci, & aer simul cũ illa superficie dicitur perspicuum actu: sed lumen in aere non est color, in superficie verò corporis opaci color est: est igitur color extremitas perspicui, scilicet actu, quæ extremitas est in corpore opaco.

Secũdum Argumetum. Præterea secundo. Oculus existẽs in tenebroso medio, videt obiectũ illuminatum: non aũt cõtra, oculus in medio illuminato videt obiectum in obscuro: ergo lumen est necessarium propter obiectũ. Consequentia videtur certa. Antecedens patet experientia. Si aliquis respiciat ex obscuro loco, videt homines in claro existentes, non tamen ab ipsis videtur.

Tertium Argumentum. Præterea tertiò. Si lumen non esset color, ipse vnum & idem, nõ posset luminis oppositione varios habere colores, vt notum est: at id experientia constat in collo columbæ, & alijs, quæ varijs luminis radijs varios recipiunt colores: ergo color, lumen est, & sic est necessarium ex parte obiecti.

Quartũ Argumentum. Præterea quarto. Si lumen esset necessarium ex parte medij, color non posset agere in ipsum mediũ: ergo est necessarium ex parte obiecti. Antecedens patet: quia lumen est color, seu color est lumen quoddam: at lumen non agit in lumen: ergo non agit color in medium illuminatum.

Quintum Argumentum. Præterea quinto. Color est per se visibilis: ergo extrinseco alio non indiget, scilicet lumine ab ipso distincto: ergo color est ipsum lumen intrinsecè.

Prima opinio Auicennæ, Albert. &c. In hac ergo re sunt duæ sententiæ oppositæ. Prima est Auẽpacę quẽ citat Auerr. cõ. 67. & est Auicennæ lib. 6. p. 3. cap. 1. & ferè idẽ dicit Alber. Summa de homine in. q. de substantia coloris, fol. 95. Dicunt, quod ante luminis aduẽtum, nullus est in corpore color, nec albedo, nec nigredo, nec alius adueniente lumine, fiunt illi colores, qui non aliud sunt, quàm lumen ipsum varijs corporibus receptum, quo recedente non manent colores, nisi in potentia.

Alber. addit, quod manet qualitas quædã, quæ est effectus primarum qualitatum & est materiale coloris: lumẽ tamen est, quod dat formam, & speciem colori ipsi. Horum argumenta sunt posita in principio.

Altera sententia Scti Thomæ, Auer. &c. Altera sententia est. S. Thomę, & Auerro. com. 67. Caiet. Thie. Iandu. q. 19. & communis: quod color habet suam naturam citra lumẽ, etiam in tenebris: lumen autem est necessarium ex parte medij, vt medium disponatur ad hoc quòd color agat in ipsum, & per ipsum mandet suas species in visum, Hanc sententiam nos sequi intendimus: ob id declaranda, & probanda paulo latiùs est.

Primum fundamẽtũ, in quo dagatur, & explicatur essẽtia & natura coloris. Vnum autem est fundamẽtum præmittẽdum, quo coloris substãtiã manifestabimus, in qua indaganda, vtar quadam via, & methodo Aris. qua vti solet in indagãdis esse-

effectuum aliquorum causis. Procedit enim via similitudinis effectuum, ex notis ad ignota: quod exemplo declaro. Probl. sect. 30. q. 1. quærit de melanchonicorum effectuum causis: modò enim tristes, modò hilares sunt: inuenit similes effectus in ebrijs, in quibus causa notior est: quæsiuit dispositionem ebriorum, quę est causa talium effectuum, talis enim erit dispositio melanchonici; sed hæc à natura, illa ex accidenti.

Nota. Qua via, & metho do indaganda sit essentia coloris, duplici simili declaratur. Prima.

Secunda. Similiter de rubedine, & macula naturali in Prædicam. qualit. comparauit eos erubescentibus, in quibus rubor est, quia sanguis ad faciē confugit. Ita erit in illis alijs, sed à naturali generatione, his autem ex accidenti.

Similiter nos faciamus; quærimus itaque colorum principia. In coloribus ergo, qui ex accidenti sunt, consideremus id, quales sunt colores iridis, qui ex accidenti, & non permanentes sunt, vt dicitur. 3. Metheor. cap. 4.

Nota. Colorum apparentium tria prīcipia. In his igitur tria principia sunt. Est diaphaneitas quædam nubis, qua lumen recipitur, est opacitas quædam, qua retinetur, ne trāseat omnino, est lumen ipsum receptū retentum, & opacatum; & ex his color est. Inter hæc tria, lumē est forma, & coloris substantia; reliqua duo sunt, vt materia, & principia materialia. Quod si lumen illud esset ab interno, & ipsis partibus nubis, ipsumque subiectū permaneret, vtique esset color verus, & permanēs. At quia ab externo Sole pendet, & nubes citò resolui tur, non est permanens.

Quæ sit natura coloris apparētis & ex qua natura veri coloris colligitur.

Veri coloris principia, & natura. In coloribus ergo veris, & manētibus, ista eadem principia sunt. Est lux quædam, non ab externo sed ex partibus igneis, ex quibus mixtum est, quæ recepta cum diaphanaeitate aquæ, & aeris, & opacata opaco terræ, transit in colorē verum & permanentem. hæc igitur est substantia coloris, & principia.

Ill. Inferetur ... ex dis... circa ... turam coloris. Prima. Nec tamen putes, quòd manet iam lux, sicut lumen in iride: mutatur enim in distinctā speciē qualitatem, vt dicemus post.

Ex hoc sequitur primò, quòd primæ qualitates non sunt proxima principia colorum, sed remota, quatenus opacitatem, vel diaphaneitatem, vel lumen aliquod faciunt. Et hoc patet ex eo, quòd idem specie color modò ex calore vehemente, modo ex frigiditate procedit, vt albedo in niue, & in calce. Vide sect. Probl. 36. q. 1.

Secunda. Sequitur secundò, quod non solū vbi qualitates elementares sunt erit color, sed etiam vbi non sunt, sed est aliqua opacitas, & diaphaneitas cum luce: & tales colores dicuntur, & sunt simplices, qui elementis, & cœlis insunt, qui nō plene videntur, nisi coniuugantur cū externo lumine. Et hæc colorum distinctio in simplicem, & mistū, habetur expressa ab Arist. lib. de color. in principio.

Tertium. Sequitur tertio, quod aliquando lumen

lumen externum coniungitur cū aliquibus corporibus mistis,&ob varias reflexiones, diuersos facit apparere colores, vt in collo colū bæ,& alijs.

Prima cō clusio. Lumen externū nō dat esse ipsis coloribus. Hoc supposito, sit prima cōclusio. Lumen externnm non dat esse ipsis coloribns. Hæc conclusio est contra Auicen.& alios.

Prima ratio. Probatur primò authoritate. Si enim esset lumen forma coloris, iā ipse color faceret actu diaphanū, sicut ignis: quòd exprefsè negat Arist. docens, quòd color est, qui præsupponit actu diaphanū, vt ipsum moueat: ergo color, quid aliud distinctū est ab actu ipsius diaphani, qui lumen est.

Secunda ratio. Probatur secundò ratione. Si lumen est forma colorū: ergo colores specie non differunt: quod quidem absurdum est in Philosophia. Sunt enim contrarij colores &inter eos est motus, vt notū est. Probatur autem sequela: quia idē specie est lumen, siue sit intensum, siue remissum, siue refractū, siue non.

Tertia ratio. Præterea tertiò: quia colores agunt in lumen: aliquando.n. inſingunt aerem illuminatū, vt apparet in corporibus obiectis arboribus, apparet in eis, viriditas quædā: ergo color nō est lumē ipsum.

Secunda cōclusio. Lumē est necessarium ex parte medij. Secūda cōclusio. Lumē est necessariū ex parte medij, quo mediū fiat actu perspicuum, vt possit à calore recipere suas species.

Prima ratio. Hæc manifesta est ex Arist.&ratione probatur. Si enim lumē est necessarium ex parte subiecti, seu obiecti, vel est, vt agat in potentiam: vel vt sit dispositio coloris, vt agat. Non primum: quia color est, qui agit. Non secundum, quia si dispositio esset, vel esset materialis: & hoc nō, quia color est in subiecto etiā sine lumine. Vel est vt instrumētū effectiuū: & hoc nō quia color immediatè operatur: ergo nō est necessariū lumen nisi ex parte dispositionis in medio.

Tertia cōclusio. Color no est immediatum, & adæquatum obiectum visus. Prima ratio. Tertia conclusio. Color non est immediatū obiectū visus,& adæquatum. Hęc nota est: sunt enim alia visibilium genera præter colorata, vt luminosa, seu lucētia, & ea quæ noctu videtur: ob luminis enim paruitatem, lux apparet color, in die, nec luceret, nisi noctu.

Causa ex Alberto cur quædā noctu luceant. Albe. summa, fol. 95. reddit causam horum, quæ noctu lucent. Dicit, ꝙ horum, quædam sunt putrefacta, quædam non putrefecta: ob id lucent, quia per putrefactionē, humidum confugit ad partes corporis externas,& calor ipsum sequens, ibi congregatur, apparetq; lucere: sicut prima, vel ferrum cadens, quibus in est caloris aliqua multitudo: tantusque aliquando concurrit, vt fiant partes ignitæ, & humor inflammetur: propter quod aliquādo in sepulchris mortuorum apparent flammæ.

Quæ verò non sunt putrefacta, lucent ex caloris copia, sed non congregati ob illam causam, sed quia natura illas fecit partes calidas, vt suppleret aliud.

Exemplis ostenditur V.g. in piscibus, quia carent sanguine, ob idq; calore indigent, fecit natura squamas calidas, vt defectum supplerent, similiter in Lampiride fecit diafragma calidū: Calor aūt iste cumulatus, lucē tenuē facit, qui in die vincitur ab externo lumine, colorque apparet.

Ad primum. Superest ad argumenta respōdere. Ad primum, quod est Albert. dico, sensum illius definitionis nō esse illum sed aliū. *Nota.* Aduerte ergo, quòd corpora perspicua, & apparētia, sunt duplicia. Quædam secundum totam suam profunditatem conspicua sunt, & hæc simpliciter perspicua & diaphana dicuntur. Quædam aūt solum secundū exteriores partes, & vltimas, & hæc dicuntur perspicua secūdū quid, id est, terminata intrinsecè.

Est igitur duplex actus. Alter perspicui simpliciter, quo actu visibile fit, & hic est lumen. Alter pspicui terminati, & hic est color.

Lumen ergo est qualitas, qua formaliter perspicuum visibile est secundùm totum eo modo, quo superius diximus. s. apposito opaco. Color autem qualitas, qua secundùm superficiem aliquid videtur, motiuaq; est diaphani actu, ad differentiam lucis, quæ etiā in superficie apparet: ob id dicitur extremitas perspicui in corpore determinato.

Ad secundum. Ad secundum respondeo, quòd obiectum in lumine constitutum videtur ab oculo constituto in tenebris, non quia lumen sit necessariū ex parte obiecti, sed vt fiat actu illuminatum medium, quod est illi contiguum, vt posit agere & producere in ipso suas species.

Quòd si dicas, Si species pduci possunt in alia parte aeris obscuri, vbi est oculus, cur nō producētur statim ī aere cōtiguo ipsi obiecto? *Obiectio*

Respondet bene Caiet. & Iand. quòd non est par ratio: difficilius enim est producere species, quàm multiplicare: ob id cum producātur species in parte aeris iuxta obiectum, difficilius producentur: quapropter est necessaria maior dispositio versus obiectum. *Solutio*

Sed dices rursus, Quare id ita est? Respōdeo: quia species immediatè ab obiecto productæ, debēt esse intensiores & fortiores, cū debeāt multiplicare alias: sicut calor productus prope ignem, debet esse intensior, vt alium producat: quod si remissæ essent à principio, esset posteà adeò debiles, vt lumen potius impediret actionem ipsarum easque occultaret. *Obiectio. Solutio*

Poteris etiam dicere forsan melius ad secūdum, ꝙ siue obiectum sit in tenebris, siue oculus, & aliud est, in lumine semper illustratur medium, quamuis nō perfectè. Est enim lumen multum multiplicabile per reflexionem. Cum ergo obiectum est in magno lumine, videtur: quia medium totū est illuminatū: at cū est in obscuro, & in minori lumine, non videtur, non quia medium non sit illuminatū, sed quia alia obiecta sunt magis illumi- *Al. solu. secun.*

illuminata, & maius visibile occultat minus.

Ad tertium. Ad tertium solutio facilis est. Lumen enim aliquādo recipitur in corpore, & ob varias reflexiones, diuersos colores apparere facit: sed hoc nō tollit colores alios habere esse sine lumine.

Ad quartum. Ad quartum respondet Auerr. quòd color nō est lux formaliter. cùm enim lux opacatur in corpore, destruitur, & fit alia qualitas specie distincta, quæ dicitur color. Idem dicit Aegid.

Ad quintum. Ad quintum dico, ꝙ color dicitur per se visibilis: quia est eius naturæ, vt agat in sensum visus: at quia non agit, nisi per medium dispositum, indiget lumine, non vt instrumento, sed vt dispositione in medio, & hoc etiam est in alijs agentibus naturalibus, non tamē ob id dicitur non esse visibilis per se. Aduertendum est autem, quòd illa propositio est per se mathematica, sicut homo est sensibilis.

An lumen sit corpus. Quæst. XVIII.

MVltæ difficultates circa luminis naturam & proprietates sunt, vt. n. ipsum esse notissimum est, ita quid ipsum, & quale sit, difficillimè intelligitur.

Primū argumetum ad partē affirmatiuam. Aliqua igitur in præsenti dispu tabimus. Incipiamus ergo à proposita quæstione; Videtur enim lumen corpus quoddā esse. Primò authoritate Aristot. Proble. sect. 12. q. 13. Dubitāt, quare strepitus, & voces melius audiantur in nocte, quàm in die. Respondet, quia in die voces impediuntur, quo minus ad auditum veniant, ab aere, qui densior est ob radios solares, & lumen, quæ corpora sunt.

Secundū argumentum. Præterea secundò. Omne quod per se mouetur, est corpus, lumen, per se mouetur: ergo lumē est corpus. Consequētia est certa cū maiori. Probatur minor: quia quiescēte aere lumē mouetur, vt apparet ex decremento, vel augmēto vmbrarū, ergo mouetur per se, & non ad motum aeris, in quo est.

Tertiū argumetu. Præterea tertiò. Lumen habet figurā per se, ergo est corpus. Probatur antecedens ex propositione pspectiua, Incidentiæ radiosæ per angularia foramina ad mediocrē distantiam, rotūdæ apparēt. V. g. si radius solaris transeat per foramen angulare, facit in corpore obiecto figuram rotundam: similiter per folia arborum radij transeuntes faciunt in terra, rotundas figuras. Cum ergo non sint tales figuræ in subiecto, nec in loco, quo trāseunt radij, ergo lumen figurā habet per se.

Quartum argumentu. Præterea quarto. Quia habet trinam dimensionem lumen, vt notum est, cum sit vndequaque diffusum, ergo est corpus.

Quintum argumentum. Præterea quintò. Quia lumen progreditur à corpore luminoso, at corporum est progredi, non accidētiū, nā migrarent tūc de subiecto in subiectū: ergo corpus est.

Sextū argumetu. Præterea sexto. Nam lumen dicitur refrangi, & reflecti: quæ propria sunt corporum.

Septimum argumentum. Præterea septimò. Nam si lumē esset accidens, lumen cum lumine se misceret in eodem medio: at nō miscentur. Et probatur primò de lumine Solis, & lucernę. Cum n. simul sunt, apparet distinctio inter illa, lumen enim lucernę apparet album; nō ergo sunt mista. De luminibus etiā duarum lucernarum patet non misceri; quia fiunt duæ vmbræ ex vno corpore opaco. At si vnum fieret lumen, tunc vna fieret vmbra.

Octauum argumentum. Præterea octauo. Si lumen esset accidens, esset in subiecto: sed id non pōt esse, sequeretur. n. quòd accidens, migraret à subiecto in subiectū. Patet. Si enim est in aere, cōtingit aerē variari lumine & radio manente immoto: ergo mutaret subiectum, corpus igitur est. Hæc sunt argumenta ad partem affirmatiuam.

Variæ diuersorum opiniones. Auicen. lib. 6. p. 3. ca. 20. multas citat sententias circa hoc. Aliqui enim corpus esse dicebant, alij substantiam spiritualem, alij formam substantialem, alij nihil horū, sed solùm apparentiam quandam solis in medio, sicut apparet res in speculo, nō tamen est aliquod ens in ipso medio.

Prima cōclusio habetur: non esse corpus. Prima rō ex Arist. Vt autem veritas huius rei constet, sit prima conclusio. Lumen nō est corpus. Probatur primò argumēto Arist. Si lumen esset corpus, vtiq; penetraretur cū corpore: at hoc est impossibile. Sequela autem patet: quia recipitur in corpore diaphano, quod est in potentia, & obscuratum, recipitur autem in qualibet parte, cum totus aer illuminetur.

Secunda ratio. Probatur secundo. Si corpus esset, vtique sine motu perceptibili non posset per tātam diffundi distantiam, at nullus apparet ipsius motus, ergo non est corpus.

Tertia ratio. Probatur tertio argumento Philoponi, Quia omnis motus naturalis inanimatorum, aut sursum, aut deorsum, aut circulariter fit: at nullus est luminis, quia vndiq; se ad omnē dimensionem diffundit, ergo, &c.

Quarta ratio. Præterea quarto. Si corpus est, vel est corruptibile, vel incorruptibile: sed neutrū esse pōt, nō ergo est corpus. Minor probatur. Primo, non est corruptibile, quia tunc ex eius corruptione aliquid generaretur, cū materia nō possit corrumpi. At nihil videtur generari ex luminis corruptione, & tñ appareret, cum sit tam immēsum corpus. Probatur, q̀ nec incorruptibile sit ita, vt sit cum luminoso semper. Nam de lumine lucernæ notum est id dici non posse, quod petit extincta lucerna.

Secunda cōclusio: Lumen esse non substantiam spiritualem. Secunda conclusio. Lumen non est substantia immaterialis, & spiritualis. Probatur primo. Omne spirituale, oculo corporeo est inuisibile, at lumen per se videtur.

Secunda ratio. Præterea secūdo. Spirituale est īcorruptibile: at lumē corrūpitur.

Tertia ratio. Præterea tertio. Corporeum nō pōt agere in incorporeū, quia corpus semper agit in materiā, & sic omnis

omnis effectus est in materia: at luminosum est corpus: non ergo faciet substantiā immaterialē, nisi ereet illā: quod impossibile est.

Tertia cōclusio Lumen est qualitas realis existens in medio.

Tertia conclusio. Lumē est qualitas realis existēs in medio. Hæc conclusio duo cōtinet. Alterum est, quòd lumen sit qualitas. Alterum, quod sit realis.

Prima pars probatur.

Prima pars scilicet quòd sit qualitas.

Primum probatur. Si enim non est substantia, erit accidens: si accidens, cùm sit actiuum (calefacit enim, & substantiā producit) erit qualitas. Nullum.n.accidens actiuum est, vt patet, nisi qualitas. Et in hoc conuincitur quarta sententia, quæ putabat lumen tantùm esse apparentiam: hoc autem esse non potest, cùm lumen faciat in hæc inferiora effectus reales: ergo lumen aliquod est in medio.

2. Pars. An lumē sit qualitas realis

Altera pars conclusionis est, ꝙ lumen sit qualitas realis. Sensus est, idest, nō est species lucis, per quam lux videtur. Aliqui enim putant lumē se habere ad lucem, sicut species coloris, qua color videtur, & vocant hoc lumen habere esse intentionale. Huius sentētiæ fuit Sco. 2.Sent.d. 13.q.vnica Aegid.etiam, & Caiet. Thien. in præsenti.

Prima opinio Scoti &c. qđ sint species intentionales lucis.

Primar ̄ huius opinionis, qđ sit species lucis

Probāt: quia aliter nō posset recipi in oculo, sicut color non pōt recipi ī oculo, nisi coloris species.

Secundò

Pręterea, quia aliter non diffunderet in instanti per medium.

opinio D. Thomæ tenēda, quòd

Oppositum tenemus cū S.Tho. in præsenti, &.1.par.quæst.67.ar. 3.& Alberto, & Philopo. & alijs, quòd lumen habet esse reale.i.nō est species, per quā videtur color.

Lumen sit realis qualitas.

Prima ratio.

Et probatur primò: quia species obiecti nō est sensibilis: nō enim species coloris videtur, nec odoris gustatur, sed est id, quo obiectum sentitur: at lumen per se videtur: ergo non est species lucis habens esse intentionale.

Secunda ratio.

Præterea secundò. Species intētionales non alterant realiter subiectum alteratione corruptiua, sed solùm sensitiua: at lumen alterat: calefacit enim & producit substantiam: non ergo est dicendum esse lucis speciē intētionalē.

Tertia ratio.

Præterea: species non denominant medium: non enim species coloris denominant aerē: at lumē nominat: dicitur.n.aer illuminatus. Hęc sunt argumenta S. Tho. quæ frustra conatꝰ soluere Aegid.

Quarta ratio.

Et est aliud argumentū. Si lumē esset species, non indigeret specie alia, vt videretur: at lumen indiget specie alia: non enim lumē, quod est in medio solari, videtur ab oculo in tenebris, nisi per speciem à lumine distinctam.

Habes ergo, quòd lumen est aliqua qualitas realis producta à luce, quæ est in corpore luminoso. & ꝙ lux non videtur per lumen, vt per speciem: sed lux habet aliā speciē distinctam, per quam videtur: similiter & lumē aliā distīctā.

Cōfirmatur ratio

Et hoc maximè cōfirmatur. Si in memoriā reuoces, quod species non sunt formarum, sed ipsorum compositorum: species enim non

est coloris, sed colorati. Ita si lumen esset species lucis, esset ipsius lucidi, & luminosi: quod est falsum. Nam tunc per lumen refractum, & reflexum à quocunq; loco, viderem Solem, sicut in speculo: quod tamen est falsum. estque hoc notatu dignum.

Ad primũ argumẽtũ primæ opinionis. Nec argumenta duo in oppositũ quicquam valent. Ad primum dico, quòd lumẽ recipitur in oculo, non quia oculus, sed quia diaphanũ, & ita receptum lumen in ipso sensorio non videtur, quòd si oculis clausis, lumen, & fulgur apparet, illud non est in potentia vel sensorio, sed in palpebra vel in cornea tunica, vel albugineo humore.

Ad secundum. Ad secundum respondeo, quòd diffunditur in instanti nõ eadem causa, sed quia contrario caret, vt post dicemus.

Dubiũ secũdũ, an lux & lumen specie differant. Alterum dubium esse potest hic An lux, & lumen specie differãt. Illi, qui dicunt lumẽ esse lucis speciem, consequẽter dicunt differre specie, sicut color & ipsius species differunt specie.

Prima opinio, differunt; vt species à reali qualitate. Aliqui Perspectiui dicunt quidem lumen esse qualitatem realẽ lucis effectum, differre tamen à luce ipsa specie, vt sint duæ qualitates specie differentes, & lux est causa luminis.

Secunda opinio, et differũt, sed vt duæ reales qualitates. Id aũt probat: Quia lumẽ est in diaphano, at lux est in opaco corpore, quale est luminosum.

Præterea: Lux est permanens in subiecto, at lumen non, nisi præsente luminoso.

Primo, quare distinguntur realiter. Præterea luce corpus videtur in superficie, at lumen in profundo etiam recipitur.

Tertio, Sancto ratio. Respondet tñ cum Sancto Thoma, Alber. & communi sententia Perspectiuorum: ꝙ lux & lumen non differunt specie, sed subiecto. lux.n. & lumen, vt dicit S. Tho. se habent sicut calor in igne, & calor productus in medio. In igne enim est, vt in causa, & permanenter, quia est proprius igni, in medio, vt in effectu, & non permanenter. Ita lumen in proprio subiecto lux est, quã Perspectiui primariam vocant, in medio autem lumen dicitur, & vocant Perspectiui lucem secundariam.

Secunda ratio. Præterea. Lumẽ in proprio subiecto aliquando opacitatem aliquã habet, & tunc producit extra se lumen, vt est in Sole, & aliquibus mixtis, aliquando non habet, & non producitur lumen, nec videtur, vt lux ignis, quæ cum non splendeat, lumẽ dici solet, vt lux non sit aliud, quàm lumen quoddam opacium, non ita vt in colorem degeneret.

Confirmatur. Hoc mihi etiam persuadeo. Nã stellæ, & Planetæ lucẽ habent, & tamen constat esse illam lucẽ maiori exparte lumen Solis, nõ ergo lux, & lumen differunt specie.

Ad primũ rationem contrariorum. Ad primum in oppositum dico, quod lucentia diaphaneitatẽ habent, quanuis non tantam, quantã illuminata.

Ad secundum. Ad secundũ respõdeo, ꝙ illud non

nõn colligit ſpecificam diſtinctio nẽ,ſicut in calore ignis, & eo,qui ab igne producitur, quorum alter eſt manens, alter non, nec ideo ta men ſpecie differunt.

Ad tertium.

Ad tertium reſpondeo,quòd lucẽtia etiam in profundo apparẽt, licet non ſecũdùm omnes partes. Dico etiam ſecundò,ꝙ id non eſt neceſſarium,nam etiam lumen re ciptiur in ſuperficie corporum opacorum,nec ob id in profundo apparẽt:ſunt ergo eiuſdẽ ſpeciei.

Nota ex Alberto diſtictionem inter lucem, lumen, radiũ,ſplendorem.

Vbi nota ex Alberto diſtinctionem inter iſta quatuor, Lucẽ,Lumẽ,Radiũ,Splendorẽ: ſunt enim idem ſpecie, Lux vt eſt in cauſa, Lumen vt in medio, Radius vt à lucido corpore ſecũdùm rectum procedit: Splẽdor eſt lumẽ,quod ab aliquo corpore reflectitur, in quod corpus lumẽ à lucido rectè protenditur. Ex his manet principalis quæſtio determinata.

Ad Argumenta initio quæſtionis poſita.

Supereſt,vt argumẽta ſoluam⁹. Ad illud Ariſt.dico, quòd id dixit ex mente Democriti. Solet enim aliquando in illis quæſtionibus adhibere reſponſiones,ſuppoſita vulgari doctrina:quanquã eo loco ſtatim veram aliam ſubiunxit reſponſionem: quia in die Intellectus eſt multũ diſtractus actionibus proprijs, & aliorũ ſenſuum,nec vacat tantum auditui: at in nocte alijs quieſcẽtibus,magis auditui vacat. Prima etiã ſolutio ex parte aeris vera eſt:nam ſonus multiplicatur cum aeris circũlationibus& motu,quæ ſeſe impediunt inuicem,& conſequenti ſonum,quem deferebant.

Ad primum ex Ariſtotele.

Ad ſecundum.

Ad ſecũdum negãda eſt minor. Non enim lumẽ mouetur per ſe: moueri enim accidit,cum aliquid vnum modo in vno ſitu,modò in alio eſt:at non ſic lumen:nõ enim pars luminis, quæ erat in hac parte aeris, poſtea eſt in altera: ſed moueri videtur, quia paulatim corrũpitur, vt cũ calor qui erat extẽſus per aliquod lignũ, paulatim corrumpitur ſecũdũ partes ligni, dicitur moueri. Et lignum etiam accenſum,ſi paulatim,& ſecundũ partes extinguatur, facit apparere colorem, & ignis formãt moueri,quę non mouetur.

Similiter etiã eſt cum paulatim producitur:videturenim moueri. Sic ergo lumẽ, cũ paulatim accedere vel recedere videtur, accedẽte vel recedẽte luminoſo,videtur moueri,ſed nõ mouetur,ſed fit ꝓductio,vel deſtructio partium variarum luminis:eſt enim facillimæ corruptionis, & generationis lumen,cum pendeat ex preſentia luminoſi.

Obiectio.

Dices:Quomodo,ſi hoc ita eſt, lumen dicitur in inſtãti produci, cum paulatim producatur, & corrumpatur?

Nota lumen tribus modis p accidens ſucceſsiue ꝓduci.

Reſpondeo,quòd lumen aliquo modo ſucceſsiuè producitur,aliquo modo in inſtanti. Primò ſucceſsiuè poteſt produci, quantum ad intẽtionẽ per accidẽs,vt ſi opponatur Soli aliqua nubes denſa, emittet lumẽ remiſſũ verſus nos:

si autẽ paulatim, & succeßiuè ratione fiat, succeßiuè etiã intendetur lumen. Secundò succeßiuè etiam producitur lumen quantũ ad extensionem per accidẽs: vt si sit aliquod opacum obiectum luminoso impediens, quominus luminosum per illud spatium diffundat lumen: tunc si succeßiuè retrahatur opacum, succeßiuè lumen se diffundit, sed per accidẽs. Tertiò etiam ratione luminosi, quod succeßiuè applicatur ad partes spacij, producitur lumen succeßiuè. De his modis nõ loquitur Arist.

Quomodo in instanti producat lumen, & lux. At per se lumen in instanti diffunditur: hoc est, luminosum, remoto alio impedimẽto, cõstitutũ in aliquo situ, diffundit lumen in instanti per illud medium, quod potest illuminare, & non succeßiuè. Ratio autẽ est: quia illud mediũ, in quod potest, est in vltima dispositione ad recipiendũ lumẽ: quia lumen non habet contrariũ, quod expellat.

Nota. Hìc tamen nota, quòd quanuis Sol, vel luminosum diffundat suũ lumen simul per totum medium, dicitur tamen per partes proprinquas illuminare remotas: ꝙ non debes intelligere sic. quòd illuminet priꝰ aliquas partes, & hæ alia actione illuminẽt alias: hoc enim totum non esset in instanti: sed quia non illuminaret remotas nisi illuminaret propinquas: ob id dicitur per has illuminare illas, omnes tamẽ à Sole vnica actione illuminantur: sicut quis producit subiectũ, producit simul paßiones vnica actione, tamẽ per subiectũ producit paßiones, id est, quia subiectũ producit, paßiones producit. Similiter qui mouet vnũ extremũ ligni, mouet totum lignũ simul, quanuis longum, dicitur tamen per quasdam partes mouere alias. Ita de lumine. Per hæc patet solutio argumenti secundi.

Ad tertium. Ad tertiũ respõdeo, ꝙ illa propositio est valde difficilis apud Perspectiuos, nec putatur demõstrata, lege Vitellio. lib. 2. prop. 39.

Dico ergo cum aliquibus eorũ, ꝙ rotunditas ista luminis prouenit à Solis rotunditate: si. n. opacũ sit prope foramen, tunc sit lumen ad foraminis figurã: quia omnes Solis partes non possunt agere in illud: at cùm est ad mediocrem distantiam, Sol secundũ omnes partes opponitur opaco, facitq; lumẽ rotundum. Probant autem: quia cùm aliqua Solis pars est eclipsata, non facit rotundas figuras, sed nauiculares.

Dubium. Solutio. Sed dubium est: nã similes figuræ fiunt ex reuerberatione speculi in parietem. Forsitan id etiam prouenit ex radijs incidentibus à toto Sole supra speculum.

Quicquid sit, à causa externa rotundum fit lumen, non autẽ per se: atque ideo corpus non, est.

Ad quartum. Ad quartũ dico, ꝙ ratione subiecti habet trinam dimensionẽ, sicut calor, albedo & aliud accidens.

Ad quintum. Ad quintũ respondeo, ꝙ dicitur procedere, non quia moueatur, sed

ſed quia producitur à Sole, ſicut calor dicitur procedere ab igne.

Ad. 6. Ad ſextum reſpondeo, ꝙ ſunt illa vocabula ſecundùm ſimilitudinem dicta. Vbi nota, quod radius dicitur reflecti, quando lumen productũ ſupra aliquod corpus ſecũdùm aliquãm lineã, producit lumẽ verſus eãdẽ lineã, ſeu verſus eundẽ locũ, quãuis nõ per eandem lineam, ſed non eſt idem lumen cadens, & reflexum.

Nota

Diſſolui tur problema. Sit exemplũ, quo ſoluitur problema quoddam, quare cum manè lumen Solis citò, & ante debitum tempus apparet, ſignum eſt pluuiæ. Reſpõdeo, quòd illud lumen non prouenit à Sole directè ſed antequàm aſcendat orizontẽ, illuminat nubem opacã, quæ lumen ad nos reflectit, ſicut à ſpeculo reflectitur lumen in parietem ad vmbrã poſitũ. Tale igitur intẽpeſtiuũ lumẽ indicat pluuias: qa indicat eſſe nubes, quæ Solis calore aduentante, reſoluentur.

Nota quid ſit refrangi lumẽ, explicatur ſimili de ſpecierũ refractione & aliud ſoluitur problema. Lumen autẽ refrangi ſolet, ſeu dicitur, cùm multiplicatur, & tẽdit per aliam viam, per quam nõ tenderet, niſi aliquid occurreret. V.g. ſit in ſcutella nummus argẽteus, ponatur aliquis ad diſtãtiã, in qua nõ videat nummum illũ: ſi ſcutella impleatur aqua, tunc apparebit nummus in aquæ ſuperficie. Cuius cauſa eſt, quia ratione aquæ ſpecies, quę ſunt ſicut lumen, cùm perueniunt ad ſuperficiem, alia via tendunt in oculũ: diuertunt enim à perpendiculari, vt dicunt perſpectiui. Iſta tamen in præſenti exactè diſcuti, aut explicari non valent, nec expedit: ſunt enim purè perſpectiua. ſat ſit terminos intelligere & rem aliqua ex parte cognoſcere.

Ad. 7. 1. Opinio quid differãt ſpecie lumen ſuperius, & iſtoru inferiorũ. Circa ſeptimum argumentum dubium eſt, an diuerſa lumina diſtinguantur ſpecie. Opinio autẽ plurium eſt, quod lumẽ inferius, & ſuperius ſpecie diſtinguantur: vt lumen Solis, & lumen ignis, & lucernæ: & hoc tenet Alb. in ſumma: quia lumen Solis non eſt miſcibile: lumen autem inferius miſcibile eſt. Et hoc mihi videtur probabilius, quanuis alibi diſputandum eſt.

Solutio iuxta hãc opinionẽ. Et ſecundùm hoc, facile eſt reſpondere ad argumentum, quod illa duo lumina non miſcentur, quanuis qualitates ſint: quia diuerſæ ſunt ſpeciei.

De luminibus iſtorum inferiorũ, an miſceantur inter ſe. Lumina autem inferiora ſunt eiuſdem ſpeciei inter ſe, vt lumina duarum lucernarum. Et de his eſt dubium, an miſceantur in ſubiecto vno: hoc eſt dicere, an ſicut cùm applicatur ignis alicui temperate calido, ipſum calefacit intendendo calorem illum, ita, vt vnus ſit calor, & non duos ſicut albedo, & dulcedo, ita ſit in luminibus.

Vera ſolutio etiã ſi non differãt ſpecie, nec miſceantur. Dico igitur primo ad argumẽtum, quod quanuis dicamus eſſe eiuſdem ſpeciei, & non miſceri, non ob id ſequitur eſſe corpora. Nam accidentia, quæ à cauſa efficienti dependẽt, licet ſolo nume-

rò differant, nihil prohibet esse simul impermista, sicut de specie bus ipsis intētionalibus verū est: eiusdem enim speciei multæ simul sunt in oculo, & in medio, & in sensu interiori: nō igitur argumentum quicquam probat.

Dubium an misceantur lumina.

At circa rem ipsam, an misceātur, necne, communis est sentētia Perspectiuorū, quòd non misceātur, quàm multi communiter sequuntur, moti illo argumēto de duabus vmbris, & etiā alio argumento: quia duæ lucernæ æquè intensæ non intendunt lumen in medio, ferè quòd hoc tanquā demonstratum accipiunt.

1. Opinio philosophorum perspectiuorū non misceri lumina. *Prima ratio eorum* *secūda ratio.*

Mihi verò probabile videtur sic esse, & cōgruè sustineri posse: tamen argumenta nihil concludunt, imo oppositum probant: propterea probabilius puto, ipsa misceri.

Altera opinio misceri lumina.

Pro solutione igitur argumētorū illorū, oportet explicare causam, quare duæ vmbræ fiant, vno opaco posito ante duas lucernas.

Solutio argumentorum primæ opinionis.

Aduerte igitur primo, quod luminosum nō illuminat medium lumine primo, nisi quod ei rectè opponitur: vnde quando opacū obijcitur luminoso, totum illud medium manet absq; in lumine, quod linea recta non potest attingere, illudque est vmbra. Vnde semper fit vmbra in illo spacio, quod est rectum, inter quod, & luminosum, mediat opacum: tunc n. opacū impedit, quominus lumi nosum possit illuminare. Vnde etiam fit, vt variato luminoso per se, vel opaco per se, mutetur vmbra, quia mutatur oppositio recta.

Cur vno posito opaco ex duabus lucernis duæ appareant vmbræ. *1. Fundamentum.*

Aduerte iterū, quod vmbra nō aliud est, quàm carentia luminis in spatio contiguo habēti lumē: Cùm enim in aliquo spatio lumē est, in alio autem illi coniuncto non tūc in hoc vmbra apparet.

2. Fundamentum.

Nota etiam, quod non solùm vmbra est priuatio luminis, sed priuatio maioris luminis. Vnde minus luminosum in præsentia maioris luminis, vmbra est, quod experientia comperitur. Sit aliqua lucerna remissa noctu illuminās aliqua duo spatia: ponatur alia lucerna intensior, illuminans partē vnam spatij, tunc illa altera pars apparebit vmbra in præsentia alterius magis illuminatæ.

Nota.

Aduerte tertio, quod duo luminosa plus illuminant aliquod spatium, quàm vnum, si æqualia sint: nam quibusdam partibus melius applicatur vnum, quam alterum, & partes propinquiores magis illuminantur.

3. Fundamentum.

Ex his sequitur causa, quare duæ appareāt vmbræ duobus luminosis positis insitibus oppositis ad opacū vnū. Per primū enim fundamentum, lumen vnius luminosi non peruenit ad spatium rectū sibi post opacum, ad reliquū autem peruenit: & lumen alterius non peruenit ad aliud spatiū sibi oppositum, ad reliquum peruenit. Relinquūtur ergo duo spatia, quæ non illuminētur nisi ab vno lumi-

Redditur causa cur duæ appareant vmbræ.

luminosa singula, illaq; sunt vmbræ: quia sunt minus illuminata, quàm reliquæ partes spatij, quæ sunt magis illuminatæ: quia à pluribus luminosis lumē participāt, & ista est causa. Vnde potius colligitur illa lumina misceri: non enim in partibus, in quibus vtraque sunt: esset lumen intensius, nisi se miscerent.

Ex his colligitur misceri lumina

Ad. 2. argumentum primæ opinionis.

1. Solutio

Secundum autem argumentum eorum nihil valet. Non enim est bona consequentia: quāuis enim non intenderent se mutuò, non ideo sequitur: quòd non se miscerent: nā id fieret, quia debilius nō agit in fortius, vel in æquale: vt calidum vt quatuor, non calefacit magis calidum aliud, vt quatuor.

2. Solutio.

Dico etiam, quòd lumina æqualia se mutuò intendunt: aliter. n. non fierent duæ vmbræ ex duobus luminosis: idcirco enim fiūt, vt diximus, quòd partes quædam magis illuminatæ sunt à duobus luminosis: nec est simile de calore & de lumine.

His non obstantibus, vt probabile valde defendi potest lumina omnia esse eiusdem speciei, & lumina non misceri, quanuis mihi probabilius est esse eiusdem speciei, & misceri in medio, vt dixi.

Ad. 8.

1. Opinio lumē esse accidēs, & non in subiecto.

Reijcitur 1. opinio

Ad vltimum argumentum varie respondetur. Aliqui putāt, lumen non esse in subiecto, esse tamen accidēs, quia dependet in cōseruari à causa efficienti.

Hæc sententia est improbabilis valde; quia in hoc consistit natura & essentia accidētis, quod apta ad inhærendum sit, quo ablato, substantia erit. 1. 2.

Et nihil facit illa dependētia à causa efficiente; multo enim magis omnia dependent à Deo in cōseruando, non tamen sunt substātiæ ipsæ accidentia.

2. Opinio esse accidens qđ migrat de subiecto, in subiectum.

Alij dicunt, quod sit accidēs migrans de subiecto in subiectum.

Reijcitur 2. opinio.

Sed hoc licèt sit magis probabile, tamen non mihi placet. Nā dependentia accidētia subiecto maior est, quàm locati à loco: 1. nec potest esse vnum in multis subiectis primis, sicut locatum vnum in locis. 2.

Et præterea tunc lumen Solis esset incorruptibile, quia simul recederet cū Sole migrās per varia subiecta; quod tamen falsum est.

3. Opinio cōmunis.

Dico ergo cum cōmuni sententia, quòd sicut in igne fit circa calorē, ita in luminoso circa lumē. Cùm enim ignis calefacit aerem, si ventus flat, tunc nouo aere succedente nouus inducitur calor, & corrumpitur alter, recedente alio aere. Sic in lumine nouum & nouum producitur succedēte aere, & aliud corrumpitur.

Vnicum autem est discrimen quòd calor tempore producitur & corrumpitur; at lumen in instāti; ob id radius fixus apparet, & per hoc patet huius quæstionis resolutio, in qua aliqua de luminis natura & essentia, quantum satis erat, disputatum.

Quæstio, An visio fiat per extramissionem, an per intus susceptionem, differtur recitatis solũ opinionibus.

Hic se offerebat quæstio, an visio fiat per extramissionem, vel per intus susceptionem, quę fuit controuersia inter Aristotelem, & Platonem: nos tamen eam disferimus in capite secũdo de sens. vbi Aristoteles illic eã disputat, solum sententias explicabimus.

1. Opinio Platonis.

Plato credidit esse in oculo lumen innatum quoddã, quo emisso ab oculo in obiectũ, ipsum percipimus: quod lumen cõiũgitur, & iuuatur à lumine externo.

2. Opinio Aristo.

Aristoteles non negat esse lumen in oculo aliquod, & aliquando in medium extramitti, vt apparet in oculo cati; tamen negat id esse necessarium ad visionem, sed semper lumẽ est ex parte medij, quod potest esse externũ: at obiectũ immutat, potentiã imprimendo species, quæ necessariæ sunt: & sic visio fit ꝑ receptionẽ.

CAPVT. VIII.

Nũnc autem primùm de sono.

TEXT. 77.

De auditu. Quod iã sit de auditu agẽdum tanquam de nobiliori sẽsu, post visum.

MEritò post visum, de auditu tractat: est enim hic sensus immaterialior, & nobilior, vt eius cognitio manifestat: non enim fit interuenientibus qualitatibus primis, quæ naturalissimæ sunt. Hoc autem in alijs fit. Non enim alij sensus percipiunt obiecta, nisi aliqua secundũ has facta alteratione. Est etiã auditus immaterialior: quia plurium contrariorum simul est magis perceptiuus. Hoc enim sensu harmonias, quæ plurium concentus sunt vocum, percipimus: anteponit ergo auditum tanquã digniorem.

Not.

Non enim hic obseruat naturæ ordinẽ. Si enim præposterus debat esse, vt à tactu inciperem', id, quod Auicen. fecit, sed ordinem perfectionis & dignitatis sequitur.

Declaratur ...

Incipit ergo ab ipsius obiecto: sicut. n. à colore in capite de visu, sic à sono in præsenti exorditur.

Differentia coloris & soni ...

Est autem notanda differentia inter colorẽ & sonũ. Color enim est in re colorata, sicut ipsius act9 & cũ ipsa permanet ante, & post visionem: At sonus non est in corpore, quod sonat, sed extra ipsum: nec est semper cum ipso, nisi cũ auditur, vel audiri potest, si auditus adsit.

Secundo, ...

Vnde dicitur res colorata vnó modo tantùm, sed scilicet quę colorem actu habet: at res sonora dupliciter dicitur, vel potentia, quia sonum efficere potest: vel actu, quia sonum facit.

Duplex sonus ...

Ad hoc igitur ostẽdendũ Arist. distinguit sonum, in sonum actu, & sonum potentia: quod idẽ est, ac si dicat, quędã esse sonora, quia actú habent sonum: quædã, quia habere possunt.

Quæ corpora sonum facere, alia non ita.

Quòd autem quædam dicãtur sonora, quia sonum actu possunt facere, probat ex distinctione vulgari corporũ. Quædam enim non possunt facere sonum, vt spõgia, & mol-

& mollia: quædam possunt facere, vt læuia, & dura: nō est autem aliud esse sonatiua potentia, quā posse facere sonū actu in medio.

Fit autem secundum actum sonus.
TEXT. 78.

Quid sit sonus actu, & quotuplex. QVia sonorum potentia ordinem habet ad sonū actu, sicut quod actu sonat: aggreditur explicare, quid sonus actu sit, & quotuplex.

Tria principia esse necessaria ad sonū actu. Constituit autē tria principia esse necessaria ad sonū actu. Duo corpora ad se ordinem habentia, & medium: quod ratione manifestat. Sonus est ex aliqua percussione: sed percussio nō fit, nisi sit, quod verberat, & quod verberatur: ergo ad sonum sunt talia corpora necessaria.

Vlterius: percussio non fit, nisi localiter moto vno illorum corporum ad alterum: sed talis latio indiget medio: ergo ad sonū tria corpora conueniunt.

Obiectio. Solutio. Quòd si obijcias, aliquādo sonū fieri aere percusso virga Respondeo, quòd tunc aer habet rationes duorum corporū, & medij, & per cussi secundū diuersas sui partes.

De illis principijs seu causis soni particularis actu et potentia. Constitutis his soni causis, quę & quales sint particulariter explicat: & primùm docet, qualia debēt esse corpora quæ se percutiūt: ponitq; aliquas conditiones.

Qualia debeant esse corpora, quæ sonū efficiant. 1. Conditio. Prima est, vt sint dura: sic enim poterunt mutuò resistere &, aerē interceptum ferire. Vnde mollia corpora non faciunt sonum: vt si lana lanam percutiat.

Secunda. Secundo, quod sint læuia & superficierum habentiū partes planas, & non surpereminentes: sic enim aer interceptus, & percussus totus simul percutietur, sonumque faciet.

Tertia. Tertio, quod sint concaua: nam ratione concauitatis aer interceptus, & percussus, no poterit egredi, & sic partes corporis multipliciter percutiet, fietque sonus longus: vt accidit in tinnitu, qui superest post sonum campanæ.

Nota. Notandum vero ꝙ ista conditio, non est necessaria ad sonū simpliciter, sed ad perfectum sonū.

Quarta. In textu sequenti ponitur alia conditio, quarta, & necessaria. ꝙ illa corpora percutiant se velociter: quod ibi dicemus.

An plus auditur in aere.
TEXT. 79.

De medio, ī quo fit sonus. Quale sit hoc medium. QVale sit medium in sono, explicat, dicens: quòd audiuimus in aere, & in aqua existentes: non tamen putandum est aerem, vel aquam esse dominos, id est, primas causas soni: non enim sunt, nisi corpora dura se mutuo percutiant ad aerem.

Nota. Vbi manifestat, quod aer est medium corpus inter corpora percutientia se, ex quibus fit sonus, licèt talis sonus effectus posit deferri ad auditum existentem siue in aqua, siue in aere: quod postea examinabitur.

4. Conditio corporū, quæ sonū edūt. Statim adijcit quartam prædictam conditionem, quod corpora velociter se percutiant ad hoc, quod

quod aer nõ egrediatur antequā percutiatur: huius.n.percussio, sonus est. Vnde si paulatim corpora congrediantur, aer dilabitur, nullusque fit sonus: quod si citò se percutiunt, aer non potest ita citò labi: ob id resistit, & propter resistentiam percutitur.

Exēplū. Ponit exēplū eorū, qui multos lapides simul cõiūctos proijciũt, ac virga velocissimè mota percutiũt cumulũ, antequā dissoluātur: velocitas.n.præuenit separationē lapidum: ita debet esse cita motio corporum effectiuorum soni.

De sono reflexo, qui Echo dicitur. Quomodo fiat.

Echo autem fit, quando ab aere.

T E X T. 80.

QVomodo sonus directus, & simplex fiat, docuit; nũc quõ etiā sonus reflexus fiat, qui dicitur Echo docet: dicitq́ talē sonum fieri hoc modo. Sonus.n.qui in aere taliter moto consistit, fertur per spatium aliquod: accidit ergo, quòd aliquod occurrat corpus prohibēs ipsum dilatari vlterius, iterũ son' regreditur per idē spatiũ, aere ipso, in quo sonus est, repulso. Vocat vas locũ cõtinētē.

Nota. Exemplo declaratur. Ponit exēplū de sphæra, id est, circulis in aqua factis. Aliquando enim in la lacũ lapidē inijcimus, qui iniectus in aqua sibi propinqua circulum facit; & hic vlterius alium se maiorem, & iste alium donec cessante tali motu ex ripæ vel lapidis vel alterius aquæ occursu, alij regrediũtur circuli per idem spacium. Sic iudicandũ est de aere moto, in quo sonus est.

Dicit aũt, quòd semper fit Echô cùm sonus desinit, quāuis nõ semper percipiatur. Sicut posito corpore ad radios Solis, reflectitur lumen semper ad vmbram, quanuis non semper sensibiliter, ita vt in illa vmbra faciat aliam vmbram.

Hoc enim modo speculum, & aqua reflectit lumen in muro, vt vmbram aliam faciat, quia multũ luminis reflectunt.

Alia tamen reflectũt quidem, sed nõ distinguitur ab vmbra præcedenti. Quòd autem corpora reflectant lumen, probat; quia aliter essent tenebræ puræ, vbi solis radij directi non sunt; quod falsum est.

Vacuum autem rectè dicitur.

T E X T. 81.

LAudat Antiquos ad confirmationem suæ opinionis, q aerem soni authorem faciebāt, nõ ita, vt esset prima causa, sed vt medium quoddam, & id quod ex percussione corporum sonum facit.

Antiqui autē dabant vacuo sonum, per vacuũ intelligētes aerē, quanuis re vera non sit vacuum.

Explicat autē, quomodo se debeat habere aer iste. Debet esse vnus, & cõtinuus, id est, nõ debet in multas particulas dissecari; sic enim non faciet sonũ, sed aliqua simul tota pars percussa moueri; sic enim sonum causabit.

Vnde, cùm corpora nõ sunt plana, nõ faciũt percussa sonũ; quia diuidunt & separant aerē in multas

tas

tas particulas: at cùm læuia sunt, vnã habẽt superficiẽ, ratione cuiꝰ aer simul percutitur, & talis tota pars simul percussa mouetur, ac sonũ facit, auditumq; immutat.

Sonatiuum igitur est, quod motiuum.

TEX. 82.

De sonatiuo seu sonoro corpore, quid sit

DE sono, ipsiusque principijs egit: nunc de sonatiuo agit, quod à sono dicitur: ac primò qd sonatiuũ sit explicat, dicẽs, sonatiuũ esse, quod potest mouere aerem cõtinuũ vsq; ad auditum.

Obiectio Aristo. Solutio.

Dices fortassi: quomodo aer hic exterior cõtinuus est auditui? Respondet, auditum esse connaturalem aeri, id est, habere quendam aerem internum, & naturalem, cũ quo iste exterior continuus est. Habet enim, vt dicemus postea, auditus ante se foramẽ quoddam in caluaria, quo detinetur aer quidam semper, nec ab eo recedit: qui aer ex vna parte est cõtiguus cum tunica auditus, quæ dicitur miringa: ex altera parte continuus est cum aere exteriore. Vnde moto exteriore, mouetur interior, & hic mouet potentiã, sitque auditio.

Nota aerem esse aud. tu animalis inclusum

Ex quo fit, quòd non quacunq; parte animal audit, nec aer transit faciendo auditionem, sed solũ illa parte, qua talis cõtinetur aer, animatum audit: sicut etiam animal nõ videt parte quacunq;, nec pupilla, id est, oculus, sed qua parte habet, & cõtinet humorẽ christallinũ. Est igitur sonatiuũ, quod aerem vsque ad auditũ continuũ mouere potest.

Per se igitur insonus est aer.

TEX. 83.

Dubium Quo hic auditus aer sonũ recipiat, & sit cõnaturalis

QValiter se hic connaturalis aer habeat, explicat, respondens cuidam dubio. Posses enim dubitare, quomodo hic aer possit sonũ recipere, cùm aer sit facilè dissipabilis, & labilis, atque ob id non receptiuus soni.

Solutio. Aristo.

Respõdet, id ita esse: at cùm aer habet aliquod corpus prohibens ipsum dissipari, & labi, tunc sonũ habet: atque ob id sunt duo corpora, quæ intercipiẽtia aerem, citoq̃ue percussa faciunt sonum.

Similiter aer iste connaturalis, inclusus est, ac immobilis, id est, non dissipabilis, nec locum relinquẽs, vt exponit Themistius: ob idq; sonum recipit: imò sonos oẽs cũ semper interceptus habeatur.

Quòd sit connaturalis aer, probatur 1. Ratio.

Probat autem, quòd iste connaturalis aer semper adsit illic, nec locũ mutet: quia contingit existẽtes in ipsis aquis audire, qa aqua non intrat locum, vbi aer est, imò nec ingreditur anfractus aurim quòd si intraret ita, vt aer ille expelleretur, vel miringa lædetur, non audiremus: sicut nec læsa pupilla videre contingit, & hoc etiã argumento ostẽditur, talem aerẽ connaturalem esse in auditu.

Sed & signum audiendi, aut non.

TEX. 84.

2. Ratio.

ALtero signo ostẽdit, aerẽ talẽ esse, quia ad dignoscẽdũ auditum vigere, vtimur hoc signo cùm sonat auris, sicut cornu; quod

quod fit, si digito aurem præmanus, vel aliquis vapor illum excitet aerem: tunc enim aer motus sonum facit.

Nota. 1. Quamuis talis motus non sit aeri proprius, sed ab extrinseco: nullus enim ei motus, nec sonus illic proprius est. Cùm ergo aliquādo audiamus sine aere exteriori, putarunt ob id Antiqui in vacuo audire posse, existēte aliquo sonante: hoc enim aere connaturali sentimus.

Vtrum autem sonat id.

TEXT. 85.

Dubiū à quo sonus procedat an à corpore percutiente, an à percusso. QVid sonatiuū sit, explicuit, nunc dubium quoddam soluit. Est autem dubium. Cùm duo sint corpora, ex quibus sonus videtur procedere, idest, quod percutit, & quod percutitur: dubium est, vtrum dicatur sonatiuum, & sonare.

Solutio Aristotelis, ab vtroque fieri. Respondet, quod vtrunque, licet non eodem modo. Et dat huius causam, & rationem. Si enim sonus esset ille motu quo se illa duo corpora percutiunt, tunc non sonaret vtrunque: quia vnum percutit, alterum percutitur: at sonare agere est.

Nota. Sed sonus nō est ille motus, sed alius scilicet motus resilientiæ, quo aer mouetur ex corporū illorum percussione.

Cùm igitur sonus sit in motu, quo corpora resilientia mouētur à leuibus corporibus inuicem motis, & respectu talis motus, vtrunque corpus, quod percutit, & quod percutitur, agat, vtrunque dicetur sonare.

Statim subdit, qualia sint corpora, quæ se percutere debent, qđ iam superius diximus. Et attēde, quod non repetit inutiliter: nam superius posuit illas conditiones in illis corporibus, vt sonorū causa sunt, hic autem, vt sonatiua denominentur. *Repetit qualia sint corpora, ...*

Differentiæ autem sonantiæ.

TEX. 86.

DEfinierat, quid sonatiuum sit: nunc ipsius differentias & species tradere vult. Est enim vnum sonatiuum acutum, alterum graue. Differentias autē has notificari dicit per ipsos sonos actu: nisi enim actu sonēt, nō dignoscūtur. Ponitque exemplum, Sicut colores absque lumine non cognoscūtur. Et attende, quod comparatio non in omnibus tenet, sed in hoc, quod sicut visus non percipit colores sine lumine, ita auditus non percipit sonabilia sine sono actu. *Differentiæ ... acutum ... graue ... nus ...*

Cætera autē dissimilia sunt. Lumen enim non est, nisi ex parte medij, at sonus est ex parte obiecti; sentimus enim, & audimus corpora sonantia, & ipsorum differentias.

Hæc autem dicuntur secundū translationē.

EXplicat, quid sit sonans acutū, quid graue, dicens, quòd sumuntur istæ differentiæ per analogiam ad acutū, & obtusum in tactu. Est ergo sonans acutum, quod in pauco tempore multùm mouet auditum: vnde velox dicitur. *Quid acutum et graue.*

tur. Graue autem, quod multo tẽ pore paucum mouet: ob id tardũ dicitur, non quòd tardum & velox ſint ipſum acutum, & graue, ſed ſunt cauſa, quod acutum, & graue ſic moueant auditum.

Nota ex D. Tho. S. Thom. notat hic, quod ſicut motus nõ eſt ſonus, ſed ſoni cauſa: ſic nec velox, & tardum, qui in motu ſunt acutum, & graue, ſed acuti, & grauis cauſæ ſunt.

Nota cauſam, cur ſonus ſit acutus vel grauis. Aduerte tamen, quod cauſa quare ſonus acutus ſit, aut grauis, eſt copia, aut paucitas aeris. Vnde ſect. 19. Problem. quæſt. 37. petẽs cauſam harum differentiarum, dicit, ſonum acutum fieri ex aeris percuſsi inopia, grauem autẽ ex copia. Ac eadem ſect. quæſt. 11. dixit vocum extreminates eſſe acutas, quia paucitas eſt aeris in fine percuſsionis.

Experientia oſtenditur. Et hoc comperimus in chordis ſeu fidibus, quæ dum intenſiores ſunt, acutiorem faciũt, quia parũ aeris percutiunt: fides autem, ſiue cordæ faciunt ſonum, ſicut virga aerem percutiens: mota enim ad vnum latus ſecum fert aerem, qui ex citiſsimo regreſſu chordæ percutitur, cùm non poſsit tam cito labi. Hæc ergo eſt cauſa acuti, vel grauis ſoni.

Cur acutum velocius moueat ſenſum quã graue. Et ex hoc ſequitur effect⁹, quod velocius acutũ moueat ſenſum, q̃ graue: nõ enim pauca materia tam tarde mouetur, quã multa.

An velocitas, & tarditas, Vnde velocitas, & tarditas (quãtum puto) non ſunt cauſæ acuti, & grauis, ſed ipſorum effectus. Ariſtoteles autem hoc ſolum dicit, quod velocitas, & tarditas ſunt cauſæ, quare acutũ, & graue, multum in pauco, vel paucum in multo tempore moueant ſenſum. *ſint cauſæ acuti, et grauis ſoni, an vero effectus.* Hæc enim definitiones ſunt per effectus acuti & grauis. Et hoc nota: nam in motu præcedente ſonum nihil facit, quod velociter magis vel minus percutiãtur corpora, ad acutum vel graue.

Et videntur ſimilitudinem habere cũ eo

NVnc analogiam explicat cũ acuto, & obtuſo in tactu. Acutum enim in tactu, ſcilicet gladius acutus in pauco tẽpore multum ſcindit: quia velocius fertur nec dat locũ ſubter fugiendi, nec reſiſtendi corpori ſciſſo. Obtuſus vero paucum in multo tempore: ob tarditatem enim ſubter fugit corpus ſciſſum & multum corporis ſimul reſiſtit. Sic de acuto, & graui ſono. *Explicatur analogia acuti & grauis in tactu.*

Nota. Vbi nota ſententiam, quàm dicebam. Acutum enim eſt cauſa velocitatis: & velocitas cauſa multæ ſciſſionis. Ita in ſono acut⁹ eſt cauſa velocitatis, & hæc eſt cauſa multæ motionis in ſenſu. Idẽ de graui eſt dicendum, quod eſt cauſa velocitatis, ſicut obtuſitas, & hebetudo in tactu.

Vox autem ſonus quidam eſt.

TEX. 87.

DE ſono, ipſiuſque principijs, ac de ſonatiuo, diſputatum eſt: nunc de quadã ſoni ſpe- *De quadam ſoni ſpecie hoc eſt de voce.*

 cie

cie tractat, scilicet de voce.

Diffinitio vocis paulatim per partes colligitur.

Paulatim ergo ipsius, definitionẽ ponit, singulas particulas ostẽdẽdo: ac in præsenti statuit vocẽ esse sonum animalis. Sola enim animalia sonum hunc emittunt.

Occurritur obiectioni.

Quòd si obijcias, tibiam, aliaque instrumenta dici habere voces. Respondet id esse per analogiã, & similitudinem: non tamen propriè. Similitudo autem consistit in trib⁹, quę vocib⁹ veris insunt.

Similitudo triplex vocis cũ sono instrumentorũ musicorum.

Primum est extẽsio: habet enim dilatationẽ, & velut corpulentiã quandam vox ipsa. Alterum est melos, idest, cõsonantia, secundũ quam graue acuto mixtum consonat, harmoniamque facit.

Secunda.

Tertia.

Tertium est locutio, id est, syllabarũ distinctio, quæ non nisi animalibus perfectè insunt.

Additur alia differentia diffinitioni.

Statim aliam addit differẽtiam definitioni, quod vox, sit animalis respirantis sonus. Quod osten dit, quod non omnia animalia edunt vocem: sed quę sanguinem habẽt: & eorũ non omnia. Pisces enim sanguinẽ quendã habẽt imperfectum, non tamen respirant, nec vocẽ ob id edũt, Et ratio est: quia vox, sonus est: át sonus non est nisi in aere: nec ergo vox. Cũ ergo pisces nõ trahant aerẽ per respirationem, non edũt vocẽ: similiter & alia non respirantia.

Obiectio.

Quòd si obijcias, pisces Acheloi fluuij vocem edere, vt communis fert fama.

Solutio.

Respondet, nõ esse veras voces, sed sonos branchijs effectos: sicut etiam cicadæ, & grilli sonant diaphragmate, non ore, ablato enim capite adhuc tales emittũt sonos, vt refert Albert.

Vox autem sonus animalis est.

TEXT. 88.

Prosequitur diffinitionem.

ADhuc vocis definitionem cõponere persequitur, vultque constituere vocem nõ solùm esse sonum animalis respirantis, sed etiam sonũ factũ in aere ipse per respirationem tracto. Ad hoc autem ostendendum, dicit, quod nõ quacunque parte etiã alia respirãtia sonum & vocẽ edunt: nõ enim sonus manibus factus, est vox: sed sonus in aere respirato.

Obiectio.

Quod si dicas, aerẽ illũ esse ad refrigerãdũ cor calidissimũ, in cuius motu cõsistit vita necessario.

Solutio.

Respondent ita esse, sed habere duos vsus scias. Alterum necessariũ. Alterũ ad bene esse: sicut lingua etiam duos vsus habet. Alter est gustare, & hic ad vitã necessarius est. Alter est locutio, & hæc est ad bene esse; sine illa. n. potest esse aĩal. Ita aer iste habet duos etiam vsus. Alter est refrigerare cor, quod calidissimum est, cùm sit caminus, & officina sanguinis, & hic necessarius est. Alter est esse receptiuum, & causatiuum vocis, & hic est ad bene esse.

Instrumentum autem respirationis.

TEXT. 89.

Quæ & quales sint partes in animali quæ vocẽ efficiunt.

QVæ & quales sint partes in animali, quæ suo motu, & percussione faciant vocem, explicat. Pro quorum intelligentia ad-

uerte,

uerte, quod est quædam via, quæ ab ore vsque ad pulmonem procedit, quæ dicitur guttur, per qđ pulmo, qui calidus est, recipit aerem, quo refrigeratur, & refrigerat cor illi proximum. Extremitas huius versus os, quæ in suprema colli parte est, dicitur gurgulio, in quo fit vox hoc pacto. Aer enim illic detinetur, ac ab aere à pulmone emisso percutitur, fitq; vox, Cuius signum est: quia non loquimur inspirantes, nec expirãtes, sed aliquo modo aerem detinentes. Hæc tamen latiùs in quæstione explicantur. Dicit ergo Aristoteles, quod instrumẽtum respirationis est guttur; hoc enim est propter pulmonẽ, vt propter finem. Pulmo.n. plus caloris habet in terrestribus, & progressiuis animalibus, quàm in alijs: ob id indiget refrigerio, habetq; hãc viã, qua recipiat ipsum aerem, est n. iuxta cor, quod est valde calidum, ac vtrunque refrigeratur.

Quare percussio respirati aeris.
TEXT. 90.

Quando in gutture fiat vox.

VSum necessariũ gutturis explicuit ex ipsius aeris: nunc alterum vsum, scilicet, ipsam vocem explicat, dicens vocem esse hunc actum, & percussionẽ aeris, ab anima factam in illis partibus, scilicet, in pulmone, ad arteriam, & guttur. Quasi dicat, est ictus aeris mãdati a pulmone, & anima, quæ in ipso est, cum aere detento in arteria, & gutture.

Addit vltima de finitioni vocis differentia.

Addit aliam differentiam vltimam, quod vox est significatiua alicuius effectus, vel conceptus: vnde tussis, & soni facti lingua nõ sunt voces, nisi aere emisso à pulmone, percutiatur aer detentus in arteria intra ipsam. Huius autem retẽtionis, signum est quod non loquimur, nisi detinentes aerem.

Colligit tota definitio vocis.

Est ergo vox sonus animalis factus in aere per respirationẽ tracto à pulmone in gutture cum intentione aliquid significandi.

Manifestum autem, & cur pisces.
TEX. 91.

Quod pisces non habẽt vocẽ nec inspirãt ex sententia Aristot.

INfertur, pisces non habere vocem, nec respirare, quia non habent arteriam illam, qua vox fit. Quare autem non habeant, causam dicit esse tradendam in libro de animalibus. Non enim calorẽ intensum in corde habent. Vnde eos dicit errare, qui dicũt vocem edere, & respirare.

Hæc igitur Aristoteles de sono docet, de ipso sensu, seu potentia auditus nihil dicit, quia facilè est per obiectum ipsam definire.

An sonus sit qualitas præter motum.
QVAEST. XIX.

Suppositio duplicis motus

DVos locales motus in sono edendo conuenire, certum est. Vnus est, quo duo corpora se percutiunt. Et quanuis aliquãdo duo sint hi, puta, cùm vnum versus alterum mouetur: tunc enim vnus est vnius motus, alter autem alterius, non tamẽ hoc est necessarium: nam vno quiescẽte, potest esse percusio, Alter mot⁹

est ipsius aeris intercepti, quo eliditur, & resilit.

Est ergo difficultas, an sonus sit aliquis ex his motibus, an qualitas præter hos insurgens.

Sensus quæstionis.

1. Arg. quod nõ sit alia qualitas præter motum. Videtur, autẽ, q̃ nõ sit alia qualitas prçter motum. Primo authoritate: Aristoteles enim sonũ per motum definit. Dicit enim, sonũ esse ictum, & motum: vocemque esse percusionem quandã: ergo sonus motus est, & non qualitas.

2. Arg. Prçterea secũdo. Si qualitas est, vel est prima, vel secunda. Nõ prima: quia nulla est ex his, quas Aristot. 2. de gener. numerat. Nec secunda, cùm non sit ex primis quatuor composita aut facta: non ergo qualitas est.

3. Arg. Præterea tertio. Si qualitas esset, alteratione produceretur: at non est talis alteratio, qua sonus fiat, nec Aristot. meminit, nisi ipsius motus localis: non igitur est qualitas.

4. Arg. Præterea quarto. Quia qualitas habet aliquod esse permanens: at sonus succesiuũ quid est, nec habet constantes partes: non ergo qualitas, sed motus potius est.

Cõsensus opinantiũ sonum esse qualitatem. In hac difficultate cõmunis est omnium sententia, sonum nõ esse motum, sed qualitatem distinctam ex motu consequẽtem. Vt enim motus localis causat calorẽ in corpore: sic motus ille elisionis aeris intercepti causat, quanuis Themistius cap. 29. & Græci videantur docere sonum esse illũ aeris motum, vt videtur Aristot. indicare, & non esset hoc improbabile profecto.

Aliqui videntur contrariũ opinari.

Pro huius quæstionis resolutione, aduertendũ, quòd cũ tria corpora sint necessaria ad sonum: scilicet percutientia se mutuo duo, & tertium interceptum: non est necessarium, quòd sint ista tria semper discontinua. Aliquando enim omnia sunt cõtinua, aliquãdo duo, aliquãdo omnia discõtinua sunt. Exẽplũ primi: cùm ventus secundum duas partes se concutit, intercepta aliqua alia venti parte. Exemplũ secundi: cùm virga aerem percutit. Tertium notũ est, cùm malleus campanam tangit: semper tamen hoc est verum, quod sunt tres distinctç corporis partes: altera, quæ percutit: altera pcussa: & alia elisa, & intercepta.

1. Fundamentum, Quaratione, quando requiratur corpora ad sonum. *Nota.*

Aduerte etiã, quod corpora se percutientia, debẽt aliquam mutuo resistentiam habere, vt interceptum mediũ elidatur. Vnde cũ duæ vndæ aquæ sonum faciunt intercipientes aerem medium, tunc quæq; vnde resistit ratione aquæ post se existentis, & ratione impetus, quo versus alteram mouetur. Similiter pars aeris, quç cùm virga elidit aerẽ interceptum, illa enim resistit ratione aeris totius post se, & etiã ratione impetus, quo post virgam eleuatam ferebatur.

Corpora se percutientia oportet vt habeant resistentiam.

1. Conclusio. Sonus est qualitas & nõ motus. Sit igitur cõclusio. Sonus est qualitas per motum elisionis producta, nec est idem cum ipso motu. Et hæc est communis sententia. Pro-

1. *Ratio.* Probatur primò. Motus, & sonus habent essentiales differentias, & species diuersas: ergo non sunt idem. Consequentia est certa: nam motus nō dicitur acutus, nec grauis, sed sonus: ergo sonus non est motus, sed quid aliud.

2. *Ratio.* Præterea secundo. Motus localis, aut est reductiuè in Prædicamento actionis, vel passionis, vel Vbi ratione termini, aut pręcisè collocatur, cū sit via ad alia, inter post prædicamēta: at sonus est in tertia specie qualitatis, vbi ponū tur obiecta quinq; sensuū, vt illic docuimus: ergo non est motus.

Tertia ratio. Prętera tertio. Sonus recipitur aliquādo, vbi nullus est motus localis: ergo nō est motus. Antecedens patet. 4. hist. c. 8. docet, piscatores, dū pisces capiūt, nullū emittere verbū, quia statim audiūtur à piscibus: & tamen nō est credendum, quod motus trānseat per totam aquam: erit ergo sonus.

4. *Ratio.* Præterea quarto. Motus est sensibile commune òmnibus perceptus sensibus: at sonus solo auditu percipitur per se: ergo non est motus.

5. *Ratio.* Præterea quinto. Quia cū duo se percutiunt, non videtur, quod illic non sit, nisi motus localis, cū posset profecto alius tam intensus, vel remissus motus dari, vbi sonus non esset: est ergo aliud quid sonus. Sit ergo cōstitutū, sonum qualitatem esse præter locales illos motus corporum.

Ad. 1. Ad argumēta ergo respōdetur. Ad primū, quod locutiones Aristotelis sunt intelligendæ in causali sensu: sonus est ictus, id est, ex ictu procedens. Nec hoc alienum est ab ipso: nam odorē etiā vocat euaporationem, & tamen cōstat esse, quid ex illo, aut simul cum illo resultans.

Obiectio Quod si dicas, Quare ita definit Arist. prætermisso genere. Respō *Solutio. notanda.* deo, estque notatu dignum, ꝙ in his, quorū proxima genera igno ta sunt, melius est Physico per proximas definire causas sensibiles; ideo Aristoteles per ictum, & percusionem definit sonum, nō vt per genus, sed vt per causam proximam, sicut eclipsis dicitur terræ interpositio.

Ad secundū respōdeo, ꝙ Arist. *Ad. 2.* solùm numerat illic primas qualitates tāgibiles, vt patet ex toto cō textu, & ex ipsius verbis, non autē simpliciter primas. Tunc enim oporteret lumen numerare. Dico ergo, sonum esse qualitatē primam, sed non ex illis, quæ tantū tangibiles sunt.

Ad tertium respondeo, ꝙ sonus *Ad. 3.* producitur motu locali, non tanquam terminus primus, & immediatus illius, sed tanquam mediatus: sicut enim calor mediante locali motu producitur.

Dubium Quod si dicas, Qua mutatione immediatè producitur? Dico alte *Solutio notanda.* ratione quadā, quæ sonatio dicitut, sicut calor calefactione. Huius autem non meminit Arist. quia nō est subiecti trāsmutatiua

 & de-

& deductiua, qualis est propria alteratio:& etiam, quia est coniūcta semper cum motu locali.

Ad. 4. Ad quartū respondeo, esse qualitatem succesſiuam. Nec hoc mirum est:habet se, sicut lumen lucernæ motæ per mediū, quod succesſiuè producitur, & corrumpitur secūdùm alias, & alias medij partes, vt notum est.

An sonus sit in corpore sonante, an in corpore intercepto, scilicet in aere, vel aqua.

QVAEST. XX.

Sensus quæstionis. DIximus corpora tria ad sonū conuenire, duo quæ se percutiunt, & vnum interceptum: dubium est:an sonus subiectetur in intercepto corpore, an in alijs, quæ sonātia dicūtur. Quod est dicere, an sonus sit in cāpana, & malleo, an in aere medio intercepto.

1. Ratio quod sit in corpore sonante. Videtur, quod sit in sonante. Primò:Ita se habet obiectum visus ad visum, sicut obiectum auditus ad auditum:sed obiectum visus in se habet colorem formaliter, quo videtur: ergo & obiectū auditus, quod est sonans corpus, in se habet sonum.

2. Ratio. Præterea secundò. Nihil potest esse medium, & subiectū: vt aer, qui est medium colorum videndorū, non recipit colores, sed species ipsorū. At aer est mediū etiā audiēdi:ergo non recipit sonum: erit igitur in corpore sonanti.

3. Ratio. Præterea tertiò. Si recipitur in medio corpore, tunc sonus recipe retur in aqua: nam duo corpora collisa ad aquam, faciunt sonū:at aqua nō est receptiua soni, vt patet text. 81. ergo sonus est in sonante.

Aduertēdū, ꝙ hic est duplex dubiū. Alterū, an sonus sit in corpore sonāte:in quo oēs ferè consentiunt esse in corpore intercepto. Alterū est, an tale corpꝰ interceptū solum sit aer, an esset aqua:& in hoc est controuersia. Themist. enim cap. 26. Simpli. & Auicen. cap. de auditu, putant aerem, & aquam esse receptiuam soni. *Nota, dubium, ... omnes ... Secundum dubium ... est controuersia. 1. Opinio Themist.*

Albert. S. Tho. & Auerr. & alij multi solum aerē:dicitque Albertus, ꝙ cū duo corpora intra aquā se percutiunt, & sonus fit, tūc esse illic aerem. Cuius signum dat: ꝙ statim supra aquas apparent bullæ ascendentium partium aeris. *Albert. S. Thom. &c.*

Circa huius difficultatis resolutionē, sit prima conclusio. Sonus nō est in corpore sonante, sed in intercepto. Probatur primò. Si esset in sonāte, cū duplex sit sonās, vt certū est, vel sonꝰ esset in vno, vel in vtroque. Nō in vno, cū nō sit maior ratio, quare potius in illo, q̄ in altero sit, vt cū duæ manꝰ se percutiunt. Non etiā in altero simul, seu in vtroque: quia sonus est vnum accidēs simplex, quòd in diuersis subiectis esse non potest:erit ergo in corpore medio. *1. Concl. Sonus in est in corpore sonante, sed in intercepto. 1. Ratio.*

Præterea secundo. Si motus seu sonꝰ esset in sonāte, tūc se per mediū intētionaliter diffunderet, sicut species:hoc aūt nō ita est. Nā experimur, flāte vēto cōtra sonās ab auditu nō audiri:quod non esset,

ſet, ſi ſonus in medio intentionaliter ſolũ eſſet, tunc enim nõ impediretur auditio, ſicut nec viſio.

3. Ratio. Præterea tertio. Illic eſt ſonus, vbi actio eſt, qua producitur: ſed talis actio eſt in medio, ſcilicet motus reſilientiæ, & eliſionis, quæ in corpore intercepto eſt: ergo & ſonus.

4. Ab authoritate Ariſtot. Accedat etiam quarto expreſſa doctrina Ariſt. motũ enim aeris, & ipſius percuſsionem vocat ſonum: quod quãuis intelligat cauſaliter, vt diximus, tamen indicauit in aere eſſe ſonum.

2. Cõclu. ſoni non ſolus aer eſt receptiuus, ſed aqua. Secunda concluſio. Non ſolùm aer, ſed & aqua eſt ſoni receptiua. Hanc teneo cum Auicenna, & Græcis.

Fateor tamen, aerem perfectiorem ſonũ facere: quia fragilis eſt multùm, & diſtinctionem ſyllabarũ recipere: ob id Ariſto. magis meminit eius: aqua tamen ſonum facit craſſum & imperfectum.

2. Ratio. Hoc mihi perſuadeo: quia piſces intra aquas brãchijs ſonãt, ſeque mutuo audiunt: qui ſonus nõ fit, niſi ex aquæ colliſione.

Reijcitur ſolutio, quæ dari potuiſſet. Quod ſi dicas, particulas aeris illic eſſe: peto, Vel præerant ante motum branchiarum, vel de nouo fiunt. Dicere præfuiſſe, eſt valde contra experientiam: experimur enim particulam aeris intra aquã nõ pati motã, ſed aſcẽdere. Si dicas, de nouo fieri. Hoc eſt fingere: non. n. fieret, niſi illo motu, quo etiã ſon⁹ fieret, & ſic nõ eſſet ex aeris, ſed aquę colliſione ſon⁹.

Ad primum ergo argumentũ reſpõdeo, q̃ nõ eſt eadẽ ratio de obiecto viſus, & auditus. Auditus enim obiectum eſt cauſa effectiua ſoni: ob id non in ſe ſonum facit: vt diximus in principio capitis. At obiectũ viſus, eſt cauſa ſubiectiua coloris ab altero facti. *Ad. 1.*

Ad ſecũdũ dico, q̃ ſecũdũ diuerſas partes idem poteſt eſſe obiecti ſeu ſoni medium, & ſubiectũ. *Ad. 2.*

Ad tertium ſolutio patet ex ſecunda concluſione: nec id eſt contra Ariſtot. qui ſolùm meminit ſubiecti principalioris, imo in text. 79. in aere, & aqua audiri poſſe docuit. *Ad. 3.*

An ſonus ſit realiter in medio vſque ad auditum. Quæſt. XXI.

Deſcriptio organi auditus, ex qua ſenſus quæſtionis intelligetur Difficilis eſt quęſtio iſta ob varias magnorum Philoſophorum ſententias. Pro tituli intelligentia ſcias, à quinta coniugatione neruorum habentium originẽ à cerebro deriuari duos neruos per mediũ cerebrũ vſque ad illas cerebri partes, quę correſpõdent auribus: ex altera vero auriũ parte extra cerebrũ, oſsiculũ quoddã cõtinetur, in quo foramen eſt anfractuoſum valde, & minimũ, vt extremum acus capiat, quod ob eius ſubtilitatẽ & tortuoſitatẽ, foramen cęcũ dici ſolet, quaſi nihil per illud exitũ habeat. In extremitate verſus cerebrũ maiuſculã facit excauitatẽ, quæ tunica à cerebro procedẽte tegitur, q̃ dicitur miringa, ſeu tympanum auditus:

 quia

quia ad modũ tympani se habet, in qua potentia auditiua residet.

Foramen hoc, tali clausum tunica, nerui prædicti extremitate ambitur, in quo neruo continentur spiritus, à cerebro vsq; ad miringam procedentes.

A miringa autem versus aures, id est, in illo foramine osiculi, aer continetur, qui connaturalis dicitur, & immobilis: quia null[9] illi patet egressus: os enim foraminis versus exterius, est valde paruum, nec potest aer egredi, ne detur vacuum. Nam alterũ os versus cerebrum clausum est miringa fortiter, estq; sicut aqua in vase paruissimi orificij: aer iste naturalis ex hac parte est cõtinuus cũ reliquo aere extra foramẽ, qui dicitur externus, & in anfractibus auricularum continetur: deinde cũ eo, qui extra nos est. Hoc itaque modo se habet potentia ista, & organum.

In quo sua sit q̃stionis difficultas, Est igitur difficultas, an cùm sonus sit aliquis ex motu aeris percussi, totus moueat aer vsq; ad internũ, & internus motus moueat miringam: sic .n. dicetur esse sonus realiter in toto medio. An non sic, sed sonus, & motus vsque ad aliquam certam spatij partem procedat.

In hac igitur difficultate sunt quatuor sententiæ insigniũ Philosophorum. *1. Opinio Auicen.* Prima est Auicennæ lib. 6. c. de auditu, qui aerẽ moueri vsq; ad internũ putat, sonumq; realiter esse in toto medio: sed hoc modo, ꝙ illa portio aeris immediatè percussa à corporibus se verberãtibus, illa eadẽ, in qua sonus est, impetu fertur per totum mediũ aerẽ ipsum rũpẽdo vsque ad auditum, seu vsque ad aures, sicut sagitta in scopum. Vnde idẽ numero sonus, iuxta hãc opinionem, per totum transit medium.

2. Opi. Simplicij. Altera sententia est Simplicij hoc loco, vbi digresiunculam facit contra Alexãdrum: dicitque, ꝙ aer totus mouetur, cum mouetur illa particula percussa: est .n. continuus vsque ad auditũ. Continuum autem vnius percusione partis, totum mouetur: sicut si lignum longum vna moueatur parte, totum mouetur.

3. Opinio Alexandri. Alia sententia est Alexandri, qui plures percusiones fieri censet in aere, ita vt illa prima percussa aliam percutiat, aliumque sonum faciat, & hæc aliam, & sic consequenter, sicut fit in circulis aqueis, vt in textu diximus.

Hanc sententiam multi recepere, quamuis non eodem modo. Nam Albert. putat hanc realem motionem, & sonũ peruenire vsq; ad ipsum auditũ: secus verò nõ audiri. & hæc est tertia sentẽtia.

4. Opinio S. Thom. & cõmunis. Alij, vt S. Tho. Caiet. vterq; & cõmunis denique sentẽtia, quòd iste motus realis, & sonus multiplicatur quidem, sed non vsque ad auditum, sed vsque ad certum spaciũ, & ad summũ vsque ad internũ aerẽ, postea multiplicatur intentionaliter, & per species, sicut

cut color. Hæ sunt sententiæ Philosophorum in hac re.

Prima cõclusio idẽ numero sonus non peruenit realiter vsque ad auditum. Vt autẽ, quod mihi videtur probabilius manifestem, proponam aliquot conclusiones, quarum prima sit. Idem numero sonus, realiter vsque ad auditum non peruenit. Hæc est contra Auicennã, qui vnam aeris partem, in qua sonus erat, per medium interruptum vsque ad aures peruenire dicebat.

1. Ratio. Quod autem hoc non possit fieri, probatur primò. Quia hoc supposito, multi non possent vnũ sonum integrum sentire, cuius oppositum patet, Sex enim, & septẽ millia vnicam audiunt vocẽ Cõcionatoris. At sequela patet: quia vna illa particula immediatè percussa, non potest integra multiplicari. Et hoc argumentum est ferè demonstratio.

2. Ratio. Præterea secundò. Quia sonus est successiuè: non ergo permanet idem per totum spatium, nisi noua fiat percussio.

3. Ratio. Et prætereà tertio. Quia vna debilis percussio aeris, cum aliquis loquitur, non videtur, quòd possit tantum aerem rumpere.

Secunda cõclusio, non necessario totus aer simul mouetur. Secunda conclusio. Cum pars aeris percutitur, ita, vt audiatur, non necessario totus aer simul mouetur. Hæc est contra Simplic.

1. Ratio. Et probatur forti ratione: quia tunc esset tam velox auditus, quã visus, nec citiùs propè, quàm procul audiretur, cuius oppositum docet experientia.

Euertitur fundamẽtũ. Aduersarij. Nec ratio ipsius de continuitate quicquam valet. In cõtinuo. n. fluido, & fragili, non statim vna mota parte, totum mouetur: aliter enim totus vniuersi aer moueretur vna mota particula: quod ridiculum est.

Tertia cõclusio, sonus & percussio non necessario multiplicatur vsque ad auditum. Tertia conclusio. Sonus, & percussio non multiplicatur realiter vsque ad auditum: nec sic sonos audimus. Hæc est contra Alber. Probo autem conclusionem cõtra ipsum validissimis rationibus.

1. Ratio. Prima sumitur ab experientia. Audimus enim aliquando in locis occultissimis, & clausissimis; quibus non communicat aer externus, cùm tota fuerint fortissimè muris circundata: ergo motus aeris non perueniet vsq; ad auditum continuus.

Cõfirmatur experientia. Similiter in vase clauso sentimus motũ lapilli inclusi, nec põt motus per illud ferrum transire.

Reijcitur solutio q̃ dari põt. Quòd si dicas, per poros aere plenos transire motũ. In primis hoc est figmentum in corporibus omnibus, tales ponere poros.

2. Præterea: est impossibile motũ transire: quia est paruissima particula aeris, quæ non potest illũ motum recipere, & sonum causare.

3. Et quod magis est, non sunt ordinati illi pori, & recti, sed inordinati, & particulis corporis circundati impedientibus transitũ: quo modo ergo tantus motus per illos deferri potest vsque ad auditum?

4. Præterea: pisces audiunt voces piscatorum aquis immotis manẽtibus: quomodo igitur totum continuum

 tinuum

tinuum medium mouetur vsque ad auditum? Profectò est hoc manifestè repugnare experientiæ.

2. Ratio. Probatur secūdò, & hoc est fortissimum argumentum. Auditus percipit sonum cum distantia & situ, vt notum est. Cum enim cāpana sonat, sonum distantē, & locum sentimus, vt si sonus realiter multiplicatur vsque ad aures, impossibile est sonātia percipere, & distantiam. Quod patet: quia sonus qui sentitur, non est nisi in auribus: illic percipitur sonans, nam sonus ille primus sonantis iam corruptus est.

Reijcitur solutio. Quod si dicas, sentiri sonum illū cum distātia ex motione tali, vel tali soni proximi. Profectò non soluitur argumentum, nam poterit alius sonus prope eum, qui audit, talem motionem facere, qui tamen non est in eadem distātia, non igitur sonus realiter vsque ad aures peruenit.

3. Ratio. Probatur tertio. Quia si totus aer mouetur vsque ad auditum, iā sensibile supra sensum faceret sensationem, at audire contingeret, sicut videre id, quod est supra pupillam.

4. Ratio. Præterea quartò. Quia multos sonos simul sentimus, quanuis autem dici posit, q per aerem possunt procedere, quia latus est, habensque partes diuersas. Tamen impossibile est hoc dicere de aeris illa minima portiuncula, quæ in aure continetur: non. n. multis simul motibus, & percussionibus percuti potest, non ergo ad audiēdum necessario mouetur realiter totum medium vsque ad auditū.

Quarta cōclusio probabilis. Sonus realis productus non multiplicatur realiter per spatiū. Hæc est contra quartam opinionē multorum. Dicūt enim, q aer primò percussus, sonumque recipiens, alium percutit, facitq; alium sonum, & hic aer alium, quāuis non sit necessarium vsque ad auditū. Contra hāc sonorū & motuū multiplicationem est cōclusio posita. *Quarta cōclusio probabilis.*

Probatur primò. Quia ille motus aer non fertur tanto impetu, vt posit alium, sonum tantum facere. Et profectò experientia constat, quòd motus aer à bombarda, ad mediocrem distantiā non fertur multo impetu: quomodo ergo ad tantam distantiam sonus bombardæ multiplicatur? *1. Ratio.*

Adde etiam: quòd si aliquando aer ille percussus sonum alium facit, iste est dissimilis à priori, nec est sonus ille bombardę, sed alius. Auditus enim percipit & illū sonum, & sonum bombardæ. *Cōfirmatur ratio.*

Præterea secundò. Quia sonus non sentiretur, nisi in illo loco, in quo multiplicari realiter desinit, & per species diffundetur, vt dicebamus superiùs: at experientia docet oppositum. *2. Ratio.*

Præterea tertiò. Quia vnus contra alium loquitur, imò multi cōtra vnum, & inuicem audiuntur, quod si realiter multiplicaretur sonus, motus aeris impediretur *3. Ratio.*

pro-

propter contrarietatem.

4. Ratio. Præterea quartò. Quia velocissimè sentimus Concionantes, & ad distantiam loquentes: quòd si multiplicatio realis, & successiua esset, cùm sit per motū percussionis, profectò notabilis mora esset in audiendo: quæ omnia sunt contra experientiam, quam multum obseruare debet Physicus.

Quinta cōclusio. Sonus realiter semel productus, i intencionaliter multiplicat. Explicat Cōclusio. Simile de colore. Quinta conclusio. Sonus semel realiter productus, intētionaliter multiplicatur. Explico. Cum duo corpora se percutiūt, aer eliditur, ac ad aliquam distātiam mouetur non magnam, sonūque ex percussione recipit, & illinc sentitur, sicut color in corpore. Color enim in corpore existēs per species immutat visum, & videtur: sic sonus in illo receptus aere eliso inimutat intentionaliter organum.

Nec est necessaria illa percussionū multiplicatio vsq; ad auditū: quamuis accidat aliquādo aerem moueri vsque ad aures, cùm sonus fuit vehemens: sed non est necessarius ille motus ad audiendum, nec ille motus est soni effectiuus.

Primò experientia probatur cōclusio. Et hæc sententia mihi probabilior est: sic enim sonantia corpora, & distantiam percipimus, quāuis non tam exactè, sicut per visum, cùm color sit in corpore colorato, sonus verò extra sonans.

Secundò probatione. Et præter omnia argumenta facta, quæ conclusionem hanc probant, est vnum aliud: quia aliter integer sonus & vox audiri non potest à multis, nisi intentionaliter se diffundat: si.n. realiter, tunc pars audietur: quia ī qualibet medij parte nō est tota: at in qualibet parte medij, etiā propinqua audi tur tota: ergo intētionaliter se diffundet per reliquas medij partes.

Ad testimonium Aristo. Vnde cum Aristoteles dicit, id sonare, quod potest mouere continuum aerem vsque ad auditū, est intelligēdum de hac immutatione: sicut id est visibile, quod medium immutare potest vsque ad visum: sed non est hæc immutatio, nisi per species.

An Echo sit idem numero cum sono priori. Quæst. XXII.

Sensus quæstionis. Sensus facilis est. Petimus .n. an cùm profert aliquis istam vocē Do, & post prolatam iterū sentitur similis vox, & sonus, qui dicitur Echo: an talis sonus sit idē cū eo, qui primo auditus est.

1. Opinio Auicennæ. Tres sunt hac de re Philosophorum sententiæ. Prima est Auicēnæ, qui putat esse eundem numero prorsus, sed hoc modo. Est.n. illa aeris portio, quæ illū habet sonū, primò à corporibus elisa, quæ transit per medium aerem, inueniensque obstaculum iterum eadem regreditur, & bis sentitur.

Secunda opinio S. Thomæ. Alia sententia est S. Tho. & cōmunis, quòd sit numero diuersus, sed idem specie. Opinatur enim, quod sonus multiplicatur nouis percussionibus. Cum autem occurrit aliquod obstaculum, fit percussio cum illo, & similis sonus, & iste percussus aer retrocedit semper percutiendo secūdum

diuersas

diuersas partes: & sic sentitur idē specie sonus.

Simile declaratur. Secunda opinio. Et est simile de circulis in aqua factis: regrediuntur enim circuli alij per eandem aquam occurrente obstaculo.

Alia est sententia, quā citat Iandunus q. 13. quòd sit sonus diuersus specie: quia prior erat ab anima factus posterior autem à corpore inanimato, scilicet ab obstaculo aliquo.

Primum fundamētum. Quid certum sit in hac re, quid dubium. Aduertendum, igitur quòd hic est vnum certum, & alterū dubiū. Certum hoc est, quòd aer ille primò percussus, aliquando tam fortiter procedit, vt alium aerem percutiens sonum faciat: vt apparet in aere moto à bombarda, qui cū alio aere strepitum facit debiliorem multo. Similiter si occurrat aliquod corpus, tamen iste sonus non dicitur repercussus, nec Echo cum non sit similis præcedenti, in quo nulla est controuersia.

In quo consistat cōtrouersia. Dubium autem est, cum similis sonus repercutitur, ita, vt si quis proferat hanc vocem, Homo, iterū repercussa audiatur vox etiam, Homo, aut extrema syllaba: & de hac fuit controuersia in opinionibus citatis.

Prima cōclusio. Idem sonus percipitur p species reflexas. Mihi videtur esse dicendum, q Echo est prorsus eadem vox cum priori, non sicut dixit Auicenna. Nō enim illa aeris portio per medium aerem tendit, & reflectitur, sed existens in vno loco proximo sonanti, suas species mandat, per quas idem sonus percipitur & istę reflexæ faciunt apparere Echo, & alium sonum propter moram.

Exemplo declarat. Et est exemplum nouum. Cum ego video in speculo me, non est aliud à me, quod in speculo video sed ego ipse: species enim meæ figuræ procedentes versus speculū, repercutiūtur, ac me extra me apparere faciunt, vnde, si viderē me directè, apparerem duo. Ita fit in sono: procedens enim species reflectitur, ac ibi iterum sonum eūdem audiri facit, nō autem simul sentitur propter moram tēporis: successiuè enim immutat sonus. Sic igitur fit Echo.

Et hoc vnico argumento probo: quia si nouus esset sonus productus ab obstaculo, non posset esse articulatus: at sentimus integras & distinctas voces repercussas: impossibile ergo est ab inanimato corpore fieri.

Secūd. experientia ... Experimur. n. quòd tibia quantumcūque à lingua moueatur, nō potest distinctè vocem exprimere: quomodo ergo aer percutiens murum, vel alium aerem, syllabicum faciet sermonem? Et hoc etiā argumēto probari potest, nō multiplicari voces per mediū, nec sonos consequenter. Et hoc nota.

De vocis natura, & causis, ac significatione, Quæst. XXIII.

NOn ob difficultatem alicuius quæstionis disputationē hāc proponimus, sed vt vocis causas, & instrumenta, quæ breuiter Arist. tangit in textu, ante oculos ponamus.

Aduer-

Describũtur omnia vocis instrumẽta. Aduertendum igitur, quòd duę sunt viæ ab ore versus pectus deorsum intusq; procedentes. Vna tẽdit in ventriculum seu stomachũ quæ dicitur gula: *Gula.* hac enim mansum cibum in ipsum vẽtriculum mittimus: habent versus os excauitatem grandem: est enim latior in eo extremo: quæ excauitas, fauces dicitur, seu pharinx. Est enim *Pharinx.* pharinx orificium illud amplum gulæ, quo deglutimus.

Altera via est magis extra medium colli versus partem anteriorem transiens, & hæc in pulmonẽ *Aspera arteria. Guttur.* tendit, quæ magis est ossi, quàm carni similis, habens anfractus circulares: ob id aspera arteria dicitur; similiter etiã dicitur guttur: hac non cibum, nec potum sumimus, sed aerem per respirationem in cordis refrigerium trahimus.

Pulmo. Est enim pulmo, vt dicitur. 3. de part. animal. c. 3. substantia spongiosa, & velut folles cordis, à quo procedunt duæ viæ vsque in cor. *Arteria venosa.* Altera, qua in cor mandat aerem, & remittitur aer, qui dicitur arteria venosa: quia vnicam habet tunicã, sicut vena sanguinis. Per alteram viam sumit alimentum à corde, quæ dicitur vena arteriosa: quia duas habet tunicas sicut arteria.

Vena arteriosa. In huius extremitate arteriæ versus os, fit magna cauitatis amplitudo, quæ apparet sub mento paulò inferiùs in collo, & dici solet pomum: *Pomum Gurgulio, seu larinx.* talis pars vocatur gurgulio, & latinx, in qua sunt viginti musculi ad innumeros motus constituti, vt dicemus.

Aduerte vlteriùs, quod iuxta extremum linguæ, interius duo apparent foramina: *Foramina ... iuxta lin guæ extremum.* per vnum cibus mandatur in gulam, per aliud aer in arteriam: at ne aliquod corpus, vel particula cibi labetur per arteriam, quę mortem inferret animali, natura apposuit in superiori palato carunculam quandam, quæ dicitur ligula epiglottis, seu clauicula, qua clauditur foramen dum deglutimus. *Ligula epiglottis seu clauicula.*

De causa vocis quo modo fiat vox. Supposita hac partiũ descriptione & historia, scito, vocem fieri in larynge, seu gurgulione hoc modo. Aer illic reprimitur, & ab aere, à pulmone per eandem arteriã misso, percutitur: fitque vox.

Pro vt autem variæ fiũt percussiones, ratione illorum musculorum, variæ fiunt voces. Vndę cũ cantant auiculæ, apparent multi, & varij motus plumarum in illa parte, quæ gurgulio dicitur.

Quomodo fit vox articulata, & alia eius quatuor instrumẽta. Aduertendum tamen, quod sic fit vox absolutè loquendo: at si eius articulatio, & syllabarum distinctio consideretur, sunt instrumenta etiam alia quatuor necessaria, scilicet, Lingua, Palatum, Labia, & in hominibus Dentes: his. n. omnibus perfecta fit vox.

De vocis significatione naturali & ad placitum. Circa eius significationẽ aduerte, ꝙ in animalibus vox naturale est signum passionum internarũ. In hominibus vero aliquæ naturaliter significant, aliquæ ad placitum: quod si aliquæ non significant

cant (possumus enim fingere voces non significantes inter nos cõceptus:) tamen aptæ sunt ad significandum. Nõ oportet autem modo de vocum significatione disserere, sufficiant, quæ in Logica dicta sunt.

CAPVT. NONVM.

De odore autem, & olfactibili.

TEXT. 92.

De odoratu, ac primo de odore eius obiecto.

POstquàm de auditu egit, nũc odoratum tractare aggreditur ac, vt solet, ab obiecto & medio incipit. Primò tamen difficultatem rei proponit, dicens, quòd difficilius est tractare de odoribus, quã de colore, lumine, & sono. Et ratio est: quia meliùs ista cognoscũtur, quàm odores.

Difficultas tractationis de odore.

Potest ergo ratio sic formari. Scientia sensibilium non fit, nisi ex præcedenti cognitione sensitiua ipsorũ: at odores difficilius sensu percipiuntur: ergo ipsorũ scientia difficilior est. Minorẽ probat: quia homo habet malum odoratum, & peiorem, quàm multa animalia. Cuius signum est: quia nõ sentit odores, nisi vehemẽtes, quę causare possunt nocumentum, vel delectationem sensui olfactus: quod si esset boni odoratus, etiam odores non vehementes, sed remissos sentire posset.

Rationabile est, & sic, quæ duros.

TEXT. 93.

Comparatione quadam idẽ cõfirmat.

POnit comparationem satis accommodam. Sunt enim quę dam animalia, quæ duros habent oculos, cum absque palpebris sint: de quibus loquitur. 2. de parti. cap. 13. vt lacerti, & alia animalia. Hæc non vident obiecta proposita, nisi sint magna, & terrorem aliquem incutiant. Dicit rationale, id est, proportionale, & simile esse in his quantum ad colores, & colorum diuersitates percipiendas, & in hominum olfactu quantum ad odores. Illa enim visum imperfectum ad colores habent: homo autem odoratum imperfectum ad odores.

Videtur enim proportionẽ habere ad gustũ

TEXT. 94.

DIfficultate proposita cognoscendi odores, methodum tradit, qua facilius cognoscantur: cõstituitque olfactum cum gustu magnam similitudinem habere, & odores cum corporibus. Est enim olfactus ob gustum animalibus concessus: per sapores ergo odores cognoscendi sunt: nam sapores notiores sunt.

De methodo, qua faciliùs odores cognoscantur, scilicet per sapores, scilicet per sapores, vt per notiores.

Probat autem, quòd sapores meliùs cognoscamus, quàm reliqua animalia omnia. Tactu vincimus omnia animalia: at gustus est quidam tactus, scilicet tactus linguę circa sapores: ergo vincimus etiã gustu: meliùs igitur percipimus sapores.

Tactu et gustu vincimus omnia animalia.

Maiorem probat quia homo est prudentissimus animalium aliorum: at per tactum prudentia consistit, ad ipsamque conducit: ergo vincit tactu omnia sicut prudentia. Minor signo probatur. Per tactum enim bonum vel malum iu-

Nota, M. [illegible] in genere.

dicamus

dicamus de ingenio bono, vel malo, & non per alium sensum: ergo tactus aliquid ad prudentiam facit. Vnde homines boni tactus, & habentes carnes molles, vocamus ingeniosiores alijs: si ergo homo excellit tactu, excellet gustu, & consequenter sapores optimè dignoscet, quanuis in alijs sensibus vincatur ab animalibus.

Est autem vt sapor, hic quidem. Tex. 95.

Tractatus de odoribus analogia ad sapores. NVnc de odoribus tractat per analogiam ad sapores, dicitque. Sicut saporum quidam sunt extremi, puta, dulcis, & amarus: alij medij, vt austerus, acutus, & alij: ita similiter odorum alij extremi, scilicet dulcis, & amarus: alij medij, qui omnes eisdem nominibus nominantur propter similitudinem. Vt enim dulcis sapor ad gustum, sic dulcis odor ad olfactum se habẽt: similiter & reliqui.

Nota. Hoc tamen non ideo est, quòd aliquando simul sunt tales odores cũ talibus saporibus, vt quòd odorem dulcem habent, etiam saporem dulcem habeant, vt mel, & crocus: & quòd acrem odorem, etiam acrem saporem, vt thymus: nam aliquando discrepant, vt habeat odorem dulcem, & saporem amarum, vt in musco accidit.

Adhuc autem, sicut auditus. Tex. 96.

Odoratus non solũ sẽtit odores, sed ĩ\[n\]odorum. NOn solũ odores olfactu percipi dicit, sed etiam ipsorum priuationem: quod omnibus sensibus commune est. Visu enim colores, & non coloratum discernimus: & auditu sonos, & silẽtium: gustu, gustabile, & ingustabile olfactu, odorabile, & inodorabile: est enim eadem potentia cõtrariorum: quo autem modo hoc sic intelligendum, dicemus inferiùs. *priuationes, vt caeteri quoque sensus priuatione suorum obiectorum.*

Distinguit tamen, vnũquodque horum contrariorum dici tripliciter. Vt v.g. ingustabile primò: quia nullũ habet saporem. Secundò: quia debilem habet, & vix sensibilem. Tertiò: quia malũ, & nociuũ habet. Similiter inodorabile. *Tribus modis dicitur aliquid igustabile & gustabile.*

Dices, Quomodo gustu sentim⁹, quod nullum habet saporem? Respondeo, quòd non solo gustu, sed per ipsum sensus interior percipit. Quo autem modo id fiat, declarabitur in capite de sensu communi. *Dubium. Solutio.*

Est autem olfactus per medium. Tex. 97.

DE medio, per quod olfacimus nunc tractat, ipsumque aerẽ, & aquam esse docet: & de aere non est dubium. Odorant enim per aerem respirantia, & non respirantia, quae sanguine carent. At de aqua dubium videbatur: ob id probat: quia pisces à longa distantia ad escas accurrunt: quod non esset, nisi odorarent: quod si odorãt, necessario per aquam odorant: & sic ipsa medium est, sicut & aer. Similiter etiam odorare videntur quae non respirant terrestria: quod eodem probatur argumento de motu in escam. *De medio, p qd olfacimus. Quod hoc mediũ sit aqua, & aer.*

Vnde

Vide & dubium est, si omnia.
TEXT. 98.

De modo quo olfacimus: Repetitur quædam animalia per inspirationem odorare, alia sine illa.

DVbiũ proponit, quod oritur ex dictis. Dictum enim est, & hoc idẽ modo repetitur, quòd quædam odorant non respirãtia, vt quæ sanguine carent inter terrestria: quædam autem non odorant, nisi inspirantia, ita, vt quando expirant, vel quando retinent spiritum, non odorant, quanuis eis proximus sit odor: imò nec quanuis odor ponatur supra sensorium: (Sed de hoc non esset mirum: quia commune est omnibus sensibus non sentire sensibilia superposita) tamẽ proxima, seu propinqua non odorant, nisi cum inspiratione, quæ tamen alia animalia odorant sine illa: & odorare cũ inspiratione, videtur esse illis proprium, cùm absq; illa nõ odorẽt.

Nota. Notandum hic, quòd odorare cũ inspiratione dicitur proprium homini: quia omni inest, sed non soli, vt dicit Auerr. & Alber. alijs enim multis ab homine hoc inest, vt notum est.

Quare quæ sanguinem non habent.
TEXT. 99.

Dubium Aristotelis. An sit diuersus olfactus in ijs quæ per inspiratione odorãt & quæ sine illa.

EX dictis insurgit modo dubiũ quia videtur olfactus animalium sanguine carentium esse aliud genus sensus ab olfactu habentium sanguinem, cùm ille absque inspiratione, hic cum ea sit.

Respõsio Respondet ad dubium, non ita, esse, sed esse eundem genere olfactum in omnibus: quod duplici ratione probat. Prior est: quia est idem obiectum, & eædem differẽtiæ: vtrunque enim est circa odores bonos & malos.

Posterior: quia ab eisdem odoribus patitur vterque olfactus: vt enim homo, & alia animalia inspirantia refugiũt odorem sulphuris, & bituminis, & aliorum: ita etiam animalia non respirantia: est ergo idem genere olfactus in vtrisque.

Videtur autem in hominibus differre.
TEXT. 100.

DVbij modo rationem soluit quodam eleganti exemplo, quod tale est. Animalia quædam habẽt oculos duros absque palpebris, quædam autem cum palpebris. Illa obiectum præsens in perspicuo statim vident, quia nullũ habent oculi impedimẽtum: hæc verò non statim, donec aperiant palpebras. Notum est, hanc diuersitatem in videndo oriri non ex diuersitate potentiæ, sed eorum, quæ circa ipsam sunt.

Sic fit in odoratu. Homo enim odoratum habet cum operimento, quod non aperitur, nisi cum inspiratione, cætera vero non: olfactus tamen est eiusdem generis.

Cum homine, cætera inspirantia intelligas: solius enim hominis meminit, quia experimur homines absque inspiratione, non olfacere. Vnde infert, quòd respirantia in aqua non odorant, quia non possunt in aqua inspirare.

Ex his volens potentiã olfactus consti-

Quòd olfactus sensoriū sit potentia siccum. constituere, docet, quod sicut sapores in humiditate, sic odores in siccitate abundanti cōsistunt. Vnde fit, quód sicut sensorium saporum debet esse in potentia humidum, sic sensorium olfactus in potentia siccum. Nam sensorium, vt recipiat obiectum, debet denudari ab eo, sicut pupilla nō debet habere colorem, vt percipiat. Facultas ergo in sensorio tali existens, olfactus est.

An homo tactu vincat animalia omnia, nō tamen olfactu. Quest XXIIII.

Primum argumentū ab authoritate Aristotelis. SEnsus quæstionis est notus. Aliquot autem argumenta occurrunt in hac re, & præsertim ex Aristotele. Primum est ex libro de sensu cap. 5. vbi dicitur, quod homo solus percipit odores aromatum, non autem alia animalia. Ex hoc colligo, ipsius olfactum esse perfectiorem, quia plures odorum differentias percipit.

2. argu. Præterea secundò. Videtur, quòd in omnibus sensibus homo vincatur etiam in tactu, ex illo celeberrimo carmine.

Nos sus auditu, lynx visu, simia gustu,
Vultur odoratu præcellit, aranea tactu.

3. argu. Præterea tertio. Lib. 10. de gener. animal. ca. 20. in fine dicitur, quod gustus, & tactus nihil ad prudentiam faciunt. Et lib. de sens. c. 10. præfertur auditus omnibus, quantum ad disciplinas. Et primo Metaph. c. 10. p̄fertur visus, quantū ad sciētias per inuētionem. Ergo tactus nihil ad prudētiā, & sciētiam facit, sed potius alij sensus.

Præterea quarto. Sect. 30. Problem. q. 1. melanchonici in scientijs præferuntur: & tamen hi non molles, sed duras habent carnes, nō ergo mollities carnis aptiores mentæ significat. *4 argu.*

Præterea quintò. Fœminæ & flegmatici molliores habent carnes sanguineis, & tñ ineptiores sunt. *5. Arg.*

Circa horum resolutionē aduertendum primo ex Arist. lib. 5. de gener. ca. 2. quod dupliciter vnus sensus alteri pōt præstare per se. Dico per se, vt sensus est, & in ratione cognitionis, nā per accidens præstat aliquando ratione subiecti, quomodo oēs potentiæ hominis sunt prestantiores, quia in anima rationali sunt. De hac autem præstantia non est sermo, sed de ea, quæ in cognitione posita est. *Primum fundamētum, dupliciter vnus alterū excellere p se. Excluditur excellentia per accidens.*

Hanc autem dicit esse duplicē; alterum, quæ in eo est, quod vna potentia distantius percipit obiectum, vel sub remissiori gradu, vt perfectior est visus, qui colores ad maiorem percipit distantiam, quàm qui ad minorem, & qui remissiores etiam colores videt, quā qui solum fortes, & intentiores. *Prima excellentia per se.*

Quod ex eo dicit prouenire, q oculi magis sunt reconditi, & intus positi, habent enim tunc à natura vallum maius, quod ad vidēdum iuuat, ob id enim manū ponentes super frontes, videmus distantiora. *Nota.* baluarte Cobertura

Altera nobilitas est in percipiēdis pluribus differētijs obiecti: vt visus in eadē distantia plures co- *Secunda excellentia per se.*

lorum differentias distingueris, perfectior est altero nō tot distinguente: quod ex eo dicit prouenire, qa minus est turbida pupilla.

Nota. Ostenditur illa duplex excellētia ī olfactu.

Hanc duplicem præstantiam in olfactu esse posse dicit. Erit enim olfactus perfectior, qui distantiores odores percipit, & remissiores; erit etiā perfectior, qui plures odorum percipit differentias, quāuis intensas, & propinquas.

Respōdet quæstioni de olfactus hominis excellentia. Prima cōclusio, in prima excellentia, vincit ab animalibus.

Iuxta hanc ergo doctrinā Arist. facile erit, dissoluere dubiū præsens de olfactu. Dicendum enim, olfactū hominis esse imperfectiorem aliorum animalium in percipiendis odoribus quantum ad distantiam, & quantum ad remissionē. Alia n. animalia remissos odores percipiunt, & in magna distantia, vt canes, & vultures, & alia huiusmodi: homo autem non percipit, nisi prope, & intensos, vehemētesq; odores.

Secunda cōclusio ī secūda excellentia vincit alia animalia.

Dicendum tamen secūdo quòd homo vincit in percipiendis differētijs odorum pluribus. Animalia enim olfactum habent in ordine ad gustum, atque ea de causa id olfaciunt fere, quod ad gustum attinet: at homo olfactum etiam ꝑpter se habet: Vnde multa alia olfacit.

Notandū diuersum vsum olfactus in animalibus & homine.

Ex quo sequitur, quod bruta olfactu iudicant cibos: nō enim gustu probant seu prælibant, quæ gustare & edere post debent: sed olfactu solùm, & post gustant, nō repellendo vt plurimum quæ olfecerunt, At homo non contentus est olfactu solo, nam quāuis benè odoret, potest malum habere gustum, & quanuis malè odoret, bonum habere gustum.

Sequitur ex hoc etiam, quod Aris. docet de sens. cap. 5. ꝙ in nobis odores dupliciter dicūtur delectabiles, vel indelectabiles. Vno modo per se, puta, in ordine ad solum odoratū. Altero modo per accidēs, puta, in ordine ad gustū.

Et ex his odoribus accidit, quod fiat delectationis mutatio in vno & eodem odore. Experimur. n. quod aliquis odor cibi delectat nos, cùm famem patimur: & contristat, ac nauseam prouocat, cùm sumus satures.

Dices tu, Quæ est causa, quare hominis odoratus percipiat plures differentias odorum, non autē odores nisi intensos.

Primum fundamentum.

Respondeo ex eadem radice totum prouenire. Ideo aduerte primò, quòd quantò organum potētiæ denudatur magis à differētijs obiecti, tantum est perceptiuum plurium differentiarū. V. g. quantò pupilla est à colore remota, tāto plures colores percipit. Vnde cum inspexit aliquē colorē fortē, non pōt per aliquod tempus videre perfectè alium: quia, quodāmodo colorē illum recipit. Similiter auditus non debet internum habere sonum, vt plures percipiat: similiter lingua circa saporem.

Secundum fundamentum.

Aduerte vlterius, quod odor in sicco & calido cōsistit magis. Vnde quāto organū est minus tale, tā-

tò

to plures percipiet odorũ species.

Redditur ex his cũ dubij. Scito autem, cerebrũ hominis, vt docet Arist. 2. de part. cap. 7. est frigidissimum, & humidissimum naturali sua temperie omniũ alio rùm animalium. cùm autẽ in hoc sit olfactus, vt dicemus, euenit, vt homo plurium differentiarum sit perceptiuus odorum, reliqua omnia calidius habent cerebrum & siccius.

Nota tamen, quod cùm sit tam frigidum, & humidum, nõ potest pati, nisi à vehementi calido & sicco, atque ob id nõ sentit remissos odores. Vnde cũ patimur catharrum, minus olfacimus: quia humidius est tunc cerebrum. Nõ sic in reliquis animalibus.

Dubium Dices, quare cerebrum hominis *Respõsio.* est frigidissimũ? Respondeo: quia debet inseruire operibus mentis per spiritus in eo existẽtes: quod si esset ex se calidũ, ex altera parte accedit calor cordis, tunc spiritus turbarentur & inepti essent ad ministerium: quod accidit ebrijs, & freneticis, ob nimium calorem in cerebro: atque etiã adurerentur, vt fierent inepti, quasi fuligines adusti.

Problematis solutio. Hinc patet solutio problematis cuiusdam, scilicet homines odorãtes à longa distantia esse ineptos, & rudes, arguit. n. id cerebri calorem: praui vero odoratus, quantũ ad distantiam, & remissionẽ odorũ esse solere ingeniosiores. Quanquã alia etiam esse causa solet, videlicet, longitudo nasi, quę iuuat, vt facilius, & ad maiorem distantiam odor sentiatur, vt in canibus & breuitas obest. Hæc de olfactu.

At circa tactum aduerte, ꝙ non est illa nobilitas percipiendi remota: non enim remota tactu percipimus, sed coniuncta: at nobilitas consistet in remissione obiecti percipienda, & in pluribus differentijs obiecti. *Respõdetur quæstioni. De tactus hominis excellentia, primũ fundamentũ.*

Et in vtraque homo omnia animalia vincit: plures enim differẽtias percipit, scilicet, asperũ, lene: durum, molle, & alia, quorũ multa bruta non tangunt, aut imperfectè tactu dignoscunt. Similiter percipimus qualitates oẽs in gradu remissione: quia tactus hominis in maiore temperie omnium qualitatum consistit: vnde excedẽtes omnes qualitates percipit. Bruta aũt nõ percipiũt qualitatẽ, qua ipsorum tactus abundat, nisi in gradu intensissimo, vt declarabitur in capite de tactu. Ex his facile erit argumenta soluere. *Nobilitas seu pᵃ stantia tactus in quo consistat. Prima cõclusio. In vtraque nobilitate excellere tactum hominis.*

Ad primum. Ad primum dico, ꝙ olfactus hominis perfectior est in illo, nõ tamen absolutè: nõ enim odores remissos percipit.

Ad secundum. Ad secundum dico, ꝙ illa carmina veritatem habent quantum ad nobilitatem sensus circa distãtia, vel remissa obiecta.

Nota primo de Simia gustu. Tamen de Simia non est verum sed dicitur habere optimum gustum, quia facit gesticulationes quasdam, quibus delectationem magnam in gustando præ se fert.

De aranea autem Alber. tract. 3.

Nota secundò de Aranea tactu. ca.73. dicit, quòd non habet nisi prauum tactum: est enim frigidæ complexionis, & viscosam habet humiditatem, quæ tactū hæbetat. Vnde ignem ad motum, non statim sentit: quòd si percipit vermiculos cadentes in telis, id est propter motum: tela enim cùm continua sit, statim mouetur.

Obiectio. Dices, videri optimi tactus, cùm tam debilem motum sentiat, quē homo non sentire. Respōdeo, motum esse cōmune sensibile; & quātum ad hoc, concedendum est, remissiores motus percipere: tactus tamen magis cōsiderandus est circa obiectum proprium, scilicet primas qualitates. *Solutio.*

Ad. 3. Ad tertium aduerte, quod aliud est sensum prodesse scientiæ, vel prudentiæ: aliud esse signum ipsius. Visus, & audit⁹ prosunt multo magis ad sciētias: per ipsorum enim cognitionē Intellectus multum iuuatur: per auditum ad disciplinas, per visum ad inuentionem: & sic tactus parum aut nihil facere dicitur.

Aliud est, quod sit signum. Tactus enim significat bonam corporis temperiem, qua posita, aptior est anima ad operandum.

Nota cur bonus tactus sit signum boni ingenij. Habet aūt hoc peculiariter tactus: quia tēperies tactus est sicut temperies animalis vniuersalis in primis qualitatibus: atq; ideo bene temperati in tactu, totam sortiuntur temperiem bonam. Vnde distemperies tactus, morbum periculosum ostendit.

Nota. Aduerte autem, per prudētiam intelligi aptitudinem ingenij ad scientias, & discursus: quia non facit hominem sapientem, nisi studium, & labor accedat.

Ad 4. Ad quartum dico esse melancholicos ex natiua cōplexione quibus terra dominatur: & hi rudes sunt, alios esse ex accidenti, nam consumptis spiritibus, & subtilioribus partibus sanguinis, abundat terreum & frigiditas; quod ex nimio euenit studio, & de his loquitur Arist. nec est contradictio.

Ad 5. Ad quintum dico, esse mollitiā spōgiosam, quę in humido aqueo consistit, qualis est illa dicta in argumento, & hæc non indicat bonum ingenium. Alia est in humido aereo, magis consistentiam habens, non spongiosa, & de hac Aristot. est sermo. illa prouenit ex humido & frigido, hæc ex humido & calido: & ita illa est phlegmatica, hæc sanguinea.

An odorum scientia bene per sapores tradatur: vbi & de natura odorū. Quæst. XXV.

Occasio quæstionis. DVbium hoc circa tex. 94. insurgit, vbi Aristot. docet sapores meliùs cognosci, odoresq; habere similitudinem cum ipsis, eāque ob causam per saporum doctrinam habendam esse etiam odorum.

Primum argumentum pro parte negatiua. Videtur aūt primò non ita esse. Primò: quia tunc oportebat priùs de gustu, & sapore tractare (quia notior sapor est) quàm de odore, cuius tamē oppositum fit, cū post tractetur de sapore, & gustu.

Præterea

2. Arg. Præterea secundo. Adhuc non videtur posse talis haberi sciẽtia: quia tunc per sapores bene colligeremus odores, si sapor dulcis esset cum odore dulci, & amarus cũ amaro: at non ita fit, imò sæpe sapores amaros cum dulcibus odoribus inuenimus, & econtrà: ergo potius methodus ista faciet nos errare, quàm scire. Hoc dubiũ, præcipuè propono, vt explicem odorum naturam.

Primum fundamẽtum de natura & causa odoris odores esse secundas qualitates ex primis insurgentes. Aduerte ergo, quòd odores, & sapores, sicut & colores, qualitates sunt secundæ distinctæ à primis, ex ipsarum tamen varia mistione insurgentes. Vnde dulcedo, & odor, non est calor, nec frigus, nec alia ex primis qualitatibus, sed quædam alia ab eis distincta, ex ipsarum mistione insurgens.

Alia est mistio qualitatũ primarũ in odore ex alia in sapore & q̃ sit vtraque. Scias tamen, quòd alia est mistio qualitatũ, in qua sapor, ab ea, in qua odor cõsistit. Sapor. n. in humiditate comprehendẽte siccũ ipsumq; superante consistit. Vnde ad dandos sapores rebus, vtimur, aqua, & liquore: & hoc humidum comprehendens siccum, ab Aristotele de sensu cap. 4. Enchimũ. i. incorporatũ dicitur. Odor verò, oppositam habet mistionẽ: consistit enim in sicco comprehẽdẽte, & superante humidum, tam autem odor, quàm sapor in humido, & sicco præcipuè consistunt.

Exemplo seu experiẽtia probatur. Hinc fit, cùm post terræ siccitatem fit pluuia, solet in principio odor terræ diffundi, tunc enim humidum incorporatur sicco, abundat tamen siccum. At post lõgam pluuiam non sentitur odor: quia tunc humidum excedit, & potius comprehendit siccum.

Secundo exemplo idẽ probatur. Vnde, quò siccior est flos, solet maiorem odorem emittere: ob id rosa, & quæ spinas habent, multũ odoriferi flores sunt: id enim siccitatem indicat.

Causa mistiones p̃dictorum odoris & saporis. Causa autem, quæ hanc mistionem facit, calor est externus, hic enim humidũ sicco miscet, cõprehendereque ipsum facit per cõcoctionem, & digestionem, & sic sapores facit. Similiter humidum resoluit, & à sicco cõprehendi facit, & sic odorum est causa.

Causa effectiua & materialis odoris & saporis. Vnde sequitur: quòd calor sit effectiua causa odorum, & saporum materia verò est præcipuè humidum, & siccum. In tali enim odor & sapor recipiuntur, vti diximus, cum discrimine.

Tertia notatu digna quæ sequuntur ex dictis. Ex hac doctrina sequuntur aliqua notanda. Primum est, ꝙ non in eodem subiecto adæquatè est odor, & sapor: habẽt enim temperiem oppositam: sed in partibus subiecti, quibus siccum superemi net humido, inest odor, in partibus verò crassioribus, quibus humidum præsertim aqueum abundat, inest sapor. Et hoc notant Albertus, Auicenna, & Philoponus. Subiectum. n. immediatum odorum, vocant exhalationem siccã.

Secundũ. Sequitur secundo, quòd sapor est prior natura, quàm odor, quia materia, in qua sapor est, per calorem fit materia odorum, non aũt

 econtrà.

econtrà. Et ratio est: quia calor agit consumendo humidũ, & augẽdo siccum. Vnde cùm sapor in humido siccum cõprehendente consistat, fit vt calor externus consumendo humorem, expellat saporem, & consequenter odorem inducat, dominante sicco. At calor materiam siccam non facit humidam nõ admisto alio corpore: ob id non facit ex odore saporem. Hac causa dicitur sapor prior natura odore:

Nota.

Tertium. Sequitur tertiò, quomodo potest esse, quod res habens bonum odorem, habeat malum saporem: non enim in eadem parte adęquatè, nec in eadem temperie consistunt.

Descriptio odoris. Ex his omnibus possumus descriptionẽ odoris colligere. Odor est qualitas secunda proximè in sicco comprehendẽte humidum, consistẽs, olfactusq; immutatiua.

Secũdum fundamẽtũ de analogia inter odores, & sapores. Pro argumentorũ solutione notãdum, quòd analogia inter sapores, & odores non cõsistit in hoc, quòd odor dulcis sit cum sapore dulci: hoc enim non est opus: nec isto modo ab Aristotele doctrina traditur.

Duo modi veri analogiæ. Prima. Sed duobus alijs modis. Alter est quòd in quali proportione humidi supra siccum sit dulcis sapor, in cadẽ sicci supra humidũ sit odor dulcis: & sic in alijs.

Secunda. Alter est in ordine ad sensum. Qualem.n. passionẽ sapor dulcis gustui, talẽ dulcis odōr olfactui infert: & sic ętiã in alijs odoribus.

Per hoc soluitur argumentum secundum.

Ad secundum. Ad primum. Ad primũ dico, quod hic sequitur ordinem nobilitatis potentiarum: est autem nobilior olfactus gustu. Præterea nõ tradit hic exactam doctrinam naturæ odorum, sed in vniuersali, quatenus in cõmuni potentiam immutat, idcirco non fuit opus præmittere sapores: id enim facit lib. de sensu, vbi naturam eorum considerauit.

An sensorium olfactus sit processus mamillaris. Quæst. XXVI.

Ad tituli intelligentiam aliquid ex anathomia oportet adnotare. Scito, à cerebro procedere duos canales vsque ad ossa foraminosa narium, quæ sunt prope concauitatem oculorum, atque in extremitate facere duas carunculas ad modum extremitatis mamillæ: ob id, processus mamillares dici solent: per hos cerebrum mittit excrementa in nasum, & per respirationem ascendunt etiã fumi per hos vsque ad cerebrum: per hos canales deriuantur rami neruorum vsque ad nasum procedentium à quinta coniugatione neruorum.

Dubium ergo est, an olfactiua potentia in neruo, an potius in carunculis illis mãmillaribus consistat.

Auerr. lib. 1. collectan. cap. 7. & libr. 2. capit. 17. putat contra Auicennam, non esse in caruncula, mamilla, sed in neruo. Probat duplici ratione. Prima est. Illæ carunculæ

[illegible]

runculæ sunt eiusdem substantiæ cum cerebro, at cerebrum est ex pers sensus, vt docet Aristot.2.de part,cap.10.ergo non est illic potentia olfactiua.

2.Ratio. Altera est. Quia contingeret per foramẽ palati, quod in nares terminatur, olfacere, quia illinc posset attingi talis caruncula, nullus tñ est expertus per os olfactionẽ esse factam. Hęc est opinio Auer.

Secunda opinio verior & communis Philoponi Galeni de esse potentiam olfactus in illis carunculis. At Philop.in pręsenti. Galen.8. de vsu partium. Auicenna cap.de odoratu,& Albertus Magnus, denique sententia communis tenet in illis carunculis esse olfactiuam potentiam,& ita videtur cũ ipsis esse sentiendum.

1.Ratio. Primò, quia neruus ille etiã vsque ad partes nasi inferiores descẽdit, contingeret ergo sentire absq; respiratione.

2.Ratio. Secũdò, quia neruus ille est eiusdem rationis cum neruo tactus, ibique est potentia tactiua, at olfactus sensorium habet diuersum aliamque petit temperiem.

3.Ratio. Præterea, quia alij sensus non in neruo cõsistunt ex his, quæ habẽt medium externum. Auditus.n. in miringa, visus in pupilla est.

4.Ratio. Præterea, quia, vt diximus, olfactus sequitur temperiem cerebri.

Ad primam rationem. Auerrois. Nec argumenta Auerr. concludunt. Ad primum enim dico, ꝙ nõ est prorsus eiusdem temperiei illa pars cũ cerebro, ob id sensum habet. Adde, quòd forsan cerebrũ habet sensum imperfectum, tamẽ & hebetem.

Ad secũdam rõnẽ Auerrois. Ad secundum solutio patet: est enim contra ipsum, nam quanuis ponatur in neruo, idem sequitur. Dico tamen, quod non ita facile patet aditus per illud foramen, ꝙ 1. si à naso ad os fit transitus, id est, concurrente motu naturali musculorum, qui modo opposito non mouent. 2.

Nota de operculo seu tunica olfactũ operiẽte quo rũdã falsam opinionem. Hic aduerte vnum. Aliqui enim Latini dicunt illas carũculas operiri tunicis meningibus, quæ respiratione eleuãtur, quod videbatur indicare Aristoteles. Sed hoc nõ inueniunt Anathomes periti, ob id non est recipiendum.

Nota secundò, quid Aristoteles p[er] operculũ intelligat. Per operculum ergo, quod ait Aristoteles, intelligere oportet ipsam carnem spongiosam, quæ cõpressa est ante carunculas, & per respirationem dilatatur, & pori aperiuntur, & hoc ipsum docet Arist.text.100. Non sic est in nõ respirantibus.

An odor sit realiter in medio.

QVAEST. XXVII.

QVid odor sit, & qualiter in corpore esset, diximus. Nũc dubium est, an odor sentiatur in subiecto suo immutato medio per species intentionales, sicut videtur color, an non sic, sed ipse odor realis perueniat per mediũ vsque ad potentiam,& sensoriũ. In hoc enim nõ sunt Philosophi cõcordes, sed variæ extant sentẽtię.

1.Opinio. Auicennæ, Alberti. Prima est Auicennæ, quàm sequitur Albertus in Summa de auditu. Dicunt, quòd odor subiectatur immediatè in materia sicca &

parum humida, resoluta per calorem: & in ista materia fertur odor realis per medium vsque ad olfactum. Nec contingit olfacere, nisi quando ista fumida exhalatio, in qua fertur odor, ad sensorium peruenit. Hæc sententia probatur ab Auicenna: sed ipsius rationes postea adducentur.

Quinta sententia Auerr.

Altera sententia est Auer. com. 97. vbi impugnat Auicen. Dicit, quòd odor non egreditur realiter à corpore odorabili, sicut nec color à colorato, sed intentionaliter agit in medium, & in sensorium.

1. Ratio.

Rationes sunt eius duæ. Altera est: quia odoratus contingit ad distantiam tantam, ad quantam nõ est possibile corpus resolui. Dicit enim, quòd vultures ad quingenta milliaria olfecerunt corpora occisa in bello Troiano.

2. Ratio.

Altera ratio est: quia tunc daretur corporum penetratio. Si enim odor non fertur per medium aerem, nisi simul cum corpore, idest, illa fumosa exhalatione, ista cum aere penetraretur.

Tertia sententia Sancti Thomæ, Philoponi, & communis.

Tertia sententia est media Sancti Thomæ, & Philoponi, Ianduni, & cõmunis, quòd odor per aliquam spatij partem fertur cum illa exhalatione: per aliã verò vsq; in sensorium intentionaliter immutat, sicut color.

Quarta opinio Aegidij.

His possumus quartam Aegidij sententiam addere. Dicit .n. quòd odor producitur in aere absque illa exhalatione: & sic odor in medio realiter producitur, sicut sonus, quamuis post non producatur nisi intentionaliter.

Prima conclusio Odor non p[ro]ducit[ur] realiter in medio.

Pro huius difficultatis resolutione sit prima cõclusio. Odor nullo modo in medio realiter produci potest. Ista est contra Aegid.

Explicatur conclusio.

Explico. Odor, vt diximus supra, immediatè subiectatur in mista materia, in qua siccũ cõprehẽdit humidũ: quod si cõtingit odorem extrahi ab aliquo corpore per medium, id est, quia tales partes extrahuntur resolutæ per calorem.

Probatur primo. Odor magis est secũda qualitas, quàm color, cùm ille immediatè ex mistione qualitatum fiat: at color, puta, albedo nigredo, nullo modo immediatè in ipso aere recipi possunt: ergo nec odor.

Præterea secundò. Qualitates secundæ nõ sunt inuicem actiuæ, vt notum est in philosophia: non enim albedo alteram albedinem producit, ergo, nec odor subiecti producet alterum odorem in medio. Si ergo contingat realiter esse odorem in medio, id est, quia aliquæ subiecti partes, in quibus odor inerat, per calorem extrahũtur, vel calor in partibus subiecti resolutis, odorem facit diminuendo humidum, & incorporando sic cum cum humido.

Quorundam opinio reijcitur quod odor trãsit a subiecto in subiectum.

Vnde non sunt audiendi Ammonius & Boetius in. 2. cap. Antepredicament. qui dixerunt, quòd odor à subiecto in subiectum trãsit quia manus comprimẽs pomũ recipit in se odorem.

Sed

Sed hoc falsum est: nam, vt ibidem dicit bene Simplicius, non recipit manus odorem, nisi quia simul recipit aliquas partes ipsi⁹ subtiles, in quibus erat odor. Cuius signum est, quod pomũ rugas contrahit, & diminuitur.

Nota circa nomen vaporis odoriferi. Hic aduertendum est, quòd materia, in qua odor est, consistit in sicco comprehendẽte humidum. Vnde non dici debet propriè vapor talis materia: nã vapor est calidus, & humidus: nec exhalatio propriè, quia hæc est natura sicca, & frigida, licèt per Solem calefacta. At quia ista materia odoris resoluitur per calorem, ratione talis caloris fit iam calida & humida, & calida & sicca: & ideo exhalatio & euaporatio dici solet: similiter propter subtilitatem. Proprius dici fortasse posset fumosa exhalatio: quia hæc est calida & sicca, sed dũ rẽ teneamus, de noĩe non oportet valde esse anxios.

2. Cõclu. à corpore odorifero emitũtur exhalationes odoriferæ. Secunda conclusio. A corpore odorifero sæpe effluit exhalatio illa, in qua fertur odor.

Hæc conclusio est euidens, quã probant argumenta Auicen. Primum est ab experientia: quia experimur res odorem emittere, cũ manuum calore vel ignis alterantur, *1. Ratio. ab experientia.*
1 & vigente calore æstatis flo-
2 res odorem spargere. Experimur
3 etiam, quòd manu aerẽ ad nares trahimus ad odorandum aliquando; quod non esset, nisi talis exhalatio à corpore resolueretur. Experimur etiã res odoriferas nimio odoratu marcescere & diminui.

Probatur præterea secundò. *2. Ratio.* Quia si ista resolutio non esset, semper citissimè odoraremus: nã tunc immutatio per species intẽtionales fieret; quæ velociter producuntur. Cuius oppositum experimur: tardissimè enim contingit aliquando odorare præsente odorabili.

Præterea tertio Quia odores ꝓsunt vel nocent cerebro: quod nõ esset, nisi aliquid à corpore odorabili cum odore resolueretur. *3. Ratio.*

Tertia cõclusio, Non semper sentit olfactus etiã emissis vaporibus odoriferis, sed mediũ & organũ intentionaliter mouẽtur. Tertia conclusio. Non semper olfactus contingit facta hac resolutione, sed medium & organum intentionaliter mutantur.

Aduerte, quod à corpore odorabili aliquãdo fit resolutio ista vsque ad certam medij partem, vt dicit S. Thomas, & intentionaliter odor ille agit in sensoriũ. Aliquando exhalatio prouenit vsq; ad sensorium ipsum, & cerebrũ, & tunc non olfacimus, vt experientia docet. Aliquando etiam non egreditur à corpore exhalatio, & olfacimus. *Nota, vario modo cõtingere vt odorẽ sentimus.*

Vt igitur olfactus fiat, nõ debet exhalatio sensoriũ attingere, & hoc est contra Auicennam, quãuis non negamus aliquando attingere, sed dicimus non tunc olfacere, imò læsionem sentimus in organo.

Similiter dico, quod olfacimus aliquando extracta exhalatione per resolutionem; & hoc probaui in secunda conclusione, & vide-

tur esse contra Auerroem.

Modò autem dico, ꝙ olfacimus etiã nõ extracta exhalatione, sed manẽte in proprio subiecto: & in hac parte conuenio cũ Auerroe.

Duo probãda proponũtur ĩ cõclusione tertia contenta.

Sunt igitur duo probãda. Alterum, quòd olfactus contingat aliquando nõ resoluto corpore odorabili. Alterum, ꝙ odoratus aliquando etiam contingat facta resolutione exhalationis, sed nõ vsq; ad sensoriũ, vt dicit Auicẽ. In his duob⁹ cõsistit nostra sentẽtia.

1. Probatur s. qd olfactus aliquado contingat absque solutione vaporum rei odorabilis. Primò auctoritate Aristot.

Primum probatur duobus testibus Aristotelis, simul etiã rationibus contentis in illis. Alter textus est sect. Problem. 12. q. 10. probat contra Democritum, odorem non esse exhalationẽ: Quia, inquit, semper diminueretur res odorabilis dum odoratur, & sic non duraret: at experimur corpora parua, multum temporis odorem conseruare.

Confirmatur ratione ex eodem loco. 2. Authoritas Aristot.

Ex hoc loco ego etiã sumo argumentum simile contra eos, qui quanuis non dicant odorem esse exhalationem, dicunt tamen esse in ea, & cum ea ferri extra odorabile: quod simili argumẽto impugnat etiam Aristoteles.

Alter locus est, de Sens. c. 5. vbi impugnat idẽmet hoc argumento: quia pisces odorãt in aqua à lõgè, & tamẽ nõ potest per aquã similis exhalatio ferri, quin destruatur. Profectò hoc idẽ est contra eos, qui odorẽ cum illa copulant. Colligo igitur olfactũ fieri aliquando solùm immutato medio intentionaliter, sicut color videtur.

Posterius dictum, scilicet, ꝙ aliquãdo exhalatio extrahatur per spatium, iam probatum est.

Alterũ probatur scilicet qd etiã omissis vaporibus in odorabili ... 2. Ratio. Dubium

Sed ꝙ non cõtingat olfactus, nisi immutetur medium intentionaliter, probatur primo: Quia tũc sine medio extremo olfactus esset: quod tñ est expresse contra Aristotelem, qui olfactus mediũ posuit aquam, & aerem, non ergo odor immediate tangit sensoriũ. Preterea: quia iam tunc esset sensibile supra sensum, si vsq; ad caruncula illas peruenire opus esset odorem, vt olfaceremus, quod tamen falsum est.

Dices tu. quę est ratio, quare aliquando odor fit cum resolutione aliqua exhalationis, vsq; ad aliquam spatij partem: aliquãdo vero non opus est id?

Solutio

Respondeo, quod sunt aliqua odorabilia, quibus vel ob nimiũ humidum, vel ob siccũ terrestre non benè cõprehẽdente humidũ, imperfecti sunt odoris vt vix sentiantur: perficiuntur vero calore, vel resoluente humidiũ vel siccũ cũ humido miscẽte, & tũc sentiũtur: non fit autẽ talis perfectio, nisi cum resolutione ex vi caloris partes extrahentis.

Notãd.

Alia vero sunt quibus odor est perfectus, & non indigent tali resolutione, quamuis verũ sit, quod odores hebetantur frigiditate partes corporis comprimente, & humidum congelante: excitantur

autem

autem odores calore aliquo.

Ad 1. Auerro. argum. Superest, ad duo argumenta Auerrois respondeamus, quãuis non sint omnino contra nos. Ad primum respondet Auicenna, quod non est necessaria cõtinua: exhalatio ab odorabile vsque ad olfactũ: sat est, quòd aliqua illius particula perueniat: & sic fuit in vulturibus: vẽtus enim exhalationes ad magnam ferebat distantiam. Ego etiam idẽ dico: solùm in hoc differo, quòd non erat opus, quòd perueniret exhalatio immediatè vsque ad sensorium, sed vsque ad partes proximas, à quibus per species posset diffundi odor.

Ad 2. 1. Solutio. Ad secundum respondet Auicenna, quòd non est penetratio, sed cedit aer exhalationi, sicut cedit vapori eleuato ab aqua.

Reijcitur hæc solutio. Sed ista solutio licèt primo aspectu optima videatur: tamen si subtilius aduertimus, nihil valet: non enim percipit vim argumenti. Nam Auer. supponit aerẽ esse medium illius sensus: at medium recipere debet, & nõ cedere: si ergo odor semper cum corpore fertur, erit penetratio: & est optimũ argumentum contra Auicennã.

Secunda solutio vero. Nos autẽ soluimus, quòd exhalationi cedit aer, tamẽ iste aer nõ est mediũ, postea odor in illa existẽs exhalatione immutat aliam medij partem intentionaliter, & sic aer est medium: illa autem exhalatio odorifera, est odorabile proximum, quod in mediũ agit. Et sic abundè huic est difficultati satisfactum: existimoque hanc sine dubio esse Aristotelis mentẽ, & veram philosophiam.

CAPVT. X

Gustabile autem est tangibile.

TEXT. 101.

De gustu ac primo de gustabili eius obiecto. De quarto sensu nunc tractat, scilicet de gustu, ac primo de ci⁹ obiecto in communi tractat, proponens cõclusionem, gustabile esse quoddã tangibile; ac si dicat, Cũ aliquid gustamus, ipsum tangentes gustamus.

Hanc conclusionẽ duplici probat ratione. Prima est. Gustus non fit per medium externum, sicut visus: sed nõ habere medium externum, est tangere: gustus igitur tangendo fit; & sic gustabile est quoddam tangibile. *Quod gustabile sit quoddã tangibile. 1. Ratio. Aristot.*

Posterior ratio est. Sapor non percipitur à gustu, nisi percepta simul humiditate, in qua, vt in materia, fundatur sapor; at humiditas tactu percipitur; ergo gustabile cum tactu percipitur, & sic est quoddã tangibile. Is ergo sensus, & expositio harum rationum. *2. Ratio.*

Statim respondet dubio. Posses dubitare circa priorem rationẽ. Nã aliquando existentes in aqua percipimus cibos iniectos ad distantiã; vt si sis in vna parte aquę, & in altera infundatur mel, senties illud; ergo fit per medium externum. *Dubiũ. 1 Aristo.*

Respondet, non esse medium aquam; sed ideo sentiri mel, quia tota *Solutio. Aristot.*

tota aqua illa se miscet, & fit saporosa: sicut cùm vinũ infunditur, & facta saporosa, tunc sentitur illa, quæ est iuxta linguam sine externo medio. Non sic autem fit cũ est verè medium, vt, verbi gratia color non defluit & miscet se cũ aere: non ergo habet sapor mediũ externum, sed illud gustabile cũ aqua coniunctum est obiectum, sicut visibile & coloratum.

Nihil autem facit saporis sensum.

TEXT. 102.

Dubium 2, Arist. Respondet alteri dubio, circa posteriorem rationem: non enim videtur, quòd percipiatur gustabile percepta humiditate. Nã aliqua gustabilia nõ habẽt illam, vt sal: & alia sicca, vt saccarũ.

Solutio Aristo. Respondet: quòd ista, quanuis non habeat humorem, tamẽ cùm linguæ apponuntur, tũc cum saliua miscentur ac humiditatem acquirunt, qua percipiuntur: & hæc dicũtur humida potẽtia. Alia autem, quæ in se habẽt, nec indigẽt saliua, dicuntur humida actu.

Nota Vbi nota saliuæ vtilitatem: saporem enim perficit, & præstat non habentibus, quæ aliter non possent gustari, nisi externa humiditate accedente: imò omne ferè gustabile tali humiditate saliuę temperatur, & ea de causa ipsa secundùm se expers saporis est.

Sicut autem visus, & visibilis.

TEXT. 103.

De ingustabili opposito obiecto. Postquàm obiectum per se in communi explicuit, nunc eius oppositum docet, scilicet ingustabile, constituitque omnem potentiam non solùm obiectum percipere, sed etiam ipsius priuationẽ: vt visu iudicamus visibile, & inuisibile: auditu silẽtiũ, & sonũ: ita gustabile, & ingustabile.

Omnis potentia percipere priuationem sui obiecti.

Distinguit autem, tripliciter dici inuisibile. Vno modo per priuationem visibilitatis, sicut tenebrosum. Altero modo per vehementem visibilitatẽ, vt valdè lucidum. Tertio ob diminutionẽ. Similiter inaudibile.

Tribus modis quid i[...]tur in[...]sibile, [...] natio[...], &c.

Notat tamen, quod aliquando sumuntur negatiuè, vt inuisibile, quod non potest videri, vt angelus, & sapor, & odor. Similiter inaudibile: & talia non percipiuntur sensu; vt bene dicit Philoponus, sed priuatiuè.

Similiter ingustabile dicitur, quod debilem saporem habet, & hoc est velut priuatiuum, sicut tenebrosum, cùm, puta, habet tã debilem saporem, vt gustari nõ possit. Secundò, ingustabile quod vehementẽ & nociuũ saporẽ habet. Tertiò, quod prauũ saporẽ habet. Omnia hæc gustu discernimus.

Tri[...] di[...]tur [...] stabi[...]

Ponit exemplum, quomodo dicatur in audibile, quod paruum habet sonũ; & ingustabile, quod saporem debilẽ habet, exemplũ est de apede. Apes enim, id est, sine pedib[9] dicitur; & quod breues habet pedes, vt hirũdo, & vespertilio. Similiter sine nucleis, id est, oliuis dicitur, quod paucas habet, vt Philoponus exponit.

Exempli declar[...]

Potest etiã apes dici tribus modis,

dis, vt plerique Latini exponũt, scilicet, quod nõ habet pedes, nec potest habere, vt arbor: vel quod non habet, cùm posset habere, vt animal, quod illis caret: vel quod habet sed paruos, aut malos.

Videtur autem principium esse potabile.

De potabili, & non potabili. OStendit gustum non solùm gustabile, & ingustabile, sed etiam potabile & impotabile percipere. Potabile quidem est secũdum naturam: at impotabile est contra naturã gustus. Dicitur. n. impotabile, quod malũ & nociuũ potum facit, sicut ingustabile.

Quòd gustus non solum gustabile, sed etiam potabile percipiat. Addit tamen, ꝙ potabile est cõmune gustui & tactui: ob id principiũ est, & prius q̃ gustabile: est enim cõmunius. Hũc locũ exponit Aegidi⁹, ꝙ potabile sit ipsum humidum: & humidum hoc tam gustu, quàm tactu percipiatur.

Potabile est cõmune tactui, & gustui

1. Expositio. reÿcitur. Sed hęc expositio nõ est recipiẽda. Non enim obiectum propriũ vnius sensus ab altero percipitur. Vt enim auditus, non percipit albedinem: sic nec gustus humiditatem, vt gustus est: hæc enim est propria tactui. Vnde gustus non percipit potabile, nisi quia humidum est saporiferũ, & ratione ad misti saporis percipitur.

2. Expositio. Dicitur ergo potabile commune tactui & gustui: quia potabile magis in humido consistit, quàm gustabile, ideo tactui cõpetit: at quia simul saporem alioqui adiũctum habet, ob id gustui inest.

Philoponus exponit esse potabile commune & præcipuum: quia humidum est: & humor est tactu perceptibilis, & est præcipua causa saporum, qui gustu percipiuntur, non tamen sola humiditas gustabilis est per se.

Quoniam autem medium est.

TEX. 104.

De sensorio, seu organo gustus. Quod esse debeat potentia humidũ. 1. Ratio. NVnc qualiter sensorium gustus se habeat, explicat, dicens sensorium gustus debere esse secundùm se potentia humidum, ita, vt posit actu humectari. Huius ratio est: quia sensoriũ, vt percipiat obiectum, debet esse in potẽtia tale: si enim actu esset tale nõ immutaretur ab obiecto. Cùm igitur gustabile sit humidũ opus est, vt sensorium gustus sit potentia humidum, non ita in potentia, vt nequeat humectari, sed vt possint reduci ad actum absq; sui corruptione: sic enim percipiet gustabilia.

Nota. Aduertendum, ꝙ hic vocat humidum non absolutè, sed humidum saporiferum: tali enim debet priuari sensorium secundum se, vt percipiat omnia gustabilia.

Secundò duplici signo idẽ ostendit. Duplici signo ostendit, quod dixerat. Alterum signum est: quòd sic sit in potentia humidũ, vt humectari posit: vnde cum lingua est admodum sicca, nec humectatur, non gustamus.

2. Alterum signum est: quòd nullũ saporiferum humidum pręcedat. Vnde infirmorum lingua, quia humores amaros habet, quod gustat, non percipit, sed amarum iudicat, illudque primum sentit humidum:

midum: similiter hi, qui aliquos sapores vehementes pręgustarūt.

Species autem saporum sic. to: (?) TEXT. 105.

De saporum differetijs. OBiecti species nunc distinguit, dicens esse duo sapores extremos, qui simpliciores sunt, puta, dulce & amarū, sicut in coloribus, album, & nigrum: iuxta dulce est aliud post ipsum, scilicet pingue, & iuxta amarum, est salsum: hæc duo non sunt ita simplicia.

Tria intermedia sunt, austerum, acerbum, & acidum. Sunt ergo septem saporum species.

De potentia gustus quæ sit, ex dictis colligitur Ex omnibus colligitur, potētiā gustus esse facultatem horum susceptiuam: & gustabile, seu saporem esse qualitatem talis potentiæ immutatiuam: atque hęc Aristoteles de gustu docet.

An gustus differat à tactu.
Quæst. XXVIII.

Occasio quæstionis. OCcasionem huius dubij dedit nobis Aristoteles, qui gu gustabile quoddam esse tangibile dicit: ex quo licet in ferre, Ergo gustus est tactus, sicut si visibile est odorabile, visus ergo olfactus est.

1. Ratio ad parte negatiuā

2. Ratio. Et præterea adhuc probatur. Ille sensus sunt idem, qui sensoriū & organū idem habent: at gustus est in neruo linguæ, vt pòst dicemus, ibidem autem est tactus: ergo gustus tactus est.

3. Ratio. Pręterea: Sensus, qui obiectū proprium idem habent, idem sunt: at tactus est circa humiditatem, quam etiam gustu percipimus; ergo gustus saltem species est tactus ipsius.

Aliqui ergo gustum à tactu essentialiter non differre autumāt, sed esse eandem potentiam, quæ in certa corporis parte, scilicet, lingua, exercet actionem peculiarem circa sapores. *1. Opinio quorūdā falsa.*

Sed hęc sentētia nullo modo est tenēda: sed quod gustus & tactus sunt potentiæ essentialiter distinctæ, sicut visus, & auditus. Et ratio est. Primum: quia habent obiecta ꝓpria diuersa: gustus enim circa sapores, tactus circa primas qualitates est: constat autem saporem distingui realiter & essentialiter genericè ab illis, sicut color ab illis differt. *Reijcitur opinio*

Secundò: quia si eadē esset potentia, vbi esset tactus, ibi esset gustus. At non ita est; tactus enim per corpus sparsus inuenitur: at gustus in quadam particula. Et hoc argumento vtitur Aristoles text. 112. ad probandum eos esse distinctos sensus.

Vbi nota, quòd tactus sumi potest communiter & sic inuenitur inter corpora etiam inanimata. Quæ enim inter se non habēt medium, sed contigua sunt, dicuntur se tangere. Non sic in præsenti sumitur, sed pro potentia sensitiua, quæ non percipit obiectum, nisi tactu isto intercedēte, cùm inter ipsum & obiectū nihil mediat, quod sit corpus externū: & hoc modo tactus comprehēdit gustum *Primum fundamentum. ... quæstioni respondetur.*

2. gustum etiam, & illū, qui dicitur tactus: nam gustus sic percipit obiectum suum.

3. Tertio modo particulariter sumitur tactus ꝓ potētia ista perceptiua quatuor primarum qualitatū, & sic essentialiter differt à gustu. Vnde sicut non dices tu, visum, & auditum esse vnum sensum, quanuis per idem medium, scilicet aerem percipiant obiecta ita nec gustum, & peculiariter tactum dices esse vnum: quia per idem medium internum percipiāt, & sine medio exteriori. Vnus enim percipit obiectū genere diuersum ab altero.

Ad 1. Notaduobus modis gustabile dici tagibile. Ad argumentum ergo primum repondeo, quod dupliciter gustabile dicitur tangibile. Vno modo sumendo tangibile in communi, nō pro obiecto tactus, qui est quintus sensus: & tunc est sensus, Gustamus ea, quæ sunt coniūcta absque exteriori medio: & hunc sensum manifestat Aristoteles in sua prima ratione, textu. 101.

2. Altero modo sumendo tāgibile patricula̲riter pro obiecto quinti sensus, & tunc significat gustabile esse tangibile, idest, nō gustari rē, nisi simul tāgatur eius humiditas: simul enim gustus operatur cum tactu: & hoc indicauit ibidē Aristoteles in ratione posteriori.

Nota sēsum Aristot. Nō tamē est sensus, quod gustabile formaliter sit tangibile particulariter. Est autē notanda hęc resolutio cū expositione huius textus.

ad. 2. Hinc patet solutio secundi argumenti. Cum enim gustus nō gustet, nisi simul comitante sensatione tactus, in vno sensorio iunguntur propter hāc ordinationē, quā uis non sint eadem potentia, cùm inueniatur alibi tactus sine gustu. tactu ergo percipiente humiditate gustus saporem percipit: deseruit enim tactus gustui, & gustus dat actui condimentum.

Ad tertium solutio nota est ex dictis. Non enim gustus percipit humiditatem, vt non bene cōcessit Aegidius: tunc enim formaliter esset tactus: sed tactus, qui cū gustu coniunctus est, illam percipit. Nec mireris, tactū esse vbi gustus est: nam tactus est generalis, reperiturq; in pupilla & alijs sensorijs sensuum. *ad. 3.*

Hic tamen statim se offert dubium quod sit organū gustus. In qua difficultate videtur aliqua diuersitas in Aristotele: nam gustū & tactum in corde constituit lib. de Sensu. c. 2. in fine & de Senec, c. 2. & 2. de Part. cap. 50. imò omnes sensus in corde ponit, libr. 5. de Generat. cap. 2. quanuis tactus & gustus manifestiùs in corde esse dicat. *Dubium de organo gustus q̄d sit aristo. testimonia, quæ dicūt gustum esse in corde.*

At verò aliis in locis gustum in linguę cuspide, & in palato ponit vt. 1. histo. ca. 11. & 3. histor. cap. 5. & 2. libr. de Part. cap. 27. Idem Auerroes in libr. collecta. cap. 3. quanuis Plinius lib. 11. cap. 37. dicat soli homini inesse gustum in lingua, & palato alia. n. in sola lingua habent: & sed Arist. hoc omnibus *Alia aristotelis testimonia q̄ dicunt esse in linguæ cuspide et palato.*

nibus tribuit, & ita tenēdum est. Vt autem ista loca pugnātia cōciliemus, aduerte, à tertia coniugatione neruorum duos neruos ad linguam vsque simul deriuari, qui per mediā linguam, quæ cuspis dicitur, transeunt vsq; ad extremitatem: & ramulos quosdam ad latera spargunt, qui nerui etiā palatum attingunt. In hoc neruo residet potentia gustus, quanuis præcipua sentatio sit in linguæ cuspide & palato.

Nota Plinij opinionem.
1. Fundamentum. Descriptio organi gustus.

Supra hūc neruum est caro linguæ spōgiosa, quę est medium internum, habetq; se sicut aer ad visum: est etiam saliua, quæ non est medium, sed potius est vt condimentum obiectorum saporum & vehiculum etiam saporum ad neruum, quo fit sensatio.

2. Fundamentum. Potentia sensitiua duobus modis est in aliquo vel vt in subiecto, vel vt in principio

Aduerte secundò, quod sensitiuam potentiam esse in aliquo, cōtingit dupliciter. Vno modo, vt in immediato subiecto, & sensorio: & sic visus est in pupilla, gustus in neruo isto, auditus in miringa. Altero modo in aliquo, vt in principio primo communicante, & conseruante ipsum; & sic secūdùm Aristotilem sunt omnes sensus in corde, quia credit neruos ab ipso originem ducere, qui bus communicatur spiritus omnibus potentijs ad exercendas suas operationes, quanuis secundùm Galenum potius sit tale principium cerebrum, à quo existimat, vt ex anathomia apparet, neruos originem ducere.

Nota Aristotelis, & Galeni opinionem.

Quidquid tamen sit, sensus exteriores immediatè in suis proprijs insunt sensorijs: & per hoc tollitur repugnantia inter loca Aristotelis allegata.

Ex dictis conciliantur Aristotelica, quæ videntur pugnantia.

An dulce & amarum sint extremi sapores. Vbi de Natura saporis, ac de eius speciebus agitur. Quæst. XXIX.

VT melius in hac quæstione progrediamur, aliqua notare oportet, eruntque numero tria, Primum quid sit sapor. Secundum quot & quæ saporū species. Tertium quid quæque specie significet.

Tria nota[...]

Circa primum, Aristoteles de sen. ca. 4. saporem sic definit. Sapor est passio facta ab humido aqueo in sicco terreo immutatiua gustus, ex potentia ad actum.

Primum dictum, sapor quid [...]

In qua definitione tres saporū causæ explicantur. Prima est formalis, cùm dicitur, Passio facta: ac si dicat, Est quædam passibilis qualitas, nō ea quę est causa passionis, sed potius effectus passionis, ex mistione qualitatum resultās.

Altera causa est materialis, in qua sapor inest, scilicet in humido aqueo comprehendente siccū terreū, vt superiùs declarauimus, dū de odoribus ageremus. Et hæc est causa proxima efficiens quodammodo, quanuis præcipua sit calor, humidum incorporans & commiscens cum sicco.

Tertia causa est finalis, scilicet, quod est gustus alteratiua: est enim obiectum in operationē, vt in finem; operatio autem saporū,

vt ad ſenſum referuntur, eſt redu cere guſtum ex potentia ad actũ, & ex non ſentiente facere ſentiẽ tem. & hæc ſufficiant de primo.

Secũdum de numero ſpecierum ſaporis. Q̃ ſint nouem ſpecies ex Ariſtotelis au ctem. Circa numerum ſpecierũ ſaporis, ſcias eſſe nouem, his nominibus, quæ ſubſcribam, quanuìs aliqui varient. Dulce, & amarum: & hæc ſunt extrema. Pingue iuxta dulce, & ſalſum, qđ eſt poſt amarũ. Alia quinq; ſunt omnino media, ſcilicet, acutũ, acre, quod dici ſolet ponticum, auſterũ ſeu ſtipticum. Acidum ſeu acetoſum.

Obiectio. Nota tñ circa has, quòd Ariſtoteles text. 105. & de ſenſu. c. 4. nõ meminit niſi octo, reliquit acutũ.

Solutio. Sed ſine dubio eſt ſupplẽdũ: aliter non poſſet ſtare doctrina Ariſtot. Ipſe. n. dicit, pingue reduci ad dulce, & ſalſum ad amarũ. Dicit vlteriùs, eſſe ſeptẽ ſpecies ſaporis, quod ſi tu nõ addas acutũ, nõ erũt, niſi ſex. Forſan ergo incuria aliqua perit illud nomẽ: ſed ſi ſenſum ſpectes, addendum eſt.

Obiectio altera reijcitur. Nec te moueat, quòd ſalſum, & pingue reducit ad alia duo: hoc enim non impedit eſſe diuerſas ſpecies: ſed ſignificat in eo, quod ſunt multùm propinquæ, magis quàm aliæ.

Galeni ſaporũ numeratio aliqua ex parte diuerſa. Conciliatur. Galen. ſtipticũ cũ auſtero idẽ facit, ponitque alium ſaporem nonum, ſcilicet inſipidum, quale eſt in albugine oui: ſed re vera illa duo non ſunt idẽ, vt poſtea dicemus: potiùs ponere oportet decẽ, quãuis hoc inſipidũ ad aliud forſan dulce imperfectum & remiſſum reduci poſſet. Sunt igitur perfectæ nouẽ ſaporum ſpecies.

3. Singulæ ſpecies, quæ ſint exemplis declarãtur. Circa tertiũ, exẽplis puto optimè tales ſpecies declarari. Dulce igitur eſt in melle, ficubus, vuis maturis, & huiuſmodi. Pingue in rebus vnctuoſis, vt pinguedine, medulla, lacte. Amarũ in oppio, abſynthio, geniſta, felle. Salſum in ſale, in aqua maris. Acutum in pipere, raphano, zinzibere. Auſterum in fructibus ante maturationem: ſtipticum in fructu myrti & ſorba immatura: ſunt enim ſtiptica pura abſque acritate. Ponticũ in limonijs: acetoſum in aceto, & aliquibus putrefactis. hęc eſt igitur breuis harum explicatio.

Dulce. Pingue. Amarũ. Salſum. Acutum Stipticũ. Auſterũ Ponticũ. Acetoſũ

Ad quæſtionẽ de extremis ſaporibus. 1. Opinio Galeni. His tribus ſuppoſitis Galenus. 4. ſimpliciũ, quẽ citat Auerroes. com. 150. & libr. 5. collect. cap. 27. putat ponticum, & acutũ eſſe extremos ſapores.

1. Galeni ex corporum temperie deſumpto. Et, vt eius rationẽ percipias ſcito ipſum diſtinguere ſapores penes temperies corporum ſecundũ calidum, & frigidũ, in quibus inueniũtur: diſtinguit enim corpora in calida ex dominio, & in frigida dominio, & in temperata.

In calidis à dominio & exceſſu ſunt tres ſaporũ ſpecies: Acutus, amarus, ſalſus: talia enim corpora calida ſunt in exceſſu, quãuis cũ diſcrimine. Acutum enim eſt in calida ſubſtãtia ſubtili, amarum in groſſa ſalſum in media.

In frigidis à dominio ſunt alij tres ſapores, aceptoſus, ſtipticus, põticus. Aceptoſus in ſubtili frigida

gida substantia, in crassa ponticum, in media stipticum.

In temperatis autē corporibus in calido & frigido, sunt alij tres: in subtili pinguis, in grosso dulcis: in medio insidibus.

Nectitur ratio syllogistica

Ex his fit ratio Galeni. Illi sapores sunt extremi, qui maximè differunt: sed ponticum & acutū maxime differunt, nō autem dulce, & amarum: ergo illi sunt extremi. Discursus est bonus. Minor probatur. Nam dulcis consistit in calido tēperato digerente humidum, & miscente cum sicco: amarus in vehemēti calido consumēte siccum. Vnde cōbusta amara sunt: differunt ergo per calidū, & magis calidum. At acutum in vehementi calido subtili, ponticum in vehementi frigido grosso consistunt: magis autem differunt calidum & frigidum, quàm calidū & minus calidum: ergo magis distant acutum & ponticum; sunt igitur extremi sapores.

2. Opinio Arist. S. Thom. & Auerrois et aliorum.

S. Tho. de Sens. lect. 11. & Auer. & alij cum Arist. dulce & amarū ponunt extremos sapores, & facit argumentum Auerroes cōtra Galenum vehemens: Differētia contrariorū non est sumenda per accidentales differentias: sed calidum & frigidum sunt accidentalia saporibus: non ergo per ea sumi debet differentia. Maior patet: quia differentia inter albū & nigrū, nō sumitur p calidū & frigidum: quia ista sunt accidentalia, nam albedo modo à frigiditate modo à calore procedit, vt patet in niue, & calce.

1. Ratio Auerr. cōtra Galenum.

Minor probatur; quod simile sit in saporib⁹, nā amaritudo modo ex calore est, vt in oppio: modo ex frigiditate, vt in radice peponis & cucumeris (& nota hoc exēplū pro Auerroe). Similiter dulcedo modo in calore, vt notū est: modo in frigiditate, vt in moris ante maturationem, qui dulces sunt: nō ergo sic extremi sapores sumendi sunt.

Pro huius elucidatione aduertendū, q̄ sapores possunt tripliciter considerari. Primo in ordine ad gustū, cuius obiecta sunt. Secūdo secūdū naturam suā. Tertio secundùm secundùm, cui insunt.

Si modo primo considerantur, sic dulce & amarū sunt extremi sapores; est enim dulce, quod maximè amicum est gustui, amarū vero, quod maximè inimicū; ob id apud vulgus tanquam extrema iudicantur.

Si autem secundo modo, etiam extremi sunt; natura enim saporis proximè in sicco & humido cōsistit; cū igitur in dulci humidū maximè cōprehendat siccum, in amaro siccum maximè separetur ab humido; resoluitur .n. humidū multo calore; ob id extremi sunt.

Si tamē tertio modo cōsiderentur: tūc acutū & ponticū extrema sunt; illud .n. in calido multo, hoc vero in frigido consistit.

Conciliatur Galenus et Aristoteles

Ex quo sequitur, q̄ bene Arist. & Galenus dixerint; nam Aristo teles,

teles, cùm sit Philosophus, & naturæ scrutator, considerauit sapores secundùm propriam naturã, & etiam in ordine ad gustum, de quo tractabat: ob id dulce, & amarum extrema fecit: at Galenus, vt medicus, considerans potius corpora, vt ad sanitatem cõferunt, sapores ad ipsorum tẽperies dignoscendas ordinauit, & sic per subiecta distinguit.

Ad argumentum cõtra Galenum. Possumus ergo ad argumẽtum Auerrois respondere dupliciter. 1. Primò, quod in plurimum tales sapores sequuntur temperies ab ipso Galeno dictas.

2. Secundo, quòd debẽt sumi sapores in suo gradu perfecto, & tũc perfectè amarũ in calido est forti, & perfectè dulce in temperatè calido: non sic autẽ sunt sapores prædicti, sunt enim imperfecti.

Deinde dici posset, quod quacũque ratione fiat, aliqui erũt sapores, in temperie summe distantes, & ita secundum eam maximè contrarij. Per hoc quæstionis lucida explicatio, & opinionũ concordia habetur.

CAPVT. XI.

De tangibili autem, & tactu.
TEXT. 106.

De tactu Quæstiones quædã de tactu. *1. Quæstio an sit vnus, vel plures.* VLtimum exteriorũ sensuum, puta, tactum, explicare aggreditur: ac primo quæstiones aliquot circa ipsum determinat. Prima est circa ipsius vnitatem, vel pluralitatem; an tactus sit vna potentia, vel plures.

At quia posses obijcere, Quare nõ à tangibili incipit? Hoc præueniens dicit, quod in hoc eadem est vtriusque ratio: si enim tactus vnus, vel plures est, etiam erit tãgibile, & econtrà. *Occurrĩtur obiectioni.*

Et quid est sensorium tangibilis.
TEXT. 107.

SEcundam proponit quæstionẽ circa tactus sensoriũ, ãn sit caro ista exterior, an aliquid intus latens, caro autem medium sit. *2. Quæstio an caro sit tactus, an aliud, caro verò medium.*

Statim regreditur ad primã quæstionem, duplicique argumento, tactum non vnam potentiam, sed plures esse probat.

Alterũ est. Vnus sensus tantũ est vnius contrarietatis, at tactus est plurium: ergo nõ est vnus, sed plures. Maiorem exemplis & inductione ostendit. Visus enim est albi, & nigri; auditus acuti, & grauis; gustus amari, & dulcis. Minorem probat. Tactus enim est calidi, & frigidi, & sicci, & humidi, duri, & mollis, & aliorum. *1. Ratio quod tactus non sit vnus, sed plures.*

Habet autem solutionem quandam.
TEXT. 108.

ARrgumẽtum positum soluit, quam solutionem nõ esse ex mente propria, docet Themist. Auerr. Albertus. S. Tho. & cõmunis sententia. Putant enim omnes hi, secundùm Aristotelem, tactus esse plures, quanuis oppositũ doceat Simplicius, & Philopon⁹; sed modo sequamur cõmunẽ sen- *Solutio primæ rationis. Nota, an sit secundum propriamẽtẽ Aristotelis eius varias opiniones.*

tentiã, quæ magis quadrat Arist.

Explicatur solutio Arist. Solutio ergo est, ꝙ non idcirco sensus plures sunt, quia plures habet contrarietates: nam alij sensus, quorũ singuli vnus sunt, plures habent: vt auditus, est soni grauis & acuti, magni, & parui, aspeti, & lenis: similiter visus albi, & nigri, splendidi, & nõ splendidi.

Secunda ratio contra datã solutionẽ Contra hanc solutionem ponit argumentum alterum. Vnus sensus habet vnum obiectũ, sub quo omnes ipsius contrarietates adæquate sunt: vt visus colorem, auditus sonum. At in tactu id non est: non enim calidum, frigidum, siccum, humidum, molle, & durum, & alia sub aliquo proximo genere conueniunt, quod sit primum tactus obiectum: plures ergo tactus, non vnus sunt.

Vtrum autem sit sentiens intus.

T E X T. 109.

Quod caro non sit tactus sẽsoriũ, sed medium. AD secundam quæstionem se conuertit, & partim determinat illam, sed non omnino vsque ad textum. 116. Dicit ergo, quòd caro non est sensorium, sed medium. Probat tali ratione. Si caro

1. Ratio. esset sensorium, maximè esset ex eo, quòd statim admota carne circa obiectum, sentimus ipsum: sed hæc causa nulla est: ergo caro nõ est sensorium. Discursus videtur bonus cũ maiori. Minor probatur. Si super digitum modò ponamus pelliculam aliquam cæparum, vel linteum aliquem, statim admoto digito cũ illa pelle tangimus, & sentimus, & tamẽ talis pellis nõ est sensoriũ, sed medium: ergo nec illa caro erit sensoriũ, quãuis statim illa admota sentiam⁹.

Occurrit obiectioni. Quãuis enim sentiamus citius per carnẽ, q̃ per pelliculã illã, vel linteum, id nõ prouenit, quia caro sit sensorium, sed quia caro est magis proxima sensorio, quã linteus, vel illa pellicula.

Quapropter & talis pars corporis.

T E X T. 110.

Causã cur unus tactus appareat, cum sint plures. REgreditur ad primam quæstionẽ, ostenditq; deceptionis causam, quare vnus tactus appareat, cum plures sint. Causa est quia medium, puta, caro, est, coniunctum, & adnatum nobis.

Exemplũ Ponit exemplum. Si aer, qui circa nos est, esset nobis adnatus, & pars nostro: tunc profectò, quia per illum videmus, audimus & olfacimus, viderentur illi tres sensus esse vnus. Nũc tamẽ, cũ sit tale medium determinatum, & à nobis distinctũ, facilè scim⁹ esse tres sensus, & tamen reuera, quãuis esset adnatus aer, adhuc essent tres & deceptio esset nostra, putare vnũ esse. A tt ẽde, ꝙ vocat mediũ id, per quòd motus fit, idest, per quod obiectũ agit in potentiam.

In tactu autem hæc nunc.

T E X. 111.

Applicatur exemplum, &c. APplicat modò exemplum: in tactu non est medium aer, vel aqua: hæc enim cũ simplicia sint, nõ possunt esse pars animalis, quod mistũ est, & tamẽ medium

dium est mistum aliquod, scilicet caro & sic medium tactus est pars animalis. Accidit igitur error in tactu, qui accideret in alijs sensibus, si aer esset pars nostra, vt existimemus vnum tactum, cùm tamen plures sint.

Indicat autem, quòd plures sint.

TEXT. 112.

altero ex ẽplo seu hypothesi ide ostendit.

AD huc causam erroris explicat, tactumq; plures esse ostẽdit, & hoc per gustum probari dicit, per illam partem, qua gustamus, & tangimus quatuor qualitates, & similiter saporem percipimus. Si re vera hoc esset in omni parte corporis, putaremus statim idẽ esse gustũ & tactũ: at modo nõ putamus, quia quãuis, illic idest, in lingua simul esse percipimus, tamẽ in alijs partibus tactus est sine gustu, ob id distinctos cognoscimus, cùm tamen, re vera, quanuis vbique vterque esset, adhuc distincti essẽt, sed distinctio non esset nota: hoc euenit in tactibus, qui cũ simul vbiq; sint, vnũ putamus, & tamen plures sunt.

Nota q̃ sit vis argumenti facti.

Nota quòd hoc argumẽtũ probat sic: non quia sensoriũ sit vnũ, & medium idem, potẽtia vna est: sed possunt esse plures potentiæ ratione obiectorum: vt patet in gustu & tactu linguæ, quos diuersos cognoscimus, cùm postea separentur. Cùm igitur nõ sit vnũ obiectum, sed plura in tactibus, erunt plures tactus, quanuis sensorium sit vnũ, & medium vnũ.

Dubitabit autem aliquis.

TEXT. 113.

3. Quæstio an sit aliquod medium externum in tactu.

TErtiam proponit dubitationem, puta, an sit aliquod medium externum in tactu. Et antequam dubium proponat, rationem facit, qua probat esse medium externum in tactu. Ratio autem fit tribus præsuppositis. *Triplex suppositio*

Primũ est. Omne corpus habet profundum, idest, dimensionem tertiam, quæ grossities dicitur. *Prima.*

Alterũ est. Cùm inter duo corpora aliquod aliud est mediũ, hęc duo talia non se tangunt: vt si inter manum, & lapidẽ mediat aer, vel aqua, lapis & manus non se tangunt. *Secunda.*

Tertiũ est. Vbi est humidũ, vel humectum, seu vdum, ibi corpus est. Humidum dicitur, quod in se humiditatẽ recipit vt aer, vel aqua. Vdum verò & humectum, quod recipit corpus habens humiditatem: vt si aquam ponas super corpus, dicitur humectatũ, seu vdum. *Tertia.*

Nectitur ratio probãs requiri & esse aliquod medium externum

Ex his suppositis facit rationẽ. Duo corpora se in aqua tangentia, humectantur, etiam secundũ partes, quibus se tangere videntur: ergo inter ea mediat aqua: nõ ergo se tangũt immediatè, vt patet ex suppositis: quãuis enim parum sit aquæ inter illa, corpus tñ est, si corpus grossitiem habet. Si hoc est, nõ sunt illa immediata: ꝙ si in aqua hoc fit, erit multo magis in aere, qui subtilior est.

Nota. Si igitur hæc doctrina in cõmuni vera est, non continget tangere aliquod corpus durum, quin inter carnem & ipsum mediet aer, vel aqua, quis lateat nos ille inter medius aer, sicut latet etiam vda & humecta, quæ se tãgũt in aqua: videtur enim tunc eis, quod non sit intermedia aqua, cùm tamen sit: multo magis eos, qui sunt, & se tangunt in aere, latebit intermedius aer.

Vtrum igitur omnium similiter sit.
T E X T. 114.

An medium externum requiratur eodẽ modo in omnibus sensibus. Modo dubium proponit, an omnium quinque sensuum sensatio sit similis, idest, per medium externum: an nõ sic, sed gustus & tactus sint tãtum per internum medium, caroque immediatè tangat, vt nunc videtur, & apparet: reliqui autẽ eminus sint, idest, per externum medium.

Respõsio Requiratur sed nõ eodẽ modo. Respondet, omnes sensus esse ꝑ externum medium, tactumq; in corporibus duris, & mollibus, tangendis: similiter gustum mediũ habere externũ aerem, vel aquã, sed non eodem modo cum alijs sensibus tribus: est enim duplex discrimen.

Primum discrimẽ. Alterum est: quòd alij tres eminus, & à longè percipiũt obiecta: at tactus, & gustus cominꝰ, & propè, ac per medium breue, ob id decipimur in istis, non in illis, putãtes non esse medium, sicut prius dicebamus, nos decipiẽdos, si pelliculam haberemus: tũc enim per illam tangeremus, sicut modo: ita enim tangimus per aquam, vel aerem meum.

Sed differt tangibile à visibilibus.
T E X T. 115.

Se... discri... Alterum ponit discrimen: q obiecta aliorum sensuum sic agunt in medium, vt nõ simul in potentiam agant, sed mediũ agit in potentiã postquàm ipsum passum est ab obiecto: at in tactu nõ sic, sed potentia simul patitur cũ medio: vt qui habet clypeum, & percutitur ab aliquo, simul cum clypeo percutitur: non enim dicendum, quod ferrum mouet clypeum, & clypeus manũ, sed manus cum clypeo percutitur, & impellitur: similiter si manus habet pelliculam, simul cum illa mouetur à corpore tacto.

Omnino autem videtur caro, & lingua. *De ... distin...*
T E X. 116.

Quot ... sint ... in ... sensu tactus. Nunc ad explicandum tactus medium, obiectum, & sensorium se conuertit, ac primò ipsam carnem non sensorium, sed medium esse, ac se habere ad tactum, sicut aerem, ad visum, vel auditum. Probat tali argumento. Sensibile positum supra sensorium, non sentitur: vt notũ est in alijs sensibus: tangibilia autem supra carnem posita, sentiuntur, vt patet de aere, & aqua, quæ immediata sunt carni: ergo caro non est sensorium, sed aliud quid sub carne, puta, neruus intus existens.

Tan-

De obiecto tangibili. *Qd sint quatuor primæ qualitates obiectum tactus.*

Tangibiles igitur sunt differentiæ.

TEXT. 117.

OBiectum explicat esse primas quatuor qualitates quas vocat differentias corporum nempe generabiliũ, insunt enim omnibus generabilibus, & elementa per ipsas distinguuntur inter se, vt diximus libro de Elementis, seu secundo de Generatione.

De sensorio seu organo tactus. *Quid id sit quod est in potentia talium qualitatum receptiuũ*

Sensorium autem, seu tactiuũ, seu id, in quo primò inest potẽtia ipsa, quæ dicitur tactus (omnia.n. hæc tria idem significant) sensorium, inquam, tactus, est pars illa corporis, quæ est in potentia huiusmodi qualitatum receptiua, & perceptiua. Vt enim dictum est, sensorium cuiusque potentiæ, debet esse tale, quale est obiectum actu: nam sentire est pati: & potẽtia, & dum sentit, patitur ab obiecto, quod verò patitur, debet esse in potentia tale, à quo patitur.

Sentire enim pati quoddam est.

TEX. 118.

Causa cur debeat esse in potentia, ode.

REddit rationem, quare sensorium sit in potentia. Ratio est; quia patitur ab obiecto, & obiectũ agit in ipsum. Vnũquodque autem agit in id, quod est in potentia ipsum.

Nota tactus non sentit qualitates in eo gradu in quo ipse est.

Hinc sequitur, quòd sensorium tactus, cùm nõ possit omnino denudari, à qualitatibus tangibilibus (est enim mista pars) nõ sentiet illas qualitates in eo gradu, in quo sunt in sensorio: respectu n. illarũ est in actu, & non potest ab illis pati, vt si in manu est calor, vt quatuor, man⁹ nõ sentiet in obiecto tãtũ calorẽ, sed maiorẽ, a quo pati possit, similiter de alijs.

Cur tactu ra fere mixtas qualitates ad medium temperatas.

Vnde optimo consilio natura, aut author potius naturæ reduxit in tactu qualitates ad mediũ, & sic tẽperauit: per mediũ enim vtrunque extremum percipimus nã media habent rationẽ vtriusque contrarij, prout ad hoc, vel illud comparatur.

Et vt oportet id, quod debet.

TEX. 119. & 120.

Exẽplis seu inductione ostẽdit sensorium oportere esse i potentia.

POnit exemplum, qualiter sensorium debet esse in potentia obiectum. Sicut visus in potentia est album, & nigrũ, & alij etiã sensus, eodem modo & tactus in potentia ad extremas qualitates.

Quod tactus non solum sit tãgibilis sed esset intangibilis.

Statim docet, quomodo tact⁹ sit etiam tangibilis, & intãgibilis, vt in alijs sensibus explicatum est.

Dupliciter dici intelligibile.

In tangibile autẽ dupliciter dicitur, aut quod vehementes & nociuas tactui qualitates habet, aut remissas, vt distingui, nequeãt. Cõcludit distinctũ, esse figura, id est, in vniuersali de his quinque sensibus exterioribus, de singulis seorsum.

An caro sit tactus sensoriũ. Quæst. XXX.

1. Aristotelis opinio caronem non esse sensorium tactus, sed medium.

ARistoteles, in hoc capite, carnẽ nõ sensoriũ, sed mediũ potius esse determinat sensoriũ vero int⁹ latere docet. Credit. n. esse ipsum neruũ, qui sub pelle, & sub carne, & intra carnem est.

1. Arg. Aristot.

Argumenta duo pro hac sententia ponit. Alterum est. Si caro esset sensorium, esset ex eo, ꝙ statim

admota carne, sentimus: sed hæc ratio nihil probat: ergo non est sensorium. Minorē probat: quia si digitus per pelliculam externā ei appositam tangeret, statim sentiret, nō tamen ideò colligeretur esse sensorium.

2. Arg. Aristo. Alterum argumentum est. Si caro esset sensorium, tunc sensibile positum supra sensorium faceret sensationē: nā carni res appositas sentimus: at tñ nullū sensoriū sentit sensibilia superposita: non ergo caro est sensoriū, sed mediū.

authores qui sequūtur sententiam aristotelis. Hanc sententiam sequitur communis opinio, & præsertim quatuor Philosophi insignes, Galen. lib. de vsu partium, & lib. 2. de tēperamentis. Auerroes com. 108. Albertus, & S. Tho. Idem Iādu. q. 29. & Caiet. & alij. Putāt enim carnē esse mediū quoddā. Neruū autē esse sensorium: dicitq; Galenus, quòd si nerui à carne separarentur, nihil sentiret caro.

2. Opinio alexadri Philoponi, auicenna carnē esse sensoriū tactus Oppositam sententiam habent non spernendi Philosophi: inter quos sunt Alex. lib. 2. de anima c. de contactu, & Philop. super tex. 116. & Auic. 6. naturalium. p. 2. c. 3. & Auerr. qui tribus locis retractat sententiam priùs dictam. s. lib. de Sens. ca. 2. lib. 2. colliget, c. 8. & 13. Hi omnes in carne tactiuā potentiam ponunt; & hunc sensum tangibilia superposita sentire docent. Idem Concil. differentia 42. in carne enim, & in neruo tactum ponit.

3. Opinio Tertia sentētia est Themistij. c. 40. vbi impugnās. Alex. ponit tactum in corde. Idem Simplicius supra. text. 116. Hi putāt cor esse, quod potentiam habet tangendi, reliqua sunt media, per quæ ipsum tangit: sicut manus quæ per baculum tangit corpora. *Themistij, simplicij, ...*

Et profectò habet ista sententia pro se Arist. qui locis quatuor videtur tactum in corde ponere, puta, de Sensu ca. 2. & de senect. c. 2. & đ somn. & vigilia cap. 2. & lib. 2. đ partibus cap. 10. hę ergo sunt sententiæ Philosophorum.

In hac difficultate, ꝓ ei⁹ resolutione, aduerte primò, ꝙ sensoriū potētię debet denudari ab obiectis, quæ percipit, vt pupilla, quæ colores percipit, debet à coloribus denudari: & auditus sonos percipiēs, debet in se sonis carere: similiter gustus, & alij.

Vnde experimur, quòd quādo in sensorio aliquis color, aut sapor, aut odor inest actu, tunc est impedimētō, quo minus alia percipiantur, facitque vt aut difficilè, aut malè percipiantur.

Adde etiā, ꝙ, quo magis denudatur sensoriū ab obiectis, eò plures obiectorū percipit differētias, vt docet Arist. lib. 5. de Gener. ca. 2.

Notandum tamē, ꝙ sensoriū tactus, cū sit pars animalis, ac idcirco necessariò mista, nō potuit omnino denudari à suo obiecto, scilicet à quatuor qualitatibus.

Et quo fit, ꝙ nō percipit eas in omni gradu, nisi quando excedūt gradum qualitatis, qui in tactu est,

percipere nisi in gradu quo illam excedunt. est: vt calor vt quatuor, non sentiet calorem vt quatuor, nec inferiores, sed eum, qui excedit quatuor: sentit ergo tactus qualitates superantes in actiuitate eas, quæ in ipso sunt.

Cur natura fecit tactum temperatum in medio. Hinc est, quod natura temperauit, & reduxit ad medium qualitates in tactus sensorio, vt posset saltem ipsarũ excessus percipere, respectu quorum est in potentia.

Nota primo. Vbi nota, quod quanto vna qualitas remissior est in tactu, tantò magis percipitur qualitas remissior in obiecto: vt si in tactu est frigiditas, vt duo, sentiet eã, quæ est vt tria, & reliqua: & quanto in tactu qualitas est intensior, tantò intensiorem qualitatem tantùm percipiet.

Nota secundo. Ex hoc sequitur, quòd quantò plus est de contraria qualitate in tactu, scilicet plus de calori, tantò remissiorem percipiet qualitatẽ contrariam in obiecto, scilicet frigiditatẽ: quia si calor multus est in tactu, necessariò erit parum frigiditatis, & sic de alijs contrarijs.

Differentia colligitur ex dictis inter tactũ hominis, & aliorũ animaliũ intemperie, & in perceptione qualitatum. Ex hac doctrina sequuntur duo obseruanda. Alterum est, quod tactus animalium brutorum potest excedere hominis tactum in percipienda aliqua qualitate remissiore, non tamen in percipiendis omnibus remissioribus.

Ratio huius est: quia tactus brutorum est intemperatior, habetq; qualitates aliquot intẽsiores, alias vero remissiores, vt, v.g. multum calorem, parum frigiditatis. ob id, quia multum caloris, & parũ frigiditatis habet, pati poterit à minore frigiditate, quàm homo, sed nõ poterit pati nisi à multo & maiori calore.

At homo habens qualitates omnes magis ad medium, quãuis aliquas, puta, frigiditatem non sentiat in gradu remissiore, quã alia animalia, quia hæc qualitatem illam habent valde remissam ob intemperiem, & excessum qualitatis contrariæ, tamen calorẽ vel alias sentiet remissiores: quia homo in nulla habet tantam intemperiem.

Nota. Vnde signum boni temperamẽti est, non pati notabiliter magis ab vna qualitate, quàm ab alia eiusdem gradus: ob hoc infirmis accidit oppositum.

Dissolutio quorũdam problematũ ex dictis. Alterum, quod sequitur ex hac doctrina, est solutio aliquorũ problematum. Primum est: quod lachrymæ flentibus calidæ, ridentibus frigidæ apparent, cùm tamen eodem modo illæ se habeant.

Primi problematis dissolutio Ratio est. Ridentibus enim facies est valde calida ob sanguinis diffusionem: ob id lachryma, quę temperata est, videtur frigida, lugẽtibus vero ob fugam sanguinis ad cor, est facies frigida, ob id lachryma videtur calida. Sicut si sit aqua temperata, & manus sit calidissima: tũc videtur talis aqua frigida, si vero sit frigidissima, videbitur aqua calida.

Secundi problematis dissolutio. Alterũ problema est, quod pluuiales æquæ æstatis frigidissimæ

 videntur,

videntur, non sic hiemales: tunc enim manus, & corpus est nimis calidum, non autem in hieme.

Tertii problematis dissolutio.

Fit etiam tertiò: quod in hieme post discessum à locis calidis, sentiamus plus frigiditatem. Per hęc multa alia huiusmodi, & etiam in alijs qualitatibus contrarijs inuenies, & solues.

Secundum fundamentu de neruis, eorũ origine & officio.

Aduerte secundo: quod de origine neruorum est cõtrouersia inter Galen. & Aristotelem. Nam Galenus 8. de vsu partium cap. 3. & 4. à cerebro originẽ ducere docet, eiusdemque esse substãtiæ cũ cerebro, & sic primam sedem sensationis in cerebro ponit.

Prima opinio Galeni de origine neruorum.

Secunda opinio Aristotelis.

Arist. vero. 3. histo. cap. 5. hæc omnia tribuit cordi. Putat enim cor esse primam radicem sensationis, & ab ipso neruos procedere, eiusdẽq; esse substãtiæ cũ corde.

Præfertur Galeni opinio.

Quicquid tamen sit de hoc, in præsenti sat est scire difficultatẽ esse, an in neruo, an in carne tactus sensoriũ sit collocandũ, quanuis puto cum Galeno esse sentiendum de origine neruorum.

Quæ sit nerui natura & officium ac spiritum in eis contentorum.

Aduertendum autem, quod in neruo cõtinetur substãtia quædã subtilis, & calida velut aerea, quæ dicitur spiritus animalis, & in his spiritibus non est sentiendi potẽtia: sed duo faciunt. Primò, temperant neruos, & partes circunstãtes, calorem naturalem eis cõmunicantes, quo sua munera possint exercere. Secũdo, sunt vehiculũ, & medium, per quod species sensuum exteriorum deferuntur ad interiores, vt post dicemus.

His igitur suppositis, sit prima cõclusio. In carne est potentia tactiua, & caro non medium, sed sensorium est. Hanc conclusionem teneo cum illis celeberrimis Philosophis allegatis.

Et probo primo authoritate Arist. qui tribus locis docuit oppositum huius, quod in hoc capite dictũ est. Nam primo histo. cap. 4. carnem sensoriũ tactus posuit: & lib. 2. de parti. cap. 1. & cap. 5. Pluris igitur sunt æstimanda tria loca, quàm vnus, cùm præsertim posteriores cogitationes sint sapientiores, vt est in prouerbio Græco.

Sed probo secundo ratione: Id est tactus sensorium, quod magis est temperatum in qualitatibus: sed caro & pręsertim cutis est pars nostri corporis tẽperatissima, vt omnes Medici, & Philosophi cõcedunt: ergo ipsa est tactus sensorium. Consequẽtia est certa cum maiori: & minor est ex communi sententia.

Et confirmatur. Nam nerui sunt terrestres, ad modũ frigidi, & sicci, vt dicitur 2. de Gener. animal. cap. 4. adeò, vt ipse Aristoteles primo de anima tex. 79. dixerit, pilos, ossa, neruos non habere sensum, ob terrestreitatem.

Ad hoc respõdent Caiet. Thiẽ. & Iandunus. q. 29. quod neruus, secundùm se, est intẽperatior carne, tamen in ordine ad tactum, tẽperatior carne est.

Hęc solutio est falsa, & patet. Nam

Nam temperies nerui, secundùm se, non est alia, quàm quæ cōsistit in quatuor qualitatibus: & hæc eadem est necessaria ad tactū: ergo si intemperatior est in se, erit etiam in ordine ad tactum.

Secunda solutio aliorũ reijcitur,

Alij dicunt, quod caro est quidē temperatior, sed ideo est mediū, quia mediū debet esse tēperatū. Sed contra hoc est argumentum euidens. Si caro est temperata tēperie necessaria ad tactum, & vltra hoc habet animam, vt certum est: quare non habebit potētiam tactiuā sicut neruus? Profectò argumentum nō habet solutionem. Et aduerte, quod hoc argumento vsus est Alexand. & quod magis est, ipsemet Arist. ad hoc i..ē probandum.

Tertia probatur experientia.

Probatur tertio. Experientia ostendit, quod neruus denudatus à carne, sentit, si pungatur: ergo si neruus est sensorium, iam sensibile supra sensum positum, sentitur: ergo ratio illa, quia probatur, carnem non esse sensorium, quia sentit sensibile superpositum, nihil valet, cum hoc idem etiam sequatur in neruo.

Prima solutio quorundam reijcitur.

Aliqui respondent, quod nō denudatur à carne omnino: sed præterquam quod hoc est cōtra experientiam, adhuc non obstat: quia pono si seccetur neruus, tunc sentiet dolorem obiecti tangentis.

Secunda solutio aliorum reijcitur.

Alij dicunt, vt Caiet. quod pars, quæ pungitur, non sentit, sed proxima, & pars puncta est tunc medium. Sed hoc est ridiculum: quia in parte puncta sentitur dolor: & præterea, quare potius pars proxima ad vnum latus sentit, quam ad aliud?

Tertia solutio reijcitur.

Alij, vt Fernel. dicunt, quod neruus sentit ratione duarum meningum, quibus est indutus. Sed hoc non soluit argumentum: nam illę meninges neruum ipsum intrinsece componunt.

Colligimus igitur illam rationem, qua carnem non esse sensorium probatur, nullam esse: in tactu enim sensibile positum supra sensorium, sentitur.

4. Ratio.

Probatur quarto. Quia alicubi est tactus, vbi nullus est neruus: vt in iecore dolor sentitur, & in corde, in venis, in ossium tunicis, & pericraneo capitis: non ergo sensorium neruus est.

5. Ratio.

Præterea quinto. Quia tactus sit in qua parte, & in quo situ nō est neruus: nam neruus non est expāsus per totum corpus, vt pellis, & tamen in quocunque situ corporis sentitur tactus: ergo, &c.

Secunda cōclusio, in neruo etiā inest tactus, & in partibus pluribus præter ossa.

Secūda cōclusio. In neruo etiam inest tactus, imo omnibus in partibus, præter ossa: nā tactus est sequens vniuersalem temperiē animalis, & vitæ necessarius, atque ideo diffusus est per totū, quanuis magis in his, quā in illis partibus.

Prima obiectio. Solutio.

Quod si dicas, Quomodo nerui, cum sint terrestres, sicut ossa, habent sensum? Respondeo, ꝙ quanuis ratione tēperiei innatæ terrestres sint, & sensus expertes, tamē ratione temperiei influxæ habent

bent conuenientem temperiem: à spiritibus enim intus contentis calefiũt, & à carne circunstãte humectãtur: ossibus autẽ hoc deest.

Secunda obiectio et eius solutio. Quod si dicas, Neruus ergo sensorium erit. Respondeo nõ nego, sed simul etiam caro, quæ tã aptũ habet temperamentum, habebit virtutem tangendi.

Tertia cõclusio, cor non est proximum sensorium tactus. Tertia conclusio. Cor non est proximum sensoriũ tactus. Hoc probatur argumẽtis suprapositis: nec loca Aristotelis concludunt. Respõdimus.n. iam.q.28.ad illa.

Argumenta posita hic ab Aristotele, facilè soluuntur. *Ad loca Aristo.* *Ad primum argumẽtũ.* Ad primũ dico, quòd illa ratio cũ alijs multis cõuincit carnem esse sensoriũ. *Ad secũdum.* Ad secũdum dico cum illis Philosophis, quòd in tactu nõ est id inconueniens, imò necessarium, quod sensibile positum supra sensum, sensationem faciat.

An in tactu sit medium externum necessarium. Quæst. XXXI.

Occasio quæstionis. HOc disputandi nobis occasionem dat Arist. qui nõ solùm internum mediũ in tactu ponit, sed etiam externũ. Vocatur medium internum, quod ipsius animalis est pars, vt caro: externum verò, quod non est pars animalis, vt aer in visu: in tactu non solùm docet mediã carnẽ esse, sed aerẽ, vel aquam, nihilque tangi non interueniente aere, vel aqua,

Primum argumentum ad partem negatiuam. Contra hanc doctrinam est argumentum primũ. Si nihil tactus perciperet nisi aere, vel aqua interueniente: ergo, tactus nõ esset tactus: nam à tangẽdo dicitur tactus: non autẽ tangeremus obiecta, si corpus vel minimũ esset inter medium.

Præterea secundò. Si opus esset medio externo, periret ratio Arist. qua probat carnem non esse sensorium: quia sensibile positũ supra carnem, sentitur. Hoc autẽ non valeret: quia non est immediatum carni, sed medius est aer, vel aqua.

Præterea tertiò. Medium habet proportionẽ cum sensorio, vt dicitur inferiùs, vbi probat nõ esse plures sensus, quàm quinque: sed medium externum, & internum cũ tã diuersa sint, (est enim vnũ simplex, alterum mixtum) non possunt cum organo conuenire, sicut nec inter se: ergo in tactu nõ sunt duo media.

Præterea quartò. Dicit tex. 115. quòd in visu priùs agit color in medium, & post mediũ in visum: at in tactu simul in totum. Videtur hoc esse falsum: nam color in instãti agit per mediam visionẽ: ergo non priùs alterat medium, quin simul alteret visum. Hæc autem sunt argumenta, quæ præcipuã continent in hac difficultatẽ.

In qua sunt duæ sententiæ. Prima est communis S. Thomæ. Alberti: & cum eo Caiet. Thien. & aliorũ, quod tactus indigeat mediò externo ad tangẽdum dura, & consistentia corpora, non tamẽ ad percipiẽda liquida, vt aliquã, aerem, & alia huiusmodi: istáq;

dicunt

dicunt fuisse Aristotelis mētem.

Secūda opinio Auer. Altera est Auerrois comm. 115. quam sequitur Iandunus.q.28.hi dicunt, quòd vniuersaliter ad tactum opus est medio externo.

Obiectionis solutio. Quòd si obijcias, quòd ab aere, & ab aqua patitur immediatè absque externo medio: respōdet ad hoc Auerroes per duo dicta. *Primum Auerro. dictum.* Alterum est, quòd aer in sua naturali dispositione existens, non agit in nos, nec sentitur: & sic est immediatus nobis: similiter aquæ se habent ad pisces. *Prima ratio huius dicti.* Et ratio Auerroïs est: quia aer est locus naturalis noster: at locus naturalis non debet agere in locatum, cùm ei sit similis & proportionatus.

2. Ratio. Præterea: quia si aer ageret in nos, non esset medium aptum, vt alia per ipsum agerēt: debet enim medium esse denudatum, sicut & sensorium.

Limitatū Auerr. dictum. Iandu. limitat hoc dictū, quòd aer non agit in nos, cùm est in sua dispositione naturali, vt aer agat quidē, sed dicitur non agere, quia ita agit, vt non percipiatur tactu: quare de notabili actione intelligendus est Auerroes.

Secūdum dictum Auerro. Alterum dictum Auerrois est, quod aer existens extra suam naturalem dispositionem, agit in tactum: & quia elementa nunquam sunt extra suam naturalem dispositionem, nisi cum mistione alterius corporis, ideo & tunc non est ipse aer qui infrigidat, vel calefacit, sed corpora, quæ cum ipso cōiunguntur, scilicet vapor, vel exhalatio: & talia non sunt nobis cōtigua, sed solū aeris naturalis portio, per quam talia corpora agunt cumque ea parua sit, videtur non esse medium externum, sed reuera est. Idem dicendum de aqua respectu aquatilium. Hæc est sententia ipsius Auerrois.

Prima cōclusio cōtra Auerroem, in tactu non est necessariū medium. Pro huius difficultatis resolutione sit prima conclusio. In tactu nō semper est medium externum. Hæc conclusio est contra Auerroem. Putamus enim cū S. Tho. & Alberto, quòd tactus tangit aerem & aquā & corpora ista fluida absque medio externo.

Nota, vnde proueniat necessitas medij externi in tactu. Ad probandam autem hanc conclusionem, notandum est prius, ꝙ necessitas ponēdi medium externum in tactu non est ex parte sensus, vt sensus est, nec ex parte obiecti, vt obiectum est: sed ex parte corporis, vt corpus est, quatenus duo corpora non se tangunt nisi mediante aliquo alio, & hoc manifestè patet ex textu.113.

1. Ratio. Ex quo sumo argumentum. Nō repugnat, vniuersaliter loquēdo, vnum corpus immediatè tangere aliud in ipsumq; agere immediatè: ergo non repugnat, tactum immediatè pati ab obiecto. Consequentia est certa: quia repugnantia in tactu & obiecto, est vt corpora sunt Antecedens patet: quia illud in duris corporibus verum habet, vt etiā ipse Arist. tex. 114. dicit, non autem in fluidis.

Confirmatur. Et præterea experientia, aqua enim immediatè tangit lapides,

& ipsos

& ipsos infrigidat: ergo etiam manum, & carnem. Similiter immediatè aer tangit lapidem.

Reijcitur obiectio Auerro. Quòd si dicat Auerroes. quòd in sua dispositione naturali aer non agit in lapidem, quia est eius locus naturalis: Hoc nihil prorsus est: nam faciã mutationẽ: Aquatilia ponantur in aere, & terrestria in aqua: iam tunc profectò patientur ab ipsis, cùm sint improportionata, & erit tactus sine externo medio.

Secunda rō in qua primũ dictũ Auerr. euertitur. Sed probatur secundò. Et est argumentum Alberti, & S. Tho. cõtra ipsius dictum, patet. Dicit enim, quòd non patimur ab aere, vt est in sua dispositione naturali: quia sic est locus. Est ergo argumentum. Non aliter est locus naturalis noster aer, vel terra, quàm vnum elementum est locus alterius: sed vnum elementũ, quamuis sit locus alterius naturalis, agit in ipsum: ergo similiter elementum aget in mistum. Consequẽtia est certa. Maior probatur: quia nos & mista in loco ponuntur, secundùm elmẽtum dominans. Minor probatur: quia elemẽta in his extremis se alterant, & se secũdùm partẽ mutuò transmutant.

3. Ratio, Probatur tertiò. Quia aer & elementum in sua naturali dispositione existẽs, habet qualitates excedẽtes eas, quæ in mistis sunt: ergo in sua dispositiõe naturali existens aget in ipsa, & ea alterabit.

Quarta rō in qua Probatur quartò. Contra ipsius secundum dictũ, quod est in philosophia absurdum, ꝙ nunquam sunt elementa extra suam dispositionem naturalem, nisi cum mistione alterius corporis. Hoc videtur falsum. Primò: quia Sol calefacit radijs suis aerem, & aquam: nec videtur, quòd corpus vllum sit commistum. *secũdum dictum Auer. cõfutatur.* *Primò.*

Secundò. Præterea, quod fortius est. Ante talem mistionem pręcessit aliqua alteratio in elemento: ergo tunc facit elemẽtum extra naturalem dispositionem sine tali mistione.

Nec ipsius argumẽta quicquam probant. Ad primum dico, quòd elementa, non solum sunt loca ob suas qualitates actiuas, sed etiam simul cum virtute cœlesti, quæ loca cõseruat. Adde etiam, quòd in sua puritate non sunt loca naturalia, nisi vt à sua vi & intensione mutantur, atq; ea de causa sunt facilè mutabilia. *Ad primum Auer.*

Ad secundum. Et per hoc soluitur secũdũ. Aer n. & aqua media sunt, quia sũt facilè receptiua alienarũ qualitatũ.

Secunda conclusio etiam duris corporibus non semper necessarium medium. Secunda conclusio. Etiã in corporibus duris, vt fiat tactus, non est semper necessarium mediũ externum. Hanc conclusionẽ teneo cum Philopono contra Albertũ, & alios: Dicit enim Philoponus, quòd duo corpora non se tangere immediatè, prouenit, cùm superficies inæquales sunt, non tamen cum æquales sunt.

Prima ratio ad conclusionem. Hæc conclusio probari potest, si probemus duo corpora dura, & non fluida posse se tangere immediatè absque aere, vel aqua: & id probo

probo primò experientia. Serra secat lignum: ergo immediatè tāget ipsum.

Reijcitur solutio. Quòd si dicas, aerē semper esse medium: profectò vanum hoc videtur, & adhuc contra rationē experientię: nam sigillum imprimit similitudinem in plumbum, & tamen quis capit aerem mediare?

1\. Et pręterea, si lapis sit intinctus, 2. & proijciatur in murū, relinquit illic figuram & corpus: impossibile aūt est, quod inter illud atramētum & murum, mediet aer: nam tunc non consisteret illa figura.

3\. Pręterea, oporteret dicere, quod inter ossa & tunicam ipsorum mediaret aer, & inter venas & carnē: quod est impossibile.

2. Ratio. Probo secūdo. Si aer semper est 1. medius, sequitur quod ingētes la- 2. pides sustentantur in aere cū non tangant immediatè terram, nec alios: quod si in aere illo sustentantur, quare in maiori & altiori non sustentatur, & si ille aer spatium occupat, quare lapides non descendunt inferius?

Probatur tertio. Illa repugnantia, ne solida se immediatè tangāt, nō est, quia corpora sunt, quia orbes cœlestes solidi, se immediatè tangūt: ergo solū est, quia inæqualiū partium superficies habēt: & ita quanuis secundum se tota nō se tangant immediatè, tamē secundum aliquam saltem particulam se tangere est necessarium.

Nota sensum & mentem Aristo. Et hoc solū est, quod Ari. docet, quod corpora dura, quia regulariter sunt inæqualia, non se tangūt secundum se tota: id tamen nō vetat, quo minus secundum aliquas se tangāt partes: & si omnino proportionata essent, secundum se tota se tangerent.

Tertia cōclusio, mediū externum tactus quādo contingit, non ita se habet vt aliorum sensuum media. Tertia cōclusio. Istud medium externū in tactu quando est, non eodem modo se habet sicut aliorū sensuum media.

Prima differentia ex Arist. Aduertendum igitur, quod Arist. hanc ponit differentiā, quod color. v. g. agit in medium & post medium in visum: at tangibile simul cum medio agit in tactum.

Exponitur Ari. Exponunt Auerroes, & S. Tho. hunc locum, quod nō sit intelligēdus de prioritate temporis, sed de prioritate causalitatis: tunc enim esset prioritas temporis, si faceret istum sensum, quod color prius tēpore agit in medium, & post medium agat in visum: tangibile verò simul in mediū, & tactum: sed hunc sensum dicunt esse falsum, quia in instanti agit color in mediū simul & potentiā: similiter & tangibile simul in vtrunque.

Sensus aūt huius causalitatis hic est, quod quanuis color simul in medium & potentiam agat, tamē ideo agit in potentiam, quia agit in medium, & sic mediū est prius causalitate: At tangibile non sic, sed ita corpus agit in tactū per illud extremum medium, vt quanuis non esset, ageret in ipsum. Et præterea, quia illud mediū, vti diximus, non est necessariū tactui, & tāgibili, vt talia sunt, sed vt cor-

pora

pora sunt. Hęc est expositio Auerrois, S. Tho. & communis.

Reijcitur hæc expositio. Sed obstant contra hanc expositionem duo. Alterum est: quia incertum est, quòd vnico instāti obiectum aliorum sensuum agat simul in potentiam, & in medium: quod inferius disputabitur.
1.

2. Alterum est, quòd est ex torta valde illa distinctio & expositio, nec literæ quadrat.

Secunda expositio Dicendum igitur, quòd mediū in alijs sensibus se tenet ex parte potentiæ: quod est dicere, Ego nō video, nec audio medium, vt medium, sed obiecta per medium: at in tactu ipsum medium est ex parte obiecti, hoc est, quòd aer, quo tango lapidem, est sicut pellicula lapidi superposita, & sicut vestis istius, & totum illud est tangibile. Et hoc patet ex ipso textu. 115. vbi dicit tale medium cum tangibilibus sentiri.

Occurrit obiectioni. Nec obstant exemplum de clypeo, qui se tenet ex parte manus: nam exemplum tātū est ad explicādum, quomodo simul tactus patitur à tangibili cum medio.

Nota. Vnde medium in tactu non est medium sentiendi, sed mediū mathematicum scilicet, quatenus inter duo corpora mediat, estq; hoc notandum.

Ad primum & tertiū argumētum initio factum. Per hoc enim soluitur argumētum primum & tertium. Non enim habet rationem medij sensus sed potius cum obiecto computatur: & sic tactus, vt sensus est, immediatè sentit per carnem: sed est medium mathematicum, vt corpus est inter alia existens, & tale non est opus habere proportionē cum sensorio: medium tale, caro est: Est autem hoc notatu dignum nam, vt sensus est, habet medium carnē: at quia caro est corpus, habet aliquando medium aerem vel aquā, vt corpus est, vti diximus.

Et hinc soluitur argumētū quartum. Nō enim id intendebat Aristoteles, sed quod declaratum est.

Argumentum secundum cōcludit contra Auerroem, qui vniuersaliter dat in tactu medium externum, sed non contra nos, qui id negamus.

An tactus sint plures. Quæst. XXXII.

HAec est prima difficultas, quā Aristoteles proposuit in capite de tactu: vbi videtur determinare, tactum non vnam esse potētiam, sed plures, quāuis id lateat. Argumenta ipsius sunt duo. Alterum est: Vnus sensus est vnius primæ contrarietatis: at tangibilium plures sunt contrarietates primæ, vt notum est: ergo tactus, nō vnus sed plures sunt.

Alterum est. Vnus sensus vnum habet obiectum adæquatū, vt patet discurrendo per reliquos omnes: at tactus non habet tale commune obiectum, eo quòd qualitates tangibiles non habent vnum commune genus, quod à tactu primo, & adæquatè percipiatur: ergo non est tactus vnus, sed plures.

Huic difficultati respondēt quidam, quod tactus potest considerari

ſenſoriū, ſed plures potentiæ in illo ſiue vnum materialiter plures formaliter.

rari, vel ſumi dupliciter. Vno modo pro ipſa tactiua potentia, ſicut etiam viſus pro potentia, & aliorū ſinguli. Altero modo pro ipſo ſenſorio, id eſt, parte corporis animati, in qua talis potentia recipitur. Priorem vocāt aliqui tactum formaliter, poſteriorem materialiter. Dicūt ergo, quod tactus materialiter vnus eſt, eſt enim vnum ſenſorium: at formaliter plures ſunt, id eſt, in vno ſenſorio ſunt multæ potētiæ tactiuę diſtinctæ, vna ad percipiendum frigidum, & calidum: altera ad percipiendū humidum, & ſiccum.

Authores huius opinionis.

Hæc ſententia eſt magnorū Philoſophorum, puta, Themiſt. c. 39. Alex. Auer. com. 108. & Auic. li. 6, p. 2. cap. de tactu. Alber. in præſenti, & in ſua ſumma. S. Tho. lectione. 22. Iand. q. 27. Appollina. q. 40. & Caiet. Thien. & denique videtur communis ſententia.

Secūda opinio Simplic. Philop. eſſe vnū tactum.

Alteram ſententiā tenent Simplicius, & Philoponus, qui vnum tactum formaliter ponunt: idque ex mente Ariſt. id eſſe concedūt, & docent, dicentes, quòd ſolutio data ab Ariſtotele in primo argumento eſt ſecundùm propriā ſententiam: ſed de hoc ipſorum ſolutione dicemus.

De numero tactus. Primæ opinionis authores varij circa numerū potentiarū tactus.

Aduertendum tamen, quòd hi, qui plures tactus formaliter ponunt, diuerſi ſunt circa ipſorū numerum. S. Tho. n. cū alijs, qui eū ſequuntur: duos ponit alterum ad frigidum & calidum percipiēda, alterum ad humidum & ſiccum.

Prima opinio duos tactus eſſe S. Thomas &c. Secūda opinio tot eſſe quot contrarietates tagibiles. Alexander.

Alexander autem multiplicat tactus ſecundùm numerum contrarietatē, ſcilicet, duri, & mollis, grauis, & leuis, & aliorum: idem docet etiam Themiſtius.

Tertia opinio tres tactus eſſe Auer.

Auerroes ponit tres, nēpe duos primos dictos ex S. Thoma, & pręterea aliū ad tangendum, graue & leue: & hoc idē Albertus: at vero durum & molle, aſperum & leue ad ſiccum, & humidum refert.

Quarta opinio tres alios præter hos addit Albertus.

Addit etiam Albertus cū Auicen. alios duos: alterum circa ſolutionē continui & conſolidationē, quo ſentimus vulneris dolores, vel ſanationis delectationem. Alterum particularem ad ſentiēdas delectationes venereas.

Alij addūt aliū ad ſentiēdā delectationē in cibis, quanuis Albertus reducat hunc ad ipſum guſtū.

Tertia opinio alij alios addunt tactus.

Alij vlterius multiplicant alios in ſtomacho ad ſentiendam famē & ſitim. Vnde patet, Philoſophos non eſſe in tactuum numero conformes inter ſe.

Prima cōcluſio, ſi tactus multiplicarentur propter duas primas cōtrarietates etiā multiplicari deberent propter alias.

Dicam ergo quod mihi in hoc probabilius veriuſque videatur. Sit prima cōcluſio. Si tactus multiplicantur propter duas primas contrarietates, neceſſario etiā propter alias multiplicari debent.

Senſus huius concluſionis eſt, ꝙ ſi ponūtur duo tactus, vnus ad calidum, & frigidum percipienda, alter ad ſiccum & humidum, neceſſario plures alij ad alias cōtrarietates poni debent. Hæc eſt contra Thomiſtas aliquos, qui duos tactus ſolos ponunt.

1. Ratio. Sed probatur conclusio. Ratio propter quam illi duo tactus ponantur, est, quia illæ sunt contrarietates diuersæ, nec vna reducitur ad alteram, sed eodem etiam modo se habēt aliæ propter illas: ergo ob eandem rationem, tactus multiplicandi sunt. Consequentia est certa cū maiori: sed minor probatur de aliquibus, puta, de graui, & leui: hæc enim tactu percipiuntur, & nō per calorem, vel aliā ex primis alijs: ergo secūdū se, tangibiles sunt. Consequentia est certa. Antecedens patet: quia absque calore, vel alia ex his qualitate tactus grauitatem percipit, & leuitatem: & his qualitatibus quatuor tantùm tactis, non percipitur adhuc grauitas, leuitas: sunt ergo primò tangibiles.

Cōfirmatur ra. c. Vbi notat quiddam, φ vrget Auerroes, φ grauitatē & leuitatem sentimus cum sensibili cōmuni, s. motu corporis locali. Quod est dicere, Tunc grauitatē sentimus, vel leuitatē, cùm corpus in medio est motus sui, & detinetur, quāuis nulla esset alia ex actiuis qualitatibus, sunt ergo illa contraria, secundum se, tangibilia.

Cōfirmatur iterū altero exemplo contrarietatis. Idem dicēdū de molli, & duro, sentimus enim absque alia qualitate ex illis quatuor, nec reduci possunt ad siccum & humidum, sunt enim mollia etiā frigida, & calida, & dura similiter.

Nota. Est autem notādum hic vnum, quòd quāuis in ratione entis, molle, & durum, non differāt à primis quatuor, propter quod, 2. de Gener. ad ipsas reducuntur, tamē in ratione sensibilis, & vt ad tactum referūtur, diuersa sensibilia sunt: quod minus aduertunt aliqui.

Lene autem, & asperū puto sensibilia communia, ad figuramq; reduci, visu enim percipiuntur.

Idem φ de superioribus, dicendum de alijs tāgibilibus, puta, de dolore, voluptate, fame, siti: ista enim profectò secundùm se tangibilia sunt, magisq; distincta à primis quatuor, quā sint ipsæ quatuor inter se. Si igitur tactus multiplicatur in his, etiā in illis: & in hoc cōsentio cū Themistio, Alexandro, Alberto, & Auicenna. *Confirmatur ratio ex aliquibus tangibilibus.*

Secūda cōclusio. Quāuis sit probabile, tactus esse plures seu potētias plures, ad illa singula paria cōtrariorū externa tamen probabilius puto, vnam esse, & eandem. *Secunda conclusio probabilius ...*

Aduertendum igitur, quòd tangibilia facio in duplici differētia. Quædā externa: & hæc sunt, quę in externo subiecto sentimus, & nos mouent, vt illa quatuor prima, & similiter durum, molle, graue, leue.

Voco interna alia, quæ in ipso sentiente sentiuntur, vt dolor, voluptas, fames, sitis.

Dico ergo, quòd vna est potētia, qua illa externa sentimus, licèt sit probabile oppositum propter authoritatem tātorum Philosophorum, & etiā quia existimo magis esse de mente Aristot. hoc. Tamē puto probabilius cū Philopono,

&

&Simplicio, imò cum S. Tho. qui retractauit se. 1. p. q. 78. ar. 3. ad 3.

1. Ratio. Hoc autem probo primò, Si istę potentiæ plures essent, maximè esset propter primã rationem ab Aristotele factam: quia vnus sensus est vnius cõtrarietatis: sed hęc ratio nõ cõuincit: ergo tact⁹ vnus est. Discursus est bonus, & maior vera. Minor ꝓbatur: quia in alijs sensibus, vt ipsemet fatetur, inueniuntur plures contrarietates, vt in sono acutum, & graue, magnũ, & paruum.

Solutio Themistij. Ad hoc dicunt Themistius, & Alexander, quòd ista solutio Arist. nõ est propria mente, sed ficta, eò quòd magnum, & paruum, est sensibile commune, & non est contrarietas in obiecto propriò.

Reijcitur solutio. Contra hoc optimè replicat Philoponus, illud probans esse falsũ: Magnum. n. & paruum in mole & corpore est quidem sensibile cõmune: at non hoc est in sono, sed est magnitudo & corpulentia quędam maior, vel minor ipsius soni, quia solo percipitur auditu: respõsio ergo illorum nulla est.

2. Ratio. Probatur secundo. Si essent plures tactus, esset ob secundã rationem Aristotelis: quia non est obiectum commune vnum: sed hæc ratio non conuincit, quia est vnũ tale obiectum, vt concedit etiam S. Thomas loco allegato.

Reijcitur obiectio. Et Aristoteles, non dicit, nõ esse obiectum vnum, sed nõ esse manifestum: quasi dicat, esse, sed nõ esse nominatum: & sic exponunt illi Græci, vt non sit secunda ratio vlla Aristotelis, sed quòd ibi ponat differẽtiam, quòd in alijs sensibus est obiectum nominatũ, non in tactu.

Sed ego pręterea probo, quòd re vera sit. Vbi est idẽ modus immutandi, ibi est vnum obiectum: nã sicut vnitas scientiæ sumitur ab vnitate abstractionis: ita vnitas sensus ab vno modo immutandi obiecti & mouendi ipsam potentiam. Sed omnes illæ qualitates tangibiles eodem modo se habẽt ad mouendum tactum, & per idẽ medium, & sensorium: ergo sunt sub vno genere. Confirmatur ratio.

Et notandum, quòd, quãuis hoc genus forsan in re esset analogũ, tamen in ratione sensibilis vniuocum est. Nota.

Probatur tertiò. Quia quinque sensus communiter ponũtur etiã ab Arist. si autem multi tactus essent, plures essent quam quinque. 3. Ratio.

Nec valet, si respondeas, ꝙ quantum ad sensoria, ponũtur quinq;: quia hoc est falsum: quia gustus non habet aliud sensoriũ à tactu loco distinctum, & præterea, quia dicitur textu. 112. quod quãuis gustus esset per totum corpus, adhuc distinctus esset à tactu: ergo pluralitas sensus magis est secũdùm formam. Reijcitur solutio. 1. 2.

Probatur quarto à posteriori iuxta regulam superius positã de distinctione potentiarũ, quæstione. 8. Videmus, quòd vnusquisq;, qui põt tactu sentire vnã ex illis 4. Ratio.

contrarietatibus, vt v.g. calorem, & frigiditatem, potest per eādem partem sentire alias, videlicet siccitatem, & humiditatē, grauitatē, leuitatē, & cæteras. Et econtra, si quis aliquo impedimento, vel ex aliqua causa, nō potest vnam ex ijs sentire, nec potest alias sentire vt cùm perit tactus, vel obstupescit ergo omnia illa obiecta externa, & omnes illi actus pertinēt ad vnam & eandem potentiam. Hæc n. est regula certissima à posteriore distinctionis potentiarum, vt tūc ostēdimus in illa quęstione. 8

Tertia cōclusio, tactus internorū tangibilium est diuersa potentia in eodem sensorio, à tactu externorū.

Tertia cōclusio probabilis. Quāuis tactus, & potentia tāgibilium internorum, in eodē sit sensorio, cum illo tactu quo externa sentimus, est tamen diuersa vis, & potentia. Vnde puto esse vnā aliam potentiam qua famem, sitim, voluptates, dolores corporeos sentimus, aliam vero potentiam, qua sentimus externa.

Ratio. Hoc mihi persuadeo primò: quia fames, sitis &c. magis distant à tāgibilibus externis, quàm sapor ab eisdem externis: sed sensus saporis est distinctus ab illo: ergo & horum sensus.

2. Ratio. Præterea secundo. Quia differt modus immutādi: externa enim per medium, interna sine medio percipiuntur.

3. Ratio. Præterea tertio. Quia, si tactus sentiret dolorē in se, & voluptates vtiq; posset suā sentire operationē, q̄d nulli sensui exteriori cōceditur: est igitur alius sēsus ad hoc.

Vbi nota: quòd fames, & sitis, appetitiones sunt: & sitire, famescere, sensationes sunt harum appetitionum: & certè, sentimus nos famescere, & sitire: dolor autē est sensatio disconuenientiæ, & solutionis continui, voluptas sensatio conuenientium.

Præterea quartò ex illa regula distinguendi potentias à posteriori, hoc idem probare possumus. Nā separātur, & separari possunt hæ potentiæ & actus, ita, vt in ea parte, in qua tanguntur externa, non sentiatur fames, & sitis, nec alia, vt in manu: & illa in parte determinata sentiantur, vt pote, stomacho, & alijs, non in reliquis animalis partibus: atque ita non spectabunt ea obiecta & omnes illi actus ad vnam potentiam, sed ad diuersas. *4. Ra.*

Quòd si dicas, Erūt ergo plures sensus. Respondeo, quòd nō erūt exteriores plures: nam iste interior intentior est, cōputandus, & Arist. loquitur modo d̄ his quibus exteriora obiecta percipiuntur. *Obiectio. Sol.*

CAPVT. XII.

Oportet autem vniuersaliter de omni sensu.
TEXT. 121.

Q Vinque sensibus exterioribus traditis in particulari, nūc aliquas ꝓprietates eis cōmunes ponit, quarum prima est: quod sensus suscipit formas sine materia. Ac si dicat, Sensus percipit subiectorum accidentia, non perceptis ipsis subiectis.

subiectis secũdùm se: vt visus percipit coloratum ratione coloris, sed nõ ratione corporis secũdùm se: & auditus sonum, sed non substantiam, in qua sonus est: & inde est: quod nõ patiatur, nec recipiat intentionem subiecti, sed formæ.

Exẽplũ. Et ponit exemplum. Sicut cera in se recipit sigilli formã, sed non materiam, puta, aurũ, vel ferrum, quia sigillũ non ratione materiæ, sed ratione formæ in cerã agebat: sic sensus patitur ab habente sonũ in quãtum tali & secundum rationẽ & formam, scilicet sonum. Obiectum enim est velut sigillum imprimens hic speciem in sensu: hoc posterius declarabitur.

Sensorium autem primum est. TEXT. 122.

Secunda. ALterum commune, quod declarat, est, sensorium primum sensus esse: in quo talis potentia, id est, receptiua formarũ sine materia recipitur.

Nota. Notandum autem, quod vocat sensorium primum illam partem similarem, in qua immediatè recipitur sensitiua potẽtia: vt enim dicitur. 2. de partibus cap. 1. quanuis organum, quo sensatio perficitur, & exercetur, sit dissimilare, vt oculus, auris, caro, neruus, tamen pars, in qua primo & immediatè est potentia, & actus sentiendi, similaris est, vt pupilla, miringa, neruus, & hanc vocat sensorium primum.

Potentia & sensorium sunt idem subiecto, sed ratione diuersa. Subdit autem, quod potentia, & sensorium, idem sunt subiecto, sed ratione, diuersum est vnum ab altero, Acsi dicat, albedo, & lac idem subiecto sunt, quia albedo in lacte est, sed definitio ipsorum est diuersa. Ita potentia, & sensorium, eodem etiam modo dixit priuationem, & materiam esse idem subiecto.

Dupliciter aliqua dicuntur idem esse subiecto. Dupliciter enim aliqua idẽ subiecto dicuntur. Aut quando duo vni insunt subiecto, vt albedo, & dulcedo idem dicuntur in lacte. Aut cum vnum est in altero, & sic in præsenti,

Ratio q8 sensorium non sit ipsa potentia. Probat autem, quod secundum esse, & naturam distinguantur, quia sensorium est magnitudo & corpus, potentia vero non, sed forma in corpore. Et nota, quod potentia dicitur ratio in corpore, quia est forma, non quocunque modo, sed certam dispositionem, & harmoniam, ac mistionẽ petens, non enim aliter potentia in corpore recipitur.

Manifestum autem ex his. TEXT. 123.

Dissoluũtur duo problemata ex dictis. Primum. EX prædicta doctrina de potentia soluit duo problemata. Alterum est, quare sensibilia excellentia, vt vehemens sonus, vehemens color, & alia destruunt potentias & lædunt. Et respondet, quia istæ potentiæ in quadam harmonia & temperie dispositionum consistunt, qua turbata vel dissoluta, læditur & destruitur potentia, sicut consonantia musicæ petit chordis fortiter percussis, nam vehemens percussio temperiem chordarum soluit.

Nota. Non intelligas, quod temperies

sit potentia: sed potẽtia in ea est, vt dispositione: loquitur enim Arist. causaliter.

Et propter quid plantæ non sentiunt.
TEXT. 124

Secũdum problema dissoluitur.

ALterum problema est, quare plantę non sentiant, cum animam habeant, & etiam patiantur à qualitatibus primis, sicut & animalia: calefiunt enim, & frigefiunt. Respondet: quod non habẽt hãc temperiem & rationem, qualis est necessaria in sensorijs: ac ob id ista deficiẽte, deficit etiam potentia, & principium recipiendi formas sine materia, & sentiendi: hinc distinguitur clarè potentia à dispositione, & ratione.

Nota.

Dubitabit autem aliquis, si patiatur.
TEXT. 125.

Dubium Aristotelis, an non sentiens patiatur ab alijs obiectis aliorum sensuum. Prima ratio à parte negatiua.

CVm dixisset plantas recipere qualitates tangibiles, non tamen sentire: dubium ponit, an aliquid non sentiẽs patiatur etiã ab alijs obiectis, vt ab odore, colore, sono. Et pro parte negatiua ponit tria argumenta.

Primum est. Odor & olfactus correlatiua sunt: odor enim est olfactibilis, & quod olfactum mutat, est odor, vt odor. Adde tu, Et olfactus est odoris: ergo nihil pati potest ab odore, quod non olfaciat. Idem in alijs, scilicet colore, & sono: nã sapor cum agat simul cum humiditate, computatur ferè cum ipsis tangibilibus.

2. Ratio.

Alterum argumentũ est. Quod potest sentire, non patitur ab illis, nisi vt sensitiuum est, id est, qua parte sentire potest, vt animal in visu à coloribus, in auditu à sonis: in olfactu ab odoribus patitur, ergo quod non potest sentire, non patietur ab istis, recipiendo ipsorum formas.

Simul autem manifestum est, & sic.
TEXT. 126.

3. Ratio.

TErtium argumentũ est, quod inductione colligitur. Color enim, lumen, sonus, odor nihil in corpore producunt: non enim albedo facit albedinem, nec sonus sonum, nec lumen, lumen.

Quod si dicas, Quomodo sonus magnus scindit arbores, similiter coloribus pingimus?

Solutio.

Respondet, quod ista nihil faciũt, sed subiecta, in quibus sunt: vnde aer est, qui suo motu rumpit corpora, & color non agit, sed nos applicando subiecta, in quibus colores sunt, pingimus. Similiter lumen in aere existens cum ipso illuminat corpora, quæ in eo sunt.

Nota.

Vbi nota, lumen in aere recipi, non in corporibus opacis: at qualitates tangibiles ipsæ agunt, & extra suum subiectum producũt sibi similes: aliter enim non esset alteratio in corporibus inanimatis: veræ enim alterationes secundum has qualitates fiunt. Numerat autem saporem ratione humiditatis.

Ergo nẽ & illa faciunt. TEXT. 127.

Resolutio Arist. ad quæstionem propositam.

DVbio proposito, respondet modo, quod illa sensibilia obiecta, vt odor, color &c. etiã agunt in corpora, quæ non habent sensum,

sum, sed non in omnia, nec quocũ que modo. Non enim agunt, nisi in corpora diaphana, vt aerẽ, vel aquam: nec permanenter agunt, sed vt in viam, & medium, per quod in sensus agunt. Vnde aer recipit quidem, & à colore, vel odore, & sono patitur, sed non vt forma in ea permaneat, & propter ipsum sit, sed vt per ipsum in sensum sit actio.

Obiectio. Dubitabis, Si aer à colore patitur, & ab alijs, nec sentit; videtur ergo quod sentire nõ sit solũ recipere formam, sed aliquid aliud.

Solutio. Respondet, ita esse: non enim odorarem est solùm recipere, & pati: hoc enim aeri in est: aer autẽ non sentit, sed immutans potentiam proximè, sensationem facit. Vide sensationem nõ esse solum passionem.

Nota sensationem non esse solam passionem. Nota aliam Philop. expositionem. Philoponus vult, argumẽta proposita solùm fuisse gratia disputationis: nam color, & odor nõ sunt essentialiter relatiua, ob id in medium etiã possunt agere: quanuis dici posset, quòd totũ hoc, est ad sensum relatum: & sic argumenta tenent, quanuis probabilia sint, & non demonstratiua.

An sint species. Quæst. XXXIII.

Sẽsus quæstionis. ANtequàm disputationem ingrediar: explicãdus est quæstionis sensus. Aduerte igitur, ꝙ non hic de specie logica disputamus, scilicet de prędicato communi pluribus numero differẽtibus: sed speciem hic vocamus cũ Philosophis realem qualitatem, qua obiectum agit in potentiam sensitiuam, & qua mediante fit sensatio. Quæ species est rei simulachrum quoddam, & imago obiectum repræsentans: & ita illam obijciens sensui, vt illud obiectũ extra se sentire posit, vt cum sensus percipiant obiecta sua distantia, nec sensus in obiecta agãt aliquid actione transeunte, iam quæratur an obiecta agant in potentias, imprimantque aliquid, seu qualitatem, & virtutem aliquam, qua media sentiantur.

1. Opinio Galeni Plotini &c. Fuerunt igitur in hac re tres, sententiæ. Prima fuit Galeni, quẽ citat Greg. Nys. libro de virib⁹ animæ. c. 2. fuit etiã Plotini Aennea de quarta, & quorundam Plotinicorum, quòd sensus non indigent aliqua specie recepta ad sentiendum, sed obiecta sua in debita distantia proposita percipiunt absque vllo alio interueniente.

Primum argumentum Galeni. Argumentũ Galeni fuit. Si istę species essent in sensibus, ideo essent, quia ipsę essent rerum imagines: sed hoc est impossibile; ergo non sunt species. Discursus videtur notus, & maior vera. Minor probatur: quia imago cœli & molium magnarũ, quas videmus, recipi non potest in oculo paruo.

Cõfirmatur argumentum. Hoc argumentum quoque fecit Arist. libro de memoria. ca. 2.

Secunda opinio Ochã. Durand. Gabr. & Nominaliũ. Altera sententia fuit aliorum, puta, Ochan. 2. Sent. distinct. 17. & 18. Durand. d. 3. q. 6. etiã. 2. Senten. & Gabriel eodem. 2. d. 3. q. 2. & Nominalium: quorum senten

tia consistit in duobus. Alterum est, quòd sensus exteriores non indigent specie ad sentiendum, & in hoc cum priore sententia cõueniunt. Alterum est, quod interiores sensus indigent specie obiectiua.

Explicatio huius opinionis. Pro explicatione notandum, quod hi ponunt obiecta omnia producere in sensus suam speciem, quæ est formalis similitudo ipsius obiecti, & hæc nõ est necessaria propter exteriores sensus, sed propter interiores, ita tamẽ, vt ista species sit obiectum, in quod terminatur actus interioris sẽsus, sicut in imaginem: & ita dicunt fieri in somnia. Percipientes enim illas imagines, putamus esse res ipsas, quarum sunt imagines. Hæc est horũ sententia.

Tertia opinio cõmunis. Tertia est communis omnium aliorum Philosophorum sententia, quod omnis sensus interior & exterior indiget specie, non vt ipsam percipiat, sed vt per ipsam percipiat obiectum.

Quarta opinio antiquorum Empedoclis & aliorũ. Prætermitto sententiam Empedoclis, & aliorum, qui animam ex omnibus componebant, vt omnia cognosceret: hęc enim satis impugnata est ab Aristotele. 1. animæ.

Quinta opinio Platonis. Prætermitto etiam sententiam Platonis, quod à potentia procedit radius in obiectum: hoc enim est in visu tantùm. Nos autem in vniuersaliter loquimur, & supponimus etiam à visu vel nihil talẽ egredi, vel non esse satis quod per se faciat ad cognitionem. At de hac superius obiter in fine quęstionis. 18. diximus, & disputationem ad ca. 2. de sensu cum Aristotele distulimus.

Prima conclusio ... Circa huius ergo difficultatis dissolutionem, sit prima conclusio. Nullus sensus, nec interior, nec exterior potest obiectum suũ exterius percipere, nisi recepta specie & qualitate aliqua ab eo. Hãc probo argumentis sumptis ex rei natura, & etiam argumentis ductis ab experientia.

Primo. Vbi aliqua duo, inter quæ est actio, sunt, quæ indigent medio certo, & dispositione medij, ibi est aliqua actio transiẽs, & per medium: sed visus, & color, inter quæ est operatio (videt. n. visus colorẽ) indigent medio aere, vel aqua, & etiam indigent dispositione, vt sit illuminatũ, & nõ sit obstaculum, ergo ibi est aliqua actio media transiens, nõ potẽtiæ in obiectum: ergo erit obiecti in potentiam, & sic per species erit visio, & per aliquam qualitatem per medium productam.

Discursus est notus cum minori. Probo maiorem: quia secundũ omnem Philosophiam nullus agens indiget medio, nisi sit aliqua actio per ipsum, aliquidq; in ipso recipiatur. Hoc idem dico de alijs obiectis.

2. ... Secundum argumentum est ex modo sentiendi. Sensus in determinata distantia percipiunt obiecta, & non omnes inæquali, vt notum est: ergo aliqua interuenit

in me-

in medio actio. Antecedēs est notum: distantiores enim videmus colores, quàm sonos audimus: nec in quacunque distantia videmus nec sentimus. Sed probo consequentiam: quia si medium nihil agit, nec recipit, sed sola præsentia, sentiuntur obiecta: ergo longitudo medij nihil prorsus facit.

Confirmatur secunda ratio. Idem dico de velocitate sentiēdi, nam eundem sonū citiùs propè quàm remote percipimus: ergo necessario aliqua est actio in medio: sicut & ignis calefaceret sua præsentia solùm, vtique à lōge, & prope calefaceret, & æque calefaceret: quod si non sic fit, est, quia per medium agit. Idē ergo de obiectis in sensu.

3. Ratio. Tertium argumentum est ex indeterminatione potentiæ. Potentiam indifferentem impossibile est ad actum determinari aliquē, nisi ab aliquo determinetur: sed potētia sensus est indifferens, vt videat hoc, & non videat hoc: itē vt videat hoc, vel illud: ergo debet determinari: non est aliud, nisi obiectum, ergo obiectum determinat. Sed impossibile est aliquid determinare aliud, nisi vel ipsum agat in potentiam, vel potentia in ipsum agat: sed potentia nō potest agere in obiectum; ergo obiectum aget in potētiam: sed obiectum seipso solo non potest determinare potētiam, cùm sit extra; ergo illam determinabit per aliquid à se productum.

4. Ratio. Quartum argumētum trahitur ab experientia, quæ est insolubilis de speculo. Videm⁹ enim per speculum res, quas aliter non videremus, cùm sit post tergum: ergo necessoriò aliquod obiectum agit in speculum, & per speculū in potentiam, quod sit necessariū ad videndum; si enim nil agit in speculum, nec illic est nulla actio transiens, quomodo per speculū videre res contingeret?

Quintum argumentum ex sensatione interiore. Video hominem, quem non vidi, statim oculo clauso, formo notitiam illius, quam ante primam visionem impossibile fuit habere; ergo aliquid recipio ab obiecto; si enim nihil reciperem, haberem me sicut ante visionē, nec possem formare notitiam. *5. Ratio.*

Dicit Duran. quòd recipio imaginem rei, & hanc ipsam tanquā obiectum intueor. Sed, quod hoc sit merum figmētum, statim ostēdemus. Non enim eam intueor, sed per illam obiectum, vt posteà constabit. *Reijcitur solutio.*

Sextum argumētum est ex experientia etiam sumptum. Baculus enim rectus habens medietatem in aqua, appareat fractus, vel oculus est causa deceptionis huius, vel baculus, vel mediū. Non oculus, cū vniformiter se habeat, siue ille sit in aqua, siue in aere. Nec bacul⁹, cū rectus sit; ergo medium ipsum: ergo aliquid mediū ab obiecto recipit: si.n. per solam præsentiam fit visio, nulla illic esset *6. Arg. à experiētijs varijs* 1. 2.

causa deceptionis.

Similiter lapis in vase positus, quò oculus nō pertingit ipsa recta visione, si aqua infundatur, videtur: ergo aliqua actio est in visum, qui aliter se habet, quàm antè. Species enim diffunduntur & in superficie refrangūtur sicut lumen, plures partes illuminat vasis aqua infusa.

3. Sunt præterea multæ aliæ experientiæ, quæ saluari non possunt absque speciebus: nec propterea, quia non videntur, sensuque percipiuntur, ideo negari debēt. Nec immeritò August. 11. de Trinita. cap. 2. dixit, ingenijs radioribus difficiles videri.

Secunda cōclusio, species hæ non sunt ipsa obiecta cognita. Explicatur cōclusio, & probatur

Secunda conclusio. Species hę, nō sunt ipsa obiecta cognita. Explico. Species coloris, non est id, quod videmus: nec species soni, quod sentimus: nec species odoris quod gustamus: nec similiter species est id, quod sensus interior cognoscit. In quo (pace ipsius) errauit Durand. & hoc probabitur inferiùs, quando declarauerimus species nō esse imagines rerū formales. Et in hoc etiam peccat argumentum Galeni, vt dicemus.

3. Cōclu. species se tenēt tum ex parte potentiæ tūm ex parte obiecti diuersa ratione. Explicat cōclusio.

Tertia conclusio. Species se tenent tum ex parte potentiæ, tum ex parte obiecti, sed diuersa ratione. Explico. Ex parte quidem potētiæ vt &c. dispositiones ipsius ipsam determinātes, ad sentiēdū, & percipiēdū obiecta, suntq; quodāmodo sicut habitus Intellectus determinās, & inclinās ad assensum. Ex parte autē obiecti, quatenus per illas obiectū mouet potētiam ad se sentiendū, & per illas se repræsentat, & obijcit potētiæ: imò etiā sic obiectiuè instrumentaliter cōcurrit ad ipsam sensationē, licet nō effectiuè producendo sensationem: non .n. species sunt principia effectiua sensationis, sed potentia: nec ipsarū receptio sensatio est, vt antea ostendimus: nā sentire actus est, & actio solius potentiæ immediatè operantis actiuè.

In hac conclusione non immoror: quia latè est disputata superius, quæst. 12. & sufficiant nunc ostendisse esse species.

Aduerte autem, quòd non licet dubitare in hoc de Aristotelis sententia, quæ palam fatetur has in præsenti capite, & superius. ca. 5. vbi potentias sensitiuas passiuas ponit, reducique ad actum ab obiectis, & capite de actu, dicit, quod obiectum agit in medium, & medium in potentias proxime. *Nota Aristotelis sententia; species*

An species sint diuisibiles: vbi de earū tota natura agitur. Quæst. XXXIIII.

IN hac quæstione de natura specierum disputandum est. Est autem titulus primus quæstionis de earum diuisibilitate: an diuisibiles, & extensæ sint, an vero indiuisibiles. Videntur autem indiuisibiles esse estque primum argumentū forte. Si species. v.g. montis, diuisibilis est, vel tota recipitur in oculo, vt videatur mōs, vel aliqua ipsius particula: sed vtrunque *... quod species indiuisibiles ...*

quę esse non potest: non ergo est diuisibilis, discursus est notus cũ maiori. Probo minorẽ: & primo, tota recipi non potest, cùm oculus sit paruus: & hoc manifestum est. Probo tamen, quod nec pars: Si sola pars speciei recipitur: ergo non videtur totus mons, & totum obiectum, sed vna sola pars: at totum obiectum videtur: ergo non sufficit pars.

Cõfirmatur argumentum. Dices, sat esse partẽ speciei ad percipiendum totum obiectũ. Cõtra hoc obijcitur valida ratione. Maneat illa pars in oculo meo, & cooperiatur aliquo obstaculo obiecti illius pars: tũc recipiã partem speciei, & nõ videbo obiectũ totum: ergo non sufficit pars.

Nota. Hoc argumento aliqui vti solẽt ad impugnandas species: cùm n. non sint diuisibiles, vt probatum est, nec indiuisibiles, vt notum est, & mox probabitur, sequetur eas non esse.

2. Arg. Secundũ argumentũ est. Si species sunt diuisibiles: ergo occupãt spaciũ aliquod: ergo multæ simul in parua pupilla esse nõ possunt: non ergo tantã rerum multitudinem simul videremus: cuius oppositum experientia confirmat.

Cõfirmatur secundũ argumentum. Quod si dicas, simul recipi in vna parte pupillæ, sicut albedo & dulcedo in vna parte lactis sunt. Cõtra est, quod iam oculus non perciperet diuersos obiectorũ situs: quod tamen est falsum.

3. Arg. Tertium argumentũ. Si species diuisibiles sunt: ergo sunt accidẽtia materialia: quod si materialia ergo eductę ex potentia materię: quod si eductę, tunc non producẽtur in instanti: quod tamẽ falsum videtur: nam instantaneè oculus videt, & sensus sentit.

4 Arg. Quartum est: Quia duo contraria simul sentiuntur, vt albedo, & nigredo: ergo non per diuisibiles species. Probatur consequentia: Nam tunc oporteret in vna subiecti, & organi parte recipi. Hoc autẽ fieri nõ potest, quia cõtraria simul esse nõ possunt, ergo nec contrariorum species. His argumẽtis patet species non esse diuisibiles.

Quę autem sunt dicta in visu, & ipsius speciebus, dici etiã posũt de alijs sensib⁹, sed claritatis gratia de visu & colore loquimur.

1. Cõclu. Species qualitas est diuisibilis & extẽsa. Circa huius quæstionis determinationem, quæ valde grauis est, sit prima conclusio. Species, qualitas est diuisibilis, & extensa in subiecto.

Declaratur cõclu. Hæc conclusio declaratur. Ne existimes, species esse corpuscula aliqua per aerẽ diffusa, nec accidentia esse plura indiuisibilia, sicut puncta, nec esse multa distincta, sicut multa accidentia esse in vno subiecto, sed sicut calor vnus est productus ab igne per mediũ sparsus, & productus, & sicut lumen vnũ est, à Sole, vel alio luminoso per mediũ productũ. Ita color diffundit virtutẽ hanc suã per medium ipsum, quæ dicitur species, & est vt lumen à luce productum, similiter & alia obiecta.

Vn-

Nota. Vnde plura obiecta suas diffundere species non est aliud, quàm sicut plures lucernæ sua lumina per medium diffundunt: ita ipsa obiecta ratione formarum in medium accidentia producere.

1. pars cõclusionis, qđ species sit qualitas. Conclusio continet duas partes. Altera est, quod species sit qualitas. Altera, quod sit extẽsa. Prior

1. Ratio. pars probatur: quia si esset substãtia, esset corpus: nõ enim spiritualis produci posset à colore, vel accidẽti sensibili. Si corpus, nõ posset recipi in organo, nec in medio: quia esset penetratio, & tamẽ recipitur: erit ergo accidens. Non quantitas, quia etiã esset penetratio: erit ergo qualitas. Ad alia enim non est actio per se. Relatio enim non producitur per se, nec actio, nec passio, nec alia, vt notum est.

2. pars cõclusionis, qđ sit extensa, & diuisibilis. Altera etiam pars probatur, ꝙ sit extensa. Omne accidens receptum in subiecto quãto, est extensum subiecti extensione: species recipitur in subiecto quãto, puta, organo, & aere medio, vel aqua: ergo est extensa.

2. Ratio. Præterea secundò. A qualitate corporea & extẽsa nõ potest produci qualitas incorporea, & spirituale, sicut nec à substantia corporea, spiritualis: quia nil agit nisi intra latitudinẽ suæ perfectionis, & sui generis, & quatenus tale.

3. Ratio. Tertia sit ratio, quia aliàs, si esset indiuisibilis, & inextẽsa, non posset reflecti, nec refrangi, nec etiam misceri, quod tamen videmus in speculo, & in aqua, & in vitro & in nubibus.

Quarta ratio sit, quia alias oporteret dicerere, ꝙ esset tota species rei in toto aere medio, & tota in quauis parte medij, imo & in quouis puncto, sicut anima rationalis in corpore, ꝙ videtur absurdũ de materiali accidente cõcedere ex causis naturalibus facto. At hoc sequeretur, quia ex quauis parte medij, & quouis eius puncto videtur obiectum idem. *4. Ra[tio]*

Quinta ratio est. quia sequeretur, quod eadem numero res esset in duobus locis, & duobus subiectis omnino discontinuis, imò in pluribus locis discontinuis, vt eadem species in aere, in qua, & in oculo, imò in meo oculo, & alterius, & omnium: quod asserere est ridiculum.

Sexto: quia sequeretur, quòd essent infinitæ species actu, numero differentes, & quidem vniuscuiusq; rei. Quod sic probatur: qa si media pars. v. g. obiecti operiatur, producit illa media pars sola suã speciem etiam indiuisibilem, quæ non erit totius: quia hæc nõ repræsentabit totum, sed illam solam medietatem: sic etiam, si adhuc quarta pars sola discooperta relinquatur, & quinta & sexta &c. proprias & indiuisibiles producerent species. Quare, cùm omnes discooperæ sunt, tot essẽt species indiuisibiles actu, quot sunt partes in potentia, & ita infinitę. *6. Ra[tio]*

Confirmatur, quia perinde est, quod *Cõfirmatur.*

quod cooperiatur obiectũ per partes: vel ꝙ oculo impedimentũ videndi manu superposita, vel alio obstaculo apponatur: nã tũc nõ videbit nisi partem hãc, vel illam: quare nõ solũ totum, sed singulæ partes proprias emitterẽt indiuisibiles species, & ita essent infinitę.

2 Cõclu. species habet esse intentionale in medio, et in organo

Secũda cõclusio. Species habet esse intentionale in medio, & in organo. Pro sensu cõclusionis notãdũ, ꝙ esse intentionale tripliciter sumitur. Vno modo, vt distinguitur cõtra esse reale, & sic logicæ proprietates, quæ non sunt in rebus, nisi sola Intellectus consideratione, dicũtur habere esse intentionale: & sic species non dicitur habere esse intentionale, sed reale: est enim qualitas quædam in subiecto existens, vt diximus in præcedenti conclusione.

Explicatur cõclusio distinctiõe triplici sintẽtionalis modi.

1.

2. Altero modo dicitur esse intentionale, esse quoddã imperfectũ, & degenerans à sua causa, & vtar exemplo quoddam, licet non omnino vero. Lumẽ videtur habere esse quoddã intẽtionalę respectu lucis: quia lumen est lux quædã imperfecta, quæ nullo modo in medio cõsistit, nisi luminoso præsenti: & sic non est eodẽ modo in medio, sicut est in luminoso. Ita sumimus intẽtionale accidẽs: hoc superaddẽdo, ꝙ sit diuersum specie ab ipsa causa, sicut quidam dicũt de lumine ponunt .n. ipsum à luce differre species. Sic ergo dicimus species habere esse intentionale, quia species coloris non est vere color; sed qualitas imperfecta, quæ solum in medio est, & organo præsente obiecto. Idem dico de alijs speciebus aliorum.

Tertio modo accipitur esse intẽtionale & proprie dicuntur intẽtionales species, & accidens intẽtionale, duplici de causa. Primo, quia sunt immaterialiores, quàm ipsum obiectum reale, vnde prodeunt, vt species coloris, quàm color; & causa est, quia recipiuntur in subiecto diaphano & illuminato, vel in sensu. Deinde intentionales dicũtur, quia immutãt intẽtionem sensuum, & mouẽt sensus ad intendendum rebus, & sentiẽdum & intelligendũ, & ad hoc à natura factę sunt.

Ex iuxta hoc intelliges Aristotelem, cum ait, sensus recipere formas sine materia. Non est enim recipere & pati à formis solis: nã lignum recipit in se calorem ab igne, non autem ipsum ignẽ, sed est recipere formas aliter, quàm sint in materia, & in dispositione subiecti, in quo erant.

Hac declaratione supposita probatur cõclusio. Primò: qualitates secundæ non sunt mutuò actiuæ & passiuæ secundùm se: ergo non possunt sibi similes producere: ergo solùm producũt qualitates in esse intẽtionali: at obiecta sensuũ ferè qualitaes secũdæ sunt: ergo. Probo primum antecedens: quia album per albedinem nõ agit in nigrum, nec nigrum in albũ, sed cùm aliquid dealbamus, tũc sub-

stan-

ſtantiā cū albedine applicamus: quòd ſi iſtæ qualitates actiuæ primò eſſent, vtiq; ſibi ſimiles producerent: ſi vero non ſunt, non producent ſibi in ſpecie ſimiles.

2. Ratio. Probatur ſecūdo. Si ſpecies haberent eſſe reale, quale dictū eſt, tunc ſpecies albedinis eſſet albedo, & nigredinis, nigredo, & odoris, odor, vt notum eſt. Hoc autē eſſe non poteſt: quia ſubiectum, puta, aer, vel aqua, cū ſit ſimplex elementum, non eſt capax qualitatum ſecundarum: ergo ſpecies non habent eſſe reale.

3. Ratio. Probatur tertio. Quia ſi haberēt eſſe reale, tunc ſpecies contrariorum eſſent contrariæ: ſed hoc eſſe non poteſt, cùm in eodem organo & ſubiecto adæquato ſimul ſint, & in medio: non ergo habēt eſſe niſi intentionale.

3. Cōclu. Species nō nō eſt ſimilitudo formalis vel idolū ipſum qđ videt, aut ſentitur. Tertia concluſio. Species nō eſt ſimilitudo formalis obiecti: ita vt ſit ipſa obiectū & idolū quoddam & tanquàm imago quæ videtur, vel ſentitur. Hæc eſt cōtra Duran. & contra aliquos: ſed profecto eſt ſatis manifeſta.

1. Ratio. Probatur primo quia, ſi eſſet imago, ita vt dicit Durandus, quod ipſa eſt obiectum ſenſus interioris, profecto non imaginaremur res, nec apparerēt in ſomnis, niſi ſub quantitate ſpeciei quæ parua eſt: cuius oppoſitum experimur.

2. Ratio. Et denique eſt argumentū vniuerſale: quia accidens homogeneum & ſimilare non poteſt eſſe idolum ſubiecti ętherogenei nec res tam magnā: poteſt habere imāginem tam paruā, imo eſſent multæ imagines ab vno in medio, vt quiſque oculus & ſenſus multorum recipiat ſuam: quę omnia figmenta apparent.

Probatur tertio. Si ſpecies eſſent idola, eſſet ob experientias aliquot ſcilicet de ſpeculo, & de feneſtris vitreis apparētibus in muro iuxta radios Solis.

Putant enim aliqui, quod res viſa in ſpeculo, eſt ipſa ſpecies, & imago rei: quæ recepta in ſpeculo videatur per alias ſpecies.

Sed profecto hoc eſt omnino falſum: & probatur primo. Si quod videtur in ſpeculo, eſt imago, & ſpecies recepta in ipſo: ſequitur, quod nō appareret res maior ſpeculo: quia ſpecies in illo recepta, non debet eſſe illo maior, at oppoſitū ſit. In ſpeculo enim paruo, grandia corpora videntur.

Probatur ſecundo. Si quod videtur, eſt imago impreſſa, ſequitur quod res videtur in ſola ſuperficie ſpeculi, vbi eſt, at apparent res in profundo, & ad diſtantiā intra ſpeculū, ergo qđ videtur non eſt imago recepta & hærens in ſuperficie ſpeculi.

Præterea tertio. Si quod videtur, eſſet ſpecies in ſpeculo recepta, ſequeretur, quod ex quacunq; parte videretur ſpeculū, poſſet videri ea imago ſicuti in tabula depicta, cū in eo recepta ſit, & impreſſa, ſed illud eſt falſum, non enim videtur res ſtatim viſo ſpeculo, niſi

nisi oculus sit rectus pũcto refle xionis rei visæ supra speculũ: nõ ergo species impressa, est quæ videtur. Multis alijs posset impugnari hęc opinio, quę pretermitto.

Quarto de apparentiã vitrea fenestra. De vitrea autem fenestra putare illos colores ipsos qui vidẽtur, esse species, est omnino falsum. Species enim, vt diximꝰ, nõ sunt colores, nec sapores, nec sunt per se sensibiles.

Redditur vera causa rerũ apparentiũ positis speciebus. Multo igitur aliter de his experiẽtijs apparẽtibus sentire oportet, & lõge alia est reddẽda causa.

Primum fundamẽtũ de natura visionis. Nota igitur primo, quod hęc est natura visionis, vt fiat in perfecta rectitudine oculi & pupillę ad rẽ visam, ita vt à situ, in quo res videtur, ad pupillæ centrũ duci possit

1. linea recta, & radius directissi-
2. mus: ex hac visionis natura, multa accidunt nota digna.

[1] Aduerte tamen, quod species rei visibilis non obseruant tantã rectitudinem ab obiecto vsq; ad potentiam: cùm enim extensæ sint per mediũ, aliquando in oculum imprimuntur, & non ab obiecto omnino; & secundùm axẽ opposito pupillæ.

Ex dictis redditur causa triplicis qui accidit, erroris in situ obiectivisi. Ex hoc vtroque principio accidit error in situ obiecti visi, & hoc tripliciter.

Primus error ex potentiæ passione nõ recta. Primo, quãdo obiectũ mittit species per se in visum, tamen visus non habet rectum suũ axem ad illum situm, & tunc apparet res extra locum, vt quando comprimimus digito oculum extra proprium locũ eleuantes, tũc alibi apparet obiectum, quàm sit: & quia alius oculus idẽ obiectũ in proprio videt situ, inde habenti duos oculos, vnum tũc apparet duo, vt antea etiam diximꝰ. Oculus .n. eleuãtus respicit obiectum in situ, cui rectè opponitur.

2. Error ex refractione specierum. Secũdo accidit error situs in refractione, quando obiectũ mittit species, nõ à situ, in quo ipsum est sed ab alio: & tũc in illo videtur. Et hoc accidit in baculo, cuiꝰ medietas est in aqua: illa enim pars in aqua posita, per aquã prius species expandit, & illinc rectè ad oculũ veniũt. Vnde apparet medietas in illo situ, vbi species immutant oculũ rectè: propterea apparet fractus: eadẽ causa corpꝰ in aqua apparet in alio situ, quã sit.

Tertius error ex reflectione specierum. Tertiò accidit hoc in reflexione, quando obiectũ mittit rectè species, quę occurrente obstaculo in alium situm & spatiũ multiplicant oppositum, & tunc res apparet in illa rectitudine, in qua species reflectuntur: & hoc accidit in speculo. A speculo enim reflectũtur species, sicut reflectitur radiꝰ luminis in pariete: & à speculo reflexæ species in oculum, faciunt apparere rem in alio situ, puta, in eo, qui rectus est oculo.

Obiectio de speculo. Solutio. Dices, Hoc modo deberet apparere res in superficie speculi, vnde reflectitur species. Respõdeo, quod per speciem nõ solùm videmus rẽ, sed rẽ simul cũ distantia, & ipsa species repræsentat rẽ ad tantã distantiam, ad quantam ipsa est producta. Vndę illa specie

reflexa

reflexa video rem cum sua distã tia: sed quia visio fit rectè, ideo ex distantia obiecti a speculo, & speculi ab oculo, per quas distantias procedit species; fit vna recta, & tota oculo repręsentatur, & sic apparet in profunditate speculi, ac si vltra speculũ esset res, & recta videretur.

Nota. Vlterius notandum, quòd speculum quanto est minus tersum, & purum, tanto debilius species multiplicat: quibus minus rei distãtiam percipimus: & sic minus apparent res in profundo speculi, quamuis ab ipso distẽt. Vnde si speculũ anhelitu macules, ferè in superficie rem repræsentabit.

Redditur causa de apparentia colorum ex fenestra vitrea. Ex hoc patet solutio de vitrea fenestra: ratione enim luminis trãseuntis per fenestram vitream & disponentis medium, species colorum fortificantur & multiplicantur, ac in muro refranguntur, seu reflectũtur in oculum, faciuntq; apparere illos colores illic, sicut in speculo, nõ est ergo aliud quod illic videmus, nisi eandem fenestram cum sui coloribus alio in situ apparenti sicut de speculo.

Nota. Non tamen in profundo apparet, propterea, quòd paries minus est tersus & coloratus, ac species debilius reflectuntur, & est sicut speculum maculatum. Et hęc omnia profecto sunt notatu digna.

4. Cõclu. Quarta conclusio. Quali et speciei parte recepta in oculo, & actionem totius terminante, totũ videtur obiectum.

Hæc conclusio declaranda est. Aduerte igitur, ꝙ cùm aliquod agens agit per aliquod spatiũ, non est dare in illo spatio aliquã partem, in quam totum non agat. v. g. ignis agit per stadium vnũ, non dices: In hãc partẽ agit hæc pars ignis, & in aliam alia; sed totius ille ignis agit in totum, & in singulas partes. Similiter cùm vna lucerna illuminat mediũ, nõ dicet Philosophus hãc partẽ illuminat hæc pars, illã verò illa: sed quãlibet partẽ tota illuminat lucerna. *1. Fundamentum quo confirmatur (?) et probatur.*

Ex hoc dimanauit illa propositio perspectiua, In qualibet parte spatij obiecti luminosum terminat suã pyramidẽ. Hoc intellige, quando non est aliquod impedimentum prohibẽs actionẽ partis. Si. n. sit operta pars luminosi, vel aliquod obstaculũ ante ignis partem, tunc illa pars non aget in spatium aliarũ: sed intellige nullo existente impedimento, quominus possit agere. Quod de his diximus, etiam intellige de specie producta ab obiecto. v. g. colore, cùm enim ipsa sit species diffusa, sicut lumen, quælibet pars producitur à toto obiecto, ad qđ rectè, & absque impedimento opponitur.

Aduerte modò, quòd per quãlibet partem huius speciei diffusæ receptam in oculo, totum id videtur à quo producitur: producitur aũt ab eo; cui rectè, & absq; impedimento opponitur, ab eoque dependet. Et hæc est causa quare Philoso-

losophi dicunt, species in plurali, licet enim vna existens sit, tamē quælibet pars, quæ actionem totius terminare potest, sufficit, vt per eā sensatio totius fiat. Dicūt etiā, species multiplicari, cū vna etiam sit: quia quælibet pars totū facit cognoscere: totum, inquam, à quo dependet, & à quo producta est, & quod oculo opponitur recta: ob id dicitur multas species vnius diffundi per medium. Istæ autem locutiones multos fecerūt hallucinari. Ex his patet sensus conclusionis quartæ. & hoc multum obseruandum.

Nota.

Ad primum argumetum initio q̄stionis factum.

Per quę patet solutio argumēti primi. Sufficit. n. speciei pars in oculo ad videndum totum, dū modo à toto depēdeat, & ab actione totius proueniat. Estq; omnino simile de lumine corporis luminosi: nam lumen est extēsum, & tamen per singulas eius partes ad oculum peruenientes, dū producantur à toto, totū luminosum corpus videtur, sicut per speciei partem quācunque productam in oculo à toto, videtur totum obiectum, Nec maior est difficultas, si quis rectè consideret, de lumine, per quod videmus corpus lucidū, & de speciebus, per quas videmus coloratum corpus. Quod si pars obiecti occultatur, tunc ab illa iā non pendet species in oculo producta, nec ab ea producetur nec ab ea conseruabitur. Sicut si pars Solis eclypsetur, non dicetur Sol illuminare per illā partē, per quā primo illuminabat, sed per alias.

Ad secū dum.

Ad secundum dico, quod quanuis species in eadem oculi parte subiectentur, seruant tamē diuersam oppositionē ad obiecta, à quibus procedunt: & per hoc oculus res cognoscit in sitibus diuersis. Idem dico de alijs sensibus quantum ad omnia prædicta.

Ad. 3.

Ad tertium dico, verū esse educi ex potentia subiecti tā species, quàm lumen: aliter enim crearentur. Quanquàm posset probabiliter dici, quod inducuntur in subiecto, & ab eo pendent, & inhærent, & ideo non dicuntur creari. nec omnes in instanti producuntur, sad species coloris in instāti, sicut lumen, quia sine resistentia producuntur species soni in tempore tardius, vel citiùs pro vt aer minus, aut magis quietus est, & maior, vel minor sonus: species odoris tardiùs: non. n. omnia obiecta sunt in productione æqualia.

Ad. 4.

Ad quartum dico, species ipsas non esse contrarias inter se: vti enim diximus, non habent idem esse cum suis obiectis. Hec de tota hac celebri disputatione specierum, & de toto secundo libro sufficiant.

FINIS SECVNDI LIBRI.

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA.

CAPVT PRIMVM.

Quòd autem non sit sensus alius. TEXT. 128.

Cur ab hoc loco potius cũ Græcis inchoãdus sit tertius liber.

IN huius libri sectione, varij sunt Arabes à Græcis interpretib⁹. Illi enim initiũ à capite sequenti quarto sumũt, in quo de Intellectu disputare incipit Aristoteles: hi verò à præsenti capite. Et quanuis parũ hoc referat ad rei veritatẽ cõsequendã, mihi rationabilius esse visum est, Gręcos authores sequi, quippe qui in his, quæ ad verba Aristotelis pertinẽt, maiore digni sunt authoritate & propter linguæ peritiã, & propter antiquitatẽ, quos etiã sequuti sunt Boeti⁹, & Argiropil⁹, & inter ipsos expositores. S. Tho.

Diuisio huius libri ĩ tres partes.

In hoc ergo libro tria continentur. Primò de interioribus sensibus disputat, quos aliqui ab Intellectu nõ distinguebãt. Secũdò de ipsa potẽtia intellectiua. Tertiò de motiuo principio animalium.

Præãbu

Ante omnia ista vnũ pręmittit, ꝙ ad sensus exteriores magis pertinere videtur: sed id docet tãquã præãbulũ quoddã ad sensus interiores. Id autẽ est, nõ esse plures sensus exteriores, quàm quinque prædictos. Probatio huius est valde difficilis, & pleriq; variè Aristotelem exponunt. Ego autẽ dicam, quod mihi visum est magis quadrare textui Aristotelis.

Ratio potest esse duplex. Prima procedit ex duobus suppositis, positis in text. 132. Alterũ est, nõ esse, nisi quatuor illas primas qualitates tangibiles. Alterũ est, non esse nisi quatuor elementa, quę communiter omnes ponunt.

His suppositis, est prima ratio eiusmodi. Si alius esset sensus pręter quinque positos, vel esset eiusdẽ rationis cũ illis, vt si esset alius visus alius audit⁹; vel alius similis reliquis: vel alteri⁹ rõnis. Sed neuter esse potest: ergo nõ est ali⁹ pręter quinque istos, quos habemus. Discursus est notus cum maiori.

Probat minorẽ: & in hoc textu vnam minoris partẽ probat, scilicet, quòd nõ sit alius eiusdẽ rationis.

scilicet, non si alius sensus eiusdē rationis. nis,& virtute continet hanc rationem. Si alius esset, eiusdem rationis, esset, quia horũ singuli nõ percipiunt omnia sua obiecta: aliter enim esset superfluus, si idem duplici sensu perciperem⁹: sed quisque ex istis omnia sua percipit obiecta; ergo non est alius eiusdē rationis.

Huius discursus ponit probationẽ minoris ex primo supposito. Tactus percipit oĩa tãgibilia, vt notũ est: ergo & visus oĩa visibilia,& reliqui sua omnia. Colligit ex his omnibus, quòd si aliquis deest sensus, & est alius præter hos, quos habemus, quòd erit diuersæ rationis, ac consequẽter habebit aliud sensoriũ, quod nos nõ habemus. Et istud debet legi in litera in sensu illatiuo.

Nota. 1. Et nota summam breuitatẽ & connexionem verborum.

Nota. 2. Est autem aduertendum, quòd cùm dicit, sensum percipere omnia sua sensibilia, vt visum visibilia,& reliquos etiam sua, est intelligendum quãtum est ex natura potentiæ: nam aliquando oculus debilis est, nec omnes potest percipere colores, similiter de alijs.

Et quæcunque quidem ipsi tangentes.

TEXT. 129.

Probat alteram partẽ minoris syllogismi, scilicet quod nõ deficiat. PRobat alteram minoris partem, quòd non deficiat sensus alterius rationis: & si verum sensum sequamur Aristot. non hinc oportebat incipere tex. sed ex superioribus verbis. (Necesseque:) quæ nõ erũt cõtraria precedẽtiũ in sensu illatiuo, sed initiũ rõnis, & probationis secundæ partis minoris, quæ talis erit. Si sensus ali⁹ esset alteri⁹ rõnis, esset etiã aliud sensoriũ preter ista, quę habem⁹: sed nullũ est aliud sensorium: ergo nec est alius sensus alterius rationis. *Sensus alterius rationis ex eo, quod non est aliud sensorium.*

Nota. 2. Huius rationis non exprimit, nisi maiorẽ in fine textus præcedentis; in præsenti minorem probat,& supponit alium virtualem syllogismum talem. Si aliud sensorium deest, deest aliud medium: sed non deest aliud mediũ: ergo nec sensorium.

Suppositio. Huius discursus probat in hoc textu maiorem, in sequẽti minorem. Pro probatione maioris sumit medium, aut esse internũ, aut externum, aërem puta, vel aquã. Facit ergo rationem hanc.

Quod nõ sit sensoriũ aliud. Quinque sensus sentiunt, quæ sensibilia sunt omnia per ista media: ergo, si est alius sensus, aliud erit mediũ: quæ enim accipi, vel sentiri possunt per media prædicta, iam sensata sunt per quinque sensus. Incipit probare antecedẽs. Omnia, quæ tangentes sentimus, id est, omnia tangibilia per internũ mediũ, iã sentiuntur per tactum, quem habemus: nõ enim alia sentiri possunt per medium internum nisi tangibilia: quæ tamen omnia per tactum sensata sunt, (simul autem tactum & gustum comprehendet:) ergo iam sentiuntur per tactum omnia, quæ per medium internum senti-

ri possunt. De sensib⁹ alijs per medium externum sentientibus probat, quòd etiam sentiant omnia, quæ per illa media sentire posint.

Nota circa literæ textus expositione. Et hoc est, quod dicit (Quæcunque vero per media, & non ipsa tangentes, scilicet per media externa sentimus, simplicibus illis corporibus, idest, aere & aqua sentiuntur) id est, alij sensus sentiũt omnia, quæ sentire possunt per media externa, scilicet, aerem, & aquam. Idque ostendit, dicens, ꝙ si per vnum medium sentiri possunt plura, quæ genere differunt, tunc habens sensorium conforme illi medio, sentit omnia sensibilia per ipsum medium: quòd si vnũ potest sentiri per duo media, vt color per aerem vel aquã, tunc habens sensorium vni illorum saltem cõforme, sentit illud sensibile.

Nota. Circa huius declarationẽ aduerte, ꝙ mediũ habet aliquã conuenientiã cũ sensorio, cuius est medium, & omnia, quę recipiũtur in medio ratione illius, in quo cõuenit cũ organo, percipi possunt à potẽtia existenti in organo illo. Verbi gratia, aer, & aqua ratione diaphaneitatis cum organo visus conueniũt: omnia ergo receptibilia in aqua, vel aere, ratione diaphaneitatis à visu percipiuntur.

Quòd nõ sint alia media sentiendi, inductione explicatur. Intendit ergo Aristo. docere, ꝙ ista duo media, aer, & aqua cũ tribus sensibus, visu, olfactu, & auditu conueniunt in omni eo, ratione cuius recipere possunt cũ ipsis tribus sensibus, & inde sequitur, quòd illi tres percipient omnia, quæ talibus medijs percipi possunt. Nã ista media aut recipiunt ratione diaphaneitatis, & sic cum visu conueniũt, visus omnia hæc percipiet, quæ sub ratione diaphani sunt in ipsius medijs. Aut recipiunt ratione humiditatis, & sic cum olfactu conueniunt, qui in humido consistit, vt superius dicebamus: percipitque ea, quæ ratione huius humiditatis in medio recipiuntur, scilicet, odores. Aut recipiunt ratione mobilitatis, & fluxibilitatis, & sic cum auditu cõueniũt, recipiuntq; sonos. Cum igitur nihil aliud sit in his medijs, ratione cui⁹ recipiãt, nisi ista tria, & quæ horũ ratione percipiunt, tres illi sensus percipiãt: sequitur, vt si alius sensus sit, debeat esse aliud medium habens aliam rationem recipiendi.

Ex simplicibus autem duebus.
T E X. 10.

PRobat minorem illius syllogismi, scilicet, quòd nullum aliud sit medium præter dicta: & de intrinseco certum est, de extrinseco verò ostendit supposito illo secundo, scilicet tantùm esse quatuor elementa. Et vis rationis in hoc consistit, quòd id est medium, cui organum proportionatur. Vnde si elementum aliquod non potest esse dominans in organo, non poterit esse illius medium. est igitur ratio hæc.

Solùm aqua, & aer potest prędominari

minari in sensorijs, in pupilla aqua, in auditu aer, ratione aeris innati: in afflatu aer, vel aqua ratione humiditatis: ergo solū ista possunt esse media. Ignis enim nō potest dominari, quia calor est maximè actiuus, & impediret susceptionē specierū in organo; vnde calor nō est in sensorijs, nisi debilis, & in mistione cum alijs: nō enim aliàs esset sine mistione, sed non est in excessu. Terra etiam non dominatur ratione suæ densitatis magnæ, & siccitatis; quod non est apta recipere: vnde si dominatur in aliquo, id est tantum in tactu & eius medio, non autem in alijs: & sic non potest esse medium externum. Cùm igitur nō sit aliud simplex, non erit aliud medium.

Obiectionis dissolutio

Dices, Erit aliud, videlicet mixtum. Respondeo, quòd si est mixtum debet dominari aliquod elementum horum, puta aqua, aer, vel aliud: est autē iam eadem ratio de tali mixto, ac elemento; illud enim mixtū non erit mediū, in quo dominatur elemētū: quod non potest esse medium.

Hac autem, & nunc quedam.

TEXT. 131.

Quod nō sint plures quàm quinque sensus; quia animaliabus & non plures habent.

RVrsus concludit non esse alios sensus præter dictos quinque quia cū isti modo insint quibusdā, scilicet perfectis animalibus, nullus deest in natura sensus exterior. Explicat autem animalia habētia oēs sensus esse perfecta, & non orbata, & defectuosa: non enim omnia habent quinque sensus.

Obiectio Aristo.

Posset obijcere, talpam esse perfectum, non tamē habere omnes sensus: caret enim visu. Respondet non carere reuera: organū.n. habet quanuis sub pelle latens.

Solutio.

Auerro. fingit hoc esse nouum argumentum tale: quòd si deesset nobis sensus, saltem natura dedisset organum, sicut fecit in talpa: est enim visu priuatus, sed non organo. Ista expositio est nimis extra rem.

Nota de Talpa an videat. Themist. Plinius. Alber. Simplic.

De talpa Themist. in præsenti putat nō videre. Idē Plinius lib. 30. cap. 3. dicit, Naturam duo mala fecisse talpæ, & quod perpetuis dānauit tenebris, & q viuū sepeliuit. At Albert. lib. 2. de aīalibus, c. de talpa, dicit q videt lucē incōfuso, quo posit discernere se esse extra terra. Mihi etiā placet, qđ hic dicit Simplicius, puta, talpam videre bene: at quia erat aīal sub terra multum vicens, ne puluere eius offenderentur oculi, natura illos cooperuit tunica quadā, quæ est velut ocularia viatorū, p quæ absq; offensione videt. Id est argumento, quòd illa tunica est trāsparēs, quia per ipsam apparent oculi talpæ motū quēdā habere: videt ergo, & hoc mihi ꝓbabili⁹ visum est. Posset etiam alia ratio reddi: cur natura oculos eius sic operuit, ne videlicet cū ex tenebris sub terra egrederetur, offenderētur ei⁹ oculi lucis splendore,

atque ideo posuit tegumētū, quo oculi illæsi seruarentur,& tamen fecit tale tegumentū transparēs, quantum esset satis,vt videret.

Quare si non est aliud. Text. 132.

Totus Aristo. discursus quo probat quinque sensus, summatim recensitur.

COncludit primū discursum ponendo duas suppositiones prædictas,scilicet,tantùm esse quatuor qualitates primas tangibiles,& tantū esse quatuor elementa. Ex his concluditur, nō esse plures,quā quinque prædictos sensus. Est igitur totus discursus Aristot. iste. Si deest sensus alius præter hos,vel est eiusdem rationis cum ipsis,vel alterius:sed neuter esse alius potest : ergo nullus deest. Minor ꝑ priore parte probatur secūdo syllogismo. Si eiusdem rationis alius deesset, ex eo esset,quòd horum singuli nō perciperent omnia sua sensibilia:sed quisq; sua omnia percipit : ergo nullus est alius eiusdē rationis.

Minorem probat tertio discursu,& solus iste exprimitur in litera,nō totus sed antecedēs sic : Tactus percipit oīa tangibilia,vt ex prima suppositione patet,ergo & visus omnia visibilia, & quisque alius omnia sua.

Altera pars minoris, quòd non sit alius diuersæ rationis, probat alijs suppositis discursibus. Primus est:Si esset alius alterius rationis,esset aliud sensorium, sed nullū aliud est:ergo non est alius alterius rationis. Minorē probat. Si aliud esset sensoriū,aliud esset mediū:sed nullū est aliud mediū: ergo nullū est aliud sensoriū, nec esse potest. Probat maiorē. Omnia, quæ per media, quæ modo sunt, sentiri possunt, sentiuntur iam à quinque sensibus:si quid ergo sentiri debet, per aliud mediū sentiri debet. Probat illam minorem,quòd nullū aliud esse possit ex secunda suppositione, quòd quatuor sint elementa, & quòd quatuor sint qualitates: qa illud elemētum est mediū quod in organo dominatur:sed solū aqua,& aer sunt huiusmodi : ergo solum hęc sunt media externa. De interno certū est, carnem solam esse, cætera sunt declarata. Et nota hāc expositionē:multi.n. conati sunt hunc locū difficillimum explicare,& quantum,puto non sunt plenè mentem Aristotelis assecuti.

At vero neque communium. Text. 133.

Alia ratio ostendens quinque tantum sensus.

SEcunda est ratio Aristotelis ad ostendendū tātum esse quinq; sensus,& potest sic componi. Si alius esset sensus, maximè esset ad percipiēda sensibilia cōmunia quæ sunt motus,status,figura,magnitudo,numerus, Vnū, vt superius declaratū est,sed ista nō possunt vllo ꝓprio sentiri sensu, ergo non erit alius præter quinque.

Probat minorem quod sensibilia communia non possunt habere proprium aliquem sensum.

Probat minorē, & potest ratio construi in secūda figura sic; Nullum sensibile proprium alicuius sensus potest sentiri per se ab alio sensu,puta, inter sensus exteriores,sed omne sensibile commune per se sentitur ab alijs sensibus, ergo nullum sensibile cōmune potest

test

test esse proprium alicuius. Minorem ostendit: quia sensibilia communia agunt in alios sensus quinque: ergo per se sentiũtur ab eis. Id enim per se sentitur, quod potentiam immutat. Et hoc est, quod dicit, ista communia motu sentiri, id est, immutando potentiam.

Quod autem in potentias agãt, ostendit in singulis. Magnitudo enim agit in visum, & consequẽter figura, quæ est illi cognata: est enim figura terminus magnitudinis. Quiescens, percipitur negatione motus, id est, per consistentiam in situ. Numerus autem negatione continui percipitur, vel cum proprijs sensibilibus. *Nota.* Quasi dicat, Sensus non percipiunt numerum abstractum, sed sed concretum in proprijs sensibilibus: numerus autem percipitur, non vt mensura, sed vt multitudo, & discontinuum quid, sicut Vnum opposito modo, id est, continuum percipitur ab singulis sensibus. Omnia hæc latè explicuimus lib. 2. cap. 6.

Quare manifestum est, quòd impossibile.

TEX. 134.

2. Ratione probatur eadem minor. ALia ratione idem probat, quę ferè ad idem tendit, sed alio modo. Si sensibile commune ab aliquo vno alio per se sentitur, ab alijs vtique sentietur per accidẽs: at omnes alij sentiunt ipsum per se: ergo nõ habet sensum propriũ alium. Maior patet: quia sensibile vnius sensus proprio sentitur per accidens ab alio, vt dulce à visu: nõ quòd dulce mutet vllo modo visum, sed quia coniungitur cum albo, vel alio colore: qui per se mutat visum: quòd si non sentitur hoc modo per accidens sensibile cõmune, sentietur alio modo, scilicet, sicut Cleonis fili⁹: hic enim purè per accidens sentitur, quia nõ sentitur ab alio sensu per se. *Nota.* Et nota hoc duplex sensibile ꝑ accidẽs, de quo diximus satis lib. 2. Vis ergo & sensus huius est, ꝙ nec est sensus interior, nec exterior, cuius sensibilia communia sint propria obiecta. *Nota. 2. vim rationis.* Si enim esset exterior, tunc sentirẽtur ab alijs per accidens, sicut dulce à visu, si verò interior, sentirentur per accidens, sicut Cleonis filius a visu, si albus sit.

Nã sensibile per accidens duplex est. Alterum, quando sic ab vno exteriore sensu percipitur per accidens, vt ab alio exteriore percipiatur per se, vt dulce respectu visus. Alterum, quando non ab exteriori alio, sed ab interiori percipitur per se, vt fili⁹ Cleonis. *Nota. 3. duplex sensibile per accidens.*

Minorẽ ostendit, dicens, quod sensibilium communiũ habemus per se communem sensum, idest, omnibus sensibus per se percipiunt, nec vult per sensum communem vnum intelligere, sed ipsos quinque.

Adinuicem autem propria secundum accidens

Dubium Cuius sit sensus sẽtire sensibile per accidens. OStendit, cuius sensus sit sentire sensibile ꝑ accidens, idest,

cùm video album, cuius sit iudicare illud esse dulce. Respōdet, id non esse visus secundùm se, sed vt sub vno alio cōmuni substat, cuius, est, & albū & dulce, & alia percipere: nō enim visus iudicat, quod non cognoscit: non cognoscit autem dulce: similiter bilē flauam non iudicat ipse amaram.

Responsio Aristo. esse sensu cōmunē interiorē. Est autem alius interior sensus, qui cum alijs omnibus exterioribus sentit, & hic applicat aliquando, quod vnius est, alteri, quia aliquādo simul iūcta illa percipiat: nam lac visu album, & idem gustu dulce perspicit: ob id viso solo albo vel dulci, copulat aliquando: & ideo etiam aliquando decipitur, nisi per vtrumque sensum iudicet. Hæc multò melius in ca. sequenti declarabuntur.

Inquiret autem aliquis, cuius causa.
TEXT. 135.

De causa finali pluralitatis sensuum. Causam finalem sensuū pluralitatis ostendit. Posset. n. quis dicere, Quare non est vnus omniū sensus, sed plures. Respondet id esse ad notitiam, & cognitionem distinctiorem. Si enim vnus sensus esset, puta, visus, confunderentur sensibilia communia cum proprijs, vt magnitudo cum colore: quia vtrumque simul perciperet semper. Nunc autem, quia visu magnitudinem in colore percipimus, tactu autem magnitudinem etiam sine colore, sed in calore vel frigiditate: hinc magnitudinem à colore distinguimus: sic in alijs. *Nota.* Est autem notāda method⁹ separationis ad distinctiōes, de qua sæpe dixim⁹.

An tantùm sint quinque sensus exteriores.
QV. AEST. I.

Maior hui⁹ difficultatis pars posita est in declaratione discursus Arist. quo tantū esse quinque sensus probat: aliqua igitur contra illū proponemus argumēta, quæ dubium videntur facere. *Argumenta contra discursum Aristo. et quo 5 (?) quinque dicit.*

1. Arg. Primum est contra id, quod dicit, ignem nō dominari in aliquo sensorio sensus. videtur esse contradictio: nam cap. 2. de Sens. olfactui tribuit ignem.

2. Arg. Secundū est cōtra id quod dicit terrā dominari in tactu: videtur hoc esse falsum: tunc enim nō sentiret: nam. 1. de anima text. 79. dixit, pilos; ossaq; nō sentire, quia in eis dominatur terra. & ca. vltimo huius libr. 2. dicit plātas non sentire, quia nō habent temperiē elementorum, nec equalitatem.

3. Arg. Tertiū contra id, quod dicit, nihil esse sensitiuū sine calore. Videtur hoc nō esse verū: quia sensatio est operatio potentiæ animæ sensitiuæ, quæ est eleuata supra qualitates sensibiles: nō ergo sensatio per calorē contingit nobis.

4. Arg. Quartū cōtra ipsum discursum Arist. quo per media externa, scilicet, aerē, vel aquam colligit esse tres solùm sensus, per mediū externum sentientes: peto, Vel cōsiderat solùm numerum ipsorum mediorum externorum: & tunc cum duo sint, duos debuit ponere sensus. Vel considerat rationes,

qui-

quibus tali media possunt compa rari:& tũc dicã, quod sicut vnum medium pluribus sensibus seruit, vt aer, visu, & olfactui: ita potest etiã adhuc pluribus alijs seruire, pluresque esse sensus.

5. Arg. Quintum contra ipsum numerum sensuum. Caro est simul mediũ tactui, & gustui: ergo poterat etiam esse mediũ alijs pluribus. Vel oportet dicere, tactum cum gustu esse vnum.

Triplex Aristotelis demonstratio ex sententia Auerro. Aduerte igitur, quòd circa discursum Aristotelis, est varia Expositorum opinio. Auerro. quem sequitur Iãdu. q. 32. & alij multi, putãt Aristot. fecisse tres demonstrationes ad probandum esse tãtùm sensus quinque.

Prima à medijs sumpta. Prima est a medijs sumpta, talis. Omne sentiens per carnẽ, aut per aquam, aut per aerem media, est visibile, audibile, odorabile, gustabile, aut tangibile: sed omne sentiens sentit per carnem, per aerẽ, aut per aquam: ergo omne sentiẽs est visibile, audibile, aut vnũ aliorũ quinque: nullus est ergo alius sensus.

Secunda ex organis. Secunda demonstratio est ex organis, & hæc procedit de sensibus per externum mediũ sentiẽtibus. Nullum est organum, in quo non dominetur aer, vel aqua: sed in solis tribus dominari possunt hæc: ergo sunt tria per externum sentientia. Aqua dominatur in pupilla, aer in auditu, aer, vel aqua in olfactu: nam in piscium olfactu dominatur aqua, in terrestrium vero aer.

Tertia ex obiectis sensibilibus. Tertia demonstratio est ex sensibilibus qualitatibus obiecti. Si plura essent sensoria, plura essent elemẽta, & qualitates: sed nõ sunt ista plura: ergo nec sensoria.

Reijcitur hæc sententia, seu expositio. Auerro. Has demõstrationes isti ponũt. Sed (ipsorum pace) dixerim, sunt hęc adeò infirma, vt magna impugnatione non sit opus. Sunt enim omnes hæ rationes absque vlla probatione singulæ. Et præterea ex eo quod erat probatio & suppositio primæ rationis, isti fecerunt nouas rationes: & cum vna esset bona, fecerũt tres malas, qualis est tertia, & secunda.

Secunda Aristotelis expositio verior quæ in tribus consistit. Quamobrem dico rationem vnã esse Aristot. ad probandum non esse alium sensum alterius rationis, postquàm probauerat non esse alium eiusdem rationis. Et sumitur ratio ex medijs, per quæ sentimus: supposito hoc vno, esse tantùm quatuor elementa, & quatuor primas qualitates. Discursum autem formauimus in textu, nec opus est repetere: sed solum explicabimus vim rationis, & discursus, quæ quidem in his tribus consistit.

Primum. Primum est. Media conueniũt cum organis: & quidquid recipitur à medio ratione illius, in quo cum organo conuenit, totum id à sensu existente in eo organo percipitur. Verbi gratia, aer cõuenit cum organo visus in humido diaphanò: quidquid ergo ratione huius recipitur in aere, vel aqua, à vi

su percipitur:similiter in alijs.

Secundū. Alterū est Solùm sunt duo media. Internum,& hoc est vnum:& externum,quod est duplex, nempe aqua,vel aer. In primis est vnū internum: quia id debet esse pars animalis,& per id tangendo sentire debemus: & hoc non potest aliud esse,nisi caro. Externa autē sunt tantùm illa duo:quia mediū dominatur in organo, & solùm illa duo in organo dominari possunt: non ignis, non terra, vt dictum est in textu: quia hæc non sunt receptiua, nec est aliud elementum præter hæc.

Tertium. Tertiū est.Quot modis illa tria recipere possunt, tot erunt organa:nam mediū, vt medium receptiuum est,& in eo ratione cuius recipit,cum organo conuenit.

Nota quinque causas, cur sentiendi media receptiua sint, vnde quinque sensus colliguntur. Quinque autem tantùm causis ista media receptiua sunt: ob id quinque erunt sensus. In primis aer,& aqua recipiunt ratione diaphani:& sic visui seruiunt aut ratione humidi receptiui siccitatis, & sic seruiūt olfactui: vt.n.suprà diximus, organū olfactus in humido consistit : aut ratione raritatis,& mobilitatis secundū locū,& sic audi ui seruiūt. Nō est autem ratio alia recipiendi in his: nā frigiditas,& grauitas, vel leuitas nō sunt ad recipiendū. Caro aūt duobus modis cōsiderari potest. Aut secundum tēperiem quatuor qualitatum: & sic tactui seruit. Aut secundū temperiem sicci,& humidi,& sic recipit sapores ad gustū.

Nec est alius modus,nā secūdùm calidum,& frigidum non est receptiua,sunt igitur quinque sensus. Et hæc est vis rationis huius Ari.

At S. Thom. 1.p.q.78.art.3.alio discursum vtitur ad hoc idem demonstrandum. *Rō D. ad[...] dū que[...] tum sensu[...]*

Cùm enim potētia sensitiua exterior sit intrinsecè passiua, ac ab obiecto ipso exteriori immediatè mutabilis,penes mutationis naturam,& modum sumēdus est numerus potentiæ ex terminis.

Aduertendum autem, quòd est duplex mutatio, qua vnū mutat alterū accidentaliter. Vna est spiritualis seu immaterialis, & hæc est,quæ fit secundum speciem intentionalem:quę solet dici immaterialis:quia non est sensibilis per se,sicut aliæ qualitates, quæ sunt obiecta sensuū, nec fit per alterationem aliquam corruptiuā. Est alia mutatio materialis,&hęc est duplex: Altera secundum alterationem, quæ fit secundū qualitates sensibiles, Altera secundū motum localem. His enim modis vnum potest alterum immutare. *Suppositio, muta[...] tioni[...] dupli[...]*

Quia autem quinque modis contingit solum istas mutationes coniungi in mutatione obiectorū circa ipsos sensus,quinque erunt sensus. Primò enim aliquādo sensus percipit per solam mutationē spiritualem. & talis est visus. Ad vi 1.
sionem enim non conuenit, nisi
sola immutatio coloris secūdùm 2.
speciem, quæ spiritualis dicitur. Secundò,aliquando sensus percipit *Ex qu[...] quin[...] sis im[...] tatis[...] mod[...] quin[...] sensu[...] liguntu[...]*

pit quidem per immutationē spiritualem, sed interueniente motu locali circa obiectum, & hic est auditus: non enim sonus percipitur, nisi prius motus localis corporum fiat. 3. Tertio percipit etiā sensus immutatione spirituali, tamē interueniente alteratione ex parte obiecti, & iste est olfactus, non enim pcipimus odores, nisi prius præcedat aliqua calefactio in corpore odorabili ipsum resoluens, & odorem extrahens cum exhalatione. 4. Quartò fit quidem immutatio spiritualis, interueniente tamē alteratione in organo ipsius ab eo met, à quo sensatio est, & iste est tactus. Tactus enim tāgit calidum, ipsumq́; sentit per speciē intentionalem, & ab eodē calido patitur materialiter, quia calefit. 5. Quinto percipit sensus spiritualiter interueniēte alteratione materiali in organo, sed nō ab eo, ꝙ sentit, sed à coniūcto aliquo, & iste est gustus, recipit enim species saporis, & simul alteratur materialiter, non à sapore, sed ab humiditate, cùm qua simul sapor sentitur, & percipitur. Omnibus igitur sensibus commune est, per immutationē spiritualē sentire, Tamen prout variè se habet ista immutatio cum materiali mutatione, siue ex parte organi, siue ex parte obiecti, varij sensus fiūt. Hæc est ratio S. Thom.

Hanc rationem esse solā topicam & non necessariam, neque demonstrationem.

Quod si ipse vult esse quandā topicam rationem, facilè acquiesco, si tamen ipse rationem necessariā contendit, non mihi id possum persuadere propter aliqua. Primò, si iuxta illas mutationes intrinsecè sumitur potentiarum numerus exteriorū, plures aliæ sunt ponendæ, puta, cum est alteratio ex parte obiecti, & potētię simul. Similiter cùm est motus localis ex parte organi, & ex parte vtriusque: solum enim ex parte obiecti ponit motum localem. 1.

Secundò videtur mutatio ex parte obiecti esse accidentalis, & nihil facere ad sensum, vt sensus est: quia illa mutatio est ad faciendum obiectum: motu enim illo sonus fit: quòd si istam computat, etiam dicam idem de colore: præcessit enim mutatio, vt fieret: quòd si non est, cum sentitur color, parum hoc refert: etenim nec est ille motus, quo factus est sonus, cum soni species peruenit ad aures: & propterea in odore nō semper opus est illa resolutione, vt ostendimus lib. 2. 2.

Probatur tertio: quia ipse sumit omnes sensus non sentire, nisi per speciem: & hoc incertum est de omnibus, quāquam de aliquibus sit certum, vt dicemus in sequenti quæstione. 3.

Quod nō possit esse vlla demonstratio, quod tantum quinque sensus esse posint & nō plures.

Puto ergo non esse, nec esse posse demōstrationem, quod nō possint esse, nisi quinq; sensus: hoc.n. non est necessarium, sed contingens. Potuit enim Deus, non destructa rerum natura, alium, & alios dare sensus ad percipiēda accidentia, quæ latent hos quinque:

hi ta-

hi tamē conueniebant,& sufficiebant. Possunt ergo rationes probabiles,& congruentię dari,quod non possint esse plures,& talis est ratio Arist.& S.Thom. in neutra enim necessitas apparet. Quòd vero re ipsa non sint plures in mundo à Deo facti, experientia ipsa potius in nobis,qui sumus perfectissima omnium animalia,& in alijs perfectissimis animalibus deprehendimus,neque enim in nobis, neque in alijs plures experimur.

Quòd autem sint quinque experientia cognoscitur.

Ad 1. Ad argumenta igitur in principio proposita respōdetur. Ad primum dico, ꝙ olfactus dupliciter potest sumi, imò nomina cuiusq; sensuum,vt visus,auditus,& reliqua,quadrupliciter solent vsurpari apud Aris. Vno modo pro ipso sensorio,altero modo pro potentia existēte in sensorio, tertio pro vtroque simul, quarto pro ipsa potentia in actu,& operatione,vt visus pro visione, tactus pro tactione,olfactus pro olfactione.

Nota qua dupliciter nomina sensuū possē vsurpari.

Solutio argumenti. Dico igitur,quòd si olfactus pro sensorio sumatur, tribuitur aquæ, vel aeri ratione humiditatis: at si pro ipsa operatione & actu, quia sensus in actu est quodam modo similis obiecto, vt sæpe docet Aristot.& obiectum olfactus fundatur in sicco per calidum resoluto, & euaporato,dicitur olfactus ei similis,obid igni tribuitur,quo etiā modo dicit Arist.quòd oculus videns, est quodammodo coloratus tex.138.ita & olfactus quodāmodo odoriferus, & sic igneus, quia odor in natura ignis est.

Ad 2. Ad secundum respondeo, quod terra potest dupliciter considerari. Aut secundùm qualitates primas:& sic procedit argumentum, ꝙ non dominatur in tactu. Aut secundum densitatem,& consistētiā: & sic dominatur in tactu: est enim pars animalis eiusdem temperiei cum toto:in toto autē propter consistentiā magis dominatur terra. Secundò dici potest,ꝙ dominatur in tactu terra non simpliciter,sed comparationē ad alia sensoria aliorū sensuum,quòd magis in eo abundet terra, quam in alijs sensorijs:& hæc videtur mēs Aristotelis.

Ad 3. Ad tertium respondeo,quod in hoc differt potētia nutritiua à sensitiua:quòd nutritiua vtitur calore,vt actiuo instrumento suæ operationis:at sensitiua nō,sed vt materiali dispositione organi,in quo fundatur:& hoc modo dicitur potētia sensitiua,eleuatior, quā vegetatiua. Cùm igitur dicit Arist. sensitiuum nō esse seni calore:intellige tanquam dispositione materiali, sed non tanquam instrumento.

Nota.

Ad 4. & 5. num. Ad quartum nota est solutio ex dictis, similiter etiam ad quintū. Non enim media illa secundum numerum consideranda sunt, sed secundum rationes recipiendi, quæ vti diximus, solū sunt quinque, ob id quinque sensus erunt, & non plures.

An

An sensus exteriores indigeant medio.
Quaest. II.

Occasio quaestionis. MEdiũ sensus id est, per quod obiectum agit in potẽtiam & organum: cùm autem in hoc capite Arist. numerum sensuum probauerit per media ipsa, id modò in praesenti discutiendum erit, an medium sit necessarium ad sensationes. Videtur autẽ ita esse. Primò auctoritate. Nam in lib. 2. de obiectis, & medijs sensuum disputat Arist. *Primum argumentũ ad partem affirmatiuam.*

2. Arg. Probatur secundò. Si non esset medium, tunc sensibile supra sensum faceret sensationẽ: quod Aristot. superius tex. 75. nõ admittit.

3. Arg. Probatur tertio. Si nõ esset medium necessarium, sequeretur, ꝙ ratio Arist. qua probat quinque tãtùm esse sensus, nulla esset: fundatur enim in medijs ipsis.

4. Arg. Probatur quarto experiẽtia. Coloratum multum oculo propinquum, non videtur: ergo quod immediatum est, minus videbitur.

Prima opinio Alexan. In hac difficultate duplex est Philosophorum sententia. Altera Alex. qui mediũ in tribus sensibus necessariũ esse vult, auditu, olfactu, & visu, nõ autem in alijs.

Secunda opinio Auerr. Altera est Auerr. com. 116. quę esse videtur cõmunis sententia, ꝙ in omni sensu necessariũ est mediũ aliquod, & hoc intrinsecè ex sensu, vt sensus est. Est enim de natura sensationis exterioris, ꝙ fiat per medium aliquod.

Prima rõ Iandunt. Quod si huius causam petas, nõ est alia, nisi hęc, quam dat Ianduq. 29. quod species recepta in sensu, est multum immaterialis, obiectum autem materiale multum: vt ergo fiat trãsitus ad extremũ, hoc debet esse per speciem, quae minus sit immaterialis, quàm species recepta in sensu, & magis immaterialis obiecto: & haec est ea, quae est in medio.

Reijcitur hac ratio. Haec tamen ratio ad rem tam arduam probandũ, infirma est, imò verò falsitatem cõtinere videtur. Species enim quae in medio est, prorsus videtur esse eiusdem speciei cum ea, quae est in organo: si igitur est eiusdẽ speciei, erit eiusdem immaterialitatis intrinsecè. Quod enim medium non sentiat, non est ex defectu immaterialitatis speciei, sed quia medium caret anima & potentia: quam si haberet, vtiq; per illam sentiret. Multis posset ista ratio refelli, sed hoc sufficiat. Non ergo est ratio sufficiẽs, qua probetur hoc, quod omnis sensus intrinsecè indigeat medio.

Prima cõclusio. *Tactus & gustus nõ necessario fit per medium.* Sit ergo prima cõclusio. Tactus non fit necessario per medium. Hanc mihi persuadeo ob ea, quae dicta sunt in capite de tactu: siue enim caro, siue neruus sit sensoriũ, vtrũq; sentit sensibilia superposita. Idem dico de gustu: sentit enim neruus ipsos sapores superpositos: saliua enim se cùm cibis cõmiscens, saporem recipit, quo neruũ immediatè mouet. Est enim caro illa spongiosa, per quam saliua potest facilè in neruum perue-

peruenire, præsertim cùm in neruo, & in carne potentia gustandi existat.

Secunda cōclusio. Alij tres sensus nō indigent in omnibus sensationibus necessariò sem. per medio.

Secunda conclusio. Reliqui tres sensus non indigent in omnibus sensationibus necessariò, & semper medio. Hoc teneo quia non video rationem in contrarium, & experientia huic fauet. Aer enim ille internus aliquando motus, & percussus à vehemēti sono, vel à vapore descendēti à capite. sentitur intra aures, qui sonus miringam attingit necessario: aliquid ergo sine medio nihil prohibet sentiri in auditu.

Probatur multis experientijs in auditu in visu.

Similiter qui videt lucem, fortè, clausis oculis, adhuc splendorem videt, qui non est alius quàm lumen receptum in albugine, qui pupillam tangit: & fricans noctu oculum lumē internū videt, quod necessario immediatum est sensorio, cùm sit species ipsius calefacti, vel vna pars pupillæ, quæ alteram vidit, vt dicit Alex. Vnde si visibile est luminosum, quod per se facit diaphanū, nihil prohibet videri superpositum.

In olfactu.

De olfactu etiam patet. Fumi enim attingunt cerebrum aliquando, & odorem faciunt: quid ergo prohibet affirmare sensibilia aliquando sine medio sentiri?

Tertia cōclusio. Perfecta sensatio i visu audit u, & olfactu nō fit sine medio.

Tertia conclusio. Perfecta sensatio in his tribus sensibus fit per medium.

1. Ratio.

Probatur in singulis: Nam in colore necessarium est mediū, quia non mouet, nisi actu diaphanum: quòd si esset superpositus, obscuraret pupillam, & non moueret. In alijs duobus ob id perfecta sensatio est per medium, quia huiusmodi obiecta coniūcta sunt cum quibusdam circunstantijs impedietibus, & lædentibus sensoria, vt odor cum fumida exhalatione, quæ respirationem prohibet, ac olfactū calefacit: ob id nocet, & lædit. Sonus autem cum motu locali, qui destruit miringam, & nocet, ob id hæc ad distantiā, quò non possint attingere ista, meliùs sentiuntur.

Quarta conclusio. Probabile est, tactum non indigere specie intentionali.

Quarta conclusio. Mihi est probabile, tactum non indigere specie intētionali, sed per ipsam realem qualitatem receptam sentire. Communis autem sentētia tenet, quòd calor ignis producit, & speciem caloris, & per hanc fit sensatio. Et optimè hoc sustinetur: tamen conclusio nostra, quòd fiat per ipsam realem qualitatem optimè potest & absque periculo sustinere.

1. Ratio.

Et probatur primo. Tactus habens multum calorem, non sentit minimū, & debilem: ꝙ si per speciem fieret, vtique sentiri posset: species enim potest in tactu cū illo calore recipi: non enim oppositionem habet. Cum ergo non sentiat, profecto opus est reali immutatione caloris, quæ impeditur à magno illo calore. Et hoc argumētum puto satis forte.

2. Ratio.

Probatur secundo. Quia si per species intētionales fieret tactio,

posset

posset calor absque cõtactu in distantia sentiri., species enim diffundi possent, quod tamen est falsum, carni enim calorem immediatum sentimus.

3. Ratio. Probatur tertiò & hoc est nouũ, Id sentire facit, quod doloris est causa: est enim dolor, sensatio disconuenientis, sed calor realis est dolorem causans, ergo per ipsum sentio, & non per speciem.

Ad 1. His igitur sic propositis ad argumenta respondeo. Ad primum dico, quòd non nego medium, sed solùm dico, non semper, & vniuersaliter esse necessariũ, sed in maiori parte, & hoc sufficit, vt in doctrina de sensibus fiat mentio de medijs.

Ad 2. Ad secundum, admitto sensibilia, posita super illos tres sensus, aliquando sensationem facere, tamen imperfectam, idq; raro: & sic intellige Aristot. De gustu autẽ, & tactu sensatio perfecta est, sed iam dixi superius, quòd Arist. nõ fuit constans in hoc, nam in alijs libris docuit oppositum.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd adhuc ratio Aristot. habet suam vim, nã eadem est ratio recipiendi in organo, & in medio, ratio autem nititur in eo, quòd quinque sunt rationes recipiendi.

Ad 4. Ad quartum admitto id de colorato, hoc enim indiget externo lumine, ob id medio op⁹ habet, sed de lucido aliquo, vti diximus, nõ est inconueniens aliquando accidere.

CAPVT. II.

Quoniam autem sentimus, quòd videmus.
TEXT. 136.

De sensibus interioribus, ac primo de sensu cõmuni. Quae sit intentio Aristotelis in hoc capite.

DE huius capituli intentione discordes sunt expositores. Simpli. Themist. & Philop. putant duo intendi. Alterum est, ostendere, quod quisque sensus exterior percipiat suam sensationẽ, vt visus suam visionem, auditus auditionem, & hanc esse mentem Aristotelis putant. Alterum est, constituere sensum alium internum communem, quem probat esse ex eo, quod percipimus obiectorum diuersorum differẽtiam, vt album differre à dulci, quod non potest fieri, nisi ab hoc sensu communi.

Prima opinio Simplicij, Themistij, & Philoponi.

Secunda opinio Alexandri S. Thomae, Auerrois, & Alberti.

Alij expositores putant mentẽ Aristotel. esse, quod visus nõ percipiat se videre, nec vllus sensus exterior percipiat suam sensationem, sed id fit alterius communis sensus. Vnde & per hanc, & per illam operationem prædictam probat esse alium sensum prędictum. Hoc tenet Alex. sua paraph. c. 19. & Auerro. Alber. S. Tho. & Latini reliqui, & mihi hoc placet, imo puto, non posse aliud dici, vt in contextu magis apparebit. Est enim mens expressa Aristot. quod sensus communis percipit sensationes sensuum exteriorum, & nõ ipsemet.

Probatur secunda opinio ex Aristotele in alijs locis.

Estque locus de hoc notandus, de Som. cap. 2. vbi expresse docet hoc, & propter vtrãque operationem sensum communem ponit.

Idem

Idem etiā docet. 4. Metaph. cap. 5. in fine.

Expositio textus Aristotelis. Suppositio.

Iuxta ergo hanc sententiā exponam facile textum. Proponit Aristot. quandam quæstionem, supposito vno ꝙ certum est. Suppositio est, ꝙ nos sentimus nos videre, & audire: nō enim solùm videmus, sed videre nos sentimus.

Quæstio. Aristotelis. An eodem sensu videamus, & sentiamus nos videre, an alio

Est igitur quæstio, an eodē sensu, quo videmus, sentiamus nos videre, an alio. Disputat ad vtrāque partē quæstionis, & pro parte priori, quod eodē sensu id fiat, ponit duo argumenta.

Primum argumentum, quòd eodē sensu.

Primum est supposito quod qui percipit visionem, percepit etiam colorem, & qui percipit sensationem, & obiectum percipit: tūc est argumentum. Si alio sensu percipimus visionem, illo etiam perciperemus colorem: ergo color duplici perciperetur sensu, visu, & illo alio: sed vnum obiectū non potest à duobus sensibus percipi per se: vnus ergo erit sensus, qui colorem, & ipsius visionem percipit.

2. Arg.

Alterum argumentum. Si alius sensus percipit visionem, vel ille percipit suā sensationē, vel alius. Si alius, iterum de hoc petam, eritque processus in infinitum, vel ad vnum deueniemus, qui suam sensationē percipiat. Si ergo hoc datur isti etiam dabitur primo, puta, ipsi exteriori.

Nota vnde deceptus Themistius cum alijs primæ opinionis.

Has rationes putant Themist. & alij duo positas ab Arist. tanquàm necessarias: sed re vera non sunt: & in hoc incipit apparere ipsorum expositio contra mētem Aristotelis.

Probat aliter Aristoteles sententiam.

Nam quòd alius sensus, puta, cōmunis, sentiat sensibilia aliorum sensuum, docet in posteriori parte huius capitis. Dicit enim, quod iudicat inter albū, & dulce: quia vtrumque cognoscit.

Solutio primi argumenti.

Vnde Caiet. Thien. soluens, dicit, quod cum potentiæ sunt subordinatæ vna propter alterā, qualis sensus interior, & exterior: quicquid cognoscit inferior, cognoscit etiam superior, & aliquid aliud.

Solutio secundi argumenti.

Nec secūda ratio est necessaria. Peruenitur enim ad sensum, qui cognoscat aliorum sensationes, sed non suam, vt dicemus post: nō enim potētia sensitiua est perfecta, vt posit se reflectere supra se & supra suas operationes.

Habet autem dubitationem. T E X. 137.

Pro ... Aristot. ... quòd sensu ... sentit.

PRo parte opposita facit argumentum, Visu sentire, est videre: sed non videmus nisi colorem, vel coloratum: ergo nec visu sentimus, nisi coloratum. At visio non est color, seu colorata: ergo nō potest sentiri visu ipsa visio, seu videns ipsum.

Nota ... de ... sensibus.

Et aduerte, quòd dicimus de visu, & colore in his omnibus, idem dici debet de alijs sensibus, & ipsorum obiectis: non enim audimus, nisi sonos: auditio non est sonus: ergo non audietur: sic de alijs.

Manifestum est igitur, quòd non est vnum. T E X T. 138.

Prædi

Prima solutio Aristotelis.

PRædictæ rationi dupliciter respondet, primò negando maiorem, & in hoc incipit quasi determinare. Dicit, quòd videre, & visu discernere, non sunt vnum, & idem. Nam visu discernimus aliqua, quæ tamen non videmus, puta tenebras: ita etiam visu discernimus visionem, sed nō videmus eam, & auditu discernimus silentium, sed non audimus.

Ostendit iterū, vnde illa prima opinio decepta fuit Themistij, & aliorum.

Vbi etiam notandum, quòd hic consistit deceptio. Putāt enim illi, quòd velit dicere, ꝙ visus habeat actionem, qua iudicet de visione, & de tenebris: & hæc nō est visio. Hoc autem non vult Arist. sed visu discernere, est, quòd alius sensus interior per visum, vt per medium discernat.

Exemplo declarat̄ satis apposito.

Et est exemplum satis appositū, & notandum. Si habeo baculum in manu, si quid tango, vel occurrit baculo, manus discernit, & sentit baculo: sed sensatio non est in baculo. Ita sensus interior, dū aliquid visum mouet, discernit visionē: dum nō mouetur, discernit tenebras: sed hoc non percipit visus actione sua: hoc igitur est visu discernere. Idē dico de alijs: & hoc nota.

Secunda solutio Aristotelis.

Postea Arist. negat minorē, dicens, ꝙ visio quodammodo est colorata: recipitur. n. in sensu species coloris, vt patet in imaginatione, qua res sensatas absentes cognoscimus: quod nō esset, nisi manerent ipsarum species.

Hanc solutionē volunt illi esse bonam, & sic solui argumentū, & colligi, quòd visu videmus visionem: sed quàm falsum hoc sit, manifestum est. Non enim visio est colorata, vt videri possit: aliàs, si esset talis, ergo alterius visionem viderem: nec species obiectorum sensibiles fiunt à sensibus exterioribus.

Iterum ostenditur quomodo sit prima illa opinio decepta, & confutatur.

Sed est responsio apparens: quia adhuc disputat in vtramuis partem, estque veluti obiectio quædā, quia posset quis dicere, quòd videtur, quia colorata est.

Aristotelis mens.

Ipsius autem sensibilis, & sensus actus.

MOdò quæstionem determinat. Est autem expositio notanda: quia enim aliqui expositores non continuarunt bene, ideo peperit eis obscuritatem.

Respōdet Aristoteles ad quæstionem propositam, an eodem vel alio sensu.

Consistit autem in hoc Aristotelis determinatio, ꝙ sensus exterior non operatur, nisi ab obiecto moueatur, adeò, vt eadem sit operatio, qua obiectum agit in potentiam & qua ipsa sentit: & ex hoc notū euadit, quod cum visio non agat in visum, nec operatio sensus in ipsummet, ꝙ non ab ipso sentitur. Vide quā manifesta sit determinatio.

Sententia Aristotelis quod non eodē sensu sentiamus nos videre.

Proponit ergo, ꝙ sensus, & obiectum dupliciter dicuntur: & potentia, & actu. Potentia quidem, cùm non operantur: vt color, cùm non videtur: visus, cùm nō videt: sonus, cū non sonat ad aures: auditus, cùm non audit. Actu autē, cùm vtrūque operatur. Dicit igitur, si vtrūq; actu sit, tunc vnum, & idem

Exponit literā.

& idem sunt, id est vna est ipsorū operatio re, ratione tamen diuersa: sicut eadem est re calefactio, qua ignis calefacit, & qua aqua calefit: ratio tamen diuersa est: ex parte enim vnius, actio est, ex parte alterius, passio. Ita ex parte obiecti actio est, ex parte potentiæ passio, & sensatio.

Si igitur motus, & actio Tex. 1 9. 140.

OStendit vlterius, quòd sicut actio, & passio sunt in passo, non autem in agente, (non enim quod agit, vel mouet, necessariò mouetur:) ita ista operatio est in potentia, & organo: ipsa enim est, quæ patitur: sonus ergo actu, id est, sonatio, est in auditus potentia: & sic vnumquodque aliorū, qui dupliciter dicuntur, vt diximus, & actu, & potentia.

Nota primo ex Aristotele. Et notat, quòd quanuis sit eadē operatio obiecti, & potentiæ, quæ in ipsa potentia recipitur: tamen ratio est diuersa, & aliquando etiā nomina diuersa sunt, vt ex parte soni, dicitur sonatio, & actio est: ex parte auditus, auditio dicitur, & passio est. Aliquando non sunt nomina imposita: & totus hic sensus notus est.

Nota secundo. Eò tamē tendere, aduerte, quòd visus, nec alius sensus suam percipiat sensationem: cùm operatio potentiarum harum consistat in mutatione, & passione à proprijs obiectis, à suis verò operationibus pati nequeunt.

Nota tertio. Quomodo sentire sit pati, iam disputauimus libr. 2. capit. 5. vbi istum locum præsentem declarauimus.

Quoniam autem vnus quidem est. Tex. 141.

EX hac doctrina prædicta infert solutionem duarum quæstionum. Altera est, an sensus, & sensibile idē sint, seu simul sint. Respondet, si vtrumque actu sumatur, sunt simul, & simul se ponunt, & simul se auferunt: quia vna est vtriusque operatio, ratione solùm diuersa, vt simul est visus in actu, & color in actu, & mouens potentiam. In potentia autem non sunt simul: potest enim color esse, etiam non existente visu: & sonus, non existente auditu, & sic de reliquis. *Ex dictis duas soluit Aristoteles quæstiones. Prima an sensus & sensibile idem sint seu simul.*

Sed priores naturales. Tex. 142.

EX his, quæ dixit in text. præcedenti, reprehendit Antiquos, inter quos fuit Democr. vt refert. 4. Metaph. c. 5. Hi enim dicebant, quòd non est sensibile sine sensu, vt non est dulce sine gustu, nec album sine visu: & quamuis hoc sit verum aliquo modo, puta, de sensu, & sensibili in actu: tamen in potentia nō est verum: ob id malè dicebant loquentes simpliciter, & vniuersaliter de eo: quod non est verum vniuersaliter, sed aliquo modo. *Reprehensio Antiquorum.*

Si autem vox quædam cōsonantia Tex. 143.

ALteram soluit quæstionem, quare excellens sensibile destruit sensum. Respondet: quia sensus in quadam proportione, & temperie consistit, quàm destruit obiectum forte: quia, vt diximus, obie- *Secunda quæstionis solutio. Quare excellens sensibile destruat sensum.*

obiectum agit in potentiam. An tecedens verò, quòd sensus sit in proportione, probat per auditũ, cuius obiectum est sonus, & consonantia, si consonantia auditu percipitur, eademque est vtriusque operatio, vt dictum est. Sequitur, quod auditus etiam in cõsonantia, & temperie consistat: & hinc sequitur, quòd obiecta tẽperata, & mista magis delectant sensum, vt patet in omni sensu: exuperantia vero, & intemperata aut corrumpant, aut lædunt organa.

Vnusquisque igitur sensus subiecti. Tex. 144

Quis ille alius sit, quo sentit se videre ex alia eius operatione indagat. Tria quæ singulis exterioribus sensibus insũt.

POstquam determinauit non esse sensus exterioris se sentire sentientem, nunc sensum, quo id percipiatur, indagat ex alia ipsius operatione. Colligit autem in hoc textu tria, quæ singulis exterioribus sensibus insunt, vt postea ex hoc faciat argumentum. Dicit ergo, quod ex doctrina dicta, puta, quod operatio sensus, & obiecti vna est, sequuntur ista sensibus exterioribus competere.

1. Primo quisque sensus habet suum sensibile obiectum, à quo patitur, & quod sentit.

2. Secundo. Quisque sensus est potentia, & facultas existens in proprio sensorio, vt sensoriũ est, id est, vt instrumẽtum est ad sentiendum: nam alia insunt sensorijs, non vt instrumenta cognitionis, sed vt corpora quædam sunt, puta, quantitas, & qualitates reliquæ, at potentia inest ei, vt sensorium est.

Tertio. Quinque sensus cognoscit differẽtias sui proprij obiecti ipsasq; discernit, vt visus albũ, & nigrum gustus dulce, & amarum, similiter idem fit in singulis aliorum sensuum exteriorum.

Quoniam autem & album, & dulce. Tex. 145.

Prima ratio, quod sit alius sensus cõmunis.

EX dictis facit argumentũ, quo aliũm sensum probat præter dictos, & est tale. Sensibilia diuersorum sensuum discernimus, ipsorumque differentias percipimus, ergo sensu aliquo id fit. Consequentia probatur ex tertio illo communi sensibus exterioribus. Quisque enim percipit differentias sensibilium propriorũ, quia sensibilia sunt ipsa, sed dulce, & album etiam sensibilia sunt, ergo ipsorum percipere differentias ad aliquem pertinebit sensum. Continuatur argumentum in textu sequenti.

Quo & manifestum est q̃d caro. Tex. 146.

Progreditur in ea dẽ ratiõe.

OStendit, quod iste sensus, qui differẽtias percipit inter duo sensibilia, sit alius distinctus, aliudque habens distinctum organum à præcedentibus. Et primo probat, quod nõ sit tactus talis sensus. Si.n. aliquis aliorũ esset, maximè tactus, quia hic semper in aĩali est, alique sensus cum eo sunt. Est igitur argumentum eiusmodi. Si tactus esset, & caro vltimum sensorium, id est, iste sensus omnibus communis, sequitur, quod nõ perciperet differentias sensibiliũ, nisi

eo enim omnis aliorũ virtus manat,& aliorum cognitio in ipsum terminatur:vt ergo plures est,plura percipit per alios sensus:vt vnus est,simul de illis iudicat.

Nota lite rę et expositionem. Perpende literam, (Bis vtitur eodẽ signo simul) id est, vno pũcto,& signo vtitur, simul duas lineas in ipsum terminando: sic etiam illo sensu,in quẽ plures tendunt sensus,& sic, vt est duorum terminus,duo iudicat. Et sunt separata in separato) id est, vt sunt multi sensus distincti, sic faciũt illum communem esse multos,& multitudinem vocat Aristot. separationem. Concludit,dictũ esse de sensu seu principio sentiendi, secundùm quod animal sensitiuũ dicitur:hic enim, omnibus inest animalibus.

An sensus exterior percipiat suã sensationẽ. Quæst. III.

QVòd sentiamus nos videre, & audire, certũ est:quo tamen sensu id sentiamus,id incertum est, & in dubium vertimus. Videtur igitur,quod eodemmet sensu sentiamus, & sentire etiam sentiamus,puta, visu videmus,& eodem sentimus nos videre:quod dico de visu,etiã dicitur de alijs.

Primum argumentũ ad partem affirmatiuam Est primum argumentum. Si alio sensu perciperemus visionẽ, etiã perciperemus colorem: sed non possumus alio, quàm visu percipere colorem,ergo nec visionem. Discursus est notus cum maiori. Probatur minor:quia color non potest percipi,nisi per speciem;at species non potest vltra oculum produci,quia vltra oculũ interius non est diaphanum:non ergo poterit sensus interior percipere colorem. Probatur secundò. Si alio *2. Arg.* sensu percipimus visionem,vel ille percipit suam sensationem,vel alius. Si alius,idem petam,vel ergo erit processus infinitus,qui esse non potest: vel venietur ad sensum,qui suam percipiat sensationẽ. Si ergo hoc inest huic, inerit etiam visui,& exteriori sensui.

Probatur tertio. Ita se habet vi- *3. Arg.* sio ad visum, sicut intellectio ad intellectum:sed idem Intellectus suam percipit intellectionem,& non alia potẽtia: ergo idem visus suam percipiet visionem.

Probatur quartò. Si visio ab alio *4. Arg.* percipitur, oportet ponere speciẽ visionis vsq; ad illũ productã: sed nõ videtur,q̃ à visione,cũ sit quædã operatio,possit ꝓduci species aliqua:ergo eodẽ sẽsu percipitur.

Probatur quintò. Eiusdem erit *5. Arg.* sensus percipere visionem,cuius est percipere tenebras: vtrunque enim nõ videtur indigere specie: sed visus percipit tenebras, sicut & lucem,est enim eadem potentia oppositorum: ergo visus percipit visionem.

Multæ sunt opiniones in hac *Prima opinio Plutarchi.* parte, Philop. refert duas. Altera est Plutarchi,qui opus esse aĩæ rationalis putabat sentire sensationes sensuum exteriorum,nec dicebat hoc esse opus Intellectus, sed cuiusdã virtutis, quæ dicitur

opi-

opinatiua, & nos solemus vocare cogitatiuam: est enim virtus organica aliquo modo rationis particeps, quam putant aliqui discurrere in singularibus, & hac, vt ait, cognoscuntur sensationes exteriores.

Secunda opinio Philopo ni. Altera opinio est, quā ipse Philop. sequitur, quod non sit opus sensus alterius, sed cuiusdam virtutis, quæ dicitur attentiua, quæ est animæ rationalis, nō alligata vlli particulari organo, & huius est percipere tales sensationes.

Tertia opinio Simplicij. Tertia sententia est Simpli. qui id tribuit eidem sensui, nō absolute, sed vt aliquo modo est rationis particeps.i.sensus, vt ab aīa rationali sunt, habent suas percipere sensationes: vnde bruta nō percipiunt suam sensationem.

Quarta opinio Aegidij & S. Thomæ. Quarta sententia est Aegid. & quorundā aliorū, qui sensum exteriorem suā dicūt percipere sensationem, non directè, quasi producat actū, qui immediatè terminetur in illā sensationē, sed indirectè.i.vt percipiens sensus obiectum suum, simul eodēq; actu percipiat se videre, seu sentire. Hæc videtur opinio S. Tho. in præsenti, vbi concedit visui, alijsq; sensibus duas operationes, apprehēsionem, quæ passio est, & iudicium, quo obiectum percipit, atque hoc concedit sentire suam apprehensionem, videlicet indirectè.

Quinta opinio Ianduni Apollinis & c. Vltima sententia est Arist. qui in præsenti capite & de som. c. 2. id esse opus sensus cōmunis vult. Hoc sequitur Iand. q. 33. & Apol. q. 37. Caiet. Auerr. Albert. & alij.

Circa huius quæstionis determinationem, sit prima conclusio. Visus non potest percipere suam visionē illo eodem actu, quo videt. Idem dico de alijs. Hęc conclusio satis certa videtur. *Prima conclusio, visus nō potest percipere suā visionem, eodem actu, quo videt, & idem in alijs sensibus.*

Et probatur primo. Si quo actu videmus, sentiremus simul nos videre, non staret videre, quin simul sentiremus videre, cum vnus, & idem sit vtriusq; obiecti actus, & vtrūque obiectum semper simul cōueniat: sed stat videre, quin sentiamus nos videre, quod notū est, ergo non sit hoc eodem vno actu. *1. Ratio.*

Probatur secundo. Actus, & obiectum actus non possunt esse vnum & idem, ergo vno actu non possumus percipere ipsummet, tunc enim actus, & obiectum idē esset. *2. Ratio.*

Probatur tertiò. Stat me videre, & stante visione paulo post sentire me videre, peto, Vel aduenit alius actus, vel nō. Si alius, habeo intentum. Si nullus, non ergo sentiam me videre, non enim aliud est, quod aduenire posit. *3. Ratio.*

Secunda conclusio. Visus non percipit visionē alio actu suo, nec alij sensus suas percipere possunt sensationes producendo alios actus circa ipsas. *Secunda conclusio, visus non percipit sua visionem alio suo actu.*

Hæc probatur. Si visus produceret actū circa suam visionem, qua ipsam perciperet, sequitur, q̄ supra se ipsum se reflecteret, at hoc non potest facere, ergo nec talem *1. Ratio.*

actũ producere. Discursus est notus cum maiori. Probatur minor: quia nulla virtus organica, & corporea potest in se ipsam agere, nec se cognoscere: sensus autẽ virtus organica est: non ergo potest suã sensationem cognoscere. Hoc argumento vtitur Philop. & alij ad hoc idem probandum.

Dubium solutio. Dices: Quare virtus organica se nõ potest in se reflectere? Respondeo, quòd hoc est cõmune omni virtuti in corpore existẽti, quod sit vel actiua alterius, vel passiua ab altero: cum igitur virtus organica sit in corpore, nõ erit actiua circa ea, quæ in ipsa sunt. Et quia totũ corpus sibimet superponi nõ potest, nec res extẽsa sibimet, sed solùm pars supra partem.

2. Ratio. Probatur secũdo. Si visus, & sensus sentiret suã sensationẽ, vtiq; se posset sentire, & ea, quæ in se sunt: & sic tactus posset suas sentire qualitates, & se ipsum. Hoc autẽ est contra ipsam experiẽtiam: ergo minus sentiet suã operationẽ: quia magis videtur proportionatũ id, quod est in se, puta, qualitates.

3. Ratio. Probatur tertiò. Si sensus sentiret suam sensationẽ, vtique ille actus, quo sentit, adhuc sensibilis esset, quia eadẽ est vtriusq; ratio: at vanũ est dicere, quod visus sentit sentire se videre: ergo nec sentit ipsum videre. Patet ergo ꝙ sensus exterior nec directè, nec indirectè percipit se sentire.

Confirmatur ratio. Vtrunq; autẽ hoc vno argumẽto firmo. Oculo vtroq; destructo, sentiam me nõ videre, & multis, imò omnib⁹ qui antea viderunt, cæcis hoc accidit, sed hoc non fit visu, cum potẽtia sit destructa deficiente organo: ergo alia potẽtia contingit sentire non videre, ergo etiam sentire videre, quia eodem sentimus nos videre, quo sentimus nos non videre.

Tertia cõclusio sensationes exteriores sentiũtur à sensu communi. Tertia conclusio. Sentire sensationes sensuum exteriorum, operatio est interioris sensus, tam in homine, quam in brutis.

Nota. Est autẽ notandum, quòd si probamus hoc conuenire brutis, simul probatum est, esse opus sensus interioris, cum enim non sit ipsius exterioris, vt ostensum est, nec Intellectus solius, cũ hoc brutis non competat, erit sensus interioris communis.

1. Ratio. Probatur primò. Si bruta nõ percipient se sentire, esset, quia id est opus altioris naturæ, quàm sit pura sensitiua: sed hoc non est, ergo bruta id percipiunt. Discursus est notus cum maiori. Probatur minor, quia alia opera altiora, & difficiliora brutis natura concessit, quæ sunt adeò mira, vt videatur quodammodo arguere rationem. sunt autem cuiuis aduertẽti multa huiusmodi opera manifesta, de quibus meminit Aristo. 9. histor. cap. 6. & 7. Plinius autem lib. 9. c. 42. contemplans opera stupenda pisciũ, dicit, se mirari eos, qui negarunt aquatilia sentire. Miror ego etiã Simpli. & alios, qui alia

opera

opera mirabiliora in brutis, cernẽtes ea se videre, aut gustare, sentire posse negarunt.

2. *Ratio.* Probo etiã secundò. Bruta oculos habentia clausos conãtur aperire, & aures arrigunt, gustumq; acuunt: ergo percipiunt se nõ sentire: aliter hos non præstarẽt motus. Si ergo percipiũt se nõ sentire: ergo percipiẽt etiã se sentire.

Nec intelligas, quod, quid ipsum sentire sit, cognoscãt, aut ipsam sensationẽ abstractam percipiant: hæc enim nõ sensus, sed Intellectus sunt: sed sicut obiectum præsens oculus videt, ita visionẽ præsentem sensus interior sentit, dum species obiectorum recipit, vt dicemus paulo post.

Ad argumenta igitur respondeo, in quorũ solutione absoluetur huius difficultatis dissolutio.

Ad. 1. Ad primum dico, quod species productæ in sensibus exterioribus non solùm multiplicãtur in ipso organo, sed etiam vsque ad interiorem sensum: nõ enim deest ibi diaphanum: sunt enim spiritus in neruis ipsis contenti, qui specierũ receptiui sunt, sicut aer externus, & per hos vsque ad interiorẽ sensum diffunduntur species: per hasque potest sensus interior cognoscere. De hoc tñ dicemus post.

Ad. 2. Ad secundum respondeo, quod nõ est opus, quod omnis sensatio sit cognita à sensu, sed sola exterior. Aliqui putant, quod sensatio sensus cõmunis sentitur ab imaginatione & huius sensatio ab æstimatiua, huius vero à nullo, nisi ab Intellectu in hominibus. Mihi tamen potius videtur, quod nullus sensus sensationẽ alterius sentiat, nec suam, nisi in communi, qui sentit sensationes exteriorũ: quia vti tãta reflexione, videtur excedere naturam sensus. Nec in brutis puto tales actus esse posse, quia si inuenirentur, vtique inutiles, & otiosi essent: prior vero cognitio dicta est necessaria ad vsum exteriorum.

Ad tertium neganda est similitudo: est enim Intellectus vis spiritualis, & indiuisibilis, ideo potest suos actus cognoscere: imo hoc est argumentum ad probandum intentionem nostram. Nam Intellectus, quia est in corpore, licèt non sit organica virtus, tamẽ suos actus non statim cognoscit, nisi per obiecta, & imperfectè, vt post dicemus: sensus cum virtus maximè organica sit, nullo modo suos actus cognoscet. *Ad.* 3.

Ad quartum, quanuis aliqui satis probabiliter speciem ponant ipsius sensationis: puto tamen nõ esse illa specie opus, sed per eandem speciẽ obiecti percipere (vt arbitror) potest sensus cõmunis etiam sensationem, non per speciem absolutè, sed per speciem, inquam, quæ ex obiecti presentia ad ipsum tunc peruenit. *Ad.* 4.

Ad quintũ dico, quod visu percipimus tenebras, non quod visus actum formet ipsarum: sed quia dum non immutatur ab obiecto, *Ad.* 5.

cõmunis sensus percipit tenebras sicut etiam auditus percipit silentium: & hoc modo dicimus etiã visu percipere visionẽ. Nec oportet, quòd potentia vtrumque oppositum eodem percipiat modo, sed contraria per se, vt album, & nigrum, priuatiua verò vnũ per se, alterum per accidens.

An vehemens sensibile destruat sensum.
QVÆST. IIII.

Primum argumẽtũ ad partem negatiuam.

QVæ faciunt difficultatẽ in hac re, id primum est. Sensibile agit in sensus per speciem intentionalẽ: sed species potius perficit sensum, cùm sit principium cognitionis: ergo vehemens sensibile non destruit sensum.

2. Arg.

Probatur secundò. Cùm potentia respicit aliquam latitudinem obiecti, quo magis est de illa latitudine, eo magis potentia perficitur: vt si est potentia ad calorem vt octo, magis perficitur, quo est plus de calore: sed potentia sensitiua est ad totam latitudinem obiecti: ergo à maiori potius debet perfici, quàm destrui:

3. Arg.

Probatur tertiò. Intellectus perficitur, cùm intelligit entia perfectiora, manetq; promptior ad inferiora intelligenda: ergo etiam ita se habebit sensus.

Prima cõclusio. Sensibile vehemẽs iuuat vel nocet sensui ratione actionis cõiunctæ cũ ipsa immutatiõe speciei.

Pro huius resolutione sit prior conclusio. Sensibile vehemens lædit sensum, vel iuuat ratione alicuius qualitatis, vel actionis coniunctę cum ipsa immutatione secundùm speciem.

1. ratio inductione per singulos sensus.

Hæc patet discurrẽdo per singulos sensus. Colores enim vehemẽtes ratione luminis lædunt: lumẽ enim disgregat pupillæ, & humoris partes: est enim luminis disgregare, cùm calefaciat: impeditur autem visio; & læditur oculus ex nimia partium disruptione.

Tenebræ etiã, vt docet Albert. tract. 4. c. 9. sic lædũt. Visus enim manet frigidus, quia spiritus confugiunt ad partes internas: nimia autem frigiditas congregat, & constipat partes oculi, adeò vt aliquando visus recuperari non posit: ob id incutit dolorem lumen venientibus à loco tenebroso, quia lumen disgregat constipatas partes.

De auditu vero patet. Motus enim aeris, qui ex sono prouenit, lædit aures. Odor autem ratione euaporationis lædit: sapor ratione primarum qualitatum, sicut in tactu lædit.

Secunda conclusio sensibilia ratione specierũ lædũt etiam vel iuuãt sensum.

Secunda conclusio probabilis. Sensibilia ratione specierum intentionalium lædunt etiam, vel iuuat sensum.

1. Ratio.

Profectò hæc patet, quanuis à quibusdam negetur. Primo: quia istę species sunt accidentia quædam realia: poterũt ergo lædere, vel confortare sensoria.

2. Ratio.

Probatur: quia albedo disgregare dicitur visum, & nigredo congregare: quod non fit nisi ratione specierum. Nam species albedinis sunt magis accedẽtes ad lumen, & fortiores: ob id disgregãt, vt lumen.

Pro-

5. *Ratio.* Probatur Sect.32.proble.q. 44. viride dicitur delectare ipsum visum & corroborare magis: quia in medio consistit extremorum: nec videtur quomodo hoc sit, nisi per speciem.

Nota de voce quando distinctius, longius & iucundius sentiatur, & cur Vnũ hic nota circa vocẽ, quòd aliud est vocem distinctiùs sentiri, aliud longiùs sentiri, aliud iucundiùs sentiri. Vox distinctiùs sentitur, cùm sola est, quàm cùm in consonantia: at longiùs sentitur in consonantia cum alijs, quã sola, vt dicitur Proble.Sect.19.q. 2. tunc enim magis impellitur, & propellitur aer, qui sonos fert, ipsorumque species. Iucundius autem sentitur in mistione, & moderata, vt dicit Arist. in pręsenti, & quo maior mistio, eo dulciùs sentitur. Vnde Sect.19. Probl.q. 24. dicitur, quod dulciùs sonat, cum cantatur ad tibias, quàm cũ ad lyram: quia illi duo soni meliùs miscẽtur, quia vterque est in spiritu humano tã vocis ore prolatæ, quàm per tibiam emissæ.

Per hæc patet solutio ad argumenta. *Ad. 1.* Ad primum dico, quod lędit sensorium, & iuuat tam ratione adiũctæ mutationis realis, quã ipsius speciei intentionalis: est.n. etiam hæc species reale accidẽs, vt dictum est.

Ad. 2. Ad secundum respõdeo, quòd si potentia esset perfecta, habensque totam latitudinem suæ perfectionis, nõ læderetur à speciebus intẽtionalibus: tamẽ quia aliquãdo imperfecta est, ob id à perfecta specie læditur: sicut lumẽ tẽperatum lædit oculũ noctuæ propter suam imperfectionem.

Ad tertium nõ est similis ratio de Intellectu: nã Intellectus obiectum non mouet adiuncta aliqua mutatione reali, & propterea est immaterialis, & incorruptibilis secundùm se: sensus autẽ corruptibilis, quo circa ipsa operatione consumitur. Adde etiam quòd Intellectus ad intelligenda magna intelligibilia, etiam indiget aliquo confortante. Vnde Theologi in Intellectu creato, vt videat Deum, dicunt opus esse quadam qualitate confortante, & eleuante potentiam, quæ qualitas dicitur lumen gloriæ. Sed de hoc satis. *Ad. 3. 1. 2. 3.*

An sensus communis sit in corde. Quæst. V.

In quo cõueniant Galenus & Aristoteles. Controuersia hęc difficilis est ex eo, quòd duo insignes Philosophi in ea sunt discordes, puta Arist. & Galenus. hic enim cerebro, ille vero in corde ponit, vterque tamẽ conuenit in hoc, ꝙ sensus communis ibi est collocandus, vbi est fons, & principiũ sentiendi. Fatetur etiam vterque id esse fontẽ sentiendi, quod neruorũ est origo: per neruos enim vis motiua, & sensitiua communicatur omnibus alijs partibus.

In quo differant, & sit inter eos cõtrouersia. Discordia verò est: Aristoteles putat cor esse principium neruorũ. 3. de part. c. 4. venarum, & arteriarum: ob id in eo sensum communẽ ponit, de Som. c. 2. & de Iuuen. c. 2. & alijs in locis. Galenus

contra,

contra putat, cerebrum esse neruorum origenem, ob id ibi sensum communem ponit lib. 7. de decretis cap. 2. 6. & 14. & lib. 8. de vsu partium cap. 3. & 4. Antè autem quàm quicquam determinemus, explicanda est vtriusque sententia.

Prima Aristotelis sententia.

Aristoteles ergo lib. 2. de partibus cap. 7. suã in hoc manifestat sententiam, quæ consistit in tribus conclusionibus.

Prima eius conclusio. Cerebrũ non est principiũ sentiẽdi. 1 Ratio.

Prima est. Cerebrũ nõ potest esse principium, & origo sentiẽdi.

Hanc probat primo. Nulla pars ab alijs omnibus discontinuata potest esse principium sentiẽdi; cùm enim principiũ debeat virtutem communicare alijs sensus & motus, necessario per aliquid debet eis continuari; at cerebrum est pars discontinuata ab alijs: est enim velut aliquid in vase contentum: ergo nõ potest esse principium sensus.

2. Ratio.

Secundò. Quod caret sensu, nõ potest esse principium sensus: at cerebrum caret sensu, nam expertum est non sentire, cum tangatur: ergo nõ est principiũ sensus.

3. Ratio. 2. Cõclu. Aristotelis.

Tertio. Quod sanguine caret, non est principium sensus, cùm partes sanguine præditæ, maximè polleant sensu: cerebrum, vt notum est, sanguine caret: ergo caret sensu, nec potest saltem esse principium sensus.

Cor est principiũ sentiẽdi, & in eo est sensus cõmunis.

Secunda ipsius cõclusio. Cor est principium sensus, in eoque situs est communis sensus.

1. Ratio.

Probatur primo. Id, quod medium locum occupat in corpore animalis, debet esse principium sensus potiùs quàm quod externum: cor autem est huiusmodi: ergo ipsum est principium.

2. Ratio.

Secũdò. Id quod primò mouet, & viuit in generatione, est sensus & motus principium: at in embrione nondum formato cerebro cor palpitare percipitur, & sentire: ergo ipsum est motus, & sensus principium.

3. Ratio.

Tertiò. Quod est neruorũ principium, est etiam motus, ac sensationis: sed cor est principium neruorum: ergo est principium sensationis, & motus. Minor probatur ex eo, quia intra ipsum multa neruorum copia reperitur.

4. Ratio.

Quartò. Vbi appetitus, ibi sensus principium: sed in corde est appetitus: vt patet in motu iræ, amoris, aliarumque passionum, quæ fiũt in corde: ergo ibi est sensus, & motus principium.

Tertia Aristotelis conclusio. Cerebrũ ad hoc solum datũ est, vt tẽperet sua frigiditate calorẽ cordis.

Tertia ipsius cõclusio. Cerebrũ est frigidissima, & humidissima pars, solùm à natura in hũc vsum data, vt tẽperaret nimiũ cordis calorem, ne animal dissolueretur.

Probatur multis signis.

Multis signis id ostendit. Frigiditas enim cerebri patet ex eo, ꝙ nõ est carnosum. partes enim carnosæ calidæ sunt. Probatur: quia est terreæ, & aqueæ substantiæ, 1.
coctum enim durescit, non lique 2.
fit. Probatur: quia tactu sentitur 3.
frigidum. Probatur: quia habet 4.
venas paruas, & frequentes, ne si 5.

nimium

nimium sit sanguinis, calefiat cerebrum. *Nota.* Probatur ex effluxionibus: putat enim Aristot. quòd calore cordis à cibo vapores ad cerebrum ascendũt, qui nimia ipsius frigiditate ingrossati descendũt, per nasumq; & per saliuam purgantur: illique vapores infrigiditati descendentes faciunt calorẽ, & spiritus refugere ad cor, & fit somnus, qui est passio cordis non potentis virtutem & calorẽ communicare sensibus. Hæc duo indicant cerebri frigiditatem nimiã. Probatur: animalia calidiora plus cerebri habẽt: quod signum est, ipsum in cordis refrigeriũ esse: & vir plus cerebri, quam fœmina habet, quia calidius cor ille habet. Ex his omnibus sumit argumentum, non esse cerebrum sentiendi principium ob frigiditatẽ nimiã. Atq; hæc sunt, quæ Arist. sentit hac in re.

Secunda Galeni sententia. Galeni autem sententia consistit in duabus conclusionibus. Prima est. Cerebrum est principium neruorum, ac consequenter principium motus, & sensus, ibiq; sensus est communis. *Cerebrũ est principium neruorũ, motus & sensus & ibi est sensus communis.*

Prima eius conclusio. Hoc probat rationibus cõcludẽtibus sumptis ab experientia. *1. Ratio.* Primo constat ex anathomica sectione ꝙ nerui omnes à cerebro descendũt, nec vllo modo cordi tãquam origini coniũguntur. Cerebrum ergo est illorum principiũ.

2. Ratio. Secundò. Nerui quantò sunt cerebro propinquiores, tantò cõspiciuntur latiores, & maiores: ergo ibi suã habent originẽ: nã Arist. ob id putat venas, & arterias esse à corde, quia iuxta cor latiores sunt.

Tertio. Si neruus ligetur medius, expertum est, quod pars versus cerebrum mouetur, & sentit: pars versus cor, nec sentit, nec mouetur: ergo cerebrũ est principiũ. Hæc enim est certa experientia. *3. Ratio.*

Probatur quartò. Læsio capitis impedit sensum, corde manente illæso: impedit etiam motum, vt notum est: ergo cerebrum est principium motus, & sensus. *4. Ratio.*

Secunda conclusio Galeni. Cerebrum in alios vsus est, quàm in cordis refrigerium. *2. Cõclu. Galeni. Cerebrũ in alios vsus est à natura datũ quã vt cor infrigidet.*

Hæc probatur. Primò: quia nõ est via, per quam cerebrũ possit cor refrigerare: sunt enim viæ colli paucæ, & stricta: & si cerebrum cor infrigidaret distans, tunc extra modum infrigidaret, & læderet propinquas partes. *1. Ratio.*

Probatur secundò: quia cerebrum sentitur valde calidum & multo calidius, quàm aer externus calefactus. *2. Ratio.*

Probatur tertiò. Quia potiꝰ cor calefaceret cerebrum, quia est maioris actiuitatis, tum propter calorem, tum quia cerebrum est supra, calor autem sursum tendit. *3. Ratio.*

Probatur quartò. Multa alia in cerebro sunt, & abeo procreãtur, quæ indicant, non in eum solùm vsum esse, vt cor frigefaciat. Hæc est Galeni sententia. *4. Ratio.*

Pro huius controuersiæ resolutione, *Ando-*

ris arbitrium in hac cõtroversia. tione, ego proponam, quod mihi probabilius videtur, sequẽdo opinionem aliorum etiã insignium Philosophorum. Sit ergo prima conclusio: sensus cõmunis est potentia distincta ab aliis exterioribus, distinctum habẽs organum.

1. Cõclu. Sensus cõmunis est potentia distincta ab alys exterioribus sensibus, & in organo diverso.

Hæc est contra aliquos, qui sensum communẽ putant non distingui ab exteriorib⁹, sed esse genus illorũ, sicut animal genus hominis, & leonis: nos tamen dicimus in priori parte cõclusionis, quòd est vna alia potentia, quæ dicitur communis, non prædicatione, sicut genus, sed causalitate, quia ab ea pendent aliæ exteriores.

1. Ratio probans primam partẽ conclusionis. Probatur argumẽto ipsius Aristot. Distinguere enim sensibilia diversi generis non potest vna potẽtia exterior sola, nec simul plures, vt in textu probatum est: ergo erit vna alia communis.

2. Ratio probãs secundam partem. Hæc autem est organica, vt dicitur in posteriori parte conclusionis, quia est in brutis, in quibus omnes sensitivæ potentiæ sunt organicæ.

3. Ratio Et probatur: quia est perceptiva singularium tãtum, quod solis organicis inest: cùm autem distincta potentia sit, distinctum habebit organum.

2. Cõclu. sensus cõmunis nõ respicit immediate sensibilia communia. Secunda conclusio. Sensus cõmunis non habet immediatè sensibilia communia respicere.

Hæc est cõtra Alber. qui putat, ꝙ sensus cõmunis cognoscit primò sensibilia cõmunia, sicut sensus particularis, propria. Oppositum dicimus in cõclusione, quòd sensus communis non sentit immediata sensibilia communia.

Ratio. Ratio est: quia eo modo sentit communis illa sensibilia, quo sensus particularis: sed particularis primò respicit propria: ergo & cõmunis. Maior patet: quia non recipit sensus communis alias species, quàm sensuum particulariũ. Sensus ergo communis pro obiecto habet sensatũ exterius in cõmuni, quod nomine vno caret.

Nota. 3. Cõclu. sensus cõmunis est in cerebri parte anteriori. Tertia conclusio. Sensus cõmunis proximè est in cerebri parte anteriori. Hæc est Auicen. 6. natural. p. 4. c. 1. & Alber. lib. de apprehen. part. 3. & est cõmunis omnium ferè sententia: ob id nos in hac parte ab Aristot. recedimus. Argumenta enim Galeni in experientia certa fundantur, quam Philosophus amplecti debet, cũ non sit ratio convincens, & demõstrans oppositum.

Auctores pro hac sententia.

Nota primo, quod cor est rex & vniversale principiũ omnium operationum animalis. Advertenda verò sunt duo. Alterũ est, quòd cor est rex, & principium omnium operationũ animalis, tam motus, quàm sensus: & hoc ratione caloris naturalis, qui omnia in suis operationib⁹ dispo nit, & conservat, & ratione ipsius fiunt spiritus motivi, & sensitivi postea in cerebro: & ob id omnia ci tribuuntur, vt vniversali principio, non tamen est proximum operans in sensu, & motu voluntario, sed cerebrum.

Not: secundo, in Alterũ est, quod in parte cerebri anteriore sunt duæ concauitates,

qua parte cerebri sit sensus communis. tes, vna ad vnam partem versus vnũ oculũ, altera ad alteram versus alterũ, & hic sensoriũ ponunt cõmunis sensus. Aliqui vero sub concauitatibus istis constituunt sensum communẽ: ex anatomia vero constat esse tertiam aliã concauitatem inferiorem ijs, in medio fere supra palatũ: ad quã omnes nerui aurum, nariũ, & oculorum concurrũt: & ideo ibi ponũt sensum communẽ, & in alijs superioribus dictis ponunt imaginationem: quam puto veriorẽ sententiam: quod ex eo patet, quod, vt diximus, nerui aliorũ sensuũ ad hoc confluunt sensoriũ, & ab hoc spiritus in ipsos mittunt & ei tres sensus hi nobilissimi sunt proximi ad illum concurrentes, scilicet, visus, olfactus, & auditus.

Quarta cõclusio. Sensui cõmuni multa insunt idest sentit sensibilia exteriora simul cũ exterioribus sensibus. Nota. Quarta conclusio. Sensui communi multa insunt. In huius declarationem referam sex, quæ insunt communi sensui, quæ ordine sunt explicanda.

*Primo, simul cum alijs sensibus exterioribus ipsorum sensibilia percipit: debent enim sensus exteriores sensationem comparare instrumentis quibusdã huius sensus: hi enim exercent suam operationem dependenter à sensu cõmuni, ab eoque recipiũt virtutẽ. Vnde ligatis neruis procedentibus à sensu cõmuni in particularia sensoria, impeditur ipsorum actio: ideoque Aristot. comparat ipsum puncto & cẽtro circuli, in quo variæ terminatur lineæ.

Setimus hoc sensu eadẽ sensibilia ab sentia. Hoc sensu sentimus eadem sensibilia etiam absentia quãuis paucõ tempore: diutiùs enim manet impressio in ipso, quàm in sensu exteriori: vnde si claudamus oculum, rem præsentem percipimus, etiam postquàm discessit.

Secundo percipit differentias diuersorũ sensibilium. Nota quo modo sensus faciãt differẽtiã inter sensibilia. Secũdo inest etiam sensui huic percipere differẽtias diuersorũ sensibilium propriorũ, vt albi & dulcis, sicut cuilibet exteriori inest discernere differentiàm propriorum obiectorum, vt visui albi, & nigri.

Vbi nota, ꝙ ista discretio, & iudicium non fit per aliquam proportionẽ, vel cõparationẽ vnius ad alterũ: sed per simplicẽ cognitionẽ ipsius diuersitatis: verbi gratia, albũ, & nigrũ; & diuersa visu cognoscũtur, quãuis nõ dicat visus, nec affirmet aliud esse vnũ ab altero. Sic etiã dulce, & albũ sensui cõmuni vt diuersa obijciũtur, & cognoscũtur: & hoc est discernere, non ipsa differre affirmare: sed ipsa vt diuersa cognoscere. ideo etiam docuit Aristot. quod simul vtrumq; percipitur: aliter enim differentia non esset perceptibilis sine aliquo discursu.

Tertio percipit sensationes sensuũ exteriorũ Tertio inest huic sensui, sensationes sensuum exteriorũ percipere, de quo diximus in prima disputatione huius capitis.

Quarto deseruit phantasiæ. Quarto sensus sic communis deseruit alteri sensui interiori, id est, phantasiæ, de qua dicemus capite sequenti. Hæc enim potentia per species à sensu cõmuni receptas

ceptas

ceptas operatur, vt magis declarabitur inferius.

Quintò accidit somnus hoc sensu impedito Nota ex quibus causis somnus fiat. Quintò. Somnus maximè, & primò accidit in hoc sensu: cùm enim sensus hic impeditur, quominus spiritus sensitiuos, & motiuos mittat in sensus exteriores, fit somnus.

Vbi nota, quod istud impedimentum potest prouenire duabus de causis. Altera est ex parte alicuius causæ positiuę impedientis, & occludentis meatus, quibus spiritus communicantur sensibus, quę

1. Causa vapor triplex. causa solet esse vapor triplex. Primus cibalis dicitur: ex cibo enim
1. ratione caloris cordis eleuãtur in cerebrum vapores, qui cerebri frigiditate ingrossati vias spiritũũ occupant, & opprimunt, & accidit somnus, qui naturalis dicitur.

2. Alter vapor dicitur humoralis: ex humoribus enim animalis ratione caloris eleuãtur subtiles vapores in cerebrum, qui etiam infrigidati vias occupant, somnumque inducunt, qui non est naturalis, qualis in aliquibus morbis accidit.

3. Tertius vapor est ex colliquamine, quando nimio labore partes aliquę subtiles fiunt, ascendũt que in cerebrum, eademque causa somnum faciunt. Horum triũ vaporum meminit Aristot. libr. de Somn.

Quot simul concurrat ad somnum. Vbi notandum ad somnum cõuenire vapores, calorem ipsos eleuantem, frigiditatem ipsos condensantem: ipsi autem opprimentes vias spirituum, caput grauant somnumque inducunt.

Altera somni causa est non vapor, sed multiplex impedimentũ spirituum: quod sine vapore potest contingere. *2. Causa multiplex impedimentum spirituum præbens.*

Primò ex debilitate caloris naturalis, quã spiritus inertiores redduntur, & motu suo priuãtur, quãuis non sit propriè somnus. Secũdò ex labore nimio, quo spiritus resoluti, interius confugiũt, vt reparentur. Tertio ex nimia attentione mentis spiritus in partes interiores retrahentis. Quarto ex attentione alicuius sensus, quomodo accidit dormire ad cantilenas. His omnibus causis accidit hæc passio in communi sensu, vt dictum est. 1. 2. 3. 4.

Sexto inest huic sensui etiam insomniũ. Vnde nota, quod isti vapores aliquando occludũt neruos, tam motiuos, quàm sensitiuos, & tũc fit somnus, manetq; animal motu, & sensatione priuatũ. Aliquando occludunt neruos sensitiuos, sed non motiuos, & tunc animal dormiens mouetur, & ambulat. Aliquãdo occludũtur & ligantur nerui concurrentes in sensum communem, manetque libera phantasia, & memoria sensitiua, tuncq; fiunt in somnia cum discursu etiam quandoque Intellectus. Aliquando solus exterior sensus ligatur, manetque sensus cõmunis liber, vt spiritus, in quibus species sunt, à memoria ad ipsum confluant, & tunc maximè acci- *Sexto inest sensui communi insomniũ ex parte.*

accidunt insomnia, phãtasia operante circa species sensus communis, sicut si esset animal vigilans. Accidit ergo huic sensui propter hæc insomnium. Hæc sunt, quæ sensui communi insunt.

Ad Arist. argumenta. Superest ad argumenta Aristo. respondere, quibus probat cerebrum non esse principium sentiẽdi. *Ad. 1.* Ad primum, negamus nõ esse cerebrum continuum cum alijs partibus: est enim cõtinuum cum ipso neruo, qui est eiusdem substantiæ cum ipso.

Ad. 2. Ad secundum dico, quòd licèt nõ sit sensus in quibusdã cerebri partibus, tamen in his, quę neruis sunt proximæ, in quibus sensoria interna sunt, sensus inest, & dolorẽ incutiunt. Et in ipso etiã sensus aliquis esse videtur, licèt obtusus: nam dolet etiam caput interius aliquando.

Ad. 3. Ad tertium dicitur, quod non vbi sensus est, ibi sanguis est: imò nerui, qui carent sanguine maximè pollent sensu: similiter sensoria sensuum particularium, vt miringa, pupilla, & reliqua.

Ad alia argumenta Aristotelis quibus pbat cor esse principiũ sentiendi. Ad alia argumenta, quibus cor esse principium sensus probatur: *Ad. 1.* ad primũ dico, quod cor est pars media, quæ temperiem dat omnibus partibus, vt suas subeant operationes: non tamen ibi necessarium est esse principium sensus, sed vbi plures respondent sensus. Vt autem notum est, sensus omnes quinque in capite resident, & illorum quatuor non nisi in capite inueniuntur: in capite ergo est sentiendi principium.

Ad. 2. Ad secundum respondeo, quod duplex est motus. Alter naturalis, alter voluntarius. Naturalis in corde est, ab hoc pulsibus communicatur. hic enim non est in animalis arbitrio, & talis bene inest cordi, & est primus in generatione, vltimus in corruptione. Est alter voluntarius, quo animalia communiter secundùm locũ se mouent, & hic non conspicitur primus in generatione, & hũc damus cerebro, tãquam origini neruorum. Et meritò id fit, vt cor sit venarum, arteriarum, motusque naturalis principiũ: cerebrũ autẽ neruorũ, & motus volũtarij: non n. bene hi motus vni principio, & instrumento inesse possunt.

Ad. 3. Ad tertiũ negandũ est prorsus, intra cor esse neruos illos: sed sunt ligamenta, quædam, quibus solet natura partes constringere, & concatenare, ne dilabãtur. De differentia autem ligamenti, & nerui, vide Galen. lib. 12. de vsu. part. ca. 3. Aut si aliquis neruus reperitur, is est perexiguus, & quod non omniũ origo sit, sed tamusculus paruulus ex cerebro deriuat⁹.

Ad. 4. Ad quartũ dico, quòd sicut vermis percussus in cauda tot⁹ se mouit: ita per sensationem, quæ in cerebro est, mouetur potentia appetitiua, seu fit motus in corde, vbi appetitus est, nec est opus, illas potẽtias esse in vna eademq; parte.

Alia signa Arist. ostendunt qui

dem cerebrum esse frigidũ, quod non negat Galen. sed dicit Galẽ. quòd frigiditas cerebri est ad tẽperandos spiritus sensitiuos: si enim sint multùm calidi, & mobiles, erunt inepti ad sensum: temperantur ergo à cerebro. Vnde quanuis cor sit radix spirituũ vitalium, non tamen sunt sensitiui, nisi à cerebro temperentur.

Obiectio *Solutio.* Nec obstat, ꝙ cerebrũ propter suam frigiditatẽ non erit principiũ sentiendi: quia hoc argumento, nec cor propter suum calorem vehementem, qui non trahitur ad tẽperiem, quia necessarius est ad cõcoctionem: Frigiditas verò cerebri, sicut & neruus ratione influxæ cõplexionis apta fit ad sensationes, & motus. Et hæc sufficiãt de ista difficultate.

CAPVT. III.

Quoniam autem duabus differentijs. TEX. 150.

De imaginatione qua et quo ordine tractatur. ARistoteles se ad disputãdum de Intellectu præparans, in præsenti capite de quadã potentia media inter ipsum Intellectũ, & sensum, puta, de imaginatione disserit, eamq; per differẽtiã ipsius ab Intellectu, & sensu venatur. Anteq̃ autẽ id exequatur, pri⁹ differentiã sensus ab intellectu ponit.

Nota. Et aduertendum, quòd loquitur de operationibus, quia clariores sunt: & quia si operationes differunt, etiã ipsæ potentiæ differẽt.

Respõsio Antiquorum. In præsenti autẽ tex. Antiquorum placita ponit, ipsosq; reprehendit. Antiqui igitur per motũ & cognitionem animam indagabant, vt dictum est sæpe: hæc autem cognitio est discernere, intelligere, & sentire.

Nota. Notat Philopo. discernere, esse cõmune verbum ad intelligere, quod est proprium Intellectus: & sentire, quod est proprium sensus. Quanuis melius mihi videtur, vt discernere sit idem cũ eo, quod statim dicitur, scilicet, sapere: & tunc intelligere erit operatio Intellectus cum discursu: sapere autẽ sine discursu, qualis est principiorum cognitio, & cõtemplatio perfecta: & hoc magis declarat inferiùs.

Explicatur error antiquorum. Primum. Cũ igitur aĩæ sit intelligere, sapere, & sentire, videbitur alicui oĩa ista esse idẽ propter duas causas. Altera est: quia tã intelligere sapere, q̃ sentire sunt cognitiones entis: Intellectu enim & sensu ea tantùm, quæ sunt, cognoscimus. *Secundũ* Altera est: quia Antiqui ista omnia vnũ faciũt, & idẽ, vt ex ipsorum verbis patet. Nam quæ sensibus insunt, vocabulis Intellectus exprimũt, quod Empedo. facit in duobus locis. Primò dicit, semper sapiẽtiam hominibus augeri iuxta cognitionẽ præsentiũ: at cognitio præsentiũ sensui cõpetit, sapiẽtia verò Intellectui. Secundo dicit: somnia facere cognitionẽ, & sapientiã alienorũ & ignoratorũ som-

somnium autem sensus est. Similiter Homer⁹ facit: dicit enim, quod Intellectus hominum terrestriũ taliter se habet, qualiter quotidie res succedunt. hoc autem sensus est Philop. glossat verba horum in bonum sensum. Tu lege.

Omnis enim hi intelligere. Tex. 151.

Causa et radix erroris Antiquorũ. APerit radicem, & causam huius erroris Antiquorũ, dicẽs, ob id Antiquos sensum, & Intellectum existimasse esse idẽ, quia ponebãt animã corporeã: vnde fateri oportebat. Intellectũ esse potentiã corporis, sicut sensum. Ad huc autẽ radix huius erroris fuit, quia putantes simile cognosci simili cõponebant animam ex omnibus, vt omnia posset cognoscere, vt dictum est in 1. de anima.

Arist. hoc arguit cõuellens hoc eorum fundamentum, quod simile cognoscimus simili, & argumẽtũ est, quòd non sufficienter locuti sunt. Quanuis enim tractauerint de sciendi modo, tamẽ de ignorãtia nihil dixerunt, intellige ignorantiam prauæ dispositionis.

Extollit autem Aristo. insufficientiã eorum: quia potius oportebat tractare de ignorandi modo: quia hæc est nobis magis propria, quàm scientia: quod ex tempore competit. Plus enim temporis sumus in ignoratione & deceptionibus, quàm in scientia. Ad-

Nota ex D. Tho. dit etiam S. Tho. aliam causam, cur sit ignorantia magis propria: quia ex nobis erramus, virtutem autẽ alterius adiutorio ferè semper consecuti sumus.

Duplex excusatio Antiquorum conuellitur. Primo. Possent Philosophi excusare se dupliciter. Primò dicentes non esse errorem, nec ignorantiã: sed quidquid apparet, verum esse, vt dicebat Democ. & hanc excusationem non impugnat, quia in 4. Metaph. satis est impugnata.

Secundo. Secundò poterant se excusare, dicentes scientiam esse cùm tangimus simile, ignorãtiam autem cùm dissimile. Verbi gratia, si anima particula ignis cognoscit ignem, est scientia: si vero aquam est ignorantia. Hanc reijcit, dicens, quòd ex eo sequitur, quod si mile non scimus per simile, quod est contra ipsos. Et probat: Eadẽ est scientia vel ignorantia contrariorũ: ergo qua particula scimus esse ignem, eadem scimus aquam non esse ignẽ, & hæc scientia erit non ignorantia.

Quod igitur non idem sit sapere.
TEX. 152.

Quod sẽsus differt ab intellectu. HVnc sensum ab Intellectu differre ostendit. Et attẽde, quod iudiciũ Intellectus duplex est: *Nota, quotuplex sit iudiciũ intellectus.* Alterum sine discursu, quale est principiorũ, & in perfecta, & cõsummata contẽplatione: & hoc in præsenti dicitur sapere. Alterum est per discursum, & dicitur intelligere: & hoc est triplex. Aut circa res necessarias, & hoc est scientia, vel ignorantia opposita. Vel circa res nõ necessarias, tamẽ speculatiuũ est. i. non ordinatum ad op⁹, & hoc est opinio vera aut, falsa. Vel est ad res practicas, & ordinatum

natum ad opus,& tale est prudẽtia,& ars cum oppositis. Prudentia.n.docet media ad finẽ in agibilibus:ars in factibilibus, nec est aliud iudicium in Intellectu.

1. Ratio. Quod sentire nõ sit sapere. i. intelligere sine discursu.

Si ergo iudicium sensus nullum est horum,benè sequitur , quòd sensus non sit Intellectus . Probat vnica ratione , quod sensatio non sit sapere,idest,iudiciũ illud sine discursu.Sẽtire inest omnibus animalib⁹:at sapere inest non omnibus,sed paucis , vt notũ est; non ergo sentire sapere est.

Quod sentire nõ sit intelligere cũ discursu.

Probat,quod non sit intelligere,idest,discurrere duplici ratione.Prior est,Intelligere est modo cũ vero, modo cũ falso , vnde scientiæ opponitur ignorãtia,prudentiæ imprudentia,opinioni veræ falsa.At sensus proprij obiecti verus est semper,non est ergo sentire intelligere.

2. Ratio.

Posterior,est Intelligere solũ inest rationem habentibus, at sentire etiam non habentibus,nõ ergo sentire est intelligere,& cõsequẽter sensus non est Intellectus.

Imaginatio enim aliud est & à sensu.

TEX. 153. & 154.

Qd imaginatio nõ sit sensus, nec intellectus.

POstquam sensum , & Intellectum non esse idem probauit, accedit nunc ad ostendendũ imaginationem nec esse sensum, nec Intellectum, sed mediũ quid dicit esse.Nam imaginatio non fit, nisi ex præcedenti sensu,quæ . n. sensimus , imaginamur, intellectio autem non fit sine imaginatione,non enim intelligimus,nisi imaginatione supposita. Vt ergo sensus imaginationi, ita imaginatio Intellectui deseruit.

Nota. 1.

Et nota hic duo. Alterum est, ꝙ per existimationem, intelligit iudiciũ Intellectus siue cum discursu,siue sine illo,siue verũ,siue falsum. Alterum est,quod per intellectionem hic intelligit imaginationẽ,vt not. Philo. vtitur enim ambiguè hoc vocabulo , vt dicemus in textu sequenti.

Nota. 2.

Qd imaginatio non sit æstimatio seu iudicium.

Probat ergo imaginationẽ nõ esse existimationem tribus rationibus, & sic nec imaginatio erit Intellectus.Prima ratio est.Existimare non est in nobis situm, & in arbitrio nostro , at imaginari est situm in arbitrio nostro, ergo imaginatio non est existimatio; Maior est certa,non enim credimus,nisi ratione , vel euidẽtia ducti,at quæ volumus,& quo modo volumus,imaginamur.

1. Ratio.

Exẽplum

Ponit exemplum de his,qui vtũtur arte memoratiua,fingũt enim sibi quasdam imagines & figuras pro libito,p quas res oblatas memoriæ mandant.

2. Ratio.

Altera ratio est.Imaginatio nõ mouet appetitus passiones,existimatio mouet,ergo non est imaginatio,existimatio. Maior est certa.Qui fingit enim leones sibi appropinquare , & se esse in medijs periculis,nihil timet magis , quã cum depicta videt, quòd si timet, id fit,quatenus id ita esse iudicat, vel ita futurum esse.

3. Ratio.

Tertia ratio est. Existimatio habet

bet species, puta, scientiam, sapiētiam, artem, prudentiam, intellectū, & opposita, de quibus. 6. Eth. tractat: at nulla harum est imaginatio: ergo imaginatio nō est existimatio, & consequenter imaginaria potētia nō est Intellectus.

De ipso autem intelligere.
TEXT. 155.

Dupliciter accipitur intellectus & intelligere.

PRosequitur, imaginationem à sensu, & Intellectu separare distinguit tamen ipsum intelligere. Vbi nota cū Philop. quòd suprà diximus, intelligere non vno modo accipi in hoc capite: hic enim sumitur, vt cōmune imaginationi, quæ est partis irrationalis, diciq; solet Intellectus passiuus, & etiam intellectioni intellectus.

Dicitq; , ꝙ cū intelligere differat à sensu, & hoc sit duplex: alterū imaginari, alterū ipsum verū intelligere: postquā determinatū fuerit de imaginatione, post in capite sequenti dicet de Intellectu.

Distinguitur imaginatio ab omnibus alijs cognitionibus.

Incipitque in particulari imaginationem distinguere ab omnibus alijs cognitionibus, duobus suppositis. Alterū est: ꝙ cū imaginaria sit vis, qua aliquid nobis apparet esse, aliquodque in nobis phantasma fit, id est, apparens aliquid est in nobis, videbitur computanda inter eas vires, quibus vera, vel falsa percipimus, quæ sunt sciētia, opinio, Intellectus, & prudentia. Non enim videtur, quid aliud esse posſit, soli hi habitus sunt ad verum, vel falsum. Alterū est, quòd hic sumitur imaginatio absque metaphora, id est, pro ipsa vera imaginatione: aliquando. n. vocabulum transfertur ad Intellectū, & sensus: & incertas cognitiones, vocamus imaginationes.

Quòd igitur non sit sensus.
TEXT. 156.

Qd imaginatio nō sit sensus.

PRobat imaginationem nō esse sensum, quinque argumentis. Primum est, quod nō sit, nec sensus in actu, nec sensus in potētia. Non quidem est sensus in actu: quia imaginatio est, etiam cū nō sentimus actu, vt in somnijs. Nō sensus in potentia: quia sensus in potentia cōtinuò inest: at imaginatio non semper inest. *1. Ratio.*

Philop. vult hanc posteriorem partē esse nouū argumentū, sed id est contra cōtextum. vnicū enim est argumentum, vt expositū est.

Secundum argumentum est. Sēsus actu inest omnibus animalib⁹ imaginatio autem nō: non enim inest vermibus, formicis, nec apibus: ergo imaginatio nō est sens⁹. *2. Ratio.*

Tertium est. Sensus semper est veri, & illius quod est: at imaginatio plurimum falsa: non ergo sensatio est imaginatio. *3. Ratio.*

Quartum. Sensatio est certa, & absque dubio: at cū imaginamur, dubitamus, an ita sit: ergo imaginatio non est sensatio. *4. Ratio.*

Quintū est. Quæ sensimus, etiā clausis oculis, & absentibus sensibilibus intra nos imaginamur: ergo imaginatio, non est sensatio. Ac si dicat, Sensatio est præsen- *5. Ratio.*

tis, imaginatio etiam absentis est ergo non est sensatio, nec sensus.

At verò neque eorum.

TEXT. 157.

Qđ imaginatio nō sit sciētia nec intellectus.

CVm probasset imaginationē non esse sensum, nunc probat non esse scientiam, nec Intellectum, nec opinionē. Et quidem, quòd non sit scientia, nec Intellectus, notum est: quia hæc semper sunt vera, imaginatio autem falsa aliquando est. At de opinione dubium est: quia opinio quandoque vera, quandoq; falsa est. Probat autem, quòd non sit opinio, Opinionē sequitur fides, at imaginationē nō sequitur fides: ergo imaginatio nō est opinio: opinionem vocat rationem ipsam, qua aliquid iudicat: fides verò est credulitas ipsa, & assensus, qui rei probatæ adhibetur.

Quod nō sit opinio. Nota.

Maior est nota. Minorē ostendit. In brutis, in quibus nulla est fides, ob id nec opinio. Quòd autem in eis non sit fides, ostendit. Quibus inest fides, competit persuaderi: at nihil potest brutis persuaderi: ergo nec inest fides: nam persuadere est in fidē inducere.

Minorem probat: quia illis potest aliquid persuaderi, quibus ratio inest. Dubitabis: Nam videtur, quòd bruta cicurentur, & disciplinæ capacia sint: videtur ergo quòd illis posit aliquid persuaderi. Respondet bene Philop. quòd non faciunt bruta illa omnia ex vi cognitionis, nec alicuius rationis: sed solū assuefactione quadam causante inclinationem: at persuadere, est vi cognitionis credulitatem inducere.

Manifestum itaq;, quod neque opinio.

Tex. 158.

Qđ imaginationē sit simul sensus, & opinio. Nota tribus modis potest contingere.

PRobatur non esse opinionem, nec sensum: nunc ostendit, q nec sit vtrunq; simul: quod tripliciter posset esse. Aut, quòd sit opinio formaliter, & sensus materialiter: & tunc imaginatio esset opinio cum sensu. Secundò econtra, sensus formaliter, opinio materialiter: & tunc erit sensus cum opinione. Tertiò, quòd sit aggregatum ex vtroque, puta, opinio, & sensus.

1. Ratio

Quod autem nihil sit horū probat duplici ratione. Priorem dicit esse per ea, quæ dicta sunt. Si n. differt à sensu per se, & opinione per se, quia quę sensui insunt, & quæ opinioni insunt, ei nō possūt inesse, differt ab vtroq; simul.

2. Ratio

Posterior ratio procedit vno supposito, quod si imaginatio est opinio cum sensu, tunc opinio cū sensu debent esse vnius subiecti, quia sæpe stat vnum imaginari: si ergo imaginatio est opinio illius simul cū sensu, tūc debent esse circa idem; vt opinari & simul sentire idē, sit imaginari. Vnde si vnū sentimus, alterum opinamur, tālis opinio cū sensu nō erit imaginatio, sed vtrūq; debet esse vnius aut albi, verbi gratia, aut mali, non autē vnum vnius, alterū alterius; hoc est manifestum, sequitur ergo iuxta hoc, quod nihil aliud erit

Suppositioquadā

erit imaginari, quàm opinari, ꝙ apparet, & per se sentitur.

Apparent autem & falsa.

TEX. 159.

Nectitur secunda ratio.

Ponit modo rationem. Sensus, & opinio discordant in eo, quod imaginamur: ergo imaginatio non est opinio, & sensus eiusdem. Antecedens patet. Imaginatio percipit Solem paruæ quãtitatis: opinio autem, & sensus discordant: nam sensui apparet minor terra: secundum opinionem vero, quam aliquis accepit ab Astrologis, maior est terra, non potest ergo esse imaginatio opinio, & sensus simul eiusdem.

Probatur consequentia: quia cũ opinio debeat conformari sensui, debet esse vnum ex duobus. Aut quòd deserat illam, & sumat oppositam: & hoc non potest esse, quia opinio, & assẽsus nõ abijcitur, nisi vel obliuione, vel morte, vel ratione contraria, quorũ nullum in præsenti casu est.

Aut erit alterum, quòd illa opinio fiat falsa: & hoc esse non potest, quia obiectũ manet idem, puta, Sol maior terra: tunc autẽ opinio ex vera fit falsa, cùm obiectum mutatur ignorante eo, qui habebat opinionem. Cùm igitur nihil horum sit, opinio erit vera, & sensus falsus: non ergo vtrũque simul erit imaginatio, non enim hæc simul vera, & falsa esse potest.

Sed quoniam est moto hec moueri aliud.

TEX. 160.

Quod sit imaginatio.

Ostendit hactenus quid non sit imaginatio: nunc ostẽdit quid sit. Assumit autem prius aliqua. Primò, quod vnum motum potest mouere aliud: est enim aliquid, quod moueatur, & moueat. Secundo, imaginatio est motio quędã, & passio: cũ enim sit cognitio, quædã erit passio, & motio ab aliquo obiecto facta. Tertio non fit imaginatio, nisi in his, qui sentiunt, nec aliorũ obiectorũ est, nisi eorũ quæ sensata sunt: imaginamur enim quæ sensu percipimus, quanuis aliquando non eodẽ modo, quo percepimus, imaginatio enim sæpe cõposita percipit, quæ disiuncta sensu percepta sunt, & econtrà, vt ex mõte, & auro percepto, imaginatio fit mõtis aurei.

Supposi tio quadruplex. Primum. Secundũ. Tertium.

Supponitur quarto. Sensus actu potest alterũ mouere, id est, quæ sensu percepta sunt, possunt percipi ab alia potentia, hácque mouere possunt. Vt enim dicemus, imaginatio percipit quæ sensu cognita sunt, & tunc talis cognitio, quæ fit ab eodẽ obiecto sensato, erit similis sensationi illius. Verbi gratia. si aliqua potentia mouetur à re iã visa, illa potẽtia cognoscet rem illam, sicut visus cognosceret, si res illa esset; & ita fit, quę imaginamur enim sunt, sicut ea quæ sensimus.

Quartũ.

Erit vtiq; hæc motus.

EEXT. 161.

Verba priora text. exposita sunt, in reliquis infert iam genus ipsius imaginationis, puta, est

gi ationis, esse motum quendam, & passionem sentientium. motus,& passio,non quæcunque sed quæ inest solũ sentiẽtibus: & nõ vtrũque,sed per sensum inest i. ab his,quę sensu percepta sunt. Et ferè hęc est definitio, ꝙ imagi natio sit motus factus ab his, quæ sensu percepta sunt.i.cognitio eorũ,quæ sensata fuerũt,vel sentiũtur,vt inferiùs declarabitur.

Duo quæ cõueniunt imaginationi. Ponit autẽ duo,quæ insunt imaginationi. Alterum: quòd habentia imaginationem, ea vtũtur ad actiones suas obeundas, secundũ quòd eam appetitus patitur. Alterum: quòd aliquando ipsa est vera,aliquando est falsa. Causam autem dat, quare aliquando sit vera,aliquãdo falsa. Et causa est: quia nõ imaginamur,nisi quę sensata sunt sensibus exterioribꝰ:sed isti errant in suis sensibilibus: ergo & imaginatio. Minorem ostẽ dit,distinguens tria sensibilia sensus exterioris.

Tria sensibilia sẽsus exterioris,& quo modo in eis cõtingat error. Proprium, in quo non contingit errare, nisi parum, id est,in particulari obiecto,& in applicatione, vt diximus libr. 2. Aliud est per accidens,id est, subiectum, in quo est propriũ sensibile:& in hoc contingit error, vt notum est. Tertium, est sensibile commune, quod est in eo subiecto etiam,in quo est propriũ sensibile,vt figura,magnitudo, motus,& alia:& in his consistit passim,& frequenter error.

Dubiũ. Dubitabis:Quare dicit,quod in communibus est maximè errare? Videtur enim quòd magis erremus in sensibilibus per accidens. Philop.conatur respondere: sed puto,quod non satisfacit. Respõdeo itaque quod in communibus dicimur maximè errare:q̃a semper ipsa sentimus cum proprijs:in eo autẽ quod pluries cognoscit, pluries etiam accidit errare. At sensibilia per accidẽs raro iudicãtur: ob id raro erratur: at forte æquali in hoc magis erratur.

Motus autem ab actu factus.

APplicat modo errorem in imaginatione in his tribus sensibilibus, quæ vocat sonos:ponitque differentiam inter sensum, & imaginationem: & litera est obscura propter conscissionem: sed sensus,& expositio hęc est. *Imaginatio, circa illa tria sensibilia in quo cõueniat & differat à sensu.* Motus factus ab actu,id est, imaginatio fit ab his dictis tribus sensibilibus: sed differt,& cõuenit cum sensu. Conuenit quidem: quia sensus in proprijs est verus, in alijs duobus, scilicet cõmuni, & per accidens decipitur, præsertim cùm in distantia sunt: ita & imaginatio: differt autem,quod sensus est obiecti tantùm præsentis,at imaginatio etiã absentis.

Dubium Dubitatur,quomodo imaginatio dicitur nunc vera circa propria,superius vero falsa, cùm dixit eam à sensu differre.

Solutio. Respondet Philop. quod imaginatio circa ꝓpria sensata duplex est. Altera, quæ percipit sensata simplicia,sicut sensus:& hęc vera est. Altera, quæ propriorũ species

cies componit, vt superiùs diceba mus: & hæc falsa sæpe est, & sic à sensu differt, qui semper est verus

Si igitur nihil aliud habent, quæ dicta sunt, quàm imaginationem.

Definitio imaginationis.

Concludit definitionem imaginationis, dicēs, quòd si quæ dicta sunt, non alteri competunt, quàm imaginationi, & imaginatio est, quod dictum est: erit imaginatio motus à sensu factus actu id est, cognitio eius, quod alijs sensibus, tam communi, quā exterioribus sensatum est, vt dicit Philop.

Nota.

Et si vis ipsam potentiam definire, erit imaginatio potentia moueri apta ab his, quæ alijs sensibus iā sensata sunt: atque hæc est definitio imaginationis, & pro actu, & pro potentia. Aristot. enim definit eam, quæ actu est, quia notior est actio quam potentia.

Quoniam autem visus maxime sensus est.
TEX. 162.

De nomine imaginationis quare indicatur.

Nominis rationem nunc dat, quæ talis est. Cùm imaginatio sit circa actū sensata, & inter sensus, nobilissimus sit visus, decuit, vt ab eo, quod in visu est, sumere nomen. In visu autem id est, vt sine luce non fiat visio: à luce ergo denominatur imaginatio & ita fit. Græcè nāq; (psos) significat lucē, & (psaino) luceo, à quo phantasia erumpit, atque imaginatio dicitur.

Finalis cā imaginationis, cur sit animalibus & hominibus data.

Statim finalem dat causam, quare natura dederit imaginationē. Respondet, quòd brutis dedit, vt per eam, tanquam per rationem dirigerentur, & mouerentur ad suas operationes. Imaginationes enim manent, idest, sunt etiam ab sentibus obiectis, similesque sunt sensationibus, ob id mouent appetitum animalium. Hominibus autem dedit, vt per eam operarētur, quando ratio est impedita: impeditur autē in passionibus, vt, ira, amore, odio, & alijs: impeditur etiam in morbo, etiam in somno. Vt ergo homines operari possint etiam cùm ratio non operatur, dedit natura imaginationem, & hęc est causa finalis. Potest etiam altera addi: ideo homini datam, vt subseruiat Intellectui, præbens ei phantasmata. Concludit dictum esse de ipsa imaginatione quid sit & propter quid sit, ac perinde de tota sensitiua parte.

An phantasia distinguatur à sensu cōmuni. Quæst. VI.

Primum argumentum quod nō distinguatur.

Dvos ab Arist. sensus internos traditos habemus: videtur autem quòd vnus sint. Primo autoritate, libr. 3. de memoria cap. 1. dicit, quòd phantasiari, & memorari sunt passiones primi sensitiui, id est, communis sensus: videtur ergo, quòd memoria, & phantasia sint idem cum sensu communi.

Probatur secundo Phātasia habet idem obiectum cum sensu cōmuni: ergo sunt idem. Antecedēs patet: nam phantasia percipit sensata per sensus exteriores, sicut & sensus communis. 2. Arg.

Probatur tertiò: quia definitio phan- 3. Arg.

phantasiæ videtur conuenire sensui communi: hic enim est motus à sensu in actu: non enim percipimus sensu communi, nisi quæ sensu exteriore sentiuntur.

4. Arg. Probatur quartò. Videtur non bene definiri phantasia per motū cùm illa sit vis animæ, & facultas permanens.

De quot, & quibus agēdum. In hac difficultate occurrūt quatuor tractāda. Primum est numerus sensuum interiorum. Alterū est, ipsorum organa. Tertium est ipsorum operationes. Quartum est ipsorum finis.

Circa numerum, est duplex sententia principalis. Altera est Auicen. lib. 6. p. 4. cap. 3. Algazelis libel. de anima. tract. 4. c. 4. & Alber. tract. 4. c. 7. Iand. q, 37. qui ponunt quinque sensus interiores.

De numero sensuū interiorum. Prima opinio asserentiū esse quinq;.

Sed aduerte, quod quanuis in numero conueniāt, in re sunt discordes, quod nonnulli non aduertunt. Secundùm igitur Alber. primus sensus est communis, qui sensata omnium exteriorum sensuū simul cum ipsis percipit.

Qui sint hi quinque sensus varie opinātes. Alb. sententia. Primus. sensus cōmunis.

Secundus est imaginatio, quæ retinet species sensus communis, & est velut memoria ipsius, & hęc percipit sensata in absentia ipsorum.

Secunda imaginatiua.

Tertius est æstimatio, quæ percipit aliqua non sensata sensibus exterioribus: vt ouis videns lupum, & cognoscens ipsum visu & sensu communi, per æstimatiuam percipit inimicū, & aduersum sibi: inimicitia autem non est res sensata quæ sensu exteriori percipiatur: ob id solent Philosophi dicere, quòd æstimatio ex speciebus sensatis elicit intentiones non sensatas, id est, ex rebus sensibus cognitis, cognoscit aliqua, quæ sensus nullus percipit.

Tertia existimatiua.

Quartus est phantasia, & hæc facit tria. Primò coniungit species sensatorum, quæ erant in imaginatione: vt quando ex auro, & mōte formamus mōtem aureum. Secundò coniungit species non sensatas cum sensatis, vt cū hoc albū percipit vtile, & conueniens. Tertiò etiam cōiungit nō sensatas inter se, vt cum agnus matrem percipit delectabilem. hæc virtus secundum Albertum est nobilissima omnium sensitiuarū: & in homine dicit vocari cogitationem.

Quarta phātasia qua & cogitatiua.

Quintus sensus est memoria, in posteriori parte capitalis cōstituta: & hæc conseruat, quæ phantasia percipit. Hæc est sententia Alberti, & Algaze.

Quinta memoria.

Quæ quidem in duobus differt ab Auic. Primo in ordine. Nam Auice. phantasiam facit tertiam, post imaginationem: Albertus verò ponebat esse quartam.

Secunda. Auicen. sententia q in duobus differt ab Albert. Primò

Secundò in re: nam Auice. dicit imaginationem non cognoscere, sed retinere solum, & conseruare species sensus communis: & Albe. dicit, quòd cognoscit etiam in absentia obiectorum. Hęc est prima sententia principalis.

Secundò.

Altera sententia est S. Tho. 1. p. q. 78. ar. 4. & Auer. tertio de Ani. com.

Secunda opinio S.

Tho. quatuor esse tantū sensus. com. 6 qui putāt quatuor esse sensus internos. Primus est sensus cō munis. Alter est imaginatio, quæ retinet tantum species. Tertius, æstimatio, quæ in homine est cogitatio, quæ percipit intentiones nō sensatas: nō enim vult S. Tho. quòd in brutis fiat illa specierum compositio. Quartus est memoria, quę conseruat species non sensatas. Hæ sunt Philosophorū opiniones.

Primus sensus cōmunis. Secundus imaginatio. Tertius æstimatiua, quæ in homine dicitur cogitatiua. Quartus memoria.

Primum fundamētū, de quatuor cerebri partibus, sensibus. Pro resolutione aduerte vnum, quod multùm conducit ad huius determinationem; quòd cerebrū in duas medietates est diuisum ab occipite in sinciput, id est, à parte posteriore in frontem: ita vt vna medietas sit ad vnam auriculam, altera versus alterum. In parte autem anteriore vtriusque medietatis huius sunt duo sinus, & concauitates ex æquo, vna est in parte anteriore vnius medietatis, altera est in altera. Vlteriùs, isti duo sinus in vnū postea cōcurrunt, qui est in media cerebri parte, & hic in alium etiam inferiorem, qui in occipite, vbi cerebellum ponitur, terminatur. Vnde solùm sunt hi quatuor sinus, & in hoc nō inanibus discursibus credendū est, sed oculatis experientijs, quæ ex anathomica sectione habētur: de qua Galen. 8. de vsu partium, tract: & & alij multi huius artis periti.

Secūdum fundamētum sinus omnes cerebri ei spiritibus plenos. Aduerte secundò, quod omnes hi sinus pleni sunt spiritibus subtilibus sensitiuis, quāuis in vltimo sinu plurimi abūdēt, & perfectissimi sint; quanuis iste sinus sit omniū minimus, sicut primi sunt omniū maximi. In his spiritibꝰ sunt conseruatæ species rerum sensatarum, quæ nomine peculiari phantasmata dicuntur. Cūque isti sensus viam habeāt communem, fit, vt spiritus pòssint ab vna parte in aliam, & ab vno sinu in aliū transmitti à virtute animæ, vel à causa alia extrinseca.

Tertium argumentū in quo exteriores sensus differant ab Interioribus. Aduerte tertio, quòd sensus interiores in hoc ab exterioribus differunt, quòd exteriores à re exteriore immediatè mouentur, ob id exteriores dicuntur: at interiores non ab ipsa re immediatè, quin prius sensu exteriori sensata sit, ob id interiores dicuntur: simul etiam, quia hi organa in cerebro interna, illi externa habent.

Prima cōclusio, sensus īteriores tātum sunt tres. His suppositis, sit prima conclusio probabilis. Sensus interiores tantum sunt tres.

Hæc conclusio est contra prædictas opiniones: puto tamē esse mētem Arist. & Græcorum omniū. Sensus ergo sunt isti, Sensus communis, Aestimatio seu imaginatio, & Memoria. Vnde imaginationē, vel phantasiā nō separo ab Aestimatione, sed eadē (vt puto) virtus est, quę elicit species nō sensatas cum ea, quæ in absentia obiectorū ipsa percipit, speciesq; cōnectit. Hoc probatur primo autoritate expressa Arist. Nam de phātasia ipsa, quæ illas imagines percipit, dixit, quòd animalia multa per eam agunt, & quod in eis est,

Primo ab auth. Aristot.

id

id quod in hominibus est ratio. Cùm igitur Aestimatio sit, quæ operari facit animalia, profectò eadem erit vtraque.

2. Probatur. Si Aestimatio esset solùm, quæ percipit intentiones nõ sensatas, tunc non differret ab opinione: quia semper illa mouet appetitum sicut opinio: vt ergo argumentum Arist: habeat vim, oportet dicerẽ, quòd Aestimatio etiã habet imagines formare, quæ non mouẽt: at opinio semper mouet. Dico clariùs, quòd Aristotel. vtrumque vni potentiæ tribuit, & Aestimare, & imaginari: ob id ab opinione differt.

3. Probatur: quia diminutus esset Aristoteles, si de his non ageret, cùm tamen postea tractauerit de memoria, quã hic prætermiserat.

Secundò ex organorũ numero. Sed probo secundo ratione, qua plurimum persuadeor. Numerus sensuum nõ est vltra organorum numerum multiplicãdus: at sunt tria organa, sunt ergo tres potentiæ. Minor patet. Duo illi sinus sunt pro sensu communi, medius pro phantasia, tertius pro memoria: quod eo confirmatur, quod læsa aliqua ex his partibus, læditur operatio talis potentię. Similiter, quia pars illa anterior est humidior, vt facilè recipiat, quanuis nõ retineat: at media est tẽperatior, vt recipiat, & retineat: vltima vero siccior est, vt magis retineat, pro memoria.

Prima obiectio. Respõsio prima. Respondebit Auicen. quòd illorum duorum sinuum vnus est pro cõmuni, alter pro imaginatione. Sed hoc non valet: sunt enim illi omnino æquales, eiusdemque rationis, sicut duo oculi, duæ aures. Probatur, quia non est transitus ab vno in alterum, sed vterque in tertium concurrit.

Secunda obiectio. Solutio. Respondet Alber. quod vna medietas sinus medij est pro Aestimatione, altera pro phãtasia. Sed hoc nihil est: potẽtia enim vnum habet organum perfectum, & integrum.

Tertia ratio ex operationibus. Probatur tertio: quia sicut Intellectus est apprehendere, & iudicare, ita etiam erit vnius virtutis sensitiuæ formas percipere, & Aestimare: qđ est iudicare quoddã.

Adde etiam, quod phantasia idẽ prorsus apud Græcos significat, quod apud Latinos imaginatio, vnde eadem virtus est prorsus: & hæc est, quæ imaginatur, & etiam elicit non sensatas intentiones.

Confiteor tamen eam opinionem, quæ quatuor potentias ponit, addens phantasiæ seu imaginationi æstimatiuam distinctam, cognoscentem illas species in sensatas, & iudicantẽ, non carere magna probabilitate, triplici de causa. Primò quia cõtingit aliquem benè imaginari, & malè iudicare: habere, inquam, vim imaginandi optimam, iudicandi vero ac æstimandi pessimam. Quare vterque actus non videtur ad eandem potentiam spectare. Nam aliàs, si vnius & eiusdem potentiæ essent, tũc qui vnum rectè posset, etiam

alterũ

alterum posset rectè exercere. Secundò: quia in somnijs contingit solui imaginationem, & tamen ligari iudicium & æstimatiuā. Tertiò: quia videmus aliquem valere apprehensione & ingenio, & non iudicio: & contrà, alterum valere iudicio, & nō ingenio & apprehēsione, vt quotidie in scholasticis experimur. Quorum alterum ex imaginatiua, alterum ex æstimatiua peruenire videtur. Probabilius tamen putamus esse tres.

Secunda conclusio Harū potētiarum variæ, sūt operationes.

Secunda conclusio. Harum potentiarū variæ sunt operationes. In primis, sensu communi sensata sensuum exteriorum, ipsorumque differentias percipimus, præsentibus tamen sensibilibus, seu ad aliquam modicam absentiam: de hoc autē sensu plura diximus superiùs.

Sensus cō munis operationes.

Aestimatiuæ, seu phantasiæ operationes.

Aestimatiua duas operationes habet, & non sensatas intentiones percipere, & in absentia obiectorum ipsa percipere.

Memoriæ operationes.

Memoria autem retinet & conseruat eas intentiones tam sensatas, quàm insensatas. Aliqui etiā putant, quod quādam habet operationē, videlicet, cognoscere res cum circunstantia tēporis, id est, quòd sensatæ sunt: non quòd tempus formaliter percipiat: sed materialiter: hoc est, ꝙ cognosceret rem cū hac circunstantia, ꝙ aliàs sensata fuit, vel æstimata: & videtur sic dicere Albert. loco citato, & Aristoteles libr. de memoria, quanquàm communiter alij melius loquantur, putantes memoriam non cognoscere, sed solū conseruare species, vt D. Thomas. 1. p.q.78.art. 4. & ibi Caietanus & alij: nisi de memoria hominis loquaris, quæ habet etiam reminiscentiam per discursum, quanquā hic actus potius est Intellectus, subministratis à memoria & imaginatione speciebus: sicut etiā simplex memorandi actus est eiusdē Intellectus, vel imaginationis, ministratis speciebus à memoria, in qua tanquàm in quadam theca reseruantur. Hæ ergo sunt operationes harum potentiarum, magis tamen ista declarabuntur in quæstione sequenti.

Tertia cōclusio, hæ potentiæ sunt à natura concessæ, vt animalia perfectè suas actiones exequantur.

Tertia conclusio. Istæ internæ virtutes, & potentiæ sunt à natura concessæ, vt animalia suas actiones perfectè exequantur.

Explicatur & probatur cōclusio in bruto & in homine.

Vbi nota, quòd homo in hoc differt à brutis inter alia, quòd bruta solas habent operationes ordinatas ad victū: Vnde quicquid per æstimatiuam iudicant, quidquid memoria attingunt, notum est ordinatum ad praxim, & ad opus, puta, vt moueantur, vt quiescant, vt prosequantur, vt fugiant, totū denique ad passiones appetitus mouendas est, secundum quem appetitum in esse conseruare se student.

Homo autem prętер praxim, habet puram contemplationē. Vnde sensus hi non solùm ad operationes ei deseruiunt, sed etiam ad intellectionem. Intellectus enim

sensibus

sensibus iuuatur vt ministris, ob id plura cognoscũt hi sensus in homine, quam in brutis, vt sequenti quæst. ostendemus. Vnde Aristo. procem. Methap. dicit, ꝙ sensus, quamuis nihil essemus facturi, diligeremus propter scientias. Ex his igitur omnibus patent numerus, organa, operationes, finis horum sensuum interiorum. Ad argumenta ergo oportet iam respõdere.

Ad. 1. Ad primum dico, quod memorari, & imaginari vocantur passiones sensus communis, non quod ipsius sint, sed quod causentur ab ipso: quia memoria, & phantasia præsupponũt sensum communẽ, sicut communis exteriores, ob id horum passio potest dici ipse cõmunis.

Ad. 2. Ad secundum dico, quod licet idem cognoscat, habeatq; idem obiectum primum, tamẽ nõ eodẽ modo: sensus enim cõmunis per sensus exteriores immutatur ab illo, at phantasia mediante etiã ipso sensu communi: & vlterius habet aliam actionem præter illam, puta, species non sensatas percipere, & illud idem obiectum communis in absentia percipere: ꝙ etiam sentit obiectum diuersum, ideo distincta est potẽtia. Nã potentiæ subordinatæ sic se habẽt, vt superior cognoscat id quod inferior & aliquid aliud, vel alio modo: & ita fit in præsenti: superior enim est phantasia sensu cõi.

Ad tertiũ prima solutio. Ad tertiũ Aegid. vult quod illi definitioni addatur illa particula (Secũdùm quã animalia agũt), & sic differt à sensu cõmuni, qui non mouet animalis appetitum. Caiet. addit alteram, scilicet (Et est similis sensui exteriori) ad differentiam Intellectus. *Secunda solutio.* Sed profectò, quamuis omnes hæ particulæ in textu sint, non tamen sunt de definitione, nisi tantum, quod est motus à sensu in actu. *Reijciuntur hæ solutiones.*

Ob id dico cũ Philop. quod per sensum intelligit simul cõmunẽ cum exteriori: & tunc est sensus, quod imaginatio seu phantasia mouetur à sensibilibus proprio, & communi simul sensatis: quia communis sine proprio nõ operatur. *Solutio vera.*

Ad quartum dico, quod ibi definitur phantasia in actu pro operatione, & pro materiali: Si vero potentiã velis definire, sic posses dicere, esse virtutem, quæ à sensibilibus sensatis primo apta est moueri, illaque iudicare. *Ad. 4.*

An in parte sensitiua sit aliquid rationis. Quæst. VII.

NOtandum primo quid ratio sit. Vocamus enim rationem, vim, & facultatem animæ, quæ ex vna cognitione in aliam venit virtute illius talis cognitionis. Vnde ex vnius cognitione in alterius cognitionem transire, nõ est ratio: sed cũ virtute præcedẽtis cognitionis aliud secũdum se occultum cognoscimus. Et hoc modo petimus, an aliqua potentia cognoscitiua sit ratiocinatoria, quæ *Sensus quæstionis.*

quæ sit sensitiua potentia.

Primum argumentum pro parte affirmatiua Et videtur quòd sic. Vbi est prudentia, ibi est ratio: sed in brutis, quæ non habent nisi solas potentias sensitiuas cognoscitiuas, est prudentia: ergo ibi est ratio, & cõsequenter facultas sensitiua est ratiocinatoria. Discursus est notus cum maiori. Minor probatur. 1. Metha. cap. 1. Apes, & formicæ dicuntur habere prudentiam.

2. Arg. Probatur secundo. Bruta sunt capacia disciplinæ: multa enim animalia docentur loqui, aliaq; opera multa facere: ergo ratiocinantur. Doctrina enim, & disciplina in ratione consistunt.

3. argum. Probatur tertio experientia. Nã opera ipsorum brutorũ maximè rationem videntur indicare: media enim in finẽ ordinant, futura pronunciant, aduersa fugiunt, cõmoda prosequuntur, vt omnibus notum est: ergo rationem aliquã habent.

Prima opinio erronea. Laurentij Valla In hac re est sententiã quædam Laurentij Vallæ, qui proprios Grammaticæ fines transcendens, audacter se Philosophis opponit: hic enim in libello quoddam de Dialectica cap. 9. bruta rationem & discursũ habere dicit. Pro quo faciunt argumenta, quæ fecimus in principio: & videtur etiã eius *Secunda opinio.* sententiæ Plutarchus: est tamen hæc sententia erronea, & in philosophia, & in fide.

Nota de potentia hominis cogitatiua, & eius officio. Vera sententia omnium Philosophorum est, bruta omnia carere discursu, & ratione: inter hos tamen plurimi concedunt priuilegium quoddã homini, vt propter formæ suæ excellẽtiam sortiatur quandã sensitiuam virtutem discursiuam in particularibus, & indiuiduis: & hæc cogitatiua dicitur. Cuius doctrinæ inuentor fuit Auice: 6. naturalium p. 4. ca. 2. id recepit Auerr. Alber. & S. Tho. 1. p. q. 78. ar. 4. & Iand. q. 37. & Caiet. Alij dicũtq; istã facere propositiones singulares, & syllogismos particulares: hoc tamen nõ attingit vlla Aestimatio brutorũ. Causa aũt huius est, quia nascitur illa cogitatiua ab anima rationali: vnde fuit æquũ, vt propter ipsam eleuaretur pars hominis sensitiua.

Vt autem in hac parte ostẽdam quod mihi probabilius videtur, sit prima conclusio. Bruta nullo modo ratione vtuntur. Hic est cõmunis cõsensus Philosophorum: & est expresse Arist. tex. 157. vbi dicit, nihil brutis posse persuaderi, quia ratione carent, & libr. de memoria cap. 4. dicit nulla animalia reminisci, nisi hominem: quia reminiscentia est vt quidam syllogismus. *Prima cõclusio. Bruta nullo modo rõne vtuntur. Primò ab auth. arist.*

Probatur secundò. Bruta nõ possunt percipere vniuersale, vt notum est: ergo nõ possunt vti ratione. Cõsequẽtia probatur: quia oĩs discursus innitur cuidã principio vniuersali, sine quo impossibile est discurrere: id est, quæ de vno prædicantur, affirmatiuè vel negatiuè, affirmantur vel negantur de eo, de quo illud affirmatur. *Secunda ratio.*

Virtus

Virtus autē animalis potest hoc principium percipere: ergo nec discurrere. Et hoc argumentum concludit.

3. Ratio. Probatur tertio. Si bruta discurrerent, esset propter operationes, quæ apparent ab ipsis fieri: sed nō propter his in ipsis ratio admittēda est: ergo non discurrunt. Consequentia est nota cū maiori. Minor probatur primò, quia, si illæ operationes rationi essent tribuēdæ, profecto bruta essent rationabiliora multis hominibus, quia faciunt opera stupenda.

4. Ratio. Probatur secundò: quia in plantis, & virtutibus naturalibus experimur operationes mirabiles, & quæ maxime videntur esse rationis: non tamen eas rationi tribuimus. Patet in calore, qui aurū, argentum, plumbum, ferrum simul congesta, vi sua separat: virtus seminalis tot partes organizat, virtus nutritiua alimēta varia varijs tribuit partibus, Hæc autem omnia maxime videbantur rationē iudicare, non tamē rationis sunt, ita nec brutorum opera.

5. Ratio. Præterea quintò: quia iam rationale esset differentia generica efficiens genus animalis, nec deberent dici bruta, sed rationalia.

6. Ratio. Præterea sexto, quia si habent rationem: ergo & rationalem appetitum. s. volūtatem: ergo & liberum arbitrium in rebus, de quibus ratiocinantur, & deliberant. Rursus adhuc: ergo peccāt, & meritoriè operantur: Hæc autem sunt absurdissima.

Præterea septimo. Si habent rationem, & discursum, ergo etiam scientiam, prudentiam, & sapientiam. Et si voluntatem, ergo etiam virtutes voluntatis, iustitiam, tēperantiam, fortitudinem, liberalitatem, obedientiam: imò verò, si sic placet delirare, etiam religionem, & fidem haberent, quę sunt impia omnino, & erronea. 7. Ratio.

Dices, Quomodo ergo bruta ista opera faciunt? Respondeo, quòd duplici modo. Alter est naturę instinctus: alter inclinatio ex assuetudine proueniēs, cum memoria. Instinctus est appetitus naturaliter determinans phantasiam ad similes cognitiones: quod enim in nobis ratio facit, id facit appetitus determinās naturaliter, & nō per discursum aliquem. Similiter ipsa phantasia determinata est ad percipiendas intentiones non sensatas absque discursu: sicut oculus ad videndum colorem, & nō dulcedinem. Ista etiam inclinatio, & instinctus prouenit ex quadam assuetudine in memoria relicta ex multis & assiduis actibus, vt dicemus post, in his tamen nullus est discursus, nec ratio. Dubium. Solutio.

Secunda cōclusio. Cogitatio hominis si sola consideretur absque Intellectu concurrente, nullo modo est discursiua, nec vllam potest propositionem facere. Fateor conclusionem esse cōtra multos viros doctos, tamen non spernendis rationibus, imò (ni fallor) conclu- Secunda Cōclusio. Cogitatiua hominis si sola Cōsideretur absq; intellectu cōcurrete non est discursiua nec propositionē facit.

denti- 1. Ratio.

dentibus eã mihi persuadeo. Primò. Nulla vis potest discursum habere, nisi quæ potest percipere illa principia duo cõmunissima in quibus discursus fundatur: id est, dici de omni, & dici de nullo: At vis nulla sensitiua potest illa percipere, cũ vniuersalia sint: ergo nulla vis sensitiua potest discurrere, & sic nec cogitatiua, cũ sensitiua, & organica sit. Discursus est notus cum minori. Maior patet: quia discursus, & illatio nõ solũ antecedenti, sed etiã illi principio innititur, vt oĩbus liquet.

2. Ratio. Probo secundo. In discursu, in propositione omni semper oportet aliquod extremum vniuersale cognoscere: sed nulla sensitiua vis põt ipsum cognoscere: ergo nec propositionem facere. Antecedẽs patet. Si dicas, Petrus est homo, vel album: prædicata sunt vniuersalia: ꝙ si dicas, Petrus est hic homo, vel hoc album limitatè, tunc virtus sensitiua non potest cognoscere ista prædicata, vt prędicata: quia prædicata ista cognoscere præsupponit cognitionem illius, quod limitatum est, & determinatum: aliter non limitaret per propositionẽ, sed simul vtrumque perciperet per modum vnius.

3. Ratio. Probatur tertiò. Discurrere vel repugnat intrinsecè naturæ sensitiuæ, vt talis est: vel non. Si repugnat: tunc impossibile erit, ꝙ in aliquo discurrat, quantumcunq; sit nobilissima sicut oculus videt, ꝙ ei repugnabat videre. Si verò nõ: tũc profectò & brutis poterit inesse ratio: ꝙ est impossibile.

Et nota hic, quantum à veritate, sit alienus Auerro. qui cogitationẽ dicebat esse purè sensitiuã, & cum hoc discurrere: puto contra ipsum argumenta hæc nostra esse demonstrationes. *Et nota hic cõtra Auerr.*

Adde etiã, quod in toto Arist. nec in vllo Græco interprete inuenitur, quod cogitatio sit virtus discursiua, & sensitiua: sed per cogitationem animæ rationalis virtutem intelligunt, quæ Intellect⁹ est, ꝙ si per cogitationem aliquãdo phantasiã intelligunt isti qui interpretantur, tunc nullus ei inest discursus. *4. Ratio.*

Tertia conclusio. Hominis cogitatio, seu Aestimatio in multis alijs excedit brutorum æstimatiuas seu imaginationes. Hæc autẽ sunt quinque obseruanda. *Tertia cõclusio, q̃ etiã æstimatiua diciturexcedit æstimatiua brutorũ multis.*

Primo: hominis imaginatio sæpe coniũcta est cum libertate: potest enim, cum libet, imaginari, & imaginibus vti, quas in memoria habet. At brutum non, nisi aliunde offerantur, non enim pro arbitrio fingit imagines. *Primò.*

Secundo: imagonatio bruti non est sine æstimatione, quicquid enim imaginatur, ipsius appetitũ mouet, at cum æstimatione simul conuenientis, vel disconuenientis imaginatur. At homo non, sæpe enim imaginatur, & ab imaginatione tali non mouetur, quia cum nulla æstimatione est. Causa autẽ huius est, rationę Intellectus, *Secundò*

qui corrigit errorem imaginationis, ac impedit æstimationem iudicans non ita esse, qualiter imaginatio est. Et huius signum est: quòd in somnijs imaginatio est cum æstimatione, & mouet, quia sopita est ratio.

Tertiò. Tertio, imaginatio brutorũ nõ componit imagines diuersas, nec fingit monstra: imaginatio verò hominis ob rationem, & libertatem id facit.

Quartò. Quarto: quia imaginatio hominis deseruit rationi: plures elicit non sensatas intentiones, multaque alia cognoscit ad scientiã conducentia, vt similitudinem inter multa, & alia huiusmodi.

Quintò. Quintò: simul cum Intellectu discursum participat, non quòd ipsa vllo modo discurrat, sed ꝙ percipit aliqua discursu Intellectus coniuncta. Verbi gratia, viso lupo picto, percipit non fugiẽdũ, sed quia ratio ibi cõcurrit discurrendo. Similiter memoria percipit aliqua præcedẽte discursu Intellectus, vt cùm alicuius memoramur: quia Intellectus ordinem & coniecturas aliquas cognoscit, discursuque vtitur, & tunc talis memoria, quæ discursum præsupponit, dicitur Reminiscentia. Atque hæc sunt valde notanda. Ad argumenta respondetur.

Ad primum. Nota quid sit prudẽtia. Ad primum nota, prudẽtiam esse habitum quendam, quo eligimus media apta ad aliquem finẽ: quod quidem fit cognito fine, & cognitionis ipsis medijs ordinãdis in finem. Bruta autem non præcognoscunt finem: nec media ordinant in finem, sed instinctu, & ductu naturæ sumũt illa media, quæ apta sunt ad finem, quanuis nec finem cognoscant, nec in ipsum media ordinent. Vnde, quia operantur, ac si prudentiam haberent, dicuntur esse prudentia, sed non est verè in ipsis: vera enim prudentia est cum præcognitione finis, & ordinatione mediorum in finem, & talis est prudentia, quæ rationi innititur.

Ad secundum dictum est iã non esse disciplinę capacia, nisi ex quadam assuetudine, & inclinatione per assuefactionem acquisita. *Ad 2.*

Ad tertium diximus in conclusione prima, non ob illas operationes tantùm esse colligendum, rãtionem illis inesse, cùm etiã in insensibilibus operationes rationabilissimæ appareant: bene quidẽ arguunt rationem summam illius Autoris naturæ, quæ omnibus in suos fines proprios virtutes dedit motiuas. *Ad tertium nota.*

An formicæ, & apes habeant imaginationem. Vbi & de imaginationis gradibus & perfectioribus. Quæst. VIII.

HVius quæstionis nobis occasionem dedit Arist. qui id negat tex. 156. At in oppositũ est locus 2. de anima tex. 20. vbi dicitur, ꝙ in quibus est sensus, ibi est imaginatio, & 1. Metaphysic. capit. 1. animalia omnia phantasijs viuere dicit. *Occasio quæstionis. Prima ratio pro parte affirmatiua.*

Secundò ratio fauet. Nam formica est *2. Ratio.*

ca est animal prudens valde, apes autem multum artificiosæ: viden tur ergo habere phantasiam.

Multiplex opinio ex Aris expositione varia. Prima S. Tho sententia.

Aduerte itaque, quòd huius loci Arist. multiplex est Philosophorum expositio. Prima est S. Thom. concedentis apes, & formicas non habere phantasiam perfectam: quia quæ operantur, instinctu & ductu naturæ faciunt.

Hæc expositio nõ videtur satis facere: quia quãuis ductu naturæ operentur, tamẽ phantasia media id fit: nam instinctus determinat phantasiam ad cognitionem eorum, quæ operãtur: sunt ergo phãtasiæ etiam tribuendæ.

Secunda Aegidij expositio, & sententia. Nota triplicem Phantasiam.

Altera sententia est Aegid. & Caiet. Thie. dicunt triplicem esse phãtasiam. Prima est imperfecta, quæ non operantur nisi circa præsentia, & talis est in imperfectissimis animalibus, vt spongijs, conchis, & alijs huiusmodi. Alia est perfecta, quæ in absentia operatur: & hæc est in homine, equo, alijsque perfectis. Tertia est media, quæ non operatur, nisi quando aliquo modo est in præsentia obiectum: & talis est in apibus, & formicis. Hæc enim animalia, cũ in opere & exercitio sunt, phantasiantur, & imaginantur, non autem extra opus.

Per hoc interpretantur locum hunc, quòd loquatur de imaginatione perfecta: in illo vero. 2. de anima vniuersaliter de omni.

Notũ sententia reijcitur.

Hæc doctrina est bona, & commoda expositio, quamuis non videatur multum conuenire: quia Arist. vermes coniungit cum formicis, & tamen illi non habent illam mediam imaginationem. Primò: quia etiam formicæ in absentia imaginantur, aliter non se mouerent ad opus.

Tertia expositio Ianduni.

Tertia expositio est Iand. q. 37. qui dicit, locum istum esse legendum affirmatiuè, vt velit dicere, quòd aliquibus non inest phantasia: quæ tamen inest formicis, & apibus.

Reijcitur hæc expositio.

Hæc expositio non quadrat, tũ quia est contra Græcos expositores, quibus in verborum cõnexione maior est adhibenda fides: tũ etiam: quia est aduersus text. in quo simul ponuntur vermes cum apibus: illis autem non inest talis imaginatio.

Quarta expositio Alb. & Auerro.

Quarta expositio est Alber. & Auerro. qui dicunt exemplũ non esse verum: quia formicæ, & apes habent phantasiam perfectã. Dicit tamen Auerro. quòd Aristot. non fuit solicitus de exẽplis. Alber. autem vitio Impressorũ seu traductorum id tribuit, qui non intellexerunt nomina animaliũ. Sed non videntur hæ commodæ excusationes. Altera enim negligentiam inurit Aristoteli, altera Græcis interpretibus verborum ignorantiam imponit.

Reijcitur hæc sententia. Quinta expositio Philo. & sententia verior.

Mihi post omnes has expositiones vna alia placet, quæ Philoponi est: hic. n. distinguit imaginationes duas. Altera est, quæ cũ sola memoria cõiũcta est, quã vocat

Primum fundamentum, duplicem imaginationem esse ex quare sponte detur imaginationi.

recordationem. Altera est, quæ vltra memoriam disciplinæ capacitatem habet, quam etiam distinctionē ponit in animalibus Aris. 1. Metaph. c. 1. dicens aliqua solū memoriam, aliqua capacitatē disciplinæ habere. Iuxta distinctionem hanc respondet, formicas, & apes memoriam cum phātasia habere, non tamen habere phantasiam disciplinabilem, in quo cum vermibus conueniunt: & de hac loquitur in præsenti Aristot.

Imaginationem aliam perfectam aliā imperfectam & perfectā esse duplicem.

Et aduertendum, quòd ista distinctio Philop. est de imaginatione perfecta. Duplex est enim imaginatio. Altera imperfecta, seu indeterminata, altera perfecta, seu determinata. Ea indeterminata dicitur, quæ non percipit aliud cōueniens, vel discōueniēs, quā quod in gustu, vel tactu molestum, vel delectabile est: & hæc nō est à tactu, vel gustu distincta solumq; in obiecti præsentia est, nec organum habet determinatū, sed cū tactu sparsa est: & hæc vermibus, & quibusdā alijs inest animalibus. Determinata est, quæ alia etiam disconuenientia vel cōuenientia percipit, & talis organum habet certum, inestq; etiam apibus, & formicis, & hanc distinxit Philo. Et ex hoc refutatur expositio Aegid. non enim cōsistit perfectio vel imperfectio phantasiæ in præsentia, vel absentia: sed in eo, quod dictum est.

De gradibus imaginationis.

Vt autem melius ista intelligātur, aduerte primò, q. 1. Metaph. tres gradus animalium ponūtur, quæ phantasia vtuntur. Primus est illorum imperfectorum, qui solam illam, indeterminatā imaginationem à tactu non distinctam habent. Secundus est habentium perfectam cum memoria: & talia sunt animalia prudentiā habentia. Tertius est eorum, qui simul cum memoria, & imaginatione habent auditum, & hæc disciplinabilia sunt: nam auditu percipiunt docentis vocem, memoria retinēt similes sonos, & assuescūt ad operandum inclinatione quadam, tamen non quicunque auditus sufficit.

Triplex animaliū auditus differentia.

Tripliciter enim audire contingit animalia, vt docet Alber. lib. 8. histor. tract. 5. cap. 1. quędam audiunt tātùm sonos cōfusos, & oēs vniformiter absque distinctione, quomodo ego puto audire apes. Alia cum sono quandam harmoniam delectantē percipiunt, sicut Delphines, & Philomela. Quædam distinctè voces percipiunt, distinctionemq; sonorū formāt: & hæc sunt disciplinabilia. Et attende, multa esse disciplinabilia, quæ non apparēt inexpertis: cōmuniter. n. mures indisciplinabiles existimant, & tñ Alber. dicit se vidisse supra mensam murē cādelam manibus tenere ad imperium domini alijs cœnantibus.

De imaginationis perfectione, seu phātasiæ.

Aduerte secundò ex eodem Alberto, loco allegato, quòd imaginationis seu phantasiæ perfectio cōpletur ex quatuor, quibus omnibus

bus vel ſingulis deficientibus imperfecta eſt. Primo conſiſtit in ſicco, & humido temperato, vt facilè recipere, & etiam retinere valeat: ſicut ſenſus communis in humiditate multa conſiſtit ad facilè recipiendum: memoria vero in ſiccitate ad retinendũ multùm. Secũdo, in ſpiritu puro & mediocri: ſpiritus enim opaci faciunt res apparere horribles: in ſpiritibus. n. ſubiectantur ſpecies prius quã in organo. Tertio, vt via ſit legitima & recta, qua ſpiritus fluunt: ex obliquitate enim & irregularitate ipſius, accidit in ſpeciebus mutato. Quarto ne ſit multus calor à corde, vel ſtomacho proueniẽs: hic enim multum turbat: & agitat ſpiritus, ſicut nimia frigiditas inertes facit, ac immobiles. Per hæc facilè eſt argumenta ſoluere.

Ad 1. Ad primum dico, in 2. de anima eſſe locutũ de imaginatione vniuerſali, hic vero de diſciplinabili.

Ad 2. Ad ſecundũ dicitur, quod bene concludit habere illa animalia phantaſiam, ſed non diſciplinabilem: hoc autem negat Ariſtot. non illud.

CAPVT. IIII.

De parte autem animæ. TEXT. 1.

De Intellectu. Nota, ex hoc loco Arabes initiũ tertij libri ſumunt. Intentio Ariſt.

Hinc ſumunt Arabes initium libri tertij: nos tamen Græcorũ ſectionem ſecuti, ſuperius principium fecimus: quidquid tamẽ de hoc ſit, quia parũ profecto ſectio iſta conducit, Ariſt. intendit poſtquam de vegetatiuis potentijs ad ſenſitiuis tam exterioribus, quam interioribus diſſeruit, nunc de intellectiuis tractare, eſt aũt duplex intellectus ſeu intelligẽdi principium. Alterum, quod dicitur poſſibile, cuius eſt rerum formas & ſpecies recipere, actusque producere. Alterum, quod dicitur agẽs, cuius eſt ſpecies in poſsibile immittere, intelligibiliaque potentia, facere actu intellecta: de vtroque principio ſermonem texit.

Duplex Intellectus agẽs, & poſsibilis. 1. 2.

Triplex ſtatus Intellectus poſsibilis

Vlterius, Intellectus poſsibilis triplicem ſortitur ſtatum. Primus eſt, cùm in potẽtia eſt, ideſt, cum nihil habet eorum, quæ intelligẽda ſunt, ſed ſolum habet ſuam naturam, & eſſentiam. Alter eſt, cùm iam habet aliquo modo, quę intelligenda ſunt, quanuis non operetur, diciturque Intellectus in habitu. Tertius eſt, cùm operatur & intelligit, vocaturque intellectus in actu: quam diſtinctionẽ notat Philop. & in eius declaratione impugnat Alexand. quod etiam nos magis poſt hæc diſcutiemus. 1. 2. 3.

Quæ & quot de Intellectu tractãda ſint.

Iam vero ex his Ariſt. intentio manifeſta eſt: intendit enim tractare quatuor: de Intellectu poſsibili ſecundum ſe & in potẽtia, de Intellectu in habitu, de Intellectu in actu, & de Intellectu agẽte

In textu igitur præſenti ſuã proponit intentionem in communi, dicens duo. Alterum eſt, ꝙ ſpeculatio præſens eſt de parte animæ, qua ipſa anima cognoſcit, & ſapit. Alterum eſt, quod de hac parte duo tractanda ſunt. Prius eſt,

quomodo pars ista, & facultas intelligendi differat ab alijs cognoscendi facultatibus. Posterius est, quomodo fiat intellectio.

Obiectio. Et quia tu posses obijcere Arist. quòd oportebat aliud prius determinare, idest, an ista facultas & potẽtia sit distincta ab alijs secundùm subiectum & magnitudinem, vt voluit Plato, qui Intellectum in cerebro posuit: an non sit distincta secundum subiectũ, sed ratione & definitione solùm, sicut vegetatiuum, & sensitiuum.

Solutio. Huic respõdet, ꝙ parũ refert ad alia duo proposita determinanda id discutere: quicquid. n. dicat, adhuc illa duo tractanda sunt.

2. Addo tu etiam, quòd ex horum duorum discussione illud manifestũ fiet; Hæc est (vt puto) fidelissima & notanda huius loci expositio: quę tamen alij dicunt, referam, vt magis data expositio probetur.

Quadruplex controuersia Interpretum. Quadruplex est in huius loci expositione discordia inter Interpretes. *Prima, quid intelligat Arist per animæ partes.* Prima est quid per animæ partem intelligi debeat. Philop. enim animam rationalem intelligit. Putat enim partem sumi pro specie: est autẽ rationalis anima species animæ. *Secunda expositio Philoponi.* Sed ista expositio manifestè ex ipsis verbis reijcitur. Dicit enim de parte, qua anima sapit, & cognoscit, quod si pro specie sumerent nõ oportebat sic dici, sed de parte animæ, quæ sapit & cognoscit.

Reijcitur expositio prima. Eodem argumẽto refellitur expositio Auerro. qui per partem intelligit speciem, hancq́ue putat esse cogitationem, quæ est anima quædam sensitiua, qua homo ab alijs distinguitur.

Secunda expositio Auerr. Reijcitur secunda expositio. Sed hęc expositio est prorsus extra sensum verborum, imo ei contraria: quia per hanc nõ sapimus, nec intelligimus: & pręterea, quia de tali parte quærit quomodo à sensitiuis facultatibus distinguatur, quomodoq́ue fiat ipsius operatio, scilicet, intellectio: quæ tamen non possunt adaptari animę cogitatiuæ. Adde etiã, quòd hæc sensitiua est, & cum sensitiuis alijs tractata est, nec in toto hoc libro vllum fit verbũ de ipsa & hic aduerte quantum ab Arist. sit alienũ deliramentum Auerro.

Tertia expositio Simplicij & a, Thomæ & verior. Tertia expositio est Simpli. & Them. S. Tho. & aliorum, per partem animæ intelligendũ esse ipsam facultatem, & potentiã, quæ dicitur Intellectus possibilis: nã per hũc intelligit, & sapit anima, & hanc nos expositionem secuti sumus. Ex quo fit, quòd in isto textu proponitur prius tractandum de Intellectu possibili in potentia, & secundum se.

Secunda de numero quæstionum, quas proponit Aristot. tractandas. Secunda discordia est circa numerum quæstionum. Simplic. & Philop. tres quæst. dicunt hic proponi de ista animæ parte. *Prima sẽtẽtia Simplicij, & Philoponi.* Prima an sit separabilis secundum magnitudinem, an tantum ratione. Secunda quomodo distinguatur ab alijs facultatibus. Tertia quomodo fiat intellectio.

Themist. vero, quem sequitur Auer.

Secunda sententia D. Thomæ, & Themistij, &c. Auerro. D. Thomas & alij, solum duas vltimas proponi affirmant: & nos hoc secuti sumus. Illa enim prima non per se proponitur tractanda, sed solum non necessaria esse ostenditur ad alia duo inquirenda. Et hoc ipsa litera satis manifestat.

Tertia de sensu primæ quæstionis. Prima Philoponi sententia. Tertia discordia est de sensu primæ quæstionis. Philop. n. vult, quod sit iste, an rationalis anima sit immortalis, nec ne: & quanuis hæc expositio aliquo modo defendi possit, tamen literæ non videtur admodum quadrare. Oportebat enim sic dicere. An aīa sit separabilis à magnitudine re, an sola ratione: non aūt sic dicit, sed aliter, puta, An sit separabilis secūdum magnitudinem, an tantū ratione.

Secunda sententia verior Simplici. Them. & D. Tho. Aliter explicant Simpl. Them. S. Tho. & Auer. atq; alij puta, an talis facultas distincta ab alijs, sortiatur corporis partem, vt volebat Plato, differatq; subiecto: an nō, sed simul in eadem corporis parte sit cum alijs potentijs, rationeq; & definitione ab eis differat. & hæc est optima expositio, nosque eam secuti sumus.

Quarta de sensu secundæ quæstionis. Prima sētentia. Quarta discordia est de sensu secundæ illius quæst. Simpli. n. putat hunc esse sensum: quæ sint ipsius Intellectus differētiæ, quibus diuiditur. At Themi. Phil. Auer. S. Tho. & alij, putāt esse sensum, quæ sit differentia Intellectus à reliquis facultatibus: & nos ita recepimus tanquam literæ & Arist. conformius, cum id postea Arist. tractet: quanuis forsan melius exponemus, vt vtrūque significetur.

Quinta, quid intelligat Aristotel per verbum Cognoscit, & Sapit. Prima sētetia Simplicij. Secunda sententia Philoponi, & Themistij, &c. Tertia sētentia verior. D. Thomæ. Alia est circa verba discordia. Simpli. per, Cognoscit, intelligit in vniuersali omnem cognitionē; vt postea restringatur per, Sapit, quod significat cognitionem Intellectus.

Philop. & Them. per Cognoscit, speculationem: per Sapit, practicam intellectionem exponunt.

At S. Thom. per, Cognoscit, apprehēsionē Intellectus: per, Sapit, iudicium exponit, & profecto omnes expositiones bonę sunt. Mihi magis placet. S. Thom. expositio, quia omnes operationes Intellectus comprehendit: nam sub illis duobus cōcluditur tam practica, quàm speculatiua cognitio: erit enim iudicium practicū vel speculatiuū: & similiter apprehēsio.

Si igitur est ipsum intelligere Tex. 2.

PRopositis duobus de Intellectu possibili potentiam discutiendis, nunc priorem quæst. discutit, vt bene notat Philop. quanuis Simpli. velit posteriorem.

Natura Intellectus quæ sit. Primo est in pura potentia. Secundo, non est organica potentia. Quia verò prior quæstio circa ipsius naturā Intellectus versatur, talem naturā explicare conatur, duo tradēs. Alterū est, quòd Intellectus est potentia, nihil actu habens eorū, quæ intelligenda sunt, antequam intelligantur: sed sicut materia ex se est pura potentia in genere naturaliū, ita Intellectus in genere intelligibilium. Alterū est, quòd non est organica potentia, nec vtens corpore, vt in-

strumento, ad operandum.

Primo probatur primum. Hæc duo probat, & in probatione prioris vtitur similitudine sensus, facitq; hoc argumentum. Sentire est pati quoddam: at intelligere est velut sentire: ergo intelligere est quoddam pati.

Ne autem aliquis putaret intelligere esse pati prorsus eodē modo sicut sentire, addit, esse pati, aut quid simile: quanuis enim nō sint prorsus similia, vt dicetur: tamen in hoc conueniunt, quod intellectus, & sensus ab obiectis recipiant formas.

Altera expositio. Potest etiā esse alia expositio, quod ob id dicat intelligere esse simile, ac pati: quia id non est vera passio corruptiua.

Impassibile ergo oportet esse. TEXT. 2.

Progreditur in eadē ratione inferendo duo. Prosequitur argumentum factum, & ex conclusione infert duo. Alterum est. Si intelligere est pati, simile sicut sentire: ergo

1. Intellectus impassibilis est passione corruptiua, sicut & sensus: id est, dum Intellectus intelligit, non corrumpitur, sed potius perficitur.

2. Alterum est, quod si intelligere est quoddam pati Intellectus erit susceptiuus formarum, & specierū intelligibilium, ita vt non habeat illas ex se actu: tunc enim non pateretur recipiendo, sed solum haberet eas ex se potentia.

3. Denique sub hoc communi scito comprehendit, quod sicut sensus ad sensibilia, ita Intellectus ad intelligibilia se habet, sēsus enim quę sentit, non habet in se actu, vt visus non est coloratus, ita nec Intellectus habet ea, quæ intelligit.

Et nota verbum illud, (Et non hoc.) sensus est, quod ex se Intellectus est potentia omnia, quæ intelligenda sunt, & non est hoc, id est, non habet ex se actu aliquid intelligendorum. *Nota.*

Necess. est itaque quoniam. TEX. 4.

In quo Intellectus differat à sensu. Ex eo, quod Intellectus est potentia intelligibilia, ipsius natura infertur, in qua à sensu distinguitur. Est igitur tale argumētum, Intellectus est ex se potentia intelligibilia ea, quæ intelligit: sed intelligit omnia: ergo est in potentia omnia, & in hoc à sensu differt. Sēsus enim limitatè aliqua percipit accidentia, & sic non est vniuersaliter in potentia, visus enim colores percipit, ex se igitur actu colorem non habet, non tamē prohibet habere colorem, vel alias qualitates, at Intellectus cū omnia intelligat, vniuersaliter est in potentia. Hunc locum post explicabimus latè.

Laudatur Anaxagora, qd Intellectum fecerit immistū & separatū. Ex hoc laudatur Anaxago. qui Intellectum dixit esse incompositum, & immistum, separatūq; ab omnibus alijs, ex quibus omnia sunt cōposita. Et hoc habet Intellectus, vt dominetur omnibus.

Explicatio aliquorum verborum Arist. Explicat autem dominari omnibus, esse intelligere omnia: subdit rationē huius. Quia, si in se haberet actu aliquid, nō posset illud extra cognoscere, vt si visus haberet colorē aliquem, similem colorem

rem extra non perciperet, sicut in tactu apparet. Et hoc significant verba Aristot. quæ sic se habent. (Intus apparēs) idest, quod est intrinsecum, & in actu in ipsa potētia, prohibet cognosci ea similia, quæ extra sunt, & aliena.

Quare neque ipsius vlla est natura.
TEXT. 5.

Quod intellectus sit in pura potentia in genere intelligibiliũ.

INfert tandem illud vnum duorum, quæ suprà proposuimus: id est, Intellectum esse in pura potētia in genere intelligibilium, nihilque ex se habere aliud, quàm quòd potētia sit, recipereque possit. Vnde facultas hæc, qua anima intelligit, & existimat, idest, apprehendit, & iudicat, est potentia intelligibilia, antequàm ipsa intelligantur, nullusque actus intelligendi ei à natura inest.

Vnde, nec rationabile est ipsum mistum.
TEXT. 6.

Quod intellectus sit immistus .i. nō vti corpore vt instrumēto vel organo.

INfert modò illud secundum, quod dicebamus: id est, Intellectum non vti corpore, vt instrumento, vel organo: & hoc vocat non misceri cum corpore. Vt enim alibi dixim⁹, hoc differt sensatio ab intellectione, quòd sensatio elicitur à coniuncto, ob id sensus potentia in coniūcto est: at intellectio non à coniuncto immediatè, sed à sola anima elicitur: ob id potentia Intellectus in anima sola immediatè inest: & hoc vocat modò Aristo. Intellectum non esse mixtum.

1. Ratio. Hoc autem probat duplici ratione. Prior est. Si Intellectus esset mixtus, & organica potentia, tunc esset calidus, & frigidus, afficereturque alijs qualitatibus corporis: sed hoc esse nō potest, quia debet esse in pura potētia vti probatum est: ergo non est potentia organica. Maior nota est. ob id enim sensus participat corporis qualitates, quia immediatè in cōiuncto est, cùm sit organica potētia: quod si ita se habet Intellectus, similibus qualitatibus afficeretur.

Dices, Non ne Intellectus est etiam in corpore, cùm anima rationalis sit forma? ergo eodē modo dicetur calidus, vel frigidus, sicut sensus. *Dubium.*

Respondeo, esse magnū discrimen inter sensum & Intellectū: subiectum enim immediatū sensus afficitur per se qualitatibus illis, quia coniunctū est, & corpus, per quod proximè sentit qualitates, puta oculus, aures, & cætera organa. Vnde fit, vt per se sensus indigeat illis qualitatibus, quæ dispositiones sunt eius, quod primò sentit, & ipsi immediatè, insunt quia corpus est. *Solutio.*

At subiectum immediatum Intellectus non afficitur per se illis qualitatibus, est enim anima sola, quæ per accidens dicitur calida. Vnde Intellectus nō sic indiget qualitatib⁹ ex parte principij, & subiecti: sed ex parte obiecti, quatenus sumit à sensu organico, quę intelligēda sunt: & sic est intelligenda Arist. ratio prior.

2. Ratio. Posterior est. Si Intellect⁹ esset organica vis, aliqđ ei organū & instrumētū particulare respōderet, vt ī singulis sensib⁹ fit: at nullū in humano corpore tale apparet. Nec valet dicere occultū esse: qa cū illud foret omniū organorum primū, maximè est manifestum.

Nota. Et notandum, quòd non dixit, si Intellectus esset mixtus, haberet organum: si ita enim diceret, esset idem antecedens, & consequens: quia mixtum esse, significat habere organum: sed ita dixit, si mixtus esset, haberet organum aliquod distinctū, & determinatum. Et perpende valde hęc verba, qa in ipsis errāt nō pauci.

Et bene vtique qui dicunt.

MVltum est huius loci notanda expositio, quam nō multi assequuntur, nec cum præcedētibus continuant. Sensus hic est: cùm dixisset, Intellectum non mixtum esse, id est, non organicum, quod non erat aliud, quàm dicere, animam ipsam solam intelligere primo, non autem corpus: hoc idem confirmat ex Platone, qui dixit animam locum esse formarū: id est, species, quibus cognitio fit, in aīa ipsa primo recipi, nō in cōiūcto, nec in corpore. *Cōfirmatur idem ex Platone.*

Limitatur sentētia Platonis. Quanuis hoc dictum sit limitandum dupliciter. Primo, quia non de omni anima hoc intelligēdum est, sed de intellectiua, sensitiua, nam species non suscipit, nisi simul cum corpore. Secundo limitandum est, quod formæ nō insunt in anima actu, vt volebat Plato, qui simul animam esse dicebat cū specieb⁹ omnib⁹, & habitib⁹ à principio, & scire erat reminisci. Hoc nō ita est: sed ei insunt potētia, quia pōt de nouo capere.

Quod autē nō similis sit impassibilitas. Tex. 7

Quod aliter sensus patitur, aliter intellectus, atq; adeò sit potentia inorganica.

CVm textu secundo dixisset, non omnino similem esse passionem sensus, & Intellectus: id nūc ostendit ex dictis, quomodo accidat, & quare. Discrimen igitur experientia hac comperitur: Cùm vehemens sensibile percipiatur, manet sensus impeditus per tempus ad sentiendum alia, & aliquando destructus, vt notum est in vehemēti sono, vel lumine, vel alio quouis, at Intellectus, cū altissima speculatur, & difficillima, nō impeditus manet, imo aptior ad aliorum speculationem.

Discrimen igitur manifestū est: causa vero non est alia, quàm prædicta. est enim sensus cum corpore, id est organica potentia: corpore autē patiente à vehemēti sensibili, læditur potentia. At Intellectus nō est organica potētia nec ꝑ corp⁹ intelligit, ob id nō habet vnde lędatur ab obiecto; nā aīa, secūdū se, non patitur lęsiua passione. Nota, Intellectū esse separabilē, significare nō esse organicū; nec ī operatione sua à corpore pēdere, vt à cōiūcto, causa, vel principio. *Nota, quid sit, intellectū esse separabilem.*

Cùm autem sic singula factus est.. Tex. 8

De Intellectum habitu quid sit.

DE intellectu in potētia hucusque egit, nūc tractat de Intellectu

lectu in habitu. Dicit autē primò ꝙ Intellectus habitu etiā cū habitu est, est in potentia, sed aliter quàm erat sine habitu. Hoc autē in duobus consistit. Primò, vt possit operari, & intelligere, cùm velit. Secūdò, vt possit Intellectus habitu se ipsū intelligere: q̄ duo nō insunt Intellectui in potētia.

Explicat autem, qualiter se habeat Intellectus habitu, dicens: quòd Intellectus habitu est fact⁹ iā ipsæ res intelligibiles, id est, actu habet rerum species, sicut habet is, qui actu scit, & contemplatur, quanuis differat ab eo: quia nō actu operatur semper, sed cū vult is qui habet talē Intellectū. Et ista est huius loci declaratio. Debet enim sic coniungi, & cōnecti. Cū Intellectus est factus omnia, seu res intelligibilis, sicut est factus Intellectus actu, non quòd sit actu, sed habitu, vt possit operari: tunc talis Intellectus, id est, habitu, est etiam in potentia, quāuis aliter, vt diximus.

An Intellectus secūdùm se sit pura potētia. Quæst. IX.

Occasio quæstionis. ARdua valde est ista difficultas, cuius occasionem nobis dat Arist, qui text. 5. asserit, non aliam esse Intellectus huius naturā, quàm esse potentiā omni actu priuatā: quod eo argumento probauit, quia omnia intelligit: debet ergo secūdùm se denudari ab omni actu. Hoc autem intelligendū est de eo Intellectu, cuius est intelligere, qui dicitur Intellect⁹ possibilis. Quāuis autē ardua sit hæc quæstio, tamen est valde vtilis: quippe ex ipsi⁹ resolutiōe cōuincitur, Intellectū nō esse organicā potētiā, nec esse corp⁹: q̄ duo simul multū cōducūt ad īmortalitatē animæ rationalis probandā.

Vt igitur ab argumētis, quę difficultatem faciūt, incipiamus: est primum argumentum contra partem affirmatiuā quęstionis, quod videtur esse Arist. Si Intellectus est potentia intelligibile, cùm intelligibile sit ipsum ens, tam substantia quàm accidens, sequitur quòd Intellectus erit potentia & non actu substantia, vel accidēs: hoc autē esse nō pōt: ergo nō est potētia omne intelligibile. Minor pbatur: quia qđ non est actu substātia, vel accidēs, nihil est: at Intellectus aliquid esse videtur. *1. Arg. quod non sit pura potentia.*

Probatur secūdo. Intellectus se ipsum intelligit, vt dicitur tex. 8. ergo ipse est intelligibilis à se: ꝙ si Intellectus est in potētia omne intelligibile, erit in potētia ad se ipsum: quod est impossibile. *2. Arg.*

Probatur tertio. Quod recipit, solum debet esse denudatū ab eo, quod recipit: at Intellectus recipit non res ipsas, sed rerum species; ergo, secundū se debet tantū denudatus esse ab ipsis speciebus; poterit ergo esse actu aliqua res, imo poterit esse calidus, vel frigidus, quia nō recipit calorem, sed speciem caloris. Vnde quanuis actu sit calidus, manet in potētia ad speciem recipiendā caloris externis *3. Arg.*

terni: non ergo colligitur, quia intelligit omnia, quòd nullius debet esse naturæ.

4. Arg. Probatur quartò. Visus percipit colores omnes, & tamen colorem habet: non ergo oportet potentia denudari ab eo, quod percipit. Minor probatur; quia visus sensoriũ corpus est mixtũ: at omne mixtum coloris est particeps: similiter visus percipit quantitatem, & tamen quantus est ipse.

5. Arg. Probatur quintò contra differẽtiã inter sensum, & Intellectum in tex. 7. Nam læso organo corporeo etiã læditur Intellectus operatio, vt patet in freneticis, & alijs morbis laborãtib⁹: ergo Intellectus cũ corpore est, sicut sensus.

Prima opinio Alexandri. In hac re sunt tres opiniones: prima est Alex. 1. de anima cap. de vi rationali. cuius sententiã citat Philop. in præsenti: qui putat Intellectum possibile esse omnino puram potentiã in genere entis, tam materialis, quàm immaterialis. hic enim quanuis Intellectum possibilem dicat esse à natura, etiam in pueris existentem, tamen non putat esse aliquam animæ facultatem, aut vim positiuã, qua possit intelligere. Hæc enim vis post aduenit cum ipsa intellectione, & specie. non est autem aliud Intellectus possibilis, secundùm ipsum, quàm quod anima possit postea temporis successu, & exercitatione hanc vim intelligendi sortiri: quod magis explicabitur inferiùs: hoc modo Intellectus possibilis pura est potentia nihilque habet actus. hæc eadem sententia est etiam Aureoli, qui lib. 6. vt refert Capre. 1. Sent. d. 3. q. 3. putat Intellectũ esse puram potentiã in genere entis materialis, vel immaterialis, cũ vtrũque intelligat.

2. Quorũdã opinio. Altera sententia est aliorũ, qui Intellectum actum quendam esse dicunt: exponunt autem Aristotelis dictum hoc modo, quod Intellect⁹ est pura potẽtia, idest, nullã ex se habet speciem obiecti intelligibilis, vt volebat Plato.

Reijcitur hæc opinio. Hæc expositio reijcienda est: quia si Arist. vellet dicere Intellectum esse in potentia ad recipiendas species, tamen in se esse aliquam naturam actu eorũ, quæ intelligibilia sunt: tunc ex hoc non probatur, quod esset nõ mixtus, & non organicus. At Aristo. probat nõ esse organicũ; quia tũc actu esset calidus, vel frigidus, qđ esse non potest, cùm sit potentia: ergo intendit, quod actu nulla est natura eorũ, quæ intelligi debẽt.

Tertia opinio Philopo. & Simpl. Tertia sententia est Philopo. Simplic. & Themist. qui Intellectum aliquid actu esse docent: dicunt tamẽ ipsum in genere intelligibilis esse puram potentiam: quod idem affirmat S. Thom. q. 8. de veritate.

Dubium Dices tu; Quid significat istud, quod Intellectus in genere rei sit actus, tamen in genere intelligibilis sit pura potentia?

Respõsio Hoc opus, hic labor est. Insudarunt

rũt multi illustres Philosophi in huius rei discussione. Aliqui verò non intelligentes, negauerunt doctrinam Arist. & communem. Dicam ergo quæ mihi post longum studium, multamque huius rei meditationem cognoscere datum est.

1. Cõclu. intellectus est denudatus omni natura, cuius pri primum species recipit.

Septima conclusio. Intellectus est denudatus ab omni natura, cuius primo speciẽ recipit, & ab omni eo à quo primò mouetur.

1 Fundamentum, duplex esse obiectum intellectus motiuũ, & terminatiuum.

In huius declarationem aliqua sunt notãda. Primum est, duplex esse obiectum Intellectus. Vnũ motiuum tantum, alterum terminatiuum, & aliquo modo simul motiuum. Id dicitur motiuum, quod speciem imprimit ipsi Intellectui, quanuis non sit ipsum, quod cognoscitur ab Intellectu. Terminatum est & aliquomodo etiam motiuum, quod cognoscitur ab Intellectu, & ipsius etiam species in Intellectu est.

Intellectus motiuum obiectum est phantasma sensibile, id est, species recepta in imaginatione, nihil enim in isto statu potest Intellectum nostrum primò mouere ad intelligendum, nisi sensibile phantasma: non tamen phantasma est obiectum terminatiuum, quia non est ipsum, quod Intellectus intelligit. Terminatiuũ autem est natura, & res in phantasmate inclusa, & per speciem repræsentata, quæ est natura etiam sensibilis, aut ordinem habens ad sensibilia.

Quid sit propriũ obiectũ, & adæquatum motiuum in hoc statu.

Vnde si obiectum proprium, & adæquatum motiuũ Intellectus nostri pro statu, quo in corpore est, consideretur, non est, aliud quàm ens sensibile: nõ enim per alias species, quam sensibiliũ rerum, vel ad ipsas ordinem habentium intelligimus, cùm à sensibilibus phantasmatibus sint abstractæ.

2. Fundamentum, cum in aliquo subiecto est aliqua forma, non potest aliam similem recipere nec eius speciem.

Alterum est notandum: quòd cùm in aliquo subiecto est actu aliqua forma, non potest in eo recipi alia similis, nec ipsius species intentionalis. Verbi gratia, vbi calor est, nõ potest recipi alius calor similis, nec ipsius species. Quãtũ .n. ad hoc, æqua est cõditio rei, & speciei ipsius, vt benè dixit Iãdu. q. 4. Et hoc experientia constat. Oculus enim colorẽ habens realem, impeditur à recipienda specie illius coloris similis: & auditus habens realem sonum, impeditur à percipienda specie alterius soni: similiter in alijs sensib9. Et hoc multùm est notandũ pro intelligentia huius doctrinæ Aristotelis.

3. Fundamentum, potentia nõ debet esse denudata ab omni actu, sed ab eo tãtũ à quo patitur.

Nota tertio. quod potentia cognoscens non debet absolutè denudari ab actu, nisi ab eo solùm, à quo patitur, & cuius speciem in se recipit. Vnde oculus ab illis coloribus est denudandus, a quibus mouetur, & quorum species habet & recepit: nõ autem ab alijs accidentibus.

Ex dictis probatur cõclusio.

Ex his sequitur declaratio, quomodo Intellectus est pura potentia.

tia. Intellectus enim non patitur, nec speciē recipit, nisi à phantasmate, & naturis sensibilibus: solū enim hæ sunt, quæ in ipsum agūt. erit ergo Intellectus denudatus ab omni natura sensibili, nullaq; erit sensibilis natura. Hoc tamen non arguit non esse alicuius naturæ, imò conuincit esse alicuius naturæ spiritualis, & incorporeæ, cū debeat denudari à naturis corporeis, à quibus patitur.

Confirmatur ratio, & declaratur quomodo intellectus est pura potentia in genere suorū intelligibilium.

Per hæc manifesta est cōclusio. Manifesta etiam est sentētia tertia Græcorum, quòd Intellectus est pura potentia in genere suorum intelligibilium: nō enim est vlla natura corporea, quæ est primo intelligibilis à nobis, & cuius speciē Intellectus recipit. Et hæc est causa, vt dicemus, cur seipsum intelligere non posit: primò non enim est natura sensibilis, quæ sola Intellectum mouet. Vnde eleganter. S. Tho, 3. Contra gent. ca. 43. dicit Intellectum posibilem tantùm esse potentia ea omnia, quæ virtute Intellectus agentis cognoscuntur. Hæc autem non sunt nisi materialia.

Nota cur intellectus se ipsum non primò intelligat.

Primum dubium.

At, vt magis ista declarentur, propono aliquot dubia. Primū est: Si Intellectus non est eius naturæ, cuius speciem recipit, sequitur, quòd vna anima separata nō posset recipere speciē alteri⁹ animæ: nec vnus Angelus speciē alterius: quia sicut natura corporea non potest recipere speciem similis naturæ: ita nec vnus Angelus, vel natura incorporea speciē alterius: cuius tamē oppositū docet Theologia, quæ in animabus, & angelis species infusas ponit.

Solutio.

Hoc dubiū fateor, quòd difficile est soluere, imò ex hac parte argumentum Arist. videtur claudicare. Dico tamen pro ipsius defensione, ꝙ si species in anima separata essent, sicut species hæ inferiores, nō possent recipi in ipsa aliarum animarum species: at nō sunt: est enim duplex discrimen. Species enim illæ animarum & Angelorum non sunt adæquatè vnius, imò per vnam speciē multæ naturæ distinctæ comprehenduntur: ob id species non est adæquata, & propria vnius obiecti, nec eiusdem ordinis. Alterum discrimen est: quia illæ species sunt exemplaria, in quibus lucent, & repræsentantur res cognitę ab ipso Intellectu: non autem sic sunt species inferiores, sed sunt principia adæquata, quibus Intellectus percipit obiectum, à quo eam speciem recipit: & talem speciem nō posset vnus Intellectus habere alterius, vt bene cōcedit Capreol. 1. Sent. d. 3. quæst. 3.

Secūdum dubium.

Alterum dubium est: quia non videtur Intellectus esse pura potētia in ente sensibili, quia immutatur ab omnib⁹ sensibilibus phātasmatibus: nam sensus cōmunis recipit species omnium sensibiliū, non tamen est pura potentia, imò est in corpore sensibili.

Respōsio prima.

Respōdeo, esse disparē rationē. pri-

primò: quia non immutatur immediatè à sensibilib⁹, sed p alios quinque sensus: at Intellectus immutatur immediatè ab omnibus phantasmatibus.

Secundò. Secūdò, quod magis ad rem est. Sensus communis nō percipit integrè sensibilia illa omnia, sed secundùm gradum aliquem: non enim calorem percipit, nec alias tangibiles qualitates in quocunque gradu, sed in excessu, sicut & tactus percipit: at Intellectus de omni gradu iudicat: ob id ab omni etiā gradu debet denudari: & sic prorsus incorporeus erit. Hæc igitur sunt, quæ mihi in huius declaratione dicenda visa sunt.

2. Cōclu. Intellectus posßibilis non est virtus organica Secunda conclusio. Intellectus posßibilis nō est virtus organica, quę per corpus intelligat, sicut sensus. Hanc probauit Arist. tribus rationibus in textu. Prima

1. Ratio. est: Intellectus patitur à quacunque natura sensibili: ergo denudatus est ab omni natura sensibili: sed si esset virtus organica, nō denudatur etiā ab omni natura sensibili, sicut nec sensus, vt notum est: ergo Intellectus non est vis organica.

2. Ratio. Secunda est, si esset vis organica aliquod sortiretur organum determinatū, sicut patet in aliijs cognoscitiuis potētijs organicis: at nullum tale organum inuenitur.

3. Ratio. Tertia est. Omnis virtus organica læditur ex cognoscibili vehementi, vt notū est in omni sensu: at Intellectus non læditur, sed potius perficitur ex suo vehementi cognoscibili: ergo nō est vis organica. Hæc sunt rationis Arist. possumus etiam alias superaddere.

Sit quarta ratio. Omnis organica virtus debilitatur corpore debilitato: at Intellectus non debilitatur, imò augetur potiùs: ergo nō est organica virtus. Discursus est notus: Maior probatur: in senio. n. ex corporis debilitate oēs sensus, & potentiæ nutritiuæ minuuntur, & deficiunt. Minor patet: nā tunc viget Intellectus: in senibus enim prudentia est. *4. Ratio.*

Hoc etiam manifestum est in somno, ligatis enim sæpe corporeis virtutibus, aliquando mirabilia intelligimus, & distinctiùs q̄ vigilantes, quod argumento est, non esse Intellectum vim corpoream, nec organicam. *Confirmatur ratio.*

Quinta. Virtus organica intelligit, seu percipit obiectum cum loco, figura, quātitate, & accidente sensibili, vt patet per omnes sensus interiores, & exteriores: at Intellectus ab omnibus illis abstrahit, dū vniuersale cognoscit, dum rei quidditatem cōtemplatur; ergo non est organica virtus. *5. Ratio.*

Sexta. Virtus organica non sentit, quæ sunt in se, vt tactus nō percipit sui organi qualitates, at Intellectus percipit habitus, species actus; qui in se sunt, vt pòst dicemus; non est ergo vis organica. *6. Ratio.*

Septima. Si esset potentia organica, ergo corrupto organo corrumperetur, & ita sequeretur animam *7. Ratio.*

mam post mortem carere Intellectu, & ita nil intelligere omnino: quod & absurdum est, & erroneũ. Hæc argumenta sufficiãt pro præsenti conclusione.

3. Cõclu. Intellectus non est corpus. Tertia cõclusio. Intellectus nõ est corpus, seu anima intellectiua non est corpus. Hæc probatur omnibus rationibus, quibus probata est conclusio præcedens, idest, Intellectum non esse virtutem organicam. Probatur etiam illis rationibus, quibus probatum est superius, animam non esse corpus, quas omnes non opus est repetere. Superest igitur ad argumenta respondere.

Ad. 1. Nota duplex obiectum intellectus vniuersalitatis, & primitatis. Ad primũ aduerte, obiectum Intellectus esse duplex: Alterũ vniuersalitatis, alterũ primitatis seu modificationis. Vniuersalitatis, idest, quod continet quidquid ab Intellectu quocũq; modo cognosci potest: & hoc est totum ens cõplectens substãtias materiales, & immateriales, & omnia. Primitatis, id est, quod primo mouẽs seu motiuum potest imprimere speciem sui in ipsum Intellectum, & hoc non est totum ens, nisi sensibile: ab hoc enim mouetur p species receptas à phãtasmatibus: immaterialia. n. vt docet Theologi, nõ possunt imprimere speciẽ sui in anima nec separata, nec cõiuncta. Vnde Deus nõ videtur in cœlo per speciẽ creatã. Angeli vidẽtur quidẽ per species, sed nõ productas ab ipsis imprimentibus in alios Intellect⁹, sed à Deo infusas.

Soluitur argumentum. Dico igitur, quod Intellect⁹ est in potentia ad totum illud intelligibile, à quo patitur, & cuius speciem recipit: cùm autem hoc sit sensibile, solum Intellectus non erit vlla corpora vel sensibilis natura, erit tamen spiritualis, & incorporea.

Ad. 2. Ad secundũ dico, ꝙ Intellectus non intelligit se directè, vt ostendemus in quæst. sequenti: sed indirectè, & per speciẽ alterius. Vnde non oportet, vt denudetur à se ipso, sed ab illius natura, à qua speciem recipit propriam.

Ad. 3. Ad tertium solutio nota est, ex his, quæ notauimus circa primã cõclusionem: vbi diximus, quod quantum ad hoc eadem est ratio rei, & speciei ipsius. Oculus enim habens colorem, non solùm aliũ, aut similem non potest percipere; sed nec ipsius recipere speciẽ; & sic in alijs sensib⁹; erit ergo idẽ in Intellectu.

Ad. 4. 1. Ad quartum dico tria. Primum est, quod oculus non denudatur à quanto, nec à sensibili communi, quia non recipit ipsius speciẽ; sed proprij sensibilis.

2. Dico secundo, quod oculus non omnino colore priuatur; habet enim quendã imperfectũ, id est, diaphanũ. Si tamen diaphanitatẽ colorẽ vocare licet; ob id non percipit omnes colores in quocũque gradu; vnde non videmus diaphana, nisi ex oppositione coloris opaci. At intellectus, vt diximus, de omni gradu coloris, & quali-

qualitatis iudicat, ob id simpliciter est denudatus.

Dico tertiò, & melius, quòd nõ est necessarium, vt omnia mixta habeãt colorem, sed esse possunt diaphana, & perspicua, vt vitrũ, & christallum, & adamas: quia diaphanitas non est color, & talis est oculi pupilla, imo & omnino perspicua nihil vetat esse: atque ideo omnia diaphana mixta possunt omnium colorum species recipere, & plus, aut minus, quo magis, vel minus sint diaphana: Imo quamuis aliquem tenuem colorẽ habeãt modò sint diaphana, nõ impedit receptionẽ specierũ.

Ad. 5. Ad quintũ. Fateor Intellectum aliquando impediri organo læso: sed tale impedimentum est ab extrinseco, quia læditur id, in quo sũnt phantasmata, quę ipsum mouent: sensus autem læditur ab intrinseco læsione proprij subiecti.

Cõfirmatur solutio exemplo. Et est exemplum appositum satis. Oculus non bene iudicat aliquãdo, quia ipse est malè dispositus in se: aliquando cùm obiectũ non est bene dispositum, vel quia distat, vel quia medium non est rectum. Dico igirur, quòd læsio Intellectus læso corpore est similis secundo modo: nam motiua Intellectus erat in corpore, at sensus læsio ex læsione corporis est primo modo. Aristot. autem non in his læsionibus argumentũ fundat, tũc enim id discrimẽ sensus; & Intellectus probandum erat; Sed in hoc, scilicet, quòd vnius obiectum lædit, alterius perficit potentiam suam, cùm vehemens est, qđ indicat sensum esse vim organicam, nõ autem Intellectũ. & ista sufficiãt de hac quæstione.

An Intellectus possibilis sit potẽtia animæ. Vel (quod in idem recidit) an Intellectus possibilis sit informans, an substantia separata.

QVAEST. X.

Difficultas hæc alia coincidit, puta, an Intellectus possibilis sit substantia separata, & non informans corpus, seu virtus talis substantiæ separatæ, an non sic, sed sit forma informans, seu virtus formæ informantis materiã. Idem enim est ferè petere, an sit forma, seu ipsius virtus, non enim virtus operatur sine eo, cuius est virtus, ob id per Intellectum cõmuniter subiectũ cum ipsa vi intelligendi sumunt; subiectum, inquam, proximum, & immediatũ, sicut visus potentia cum organo aliquando dicitur, similiter quilibet alius sensus. *Quod vtraque q̃stio in idẽ coincidat.*

1. Arg. quod Intellectus possibilis sit separatus & non informans. Sunt igitur argumenta, quibus probari videtur Intellectũ possibile esse separatum: & nõ informantem. Primum est ab autoritate. Arist. enim tria attributa concessit Intellectui possibili, id est, quod sit impassibilis, quòd sit immixtus, quod sit separatus. Sed hæc nõ possunt cõpetere intellectui, si sit forma in materia, ergo est separatus, & assistens tantùm. Discursus est notus cum maiori. Probatur minor. Si .n. est forma in corpore, patietur simul cũ cor-

pore

pore coniuncto, sicut & aliæ formæ: erit etiam mixtus cum qualitatibus sensibilibus, sicut & aliæ formæ: non erit nisi tantum ratione separatus à materia: ergo si in materia est Intellectus oppsita attributa sortitur.

2. *Arg.* Secundũ argumentũ est. Obiectum habet proportionem cũ potentia: sed Intellectus obiectũ est vniuersale abstractum: ergo & ipse Intellectus erit abstractus, & nõ singularizatus per aliquã sensibilem materiam. Cõsequentia probatur à simili. vt enim sensus obiectum singulare est, sensusq; singularis, ita intellectus erit abstractus cum suo obiecto.

3. *Arg.* Tertium est Auerro. Si Intellectus posibilis nõ est abstractus aut est virtus organica, aut virtus limitata & contracta corpore: sed vtrumque repugnat Intellectui posibili: ergo est abstractus. Maior est nota. Minor patet: quia si est singularis per materiã, nõ recipit speciem, nisi singularem, & sic non vniuersale cognoscet.

4. *Arg.* Quartum est Auice. Vniuersale cognitum ab Intellectu vel ex se habet vniuersalitatem: & hoc nõ quia tunc essent vniuersalia in rebus actu, ante opus Intellectus: Vel habet ab Intellectu: qđ si id est ita, ergo intellectus ex se vniuersalis est: aliter non daret alteri vniuersalitatem.

5. *Arg.* Quintum argumentũ est Themist. ca. 32. Principia cognitionis per se nota eadem sunt pro omnibus, similiter idẽ ab omnibus cognoscitur: ergo Intellectus omnium vnus & idem est: ergo non est in materia: aliter enim multiplicaretur pro indiuiduorũ multiplicitate. Hæc sunt argumenta in hac re.

Quid autem dicant Philosophi non est facilè recensere: Omnes enim adeò obscurè loquuntur, vt vix vnius sentẽtia ab altero fideliter recitetur: & hoc mihi argumento est, illas sentẽtias esse mõstruosas, & fictitias, quas nec ipsi intellexerunt, nec à posteris percipi possunt, qua tamen diligentia potero fideliter elucidabo. *Varietas & confusio Philosophorum in hac q̃stione.*

Philosophi circa Intellectum posibilem in duas sectas diuisi sunt. Quidam enim eum multiplicarunt pro indiuiduorũ humanæ naturæ multipliciter. Quidã ipsum nõ multiplicarũt: sed vnũ esse numero dixerũt in omnibus hominibus asistentem. *Diuisio Philosophorũ in duas sectas.*

Illorum autem, qui ipsum multiplicarunt, quadruplex est opinio. Prima est Alexã. Hic enim triplicẽ distinguit Intellectũ. Primus est in potentia qui posibilis dicitur, & hunc putat, esse præparationẽ quandã animę ad recipiẽdum influxũ Intellectus agentis quem vocat Deum: & quòd hoc influxu accedẽte recipit speciẽ, & fit Intellectus habitu: atque hi sunt tres Intellect⁹. Illã verò præparationem & aptitudinẽ, quę Intellectus potentia dicitur, putat esse virtutẽ corpoream, & organicam, *Prima secta q̃ intellectum multiplicàt in singulis indiuiduis quadruplex opinio.* *1. Opinio Alexã. & erronea.*

cam,

cam, ex mixtione elementorum resultantẽ cũ ipsa anima: & hinc affirmauit illam temerariã & impiam opinionem, seu potius errorem, animas rationales esse formas corruptibiles, eductasque de potentia materiæ, sicut reliquas omnes formas corporum.

2. Opinio Auep. & Albunazar impia etiã et erronea. Secunda sententia fuit Auempi. & Albunizar. Arabum, quos refert Auerr. com. 5. Isti putauerũt intellectum possibilem esse imaginatiuã vim, in qua recepta sunt phantasmata sensibilia. Putauerunt isti Intellectus agentem esse vnum in omnibus hominibus, separatum, & per se existentẽ, hũc autem illustrare phãtasmata, quę sunt in imaginatiuis diuersorum hominũ, ita vt per talem illustrationem in phãsmate appareat natura vniuersalis, quæ autem non apparebat nisi singulis: sicut lumen manifestat ea, quæ occulta priùs erant: & per talem illustrationẽ nobis copulat, & in singulis intelligit: imaginatio autẽ, quatenus cõtinet phantasmata illustrata, dicitur Intellectus possibilis.

Nota. Debes enim aduertere, quòd isti nõ ponunt species intelligibiles ꝓductas Intellectu, nisi ipsa phãtasmata illustrata in quibus apparent naturæ vniuersales.

Cùm autẽ vis imaginatiua multiplex sit & organica: inde multiplicãt Intellectũ possibilẽ, dicũtque esse multos, prò indiuiduorum multiplicitate.

3. Opinio. Tertia sententia est Plutarchi vt refert Philop. qui sequitur Platonem circa Intellectum possibilem. Ponit enim esse multos Intellectus pro multitudine indiuiduorum hominum, & esse virtutẽ non organicã: tamen asserit animam rationalem non informare corpus; sed esse vt nautam in naui: asserit etiam animam & Intellectum introduci cum speciebus rerum omnium. *Plutarchi, & Platonis etiam erronea.*

Et putat hoc esse de mẽte Arist. in quo iure reprehẽditur ab Ammon. & Philop. cum clarè cõstet secundum Arist. Intellectũ possibilem esse in potentia, & recipere de nouo species.

4. Opini[illegible] vera. Quarta sententia est ipsius Philop. & Ammon. qui Intellectus possibiles multiplicant, virtutesque & facultates animæ ponunt, esseque in potẽtia ad species recipiendas à phantasmate: & secundũ Arist. putant animã ipsam formam esse informantem, vt in 2. lib. retulimus: idem docet Auicẽ. qui quantum ad intellectum possibilẽ, & animã bene dixit ipsam esse formam informantem, incipientem cum composito, & manẽtem post, Intellectum possibilem ipsiꝰ esse virtutẽ, nõ organicã. Idẽ docet Alber. tract. 2. c. 12. & S. Th. & alij: hæ sunt sentẽtię illorũ, qui multiplicãt intellectꝰ possibiles.

Secundæ sectæ Philosophorum [illegible] Illi autem qui vnum ponunt in omnibꝰ sunt diuisi in duas partes. Altera pars est Themist. & Theophrasti, quos citat Auerro. Themist. enim lib. 3. à c. 13. vsq; ad

tiplicanti intellectus opiniones duæ. ad.36. de Intellectu tractat, estq; in ista sententia. Putat enim rationalem, & intellectiuam animã vnam esse in omnibus hominib⁹ *1. Opinio Themistij & erronea & impia.* immortalem, & æternã: hancque duplici parte substantialiter componi: altera quæ est vt materia, & dicitur Intellectus possibilis: altera quæ est velut forma, diciturq; Intellectus agens: id autem quod ex vtraque constitutum est, dicitur Intellectus speculatiuus.

Vlterius putat Themist. quod intelligere non fit ex eo, quod intellect⁹ possibilis recipiat species aliquas in se: sed ex eo quòd participat lumen ipsius Intellectus agentis: cũq; semper participet, inde dicit speculatiuũ Intellectũ esse, & intelligere ab æterno: nos autem intelligimus prout magis vel minus cõmunicatur nobis lumen istud Intellectus agẽtis. Vnde primò participamus Intellectum possibilẽ absque lumine, postea lumen ipsius agentis temporis successu participamus, & nobis communicat. Hæc sunt, quæ ex hac sententia haberi possũnt.

2. Opinio Auerrois erronea, & impia. Altera sentẽtia est Auerro. qui ferè idẽ cũ Themist. dicit, sed in hoc differt; quòd putat Intellectũ hunc recipere de nouo species intelligibiles à phantasmatis hominum diuersorum, per quas intelligit in diuersis hominib⁹, quib⁹ tali modo copulatur, & ratione receptionis harum specierũ, dicitur possibilis. Differt & secundò, ꝙ, non constituit essentiam animæ rationalis ex duobus illis intellectibus possibili vt materia, & agẽti vt forma.

Hæc sunt sentẽtiæ Philosophorum circa Intellectum possibilẽ. & quia nos superiùs in quæst. de animæ rationalis informatione, multa diximus contra hãc Intellectus vnitatẽ, non erimus modo prolixi: sed aliqua, quæ negotio præsenti cõpetunt, discutiemus.

Sit igitur prima cõclusio. Intellectiua anima non cõponitur substantialiter ex duplici parte realiter distincta, id est, Intellectu possibili, & agente, ita vt hi Intellectus sint partes duæ substantiales animæ. Ista conclusio non est contra Auerro. hic enim clarè docet Intellectũ possibilẽ esse eandem substantiã cũ agente, tamen est cõtra Themist. qui videtur distinctionem realem inter has substantias ponere: dicit enim, Intellectum speculatiuum esse compositum ex possibili, & agente, sicut ex materia & forma; &. c. 36. dicit, quòd sicut flos præcedit fructus, ita possibilis prius tempore est in nobis, quàm ipse agẽs; quod videtur indicare distinctionẽ realem in his substantijs. & aliqui id sustinent, contra hos ponitur conclusio nostra. *1. Cõclu. Intellectiua anima non componitur substãtialiter ex duplici parte realiter distincta intellectu scilicet agenti, & possibili. Nota.*

Et probatur primò contra eos, qui ponunt plures animas Intellectiuas. Anima componitur ex duplici substantia, vel ergo est cõpositio per se, vel per accidens. Non per accidẽs; quia tũc anima *1. Ratio. si plures animas intellectiuas concederent.*

erit

erit ens per accidens, quod est falsum. Si igitur est compositio per se, necessario oportet fateri, quod vna pars sit actus, & altera potentia, & tunc erit compositio ex materia, & forma, cùm sint partes distinctæ Hæc omnia, qui illam in eo sensu defendunt, concedunt. Sed probo id esse impossibile. Sumo illam partem, quæ est materia, & peto, Vel est eiusdem speciei cū alijs, quæ sunt in alijs animabus, vel diuersæ. Si diuersæ, ergo animæ Intellectiuæ differunt specie, quæ enim sunt eiusdē speciei, non habent materiam primā nisi eiusdem speciei; at animas intellectiuas specie differre impossibile est. nam ita neque homines essent eiusdem speciei. Si igitur illa materia est eiusdem speciei, ergo habet potentiam ad omnes Intellectus agētes alios, qui sunt eiusdem speciei, erit ergo anima transmutabilis, quod falsum est, non ergo anima materiam habet.

2. *Ratio si vnicā tantū animam ponerent in hominibus substantiam separata.* Secundum argumentū est cōtra eos, qui vnicam in omnibus intellectiuā animam ponunt, quæ sit intelligentia aliqua separata, & spiritualis. Si talis Intelligentia aliquid habet, vt materiam; ergo non est in ea idē quid est, & quod quid est, hoc autem est manifeste contra Aristot. 8. Metaph. tex. 16. qui in Intelligentijs, & separatis idem dicit esse quid, & qđ quid. Sequela patet, & pro probatione nota, quid, appellari ipsam naturā rei, quod quid, ipsum suppositum, & habens naturam. Aristoteles putauit in cōpositis substantijs non esse idem quid, & quod quid, nam quod quid includit materiam: in his tamen, quæ materiam non habent, quia nulla est alia substantia, nisi forma p se, ob id dixit esse in separatis idē quid, & quod quid. Hæc est sententia Aristot. vt quilibet in eo versatus facilè recipiet.

Ex hac manifestè probatur intentum. Si talis Intelligentia aliquid vt materiam habet, aliquid vt formam re distincta: ergo non est in ea idem quid, & quod quid: nō ergo est substantia spiritualis nec ęterna: quales ponit Arist. Intelligētias. Hoc argumentum puto esse demonstrationem in doctrina Arist. *Primo.*

Secūdo itē, si vnica esset tātum, omnia quæ contra Auerrois vnitatem Intellectus allata superiùs fuerunt, contra hanc adduci possent, vnde eius impietas & error opinionis perspicuè constat. *Secundo. 3 Ratio. siue ponatur vna, siue plures animæ.*

Tertium argumentum est generale siue sit vna, siue plures. Animę anima intellectiua habet materiam, ergo est indiuiduata per materiā, ergo aliquod indiuiduū intrinsecam habens materiam intelligit, idest, ipsa anima cōposita, ergo nō intelliget ipsa vniuersalia. Consequentia probatur, & ad hominem: quia ob id ipsi animam à materia abstrahūt, vt vniuersalia intelligat.

Probatur. Sensus ob id vniuer- *Cōfirmatur ratio.*

 salia

salia non cognoscunt, quia quod sentit, materiã habet: hoc eodẽ argumẽto ad probãdũ animã nõ esse cõpositam ex aliqua materia, & forma, vtitur S. Thom. 1. part. quæst. 75. art. 5.

4. Ratio. Quartum argumentum est: Si anima habet materiam: ergo est corpus: hoc autem esse falsum, alibi probatum est.

Reijcitur solutio. Dicent isti, quòd non est corpus quia materia hæc non est capax quantitatis. Sed istam responsionem nullam esse ostendo: quia esse corpus dicit meram substantiã & in prædicamẽto substãtiæ est: non ergo quãtitas quicquam facit ad corporis rationẽ, si materia vnde substantia eo ipso corporea est, quo materiã habet: quòd autẽ hæc sit capax quantitatis, illa nõ, nõ facit esse corpus, vel nõ corpus: sed esse aliud, & aliud corpus.

5. Ratio. Quintum argumentũ est. Aut informantem eam faceret, aut assistentem. Si informantẽ, iã cõpositũ ex materia forma & forma informaret, & esset forma corporis: quod est ridiculum; & quodammodo implicat, vt materia informẽt, vel totum cõpositum simul cum sua materia informet. Si verò assistentem tantùm eam animam rationalem faciunt, iam homo non esset essentialiter rationalis: & omnia argumenta, quæ contra assistentem animam fiũt, contra hãc quoque militarent. Alijs possẽt argumentis hęc conclusio probari, sed ista sufficiant.

2. Cõclu. Intellectus possibilis non est vis imaginatiua, nec aliqua facultas in corpore inhærens. Secunda conclusio. Intellectus posibilis non est vis imaginatiua, nec aliqua facultas in corpore immediatè inhærens.

Hæc est contra Alex. & Auempacem, & manifesta est ex argumentis factis in quæstione antecedenti probantibus Intellectum non esse virtutem organicam.

1. Ratio. 2. Ratio. Adhuc tamen hoc argumento probatur: quia Intellectus possibilis debet recipere species intelligibiles, cùm ipsius sit intelligere: at species intelligibiles cũ vniuersaliũ sint, nõ possunt in corpore diuisibili recipi: non ergo imaginatio, vel alia vis similis est Intellectus possibilis.

3. Ratio. Adde etiam, quòd tunc esset calidus, vel frigidus, sicut sensus, cuius oppositum dicit Arist.

3. Cõclu. Intellectus est vis non organica animæ informatis corpus. Tertia conclusio. Intellectus est vis non organica animæ informantis corpus.

1. Fundamentum, quòd aĩa rationalis, quia sit omniũ naturaliũ formarũ pfectior, possit eorũ ipsarũ exercere operationes. In cuius declarationem aduerte cum Alber. tract. 2. cap. 52. vbi elegãter hoc tractat, ꝙ in natura hoc inuenimus, scilicet perfectiones rerũ pluriũ congregari in vnica substantia hancq; operari ea, quę multę per se operãtur: in mixtis enim elementorũ operationes inueniĩ, in plãtis, quę in elemẽtis & mixtis sunt, in animalib⁹ vltra etiã alia plura. Cùm autẽ aĩa rõnalis sit forma naturaliũ perfectissima, ipsa cõtinet aliarũ perfectiones, vt posit ipsa sola exercere, quæ aliæ per se posũt; ipsa .n. cũ materia corpus facit, ipsa est

Nota animam ha-

motus,

bere operationes cõmunes cum superioribus Intelligẽtijs. motus, & nutritionis principiũ, ipsa etiam sentiendi causa.

Nota gradus animæ rationalis, & quo modo informet, & quomodo sit separata. Non solùm autem inferiorũ perfectiones continet, sed aliquid superioris perfectionis participat, & simul etiam principium est intelligendi. Vnde, quanuis anima vna sit in substantia, tamen virtute & potestate plures est, quia plurium perfectionẽ participat. Hinc sequitur vnum notãdum, ꝙ iste gradus intellectualis naturæ, vt talis considerationis, si per se esset, vtiq; separatus esset à corpore: at quia non est purus, sed simul cum gradu sensibilis & animalis naturæ, trahitur ad corpus, non ratione sui per se, sed ratione aliorum graduum, qui cum ipso idemptificati sunt: tamen ipse ex se manet abstractus. Non est autem arbitrandum, esse illos gradus realiter diuersos, imò nec formaliter à parte rei in animę essentia, sed solùm ratione: in se autem à parte rei est simplex & vna essẽtia talis formæ & animę medię inter corporeas & purè spirituales.

Obiectio Obijcies fortasse. Si secundùm gradum intellectiluũ illum non informat, sed est separata, ergo non daret esse rationale homini, sed solùm esse animal sensitiuum vel vegetatiuum: & ita homo nõ esset animal rationale.

Respõsio Rspondeo, quòd aliud est esse rationale, & aliud purum, & simplex intellectiuũ, vt sunt Angeli, Nam esse rationale propriè dicit discurrere ab vno ad aliud, & vnũ post aliud, & à sensu etiã phãtasmata mendicando. Esse autem intellectiuum propriè, & simpliciter, dicit simul omnia intelligere, & nõ vnum post aliud, vt Angeli: & anima etiã in vltimo eius actu contemplationis & sapiẽtię, in quo attingit infimum Angeli. Dicimus ergo animam nõ solùm quatenus continet gradus vegetatiuos & sensitiuos informare, sed etiam secundùm gradum rationalem, atque adeo dare toti homini esse animal rationale: sed secundum illum vltimum intellectiuum, in quo conuenit cum Angelis, sic considerata non informat: vnde non facit propriè hominem esse animal intellectiuũ, vt Angeli sunt, sed esse animal rationale, hæc ergo satis probabiliter dicuntur.

Sed, vt antea diximus in quæstione alia secũdi libri, melius dicimus esse vnum solum simplicissimum gradum mediũ inter Angelos & formas sensitiuas, qui eminenter continet inferiores, & subeminenter attingit infimum superioris, scilicet Angelorũ, non per diuersos gradus, sed per vnũ & eundem medium inter vtrunque, & ita secundùm totum illũ informare, & secundum illũ posse separari à corpore, quia eminẽter continet vtrunque.

Ex hoc etiam aliud sequitur, ꝙ cum ex substãntia fluant virtutes, & potentiæ operatiuæ ab anima, multæ fluũt, tamẽ intellectus *Nota ex anima cũ sit forma media g-*

dire potẽ tias ſeparatas, & non ſeparatas. inter alias: quia ab anima fluit ſecundùm illum gradum qui ex ſe ſeparatus eſt, vel ab illo medio in ſe continente infimum Angeli, vt talis eſt: ob id eſt potentia nõ organica quales ſunt aliæ omnes ſenſitiuæ.

Nota cauſam erroris Philoſophorũ quorũdã. Et iſte fuit error Philoſophorũ ponentium Intellectum abſtractum: non enim conſiderarũt Intellectum noſtrũ ſimpliciter non eſſe purum, ſed rationale cum diſcurſu, & coniunctum cum ſenſu, & vegetatiuo. Fuit etiam error aliorum ponentium Intellectum organicum, non enim conſiderarunt, Intellectum conſequi animam ratione gradus naturæ, qui ſecundum ſe abſtractus eſt, aut illius medij, quod in idem recidit, vt diximus: & hæc philoſophia eſt multum notanda

Probatur tertia cõcluſio. Ex qua patet cõcluſio poſita. Intellectus enim eſt vis non organica animæ, quæ quidem forma eſt corporis, quanuis non ſecundum illum vltimum intellectiuũ gradum, à quo Intellectus fluit. Vel certe, ſi nolis multos gradus ponere, ſed vnum mediũ; ille vnus medius, quia medius eſt, poteſt partim ſeparatas potentias producere, Intellectum & voluntatem: partim non ſeparatas, vt ſenſus & alia: quia omnia in ſe virtute eminenter continet.

Primò ab autoritate. Hæc concluſio multis teſtimonijs Ariſt. probata fuit in quæſt. de animæ informatione, quibus modo ſuperſedeo, qa voléti ea ſcire facilè, erit quæſtionẽ relegere.

Secundò. Vnico tamen nũc vtar teſtimonio huius lib. tex. 11. vbi ponens, quomodo ſenſitiuum, & intellectiuum principium ſeparẽtur, dicit, non aliter ſeparari, quàm re, quæ ſentitur, & re, quæ intelligitur, puta, ſingulare & vniuerſale. Conſtat autem iſta non re, ſed ratione ſeparari, & hoc eſt teſtimonium conuincens.

3. Ratio. Ratio etiam eſt manifeſta: quia nihil dat alicui actum ſecundum quin det primum: ſed Intellectus dat homini intelligere: ergo dat prius eſſe: eſt igitur forma, vel virtus formæ. Alias rões quære ibi.

4. Cõclu. Intellectus poſſibilis multiplicatur ſecundum multiplicationem indiuiduorum. Ex his ſequitur quarta concluſio. Intellectus poſſibilis multiplicatur ſecundum indiuiduorũ multiplicitatem.

Et hoc patet: quia ſi eſt virtus informãtis formæ, hæc autẽ ſi informat; neceſſariò multiplicat, vt oſtẽdimus antea: ergo & virtus, & potẽtia ipſa. Lege ſect. 30. probl. q. 4. vbi hæc omnia docet Ariſt. Supereſt ad argumẽta reſpõdere.

I. Ratio. Ad 1. Nota perverſam Alexandri interpretationem. Ad primum nota, Alex. peruerſe interpretari illa tria attributa Intellectiui. Dicit enim, Intellectum dici impaſsibilem, quia nõ ſecundùm ſe, ſed ratione corporis patitur: dici immixtum, quia non præceſsit corpus: quod autẽ alteri miſcetur, eſt ante mixtionem: dici ſeparatum, quia eſt diſtinctũ à corpore. Sed hæc apertè ſunt contra Ariſt. ſaltem duo vltima. Si.n. ſic intelligenda eſſent

non

non differrent sensus, & Intellectus in his: at Arist. vult in eis Intellectum differre à sensu: aliter ergo intelligenda sunt.

Cur ab Aristotele intellectus dicitur inpassibilis, immixtus, separatus. Vera expositio & argumenti solutio. Dico ergo, quod Intellectus dicitur impassibilis: quia dum intelligit non patitur vera passione, scilicet corruptiua: & in hoc non omnino differt à sensu, imo ex parte conuenit. & Arist. tex. 3. & similitudine posita inter sensum & Intellectũ, intulit esse impassibilem, sicut sensum. Sed idemmet Aristoteles tex. 2. & 7. dissimilitudinem inter vtrunque posuit, & inter vtriusque passionẽ & impassibilitatem, quod sensus ab excellenti sensibili corrumpatur & impediatur: at Intellectus ab excellenti intelligibile non corrũpitur nec impeditur, sed perficitur. Quare Intellectus impassibilitas colligitur simpliciter, sensus vero secundum quid. Per immixtũ, & separatũ idẽ intelligit, scilicet nõ esse organicum, vt in tex. satis ostensum est. Vnde nec per separatum intelligas abstractũ, & per se existens cum Themist. nec distinctum tãtùm cum ipso Alexã. sed non organicum, nec vtentem corporis instrumento cùm in corpore sit. Et sic patet solutio argumenti, cui multum fidunt isti ponentes vnum Intellectum.

Ad 2. Ad secundum fateor obiectum habere proportionem cum potentia: ob id, cùm vniuersale cognitum non sit realiter abstractum à materialibus cõditionibus, & singularibus nisi solum ratione, nec Intellectꝰ erit realiter abstractus, & seiunctus à materia; sed solum ratione. Vnde pro nobis argumẽtum facit.

Adde etiam, quod istud vniuersale solum est quid abstractũ cõsideratione à qualitatibus sensibilibus particularibus: ad hanc vniuersalitatẽ sufficit Intellectus nõ organicus: nec qualitatibus mixtus, vt dictum est.

Ad tertiũ solutio etiam patet: quanuis enim Intellectus sit potentia formæ, quæ informat corpus, non tamẽ recipit ipsas species cum corpore, aut corporeas, sicut sensus, sed in se ipsa: ob id immateriales sunt, & indiuisibiles, sicut & ipsa. Nec putes singularitatem obstare ad intelligenda vniuersalia: hoc enim est falsum. Nõ enim cognoscerent vnquàm, cum nihil sit existens per se vniuersale. Sed obstat singularitas, in qua materia est intrinsece, sicut in sensu: at nõ ita est in Intellectu, qui indiuiduatur per materiã, sed non cum materia: non enim coniũctũ immediate intelligit, sed anima, & eius Intellectus, totum autem per animam. *Ad 3.*

Ad quartum dico, quod Intellectus est, qui vniuersalitatem facit. Nec oportet, quod ipse sit vniuersalis, sed q sit non organicus, nec sensibili organo vtens: hoc enim sufficit, vt faciat vniuersalitatem, quæ non est vera, & realis vniuersalitas. *Ad 4.*

Nota. Est autem notãdum, quòd esse vniuersale dicit duo, & naturam, & modum: sicut esse particulare. Natura est res ipsa, quæ vniuersalis dicitur, vel particularis. Modus est vniuersalitas, vel particularitas id est, indifferẽtia ad multa. Sed limitatio Intellectus non facit naturam, sed modum: dum enim naturam secundum se considerat, in tali consideratione cõmunitatem quandam acquirit: sicut cùm est in se, particularitatẽ: ob id modus prior, scilicet vniuersalitas ens rationis est, posterior verò ens reale, quia in est rei secũdum se.

Ad. 5. Ad quintum solutio est manifesta: est enim vanum argumẽtum & indignum Themist. non enim quia obiectum cognitionis idem est, ob id cognitiones & cognoscentia idem sunt numero: aliter enim vnus esset visus omniũ aspicientium eũdem colorem: de his tamen plura diximus in quæst. illa allegata.

An Intellectus seipsum intelligat. Quæst. XI.

Occasio q̃stionis. Difficultas ista est circa textũ octauum, vbi Arist. docet Intellectũ in habitu se posse intelligere. Vnde colligitur, cum habitu non est, nec alia intellexit, ꝙ se ipsum non poterit intelligere. Sed an hoc ita sit, videtur dubiũ: nam videtur, quòd se ipsum etiam in potentia ex eisdem possit intelligere.

1. Arg. Primò. Scientia non fit sine intellectione, sed est scientia de Intellectu ipso potentia: ergo ipsius est Intellectio. Vlterius ipsius est intellectio tanquã intelligibilis, & ipse est, qui intelligit: ergo se ipsum intelliget.

2. Arg. Probatur secundò. Intellectus possibilis est sub obiecto Intellectus, cum sint ens: ergo intelligetur ab ipso Intellectu: intelliget igitur se ipsum.

3. Arg. Probatur tertiò. Intellectus intelligit alia per ipsorum species, quatenus per species res Intellectui fieri possunt præsentes: at Intellectus multo magis est sibimet præsens: ergo multò melius se ipsum intelliget.

4. Arg. Probatur quarto. Anima separata à corpore se ipsam intelliget: ergo & in corpore, quia non mutatur natura Intellectus ex separatione. Antecedens probatur: quia anima separata est, vt Angelus quidam: at Angelus se ipsum cognoscit, & intelligit: ergo & anima ipsa.

In hac difficultate prima opinio Alexandri. Aduerte in difficultate ista quatuor esse sententias præter eã, in qua veritas cõsistit. Prima est Alex. quẽ citat. Auerr. com. 8. & locus, vbi Alex. id dicit, est. 12. Metaph. supra text. 39. & idem dicit Themist. c. 18. quòd Intellectus se intelligit modò accidentali.

Explicatur hæc pinio. Notandum pro declaratione, quòd Intellectus, dum rem intelligit actu, dicitur esse idem cũ re nõ essentialiter, sed accidẽtaliter quatenus eadem est operatio, qua obie-

obiectum agit in Intellectus, & qua Intellectus intelligit, & apprehēdit, ſicut dictū eſt ſuperius de ſenſu, & ſenſibili. Dicunt ergo iſti, quod dum Intellectus intelligit rem aliam, ex ſe ipſum intelligit, quia ipſa res eſt facta vnum & idem cum Intellectu, ſed modò accidentali, cum non ſint facta vnū in eſſentia, ſed in operatione.

Reijcitur primus opinio. Sed iſta ſententia meritò reijcitur à Simpli. & Philop. Hic enim modus non erit experientiæ. Experimur enim nos intelligere noſtras intellectiones & noſtrū Intellectum per ſe, & nondum alia tantum intelligimus.

2. Adde etiam quòd illo modo ſe ſenſus ſentiret, nullaq; eſſet differentia ipſius ab Intellectu.

Secunda opinio Philoponi & Plotini. Altera ſententia eſt Philop. & Plotini, quem ipſe citat: quod Intellectus ſe ipſum per ſe & per eſſentiam ſuam intelligit, & magis quàm alia, quæ per ſpecies, & nō per ſe, ſe ipſa intelligit.

Obiectio. Quòd ſi ab eo petas, Quare ergo, cum ſemper ſit ſibi præſens, nō ſe ipſum ſemper intelligit?

Solutio. Philop. reddit huius duas cauſas. 1. Altera eſt propter magnā familiaritatem ſui ad ſe. Ponit exē plū. Si tibi duo occurāt homines, alter multū familiaris, alter non ita: tunc alloqueris, & manū porrigis nō ita familiari relicto familiari: Ita Intellectus raro ſe intelligit. 2. Altera cauſa eſt propter occupationē corporis, & rerū externarū. Si.n. corporis affectio impedit Intellectum aliquando quominus intelligat alia ex ſe, vt patet in ira laborantibus: multo magis impediet ipſum à ſui cognitione.

Plotinus dicebat. Intellectū ſe ſemper intelligere: nos tamen nō id ſemper aduertimus, quia occupati ſumus alijs.

Alij autores pene eosdem cum Philopono opinantes. Hanc Philop. ſententiam tenet Greg. 1. Sen. d. 3. q. 2. vbi dicit ꝙ Intellectus intelligit directè ſuas ſpecies, ſicut viſus videt colores: ſimiliter etiam intelligit ſuos actus & habitus, & ſe directè.

Tertia opinio Alpharabij. Tertia ſententia eſt Alpharabij lib. de Intellectu, quem citat Auerro. Com. 8. ꝙ Intellectus poſſibilis fit actu per ſpeciē exterioris intelligibilis, & poſtea ſui ipſius format aliam ſpeciem, qua ſe cognoſcit. Hoc tenet ꝓbabiliter Caiet. Thienē. quòd Intellectus ſui ſpeciem formet.

Quarta opinio Auerrois. Quarta ſententia eſt Auerro. Com. 36. qui dicit Intellectus adeptum ſe intelligere.

Explicatur opinio Auerrois. In declarationem nota, quòd Intellectus agēs eſt, qui facit per abſtractionem obiecta intelligibilia ex ſenſibilibus, & hæc intellectus poſsibilis recipiēs, intelligit. Quidquid aūt intellectus agēs poteſt abſtrahere, poſsibilis poteſt intelligere: & dum magis, & plura abſtrahit, magis actuat, & perficitur poſsibilis. Cum autem iā receperit omnia, quæ poteſt agēs abſtrahere, tunc erit poſsibilis, perfectus, & abſolutus: quod fiet, cū omnium

omnium rerum materialium habuerit cognitionem & acquisiuerit omnem scientiam: & tunc dicitur possibilis adeptus: & in hoc statu possibilis intelliget Intellectum agentem per ipsummet, & in ipso omnes Intelligentias, quia agẽs fiet forma nostra, per quem ipsum intelligimus, & alia separata, & hanc ponit hominis esse foelicitatem.

Nota mõstruosam Auerr. opinionem, Vide quale monstrum sibi fingat Auerro. sed de hoc post dicemus. Interim vide, quomodo Intellectus se ipsum intelligat. Atque hæ sunt sentẽtiæ Philosophorum, quarum nulla vera est.

Quarta opinio. Alij aliã viam veriorem sequuntur, vt explicabimus.

Prima cõclusio Intellectus teipsum intelligit nõ primo & directe sed indirectè. Explicat cõclusio. Sit ergo pro determinatione prima cõclusio. Intellectus se ipsum intelligit, non quidem per se primò, & directè, sed indirectè ex alterius externi cognitione.

Explico hoc. Intellectus quidẽ non conuertitur in seipsum, vt in obiectum primum & proximum, vt Philop. vult: sed ex actu suo se aduertit, & actum suum ex obiecto. Verbi gratia: intelligo equũ, ex hoc, quòd equum intelligo, cõuerso, me ad ipsummet actum intelligendum, & ex actu ipso conuerto me ad ipsam potẽtiam, vel habitum, vel speciem: tamẽ talis cognitio reflexa ab obiecto externo ortum habet, sine cuius consideratione non fit: ob id indirecta dicitur. Non enim est vera cõuersio: sed in obiecto ipso, vel per obiectum, actum cognosco meũ, scilicet, me intelligere, & potentiam similiter, & habitum.

Nota etiam, quòd duplex est cognitio. An sit, & Quid sit. Cognitio ista, quæ dicta est, est quantũ ad An sit: ex obiecto enim existentiam sui actus, & sui etiam met percipit Intellectus: quid tamen sit, non statim vno actu consequitur, sed discursu, & meditatione multa: ob id omnes se intelligere possunt percipere, sed non quid actus sit, vel quid potentia. *Nota duplex intellectus cognitio sui ipsius.*

Hæc est sententia S. Thom. 1. p. q. 87. artic. 1. & puto esse mentem Simpl. quanuis non clarè id manifestet, & forsan hoc voluerunt dicere Alexan. & Themist. in sua opinione: & est aliorũ sententia. *Anctores huius sententiæ.*

Probatur primò, autoritate, 12. Metha. tex. 39. id docet expresse Arist. inquit: Intellectus se intelligit assumptione intelligibilis: id est, dum alia speculatur, aliorũque recipit species, se intelligit. Vnde oportet, quòd sit in actu alterius obiecti, vt se intelligat. *1. Ratio.*

Probatur secundò. Si se directè intelligeret, vtique posset in corpore substantias spirituales intelligere per se, & distinctè. quia ipse Intellectus est eiusdem substãtiæ immaterialis, & indiuisibilis: & illud esse falsum ostẽdetur post manifeste: non ergo se intelligit directe. *2. Ratio.*

Probatur tertio. Si se & sua directe perciperet, vtiq; non dubitarent homines, an essent species, an *3. Ratio.*

ān habitus distinguerētur ab ipsis, an esset Intellectus separatus: horum in euidētia manifestat, Intellectum non se directe cognoscere, sed per aliorum speciem.

Secunda conclusio Intellectus se, & ea quæ in se sunt non intelligit per aliam speciem ab illa, p quā prius intellexerat

Secunda conclusio. Dum Intellectus se intelligit, & ea quæ in se sunt, non facit per aliam speciem, quam per illam eandem obiecti externi. Hæc est contra Alphar.

1. Ratio.

Et patet. Si enim à se reciperet speciem, vel ab his, quæ in se sunt: tunc à se pateretur: esset igitur in potentia ad se ipsum: vt enim superiùs diximus, Intellectus possibilis secundum se, est in potentia ea omnia, à quibus patitur, & quorum per se recipit speciem. Hanc conclusionem tenet S. Thom. vbi suprà.

Nota cū D. Tho. tria esse spiritualiū substātiarum genera; & triplicem ītelligēdi modum.

Est autem cum eodem notandū, esse tria substantiarum spiritualium genera. Est prima quædam substantia purus actus, id est, quæ à nullo aliquo externo perfectionē recipit aliquā: & hic est Deus. Est alia substantia, quæ non est purus actus, sed aliquid habēs potentiæ quatenus ab alio suam sumit perfectionem, & talis est Angelus. Tertia est in vltimo gradu multum habens potentiæ, & hæc est anima in corpore.

Vt igitur in actu differunt, sic etiam in cognitione. Deus enim, quia à nullo alio recipit perfectionem, & se, & omnia alia extra se per se ipsum intelligit, & per nullā speciē. Angelus verò se ipsum sine specie intelligit: at res alias per species à Deo infusas cognoscit: anima verò nostra tam se, quā alia per species cognoscit.

Tertia cōclusio Intellectus non eodē actu quo obiectum cognoscit se, vel suū actū.

Tertia conclusio. Intellectus nō eodem actu, quo obiectū, cognoscit se, vel suummet actum cognoscit: sed alio qui reflexis dicatur.

Hanc esse opinionem. D. Thomæ.

Hæc est contra Iandu. q. 13. qui putat, quòd eodem actu cognosco leonem, & cognosco me cognoscere leonem. At S. Tho. quanuis id dicat esse verum in Angelis, tamē in anima negat, & mihi ita negandum videtur.

1. Ratio.

Quia aliud est actus cognitus, aliud obiectum: & possum cognoscere obiectum, non cognito actu, vt notū est. Nō. n. semper intelligimus nos intelligere: ergo, id fit alio actu, adhuc ille alio cognoscit

Occurrit obiectioni.

Nec putat S. Tho. esse inconueniens esse processum infinitum, quod vnus alio & alius alio intelligat: quia nō sunt ordinati essentialiter, vt notum est.

Cōfirmatio rationis.

Et probatur etiam: quia in volūtate alius est actus desiderare aliquid, & alius est desiderare desiderium. Ita etiam in Intellectu: par enim est ratio.

Cōfirmatur iterū.

Imo, vt dicit S. Thom. Intellectus ita intelligit actum voluntatis, sicut suummet actū, puta, quia sibi est præsens, scilicet in eadem substantia animæ proximæ.

Quarta cōclusio.

Quarta conclusio. Anima seu Intellectus se ipsum directe, & habitualiter semper cognoscere dici potest. Hanc teneo cū Aegid. 1. sent. d. 3.

Et

Habitualiter quodammodo se ipsum directe cognoscit. Et declaratur. Dupliciter enim stat, Intellectũ cognoscere. Vno modo actualiter, cũ actu aliquid considerat: & hoc modo Intellectus in corpore existens, se non semper considerat: sed aliquando indirecte, directe nunquam.

Nota dupliciter intellectum agnoscere. Primus modus. Secũdus. Altero modo habitualiter, cùm licet actu non consideret, tamen habet speciẽ & principiũ, quo possit rem considerare. Vnde quorũ speciẽ in Intellectu habem⁹, dicimur cognoscere, quamuis nõ cõsideremus actu: & hoc modo dicitur etiã Intellectus in habitu se cognoscere, dũ habet speciem alicuius rei, per quam potest eam cõsiderare, & ex tali consideratione se cognoscere: & de hac cognitione loquitur Arist. in tex. 8. super quem est mota ista difficultas.

Nota de numero horũ duorũ modorũ ĩtelligẽ conclusione. Sed notandum, quod non semper Intellectus dicitur se cognoscere hoc modo: quia non semper habuit species aliarũ rerũ, nec semper fuit habitu, vt volebat Plato. Conclusio autem posita nõ est de vllo harum cognitionum modo, sed est alius cognitionis habitualis modus, secundum quẽ aĩa se semper cognoscere dicta est.

Tertius alius modus, quo intelligĩt: & probatur cõclusio. In cuius declarationem nota ꝙ si anima secundum se consideratur, & non vt corpori allegata est: tunc ipsa sine vlla specie directe se cognoscit: nã Intellect⁹ est per se intelligibilis à se ipso, nec vllã alia indiget specie. At quia corpori alligatur: efficiturq; corporis forma cũ sensitiuoq; coniungitur impeditur à sui cognitione: quia sensibus subditur, vt non intelligat, nisi quæ per sensus percipere potest cumq; ipsemet nõ sit sensibilis per se, fit, vt distrahatur à sui directa consideratione, vt actu non posit se directe considerare.

Quia vero ipse sibi semper est præsens, & sufficiens principium suæ Intellectionis, quantum est ex se, dicitur semper se cognoscere habitualiter: remoto autem impedimento corporis, statim directe se considerat sine specie.

Confirmatur exemplo. Et est exemplum de docto homine, qui fit amens. Iste enim scientiam nõ amittit, nec habitum, sed vsum ob lesionẽ imaginationis: hac temperata, vsus redit. Sic anima, & Intellectus in corpore missus vsum se considerandi amittit: considerandi, inquam directe, non tamẽ habitũ, qui est ipsemet: od id se cognoscere habitualiter semper dicitur.

Ad 1. Superest ad argumẽta respõdere. Ad primũ dico, quod est quidẽ scientia de Intellectu possibili: nec negamus se ipsum cognoscere, non tamen directe: ob id scientia ipsius nõ est per cõceptus proprios, & distinctos, sed per concretos & confusos, sicut de Angelis, & de rebus immaterialibus habemus.

Ad 2. Ad secundũ dico, quod nõ quid quid est ens primo & directe ab Intellectu cognoscitur: sed sensibilia, & quę extra sũt, Intellectũque

quę mouere possunt. Et quanuis Intellectus secundùm se cognoscibilis sit, tamē ratione corporis impeditur comin⁹ directè cognoscat. Sat est, quòd aliquo modo cognoscat.

Ad 3. Ad tertium. Respondeo, quod species non solùm est, vt rem præsentem faciat: nam manente specie, non semper fit intellectio: sed vt etiam excitet Intellectum per motum ab obiecto: indiget enim anima in corpore excitari. Cùm igitur non se ipse moueat per se ad hoc, non cognoscetur per se.

Ad 4. Ad quartum respondeo, q̀ quanuis anima separata se per se intelligat, non tamen in corpore: non quia desit principiū: sed ob impedimētū corporis. Nec hoc probat esse diuersæ naturæ: nā anima & Intellectus pueri nihil intelligit, at in adulto intelligit, nec ex eo arguitur diuersitas naturę, sed impedimentū aliquod impediēs vsum, & actualem considerationē.

Quoniam autem aliud est magnitudo.

TEXT. 9.

In declarationem præcedentium ponuntur ab Aristotele dubia quatuor.

Varia est Interpretum expositio in his sequentibus textibus: mihi tamen sic exponendi videtur, vt Arist. velit, quæ antè dixerat declarare. Docuerat enim tria superius de Intellectu. Primum, partem intellectiuam à sensitiua differre: illa enim sine corpore, hæc cū corpore erat. Alterū est, Intellectum pati, sicut & sensum. Tertium est, Intellectum se ipsum intelligere. Circa ista quatuor dubia proponit, & primum tendit ad declarādum, quomodo pars sensitiua substātialis, & pars Intellectiua distinguatur. explicatq; ipsas partes distingui nō re, ita vt vna separat realiter ab altera: sed vna sit vtraq; substantia, ratione tamē diuersa: & hanc distinctionē, & distinctionis modū ex his, quæ vtraq; cognoscit, sumit.

Primum dubium Aristotelis quo tidat.

Fūdamentū Aristotelis. Aliud est res, aliud esse rei.

Ponit ergo fundamētum: aliud esse ipsam rem, aliud esse & quiditatem rei, vt patet in rebus physicis. Aliud enim est magnitudo, id est corpus, aliud esse & quiditas corporis: aliud caro, aliud esse carnis. Res enim dicit materiam, vt caro dicit substantiam compositam singularem: & quiditas, dicit ipsam formam.

Dubium septimum Aristotelis. An vna & eadem parte, & principio aia intelligamus rē & esse rei.

Dubium ergo est, an vna & eadem animæ parte eodemque principio, aliter & aliter se habente, vtrunque intelligamus: an diuerso, vno quidem ab altero separato, & abstracto.

Nota, in quibus distinguatur res & esse rei & in quibus non.

Notat tamen, quod non in omnibus, est distinctio inter rem, & esse rei: in quibusdam enim idem vtrunque est, vt in non habentibus materiam.

Nota 2.

Et nota, quod dicit, In quibusdam idem est caro & esse carnis: improprius est loquendi modus, vt dicit Philop. significat enim, non quod caro, & esse ipsius aliquando idem sint, sed quod esse seu quiditas rei, & res aliquando idē sint, puta cum res simplex est, & materia caret.

Sen-

Sensitiuo igitur calidum. TEXT. 10.

Respōsio Aristotelis ad primum dubium.

EX fundaméto infert dubij solutionem, quod parte sensitiua cognoscimus carnem, quæ in mixtione calidi, & frigidi consistit: similiter corpus, & rem. at quiditatem rei discernimus, aut alia parte substantiali, aut eadem aliter se habente, ita vt vna sit substãtia, qua vtrunq; cognoscimus, aliter tamen, & aliter se habens.

Ponit exemplum de linea, quæ vna & eadem, aliquando recta, aliquando flexa est: hæ enim nõ differunt in substantia lineæ, sed in modo se habendi. Ita de hac parte, qua carnem, & esse carnis discernimus.

Nota primo. Sed considerandum, quòd nondum dubium est integrè solutũ: quia solum determinauit, sensu nos discernere carnẽ sensibilem: sed quòd alia parte substantiali, vel eadem aliter se habente quiditatem cognoscamus: non determinauit, quia disiũctiuè loquitur.

Nota secundo. Et nota appositam comparationem de linea. Quia enim determinaturus est, quod eadem parte aliter, & aliter se habente cognoscimus vtrunque: nam anima, vt corpore vtitur, tanquã instrumento, carnẽ & singularia cognoscit: vt autem sola operatur, quiditatem cognoscit. Ob id dicitur cognoscit carnẽ habere se vt lineã reflexam, & obliquam, quia cum corpore cognoscit: at vt quiditatẽ discernit, est vt linea extensa, & recta, cùm sola id faciat sine corpore, & sensu.

Iterum autem in ijs, quæ in abstractione. TEXT. 11.

Explicatur in mathematicis quod aliud est res, aliud esse rei.

QVod in rebus physicis dixerat, id nũc in mathematicis ostendit. Res enim mathematicæ materiã claudũt intelligibilẽ, id est, quantitatem, vt rectum, triangulus, & alia. Dicunt enim figurã in quantitate, ideoq; aliud est in his res, aliud quid rei. Rectũ enim dicit materiam, idest, continuũ: sicut simũ apud Physicum dicit nasum, & subiectũ: at quiditas recti, dicit solam formam, quã Plato putabat dualitatem esse, nam lineæ formam dicebat dualitatẽ, quia duobus punctis claudere.

Idem dubiũ in mathematicis quod in physicis.

Cum igitur aliud sit in his res, aliud esse rei, idẽ est dubium: aut enim alia, & alia parte, aut vna aliter, & aliter se habente vtrunque discernit.

Nota. Hic notandum, quod sicut res, & singularia physica sensu comprehendebantur: ita singularia mathematica imaginatione, tamen vtrorunque naturas Intellectus discernit. Arist. autem intendit docere distinctonem partis intellectiuæ non solum à sensatiua, sed etiam ab imaginatione: ob id de rebus tam physicis, quàm mathematicis loquitur.

Respōsio ad iaẽ dubium.

In vltimis verbis huius tex. dubium vtrunque soluit, dicens, ꝙ sicut quiditas rei, & res separãtur, & sicut id, quod sensit, vel imaginatione percipitur ab eo, quod intelligitur: ita sensus vel amginatiua

tiua pars ab Intellectiua.

Cõfirmatur doctrina Aristotelis. Ex obiectis enim colligenda est distinctio: Huiusq; Aris. Sed progrediamur nos vlterius iuxta ipsius doctrinã. Constat enim quiditates nõ esse abstractas à rebus, vt volebat Plato realiter, sed esse in ipsis rebus, & in materia ratione tantum separatas: nõ enim vniuersalia sunt existentia per se: ergo Intellectiua pars nõ erit realiter abstracta à sensitiua, & imaginatiua, nec à materia, sed in ipsa materia: & idem cum sensitiua, & alijs, ratione tantum distincta.

Nota contra Auerroem. Vide quàm manifeste sit circa Arist. fictio Auerro. & Themist. Isti enim turbant & confundunt hos textus contra mentem Aristotelis, suis expositionibus: Hæc autem est expositio germana, & consona Aristo. & notatu digna.

Dubitabit autem vtique aliquis. TEX. 12.

Secũdum dubium aristotelis Cum intellectus careat materia quo modo ab alio pati potest. Circa secundũ, quod superius docuerat, scilicet Intellectũ pati ab obiecto, sicut sensum, dubium secundũ proponit. Cum Intellectus simplex sit, nullãq; materiã habens cõmunem cũ aliquo: quomodo dici potest pati? Quod enim patitur ab alio, communem cum eo materiam habet, vt dictũ est in lib. de Generatione. Huic dubio non respondet statim, sed tertium proponit.

Amplius autem si intelligibilis.
TEXT. 13.

Tertium dubium aristotelis, ancũ sit intellectus intelligit, sit intelligibilis quatenus est intellectus, an alia ratione. Tertium dubium est circa id dictum, puta, Intellectum se intelligere: & dubium hoc est, vt bene exponit Philop. Si Intellect⁹ à se intelligibilis est, peto, Vel quatenus Intellectus est, intelligibilis est: vel quatenus aliud quid, sicut alia, quæ intelligibilia sunt: si istę intellectus qui est vna species entium intelligibilium, intelligibilis est quatenus intellectus: ergo omne intelligibile, est intellectus, nã reduplicatio, vt Logici docent, conuertitur in vniuersalẽ simplicẽ, vt homo in quantũ animal, est sensibile: ergo omne sensibile est animal. Si vero intellect⁹ non quatenus intellectus intelligitur, sed quatenus aliud quid: ergo iã intellectus nõ erit simplex, sed compositus ex eo quòd intelligit, & eo, ratione cuius intelligitur. Hæc est dubij expositio.

An pati quidem secundùm communia.
TEXT. 14.

Respõsio aristotelis ad secundum dubium. Respondet antecedenti dubio secundo, dicitq;, superius esse distinctum pati, puta. 2. de anima cap. 5. Nam agens, & patiens habere aliquid commune, certum est, tamen in passione corruptiua debet esse cõmunis materiam: at in passione perfectiua, qualis est cognitio, non est necessaria cõmunis materia, sed quædam proportio, secundum quam vnum est in potentia & velut imperfectum, & perfectibile, alterũ vt actus & perficiens. Sic se habent Intellectus, & obiectũ. Est enim Intellectus in potentia vt tabula, quæ nihil habet depictum, est tamen apta depingi; obiectũ aũt est perficiẽs,

& pingẽs, dum sui similitudinem imprimit.

Nota. Nec exponas, Intellectum esse tabulam, in qua sunt multa depicta: sed non apparent: sic enim aliqui dicebãt, vt not. Philop. Volebat enim sententiam Platonis tribuere Arist. quod Intellect⁹ semper habeat omniũ species: sed hoc est aperte peruertere tex.

Et ipse etiam intelligibilis est. Tex. XV.

Respõsio Aristotelis ad tertiũ dubiũ. DVbio tertio respondet, & responsio consistit in hoc, esse duplicia intelligibilia. Quædam per se, & ex se, quales sunt immaterialis substantiæ. Quædam per accidẽs, quatenus ab alio efficiũtur intelligibilia: & hæc sunt sensibiles res, quæ non sunt intelligibiles, nisi per obstractionem speciei immaterialis.

Admittit ergo argumentum, ꝙ omne intelligibile, quod ex se est intelligibile, id est immateriale, id tale est Intellectus, seu intelligens: non tamen ea, quæ non sunt vere & per se intelligibilia. Cum igitur Intellectus noster sit immateriales, est intelligibilis, simul & intelligens.

Vnde dicit, quod in his vere intelligibilibus, ista coniunguntur, & idem sunt, quod scit, & quod scitur, id est, intelligens, & intelligibile. Res enim sensibiles tantũ cognoscuntur: sensus tantum est cognoscens: at Intellectus est cognoscens, & cognitus à se.

Nota tex. verba. Per ipsa intelligibilia, significat ea, quæ vere sunt intelligibilia. i. immaterialia è quorũ numero est Intellectus. *Nota primo circa verborã textus expositioné.*

Aduerte etiam, quòd licet Intellectus noster sit, quod cognoscit, & quod cognoscitur, sicut Intelligentia: tamen modus cognoscendi alius est: Intelligẽtia enim per se, noster Intellectus per alia se intelligit, vt diximus. *Nota secundo.*

Cur autem non sempir intelligat. Tex. 16.

DVbium quartũ proponit. Si Intellectus se intelligit, cur nõ se semper intelligit. Huic non respõdet, sed dicit alibi esse considerandum. *Quartũ dubium, Aristotelis. Cur si se intelligit intellectus, nõ semper se intelligat.*

Responsio patet ex his, quæ diximus. Non enim per se, sed per alia se intelligit. *Respõsio ad quartũ dubium.*

Statim redit ad quęstionẽ tertiã, vt optimè notant Græci, ponitq; vnũ membrum intelligibilium, quæ suprà diximus, scilicet, quæ non sunt per se, vt materialia, & istis dicit nõ inesse Intellectum: at Intellectus noster, quæ est potẽtia qua ista cognoscimus, cũ immaterialis sit, erit Intellectus, & simul intelligibilis: & sic patet solutio dubiorum propositorum. *Redit ad tertij dubij solutionem.*

An singulare sensibile Intellectu percipi possit. Quæst. XII.

SEnsus quæstionis est nõ de singulari immateriali, sed de sensibili, & hoc nõ vago, sed determinato, id est. Petro, Ioãne, hoc, vel illo corpore: de illo, inquã, quod sensu percipitur, an tale percipiatur Intellectu. Hoc dubitãndi nobis occasionem dat Arist. tex. 9. vbi sensu dicit carnem percipi: *Sensus quæstionis. Occasio dubitãdi.*

quid

quid verò carnis, Intellectu: Quo loco multi vtuntur ad probãdum Intellectum non percipere singulare: de ea re igitur nos dubitam⁹ in præsenti.

Primũ argumentũ ad partẽ negatiua ab autoritate Aristotelis. Et videtur, Intellectum non percipere illud. Primumq́; argumentũ est ab autoritate Arist. 1. Physi. tex. 49. Dicit secundum rationem, id est, Intellectum esse notũ vniuersale: at secundùm sensum singulare. & lib. 5. Metha. cap. 11. sensibus singulare dicit esse primo notum. Intellectui vero vniuersale, & hoc tex. 9. singulare sensu percipi docet.

2. Arg. Alterum argumentum est. Si singulare est cognitum ab intellectu: ergo non est necessarius intellectus agens: nam intellectus agẽs ad hoc ponitur, vt à phantasmate singulari abstrahat speciem vniuersalẽ: non igitur singulare percipitur intellectu.

3. Arg. Tertium est. Singulare est quid materiale: at Intellectus immaterialis est: nõ ergo potest agere in ipsum Intellectũ. nõ enim materiale agit in immateriale: nõ ergo cognoscetur ab intellectu.

4. Arg. Quartum est. Intellectus est nõ quantus, nec est in loco, nec situ: ergo non potest cognoscere singulare sensibile, quod est quantum, in loco, & situ. Consequentia patet: quia hoc non potest agere ob id in Intellectum.

5. argum. Quintum est. Ita se habet sensus ad singulare, sicut intellectus ad vniuersale: sed sensus tantùm singulare percipit: ergo Intellectus tantùm vniuersale.

6. argu. Sextum est: quia si Intellectus singularia percipit, frustrà profectò sensus ponuntur, cùm nõ sint necessarij: Multitudo autem sine necessitate ponenda non est. Hęc sunt argumenta quæ in hac re præcipuam videntur habere difficultatem.

Sunt ergo multæ sententiæ Philosophorum in hac parte. Prima est Philop. & Alexand. in præsenti, & Themistij. capit. 20. & Auerro, Comm. 9. hi enim putant Intellectum non intelligere singularia, sed per sensum, ita vt actio immediata cognoscendi singulare, à sensu sit, tamen intellectus intelligit seu cognoscit singularia per sensum, vt per instrumentum suum. *Prima opinio Philoponi, alexãdri, Themistij, &c.*

Altera sententia est aliorũ, quã recitat Iandu. q. 22. quòd Intellectus quidem per se cognoscit singularia: modus autem cognoscendi hic est, quod phantasma imprimit speciem primo in Intellectu, per quã Intellectus cognoscit primo vniuersale: postea voluntate applicante Intellectum, ipse Intellectus recipit phantasma, & per phantasma absque alia specie cognoscit singulare. *Secunda opinio.*

Tertia sententia est ipsius Iand. qui concedit quidem Intellectum cognoscere per se singularia, tamen in modo differt. Dicit enim, quod species ipsa vniuersalis habet quãdã cõformitatem cũ phan- *Tertia opinio Iandun.*

 tasmate,

tásmate, à quo est producta: vnde Intellectus ratione speciei cognoscit vniuersale, seu quiditatem, ratione conformitatis cognoscit singulare.

Quarta opinio Caietani

Quarta sententia est Caiet. 1. p. q. 86. ar. 1. qui fere idem dicit cum prima sentẽtia. Putat enim Intellectum per se nunquam cognoscere singulare determinatum: sed solum cognoscit singulare sub ratione vaga, & sub ratione singularis, idq; non statim, sed, vt ipse dicit, arguitiuè, id est, discursu, & ratiocinatione: nam cognoscẽs vniuersale intelligit, quod illa natura nõ potest sic per se existere: sed necessario debet esse in aliquib⁹: & hac via percipit singulare alio modo non, nisi per sensus.

Quinta opinio S. Thomæ.

Quinta sentẽtia est S. Tho. 1. p. q. 14. ar. 11. ad. 1. & q. 86. ar. 1. putat Intellectum quidẽ percipere singularia, sed non per propriam speciem, nec directe, sed per conuersionem ad phãtasma. Notat enim quod species intellect⁹ dupliciter potest considerari. Vno modo secundum se, & sic est vniuersalis repræsentatiua, intellectusque per eam primò cognoscit vniuersale. Altero modo, vt pẽdet à phãtasmate, à quo producta est, & cõseruat: & tũc per eã intellectus cõuertit se ad phãtasma tale singulare phãtasmatis cognoscit: Hãc puto dici conuersionem à S. Thom.

Vltima opinio Thienensis Burlei Durandi Scoti. &c.

Vltima sententia est, quòd intellectus cognoscit singulare per propriã speciẽ, sicut sensus cognoscit. Hæc opinio est Caiet. Thien. & Burlei 1. Physi. est etiam Theologorum ferè communis, Duran. 2. Sent. d. 3. q. 7. & Scot. 4. Sent. d. 45. q. 3. & Greg. 1. Sen. d. 3. q. 1. ar. 1. Hæc sunt, quæ viri antiqui, & iuniores in hac parte senserũt. Superest, vt quod probabilius mihi videtur, proponam.

Prima cõclusio, Intellectus per se cognoscit singulare determinatum.

Sit igitur prima conclusio. Intellectus per se cognoscit singulare determinatum, ipsiusque intellectionem format, & non tantũ per sensum. Hæc est contra primam sententiam, & contra Caiet.

1. Ratio.

Probatur rationibus efficacissimis. Prima est. Differentia inter Petrum, & hominem, inter indiuiduũ determinatũ, & speciem, est cognoscibilis, vt experiẽtia patet ergo vel sensu, vel intellectu percipitur, vel vtraq; simul. Nõ vtroq; simul: quod manifestè patet ex Arist. 2. de aĩa text. 146. vbi propter hoc argumentũ colligit esse aliũ sensum communem, præter visum, & gustũ, quia percipit differentiam inter saporem, & colorem, quam neuter simul percipere potest, sicut nec duo homines, quorũ vnus colorem alter saporẽ perciperet. Ita à pari, sensus & intellectus simul nõ percipient illã differẽtiã. Nec sensus per se, quia nõ cognoscit vtrũque extremum, sicut nec visus, aut gustus per se percipit illam differentiam: ergo erit intellectus: ergo vtrũq; cognoscet extremũ: aliter impossibile est iudicaae de vtroque. Ista ratio con-

concludit, quantum puto.

2. *Ratio.* Secunda est. Intellectus corrigit sensum circa singulare determinatum: ergo ipse per se cognoscit illud. Consequentia est certa: quomodo enim potest potentia corrigere, nisi cognoscat errorem? At antecedens patet de Sole, qui paruus apparet oculo: & de baculo apparenti fracto.

3. *Ratio.* Tertia est. Discurrit Intellectus & facit propositiones de subiecto singulari: ergo cognoscit singulare. Probatur cõsequẽtia: quia sensus non potest componere talem propositionem, quia non cognoscit prædicatum vniuersale: erit ergo Intellectus, & vtrũque cognoscet singulare, & vniuersale: nam cõpositio propositionis vna est actio: ad vnam igitur pertinet potentiam.

4. *Ratio.* Quarta. Potentia superior cognoscit omnia, quæ inferior ei subordinata: sensus est subordinatus Intellectui: ergo cognoscet Intellectus singularia, quę sensus percipit. Maior patet in sensibus: communis enim percipit omnia, quæ exteriores percipiũt: imaginatio, quæ exteriores, & communis: memoria omnia conseruat.

5. *Ratio.* Quinta est. Intellectus practic⁹, ars, prudentia circa singularia versantur: illi aũt sunt habitus Intellectus: ergo profectò Intellectus per se cognoscit singularia, & non tantùm per aliam potentiam.

Secunda conclusio. Secũda cõclusio. Intellectus per propriam speciem singularia cognoscit, sicut, & sensus. Hãc teneo, & probabiliorẽ cum sentẽtia vltima contra alias sentẽtias: putoq́; esse multum veritati conformem.

Intellectus per propriam specie singularia cognoscit.

1. Ratio. Hanc probo. Primò: Singulare, si nõ potest per propriã speciẽ, &c per se ab Intellectu cognosci, vel id est, quia singulare est, vel quia materiale est: sed neutrũ impedit ergo intelligibile est per se. Minor probatur. Nõ quia singulare: quia singularitas nõ impedit cognitionem Intellectus: singularia enim immaterialia, per se intelligibilia sunt. Nec quia materiale: quia hoc modo vniuersale cognosci nõ posset, quia dicit materiã: caro enim in vniuersali materiã, dicit, & homo carnem, & ossa, vt notum est. Si ergo singulare non habet aliud, quã materiam, & singularitatem, & neutrũ obstat intelligibilitati per se: ergo est per se intelligibile. Est autem notandum istud argumentum, puto enim esse fortissimum.

2. *Ratio.* Secũdũ argumẽtũ est. Si Intellectus intelligit per cõuersionẽ ad phãtasma tantũ ipsum singulare, peto, Quid est illa cõuersio? Non n. est ipsum phãtasma, nec ipse Intellectus, nec intellectio vniuersalis, nec species, nec respectus intellectiõis, vel speciei. quid ergo est?

Reÿcitur solutio. Dicẽt, ꝙ est species ipsa, vt à phãtasmate procedit, vel cõformitas quædã illius, seu potius cognoscere singulare propter illã cõformitatẽ vel depẽdẽtiã speciei à phantasmate. Sed hoc nihil videtur va-

 lere.

1. lere. Primò, quia tunc si duo singularia vnius speciei cōsidero, oportet habere simul duas species ipsius vniuersalis eiusdē: quia vna nō producitur à pluribus phātasmatibus, nec vna potest cōformis esse pluribus distinctis.

2. Probatur: quia nō videtur, quid aliud sit illud in specie, nisi relatio ipsa: at per relationē nō cognoscitur substantiale indiuiduum.

Reijcitur altera solutio.

Nec potest dici cum secūda opinione, quòd singulare sine specie intelligitur per solùm phātasma, quod est in sensu:
1. hoc enim modo non esset species necessaria saltim sensui. Fictum ergo videtur sic philosophari.

3. Ratio.

Tertium argumētum est. Intellectus percipit similitudinē multorum singulariū, vnum alteri cōparat, differentiam fecerint, & sic vniuersale cognoscit: at ista non fiunt, nisi per propriam speciem cognoscantur, ergo singulare per se intelligibile est.

Cōfirmatur tertia ratio.

Adde etiam, quòd homines rustici, qui nō cognouerūt vniuersale, singularia multa intelligunt: & vix possumus declarare modum intelligendi hūc, nisi per propriā speciem singularia cognoscātur.

Tertia cōclusio, Intellectus in multis differt à sensu, circa obiectum.

Tertia conclusio. Intellectus in multis differt à sensu circa obiectum. Primò sensus tantùm singularia cognoscit; Intellectus singularia & vniuersalia.

Prima differentia. Secunda. Tertia.

Secundo: sensus cognoscit rē solam, at Intellectus etiam quid rei, vt docet Aristot. tex. 9. Nec putes esse idem cognoscere quiditatē & vniuersale: stat. n. rē in vniuersali cognoscere, & ignorare quid sit.

Tertiò, sensus concretas formas in subiectis quantis percipiet, at Intellectus abstrahit & subiectū ab accidenti, & accidentia inter se, & alia multa, vt post dicetur. Hæc igitur est determinatio huius quæst.

Corrigit Autor suam opinionem in primo Physi. expressam.

Quod si primo Physic. diximus singularia non per se intelligi, id tūc obiter diximus, nō enim erat locus eius disputationis; & tanquàm probabilem opinionem S. Thomæ, eam ibi retulimus, nunc autem hæc, re melius considerata, visa est probabilior.

Ad primum ex Arist.

Ad argumenta igitur respondetur. Ad primum testimonium ex primo Physi. dico Aristotelē posuisse differentiam inter sensum & Intellectū, ob id solū assignauit id, in quo differentia est, quòd Intellectus vniuersale percipit, sensus autem singulare: non tamē negat, quin & intellectus etiā singulare percipiat.

Ad alterum testimonium.

Ad secundum testimoniū dico, quod Aris. loquitur de Intellectu speculatiuo, & cum habitu scientiæ: & iste primo vniuersalia speculatur, singularia autem per accidēs, non enim scientia est per se, nisi vniuersalium.

Ad aliud testimonium Aristot.

Tertiū testimoniū nihil probat: non enim in hoc textu cōparatur singulare ad vniuersale, sed res ad quiditatem suam, illa sensu percipitur, hæc Intellectu, nec ob id negat

gat

gat intellectũ etiã intelligere rẽ, sed solũ dicit, ꝙ sensus solã percipit rẽ, at Intellect⁹ etiã q̃d est rei.

ad secundum argumentum. Ad secundum argumentum negãda est consequentia. Nõ enim intellectus agẽs est necessarius ad hoc, quod eliciat species vniuersales: sed ad hoc quòd phantasma possit imprimere sui speciẽ in intellectu: quia intellectus est immaterialis, nec posset à solo phantasmate pati, quod est materiale: hoc tamen post dicemus.

ad tertiũ argumentũ. Ad tertium dico, quòd illud argumentum est etiam cõtra ipsos: nam si phantasma est materiale, & ob id non potest imprimere sui speciem, eadem etiam causa nec poterit imprimere speciem vniuersalem, vt ipsi dicunt.

Solutio. Respondeo tamen, ꝙ materiale virtute sua tantũ non agit in immateriale: at virtute agentis immaterialis. s. intellectus agentis optime aget, præsertim actione perfectiua, & intentionali: & hoc est, quod dixit Arist. tex. 14. respondens dubio secundo.

ad quartum. Ad quartum respõdeo, quòd intellectus dependet à quanto, licèt ipse non sit quantus: & dependet ab eo quod est in situ, & loco, ob id potest pati intẽtionaliter à quãto, & existente in loco.

ad quintum. Ad quintũ, nõ valet ille argumẽtãdi modus in potẽtijs subordinatis: superior. n. cognoscit obiectũ inferioris, & alia vlterius: in potẽtijs nõ subordinatis valeret: at sensus intellectui subordinatus est.

ad sextũ. Ad sextum, neganda est consequẽtia: quia intellectus cognoscit quidem singularia: sed non ab ipsismet immutatur: sed media imaginatiua, sicut imaginatiua medijs alijs sensibus, qui superflui non sunt.

CAPVT. V.

Quoniam autem in omni natura.

TEX 17

De intellectu agẽte. De Intellectu posibili potentia, & habitu huc vsque disputauit: nũc de alijs duobus intellectibus, scilicet agente, & in actu tractare aggreditur, ac priùs de agente, de quo tria ostendit, necessitatem ipsius, officium, ac substantiam.

Quæ, & quot tractanda.

Primũ de necessitate eius. quod sit necessarium illũ esse. Incipit à necessitate, probans opus esse ponere Intellectum agentem tali syllogismo. In omni natura, id est, in omni effectu, & re facta duo principia necessaria sunt: vnum materia, quæ sit potentia omnia illius generis: alterum efficiens, quòd talem materiam, & potentiam in actum redigat, quod sit, vt, ars ad materiam suam. Sed intelligere est quid effectum: ergo oportet duo hæc principia facere, vnum quod sit, vt materia intellectionis, alterum, vt efficiens: & hoc est Intellectus agens.

Nota primo. Hic valde nota, ꝙ naturã vocat genus quodcũq; eorũ, quæ principiũ habẽt trãsmutationis alicuius qualia sunt oĩa effecta, in quibus

& materia, & efficiens dāda sunt.

Nota secundo. Aduerte etiā, quòd loquitur de vniuersalibus principijs, vt si sensus: quòd sicut est vna materia cōmunis eius generis effectibus multis, ita est vna causa communis respondens materiæ illi: qualiter se habet cœlum in naturalibus, & ars in artificiatis: idcirco vtitur exemplo artis, vt significet vniuersalitatem principij in causando.

Et est quidam talis. TEX. 18.

Explicat latius illatam conclusionē. Conclusionem ex ratione præcedenti illatam, latiùs explicat, dicens, quòd in anima intellectiua est duplex principium, & Intellectus: alter, qui omnia fit, id est, qui omnium recipit species, quibus similis factus rebus, intelligit ipsas: diciturque Intellectus possibilis; alter qui omnia facit, omniumque species abstrahit, & dicitur Intellectus agens: qui se habet vt lumen ad colores. *Duplex intellectus. Agens, & possibilis.* Colores enim erant potentia visibiles. at lumine accedente fiunt actu visibiles: vnde lumen facit quodammodo colores actu colores. Dicit, Quodāmodo: quia non *Quod sit officium intellectus agentis.* facit colores simpliciter secūdum esse, sed secundùm operationem, vt videantur. Ita agens Intellectus est habitus, idest, forma quædam, quæ facit potentia intelligibilia actu intelligibilia, idest, vt intelligantur: & in hoc explicatur munus, & officium Intellectus agentis: hoc enim erat secundum post ipsius necessitatem.

Et hic Intellectus separabilis est. Tex. 19.

De substātia intellectus agentis, quæ, & qualis sit. Tertium explicat, quod erat qualis esset Intellectus agens, ipsiusque substantia: & quatuor ei attributa dat. Primum, est separabilis, id est, non affixus organo. Alij iuxta suam opinionē exponunt, esse assistentē: sed hoc examinabitur post. *Primum eius attributū esse separabilem.*

Secūdum esse īmixtum. Alterum, est immixtus, id est, non constat realiter ex ipsis corporibus sensibilibus intellectis, vt putabāt Emped. Democ. & alij, de quibus dictū est, primo de anima.

Tertiū, est impassibilis vlla passione propria, & læsiua.

Tertium esse impassibilem. Quartum, est secundum substātiam actus, id est, non est alicuius receptiuus: non enim species vllas in se recipit, sed solùm est ad agēdum, ob id virtus actiua tantùm est, nullo modo passiua, sicut est possibilis. *Quartum esse actu.*

Probat tria prima attributa. Attributa tria priora pbat. Agens nobilius est passo: & principium, idest, causa efficiens, nobilior est quàm materia: at agens Intellectus est vt efficiēs possibilis vt materia: nobilior ergo est agēs Intellectus possibili: sed possibilis, vt superius ostensum est, est separatus, immixtus, & impassibilis: ergo & agens.

Idem autem est secundùm actum scientia. TEX. 20.

De intellectu in actu. Communis Expositorum expositio est, vt modò Arist. tractet de Intellectu quarto, scilicet in actu. Nec est idem Intellectus agens, & Intellectus in actu: nam Intel- *Quid sit intellectus agens.*

Intellectus in actu est Intellect⁹ possibilis dum operatur.

Differentia triplex huius ad intellectum in potētia & habitu. Ponit igitur differētiam huius ab Intellectu in potentia, & postea declarat qualis sit. Triplicē ergo differentiam constituit Intellectus in actu ab eo, qui est potentia, & etiam in habitu. Prima

1. est: Intellectus in actu, & res intellecta in actu, idem sunt: intellige de idēptitate accidētali quātum ad operationem: at Intellectus potentia non sic est idem cū re. *Nota.* Et aduerte, quòd per sciētiam intelligit Intellectum.

2. Altera differentia est. Intellectus potentia est prior tempore, quàm intellectus actu in vno indiuiduo: nam omnino, seu vniuersaliter loquendo, neuter est prior: quia cum fuerint homines infiniti, non dabis Intellectum in potētia vnius, quin alterius Intellect⁹ actu illū præcesserit: sicut de ouo, & gallina: vniuersaliter enim loquendo, neuter præcesit, supposita mundi æternitate à parte antè.

3. Tertia differentia est. Intellectus potentia seu habitu aliquando intelligit, aliquando nō: at Intellectus in actu, dum est in actu, semper intelligit. *1. Expositio.* Hæc communis continuatio huius tex. sed forsan multò subtilius, & cōformius possemus aliter continuare. *Altera expositio.* Dixerat enim Arist. Intellectum agentem facere posibilē in actu: postea comparauit lumini, quod colores facit actu: posses dubitare, quia comparatio potius explicat, quòd obiectum faciat actu, q̄ quòd potentiam ad hoc velut respondens dicit esse idem obiectū in actu, & Intellectum, seu potentiā in actu: ob id, quod facit vnū, facit alterum.

Separatus autem est solum hoc.

QVanuis S. Thō. hæc de Intellectu vtroque simul tam posibili quàm agente interpretetur, tamen magis de intellectu actu exponenda videntur cū Philop. & alijs. *1. Expositio.* *2. Expositio.* Explicat igitur qualiter se habeat Intellectus in actu: dicit que, quòd secūdum id quod est, id est, secundum substantiam est non organicus, ob id immortalis, & perpetuus, non tamen secundum operationem, quam in corpore habet; vnde operatio destruitur, substātia ipsius manet. *Quod intellectus actu secū dum substantiam non sit organicus, sitq; immortalis, & perpetuus.*

Vnde fit, quod post mortē non reminiscimur, id est, non intelligimus ea, quæ in corpore intelligebamus; & ratio est, quia in corpore intelligebamus & per intellectum pasiuum, id est, imaginationem, vt omnes exponunt cum Themist. cùm igitur ista nō maneat, quia vis est incorpore, nō intelliget anima illo modo, quo antè: at quia immortalis est alio modo intelliget. *Cur post mortē nō reminiscimur cùm anima post morte maneat.* Multæ & insignes in hoc capite difficultates occurrunt, quæ ordine sunt discutiendæ.

An sit Intellectus agens. Quæst. XIII.

ARdua est difficultas hæc ob diuersitatem philosophorū opinio

nionum. Vt igitur ab argumẽtis, quæ difficultatem faciũt, incipiamus, videtur primò, quòd non sit ponendus Intellectus agens. Nõ est sensus agens: ergo nec erit talis Intellectus. Consequentia probatur: nam ratio Aristo. si valida esset, etiam oporteret ponere sensum agentem; nam sensus est potentia passiua, quæ ad actum reducitur, sicut Intellectus.

1. Arg. ad partē negatiuā

2. Arg. Secundũ argumẽtũ. Intellectus agẽs, vel est necessarius propter phantasma, vel propter medium, vel propter potẽtiã: sed nullo modo est necessarius: ergo non est. Maior est nota: qa nihil videtur aliud ad cognitionẽ necessarium præter obiectum mouens mediũ, ac potentiam. Minor probatur: non enim phantasma indiget illo Intellectu, quia potest mouere Intellectũ sicut obiectũ sensus ipsum sensum. Nec est propter mediũ: quia nullũ est in Intellectu. Nec etiã propter possibilem: quia est potentia per se sufficiens percipere suum obiectũ: sicut sensus sibi proprium percipit.

3. Arg. Tertiũ est. Si Intellectus agens necessarius, est maximè, vt faceret phãtasmata intelligibilia actu sed hoc esse nõ potest: quia nihil agit imprimẽdo, vel remouẽdo à phantasmate: manet enim hoc, sicut antè: ergo nõ est necessarius.

4. Arg. Quartum est contra comparationem de lumine; quia Intellectus iste dicitur esse causa efficiens intelligibilium, at lumen non est causa efficiens visibilitatis colorum: non ergo comparatio est bona.

In hac difficultate esse multas Philosophorum opiniones, & difficiles, quæ tamen ad quatuor capita reduci possunt. Primum est negantium Intellectum agẽtem: alterum est ponẽtium ipsum, sed ex parte Intellect⁹ possibilis: tertium est pariter ponentiũ ipsum: sed ex parte phãtasmatum, & obiecti. Quartum est ponentiũ ipsum ex parte vtriusque.

Variæ opiniones philosophorũ ad quatuor capita rẽducuntur. Primum. Secundũ. Tertium. Quartũ.

In primo capite est Durand. 1. Sent. d. 3. q. 5. dicit enim non esse opus Intellectu agente, sed phantasma per se imprimit speciem in possibili, & possibilis per speciẽ intelligit, non interueniẽte alio. Hoc idem habuit quidam dictus Isaac Narbonensis: quẽ citat Mirandulanus; idem etiã habuerunt alij ante Durand. nam Albert. sum. de homine, in quæst. de Intellectu agente, refert ante se id habuisse aliquos.

1. Caput negantium intellectũ agẽtem Durandi &c.

In secundo capite ponentiũ ipsum, tamen ex parte Intellectus possibilis, sunt duæ sentẽtiæ prima Themist. c. 24. & Theophras. dicentium Intellectũ agentem esse formam Intellectus possibilis: & quò magis participat, & cõmunicat ipsi possibili, eò magis intelligit, formas in ipsis phantasmatis absque vlla receptione speciei; & & quia possibilem facit aptũ ad intelligendum, ob id dicitur facere res intelligibiles.

2. Caput cõcedẽtiũ esse intellectũ agẽtẽ ex parte possibilis.

1 Opinio Themist. Theophrast. &c.

Al-

2. Opinio Ianduni. Altera sententia est Iandu. q. 23. dicit Intellectum agentem facere intellectionem in possibili: putat enim, quòd phantasma imprimit sui speciẽ in Intellectu possibili, & Intellectus possibilis disponitur per talem speciem intelligibilem, & agens tunc producit aliam qualitatem in ipso possibili, quæ dicitur intellectio. Possibilis enim mediante specie recipit intellectionem productã ab agente Intellectu, sicut substãtia per quantitatem recipit colorẽ; & dum possibilis recipit illã qualitatem, intelligit. Hæc est imaginatio Ianduni, de cuius inuentione gloriatur.

3. Caput concedentium ex parte phãtasmatis intellectũ agentem. In tertio capite ponentium Intellectum agentem ex parte phãtasmatis, multiplex est opinio. Prima est Auẽpace in Epist. de luce, & lumine; putat enim Intellectum agentẽ producere quoddã lumen in ipsis phantasmatibus, quod receptum in eis facit ipsa intelligibilia, in ipsisq; naturæ vniuersales apparent, quæ phãtasmata sic illustrata ab Intellectu possibili cognoscuntur.

1. Opinio Auempace.

2. Opinio Altera sententia est aliorũ, qui dicũt, quòd Intellectus agens illuminat phantasmata, in ipsisq; facit apparere naturas communes; nam phantasma ex se repræsentat singulare, puta, hunc hominem, hoc animal, hoc corpus, tamen ratione huius luminis repræsentatur ĩ ipso vniuersale Intellectui. Vt enim lumen facit in muro apparere colorem: ita in ipsis phãtasmatibus Intellectus agens facit apparere vniuersalia. Vnde quãuis phãtasma secũdũ se sit sensibile & singulare, tamen ratione huius luminis obijcit intellectui, vt vniuersale: quod nõ est aliud, quàm q Intellect⁹ cognoscat, & recipiat speciẽ vniuersalis, quod in phantasmate inclusum erat: & hoc est, quod ipsi dicũt phãtasma inesse relucentię esse vniuersale.

In quo secũda hæc opinio differat à prima. Hæc sentẽtia differt in duobus à præcedenti. Primum est, quòd illa dicit lumẽ recipi in phantasmate: at hæc non, sed solùm assistere. Verbi gratia, lumẽ exterius habet duos actus: alter est inhærẽtiæ: & sic est in medio diaphano. Et alter est apparentiæ respectu colorum, non quòd illis inhæreat, sed quòd eos apparere faciat; hoc secundum competit Intellectui agenti sine primo. 1.

Alterum, in quo differt, est, q illa sentẽtia negat mitti species ab istis naturis illustratis in Intellectum possibilem. Ista verò dicit hæc phantasmata imprimere species vniuersalium in possibili. 2.

Autores huius secundæ opinionis. Hæc sententia est expressa Caiet. 1. p. q. 79. art. 3 & S. Thom. ibidem, & 2. Cõtra gen. c. 77. & Heruæi. 2. Sent. d. 17. quæst. 2.

3. Opinio. Tertia sentẽtia est eorum, qui dicunt Intellectum agentem per se producere species intelligibiles, & abstrahere à phantasmate, quibus possibilis intelligit.

4. Opinio. Quarta est aliorũ, qui dicũt, Intelle-

tellectum agentem tanquam causam principalem, & remotā vna cum phantasmate producere speciem in Intellectu, ita vt phantasma sit actuum principium proximum speciei, instrumētale tamē, at agens Intellectus sit vt causa principalis, sicut q calamo scribit

Autores huius quarta opinionis Hæc sententia est expressa. S. Tho. 3. p. q. 9. art. 4. ad. 2. & Scot. 1. Sent. d. 3. q. 8. & Sōzina. 7. Metaph. q. 12. & Caiet. Thienensis in præsenti, imò Caiet. Cardinalis sup. locum citatum S. Thom.

Quinta sententia est quorundam, qui dicunt nullum ab Intellectu agente produci lumen, sed requiri, vt ad præsentiam solam phantasmatis faciat speciem ipse solus, vt phantasma nil aliud faciat, quam esse præsens, & ita determinet Intellectum per solam præsentiam ad hāc vel illam speciem producendam.

4. Caput concedentium intellectum agentem ex parte vtriusq; s. phantasmatis, & intellectus possibilis. In vltimo capite ponentium Intellectum agētem ex parte vtriusque sunt duæ sententiæ. Altera Auicen. qui dicit, quòd agens Intellectus producit species in possibili, & per se etiam intelligit.

1. Opinio Auicennæ. *2. Opinio Alberti* Altera Albert. summa. q. de Intellectu dicit Intellectum agentem producere species in possibili, & intelligere non per se, vt dicit Philopo. sed producendo species in possibili, dicitur intelligere, & possibilis etiam recipiendo intelligit. Vnde dicit, Intellectū agentē intelligere per extramissionem, sicut dicebat Plato de visu; possibilem verò per intus susceptionem, vt de visu sentit Aristo. Hęc sunt placita Philosophorum varia in hac re.

1. Cōclu. intellectus agēs est necessarius. Dicam ergo in tanta varietate, quod mihi probabilius tenēdum videtur: & sit prima conclusio. Intellectus agens est necessarius.

1. Ratio ab autoritate. Hanc probo contra primam sententiam Duran. duplici ratione. Altera est ex omnium Philosophorum & Theologorum cōsensu præter Durand. & paucos alios quosdam. Et profectò hæc autoritas debet esse satis valida ratione, cùm nulla sit ratio efficax in contrarium.

2 Ratio Altera autē ratio talis est. Materiale, & diuisibile nō potest virtute propria agere in indiuisibile, & immateriale: sed phantasma est quid materiale, & diuisibile, at Intellectus immaterialis, & indiuisibilis: non ergo virtute propria agit. indiget ergo aliqua causa immateriali, qua cū agere possit, speciēq; indiuisibilē producere: talis causa est Intellectus agēs necessariò, ergo ponendus est.

2. Cōclu. intellectus agēs non intelligit Secunda conclusio. Intellectus agens non intelligit. Ista probatur. Primo: Illius est intelligere, cuius est recipere species, quibus determinatur ad operandum: at agens Intellectus non recipit species, nisi possibilis: ergo non est ipse qui intelligit. *1. Ratio.*

2. Ratio. Probatur secundò. Si Intellectus agēs intelligit, vel intelligit intellectione recepta in se, vel in ipso

ipso possibili. Non in se:quia nō est receptiuus, nec est in potentia. Nec in possibili, vt dicit Iandu. quia intellectio est operatio immanens: debet ergo esse in eodem principio proximo, à quo producitur.

3. Conclu. Sit conclusio tertia. Ponendum est lumen quoddam internum ab anima, seu Intellectu agente productum, quo illustrentur phātasmata.

Primò ab auctoritate. Hæc cōclusio probatur. Primo auctoritate Aristotelis text. 18. huius tertij libri, dicentis, esse in Intellectu lumen, quod se habet, sicut lumen ad colores. Accedit consensus penè Philosophorum, paucis demptis: sic enim lumen hoc concedūt S. Thomas, Scotus, Sonzinas, Caietanus vterq;, Heruetus, Auempacè, & plures alij locis suprà citatis.

Secundò ratione. Secundò, accedit ratio satis cō moda ex analogia ad sensum. Nā vt lumen Solis. v.g. facit colores visibiles actu eos contingens, & quæ latebant in aere, ostendit, & actu visibilia facit, vt ea videamus, & efficit, vt colores possint producere species in medio, & in oculo, ac sensu, quibus sensus videat obiectum, & possit sensationem efficere: Ita lumen Intellectus productum illustrat phantasmata, & facit ea actu intelligibilia vt in eis appareant, quę latebant, & efficit, vt producantur species intelligibiles in Intellectu, quib9 postea fiat intellectio.

Cōfirmatur a simili. Simile etiam esse potest de vase vitri intra se multa: continente: quæ omnia non videntur, sed illustrata lumine apparēt omnia interiùs contenta.

Iam verò, vt illæ species in aere, & oculo productæ ab obiecto illuminato sunt immaterialiores quàm sit ipse color, ita etiam illæ species intelligibiles sunt immaterialiores, quàm sit ipsum phantasma. & non inconuenit, quandoquidem, vt illic eam immaterialitatem accipiunt ratione luminis spiritualioris, quàm sit color: ita etiam hic ratione luminis Intellectus omnino spiritualis, & ipsius Intellectus quoque omnino spiritualis, fiunt omnino spirituales, sicut illic ratione etiam virtutis Solis mediante lumine id efficiens.

Nam Intellectus agens se habet, vt Sol illuminans, lumen respondet lumini, & phantasma colori: atque ideo omnia pari proportione consonant; & solùm in eo differunt, quòd illic lumen ab agente producitur externo, hic verò ab interno.

Et simile omnino esset, si ipsimet oculi ex se emitterent lumē, quo illustrarent obiecta, quæ viderent, iuxta Platonis opinionē; quod etiam de quibusdam animalibus conceditur, vt de fellibus, qui noctu vident, & corū micant oculi.

Occurrit obiectiōi. Siue autem dicamus, illas species fieri efficienter ab ipso Intellectu

lectu ex phantasmate illuminato, & ex illo sic disposito extrahi tanquã ex eius potẽtia materiali sicut agẽs educit formã substãtialem perfectiorẽ ex potentia materiæ dispositæ. Quod sanè videtur valde probabile, siue dicamus produci efficienter solum ab Intellectu, vel à lumine eius, aut ab ipso mediante lumine, & phãtasmate solum obiectiuè concurrente; quod etiam valde esset probabile, siue dicamus ab Intellectu produci mediãte ipso phantasmate, vt sit præcipua causa Intellectus, & instrumẽtũ phãtasma: aut dicamus phantasma efficere partialiter Intellectu, vel etiam à solo phantasmate sic illuminato effici, non valde refert. Nam etiam consimilis esset posset difficultas de colore, & speciebus immaterialibus in aere, & in ipsomet visu productis, an videlicet à solo corpore, vel luminoso, vel lumine, vel colore, vel ex potentia subiecti educuntur, vel fiant.

Quocunq; autem modo dicatur, hoc certũ est, species produci obiecto illuminato, & non aliter, & res lumine posito apparere, quæ alioqui occultatæ tenebãtur, & latebãt ĩ aere incluse, vel aqua &c.

3. Ratio. Probatur adhuc tertio ex cõmuni loquendi modo hominum. Solemus enim dicere, valere illum lumine Intellectus, alterum paruo præditum lumine: & in aliquo negocio, vel quæstione parũ nos habere lumẽ, vel magnũ: & petimus ac desideramus illuminari à Deo, & ab hominibus: & lumen naturæ nõ sine causa dicimus: quia est vis illa insita, quæ tale lumen producit ad intelligẽdum, cùm intelligimus: & lumẽ etiam ideo merito super naturale concedunt Theologi.

Confirmatur hæc tandem sentẽtia: quia sic facillimè reddimus causas, quomodo vniuersalia cognoscantur ab Intellectu illustratis phantasmatibus, quo modo denudentur à conditionibus indiuiduantibus, quo modo Intellectus ibi separet vnũ ab altero, ex omnibus tam vniuersalibus quã particularibus conditionibus, quæ simul illic apparent, sicut visus in colore illustrato videt colorem, figuram, magnitudinem, intensionem, & cætera, quæ in eo continetur: ablato autem hoc lumine, & eius illustratione phantasmatis, vix aliquid dici potest, quod satisfaciat in specierum intelligibilium productione, & cæteris omnibus. 4 Ratio.

Quarta conclusio. Intellectus agens non producit lumen ipsum in ipsis phantasmatibus receptum, vt in subiecto. Hæc est contra Auempa. 4. Cõclu. Intellectus agẽs producit lumen in phantasmatibus vt in subiecto.

Probatúr. Vel illud lumen est materiale, vel immateriale. Non immateriale, q̃a recipitur in phãtasmate materiali, & receptũ est admodũ recipiẽtis. Nec est materiale: quia tũc maneret phãtasma materiale, vt antè, nec fieret ĩtelligibile: 1. Ratio.

gibile: non ergo lumen illud producit.

2. Ratio. Secunda ratio: quia vnum accidens absolutũ vna ve qualitas nõ potest esse subiectum inhæsionis alterius qualitatis vel accidentis absoluti realiter diuersi: & solùm hoc habet quantitas, quia se tenet ex parte materiæ: sed nulla qualitas: ergo species non possunt esse subiectũ luminis. Cõfirmatur, qa species sensibiles in aere nõ sunt subiectum inhæsiuè luminis, sed aer est subiectum vtriusque.

5. Cõclu. Non est satis vt extrinsece illuminetur phãtasmata. Quinta conclusio. Nõ est satis, vt Intellectus agens producat lumen illud secundum actũ apparẽtiæ ab externo tãtam, faciens in phantasmate apparere vniuersalia. Hæc est contra Caiet.

1. Ratio. Probatur. Primo: quia sic nõ esset causa efficiens cognitionis: sicut nec lumẽ visionis: at Aristo. causam efficientem esse dicit.

2. Ratio. Probatur secundò: quia nõ potest sic esse actus apparentiæ, nisi ipsi phãtasmati inhæreat, vel alicui medio. Hæc autẽ esse non possunt: quia non est ibi medium.

Probatur: quia: vt probatum est, Intellectus percipit singularia per propriam speciem, vt diximus.

6. Cõclu. Sexta cõclusio. Lumen Intellectus agentis illustrat quidem species intelligibiles productas non solũ extrinsecè, sed internè, phantasmata verò extrinsecè.

Explicatur, & probatur cõclusio. Pro ipsius probatione notandũ, lumẽ quidem illuminare colorẽ extrinsecè per solum contactum superficiei, aerem vero & oculũ, & diaphana, ac species similiter in ipso aere ac in oculo existẽtes, intrinsecè illuminare. Sunt enim in eodemmet subiecto tam species, q̃ lumen, & ratione luminis ipsæ species inhærent, & recipiũtur in ipso. Iam ergo phantasmata sensitiua se habent ad intellectum, vt color extrinsecus ad visum: species intelligibiles in Intellectu se habẽt, vt sensibiles productæ in ipso sensu, vel aere. Quare lumen quidem Intellectus agẽtis intrinsecè illuminabit species intelligibiles in Intellectu posibili simul existẽtes, vt in subiecto vtrunque: phantasmata verò extrinsecè, vt lumẽ illustrat colorẽ, vt dicebat Caietanus.

Nota. Quãuis etiam si quis diceret intrinsecè ipsa quoque phantasmata illustrari aliquo lumine, videlicet illo ipso spirituali, & immateriali in sensitiua potentia, vbi est phãtasma, ꝓducto ab Intellectu, & in eo recepto, aut ex eo ꝙ vtrũque sit in eadem anima, vel alio materialiori lumine illustrari, nõ caret etiam probabilitate: imò verò neque repugnat spirituale & immateriale in subiecto corporali & materiali collocari, vt anima rationalis in corpore: sed probabilius putamus, quod in conclusione diximus, intrinsecè species intelligibiles, phantasmata verò extrinsecè illuminari Intellectꝰ lumine modo exposito.

Septima

7. Cõclu. Intellectus agẽs non producit solus species intelligibiles.

Septima conclusio. Intellectus agens solus non producit species intelligibiles. Argumentum est manifestum. Vel educit illas ex potentia phantasmatũ, vel ex potentia Intellectus possibilis, vel ꝑducit illas nõ educẽdo. Nõ primũ: quia tunc species reciperetur in phantasmate; quia impossibile est aliquid educi ex potentia alicuiꝰ, quin recipiat in ipso. Nec secundũ: quia potẽtia Intellectus possibilis est indifferens, & agens similiter, cum sit commune: ergo impossibile est ex ipsius potẽtia educi species aliquas & eodem argumento, nec solus agens producet, quia est commune agens.

1 Ratio.

8. Cõclu. intellectus agẽs vnà cum phantasmate producit speciẽ intelligibilem.

Octaua cunclusio. Intellectus agens tanquàm præcipua causa, vnà cum phantasmate illuminato producit speciem intelligibilem. Est enim hic Intellectus vis quædam animæ, quæ excitat, & eleuat phantasma illuminatum, vt ipsum vnà cum tali virtute, vt causa principali producat speciẽ. Vnde ipsum phãtasma etiã agit, & immediatè, saltem obiectiuè.

1. Probatur primò ex text. 14. vbi ait, obiectũ agere in Intellectũ.

2. Secundò probatur: quia ideo dicitur iste Intellectus illuminare, & denudare phantasma, & transferre rem de ordine in ordinem, id est, facere rem intelligi, quæ antè sentiebatur tantum, quæ omnes sunt operationes Intellectus in phantasmate.

9. Cõclu. Nona conclusio. Puto esse sententiam Durandi probabilem, & eorum, qui negant Intellectum agentem, aut saltem sola ponunt ratione distinctũ. Neque. n. duos 1. habemus Intellectus, vt videtur, sed vnũ, sicut nec duas volũtates, nec duas memorias, nec duos appetitus, nec duas imaginationes, sed vnam, &c. Et secundò, quia il 2. le vnus satis esse videtur ad producendũ lumen, & postea eliciẽdum species, & producendum in se notitiam. Nil enim vetat in se ipsum agere actione perfectiua. Et tertiò, quia nulla est ratio con 3. tra hoc conueniens: tamen, quia nec in contrarium rationes habẽtur conuincentes, sequimur communem sententiam.

Ad argumenta respõdetur. Ad Ad. r. primum Auerr. 2. de anima com. 1. 60. putat esse sensum etiam agentem, substantiam separatam: sed nos id negamus: non enim est par ratio sensus & Intellectus: nam obiectũ sensus est proportionatũ sensui: vtrunque enim materiale, & quantum est: at phantasma est improportionatum, cùm sit alteriùs ordinis: est enim quãtum: Intellectus verò non quantus, ob id indiget principio eleuante, id est Intellectu agente & eius lumine, quod sit in genere immaterialium, & indiuisibiliũ. Et hæc fuit Aristot. ratio, quòd efficiens principium & materiale debent ad vnum pertinere genus: non autem pertinent phantasma nudum & Intellectus, sicut

cut sensus cum suo obiecto.

2. Deinde: quia, vt diximus, sensus indiget Sole illuminãte, vel alio luminoso & lumine producto, vt eius obiectum fiat actu visibile & vt species producãtur, & ideo nõ indiget sensu agente: sic ergo Intellectus indigebit illuminante suum obiectum, quod cùm non sit externum, necesse est sit internum illuminans, scilicet Intellectus agens.

Ad 2. Ad secundũ patet solutio. Agẽs enim est necessarius propter phãtasma, vt illuminetur, vt hoc medio Intellectu agente immutare possit possibilem: nam etiam, vt diximus, obiectũ sensus indiget lumine illuminãte ipsum: & quãtum ad hoc est eadem ratio phantasmatis ad Intellectum, & obiecti ad sensum.

Ad. 3. Ad tertium dico, verum esse, Intellectum agentem nil imprimere in phantasmate tanquã in subiecto, id est, nullam qualitatẽ in eo inhærentem, nec auferre à phãtasmate. Dicitur autem facere rẽ intelligibilem in actu, quia phantasma illuminatur extrinsecus, vt diximus, & ita simul cùm Intellectu illo fit capax ad imprimendum sui speciem Intellectui possibili, qua mediante res intelligitur, sicut color extrinsecè illuminatus ad producendam speciẽ.

Ad. 4 Ad quartum dico cum S. Tho. 1. part. q. 79. art. 3. ad. 2. quòd comparatio luminis in hoc tenet: ꝙ sicut colores absque lumine producto à corpore luminoso non possunt visum immutare: ita nec phantasmata absque Intellectu agẽte & eius lumine: non tamen Intellectus iste in reliquo similis est: nam concurrit cum phantasmatibus, vt agens causa principalis: lumen verò præcipuè tanquàm medij dispositio, vt alibi diximus.

Nisi quis vellet dicere, lumẽ esse causam etiam cum colore efficientẽ: nã color ex cõtactu luminis fit potẽs producere species in medio, quas anteà non posset.

An Intellectus agens sit substãtia separata.
QVAEST. XIIII.

HAEC quęstio partim est determinata superius, dũ ostẽdimus Intellectum possibilẽ non esse separatã substantiam, sed virtutem non organicam animæ informantis materiam: Nam sic simul etiam determinatum est, Intellectum agentem non esse substantiam separatam in opinione Themist. Theophr. & Auer. qui agentem, & possibilem vnam faciunt substantiam, & eãdem separatam: contra hos enim, cùm de possibili ostensum fuerit, de agente ostensum erit, cùm re idem sit apud eos agens, & possibilis Intellectus. Idem etiam ostẽsum videtur, cùm demonstratum fuit, animam rationalem esse informantem & actum corporis. At quia sunt alij, qui duos faciunt Intellectus, vnum possibilem, alterũ agẽtẽ, diuersos in substantia: ideo de- *Iam ex dictis partẽ esse dissolutam hanc q̃stionem*

terminato etiam dubio priori de posibili Intellectu, adhuc determinandum superest alterum de agente. Et quia hoc præcipuè tractatur circa doctrinam Arist. iuxta eam etiam id erit statuendum.

1. Arg. qđ sit substãtia separata. Videtur ergo, quod sit aliqua substãtia separata, imò ipse De⁹. Primò Intellectus agẽtis est omnia facere: sed hoc attributũ nulli, nisi Deo competit; ergo agens Intellectus Deus est, & non virtus animæ.

2. Arg. Secũdò. Intellectus agẽtis actio dicitur esse substantia ipsius, tex. 19. sed nulli actio est substantia eius, nisi Deo ipsi, qui simplicissima est substãtia: ergo Intellectus agens non est animæ virtus.

3. Arg. Probatur tertio. Intellect⁹ agẽs dicitur semper intelligere, text. 20. hoc autem non virtuti animę, sed Deo inest: non ergo est agens Intellectus animæ virtus.

4. Arg. Probatur quartò. Agẽs Intellectus similatur arti respectu artificiatorum: at ars est extra artificiata: ergo agens Intellectus est separatus à posibili, qui est vt materia, in qua intellecta recipiuntur.

5. Arg. Probatur quinto. In vno & eodem subiecto non possunt esse simul potentia & actus: sed in anima est potentia, scilicet Intellectus posibilis: ergo non poterit esse agens, qui actus est: erit ergo separata substantia.

1. Opinio Alexã. In hac re variæ sunt opiniones Philosophorum, sicut in alijs ferè omnibus, Alexandri fuit prima sententia, qui putauit Intellectũ agẽtem esse Deum ipsum, & hoc idem affirmabat esse secundũ mẽtem Arist. huius argumenta erãt illa tria prima proposita.

2. Opinio Marini, Auẽpace, Auicennæ, et Caietani. Altera sententia est cuiusdã Gręci, dicti Marini, cuius meminit in præsenti Philop. Hic enim nõ Deum putat esse Intellectũ agentem sed angelum quendam, qui est substantia inferior Deo, est tamen separata. Vnde posibilem ponit esse in nobis non separatum, agentem verò separatum. Hoc secutus est Auẽpace in Episto. de luce. & Auice. 9. Metaph. cap. 4. Colchodeam enim illã dixit esse Intellectum agentem, & species facere in posibili; & inter nostros Caiet. Card. Hi enim omnes, Intellectum agentem separatam ponunt substantiam prę ter Deum, quanuis Caiet. secundùm Arist. solùm teneat.

3. Opinio Plotini. Tertia sententia est Plotini, qui Intellectum agentem non separatam aliquam substantiam ponit: sed nobis inexistentem, & cuique suam propriam: dicit tamen Intellectum agentem, & posibilem duas esse substantias, agens semper in nobis intelligit, posibilis verò aliquãdo intelligit, aliquando non intelligit.

4. Opinio Plutarchi, & Philop. Quarta sententia est Plutarchi, quem citat Philop. & ipsius etiã Philop. qui agentem Intellectũ ipsam animam ponunt, vt actu contemplatur, nec aliam putant esse substantiam.

Vlti-

5 Opinio S.Th.& cõmunis. Vltima est S.Tho.1.p.q.79. art. 4.&.q.de animæ art. 5. & in hoc capite presenti Arist.putat enim agentem Intellectum esse animę virtutem, & facultatem quandã, quæ cum phantasmate species imprimit in posibili Intellectu. Hoc sequitur communis schola Latinorum.atque hæc sunt placita Philosophorum in hac re,quid tenendum videatur, explicabo.

1. Cõclu. intellectus ages non est Deus. Sit:ergo prima conclusio Intellectus agens non est Deus:hęc est contra Alex.& conatur Philoponus multis argumẽtis sumptis ex verbis Arist.in hoc capite manifeste reijcere,quorũ aliqua cõcludunt absolute,aliqua ad hominẽ.

Primo ab autoritate Arist. Primò dicit Arist. ꝙ post mortẽ nõ reminiscimur,nec cognoscimus,quæ ante:at hoc nõ potest de Deo ipso dici: ergo Deus non est Intellectus agens. Hoc argumentũ simpliciter nõ concludit: quia hæc verba non sunt de Intellectu agente,sed de Intellectu actu:concludunt tamen ad hominem:nam Alex. omnia hæc huius capitis de agente interpretatur,sicut etiam Philop.

2. Testi Aristot Probatur secũdo. De hoc Intellectu separato,seu agente dicitur quòd solùm est immortalis : at multa sunt , præter Deum immortalia:non ergo Deus Intellectus est agens.

Reijcitur solutio. Nec valet dicere, quòd Arist. dicit,eorum,quę nostra sunt,solũ Deum esse immortalem: quia secundùm Alex. non est Deus aliqd nostri: ergo dictio exclusiua, absolute omnia excludit . Hoc etiam est ad hominem propter rationem dictam.

3. Testi. Arist. Probatur tertiò . Iste Intellectus dicitur aliquando intelligere,aliquando non:quod Deo non potest inesse.

4. Testi. Arist. Probatur quartò,& hoc iã non est tantũ ad hominem: quia dicitur Intellectus agens non omnino res facere: sed facere intelligibiles, quemadmodum lumen nõ facit omnino colores,sed vt videãtur:at De⁹ omnia absolute facit, & omnium esse causa est : non ergo Intellectus agens est Deus.

5. Testi. Probatur quintò . Intellectus agens dicitur esse differentia animæ nostræ vnà cum posibili : at De⁹ nullo modo est alicui⁹ entis differentia,nec alicui generi limitatur:non ergo Intellectus agens est Deus.

6. Testi. Probatur sexto. Iste intellect⁹, dicitur lumen,& habitus , id est, forma,& Deus non est forma,nec habitus alicuius; non ergo Arist. per gẽtem Intellectum intelligit Deum.

7. Testi. Probo etiam septimo ratione ex doctrina Aristo. Deus nõ operatur in his inferioribus, nisi motu cœli, & lumine , vt patet . 8. Physic.12. Metaph . & alibi frequenter; at nec lumine corporeo, nec motu potest talis abstractio,vel operatio Intellectus posibilis fieri:ergo Deus non est Intellectus agens.

Octauũ testimonium. Probatur octauo. Si Deus immediatè facit hoc,& se ipso: ergo assistit nobis tanquam intelligentia orbi cœlesti: at habemus manifestè ex 8. Phy.tex.84.non sic Deum esse,sed esse vtique, & in cœlo potissimum:ergo id prorsus repugnat doctrinæ Arist.

Rationibus idem probatur 1. Ratio. Probo etiam hoc idem ratione secundum veram Philosophiam. Causa vniuersalis non concurrit ad proprias operationes naturales rerum immediatè, nisi positis ex parte ipsarũ rerum,& agentiũ proprijs virtutibus: vt Deus non immediatè ad calefaciendum cõcurrit cũ igne, quin ignis habeat in se propriam virtutem communicatam ad calefaciendum:aliter enim essent causæ inferiores imperfectæ,imò non essent causæ:at intelligere est hominis operatio propria:ergo præter Dei concursum, q est vniuersalis causa, etiã est in homine virtus particularis ad illam operationem, scilicet abstrahẽdi species:nec Deus immediatè facit absq; virtute propria particulari:aliter esset homo omnium agentiũ imperfectissimus, cùm nõ habeat in se virtutẽ actiuam suæ operationis. Et hæc est elegans ratio S.Tho.1.p.q.79.ar.4.& hoc lib.lect.x.

Nota. Et notat, q non negamus Deũ ad intelligendum concurrere, & ad abstrahendum species nobiscũ,sicut concurrit cũ omni causa particulari ad suas operationes: tamen dicimus in nobis etiam esse virtutem propriam participatam ad illam operationem: ob id Intellectus agens non luci,sed lumini similatur,quod est qualitas participata, & deriuata à luce:sic Intellectus agens noster à prima causa.

Aut verò potius similis est ipsi corpori luminoso,puta, Soli lumen producenti,qui tamen Sol à prima causa factus est, & conseruatur,& cum eo concurrit ad producendum lumen.

Secunda conclusio. Intellectus agens non est substantia aliqua alia separata præter Deum. *2.Conclu. Intellectus agẽs non est substãtia separata sed aliquid animæ.*

Hæc potest probari ex Aristotele, qui ait, quòd Intellectus agens & possibilis sunt animæ differentiæ,& partes animæ,& principia intelligendi in anima,vt.3. libr.cap.3.tex.150.& cap.4.text.1.&.c.5.text.17.& alibi, &c. quæ non possunt separatæ conuenire substantiæ. *1 Ratio.*

Secundò probatur ratione,quia debet esse virtus nostra,cùm operatio sit nostra,aliàs non intelligeremus nos,sed alius pro nobis, aut nos essemus solùm virtus passiua,& receptiua,& non actiua & operatiua nostrarũ operationũ, quod sanè est per quàm absurdũ. *2. Ratio.* Cõfirmatur inductione:quia omnes res naturales efficiũt suas operationes, nõ vero eas solũ patiuntur.Cõfirmatur;quia hæc magna esset naturæ rationalis imperfectio, q nulli alteri rei in suo genere conueniret, vt scilicet solum patere-

pateretur suas operationes naturales,& non ageret.

3. Ratio. Probatur tertiò qa experimur hoc totum esse opus nostrũ: dum enim volumus intelligimus, non autem dum nolumus: ergo verè in nobis est actiua virtus.

4. Ratio. Quartò: quia illa Intelligentia separata, cùm debet abstrahere phantasma, vel cognoscit illud, vel non. Si non: quomodo applicabitur ad abstrahendum? Si cognoscit, ergo recipit speciem ab illo, vt determinetur: & si hoc ita est, iam non solum agens, sed possibilis erit.

5. Ratio. Probatur quintò: quia sicut phãtasma potuit illi imprimere speciem, posset etiam nostro Intellectui,& tunc nõ esset talis substãtia necessaria.

3. Cõclu. probabiliter intellectus agens est potentia re distincta à possibili. Tertia conclusio probabiliter. Intellectus agens est virtus animæ, & facultas re distincta à possibili.

1. Ratio. Anima enim habet virtutẽ producendi lumen vt vnà cum phantasmate illuminato posit producere speciem; & facultatem, etiã vt recipiat,& intelligat: quæ virtutes, vt videtur, non possunt re esse vna & eadem: quia non videtur, agere,& pati vni,& eidem potentię re conuenire posse.

2. Ratio. Hæc conclusio sequitur etiã ex præcedẽtibus. Si.n. nõ est substãtia separata, erit ipsa anima: sed anima virtutibus, & facultatibus operatur: erit ergo aĩæ facultas. Ex his argumenta solui possunt.

Ad primum peto ego ab Alex. cùm dicitur Intellectus possibilis omnia fieri, an Intelligat, ꝙ realiter fiat omnia, scilicet lapis, ignis,& alia. Respondebit nullo modo, sed intelligibiliter. Iuxta hoc ego etiã dico, quòd agens facit omnia intelligibiliter, id est, concurrit ad omnium intellectionem: hoc tamen non est opus solius Dei. Deus enim omnia secũdùm esse ipsorum reale facit; nihil igitur ex illo argumento concludit Alexand. Ad. 1.

Ad secundum dico, sensum verborum illorum hũc esse, quòd Intellectus agens est ex natura sua ad agendum, non ad recipiẽdum intelligibilia: vt sicut Intellectus possibilis est ad recipiendũ solũ, ob id in potentia dicitur, ita agẽs ad efficiendum: ob id ex natura sua actus dicitur, non tamẽ quòd sua operatio interna sit sua substantia, sicut in Deo: non enim talem habet operationem intra se: non enim ipse est substantia se intelligens: nam in his verbis substantia sumitur pro essentià, & natura. Ad. 2.

Ad tertium respondeo, quòd illa verba sunt de Intellectu possibili in actu, non de gente: & sensus est, non quod semper intelligat, sed quod, dum actu est, semper intelligit. Ad. 3.

Ad quartum respondeo, quod similitudo artis in his duobus consistit. Primo, vt ars est causa communis omniũ effectuũ artificiato- Ad. 4.

rum: sic agẽs omnium specierum, & vnus est pro omniũ intellectio ne. Secundo, vt ars est separata ab effectibus; ita agens Intellectus à rebus intellectis, non tamen debet esse extra possibilem, imò intra ipsum est, vt notat Themist. capit. 25.

ad quintum. Ad quintum respondet S. Tho. in præsenti, lect. x. quòd Intellectus agens non est actus formalis, ita vt ipse sit formaliter res oẽs intelligibiles, sic enim non posset esse in eodem subiecto simul cũ possibili, qui est potentia res intelligibiles: vnde agens nõ est formaliter species intelligibilis vlla: est tamen actus, id est, potentia actiua specierum intelligibiliũ: & sic nihil prohibet in vno subiecto esse potentiam receptiuã speciei, & potentiam actiuam ipsius remotè, vnà cum ipso phantasmate vt instrumento. & per hæc patet huius quæstionis resolutio.

An rationalis anima sit immortalis secundũ Aristotelem. Quæst. XV.

Difficultas quæstionis. Non est facile hoc determinare ob tantã opinionum diuersitatẽ, & Philosophorũ præsertim quorũdam Neotericorum impiè opinantium, & antiquorum etiam controuersiam: ego tamen, quod puto certum ac verũ in doctrina Aristot. & secundum veram Philosophiam, aperiam & proponam.

Suppositio. Sed antequam ad controuersiã accedam, illud vnum supponendum est, quod aliàs pro viribus in Aristotele manifestauim⁹, animam intellectiuam formam esse, dantem esse: nec vnam in omnibus hominibus, sed plures: hoc autem supposito, quæstio hæc præsens, quia in doctrina Arist. posita est, modò verbis ipsius, & ab ipso rationibus peritis agenda est.

Deinde quæstione sequenti secundùm veram philosophiã idẽ erit tractandum. *Nunc tractanda q̃stio secũdum Aristotelem, postea secundũ veram philosophiã idem probandum.*

Probatur ergo anima mortalis esse autoritatib⁹, & hoc sit primũ argumentum. 1. Physico. text. 83. dicit se tractaturum de formis physicis generabilibus, & corruptibilibus: at inter has formas physicas est anima: ergo est corruptibilis. *Primum argumentũ ad partem negatiuam ab autoritate Aristo.*

Probatur 2. Phys. tex. 12. formã dicit naturam, & hanc non posse separari à materia, nisi ratione tãtùm: anima ergo cũ sit forma, nõ separabitur à materia re. *2. Testi.*

3. Testi. Probatur. 4. Physic. text. 17. probat formam non esse locum: quia locus separatur à re; non tamen forma: non ergo anima separabilis est. *4. Testi.*

5. Testi. Probatur. 8. Physic. text. 52. dicit principia, quæ se mouent per accidens esse corruptibilia: at anima mouet se per accidens, dum mouet corpus: ergo est corruptibilis.

Probatur. 7. Metaph. text. vltimo dicit, quòd partes, quæ destructo toto manent, erant materiales, & elementares, & illæ cum forma faciebat totum: si ergo anima

ma manet, non erit forma, sed materialis pars, aliaq; erit in homine toto forma præter ipsam.

6. Testi. Probatur. 12. Metaph. text. 39. dicit, q Deo inest fœlicitas perpetuo, nobis autem pauco tempore: non ergo est anima perpetua, & immortalis.

7. Testi. Probatur. 3. Ethic. cap. 6. dicit, quòd fortis in mortis periculo timet: quia vltimum terribilium mors est, & mortuo nihil boni, vel mali accidere videtur. Hoc est igitur primum argumentum ab autoritate.

Probatur idem rationibus ex doctrina Aristot. Secundum argumentum ex doctrina ipsius, lib. 1. de anima, text. 13. dicit, quòd si anima nō potest intelligere sine imaginatione, nō potest separari à corpore: at lib. 3. text. 39. dicitur, quod sine phantasmate nihil intelligit idem etiā tex. 20. concluditur ergo, anima non est separabilis: Hoc est argumentum fortissimum Alexand. & sequacium ipsius.

3. Arg. Tertiū argumētum. 1. de Cœlo. tex. 126. omne genitum esse corruptibile: omnē qđ habuit principium, habere finem: anima ergo, cùm forma sit, incipit esse, habebitq; finem.

4. Arg. Probatur quarto. Si anima incipit esse, vel fuit educta ex potētia materiæ, vel non. Si educta: ergo depēdet in esse à materia, nec poterit separari. Si vero non: ergo creata, quod tamen esse videtur contra Aristotelis principia.

5. Arg. Probatur quinto. Si aīa est separabilis à corpore, erit mobilis, mouebiturque à loco in locū: at hoc repugnat Arist. 6. Physi. vbi probat nullo modo indiuisibile moueri posse: nō ergo est separabilis: est enim secundū se indiuisibilis.

6. Arg. Probatur sexto. Si anima manet separata in perpetuum, cùm ipsa sit forma secundū se, manebit extra statum naturalem, eritque violentata: at nullum violentum posse esse perpetuum docet Arist. 2. cœli. tex. 18. imo habebit potētiā ad corpus, talisque potentia manebit in perpetuū frustrata: quod est contra ordinem naturæ quem docuit Arist.

7. Arg. Probatur septimo. Talis anima manebit ociosa, quia non habet corpus, quod ipsa moueat. atque hoc argumentū fecit Arist. cōtra ideas Plato, 12. Meta. c. 6. tex. 30. q ociosę essent nihil mouentes.

8. Arg. Probatur octauo. Essent animæ infinitæ supposita mundi æternitate, quam Aristoteles fatetur, at actu infinitum non admittit vllo modo Aristoteles: ergo non est consona ipsius doctrinæ animorum immortalitas.

9. Arg. ex interpretum quorundam autoritatem. Nonum argumētum est auctoritas Philosophorum magnorū asserentium hanc fuisse mentem Arist. Primo Aristoxenus, & Dicearch⁹, ipsius Aris. auditores, animam mortalem, ipsum sequētes, affirmarunt, vt refert Mirandula. li. 4. examinis. c. 8. Plutarchus li. 5. de placitis Philosophorū. c. 1. Aristotelem animam mortalem

putasse affirmat: Idem Galen. in historia philosophica. & Alex. magnus interpres, & antiquus: idem inter Catholicos Theodoretus libr. de curandis græcanicis affectionibus: putat enim Aristo. esse hui' placiti. Idē Greg. Nyss. lib. de anima. & inter Latinos id putarunt Pompona. Caiet. Card. Simo. Portius, & alij: Scot. autē. 4. Sent. d. 43. q. 2. & Heruæ. qui lib. 1. q. 11. dubium fatentur Aristotelem in hoc, quāuis magis declinasse fateantur, ad mortalitatem. Hęc sunt igitur quæ pro hac parte illustres Philosophi sentiunt de Aristotele.

Primum fundamētum, animæ immortalitatem posse bifariam intelligi à parte post tantum, aut etiā à parte ante.

Pro resolutione huius difficultatis aduerte animam intellectiuam bifariam posse dici immortalem, & perpetuam. Vno modo ita vt corpus nō antecedat, sed incipiat de nouo esse, tamen duret post perpetuò separata à corpore: quod alij vocant perpetuum à parte post. Altero modo vt etiam ante corpus sit perpetua, nec de nouo fiat, quod dicunt à parte ante: & de perpetuitate vno, vel altero modo difficultas est in Aristotele, & controuersia.

1. Conclu. animam rationale non destrui destructo corpore Aristoteles docet, & oppositum est contra eius doctrinam

Sit igitur prima conclusio. Animam rationalē non destrui, destructo corpore, Aristoteles docet: & oppositum est contra ipsius doctrinam.

Primo ex communi sententia omnium tempore Aristotelis asserentium animam immortalem.

Hæc cōclusio probatur. Primò: quia fuit sentētia communis omnium Philosophorum Græcorū sui temporis, & antecedentium, imò etiā vulgi: quibus omnib' nō est credendū ipsum in sua doctrina repugnasse, cùm nullam fortē habuerit rationem mortalitatis. Quòd autem communis fuerit sententia de māsione animæ post corpus, ostendunt tres sectæ Philosophorū: qui eam confessi sunt. Plato enim princeps Academicorum expresse immortalitatem docet in Timęo, pleriq; Stoici: & Pythagoras, qui apud Italos primus docuit, immortalē crediderunt animā, vt refert Plutarchus lib. 4. de placitis. c. 7. Adde etiam quòd Græci suam philosophiam hauserunt ab Hebræis, vt refert Iosephus lib. 1. contra Appion. & Eusebius lib. 10. de præparatione. & Berosus lib. 3. Hi autem manifestè animæ immortalitatem proclamabāt: & Herodo. lib. 2. refert Pythagoram sumpsisse placitum de trāsmigratione animarum ab Aegyptijs: erat .n. semper cōmunissima & antiquissima sentētia ab omni republica receptissima de animæ mansione post corpus.

Vt quid igitur Arist. huius oppositum sine certa & euidenti ratione debuit docere: vel quo modo ipsum sensisse mortalitatem fatebitur, cùm nullum tale verbum extet expressum in eius vniuersa doctrina?

Secunda ab authoritate celeberrimorū discipulorū

Probatur hoc idem secundò auctoritate insignium tum discipulorum tum interpretum Aristotelis tā Græcorum, quàm Latinorū, & Arabū, qui animæ immortalita-

& Interpretum aristotelis sic de aristotele sentientium. talitatem Arist. fateri nō dubitāt, Sunt enim hi, Theoprastus, ipsius discipulus, & Themistius: quāuis enim hi vnam animā dicant, nolunt tamen admittere mortalitatem: at alij immortalitatem cum pluralitate ponunt, quales sunt Simpli. 1. animæ tex. 66. & 3. animæ tex. 20. Philop. in prologo de anima, contra Alexan. Ammonius Alexādre⁹, Ammonius Hermeus. Olimpiodorus quorū meminit Mirādula. lib. 4. examinis cap. 9. Idem etiam inter Arabes, Auice. inter Latinos S. Tho. Alber. Aegid. & alij magni nominis.

Tertia à testimonys Aristotelis manifesti & euidentibus. Sed probatur tertiò ipsis Arist. testimonijs expressis. Et nota, nullum esse testimoniū, vbi verbum aliquod dicat de mortalitate: sed isti per consequentias quasdā extortas colligūt: nos tñ per expressa & euidētia testimonia probamus. *Nota valde.*

Primum testimonium. Primum sit ex. 1. de anima text. 66. vbi dicit, ꝙ amare, cogitare, & similia, destruūtur cum corpore: at Intellectus diuinū quid & impassibile est. Vide clarè immortalitatem intellectiuæ partis.

Secūdum testimonium. Secundum ex. 2. de anima tex. 22. Intellectum aliud genus animæ esse dicit à sensitiuo, & vegetatiuo, & id posse ab his separari, sicut perpetuum à corruptibili.

Tertium testimonium. Tertium est ex. 3. de anima tex. 20. vbi dicit, quod Intellectus in actu, quo cōtemplamur, quantum ad operationē nō manet post corpus, tamen secundum se, ac suum esse immortalis est.

Quartū testimonium. Quartum ex. 12. Metap. tex. 17. dicit mentē, & animā intellectualem nō posse esse ante corpus, tamen manere post, nihil prohibet: quia habet, ait, actionem separatā à corpore, scilicet, cōtemplationem, & iste est tex. notandus.

Quintū testimonium. Quintum est lib. 2. de Genera. animalium cap. 3. vbi expresse dicit, quòd cum actione intellectus nihil communicat corpus: ob id, quòd sine illo esse potest.

Sextū testimonium. Sextum est. 1. de par. cap. 1. vbi dicit non esse Physici tractare de omni anima. Non enim de intellectiua tractat: quia est separata, id est, non habet esse à corpore pēdens.

Septimū testimonium. Septimū est. 1. Ethic. ca. 11. dicit, quòd ista, quæ accidunt in mūdo, parum mortuos tangunt: quia nec sufficiunt facere beatos eos, qui non sunt, nec eos, qui sunt beati, non beatos facere: sunt igitur animæ post mortem.

Nota valde. Hæc sunt igitur testimonia. Tu perpende, an testimonijs expressis possit refragari per cōsequētias quasdam inutiles? quæ si quid concluderēt, potius contradictionem in doctrina Arist. & verbis cōcluderent. Sed tamen soluuntur facillimè illæ fallaces eorum cōsequētiæ, vt post dicemus.

Secunda conclusio aristoteles non posuit animas ante corpus existentes. Secunda cōclusio de animæ perpetuitate ante corpus, sit hæc. Aristoteles non posuit animas ante corpus existentes.

Probo manifeste hoc ex 12. Metaphy. tex. 17. vbi dicit mentem

 seu

seu animam intellectiuam fuisse non posse ante corpus: quia est tã quàm ratio .i. forma corporis.

Prima authoris. 2. Ratio. Et ratione pręterea manifesta ex ipsius Aristotelis principijs probatur: quia cùm sit actus corporis, vt ostensum fuit, per se creari nõ debebat, sed in corpore iuxta ipsius videlicet naturã & appetitũ materialem: aliàs violenter generaretur, & violẽter esset antea extra corpus.

Obiectio. Quòd si quis obijciat ea lib. 2. de generatione animaliũ c. 3. vbi videtur elicere mentem fecisse ante, & deforis seu exterius venire.

Prima solutio. Respondent aliqui probabiliter, ꝙ hoc loco loquitur secũdũ aliorũ opinionem, & nõ propriã, sed Antiquorũ: non autem in Metaphysicis, sed secundum propriam & hoc colligunt satis probabiliter propter tria. 1. Primò, quia illa erat doctrina non multum speculatiua, sed historica: Metaphysica verò exquita. 2. Secũdò, quia talis sentẽtia potest multis adscribi. 3. Tertiò, quia ibi insimulat animas habere corpora quædã nõ ex elemẽtis, sed æetherea corpora: quod tamen certum est, esse cõtra eius doctrinam. Quare non hæc, sed sententia textus Metaphysici, quòd mens non sit ante corpus, propria credenda est.

Secunda solutio. Secundò respondemus, nil in eo loco contrarium dici: proposuit etenim duas quæstiones. Prima, an animæ omnes essent ante corpus, an nullæ, an aliquæ sint, aliquæ non. Secunda, an in materia ipsius essent, an ex seminæ maris aduenirent: & si cum maris semine, an ex vi eius omnes fierẽt, an extrinsecus, vel partim extrinsecus, partim non.

Et respondet primæ quæstioni, animas omnes impossibile esse antea. Ad secundũ animam rationalẽ seu mentem extrinsecus aduenire, hoc est, nõ ex vi seminis seu maris, seu (quod idem est) nõ educatur de potentia materiæ: sed fit ab extrinseco: & nihil ait aliud: & hic est sensus verus illius loci.

Tertiò cõfirmamus id: quia multa eodem cap. 3. dicit, quæ ostendunt animam non fuisse antè. Nã ait omnes etiam intellectiuã animam esse prius potentia, deinde actu esse: & prius fieri vegetatiuũ, deinde animam sensitiuam, deinde rationalem infundi: & tãdem mentem, seu intellectiuam animã à corpore esse separabilem, & separari ibidem ait. Quod si ita est, vt diximus, & fateri necessariò oportet: habemus doctrinam expressam Aristotelis animam incepisse, sed nunquàm desituram. *Nota.*

Tertia cõclusio, de statu animi post mortem quædam magni momenti ab Aristotele habemus. Tertia cõclusio. De statu animę post mortem, quædã habemus ab Arist. non parui mom̃eti, sed eius modi, vt ex illis multa alia certa liceat demonstratione colligere.

1. Asseruit .n. animam immortalẽ, atque ita manere post mortem, vt vidimus: & asseruit Intellectum eius tam possibilem quàm agentem esse à corpore separatum, nec orga-

2. organo vtetem corporeo, asseruit etiam post mortem. 3. 1. Ethicorum cap. 11. vt vidimus, ea, quæ in hoc mundo accidunt, mortuos nõ sufficiunt facere beatos, qui nõ sunt: nec eos, qui sunt beati, non beatos facere. Atque adeò concessit esse post mortem quosdam beatos, quosdam non ita: quæ tria profecto magni sunt momenti.

4. Et ex his, alijsque eius dictis, multa alia possent colligi. Nam si addas, beatitudinem consistere in contemplatione substãtiarum separatarũ, vt ipse ait. 10. Ethycorum, & præsertim primæ substantiæ sepatatæ, videlicet Dei: sequitur, animas beatas post mortẽ substantias separatas, & Deum maximè contemplari.

5. Item si, vt ipse ait, ociosæ post mortem manere nõ debent, & intellectũ habeant: cõsequitur, vt eius habere possint operationes, & vt antea primo libro diximus, cõsequitur eas habere appetitum rationalem, qui cõsequitur ad intellectum, scilicet, voluntatẽ & eius operationes habere: & si operationes voluntatis, ergo & virtutes, & virtutum operationes, atq; exercitia præsertim spiritualium, vt iustitiæ, prudentiæ, charitatis, amoris, amicitiæ, ac cæterarum, & similia alia pleraque necessario colliguntur.

6. Similiter, si manet post mortem, sequitur, vt si in hac vita benè egerit, præmium habere debeat: & si male egerit, pœnam etiam debitam, vt iustitia suum habere locum possit.

Et quanuis alia occultiora diligentiùs perscrutentur & tractent Theologi, satis fuit Philosophum ea præbuisse principia, ex quibus non pauca, imò magna necessaria demonstratione colligantur.

Hæc sunt, quæ ex Aristotelis doctrina colliguntur, quæ vnicuiq; amatori veritatis, & rerum æquo existimatori vera & eius doctrinæ consentanea videbuntur.

Superest, vt ad argumenta proposita respondeamus, & in primis singulis locis primi argumenti satisfaciamus, quæ profecto nullam habent apparentiam. *Ad testimonia Aristotelis.*

Ad illud. 1. Physicor. dico tria. Alterum est, quod illic vocat generabiles, & corruptibiles, quæ formæ sunt corporum generabilium, & corruptibilium: non enim formæ secundùm se generabiles, vel corruptibiles sunt. Talis est anima: est enim forma hominis, qui corruptibilis est. Et hoc sufficit, vt philosophus speculetur de ea: quod vero post maneat parum quãtum ad hoc refert. Adde etiam, quod si non est corruptibilis, tamen generabilis, seu producibilis est. *Ad primũ testimonium. Primo.*

Dico secundo, ꝙ loquitur à toto genere: quia oẽs ferè formæ corruptibiles sunt, tamen anima, cùm sit vltimus terminus Physici, habet confinium cum Metap. & abstracta forma, vt sic in materia sit, vt possit separata persistere. *Secundo.*

Dico

Tertio. Dico tertio, quod quanuis non corrumpatur quantum ad essentiam & substantiam, tamen corrũpitur quantum ad actum formalẽ eius, qui est informare: desinit enim informare, & desinit esse actu formã, & ita actus eius formalis corrupitur, licet non ipsa: & hoc est satis.

ad secundum testimonium. Ad illud. 2. Physi. dico, animã non esse tantùm naturam: forma enim natura dicitur respectu motus, at anima alias operationes habet præter motum, scilicet intellectionẽ. Vnde quanuis, qua parte natura est, absque corpore non sit, id est, non posit naturæ operationes exercere omnes: tamen, cũ habeat aliam separatam, poterit esse absque corpore. Arist. autem de forma, quæ pura natura est, loquitur, & quatenus talis: quod si exemplum ponit de homine, id est, tãquã de composito quod constat natura: quod quidẽ verũ est.

ad tertiũ testimonium. Ad illud. 4. Physi. solutio. est manifesta. Arist. enim hoc argumentum facit, forma non separatur à re manẽte re: at locus separatur à corpore, manẽte corpore: ergo forma nõ est locus: & sic nihil concludit. Nos enim fatemur, ꝙ cũ anima separatur ab homine, non manet homo.

Cõfirmatur solutio. Et quod ista sit expressa sentẽtia Arist. ex eo patet: nam hoc argumentum non de sola forma, sed etiã de materia simul facit: quod quia materia non separatur à se, ob id non est locus: at materia clarum est, quod nõ separatur à re, & composito ipso manente.

Ad illud. 8. Phys. respõdeo, sensum Aristo. hunc esse, quod principia, quæ se per acidens mouent, in corruptibilibus sunt: & ita est. Omnes enim animæ insunt in corporibus corruptibilibus, & generabilibus, quòd tamen omnes non maneant post corpus, nõ colligitur. *ad quartũ testimonium.*

Ad illud. 7. Metap. respondeo, quòd materia & forma, si ad totũ compositum comparentur, ipsius sunt elementa, dicunturq; materia: quia totũ est vt forma illa cõprehendens. Ideo dicit Arist. partes per se esse materiam: tamen si vna respectu alterius cõparetur, vna est forma, & altera materia. Nihil ergo concluditur ex tali testimonio. *Ad quĩtũ testimonium.*

Ad illud. 12. Metaph. nota est solutio. Loquitur enim de fœlicitate, quæ homini inest, & toti coniũcto, non autem animæ soli: illa autem parum durat, quia homo corruptibilis est. *Ad sextũ testimonium.*

Ad illud. 3. Ethic. dico, quòd fortis dicitur timere, non quòd anima non maneat: tunc enim non esset timendum potius: sed quia nihil boni illi accidere posse videtur, id est, quia cessat sua operatio nec amplius fortitudinem exercere potest, hoc dico secundum Arist. Vide ergo quàm facile soluantur omnia testimonia, quòd si tu rectus iudex huius esse vis, & tentaueris soluere loca, quæ probant *Ad septimumtestimonium.* *Nota.*

bant immortalitatē, videbis nullo modo posse solui.

Ad secūdū argumentū rationibus ex Doctrina Aristotelis. Ad secundum argumētū, quod tanti fecit Alexander, aliqui probabiliter respondent, quod quanuis in principio, vt moueatur, & incipiat cognoscere indigeamus phantasmate, tamen post rem semel intellectam, & seruatis speciebus intelligibilibus, phantasmate iam non indigemus.

Dubium De anima puerorum. Quod si obijcias de animis puerorum, quæ nihil intelligentes, obierunt, non posse post mortem intelligere destitutæ omnibus speciebus intelligibilibus, quas nullas habuerūt, quæ neq; vnquā per phātasmata intelligere cœperūt: vnde sequeretur ex solutione oportere dicere esse mortales secundū Aristotelem.

Respōsio 1. Respondendum erit, nos non dicere, per solas species intelligibiles acquisitas ī hac vita posse post mortem intelligere: sed quod colligimus esse immortalem, quia habet nunc operationem separatam, nempè intelligere per species intelligibiles spirituales acquisitas, & non solū ex phantasmatibus primo mouentibus sensitiuis.

2. Secūdo etiam si non posset sine phantasmate, respondeo ex ipsius doctrina Arist. tex. 15. duplex esse intelligibile.

Nota duplicia esse intelligibilia. Vnum in potētia, alterum per se & actu. Potentia intelligibilia sunt res omnes sensibiles, & corporeæ: per se autē sunt res immateriales: inter quas est ipse Intellectus. Dico ergo, quod sensibilia absque phantasmate nō intelligit: immaterialia sine vllo intelligit: & hæc separata cognoscet, & seipsam.

Cōfirmatur solutio. Et constat expressam hanc esse sententiam Arist. Nam tex. 20. dicit, quod Intellectus in actu, quāuis non sit immortalis secundùm operationem, ita scilicet, vt semper sit in actu intelligens, quia cum phantasmate intelligit: tamen, secundùm suum esse, immortalis est.

Nota secundo. Aduertendū igitur, quod Arist. bene quidem fatetur perire operationem, quæ erat cum phantasmate: tamen adhuc dicit, quātum ad esse immortalem, esse Intellectū. Non ergo valet argumentū apud Aristotelem: quia destruitur ista operatio, ergo destruitur Intellectus, & ratio est, quia manent alia intelligibilia secūdùm se, quæ si non essent, non vtique diceret Aristot. quod secūdùm se manet: non ergo omnem operationem habet dependentem à phantasmate: sed rerum sensibilium cognitionem.

Dubium an in hac vita existens anima intelligat immaterialia. Petes fortasse, an in corpore existens in hac vita intelligat ista immaterialia.

Respōsio Nota. Respondeo, impertinens esse. Sat est, quod ab ea possint percipi, quod si non in corpore, saltem extra intelliget.

Est autem notandum, quod similem, & eandem quæstionem proposuit Aristot. inferius tex. 36. & reliquit illic absque determinatione: supposuit tamen tanquam verum

rum & certum, quòd poterant intelligi ab Intellectu nostro separata, & immaterialia: an verò in corpore, vel extra, reliquit absq; expressa determinatione. Sed nos lib. 1. de anima multorũ testimonia, & hominum magnorum citauimus, quòd secundum Arist. anima in corpore existens intelligat etiã separata, & duas habeat operationes: alteram physicam rerũ sensibilium, alteram abstractam & contemplatiuam rerũ spiritualium. Vide itaque illam quæstionem: & sic putò sufficienter solutum argumentum.

Ad. 3. Prima solutio. Ad. 3. dico tria. Primũ est, quòd si modus argumentandi secũdum Aris. doctrinam obseruari debuisset, ita oportebat dicere, Quod incœpit, non est perpetuum: anima est perpetua: ergo non incœpit. Istud argumentum est magis conforme Arist. nam minor testimonijs expresśis probari potest. At illi extra rem sumunt minorem, quã nõ possunt probare ex Arist. & si probẽt, statim ex eodem Aristotele solueretur suum argumentum. Ipsi enim faciũt hanc minorem: Anima incœpit esse cũ corpore. Si quis neget, probanda est per. 12. Metap. tex. 17. ꝙ mẽs non fuit ante corpus. Sed statim iste tex. cõuincit ipsos: nã sic dicit, nõ fuisse ante corpus, quod manet pòst: & sic illorum maior est falsa. Atque hæc sola satis esset solutio, quæ sanè est notatu digna.

Secunda solutio. Dico secundo, quòd Arist. illic loquebatur contra Platonem, qui mundum ex materia genitum posuit, & æterno duraturum: contra hoc direxit argumentũ. Quod enim genitũ est ex materia, principiumque habuit, necesse est corrumpi.

Cõfirmatur solutio. Et probatio Arist. hoc manifestat: quia materia semper est in potẽtia ex se loquitur ergo de cõposito & producto ex materia: at anima simplex quædam & incomposita est substantia, ob id si incœpit, non tamen corrumpetur.

Cõfirmatur secundò. Et quòd hæc glossa sit secundũ Aristot. apertè patet, cùm inueniat text. expressum, vbi mẽtem incœpisse fatetur, non tamen desituram.

Tertia solutio. Tertio respondeo, Aristotelem ibi loqui de incœptione & productione per motum, vt ex toto eius progressu disputationis constat. Dicimus ergo, Quidquid incœpit per motũ, desiturum esse: & quod per generationẽ producitur, corruptum iri: atque ita quod generabile est, esse corruptibile. At vero quod non incipit per generationem, & motum, sed creatur, nõ sequitur, quòd corrumpetur, sed quod ea potestate, à qua productũ est, seu creatum, scilicet, à Deo, posset corrumpi: & ita creabile, est anihilabile: & generabile, est corruptibile.

Ad 4. Ad quartum dico, non esse eductum ex potentia materiæ in doctrina Aristotelis animã rationalem: & hoc certũ esse in doctrina

Aristo-

Aristotelis, quandoquidē extrinsecus aduenire dixit, & non ex vi seminis cum mare: & esse diuinū quid, & separatum à corpore, & manere post corpus, & operationem habere à corpore separatam, & esse in organicam potentiam Intellectum: ex quibus manifestè colligitur non esse materialē, nec corpoream, nec virtute posse corporea produci, nec ex materia:

At verò, an creetur, vel non, secūdùm Aristotelem, ipse expresse non dixit: ex dictis autem eius videtur ratione manifesta posse colligi, creari animam.

Aduertendum tamen: Nō quidquid de nouo est, cum antè nihil illius esset, dicitur creari, seu creatum esse, aut id satis esse, vt creetur. Hoc apertè ostendo. Forma enim ignis, & quæ vis alia de nouo habet esse & incœpit, & tñ. nihil illius formæ præfuit: nō tñ dicitur creari. Aliter, n. fatebreis necessariò omnia hæc creari, etiam in Aristotele: quod falsū est. Sed creari est, cū sic incipit esse, quod nihil illius præfuit, nec aliquod, à quo inesse penderet. Vnde cū formæ sic producātur, vel esse acquirant, quòd per se produci non possent, nisi materia supposita, in qua necessario deberent produci: ob id apud Arist. & secundum veritatem creari non dicuntur.

De anima vero rationali mediū quid contingit: nam producitur quidem in materia, sed non depēdet ex ea in esse, atq; ideo propriè dici posset increatio, seu concreatio: simplex vero creatio esset, si per se produceretur existens, & non in materia, vt Angelus. Igitur ex doctrina Aristotelis hoc sequi necessario videtur? Quod si quis de nomine vellet certare, & hoc genus productionis apud Aristotelem non vocari creationē, sed cum res tota per se existens producitur, & nil illius præfuit, atq; ideo nō dici creari animam secundum Aristotelem, quanuis non educatur ex potentia materiæ, quia in ea inducitur: certè quæstio esset de nomine. est enim tale genus productionis in materia, sed ab extrinseco, & non ab ea pēdens necessario, vt sit.

Dices tu, Quid ergo est educi ex potentia materiæ? Respōdeo, ꝙ illa forma, apud Aristotelem, dicitur educi de potētia materię, quæ totum suū esse habet cū materia. Cuius signum est à posteriori ꝙ nullam habet operationē nisi cū materia, & illa dicitur nō educta: quæ quanuis sit necessario in materia producta, tamen nō habet totum suum esse à materia pendēs. Cuius signum est operatio nō cōmunicans cum materia: & talis est anima intellectiua. *Secūdum dubium, quid sit educi de potentia materiæ. Respōsio.*

Quòd autem totum esse non habeat immersum materiæ ex eo etiā colligitur, ꝙ temporis successu mutatione materiæ omnia naturalia perficiūtur: vt puer perficitur tempore quantum ad vires, quantum ad partem sensitiuam,

& ve-

& vegetatiuam: at Intellectus nõ perficitur mutatione materiæ, nisi accedēte studio, & doctrina: nõ ergo totum esse animæ est immersum materiæ: ob id separabilis est.

Tertium dubiũ an quomodo habeateã perfectione rationalis anima supra materia. Dices, Vnde est, quod ista anima habeat illum gradum perfectionis & eleuationem supra materiam?

Respõsio. Respondeo interrogatione quadam. Peto, vt tu mihi respondeas, Quare in materia eiusdē speciei induci potest forma vna perfectior & nobilior altera? Dices profectò. Ex parte agentis: nam materia hoc præstare non potuisset, & eius dispositiones adhuc ab agēte sint, oportet.

Rursus peto, Quare in mundo, cum materia sit eiusdem rationis, quædam sunt, & esse potuerunt perfectiores alijs formæ, & perfectiores quoq;, aut minus perfectæ dispositiones ad easdem formas suscipiendas? Dices sane necessario in Aristotele, Quia talis est natura rerũ, & cuiusque formæ: & quia totum pēdet ex causa perfectissma, varie se per productionem communicante.

Respondeo igitur tibi secũdum Aristotelem, Hominis anima perfectior & eleuata est propter eũ, qui generauit, cuius substantia, & effectiua virtus est adeò perfecta: & ita totum hoc referendum est in ipsam causam diuersitatis formarum.

Sed petes. Num à solo Deo, secundum Aristotelem, fiat efficiēter anima rationalis, an vero ab alia causa, vel causis vniuersalibus, quãdoquidem non ex potentia materiæ educitur secundũ ipsum, & extrinsecus aduenit? *Quartum dubiũ, An à solo Deo fiat anima rationalis.*

Respõsio. Respondeo, quòd necesse est, cũ sit secundum illum, separata, immaterialis & spiritualis substantia, quòd fiat à causa spirituali, secundum illũ. Cæterũ de hac causa, quæ sit, vtrunque esset probabile in Aristotele, vel quod sit immediatus Dei effectus, vel quod à Deo cum causis alijs vniuersalibus, homine præbente materiam, & disponente fiat, & ita simul causis concurrentibus: atque hoc fortasse in Aristotele esset probabilius. atque ita argumento abundè satisfactum est.

Ad quintum puto me sufficienter respõdisse, in q. 8. lib. 1. de anima, vbi de motu rerum incorporearum tractaui: inde petatur solutio. *ad quintum.*

Ad sextum respõdeo nõ paruũ hoc esse argumentum pro corporum resurrectione. Nam cum anima sit forma, & habeat naturalem appetitum ad corpus, profecto sequitur frustra futurũ esse talē appetitum; & nisi vnquam expleretur, violentum quid fore. Et sane non est minoris efficaciæ in vera philosophia quam alia pleraque argumenta, quę putantur in philosophia necessaria. Aristoteles autem fortasse hoc nõ cogitauit, sed posteriores. *ad sextũ.*

Cæterũ

Cæterum Philoſophum nō omnino conuinceret. Nam ideo Pythagoras hac fortaſſe ratione motus tranſmigrationem animarum poſuerat. Alij, vt Auicēna, ſemel fuiſſe expletum eius appetitū diceret, nec amplius id appetere dici poſſet vnam animam non habuiſſe virtutem informatiuam, niſi vnius tantùm corporis.

3. Præterea aliqui dicūt, & bene, quòd violentum apud Ariſtotelē id dicitur, quod eſt extra locū naturalem, impeditūque eſt, cùm habeat in ſe virtutem perueniendi ad locum proprium: at anima nō ſic ſe habet: non enim eſt extra locum, vel in loco aliquo non naturali, nec habet virtutem redeundi ad propriū corpus: nec tale corpus eſt.

4. Dico præterea, quòd Ariſto. nec vllus Philoſophus naturalis cognouit corpus humanum futurum abſq; paſsione, & laboribus & corruptione & pugna cum ratione: ideoq; Philoſophi non putarunt eſſe extra naturalem perfectionē animam extra corpus: & præſertim, qui eam ponebant tanquàm in carcere ibi deiectam, & impeditam quaſi compedibus: imò putabant eſſe liberatam à miſeria. Vnde primò de anima text. 49. Melius, inquit, eſt intellectui eſſe ſine corpore.

Nec ob id dicitur naturalis potētia fruſtrari. Illam enim potentiā philoſophi putarunt impotentiā: ego enim etiā ſum in potentia ad febrim: ſed talis potius eſt impotētia, cùm ad malum ſit: meliusque eſt vt talis potentia ad actum non reducatur: & hoc ipſe Ariſtoteles docet. 9. Metap. tex. 19. In malis melior eſt potentia, quàm actus: ſicut in bonis melior eſt actus, quàm potentia. Vide ergo ſolutionem argumenti in via Ariſto. & phyſica.

Aduertendam eſt autem: in hac re partim Philoſophos benè dixiſſe, partim non bene. Nam eſſe quidē ſine hoc corpore corruptibile, & tot malis obnoxio, & rationi repugnante, haud dubiè animæ rationali bonum eſt. Sed errabatur, quia putabant, nunquā Intellectū futurum in corpore, quin corpus eſſet corruptibile. At nos, vt veritas habet, qui credimus immortalium corporum reſurrectionem, dicimus, melius eſſe rationali animæ eſſe cum tali glorioſo corpore. Et hoc idem ſuperiùs monuimus. 1. lib. de anima tex. 49.

Ad ſeptimum reſpondeo, nō dici otioſam animam, cū intelligat & habeat operationem ſeparatā: at dixit ipſe Ariſtoteles, ꝙ ſi ideas vocauit ocioſas, cum non mouerent, id eſt, quia non omnes intelligebant, poſuit enim Plato ideas etiam inanimatorum. *Ad. 7.*

Dices, Deum ipſum Ariſt. dixit mouere, ne eſſet ocioſus. Reſpondeo verū eſſe, & ocium eſſet, cùm potentia eſt: putauit enim Ariſt. ꝙ cum Deus habeat potentiā mouendi, niſi moueret, ea potentia *Obiectio.* *Solutio.*

ociosa esset, & ipse secundum illã potentiam: at animæ non possunt id facere, ob id non ociosæ dicendæ sunt: nam non facere, quod nõ possis, ocium non est.

Ad octauum. Ad.8. lege quæstionem nostrã. 2. de anima de animæ informatione, & ibi manifestam solutionem inuenies.

Ad 9. Ad.9. respondeo, quod si illi Doctores sunt in illa sentẽtia, pro nostra sunt etiam grauissimi doctores, imo grauiores & in philosophia lõge peritiores, vt in hac causa profecto sim⁹ superiores ac multo magis, si de ipsis testimonijs & rationibus Aristotelis sit iudiciũ habendũ. Adduximus.n. testimonia euidẽtia, & obiectiones manifestę dissoluimus. atq; hæc sunt, quæ in doctrina Aris. dicẽda erũt.

An secundum philosophiam anima rationalis sit immortalis. Quæst. XVI.

Intẽtio & scopus disputationis. POstquã de doctrina Arist. nobis iam vtcunque constat, nũc hoc idem dubium naturalibus rationibus discutiendum est: an scilicet aliqua ratione naturali probari possit animæ immortalitas, remota fidei certitudine, quæ ipsam præcipit immortalem confiteri. Et vt morem solitum seruemus, ac veritas magis elucescat, argumenta in contrarium prius proponamus.

Primũ argumẽtum ad partẽ negatiuã. Est ergo argumentum primum pro parte negatiua. Quorum est idem ortus & processus, idem videtur finis: at hominum & iumentorum idem videtur ortus: ex terra enim sunt: idẽ processus: ab eisdem enim vtrorũq; vita afficitur: ergo idem est finis. At animæ iumentorum corruptibiles sunt: ergo & hominis anima.

Accedat etiã in minoris probationem, quod dicitur Ecclesiast. 3. hominum & iumentorum similis est interitus, & æqua vtriusque conditio. *Cõfirmatio primi argumenti.*

Secundo. Principium respondet fini, & econtra: sed cuncta ex nihilo sunt: ergo in nihilũ redibunt. Vnde cecinit Gallus. *2. Arg.*

Cuncta suos ortus repetũt, matrẽq; requirũt:

Et redit ad nihilum, quod fuit ante nihil.

Et hoc sibi persuasit Plinius lib. 7. c. 55. vbi sic errans, falsam putat animarum immortalitatem.

Tertio. Anima in intelligendo pendet à phantasmate: ergo separata à corpore, in quo est phantasma, non intelliget: non ergo erit, quia nihil est, quod per se operari valeat. *3. Arg.*

Quarto, quia omnes operationes hominis non habent vestigiũ durationis perpetuæ: quia in omnibus deficimus & lassamur, nec multum continuari possunt: non ergo anima est perpetua. *4. Arg.*

Probatur quinto. quia si manerent animæ, vtique essent distinctæ formæ sine materia: differrẽt ergo specie, quia differentia numerica à materia est. At absurdum est, quod ante differrent numero solo, post ea specie: non igitur animæ post corpora manent. *5. Arg.*

Ad

Nota tria quæ difficile potuerũt coniũgere philosophi.

Ad huius dissolutionem quæstionis notandũ, Philosophos Ethnicos nõ potuisse coniũgere tria prædicata de aĩa intellectiua, puta, ꝙ sit forma, & immortalis & plures: vnde diuisi fuerunt in varios errores, excepto Arist.

Prima opinio Platonis Plotini. &c.

Quidam immortalem quidem animam receperunt, & plures: tamen esse formam reiecerũt: & huius sententiæ fuit Plato, Plotin. Philop. & alij, qui animas existẽtes in corporibus putauerunt tanquam nautas in nauibus.

Et ratio horum erat: quia si forma esset, à materia penderet, nec immortalis esset. Loquor de forma informante.

Secunda opinio Alexãdri, &c.

Alij formam crediderunt, & plures, tamen consequenter negarunt immortalitatem, vt Alexã. Aristoxenus, Dicearchus, Plini. Gale. Epicurus, & alij.

Tertia opinio Themistij, Theophrasti, &c.

Quidam autem immortalem dixerunt, non tamẽ esse formam, nec plures, sed vnam in omnibus animam posuerunt, vt Themist. Theoprast. Auerro. & alij: quia non poterant intelligere in non formis pluralitatem numericam, sic omnes hi errabant.

Opinio Aristotelis & veritas Catholica.

At veritas Catholica, & fides determinauit omnia ista tria coniungenda: est enim anima forma immortalis, & multiplicata secundùm indiuidua: & hoc idem vt ostendimus, sensit, & asseruit Arist.

Simul etiam determinatum est secundum Fidem, vt diximus. 1. de anima, quod ista non repugnãt rationi naturali, & veræ philosophiæ. Vnde errauit Pompona. dicens, animam mortalem secundũ philosophiam: & quanuis non esset fortasse error, dicere, quod nõ potest demonstrari naturaliter animæ immortalitas: hoc enim dixit Scot. 4. Sen. d. 43. q. 2. quanquam & hoc ipsum, post cõcilium Vienense, & Lateranẽse sub Leone. x. videtur dictu temerarium, sed tamen error iste est dicere, esse contra philosophiã, aut non esse secundum philosophiam.

Nota contra Pomponat & quosdam alios ĩpiẽ loquẽtes.

Quo vero modo ista sint philosophiæ conformia, diximus supra: est enim anima media natura participans intellectiuũ, & sensitiuũ: quod ex ipsius operationibus sentiendi, & intelligẽdi cognosci potest. Vnde sic est spiritualis, vt simul sit forma: sic est forma, vt simul sit per se, nec à materia in esse pendeat: ob id omnia illa tria verificantur.

Primum fundamẽtũ, antea demõstratũ aĩa esse formã mediam.

Sit igitur prima conclusio. Animam rationalem esse immortalem, etiam rationes naturaliter ostendunt.

Prima cõclusio, animã rationalem esse ĩmortalem, ratione naturali oẽtẽditur.

Hæc conclusio, cùm sit magni momẽti, & dignissima scitu, & vtilissima, probanda erit diligentissimè, idq; pluribus, ac necessarijs rationibus, quas quidẽ in aliquot capita, distinctionis & perspicuitas, ac memoriæ causa distribuemus.

Cõclusionis dignitas & vtilitas.

Rationũ ordo, ac distributio.

Primum ergo id ostendemus, ex potẽtiarum animæ capacitate

 infinita

infinita & obiecto. Et primo quidem Intellectus, deinde secundo voluntatis. Rursus tertio ex appetitibus aīæ varijs, à natura insitis. Quartò, & quinto, ex operibus eius à corpore separatis, tam voluntatis, quam Intellectus. Sexto ex generatione animæ; & causis corruptionū, quæ in anima rationali esse non possunt. Septimo ex conuenientia eiusdem animæ rationalis cum Angelis, & Deo. Octauo, ex præmio, & pœna bonis malisq; debita. Nono ex fine vltimo & beatitudine nostra, quæ in hac vita esse non potest. Decimò, ex varijs virtutibus, & eorum actionibus, quæ perirent: & vitijs: quæ contra sequerentur. Vndecimò, ex pugnātia sensus cum ratione, & contra. Duodecimo, ex maiori omnium Rerū publicarum, imo omnium fere hominum consensu. Tertiodecimo ex maiori denique vtilitate, securitate, & decentia huius opinionis, quam contrariæ. Postremò dissoluemus obiectiones initio quæstionis propositas. Ex quibus quidem omnibus manifeste constrabit, quantum illi delirent, quanquam temerariè opinentur, qui dicere non verentur, probari necessaria ratione naturali nō posse animæ immortalitatē. Sed iam ad primum caput rationum accedamus.

Primum caput rationum ex Intellectus capacitate & obie

Ex potentiarum animæ capacitate infinita, ac earū obiecto. Ac primo, ex capacitate, & obiecto Intellectus, animæ rationalis immortalitas probatur.

Eto. 1. Ratio.

Intellectus infinita est capacitas: quia quò plura cognoscat, plura adhuc potest discere. Potest.n. intelligere nō solum totum mundū, sed duos, & tres &c. sine statu: & potest intelligere perfectionē vnius gradus, & maiorem, vt potè duorum, & trium & centū, & mille, & sic sine statu: & tandē potest intelligere infinitum, & imaginari perfectionem infinitā. Iā verò, si infinita eius est capacitas, ergo aliquādo repleri debet, nō in hac vita, vt videmus: ergo postea, Deo videlicet infinito.

Cōfirmatio.

Confirmatur. Nam in progressu numerorum potest quouis numero dato, vlterius ei addere: similiter in progressu figurarum ex duabus, tribus, quatuor superficiebus, & sic vlterius, quauis data, posset aliam superficiem concipere & superaddere sine statu.

2. Ratio.

Itē, si infinita est capacitas: ergo & duratio erit perpetua: quia quale propriū rei, talis est rei essentia & existentia: & quale vnum proprium, tale & aliud. Si vnum infinitum: ergo & alterum.

3. ratio.

Præterea, ex obiecto Intellect⁹. Omnis potētia percipit distinctè oīa ea, quę sub obiecto cōtinētur: obiectum Intellectus est ens complectens materialia, & immaterialia: ergo Intellectus noster percipiet distinctè totum hoc. Sed, dū est in corpore, non potest distinctè immaterialia comprehēdere, vt constat: ergo erit alius status

post

post corpus, in quo etiam immaterialia distinctè percipiat. Discursus hic patet: sed maior probatur: quia visus percipit omnes colorũ differentias, quia colorẽ pro obiecto habet; & quisque alius sensus omnia inferiora obiecti percipit. Minor probatur. Intellectus noster iudicat de rebus immaterialibus, & ipsorũ habet scientiã: ergo habet pro obiecto totum ens non solum materiale, sed & immateriale.

Obiectio Quod si obijcias, Non cognoscit res immateriales, nisi sub specie materialiũ. Dico, quod hoc ipsum *Reycitur obiectio.* est, à quo vis argumenti sumitur: nam si iudicat de rebus immaterialibus secundum se, ipsasque incorporeas & intellectuales substãtias apprehendit, & esse assentit, perueniet ad statũ, in quo distinctè apprehendat ipsas: vt apprehẽsio conformetur iudicio: aliter Intellectus esset in suo genere imperfectissima potentiarum cognoscitiuarum.

4. Ratio. Item, obiectum Intellectus est ens in communi, quod complectitur omne ens: & veritas in cõmuni, quæ est ratio, sub qua cognoscit omne ens. Ex hoc manifeste sequitur, nõ posse quiescere Intellectum, quousque peruenerit ad aliquid, in quo est omne ens, & oĩs veritas: quod quidẽ est Deus visus post hãc vitam, in quo sunt omnia eminenter, qui & est ipsamet veritas secundum essentiam: quod quidẽ hic non accidit. Nam quouis particulari ente, aut quauis particulari veritate cognita, necesse est vlterius tendat, neque quiescat, quia eius obiectũ plura complectitur, alias scilicet veritates, & alia entia: ergo oportet, perueniat ad eũ, in quo est omne ens, & omnis veritas, imò qui est ipsamet veritas, & ipsum ens simpliciter: & denique ad vltimum, & primum ens perueniat, oportet, vltra quod vlterius non possit progredi, & ad eius claram cognitionẽ: *Confirmatur.* si quidem omne ens, est obiectum Intellectus.

5. Ratio. Itẽ, naturale est Intellectui viso effectu, aut re aliqua, statim causam eius inquirere, & causam causæ vsque ad primam & vltimam. Nam omnes homines naturaliter expetunt scire: & scire, est per causam cognoscere. Et rursus, cùm ad eam peruenit, desiderat naturaliter, scire, quid est causæ, & eius scire essentiã, qua effectus fit. At hoc in hac vita non cõtingit, cũ Deus sit prima causa, & eius essentia per solam visionẽ clare possit cognosci: ergo necesse est, altera sit vita, in qua hoc contingat post mortem.

Secũdum caput rationum ex volũtatis capacitate, & obiecto, ac alijs eius proprijs. Ex voluntatis infinita capacitate, & obiecto, & alijs eius ꝓprijs idem quoque consimiliter probatur, sicut ostẽdimus in Intellectu.

1. Ratio. Voluntatis enim infinita etiam est capacitas. Nam potest desiderare, aut amare non solum vnius gradus bonum, sed maius, ac maius, vt pote, trium, & quatuor, &

 centum,

centum, & mille gradum bonum, & sic sine termino: imò potest amare & desiderare, si velit, sibi bonum infinitum. Iam vero hæc eius infinita capacitas aliquando tandem repleri debet: non in hac vita, ergo postea in futura.

Præterea, ex libertate volũtatis propria, animæ immortalitas etiã comprobatur.

2. Ratio. Nam libertas voluntatis, quæ est quasi infinita quædam potentia, planè indicat immortalitatem animæ: quandoquidem eam neque Angeli, neque omnes creaturæ simul possunt vincere. Cum si homo nolit, nullus posit eum cogere, aut necessitatem inducere ad amandũ, aut vt velit aliqua, quæ non vult, nisi solus Deus, qui eam creauit.

3. Ratio. Item ex hoc ipso, quod se ipsam primo mouet ad suas actiones, & est dña suarũ actionũ & operationũ: consequitur planè, eã esse immortalẽ. Nã quicquid se primo mouet, & qđ non mouetur ab alia creatura naturaliter naturali motu, aut ab aliquo agente naturali, est æternum, & non potest interire: nam si deberet interire, & corrumpi, deberet moueri ab aliquo naturali agente naturaliter, & efficaciter.

At sicut non potest moueri efficaciter ad suam operationem: ita neque moueri ad essentiæ ipsius corruptionem: & sicuti eius operatio non potest impediri, ita neque eius essentia aut essentiæ existentia: & sicut necessitas, aut vis non potest voluntati inferri ab vlla creatura, ita nec eius essentiæ. Nam, vt diximus, quales operationes sunt, & quales potentiæ rerum, talis & earum essentia, & substantia, & existentia.

Item ex obiecto voluntatis. Voluntatis nostræ obiectum est bonum in communi, vt de Intellectus obiecto dicebamus: non hoc, aut illud particulare bonũ, sed bonũ in cõmuni. Vnde vnũquodq; in quo sit ratio boni, à voluntate expetitur: ergo impossibile est voluntas quiescat, aut naturalis eius appetitus, quousque habeat omne bonũ, aut in quo sit omne bonũ at hoc ĩ hac vita nõcõtingit: ergo in altera, vbi Deus videbitur, & ipso viso fruetur volũtas: qui quidem est ipsummet bonũ, imò ipsamet bonitas per essentiam, & commune, & vniuersale bonum, imò ipsamet ratio boni perfecta & absoluta, & in quo omne bonũ est, & omnis est perfectio, & ab ipso ad alios deriuatur. 4 Ratio.

Et tandem, quia vltimum est bonum & summum, necesse est, voluntas non quiescat, quousque ad illud bonum vltimum perueniat, vltra quod vlterius progredi non posit, siquidem omne bonum expetit, quandoquidem in Deo eminenter est omne bonum. Confirmatur. Tertium caput rationũ ex varijs appetitibus.

Ex varijs appetitibus naturalib' à natura insitis, immortalitas animæ manifestè etiam ostenditur.

Primò, in genere ex insatiabilitate 1. ratio.

tate appetitus:& formatur sic argumentum, Quibus natura dedit appetitum,ordinauit ea,quæ talē appetitum complerent:sed natura homini dedit appetitum: ergo etiam cōstituit aliquid, quod ipsum implere possit. Sed nihil sub Sole hominis appetitum implet: in nullo,quod sub sensum sit,hominis desiderium quiescit,nisi ex parte,& ad modicum: ergo alius profecto status est,in quo appetitus compleri debet, ne opus tantum naturæ,quale homo est, imperfectū maneat:ergo anima manet post corpus.

2. Ratio. Deinde,si ad aliquos particulares appetitus accedamus, & corū insatiabilitatem, idem manifestè colligere licebit. Nā insatiabilis est,& à natura insitus ille ipse appetitus boni,ita,vt post cōsequutū quoduis bonū,voluntas tñ vlterius expetat:& vt antea de capacitate dicebamus,ita nunc de appetitu. At hic appetitus aliquando tandem satiari debet, cùm sit naturalis,& non superfluus, aut vanus:sed non in hac vita, vt experientia testatur: ergo postea in altera,in Deo scilicet summo bono.

3. Ratio. Itē appetitus beatitudinis & fœlicitatis est nobis à natura insitus, & summi boni. Omnes enim volunt esse beati. At summum bonū excludit omne malum, & includit omne bonum:hoc autē in hac vita esse non potest,vt experientia testatur, quæ plena est mille malis & miseriis:ergo superest,vt sit in altera. Sola sanè hæc ratio si nulla alia esset, videtur sufficere.

4. Ratio. Ex appetitu scientiæ. Insitus est nobis à natura præterea insatiabilis appetitus scientiæ. Nā postquā quisque plura sciuerit, plura adhuc scire cupit: at hic appetitus expleri debet,cum non sit vanus, & naturalis: sed non expletur in hac vita,vt constat:ergo in altera, cum cognoscet & videbit Deum. Vnde non solum in Intellectu agnoscimus infinitam capacitatem,vt antea ostendimus, sed sciētiæ appetitum inexplebilem in hac vita.

5. Ratio. Præterea ex appetitu æternitatis: Insitus est & appetitus æternitatis omnibus hominib⁹ à natura, qui quidem nō est frustra,nec inanis:ergo expleri debet:non in hac vita:ergo in altera.

Cōfirmatur. Confirmatius hoc fit. Nam quilibet intelligens naturaliter desiderat se esse perpetuum,nō solùm secundum speciem,sed etiam secūdum indiuiduum: quod sic ostenditur. Naturalis enim appetit⁹ quibusdam quidem inest ex apprehēsione,seu cognitione:vt lupus naturaliter desiderat occisionem animalium,quibus pascitur. Quibusdam vero absque cognitione ex sola inclinatione seu propensione naturalium principiorum,vt graue naturali appetitu expetit esse deorsum:& ita eodē modo res omnes expetunt esse.

Cuius signum est: quia resistunt corrumpentibus:istæ quidem res,

quę cognitione carēt, resistūt virtute suorum principiorum naturalium: in quibus si sit vis, vt se perpetuò tueantur, manerent perpetua, vt cœli: sin autē, se conseruāt, quamdiu possunt.

Illæ autem res, quę cognitionem habent, resistunt etiam secundùm modum suæ cognitionis. Hanc autem differentiam oportet in istis inuenire: vt si sint illa, quæ nō cognoscunt esse, nisi, vt nunc, desiderent esse, vt nunc, non autem semper: quia esse semper, & perpetuū non cognoscunt: desiderant tamē esse speciei perpetuum, sed absq; cognitione: q̄a virtus generatrix, quæ ad hoc diseruit, præambula est, & non subiacens cognitū. Illa igitur, quæ ipsum esse perpetuum cognoscunt, & apprehendunt, desiderant ipsum naturali desiderio: hoc autem conuenit omnibus substantijs ratione præditis, & intelligentibus. Omnes igitur substātiæ rationales, & intelligentes naturali desiderio expetunt esse perpetuum: ergo impossibile est, q̄ esse desināt, siquidem naturalis & non inanis hic est naturalis appetitus.

6. *Ratio* Ex appetitu etiam gloriæ, honoris, & famæ, idem ostenditur. Insitus est à natura hic gloriæ & famę appetitus post mortem: atq; ideo homines magnam in ea re adhibere solent diligentiam, vt bonum post se nomē relinquant. Indicat ergo hic appetitus, animam manere post mortē. Nam alioqui nihil prorsus expectaret post mortem, neque quid alij de ipsis sentirent curarēt. Quare aut manet anima, aut inanis & irritus esset talis appetitus. Imò neque inesset prorsus hominibus talis appetitus, nō magis quàm brutis, quæ de fama eorū, aut bono nomine post mortem, imò neque in vita, non sunt solicita.

Confirmatur. Quia cum gloriā expetunt, & famam post mortē, æternitatem quodammodo expetunt, vt. s. viuant in mētibus hominū perpetuò. Quare planè hoc indicat vitæ perpetuę insitum appetitum, ex quo hic alius procedit, famæ appetitus post mortem.

Ex operationibus animæ à corpore separatis. Axiomate quodā proposito, ab omnibus Philosophis recepto, manifestè ostēditur animæ rationalis immortalitas. Est autem hoc axioma: *Quartū caput, ex operibus animæ à corpore separatis. Axioma*

Omnes res ex earum operationibus cognoscuntur: & hæc proximè earum indicant naturā. Nam qualis rei est operatio, talem rem esse necesse est, cùm operatio ex natura proueniat: & si eædem operationes in specie, res esse easdem specie colligimus: & si diuersas habeāt operationes, diuersa esse specie. Et operationes præterea ostendunt potentias, & virtutem potētiarum, ex qua procedunt, & rerū propria. Nā si fit operatio, ab aliquo principio procedit: & si propria operatio, à proprio principio. Et ita ex actibus potentias,

& ex

& ex potentijs rei essentiam coniectamus atque colligimus, imò etiam demonstramus. Nec verò certiorem vllam habemus, aut habent Philosophi de essentijs rerum demonstrationes, aut certiorem scientiam, q̃ quæ ex rei actibus, & operibus colligitur.

Confirmatur. Atque ideo etiam res omnes naturales per motum cognoscũtur, & ex motu demonstrantur: quã rationem philosophandi secutus est meritò Aristoteles, & deniq; causas per effectus, & ignota per notiora, qualia sũt effectus & opera, cognoscimus. Nam quales operationes rei sunt, & quales effectus eius, talis est rei natura, & essentia, & potentia, & virtus rei ipsius.

Quomodo ex operationibus animæ, immortalitas eius possit colligi. Iã ergo, si ita est, anima ex operibus & actibus eius cognoscenda erit similiter, & eius pariter immortalitas, & existentia, & eius esse post corpus separatum. Si igitur operationes habuerit aliquot quæ non pendeant ex corpore, à corpore separatas, & quæ nõ fiãt, neque suscipiantur in organo corporeo: erit certum, & euidens argumentum, eam posse à corpore separari, & esse separabilem, & spiritualem, vt pote, quæ habeat immateriales, & spirituales operationes à corpore separata: & seiũctas. Si quidẽ qualis operatio, talis natura rei, vnde procedit. Atque hãc viam secutus est Aristoteles in libris de anima, vt in proœmio, & tertio libro, & alijs locis ipse testatur.

Contrà verò, si nullæ essent tales operationes, verũ omnes corporeæ, & cum corpore coniũctæ, & organo corporeo, ac sensu, & omnes à corpore pendẽtes & sensu: tunc anima separari non posset, sed esset corpori necessariò cõiuncta. Et præsertim, quia, si tunc diceremus separari posse, esset extra corpus ociosa, sine vlla operatione, cùm sine corpore nullã habere posset. At si habet talem aliquam, non esset ociosa, si quidem saltem vel illam habere posset.

Ex operibus voluntatis à corpore separatis. 1. Ratio. Sed iam ostẽdamus habere plerasque operationes separatas: ac primò in voluntatis, deinde Intellectus operationibus.

Voluntatis igitur operationes separatæ sunt hæ. Primò in volũtate, velle & nolle liberè, est operatio super omnem sensum, & supra omnem sensitiuum appetitũ, imò cõtra illũ omnino. Nec enim pendet ab appetitu, aut ex sensu, cùm quicquid agat appetitus, aut sensus, aut corpus, potest tamen voluntas velle, & nolle, & est libera, vt dixim⁹. Quare isti actus voluntatis liberi, manifestum est, quod non pendent à sensu necessario, aut à corpore: si quidẽ sunt, & esse possunt contra ipsum potius sensum & corpus, & supra ipsum sensum, eidem dominantes, & imperantes ei.

Confirmatur primo Item, quando volũtas vult, aut eligit, non est necesse vtatur appetitu sensitiuo ad eligẽdum: sed

se ipsa sola hunc actum elicit, etiã contra appetitum, tantum abest, vt oporteat appetitum sensitiuũ cum ipsa concurrere.

Confirmatur. 2. Iam verò non solùm sensus, aut corpus, aut appetitus ei necessitatem inferre non potest: sed nec etiam ipse Intellectus: nam postquàm cognouit Intellectus, volũtas potest eligere, & non eligere, velle, & nolle: imò etiam Intellectum auocare aliò, ne illa conside ret. Hæc ergo operatio omnino est separata, supra omnẽ sensum, & corpus, & supra omnem causam naturalem corpoream: quare & à potentia alia separata & spirituali facta est.

Ratio. 2. Præterea, sunt quædã virtutes, & virtutum actus, quæ nullo modo esse possunt in sensu, aut in corpore: vt iustitię virtus, religio, spes in Deo, timor Dei, reuerẽtia Dei, fiducia in Deo, amor Dei, &c. sensus nanque aut appetitus non potest ascendere ad tam altum obiectum amandum, vel expetendũ, qualis est Deus, & quales res sunt diuinæ atque spirituales. Quare profectò, si quis rectè consideret, ex singulis istis voluntatis operationibus singula poterunt necessaria argumenta desumi, ex ijs præsertim, quæ sunt circa Deum, & res diuinas, cùm ad illud altissimum obiectum sensitiuus appetitus non ascendat: neque illæ virtutes & operationes in sensu tanquàm in subiecto, aut in appetitu sensitiuo esse possint.

5. Caput ex operationibus intellectus à corpore separatis. 1. Ratio. Sed iam ad Intellectus operationes separatas accedamus. Operationes igitur Intellectus separatę sunt hæ. Primo fides in Intellectu, & fidei actus, imò non solùm diuinæ, sed etiam humanæ, est actus separatus, & supra omnem sensum, & corpus, neque ab eo pẽdens: nam credimus, quia volumus. Neque Intellectus noster cogitur ad credendum vi rationũ, alioqui esset scientia, vel opinio: sed mouetur solùm authoritate, & hoc quia vult ei consentire, & credere: quod quidem Doctores appellant piam affectionem.

Et si non vult credere interiùs, non potest ab vllo hominum cogi, aut necessitas credendi inferri, imò neque ab vlla creatura: sed solùm admonere alter poterit, aut persuadere, non tamen protrahi ad credendum, si nolit.

Quare actus fidei, & fides nõ solùm diuina, qua Deo credimus, sed etiam humana, qua alijs credimus hominibus ob authoritatem dicentis, est actus à sensu & corpore separatus & seiunctus: siquidem omnibus positis sensitiuis actibus & corporeis, & omni agentis naturalis actione, non cogetur Intellectus credere, si quis nõ vult.

Confirmatur. Confirmatur: quia ideo in brutis animantibus non reperitur fides, neque hic actus credendi diuina, vel humana, vel alia, ad eos attinentia. Neque habent, aut habere possunt: vel sibi, vel alijs fidem.

Præte-

2. *Ratio.* Præterea anima nostra seu Intellect⁹ noster ponit differẽtiã inter corp⁹ & spiritũ: sed si esset corporea anima, aut corpus, non posset hanc differentiam cõstituere.

3. *Ratio.* Item potest abstrahere à corpore, & à materia, vt Mathematica scientia, & Metaphysica: ergo est abstracta ipsa a materia. Item cognoscit anima sine cõditionibus, & proprietatibus corporalibus, sine hic & nunc, sine quantitate, & figura &c. & abstrahere potest ab ijs omnibus, vt cognoscendo spiritum, & vniuersalia: ergo, &c.

4. *Ratio.* Item iudiciũ, seu iudicãdi actus quo iudicat Intellectus, ita esse, aut non esse, vt exempli gratia, totum est maius sua parte, Deus est immortalis: iudicium, inquam, enunciationis, seu ratiocinationis factæ. Nam hoc iudicium, licèt pendeat ab apprehẽsione terminorum, quæ apprehensio non est sine phantasmate, & ita requirat phantasma, & apprehẽsiones terminorum, tanquam causa, sine qua non: tamen per se ipsum iudicium est separatum, & sine materia vel phantasmate.

5. *Ratio.* Præterea: quędam aliæ sunt propriæ operationes Intellect⁹, quas sensus nõ potest efficere, sed sunt supra sensum, scilicet, ratiocinari, syllogismos conficere, diuidere, definire, demonstrare, ordinare: quod quidem est sapientis, vt ait Aristoteles in Procem. Metaph. Item numerare. Imò & ẽnunciationes, aut propositiones efficere, &c. Quare ex singulis istis singulæ videntur promi posse necessariæ rationes. Nam, si sensus hęc non potest efficere, neque corpus oportet sit altior potẽtia, quę ista operetur scilicet, Intellectus spiritualis, atque adeò essentia spiritualis, cuius illa est spiritualis potentia. siquidem qualis operatio, talis potentia: & qualis potentia, talis essentia.

Et has quidẽ operationes licèt Intellectus efficere sine sensus adminiculo, & phãtasmatibus ablatis non posset: tamen his positis, Intellectus ipse per se has efficit: neq; sensus hæc potest: quod probatur, manifeste. Id. n. liquet in brutis animalibus, & in dormiẽtibus, & pueris & stultis. Hæc ergo potentia, quæ has facit, supra sensum est, & supra ipsum corpus separata, non corporea: ergo, &c. *Confirmatur.*

Præterea: Intellectus proprium est, phantasmata a sensu oblata illuminare, & præterea denudare, (vt dicunt Philosophi) a cõditionibus indiuiduantibus, scilicet, corporeis & materialibus, & elicere species intelligibiles, & producere intellectionem, & eam in se suscipere, & per susceptã cognoscere. Hæc autẽ omnia nõ potest sensus, neque facit, vt ipsimet philosophi concedunt: ergo &c. *6. Ratio.*

Confirmatur: quia illuminare phantasmata corporea, & illa irradiare, & conuertere se ad illa, est spiritualis potentiæ: quia corpus non potest conuerti supra ipsum corpus. *Cõfirmatur primo.*

corpus, aut supra se ipsum, aut sic illuminare: nec sensus potest sua met phātasmata cognoscere, aut suammet cognitionem, aut phantasmata, puriora aut clariora facere, q̄ in se sint, potest: ergo, &c.

Confirmatur secundo. Cōfirmatur secūdo: quia quod denudat à conditionibus materialibus & corporeis, non est materiale, neque corporeum, sed spirituale & incorporeum, efficiēs scilicet sibi obiectum proportionatum immateriale, & incorporeū. Obiectum enim debet esse potētiæ proportionatum: & si obiectū immateriale, ergo actus & potentia talis obiecti erit immaterialis. Nam potentia per actus, & actus per obiecta cognoscuntur, vt ait Aristoteles: nec naturalis potentia potest habere obiectum immateriale.

Confirmatur 3. Item, quia est contra naturam corporis, vt ipsum denudet à conditionibus corporeis, & materialibus: quare non potest esse corpus, qui hoc facit: neq; alijs dare, quod ipse non habet: neque efficere effectum sublimiorem, perfectiorem, & puriorem se.

7. Ratio. Præterea: postquàm per sensum & per phantasmata primo cognouit Intellectus, posteà contemplatur, & speculatur per species intelligibiles ex phātasmatibus elicitas. Nam sensus per illas elicitas species non contemplatur, sed solum Intellectus, cùm sint species intelligibiles productæ quidem ex phantasmatibus per Intellectum, sed tamen postea permanentes: & relictis phantasmatibus ipsas speculatur postea, vt constat in cōtemplatione rerum spiritualium, cùm iam non recordatur sensus, aut eorum, quæ per sensus primo cognouit, sed rei alterius ex ipsis collectæ.

Præterea: sunt aliæ Intellectus operationes à corpore separatæ, circa obiecta videlicet varia, ac etiam a corpore separata, quæ sensus nequit cognoscere, vt cognitio vniuersaliū, vt. v. g. homo, animal ens, cognitio indiuisibilium rerum, vt instantis, & puncti. Itē cognitio æternorū: imo cognitio ipsius æternitatis, Itē cognitio relationū, & ꝓportionis, & ordinis, pulchritudinis, & harmoniæ, &c. *8. Ratio.*

Item cognitio spiritualium rerum, vt Dei, & Angelorum, &c. sicut antea de virtutibus voluntatis erga hæc dicebamus: ad quorū cognitionem sensus non potest peruenire. Cum ergo obiectū harum cognitionum sit supra sensum, necesse est cōfiteri, non esse has sensus operationes, neq; ab ipso posse fieri; quandoquidē non potest agere, nisi circa proprium obiectum, & proportionatum, & sensibile, & materiale, vt diximꝰ. *9 Ratio.*

Iam ergo ex his manifestè sequitur, animam esse immortalē, & incorruptilem, & immaterialē, & incorpoream, & indiuisibilem, quæ cognoscat immaterialia, indiuisibilia, perpetua vniuersalia, & spiritualia: alioqui non posset *Cōfirmatur ex dictis.*

hæc

hæc comprehendere, cùm (vt diximus) oporteat esse proportionem debitam inter obiectū, actus & potentiam: & quale obiectum, talis actus, & qualis actus, talis potentia: si quidē potētiæ per actus, & actus per obiecta, oportet cognoscere, vt vidimus, & ipse etiā confitetur Aristoteles.

10. Ratio Præterea, in Intellectu sunt scientiæ, quas ipse Intellectus cō parat per abstractionem à materia, & à rebus sensibilibus & corporeis. Atq; ita philosophia naturalis abstrahit à materia indiuidua. Mathematica à materia sensibili: Metaphysica, quę altior est & perfectior sciētia, abstrahit ab ab omni materia, & corpore, atq; etiam Theologia: & quò perfectior est scientia, & altior, eò magis abstrahit, & magis separat à corpore. Atque ita Intellectus intelligendo separatur à materia & corpore, & quò magis separatur, eò altiùs intelligit: ergo ex operatione & operandi modo manifestè conuincitur, animam à corpore esse separabilem, & supra corpus. &c.

11. Ratio Demum, ex dictis ostēditur immortalitas, quemadmodum eam ostendit D. Thomas lib. 2. Contra gent. cap. 79. Nulla enim res corrumpitur ex eo, in quo consistit sua perfectio. Hæ enim mutationes sunt contrariæ, scilicet, ad perfectionem, & ad corruptionem. Perfectio autem animę humanę cōsistit in abstractione quadam à corpore. Perficitur enim anima scientia, & virtute, Secundùm scientiam autem tanto magis perficitur, quanto magis immaterialia cōsiderat, & magis abstrahit à corpore, vt vidimus. Virtutis autem perfectio consistit in hoc, quod homo corporis passiones non sequatur, sed eas secundū rationem temperet, & refrænet: Nō ergo corruptio animę cōsistit in hoc, quod à corpore separetur. Obiectio.

Si autē dicatur, quod perfectio animę cōsistit in separatione eius à corpore secundum operationē: corruptio autē in separatione secundum esse.

Solutio. Non cōueniēter obuiatur. Operatio enim rei demonstrat substātiam, & esse ipsius: quia vnūquodque operatur secundum quod est ens: & propria operatio rei sequitur propriam ipsius naturam, & entitatem. Non potest igitur perfici operatio alicuius rei, nisi secū dum quod perficitur eius substantia. Si igitur anima secūdum operationem suam perficitur in relinquendo corpus, & corporea: igitur substantia sua in esse suo, non deficiet per hoc quod à corpore separetur.

12. Ratio Item vnumquodque, quod recipitur in aliquo, recipitur in eo secundum modum eius, in quo est: formæ autem rerum recipiuntur in Intellectu possibili, ꝓ vt sunt intelligibiles actu: sunt autem intelligibiles actu, pro vt sunt immateriales, & vniuersales: & per conse-

cōsequēs incorruptibiles: est igit anima humana incorruptibilis.

12. Ratio Ex reflexione animæ, & suarū potentiarum & operationum supra se, immortalitas quoque conuincitur. Est .n. Intellectus quædam admirāda operatio, imò omnium potentiarum animæ rationalis, qua se conuertunt supra se ipsas. Nam anima intelligit se velle, & vult se intelligere, & memoratur se voluisse, & intellexisse: & intelligit etiā, & vult se memorari: atque ita Intellectus conuertitur, ac reflectitur supra voluntatem, & voluntas supra Intellectum, & vterque supra memoriā, & contra.

Imò verò Intellectus ipse supra se ipsum conuertitur ac reflectitur: nam intelligit se intelligere. & volūtas supra se ipsam: nā vult se velle. & memoria supra se ipsam: nā memoratur se fuisse memoratum.

At verò hæc reflexio & conuersio animę supra se ipsam, & potētiarū eius supra se inuicē, manifestè indicare videtur animę īmaterialitatē, & ita etiā īmortalitatē: cū corp⁹ supra se ipsum totū reflecti nequeat, aut conuerti, aut ipsum sibimet superponi, neq; vna pars ei⁹ supra se ipsam. quare hoc indicat aīam esse spirituale̅, & incorporeā, & immaterialem, atque ideo incorruptibilē, & īmortalē.

Confirmatur. Confirmatur: quia vnaquæque potentiarū animæ ita reflectitur supra alias, vt omnes eas capiat, & totum earum obiectum, & omnes earum operationes: & ab alijs ipsa vicissim, eius obiectum quoq;, & operationes capiantur, & concludantur. Nam Intellectus intelligit volūtatē, & memoriā, & bonū quod est obiectū volūtatis, & quoduis bonū, & omnes voluntatis operationes. Similiter volūtas amat veritatē, quæ est obiectū Intellectus, & quasuis veritates, atque ipsum Intellectum: & potest etiam velle, & imperare omnes Intellectus operationes: & in memoria similiter reponūtur cognitiones omnium rerum etiam ipsius Intellectus, & voluntatis, & actionum ipsarum. Ergo necesse est, has potentias esse spirituales, quandoquidem nulla corpora ita se possunt habere, vt vnū quodque ex tribus, simul omnia ex æquo capiat, nec tres vllæ vnquam corporeæ mensuræ tales reperientur, vt singulæ capiant alias omnes, aut vna tantum capiat quantum tres.

Amplius: pręter modū cognoscendi proprium, quem habet anima per sensus, habet alterum per influxum & motum superioris causæ suscipiendo, ex Deo videlicet per reuelationem & infusionem scientiæ. At vero hic intelligēdi modus erit haud dubie à corpore, & à sensu plene separatus, quādoquidē ex alio principio altiori & longè diuerso Intellectus operationes suscipiet, & intellectiones, & intelligēdi lumen, nō 13. Ratio

vero

Confirmatur. vero à sensibus: ergo &c.

Cõfirmatur. Cum igitur anima rationalis, & intelligens duplicẽ habeat intelligendi modum. Alterum inferiorem à sensibus accipiendo, alterum superiorem suscipiendo ex Deo: necessariò consequitur, separari posse, & permanere post corpus: si quidem nunc secundùm modum intelligendi separata habere poterit. Eum videlicet modum, aut similem, quo aliæ Intelligẽtię intelligũt, quæ sunt à corpore prorsus separatæ.

6. Caput rationum ex generatione animæ, & causis corruptionis Ex generatione, rursus animæ, & corruptione rerum aliarum naturalium, ostenditur animæ immortalitas.

1. Ratio. Ac primò ex generatione, seu productione animæ palàm colligitur esse immortalem, & nõ posse ab vllo naturali agente corrũpi. Nam cùm sit intellectualis anima, & rationalis, non potuit generari ab vllo corpore: est enim perfectior omni corpore, quod rationale est, & intelligens: non ergo potuit à causa imperfectiori pfectior effectus produci. Quidquid n. fit, vel in semine paterno, vel materno vẽtre, materiale est, & corporeũ, & lõge imperfectius; q̃ sit anima rationalis: ergo similiter, neque ab vllo corpore, aut naturali agente potuit corrumpi.

2. Ratio. Præterea. Quæcunque incipiũt esse, & desinunt, per eandem potentiam habent vtrunque: eadem enim est potentia ad esse, & non esse: sed substantiæ intellectuales non potuerunt incipere esse, nisi per potentiam primi agentis, tum ob causam iã dictã, quia non poterant ab aliquo corpore aut naturali causa fieri: tũ quia intellectuales substantiæ non sunt ex materia, quæ potuerit præfuisse: sed immateriales. Cuius signũ est: quia quod recipitur in Intellectu, nõ recipitur in materia, sed immaterialiter cognoscitur. Cũ igitur receptio formarum in Intellectu non sit receptio formarũ in materia: impossibile est: quòd Intellectus sit forma materialis. Igitur, si non sunt ex materia (vt ostẽsum est) non erit in eis aliqua potentia ad non esse earũ, nisi in primo solo agẽte ex ea parte, qua potest non influere in eis esse.

Pręterea. Vnumquodque perficitur secundum modum suæ substantiæ, ex modo igitur perfectionis alicuius rei potest accipi modus substãtiæ ipsius. Intellect⁹ autẽ nõ perficitur per motum, sed per hoc, quod est extra motum existens. & quod non subiacet motui naturali corporeo: perficitur. n. Intellectus scientia & prudentia, quæ non subiacent motui corporali, atq; etiã perficitur virtute sedatis permutationibus, & corporalibus aĩæ passionibus, vt ait etiã Aristoteles. 7. Ethico. Itẽ, perficitur maximè inquiete contemplationis. Modus igitur substãtiæ intelligẽtis est talis, vt esse suũ sit supra motum, & in quiete, & ex consequenti supra tempus. *3. Ratio.*

Esse

Esse autem cuiuslibet rei corruptibilis subiacet motui, & tempori. Impossibile est igitur, substantiam intelligentem, qualis est anima, esse corruptibilem.

Confirmatur. 1. Neque anima potest corrumpi per accidēs ad corruptionem sui subiecti, puta corporis. Impossibile est enim, aliquid subsistens per se generari, aut corrumpi per accidens, id est, aliquo generato, vel corrupto. Eodem enim modo competit alicui generari, & corrūpi, sicut & esse. Vnde, quia accidentia & formæ substantiales materiales non subsistunt in se, neq; per se, ideo corrumpuntur per accidens ad corruptionem subiectorum, & compositorum. At vero anima rationalis est per se subsistens: quod ita probatur. Nam quod per se potest operari, per se potest subsistere: & quod per se operatur, per se subsistit. Non.n. est operari, nisi entis in actu. Vnde eo modo aliquid operatur quo est: propter quod non dicimus, ꝙ calor ipse est, quod calefacit, sed calidum, vt. v. g. ignis: calor autē est, quo calidum calefacit. Actiones enim sunt subsistētiū. At Intellectus, & anima habet operationes per se; cui non communicat corpus, vt ex supradictis patet: ergo &c. Nullo ergo modo poterit per accidēs corrumpi, cū per se subsistat, ad corruptionem, inquam, corporis, vel subiecti, vel compositi.

Confirmatur. 2. Confirmatur secundò. Omnis forma, quæ non habet totum esse dependens à materia, non potest corrumpi separata à materia: sed anima rationalis non habet totū suum esse pendens à materia: ergo non corrumpitur à materia separata.

Hic discursus est notus: sed maior probatur. Aliqua enim forma corrumpi potest tripliciter. Primo à contrario, vt calor a frigiditate: & sic anima corrumpi nō potest: non enim contrarium habet, cùm sit substantia. Secundo ad absentiam causæ efficientis, sicut lumē destruitur extincta lucerna: nec sic anima corrūpi potest: non enim ab aliqua causa naturali sic dependet, nisi à solo Deo, qui animam, & omnia potest annihilare pro placito suo, sed non id facit. Tertiò ab subiecti corruptionē, vnde destructo coniūcto, destruūtur ea, quæ in ipso habebant esse: & hoc modo non potest corrumpi anima: quia non habet totum suum esse pendens à materia ipsa, in qua est: idcirco materia indisposita & turbata, ita vt forma in ea non permaneat, non ideo totum suum esse amittit, cùm non totum sit ab ipsa pendens.

Minor modo illa probatur, videlicet, quod non sit totum suum esse pendēs à materia: quia esse est propter operari, & operari est secundum esse, sed operari non pendet à corpore, scilicet intelligere: ergo gradus ille ipsius esse, secundum quod est intelligere, non est à cor-

à corpore pendens, nec separatio ne corrumpitur. Quod aut opera ri non sit dependēs, probatur omnibus illis argumentis, quibus superiùs probaui, non esse Intellectum virtutem organicam: & quibus probaui operationes plures habere separatas.

4. Ratio. Quartò. Omne id, qđ cũ corpore desinit, deficit, & declinat, magis ac magis declināte pariter & deficiēte corpore: sed Intellectus nõ sic se habet: nõ ergo petit cum corpore. Maior patet de parte sensitiua, vegetatiua, de robore, de forma, & pulchritudine, & alijs, hæc enim omnia senio, infirmitate, corporisque passionibus marcescũt, ideoq; omnia hęc morte percũt. At intelligere viget in senib⁹, in corpore debilitatis, & in his sępe, qui prope mortē sunt: solent enim multùm pollere tũc iudicio ac ingenio: ergo verè non destruitur, corpore deficiente.

7. Caput ex conuenientia animæ rationalis cum angelis. Ex conuenientia animæ rationalis cũ Deo, & Angelis immortalibus plane conuincitur, eandē quoque esse immortalem. Ipsos etenim inde colligimus, & asserimus, immortales esse, ꝙ sint intellectiui, & rationales: at anima est rationalis, & intellectiua: erit ergo & immortalis ex eadē causa.

5. Ratio.

Cõfirmatur. Cõfirmatur: quia si est aĩa immaterialis & incorporea, & simplex & spiritualis: ergo erit incorruptibilis: quia ex his Angelos, & Deũ conuincimus incorruptibiles: quia quod spirituale est, non potest corrumpi ab agente corporeo, aut naturali, cùm omnia talia habeāt actionem corporeā, quam in spiritualē rem non possunt imprimere, nec corporalis effectus in spirituali suscipi.

Item, quia spirituale non habet in se aut sua compositione partes aduersantes cõtrarias, aut corruptionis principia: nec substantiæ spirituali aliquid est cõtrarium.

8. Caput ex præmio & pœna post mortem debita, & recta mũdi gubernatione. Ex præmio, & pœna post hāc vitam debita, ac iustitia Dei, & recta mundi gubernatione.

2. Ratio. Certum est, in hac vita aliquos sceleratos esse, & aliquos bonos: & plerũque etiā cõtingere, vt scelerati in hac vita sint prosperi & rebus huius mundi affluentes, vt opibus, potentia, salute, longa vita, honore, voluptatibus, &c. Et contra, vt boni sint pauperes, afflicti, miseri in hac vita, in carceribus cõclusi, ignominia habiti, occisi, &c. At Deus iustus est, non iniustus: & præterea iustitia ipsa, & ratio, & lex, & æquitas, & natura ipsa rerum postulabat, vt boni bene haberēt, & mali male. Igitur cũ in hac vita hoc non videamus, fatēdum est necessariò in altera vita remanere, istis quidem præmiũ pro benefactis, quod non susceperunt cũ eo essent digni: & alijs remanere suppliciũ debitũ & pœna pro malefactis, quam meruerunt, & hic non receperunt.

Profectò hæc sola ratio satis esse deberet vnicuiq;, & planè conuincit, ac persuadet quemcunq;

animum bene institutum bonæque indolis: & nisi quis sit obstinatus, aut planè impius, vel stultus, illi non aduersabitur.

Confirmatur. Confirmatur ex gubernatione vniuersi. Dispositio vniuersi est gubernatio, & monarchia maximè ordinata omnium, quæ intra ipsum sunt: sed nisi alia post corpus vita homini restaret, esset maxima inordinatio: ergo tenendũ est certum, animam manere. Minor probatur: quia experimur homines bonos secundum rationem viuentes multa mala pati, multis iniurijs affici, infirmos & debiles, quibus etiam natura nocuisse videtur naturalib⁹ malis: malos verò fœlices, & in honore habitos, & naturæ dotibus ornatos: vtrorũque tamen idem est discessus & mors: quòd nisi alius esset locus retributionis, nihil esset inordinatius: non ergo animæ pereunt post corpora.

8. Ratio. Præterea, ex spe, vel timore circa mortem, hominibus insita, animæ immortalitas colligitur. Circa mortem nanque qui bene atq; optimè vixerunt, spem quandam in se sentiunt futuræ vitæ & futuri præmij, & læti discedunt. At contra, mali & facinorosi in morte constituti, timore, & horrore cõcutiũtur, quasi hi præsentiant pœnã sibi iminere ex malè factis.

9 Caput ex fine vltimo & beatitudine. Ex fine vltimo & beatitudine nostra, qui non est in hac vita, sed in altera.

1. Ratio. Primò. Omne ens naturale habet finem, in cuius consecutione quiescat, & delectetur: homo igitur, qui omnium naturaliũ est res præcipua, habebit hunc finẽ, quo fruatur. Sed nullus in corpore talis apparet finis, imò vita tota hominis est solicitudine, & laborib⁹ plena: nec vllum animal ita solicitudine, & timore, ac dolore concutitur, sicut homo, qui etiã in delectabilium præsentia, futurorũ cogitatione vexatur, & continua mentis agitatione propellitur.

Adde etiam vitæ breuitatem, cùm tamen multa infima animalia longissimam sortiantur vitã: quæ omnia argumento sunt verã hominis durationem, & finẽ non esse in hoc corpore: nõ ergo perit anima ipso pereunte.

Deinde: Finis vltimus noster, *2. Ratio.* est perfectissima cognitio perfectissimæ rei: & perfectissimus amor, est fruitio perfectissimi boni. Perfectissima autem cognitio, est visio rei in præsentia, & essentiam rei videndo. Res autem perfectissima est Deus: ergo finis vltim⁹ & beatitudo erit hęc Dei visio per essentiã: sed hæc in hac vita esse nõ potest: ergo in altera. Et similiter de amore boni idẽ sequitur: est enim amor perfectissimus perfectissimæ rei, & rei pręsentis, qua fruitur in actu, s. amor Dei visi: sed hoc nõ cõtingit in hac vita: ergo in altera.

Præterea: quòd non sit finis no- *3. Ratio.* ster vltimus, & beatitudo in hac vita, probatur: quia alioqui paucissimi,

cissimi, aut nulli consequerentur illum finem, imò verò esset impossibile. Idque sequitur siue dicas, beatitudinem esse perfectam actionẽ virtutis, vel perfectã sciẽtiam rerum spiritualium, vel sciẽtiam naturalium, aut substantiarum separatarũ in hac vita: quod quidẽ videtur esse optimũ, quod in hac vita potest contingere. Nã neq; pueri, neq; fœminæ, nec pauperes, nec stulti, neque hi qui cito moriuntur ad illum finem possẽt peruenire: imo nec rudes ingenio aut rustici, aut agricolæ, ad talem scientiam possent peruenire, aut perfectionem virtutis assequi, & eius actionem perfectam.

Cõfirmatur. 1. Imo, & hi, qui ingenio maximè valent, & ocio abundant, & opibus & pręceptoribus, & omni cõmoditate ad discẽdũ, ad eam sciẽtiam non possunt peruenire, nisi longo tempore, in senecta, & raro, & pauci: neque ad virtutũ profectionem.

Confirmatur. 2. At vero finis vltimus non solũ hominum, sed aliorum rerum, debet esse talis, vt eum finem omnes magna ex parte saltem, consequantur, aut consequi certè possint: alioqui malè, à natura constitutum esset, vt eæ res ad eum finem ordinarentur rarum, vel impossibilem, imo & inaniter ac superfluè sic ordinarentur. At hoc non est asserẽdũ de natura, aut naturę Authore; ergo post hãc vitã finis vltimus alius necessario manet; igitur erit immortalis aĩa.

Præterea, beatitudo est ea; in qua nullum est malum, vt antea diximus; at hoc non contingit in hac vita; ergo &c. *4. Ratio.*

Item, beatitudo, vt ait Boetius de Consolatione, est status bonorum omnium aggregatione perfectus; at hoc non contingit in hac vita, cùm omnes aliquibus bonis careant, ac eis multa deficiant humanæ naturę perfectioni debita; ergo &c. *Confirmatur. 3*

Præterea, beatitudo debet esse certa, vt de ea habeamus certitudinem, alioqui animus non esset quietus, sed inquietus, anxius, & ambiguus; At in hac vita nulla potest esse beatitudinis certitudo neq; quod eã acquiret quis, neq; ꝙ acquisitã cõseruabit; ergo &c. *5. Ratio.*

Confirmatur. Beatitudo debet esse firma, & stabilis, alioqui mẽs esset anxia, & solicita. At in hac vita omnia sunt fluxa, & caduca; ergo &c.

Præterea, in beatitudine, nulla debet esse tristitia, aut dolor; pugnat enim esse beatũ, & dolere. Et confirmatur, quia propriũ est beatitudinis esse summè iucũdũ, & delectabile, vt ait Aristoteles lib. Ethi. 1. & 10. vbi etiã ait, summã voluptatẽ summo bono esse coniunctam; ergo debet excludere omnem dolorem; at hoc in hac vita non contingit, ergo hic non est nostra beatitudo, sed in altera vita. *6. Ratio.*

Præterea. Beatitudo debet esse per se sufficiens, vt etiã ait Ari- *7. Ratio.*

stoteles.1.Ethicorum, vt nullo indigeat neque pro se, neque pro suis, ex sibi necessarijs, vel vtilibus. at hoc nō contingit in hac vita: igitur hic nō est beatitudo nostra, sed in altera vita post mortē: manet ergo post mortem anima.

10. Caput, ex varijs virtutibus, & eorum actionibus, quæ perirent, & vitijs quæ consequerentur:

Ex varijs virtutibus, & earū actibus, ac officijs, quæ etiam virtutes esse desinerent, ac perirent, si anima esset mortalis: & ex vitijs, quæ tūc sequerētur, idē probatur.

Si anima nō esset immortalis, sed mortalis, multæ virtutes perirēt, & eis nō esset locus: & multa sequerētur vitia, imo in vniuersum, virtus esse virtus, desineret.

1. Ratio. Primò. Nullus enim vellet mortē pro republica oppetere, vel pro virtute, pro veritate, aut pro iustitia, cum inde sibi nullum bonum, sed contra potius extremum ei adueniret malum: si quidem mortuus capax non est in se vllius boni, sed morte omnibus bonis esse priuatus, atque ipsamet vita, & corpore & anima.

2. Ratio Item, si anima esset mortalis, haud dubie eius beatitudo, & finis vltimus esset in hac vita: & is quidē vel ipsa vita, vel vitę huius cōseruatio: & bonorū huius vitæ, scilicet, iucunditatum ac voluptatum eius, ocij, & diuitiarum, & luxus, & pompæ cum cæteris, &c.

Confirmatur. Et esset præterea finis vltimus idem & beatitudo eadē, quæ brutorum, plus minus, aut certe parū diuersa: & sane hoc pacto omnes fierent Epicurei.

Obiectio. Nec verò quis commode occurret, si dixerit, virtutem potius, & eius actionem esse tūc quoq; finē vltimum, & secundùm rectā rationem viuere, aut virtutem tunc solam esse meliorem & magis expetēdam, quàm cætera omnia, & per se solam tunc facere beatiorē.

Confutatio, quæ & tertia ratio. Nam facile dici potest, tunc hoc ipsum fore virtutem, puta, vitam cōseruare bonis refertam, ociū sequi, voluptatem consequi & iucunditatem quàm maximā quisque posset in vita longiori: si quidem virtus, quæ illis bonis priuaret huius vitæ, nullum maius bonum ipsa tunc afferret in hac vita præsenti, neque in altera. Atque ita non esset virtus tunc hæc cōtemnere, sed potius vitiū. Aut certe esset plane inutilis ipsa per se virtus, bonis huius vitæ expolians, & nihil melius nobis afferens, neque hic, neque alibi.

Confirmatur. Confirmatur. Nam tunc ipsa recta ratio ea esset, quæ præciperet, illa huius vitæ tēporalia bona sequenda, & vitam conseruandam esse: si quidem post hanc vitam, imò nec in hac vita, vlla esset maiora, quæ sequeretur recta ratio, aut recta electio virtutis: & hoc ipsum esset prudentia, & contrarium imprudentia. At hoc absurdum: ergo &c.

4 Ratio. Item; quia virtus ad suam operationem requirit etiam externorum bonorum saltē sufficientiā, & sanitatem ac vires, & denique ipsammet vitam: nam aliter ope-

rari

rari non posset. Quare etiam si virtutem quis vellet amplecti, vt finem suum vltimum, oporteret necessariò pariter expetere alia bona, sine quibus neque ipsa virtutis actio posset consistere, aut ipsa virtus.

5. Ratio. Item: quia obiectum virtutis non est ipsa virtus, sed res aliæ ab ipsa bonę, vel malę, expetēdę, vel fugiendæ. Hæc enim sunt virtutis materia, quam si auferas, nō habebit virtus vbi pedē ponat, quid expetat vel fugiat. Igitur ex istis virtus eligit: & ideo ipsa est virtus, quia ex illis eligit bona & præsertim meliora, & fugit mala. At tunc, obiectum & materia virtutis solùm essent illa boña, & nō essent alia tunc maiora: ergo necessario conuincitur, tunc virtutem ea maximè sequi debere, & si non sequeretur, non esse virtutem. Virtutis enim ratio & essentia illinc pendet, ex obiecto, & materia eius. Quare tunc verè sequeretur illud Sardanapali Epithaphium, vt dicunt, eius sepulchro inscriptum. Confirmatur.

Ede, bibe, lude, post mortē nulla voluptas.

At, vt quidam aliud commodè dixit, cùm hæc legeret,

Quid aliud in sepulchro suo bos iuberet inscribi?

6. Ratio. Præterea sequeretur inde, vt facilè quiuis vellet occupare tyrannidē per fas, & nefas, & sibi bona accumulare etiā cū aliorū damno & iniuria, si possent, si quidem in hac solùm fruendum est vita.

Præterea. Nullus fidem seruare vellet, aut veritatem, aut amicitiam, aut fœdus; cùm mors inde sequi deberet, idque ob causam dictam: quia nullum inde videtur ei bonum, & tamen summum malum sequi. 7. Ratio.

Confirmatur. Tunc summū malum esset mors, si moritur anima: ergo tunc secundum rectam rationem esset, vt minus malum eligeretur, & permitteretur potius ad euitandum summum malum, quàm contra. Confirmatur primo

Nam etiam, si inde ignominiā cōtraheret, & dedecus, etiam hoc esset minus malum, quam mors si anima esset mortalis, & ita post habendum: nam per mortem non solum honore priuatur, cum non sit amplius, sed bonis alijs omnibus, etiam se ipsa & suamet essentia & existentia, quo maius esse nequit. Confirmatur secundo.

Præterea. Nullus esset Dei timor, dū modo quis hic frueretur, & potiri posset rebus optatis: præsertim cum Deus in hac vita non soleat statim punire post flagitia vt videmus: atque ita nulla religio, nulla iustitia, sed occasio omnium flagitiorum & scelerum, dū tamen quis ea impunè perpetrare posset, ex tali doctrina & opinione sequeretur. 8. Ratio.

Item, non esset locus omnibus ijs virtutibus, temperantię, sobrietati, frugalitati, virginitati, pœnitentiæ, & afflictionibus, ac mortificationibus corporis, humilitati, 9 Ratio.

ti, contemplationi Dei & diuinarum rerum, paupertati vitę hęremiticæ, religionis statui, & ordini: quandoquidem omnes hæ virtutes habent actus, qui priuant voluptatibus huius vitæ corporalibus, & temporalibus, imò priuāt maximis voluptatibus huius vitæ, & maximis commoditatibus, quæ esse possunt, & priuant quoq; maximis huius vitę bonis, puta honore, diuitijs, pompa, fastu, imperio, potestate, &, vt diximus, omni temporali bono.

Confirmatur. Ita esset locus cōtrarijs vitijs, & eis campus latus aperiretur, superbiæ scilicet, ambitioni, vanæ gloriæ, luxuriæ, immundiciei, gulæ, ebrietati, commessationibus, &c. nam dū quisque istis dum viuit, potiretur, nihil curaret post mortem.

10. *Ratio* Præterea, hinc sequeretur flagitiosissimorum hominum vitā esse beatiorem in hac vita, & magis expetendam, quàm bonorum, & optimorum vitam, & qui virtutē sequuntur. Nam virtus in labore est posita, & labor in virtute, & est ardua & difficilis virtus: at cōtra, vitium facile, & molle, & delectabile sensui, ac suaue. Et plana ac lata via est, quę ducit ad perditionē: ardua verò, & arcta, quæ ducit ad vitam. Si ergo in hac solùm vita esset sperandum; quid, obsecro, vtilitatis esset, tāto labore, sudore, ac difficultate acquisiuisse, & conseruasse virtutem statim perituram?

Confirmatur: quia cùm boni in hac vita per virtutem à corporalibus, & temporalibus bonis abstineant, & plerunque mala complurima perpetiantur: contra verò, mali plerunque corporis & externis bonis huius vitæ abūdent, & prosperè omnia succedant (vt antè diximus:) sequeretur haud dubiè, istorum vitam beatiorem esse in hac vita, quàm altera alterius solius nudæ & solitariæ, & inutilis virtutis, si post mortem nihil aliud superest, Et illùd optimè & verissimè Diui Pauli dicere sancti & boni viri possent. *Cōfirmatur primo*

Miserabiliores essemus cunctis hominibus, si in hac vita tantùm sperantes essemus.

Tunc enim virtus nihil haberet vtilitatis, aut parum, sed mali plurimum, vt diximus, vt potè, quæ vitam præsentem laboriosam & dolore plenam, anxietate & fastidio redderet, & aliquando etiam morte priuaret, quę tūc esset summè malum. *Confirmatur. 2.*

Confirmatur. Quid, rogo, vtilitatis tunc esset in virtute? Fac aliquem virtutem sequutū, & ideo potius voluisse ignominiam pati, & paupertatem, & verbera, & mortem (vt fit non raro:) fac verò alterum virtute relicta voluptatem sequutum, & honorem, & diuitias, & potentiam, & vitam iucundam seruasse diuturniorem: quid, rogo, inquam, in illo vtilitatis attulisset virtus? at in isto videmus non vnam modò, sed multas vtilitates attulisse. *Confirmatur. 3.*

Illa

11. Ratio. Illa ipsa tunc virtus etiam tunc periret, pereunte anima: nam periret pariter subiecto pereũte, & ita virtus ipsa se vnà cum anima interimeret: & tamen nihilo magis animam faceret beatiorẽ, sed omnia potius destrueret simul & se ipsam. At profectò virtus talis dicenda nõ esset, quæ se ipsam destrueret, quæ destrueret, & in nihilum redigeret eũ, cuius est virtus, & subiectum, in quo est. At potius virtus ea est, quæ perficit eum, in quo est, & bonum reddit, & secundum suam naturam perfectum & aptum ad operationẽ: nõ verò quæ destruit & corrumpit.

Confirmatur. 1. Et confirmatur: quia impossibile est, fit aliqua perfectio alicuius, imò vltima eius perfectio, & sit corruptio eiusdem.

Confirmatur. 2. Et hæc præterea est propria natura mali, vt & se ipsum, & subiectum, in quo est, corrumpat: tantum abest, vt sit hoc virtutis, & boni proprium. Quare planè consequitur, si anima non esset immortalis, non esse eam virtutum, quæ modò est, & quam modò virtutẽ putamus, & asserimus.

11. Caput ex pugnãtia sensus cũ ratione, et contra. Ex pugnãtia sensus: & rationis, immortalitas animæ cõuincitur.

1. Ratio. Primò igitur ex rationis pugna cum sensu, sic ostenditur. Cuique operi naturali natura cõcessit statum aliquẽ, quo quiesceret, suãq; consequeretur perfectionẽ: at ratio hominis est opus, & satis nobile naturę: ergo status est aliquis, quo suam perfectionẽ obtineat. Sed dum in corpore isto est, semper est in lucta cum sensu, nec partes istæ sibi vnquã cõcordes sunt alius ergo status est, quo ratio libera sit, & quieta: anima ergo nõ perit cum ipso corpore.

Præterea. Id quod aduersatur corpori, & eius desiderijs, necesse est, non sit corpus, sed spirituale: nam corpus aut corporale haud dubie corporalia secundùm naturam sectaretur. Quod ergo à corporalibus desiderijs abstinet, & corporis appetitui non consentit, necesse est, sit spirituale. 2. Ratio.

Confirmatur. In viris bonis, & qui virtutem consectantur, perspicuè satis hæc pugnantia apparet sensus & appetitus cum ratione, & plusquàm vellent, eam quotidie experiuntur, vt etiã in incontinente, & continente ait Arist. 7. Ethicorum. Cõfirmatur. 1.

Itẽ, quod imperat sensui, & appetitui & corpori, est supra sensum, & supra appetitum, & supra corpus: at ratio imperat, & spiritus: ergo est supra corpus, & spirituale, & ideo etiam immortalem. Cõfirmatur. 2.

12. Caput ex omniũ pene Rerũpublicarum & hominũ consensu. Ex communi Rerum publicarũ consensu, ac penè omnium hominum.

1. Ratio. O lauo, ex cõmuni penè omniũ cõsensu idẽ ostẽditur. Oẽs enim respublicæ receperũt animas manere post mortem, sicut esse Deũ. Quòd si hoc negatũ fuit ab aliquib', id nõ à cõmunitate aliqua vel tota republica fuit, sed ab hoc, vel illo particulari: ergo re vera

 natura

natura prædicat animæ immortalitatem.

Et ratio est: quia natura dans finem, dat necessaria media. Cùm ergo dederit homini finem secūdùm rationem viuere: vtique, nisi anima immortalis esset, nullus in ipsa republica rationi & veritati vacaret, propter summam difficultatem, & continuā & diuturnam: anima ergo immortalis est.

13. Caput ex maiori vtilitate, securitate & decentia huius opinionis quàm cōtrariæ.

Ex maiori vtilitate, securitate, & decētia huius opinionis, quàm contrariæ.

1. Ratio.

Tandem melius est, & tutius sic opinari pro nobis, quam contra nos ipsos. Nam aut hæc fides & opinio vera est, scilicet animā esse immortalem: & tunc quidē, si quis eam non crediderit, aut credere noluerit, post mortem luet pœnas, & feret suppliciū: id quod non putat, & quod oportuisset in hac vita præcauere. Aut nō est vera opinio, animam scilicet esse immortalem, & tunc nihil erit periculi post mortem, sic fuisse opinatos in vita: qa cū anima postea non maneat, redargui nō poterimus de ea re, neque puniri ob id.

2. Ratio.

Item, sicut opinari pro nobis, & pro dignitate animæ nostræ honorabilius est, & honestius, ac decentius: & quanuis gratis sic esset opinādum, decet de nobismet, & de natura nostra humana à Deo accepta, & de anima nostra amplè & magnificè sentire, non verò demissè, & abiectè, ac sordidè: quod est vilioris animi.

Confirmatur.

Confirmatur: saltem ne velimus esse similes bestijs, & brutis animantibus, sed potius Angelis, & Deo, vt etiam hoc pacto illos velimus imitari, & vt assurgamus ad diuina opera, & ad diuinarum rerum contemplationem, & imitationem, non verò ad brutorum similia opera, & imitionem, quorum nos putaremus solùm esse similes.

3. Ratio.

Denique hoc est melius, & perfectius nobis, & desiderabilius: ergo ita libet potius opinari, & credere, & id etiam ad rectè, piè, iustè, sancteq; vitam instituendam accommodatius. Putantes namque nos esse immortales, maiorē curā virtutis agemus, & Dei cultus, ac religionis, & futuri præmij, ac beatitudinis, & finis vltimi, qui nos expectat in altera vita, vt antè diximus: Amen.

Satis ergo ex dictis apertè constat animæ immortalitas: est autem nobis venia danda, si paulò diutiùs in ea demonstranda immorati sumus: id enim necesse fuit tum ob rei dignitatem, tum ob comprimendam quorundam temeritatem.

2. Cōclu. Animæ brutorum sunt mortales. Ratio.

Secunda conclusio. Animæ brutorum sunt mortales, hæc est de Fide, vt notat S. Tho. 2. Cōtra gen. c. 82. Et probatur ratione naturali: quia nullam habent operationem propriam, sed cum corpore communem: nam ipsorū operatio præcipua est sensatio, hæc autem cum corpore perit.

Tertia

Tertia conclusio. Anima separata se intelligit & alias Intelligentias. Tertia conclusio. Anima separata se intelligit, & alias Intelligentias, sicut vna ex illis, & alia, quæ in corpore cognouit.

1. Ratio. Nam species intelligibiles rerũ, quas in corpore habebat, non pereunt, quia erant in ipsa anima sola, sicut nec pereũt habitus ipsius. Hæc est S. Thom. 2. Contra gen. capit. 81.

2. Ratio. Et deinde, quia, (vt antea diximus) quædam sunt intelligibilia per se, vt sunt res spirituales, quæ non per phantasmata necessariò cognoscuntur, sed per se intelligi possunt.

3. Ratio. Rursus tertiò, quia potest à Deo immediatè recipere tum cognitiones, tum species, sicut etiam in hac vita quandoque recipit, imò etiam ab Angelis illuminari posset, vt alij Angeli illuminant Angelos, & collocutione eorum spirituali discere.

4. Quartò tandem, non vacat magna probabilitate, se ipsam per se ipsam tunc posse cognoscere, & ex se ipsa discursu suam causam, & alia.

5. Quintò etiam, per species acquisitas posse post mortem intelligere mendicatas ex rebus, sicut ait Scotus de Angelis, nil vetat.

Ad.1. Superest iam ad argumenta posita respondere. Ad primum dico, similem ortum esse, & processum hominum, & iumentorum quantum ad corpus, non tamen quoad animam. Ortus enim hominis dissimilis est secundùm animam: nã hominis anima à Deo solo creatur: nec est educta de potentia materiæ: reliquorum animalium animæ à causis etiam particularibus producuntur, & de materiæ potẽtia educuntur.

Vnde optimè notat. S. Tho. 1. par. q. 75. ar. 6. ad primum, quòd ob id dicitur in Genesi. de alijs animabus, producat terram animã viuentem: at de rationali dicitur, Insufflauit in faciem eius spiraculum vitæ. *Nota.*

Nec etiam est similis processus quoad animam: nam hominis anima est domina corporis, sæpeque agit ipso renuẽte: non autem anima bruti. Cùm igitur non sit similis ortus, nec processus quoad animam, nec erit quoad animã similis finis.

Ad illud ex Ecclesiaste citatum, esse vocem insipiẽtis & impij, qui ibi à Salomone introducitur, illa secum cogitans, vt exprimitur Sapientiæ. 2. & ideo concludit Ecclesiaste, Vltimo reuertatur puluis in terram suam, vnde erat: & spiritus reuertatur ad Deum, qui dedit illum.

Ad secundum respondeo, quòd respectu Dei, qui cuncta fecit ex nihilo, dubiũ non est cuncta posse ab ipso redigi in nihilum, non tamen respectu causarum secundarum, quæ non producuntur ex nihilo, sed ex aliquo: nec harum respectu finis respondebit principio, nisi in his, quæ ab ipsis producũtur. Sed anima rationalis à solo *Ad. 2.*

Deo immediatè habet esse, & eius voluntate ac potestate est producta: & ita eius quoque potestate ac voluntate conseruatur.

Ad. 3. Ad tertium nota esse argumentum quo Pompo. contendebat secundùm philosophiam animã esse mortalẽ, quia non est alia actio in corpore nisi per phantasma: sed cùm hæc non possit esse absque corpore, sequitur animam nõ posse separari, atq; adeò separari animam, non esse secundùm philosophiam, sed contra ipsam.

1. Sed ad hoc argumentum responsum est suprà, falsum assumere, cũ etiam in corpore existens intelligat per species intelligibiles & immateriales, & habere præterea alias innumeras operationes separatas, vt potè, iudiciũ Intellectus post rem apprehensam, & velle, & nolle, & cognitionem abstractam vniuersalium, & prouidẽtiam futurorum, & discursum ac illationem vnius ex altero: imo & ex Deo & immediatè in hac vita posset recipere scientiam infusam, & ab Angelis, vt constat experiẽtia multorum.

2. Sed præterea ex abundanti nũc addimus, etiam si in hac vita non posset cognoscere nisi per phantasmata, nil sequi.

Nota. Quod vt ostendamus, notandũ, quòd Philosophus debet considerare in actione duo præter alia, & ipsius substantiam, & ea, quæ intrinseca ipsi sunt: & similiter modum ipsius actionis, secũdũ quam fit: vt, ꝙ visio sit in coniuncto, est natura ipsius visionis: quòd sit in tali distantia, modus est. Vnde in intellectione ista duo consideranda sunt, & ipsius substantia, & hęc est, ꝙ sit accidens immateriale soli animæ inhęrens absque corporis coniunctione: & modus, & hic est, quòd fiant per phãtasmata obiecta. Res igitur iudicanda est secundùm actionis substantiam potius quàm secundum modũ: modus enim mutabilis est. Cùm igitur substantia intellectionis sit absque corporis commercio, anima iudicanda est immortalis, & separabilis.

Et idest secundum veram philosophiam: Vnde sicut oculus malè habens, videt tantum cominus: at bene habens, idem videt eminus, & siue vno, vel alio modo: tũc substantia visionis eadem est, tñ modus mutatur ob diuersam habitudinem oculi. Ita anima, dũ in corpore est, per corpus medium intelligit, tamen separata sine ipso intelligit: modusq; variatur, non tamen substãtia intellectionis, quia semper est ipsa anima, quæ immediatè intelligit. Estque hęc etiam notanda solutio. *Cõfirmatur solutio.*

Ad quartũ dico, quòd debilitatur intellectio propter modũ, quę per corpus est, vt paulò antè dicebam, sed nõn secundum se. Sed neque verum est, omnes cum corpore debilitari: nam iudiciũ potius augetur in senibus, & voluntatis actio, qua vult, vel non vult, etiã si om- *Ad. 4.*

si omnes simul creaturæ & corpus, & externa contra contendēt, ipsa voluntate nolente, non facient velle: nec volentem nolle, siue etiam infirmitas sit, siue etiam mors, vt antea diximus.

Ad. 5. Ad vltimum respondeo cum S. Thom. quòd sunt animæ diuersæ numero penes diuersa corpora, quæ habuerunt: quæq; enim suo corpori apta est: sed de hoc maior erit postea disputatio, interim hoc sufficiat.

An anima rationalis producatur à virtute seminali. Quæst. XVII.

Difficultas quæstionis. HAec difficultas est circa originē animæ, quæ multum vexauit Philosophos antiquos, aliquando & Theologos, adeò vt August. 1. lib. Retract. cap. 1. fateatur se nescire animæ originem, & Hieronym. declarat illud Ecclesiast. Viam spiritus ignoras. id est originem animæ.

Sēsus q̄stionis. Quæstio igitur est, An rationalis anima sit producta à virtute illa existente in semina, sicut quæuis anima alia: an non, sed à causa aliqua extrinseca, quod alij vocāt educi, vel non educi de potentia materiæ. Et quanuis antea hac de re nō nulla dixerimus in quæstione de immortalitate animæ, secūdum Aristotelem nunc paulò plenius tractanda est, nec solum secundum Aristotelem, sed secundum veritatem, ac veram philosophiam.

Igitur vt ab argumentis incipiamus, pbatur pars affirmatiua quęstionis, q̄ à virtute seminali producatur. Primū argumētū est. Homo est vniuocè aīal cum omnibus alijs: ergo idē est ipsius & aliorū productionis modus: sed alia producūtur p eductionē aīæ à ppria virtute seminali: ergo etiā homo. *Primū argumētū ad partē affirmatiuam.*

Secūdū. Homo est causa hominis, sicut vnus ignis alterius, & equus equi est causa: ergo producit virtute sua animam. Nā aliter nō esset causa. Materiā. n. nō facit, vt notū est, nec ipsam animā, vt dicitur: ergo verè nihil facit: quia homo nō est aliud, quā anima & corpus, seu forma, & materia. *2. Arg.*

Tertium est. Causa attingēs vltimam dispositionem alicuius formæ, producit talem formam: vt si ignis producit vltimum calorem, cū quo inducitur forma ignis, dicitur producere talem formā. Sed virtus illa omnem dispositionem & organizationem facit, ad quam inducitur anima rationalis in materia: ergo etiam producit animam. *3. Arg.*

Quartum est. Si non producitur à virtute: ergo præcesit iam anima facta: sed hoc esse non potest, quia causa formalis non producitur, nec habet esse nisi in eo, cuius est causa, vt dicitur. 12. Meta. tex. 17. Anima rationalis autem forma est: ergo producitur à virtute ipsa seminali. *4. Arg.*

Aduertendum circa animæ originem, quatuor fuisse errores, & in philosophia, & in Fide nostra. Primus fuit eorum, qui dixerunt *Quatuor errores circa animæ originem.*

 1. error.

animas omnes multo tempore simul fuisse creatas à Deo extra corpora,& postea corpora subintrare propter ipsarum peccata, quæ extra corpus committebant: hic error fuit Origenis. li.1. Periarcho. cap.7.& præsertim fuit Platonis.

Secundus error. Alter fuit, animas omnes fuisse ab æterno in numero certo finito, subintrareq; corpora diuersa, modò vnum, modò alterum: & hic error fuit Pythagoræ, quem sumpsit ab Aegyptijs, vt refert Herodotus lib.1.

Tertius error. Tertius error est aliorum, qui animas nō antecessisse corpora dixerunt: sed simul cum illis produci, tamen non à virtute seminali: sed ab Angelis creari: & hic fuit Auicen.& id receperunt quidam hæretici, scilicet, Seleucus,& Hermias, quorum fit mentio lib.7. histor.tripar.cap.11.

Quartus error. Quartus fuit aliorum, qui animas à patribus produci dixerunt, vt corpus à corpore, & anima ab anima sit facta: huius erroris fuit Tertull. vt refert. Aug. lib. de hæresibus cap.86. Idem dixit Apolinaris hæreticus, vt refert S. Tho. 2. Contra gen.cap.86.

Nota testimoniū Aristotelis cuius occasione aliqui errant. Aduertendum vlterius, Aristotelem lib.2.de gene. animal. cap. 3. proposuisse quæstionem, an omnis anima producatur à virtute seminis& respondit omnem produci, præter intellectiuam, quæ aduenit deforis, idest, extrinsecus: quem locū superius adduximus, quia eius occasione nonnulli errant in via Aristotelis.

Prima cōclusio. Non præcessit tempore corpus. Pro huius ergo resolutione sit prima conclusio. Anima rationalis non præcessit tempore corpus. Hæc est contra duos illos errores primos.

1. Ratio. Probatur autem primò ex Aristot.9. Metap.tex.13. Actus prior potentia est in diuersis, tamen in eodē posterior est: sed anima est actus, corpus verò potentia: ergo in vnoquoque prius est corpus, quam anima.

2. Ratio. Secundo probatur. Quod est secundum naturam, prius est, quam quòd præter naturam: animam esse in corpore est secundum naturam, esse vero extra, est contra naturam: ergo prius est esse in corpore, quā extra corpus. Maior probatur: quia vnicuique prius inest quod secundùm se inest, quàm ꝙ secundum accidens. Oppositum autem inesset inordinatio maxima. Quòd verò est secundum naturam, inest rei per se: quod autē præter naturam, secundum accidens, illud ergo prius est. Minor probatur, quia cum anima sit forma corporis essentialis, naturale ei est esse in corpore, & consequēter præter naturale esse extra corpus.

3. Ratio. Tertiò probatur. Si anima præcessit corpus, & postea fuit detrusa in corpus, peto. Vel id fuit, videlicet, in corpus detrudi, violentum animæ, vel naturale, vel secūdum voluntatem ipsius. Non violentum: quia tunc homo esset nō natu-

naturale ens: quod est absurdum, cùm sit naturaliũ primus. Et probatur: quia anima non haberet desiderium naturale permanendi & conseruandi in corpore, cuius oppositum experimur. Nec est naturale: quia tunc extra corpus maneret contra naturam: quia cum vnus terminus est naturalis, alter est contra naturam. Et iam præterea probatum est in secundo argumento, nõ fuisse prius, quod est contra naturam.

Nec est ex voluntate: quia eligere, quod deterius est, procedit ex errore, vel ignorantia Intellectus: at esse in corpore deterius ei esset & præsertim in tali corpore, cùm multa mala in ipso patiatur: nõ ergo voluntate eligeret esse in corpore, nisi decepta. Non videtur autem causa huius deceptionis dari posse. Probatur: quia non eligeret esse in corpore, nisi ipsum cognosceret prius: & qua ratione ipsum cognosceret, & omnia alia naturalia cognoscet: ergo, si sic est, anima introducitur cum scientijs: cuius oppositum alibi probandum est, & facile probari potest.

2. cõclusio. *Anima rationalis nõ producitur ab vlla virtute seminalis nec ab aliquo agĩte naturali.*

Secunda cõclusio. Anima rationalis non producitur à virtute seminali, nec ab aliquo agente naturali. Hæc conclusio est multum notanda, destruit enim errores aliquos philosophorum: & probatur rationibus validissimis.

1. *Ratio.* Prima est. Nullum agens naturale potest producere aliquod esse supra ipsam materiam; anima rationalis habet esse supra materiam: ergo non potest produci ab aliquo agente naturali.

Discursus est notus: maior probatur. Omne agens naturale agit actione circa materiam, & recepta in materia: non ergo potest producere, nisi esse, quod supra ipsam non eleuat: nec est alterius generis. Probatur etiã à simili Ex parua certaque ceræ quantitate possunt fieri multæ imagines, quæ tamen quantitatem ceræ non excedant: tamẽ turris magna excedẽs quantitatem ceræ, nullo modo fieri potest, quia non est sub potestate talis ceræ, & agens artifex nihil agit vltra potestatem materiæ illius.

Minor probatur: quia anima rationalis habet operationem eleuatam supra materiam, puta, intelligere, vt dictum est: ergo etiam ipsum esse, & hoc fuit argumẽtum, quod merito conuincit multos. Intellectiuum enim supra materiam est: nõ ergo ab agente in materia produci potuit.

Secunda est. Omne agens naturale agit actione recepta in materia, & materia necessariò est diuisibilis: ergo & actio necessariò est diuisibilis. Sed actio est idẽ re cũ termino & forma: ergo necessariò omnis forma producta actione physica est diuisibilis. Sed rationalis anima est indiuisibilis, vt pote, quæ sit immortalis, vt alibi deduximus: ergo impossibile est animam produci actione physica. 2. *Ratio.*

Tertia

3. *Ratio.* Tertia ratio est. Forma, quæ ab agēte physico producitur, nō per se, sed cum composito comproducitur & eadē actione: sed omne, quod cum composito eadē actione comproducitur, non habet esse per se, nisi in cōposito, aliàs non illa actione, sed alia produceretur: non igitur haberet anima esse extra compositum, nec immortalis esset: quod cùm falsum sit, profecto esse per se habet: quod si habet, non actione physica, quæ in compositum terminatur, sed alia actione esse habet. Suntq; notatu digna hæc tria argumēta, quibus hæc veritas confirmatur.

Tertia cōclusio. Anima nō est ab angelis ꝓducta. Tertia conclusio. Anima nō est ab Angelis producta. Hæc probatur. Aut.n. creatione, aut ex potentia materiæ produceretur. Nō creatione: quia nihil facit ex nihilo, nisi solus Deus. Non ex materia: quia tunc fierent argumenta facta in conclusione secunda. *Ratio.*

Et probatur: quia Angelus produceret ex materia animam, vel vt causa vniuersalis, vel vt particularis. Si vt vniuersalis, tunc nō immediatè, sed concurrente seminis virtute. Si vt particularis: tunc similiter in specie oportebat produci.

4. Cōclusio. Quarta conclusio. Anima rationalis à solo Deo est producta per creationem.

Aīa rationalis a solo Deo est producta per creationem. Hæc conclusio primò sic induci potest à sufficienti diuisione. Si enim anima habet principiū sui esse, & illud non est agens naturale, vt sufficienter probatū est, nec agēs ex materia seu sine materia: ergo agens aliquod erit agens, quod agit ex materia, seu sine materia.

Nota primò modū quo anima rationalis ꝓducitur. Est autem notandum primò, ꝙ Deus, non sic animam rationalē producit, sicut reliquas formas: reliquas enim producit concurrendo cum causis secundis, ita vt qua actione causa particularis producit formam, eadem etiā Deus producat simul cum ipsa causa particulari. At animā rationalē solus ipse facit, nec vtitur actione causę particularis. Vnde sicut Deus solus Angelum creat, sic & animā, ita, vt actio hæc in solam animā terminantur: & sicut illam creat in corpore, ita eadem actione posset extra corpus creare, & producere.

Dubiū, an prius natura sit aīa rationalis quā homo, & quā sit in materia. An verò prius natura anima habeat esse in se, quàm sit homo, & quā sit in materia: Puto dici posse in vtramuis partem probabiliter, vel prius natura esse in se, vt terminet sic creationem Dei: vel non prius, sed simul natura infundi & esse in corpore, quia hæc non est omnino simplex creatio, qualis esset Angeli, sed increatio, seu cōcreatio: creatur enim nō in se, sed in corpore, & intra corpus.

Rēpōsio. Sed tamen quicquid sit de prioritate naturæ, tamen de prioritate temporis dicendum est, quòd non prius tempore producit illā quā vniatur corpori, sed in vno temporis

poris instanti vtrunque fit. Scis enim, quòd in primo esse introducitur forma agens: ergo disponit materiam vsque ad illud instans, quod est primum esse introducendæ formæ, & in illo instanti Deus creat, & agens naturale vnit cum materia.

Nota. 2. duas esse actiones Dei ĩ aĩæ ꝑductiõe. Debes autem secundò hic aduertere duas actiones Dei. Vna est ad producendam animam: & hãc solùm ipse facit, & creatio dicitur. Altera est etiam tunc ad vniendam eam corpori, & hanc cũ agente naturali facit, & ob id anima verè dicitur non educta de potentia materiæ: & hunc modum productionis Arist. partim cognouit, sic enim dixit, animam Intellectiuam extrinsecus venire, & nõ educi ex potẽtia materiæ, vt diximus superius. q. 15. Atque hæc est resolutio huius difficultatis. Superest ad argumenta respondere.

Ad 1. Ad primum dico, quòd id, quod generatur, non est nisi compositũ ipsum, vt alibi sæpe diximus: & quantum ad generationem compositi, non est differentia inter hominem, & alia animalia: homo enim hominem, & equus equum producit: & hoc sufficit ad vnitatem genericam. Discrimẽ tamen est, quod homo non comproducit animam, sicut equus, & alia: sed istud discrimẽ non impedit, quin sit idem genus productionis quia productio à termino primò & per se, quod est ipsum cõpositũ, sumi debet. Illud tamen facit discrimẽ hoc, ꝙ sicut homo cuncta excedit animalia, ita ipsius productionis modus. Tria aũt hic interueniũt, aut quatuor, vt posit dici vera hominis extrinsecè generatio. Primò, quia exhibet alteram partem compositi, puta, materiam, & corpus, vnde generetur. Secundò, ꝙ concurrit, & si non ad essentiã animæ, sed ad eius vnionem cum corpore, & ad eius informationem. Tertio, hinc etiam concurrit ad productionem totius compositi. Quartò, quia facit omnes dispositiones vsque ad vltimã, quæ sunt necessariæ ad ipsius animæ introductionem: & ita concurrit quoq; dispositiuè. Et hæc sunt satis ad vniuocam generationem, licèt in essentia animæ sit discrimen ob ipsius perfectionem.

Ad secundum patet ex dictis solutio. Homo enim causa est hominis, non quòd formam faciat: hoc enim per accidens est, in generatione: sed quòd compositum: sicut dicitur etiam aliquid causa mortis hominis, non quòd destruat animam, sed quod compositum ipsum: in hoc enim vera ratio corruptionis consistit. *Ad 2.*

Et quamuis non faciat materiam sed dat materiam, & dat corpus organicum, & præparat, ac disponit. Et quamuis non faciat corpus, concurrit tamen ad eius vnionem, & ad eius informationem.

Ad tertium dico, quod causa inducens dispositionem vltimã, est causa etiam formæ, quando forma *Ad 3.*

est

est eiusdem generis prorsus cum dispositionibus: vt sicut ipsæ non eleuãtur a materia, ita nec forma. At non sic est anima ritionalis: habet enim esse eleuatũ à materia, ob id indiget alio agẽte præter ipsum disponens. Deinde secundo. Respondeo, quod causa inducens vltimam dispositionem, est causa introductionis formæ: & hoc semper est verum, etiam in anima rationali.

Ad. 4. Ad quartum nota est solutio ex quarta conclusione. In eodẽ enim instanti temporis anima producitur à Deo, & vnitur mediante causa naturali.

Dubiũ. Hic tamẽ posset esse dubiũ. Cũ intellectiua anima sit eadem cum sensatiua, quare nõ dicetur educi ex potentia materiæ propter sensitiuam: sicut dicimus, quod sensitiua vt eminenter continetur in rationali, creatur, quia idẽ est cũ intellectiua.

Respõsio. Responsio manifesta est. Nam agẽs superius potest attingere gradus inferiores; at inferius non potest superiores. Vnde dicimus, agens naturale quanuis sensitiuam per se posset producere, nõ tamen eam, cum idem est cum intellectiua: quia ageret iam vltra naturã. At Deus creans intellectiuã, creare etiam potest inferiores gradus ipsi idemtificatos & in ea eminenter contentos, scilicet sensatiuam, & vegetatiuam: quæ omnia vna anima sunt cum intellectiua in ipso homine.

Secundo respondemus melius, & facilius vnum solum gradũ animæ constituendo: quod anima rationalis medius quidã est gradus inter Angelos & sensitiuã, aĩam & quidẽ spiritualis, atq; ideo creari à Deo potest, produci ab agẽte naturali corporeo non potest. Et per hæc patet huius difficultatis dissolutio.

An animæ intellectiuæ sint inter se æquales. Quæst. XVIII.

Sensus quæstionis. NOn hic de æqualitate in quantitate sermo est: non enim anima quanta est, cum sit indiuisibilis: sed de æqualitate in perfectione, an vna sit ita perfecta sicut altera. Est autẽ perfectio duplex. Vna accidẽtalis, quæ spectatur secũdũ ea, quæ accidũt rei: & huiusmodi perfectio nõ inest oĩbus animabus æqualiter: nec de his est quæstio. Altera est perfectio substantialis, & intrinseca, secundũ quam vna substantia vel vnum ens altero perfectius est, secũdum seipsum: & de hac est quæstio, an vna anima sit secundum se altera perfectior.

Primũ argumentũ, quod non aĩa rationalis sit altera perfectior. Et videtur ita esse. Primò ex Aristotel. 2. gen. ani. capit. 3. dicit, quòd prout anima est perfecta magis, vel minus, ita corpus ꝑparat magis, vel minus perfectũ.

2. Arg. Secundò. Per operationes iudicandum est de substantia rei: ergo penes diuersitatem qualitatũ, & operationum, erit iudicandum de diuersitate, vel qualitate substantiæ. Sed hominum operationes

nes sunt diuersę multum: quibusdam enim perfectissimæ quibusdam imperfectissimæ operationes insunt: ergo idem erit in animabus secundum se: quædam enim perfectæ, quædam imperfectæ erunt.

3. Arg. Tertiò. Si omnes animæ sunt æquales in sua substantia, sequeretur, quòd separatæ a corpore non possent distingui inter se, quia nō habent per quid distinguātur, cū per omnia sint æquales.

4. Arg. Quartò, est argumentum Theologum: quia videtur absurdum dicere, quòd anima Christi, & anima rustici sint æqualis perfectionis substantialis. Et in quodam articulo Parisiensi definitum videtur, quod sit error dicere, quod anima Christi non sit nobilior anima Iudæ: non igitur omnes animæ sunt æquales.

1. Opinio cōmunis. 2. Opinio Caietani. Aduertendum, opinionem communem esse, animas esse æquales in perfectione substātiali. de hac enim est disputatio. Caiet. tamen. 1. p. q. 85. art. 7. dissentit ab hoc, putans esse inæquales, ita vt vna sit perfectior substantia, quàm altera. Exemplum esse potest ad huius opinionis intelligentiam. Sit album vt vnum: sit aliud, vt duo, aliud vt tria, & cætera, seu potius illæ ipsæ albedines gradu perfectiores: sic putat esse animarū rationaliū substantias, & putat hoc esse S. Tho. Et alicui posset fortè videri S. Tho. id dicere in illo met articulo, cum tamen non ita sit, sed ab alijs Thomistis aliter exponatur D. Thomas, nempe de sola perfectione quæ accidit, vel ex prima naturali corporis dispositione, vel postea ex aliqua eius accidentali mutatione.

Vt tamen, quid tenendū sit, statuamus in hac re, sit prima cōclusio. Animæ omnes intellectiuæ sunt in substantia sua æqualis perfectionis. Hæc conclusio est contra Caiet. cuius sententiam puto periculosam, & nullo modo tenēdā. Probo autem id aliquibus rationibus. 1. Cōclusio, omnes aīæ rationales sunt æqualis perfectionis in sua substātia. 1. Ratio. Ab autoritate Aristot.

Prima est expressa autoritas Aristot. 3. Metap. cap. 3. tex. 11. dubitat, quare species, cùm prędicetur in quid de multis, puta, indiuiduis, nō dicatur genus. Respōdet, quòd in genere est prius, & posterius, id est, vnum est altero perfectiùs eorum. qui sub ipso continētur: at in specie non est prius & posterius: sunt enim omnia indiuidua æqualis perfectionis substantialis. Vide manifestam sentētiā Arist. pro conclusione.

Præterea, alibi ait, quòd in genere latent equiuocationes, hoc est, diuersæ perfectionis species: at si sub specie essent etiā diuersæ perfectionis indiuidua, etiā sub specie laterent equiuocationes.

2. Ratio. Altera ratio est. Si in substantia aīæ huius est aliquis gradus, qualis non est in substantia alterius: ergo istæ duæ animæ differūt specie. Probo cōsequentiam manifeste: quia ex recta Metap. & doctri

na non est alia differentia specifica quam hæc, quæ gradum perfectionis substantialis addit. Ex hoc enim probatur, quod homo differt specie ab æquo: quãuis enim vtrunq; sit animal, tamen in substantia hominis est aliquid, quod non est in æquo. Eodem ergo modo erit in animabus; differentque sicut duo Angeli diuersæ speciei: hoc autem est falsissimum in philosophia, quod specie differant, & in Fide error. Nam ita etiam homines essent diuersæ speciei, quæ ex diuersæ speciei animabus constarent. Sunt igitur animæ æquales substãtialis perfectionis. & hoc est argumentum valde efficax.

3. Ratio. Tertia ratio est. Si anima esset perfectior pro corporis perfectione, sequeretur, quod eadem anima mutatur & modo minus, postea magis esset perfecta essẽtialiter & substantialiter: quod est impossibile. Sed probo sequelã: quia corporis perfectio mutatur: est enim imperfectissimum, cùm anima inducitur: postea magis & magis perficitur, acciditque mutari complexiones, & dispositiones, oportebat ergo animam etiã mutari, quæ iuxta corpus perficitur.

4. Ratio. Quarta ratio est. Si iuxta corpus magis perfectum anima est perfectior, sequeretur, quòd corpus daret esse animæ, & ex ipsius potentia educeretur: nõ enim aliter posset aĩam perfectiorẽ causare: sed hoc falsum est, imò aĩa in se prius natura habet esse per creationem, quàm sit in corpore. Aut etiam, si simul natura infunderetur, tamẽ à solo Deo efficienter producitur: non ergo sumit substantialem perfectionem à corpore.

Reycitur solutio. Respondebunt, quòd ita est, tamen Deus est, qui pro corpore perfectior animam creat perfectiorẽ. Sed contra hoc est manifesta ratio. nam, vel Deus creat animam perfectiorem propter corpus perfectius, vel facit corpus perfectius propter animam perfectiorẽ. Nõ primum: quia illud esset ordinare iam causam ad instrumentũ: & perfectius ad imperfectius: quod non decet. Non enim scriba propter calamũ, sed calamus propter scribam est. Nec est illud secũdũ: quia corpus præparat per causas secundas necessarias, concurritq; cum ipsis ad modum ipsarũ: at animas liberè & immediatè creat: non ergo ordinat, quod necessarium est, in id quod liberum est: esset enim liberum restringere, si vellet.

5. Ratio. Quinta rõ est Theologica: quia multæ animæ hominũ, qui ignorantes fuerunt in hoc seculo, & imperfectæ temperiei, ac ob id ipsæ fuerunt minus perfectæ in substãtia, excedent in gloria alias animas, quæ habuerunt corpora optimè temperata & perfectiora, ideo erunt perfectiores in substantia. Hoc aũt dicere, videtur inconueniens: nã hunc potius ordinẽ habere deberent, vt perfectiores natura essent in gratia & gloria, sicut

sicut & Angeli: debuit ergo idem esse in aïabus, si inæquales sunt. Cùm igitur non sit: argumento hoc est, esse omnes equales in substantia.

6. Ratio. Præterea sextò. Si hoc in animabus hominum concederet substãtiali differre perfectione, idem deberet concedere in omnibus formis omnium specierũ, cũ eadem sit ratio. Vnde fieret, vt vna forma ignis esset substantialiter perfectior altera, ꝙ dispositione materiæ, & aquæ & aeris &c. Et ita etiã omnibus alijs mixtis animatis & inanimatis: imò etiam in accidentibus numero sub eadẽ specie differentibus, sequeretur esse substantialiter, seu essentialiter & intrinsece perfectiora: vt vna albedo æquè etiam intensa cum altera, v.g. duæ albedines, vt tria: duæ nigredines, vt tria: duo colores, vt tria: si quidem ex sola indiuiduali differentia, & numericè, sub eadem specie colligitur diuersa substantialis & intrinseca perfectio: aut si hic non, cùm sit absurdum: ergo nec in specie animarum rationalium.

7. Ratio. Præterea septimò: quia si ex dispositione corporis licet colligere maiorem, vel minorẽ perfectionẽ substantialem indiuiduorum animæ, & ideo aliquis habeat animam ingeniosiorem, & melioris Intellectus altero, sequitur, quòd cùm aliqui à natura nascãtur stulti & fatui, illi habeant animã stultam & fatuam: imò cùm nũquam per totam vitam vtuntur, nec vti possent ratione, sequitur, quòd habeant animam impotentem ratione vti & planè irrationalẽ: quod est error. Et præterea, cùm nunquam vtuntur ratione, ita etiam nec libertate, quæ ex electione, & deliberatione rationis pẽdet. Vnde sequeretur, animam etiam illam carere libero arbitrio, & voluntate: quod asserere est etiã impium, & error.

Item sequeretur octauò, quòd sicut vna anima alteram in substantiæ perfectione superaret, ita etiã in potentiarum perfectione: & ita vnus homo haberet altero perfectiorem potentiam, Intellectus, & perfectius liberum arbitrium: quod etiam est error.

Præterea nonò & vltimò manifesta ratione à posteriori conuincitur, non esse vnam animã substantialiter & intrinsecè perfectiorem altera: quia omnis differẽtia, quæ reperitur in diuersis hominibus quantũuis maxima contingat & reperiatur in eodemmet homine ex sola corporali dispositione. 8. Ratio. Contingit. n. vt idemmet homo nunc valeat ingenio, & memoria, & Intellectus acumine, vel iudicio, paulò pòst ex morbo vel aliquo accidẽte amittat ingeniũ, & memoriã, & iudiciũ, & fiat hebes oĩno & tardissimus. Item, vt nunc sit rationis compos, & prudens, postea fiat amens, & rationis expers: nunc bonus, postea malus: nũc aptus, postea ineptus, & cõtra.

Quare manifestè colligitur ex diuersa hac dispositione corporis & organorum prouenire, nisi velles stultissimè dicere, etiam in codēmet mutari animę substantialem perfectionem: quod est imposibile: aut quotidie pro dispositione corporis infundi meliores vel peiores animas in eodem homine: quod est plusquàm ridiculum, & error stultissimus. Est ergo temeraria, & periculosa talis assertio aīarum rationalium, quod perfectione differant substantialiter & intrinsecè animæ rationales.

2 Cōclusio. Aīa non differūt numero per diuersas cōmēsurationes ad diuersa corpora. Explicatur cōclusio.

Sit secunda cōclusio. Animę nō differunt numero per diuersas cōmēsurationes ad diuersa corpora. Hęc quāuis videatur esse dissonās à sententia S. Tho. 2. Contra gen. cap. 81. tamen puto veram. Cum D. autem Thoma multi sentiunt, dicentes, quod sicut anima in specie intrinsecè & essentialiter dicit ordinem, & commensurationem ad corpus huius speciei: sic hæc numero anima ad hoc numero corpus, ita vt illa configuratio & proportio ad hoc corpus sit de essentia huius animæ, ipsamque individuans, manensq; in ea sicut figura recepta à sigillo manet in cera: & per has diuersas commensurationes, dicunt animas etiam separatas distingui: Sed nos in conclusione asserimus oppositum, talem commensurationem non constituere hanc animam, sed consequi potius animam iam singularem, & indiuiduam.

1. Ratio.

Hoc probatur primo. Anima nō educitur ex potentia materiæ, vt dictum est, nec habet esse à materia pēdens omnino, sed est etiam subsistēs, creataque à Deo. Ex hoc facio argumentum. Id quod prius natura est in se, quàm in aliquo, non potest indiuiduari ad illius indiuiduationē: sed anima prius natura est in se per creationē, quā in materia: ergo prius natura est indiuidua, quàm sit in materia: non ergo per illam commensurationem ad hanc materiam indiuiduatur: tūc enim oporteret, quod ex tali materia educeretur.

Confirmatur. Nam etiam si esset simul natura, & informaret, tamen non accipit esse & substantiā suam à corpore, vel ab informatione, quæ informat, & est effectus eius formalis.

Probatur secundo. Si indiuiduatur per commensurationē ad hāc materiam, maximè ad illam materiā, in qua primo introducitur in embrione: sed accidit aut totā prorsus illam materiā abijci, aut ferę totam, & deperdi successu tēporis, vt ipse S. Thom. fatetur: ergo imposibile est intrinsecè per aptitudinem ad illam indiuiduari: tunc enim non esset eadem numero anima.

Probatur tertio, & est argumentum ex ipsa D. Thomæ & eorum doctrina. Ipsi enim fatētur, quod anima immediatè vnitur materiæ, ita, vt prius ipsa informet materiā, posteriusq; natura cōsequātur

tur accidentia. Ex hoc fit argumentum. Corpus nunquã est corpus, nec hoc corpus, nisi per accidẽtia: sed anima prius natura vnitur materiæ, quam accidentia: ergo prius est in materia, quam materia sit hoc corpus: non ergo indiuiduatur per hoc corpus: est enim indiuidua cum primum in materia est, cum iam sit producta.

4. Ratio. Probatur quartò. Illa commensuratio est idem cum animæ substantia, imo est huius animæ substantia, vt ipsi dicunt: tunc est argumentum. Cõtra sunt inæqualis perfectionis: ergo & illæ commensurationes: sed hæ sunt substantia animæ, ergo iam animarum substantiæ sunt inæquales, quod est contra ipsos. Hæc argumenta sufficiant ad huius conclusionis probationẽ. Scotus enim alijs vtitur argumentis non spernendis, quæ prætermitto.

3. Cõclusio. Aĩæ rationales se ipsis differũt numero intrinsece. Nota. Tertia conclusio. Animæ rationales se ipsis prorsus differunt numero intrinsece, non per respectũ ad aliud.

Hic nota, esse necessarium recurrere in indiuiduitate ad aliquid, quod se ipso indiuiduetur: & hoc etiam in opinione illorũ manifesto. Sumo duos ignes æquales, & peto ab eis, Quomodo horum formæ differunt? Respondebunt per has materias. Iterum dicam, Quare sunt hæ materiæ indiuiduę? Respondebunt, Per has quantitates, quibus sunt diuisæ. Iterum dicam, Quare quantitates sunt hæ? Dicent, Se ipsis. Vide ergo sistendum in aliquo se ipso indiuiduo. Cum hoc ita sit, profecto magis videtur conforme, vt tale primũ indiuiduum sit forma & anima præcipuè rationalis, ipsa enim est quæ dat esse materiæ, & composito, & quantitas potius à substantia indiuiduatur, quã indiuiduet, cùm capiat esse ab ea, non autem det. Et hoc est argumentum, animam ipsam se ipsa indiuiduari, ab aliaque se ipsa numero distingui, non autem per aliud, puta, per corpus: imo corpus per ipsam habet indiuiduationem sicut habet esse. Probatur conclusio.

A posteriori autem & extrinsecè colligimus diuersitatem rectè ex corporis diuersitate, & eatenus vera erit aliorum opinio, sed non intrinsece.

4. cõclusio. Animæ rationales non habẽt operationes æqualiter perfectas ob diuersitatem organorum. Quarta conclusio. Animæ rationales nõ habẽt operationes æqualiter perfectas propter diuersitatem corporis organorũ, est enim organum animæ ipsius instrumentum.

1. Ratio. Et hoc manifeste probatur. Penes enim ea, quæ accidentaliter eueniunt, iudicamus naturalia, vt Arist. fecit in Prædicam. Qualit. Penes modum, quo ex accidenti simus rubei, colligit modum, quo naturaliter homo rubeus fit. Eodem modo in præsenti, idem met homo, vt antea diximus, sanus, & phræneticus, pacificus, & iratꝰ, iuuenis, & senex operationes varias exercet: modo enim prõptus ad intel-

intelligendū, modo ineptissimus est. Hoc tamen nō mutationi, nec diuersitati alicui animę tribuitur sed organorum dispositioni: ergo quod in diuersis hominibus secūdùm naturalem dispositionē fit, non inæquali substantiæ animæ perfectioni, sed corporum varietati tribui debet. Et hoc argumentū conclusionem probat, & simul oppositæ sententiæ argumentum soluit. Superest igitur ad argumenta respondere.

Ad 1. Ad primum dico, Aris. loqui de diuersis animarum speciebus, & generibus, scilicet, sensitiua, vegetatiua, & intellectiua: non de his, quæ sub vna specie sunt.

Ad 2. Ad secundum dico, quod qualitas operationis nō solum indicat substantiæ diuersitatem, sed aliquando existente eadem substantia, & agente, indicat diuersitatem instrumenti: & sic fit in præsenti. Idem enim aliquando male, aliquādo bene scribit, cum calamus non vno modo aptus est.

Ad 3. Ad tertium diximus, animas se ipsis differre: & quanuis non se ipsis differrēt, nihil argumentū concluderet: quia possent differre penes diuersa corpora, in quib9 sunt, vel fuerunt: sed melior est prior solutio.

Ad 4. Ad quartum, nihil inconueniēs est dicere, quantum ad substātiā, animam Christi esse æqualem alijs; cum certum sit quantū ad substantiam esse inferiorem angelis: tamē gratia omnem excedit creaturam etiam & gloria.

Et ad articulum illum Parisiensem responderi solet, non transire Articulos illos vltra Sequanam, quod est ipsorum Parisiorum flumen. Cæterum responderi potest non fuisse in illo articulo de anima Christi & Iudę id definitum, sed in genere, vt ex ipso articulo constat: si quis assereret hoc, quod inconueniens est, ponere aliquos Intellectus nobiliores alijs, sit error: quod verum est, de angelis & hominibus; & inter ipsos angelos diuersæ speciei.

Illa vero de Iuda fuit ratio solū, non definitio articuli, vt ibidē cōstat. Rationes autem, & quæ obiter dicuntur, in illis præsertim articulis eius vniuersitatis, non sunt Fidei Catholicæ.

Tertiò respondemus, nobiliorē fuisse, non substantialiter, sed in donis naturalibus, accidētalibus, vtpote ingenio, memoria, iudicio & optima corporis temperie, ex qua hæc pēdebāt ex parte: & præterea multo plus supernaturalib9 donis, quæ etiam perficiunt naturam: & si ita intelligatur, verus erit articulus, & ea ratio, nō aliter.

CAPVT. VI.

Quòd duplex sit intellectus in actu, seu duplex intellectus operatio simplex & composita.

Indiuisibilium igitur intellectio.
Tex. 21.

Ncœperat tractare de Intellectu actu, textu præcedenti: nunc prosequitur idem, ac modò du-

dò duplicem Intellectum in actu distinguit, & simplicem, & compositum, iuxta operationem simplicem & compositam. In textu igitur isto distinguit duas has Intellectus operationes. Alterã simplicẽ, qua res ipsas apprehẽdimus tantùm, quę dicitur intellectio indiuisibilium. Alteram, qua ipsas res conceptas componimus: quod fit, dum mente propositionem facimus.

Discrimẽ vtriusq; Inter has duplex ponitur discrimen. Alterum est, quòd in prima
1. operatione non inest vlla falsitas: at in secunda verum est, vel falsum: non enim Intellectus falli dicitur, quousque componat, & copulet vnam rem conceptam alteri.
2. Altera est, quod prima operatio præcedit secundam: nõ enim cõponimus, nisi quæ prius simpliciter apprehendimus. Habetque se Intellectus in hoc, sicut natura in generatione animalium, vt dicebat Empedo. qui putauit, quòd natura prius fecit membra per se, vt caput, manus: & reliqua, postea per concordiam fuerunt coniuncta. Sic Intellectus prius diametrum per se cognouit, & incommensurabile per se, postea copulauit diametrum esse incommensurabilem.

Progredit in eodem discrimine ostẽdẽdo in compositione & diuisione inesse falsitatẽ posse duplici de causa.

Si autem factorum, aut futurorum. Tex 22.

OStenderat falsitatem in compositione esse, eaque erat ratione rerum conceptarum. Cùm enim componimus, quæ non cõponenda sunt, vel diuidimus, quę non diuidenda, falsum dicimus. Vt si hominẽ nõ esse animal, vel cynum esse nigrũ dicamus. Nunc ostẽdit etiam alia causa posse falsitatẽ inesse in cõpositione puta, cũ cõceptus quidem bene coaptati sunt, tamẽ tempus verbi nõ ita: vt si dicas de eo, quod modo incipit esse album, quod fuit albũ: vel de eo, quod fuit, dicas, quod erit. Et hic est sensus horum priorum verborum. Si, inquit, tempus futurum, vel pręteritum cointelligẽs, fuerit intellectus, tunc, supple etiam, inest falsum.

Statim autem, quod dictũ erat, clarius distinguit, repetitque in compositione esse falsum, & non alibi: & per compositionem, affirmationem intellige, per diuisionem vero negationem. Idcirco dicit, quod omnia per diuisionẽ contingit dicere, idest, quæ affirmata sunt, negari possunt. Dicit etiam vlterius, falsum non solum inesse ratione compositionis, vel diuisionis, sed etiã rõne tẽporis, vt dictũ est: causa autem compositionem hanc faciens, est Intellectus.

Indiuisibile autem quoniam dupliciter.
TEXT. 23.

PArticulariter nunc de priore operatione Intellectus tractat, qua simplicia, quæ indiuisibilia vocat, intelliguntur: distinguitque ista indiuisibilia esse tria. Primum est aliquod totum, quod partes habet, sed per modum vnius intelligitur, quod vocat continuum, & longitudinem, & dicitur

De simplici operatione intellectus qua indiuisibilia cognoscit. Tria esse indiuisibilia.

tur indiuisibile actu, quia actu nō est diuisum, potest tamen diuidi. Et per hoc indiuisibile debes intelligere quodcunque complexū, quod per modum vnius apprehēditur, vt animal rationale, homo albus, vir iustus, & alia. Tractat ergo quomodo Intellectus ista apprehendat.

De primo indiuisibili de toto & quomodo intelligatur.

Et quidem hoc totum tripliciter potest intelligi. Primò, vt totum quoddam tantum non diuidendo in partes secundò diuisim intelligendo partes: tertiò omnes simul partes intelligendo.

Tripliciter potest intelligi totum.

1. Si primò modo cōsideretur, tūc habet rationē indiuisibilis actu, & sic in tempore indiuisibili intelligitur, idest, non intelligitur aliquid illius in parte temporis vna, aliud in altera: sed in quacunque parte totum, & rationem huius dat: quia tempus correspondit diuisioni magnitudinis. Cùm igitur magnitudo seu totum illud non diuidatur Intellectu, nec tempus diuidetur, sed in toto aliquo tempore, & in quacunque parte illud totum simul intelligitur.

Probat iterum: quia si tempus diuideretur in vna parte, aliquid illius totius intelligeretur, in altera aliud: & hoc non ita est. Vt enim diximus, totum, vt quoddā vnum indiuisum consideratur, ergo in tempore indiuisibili.

Nota. Et notandum hic, vocare tempus indiuisibile non solum instans, sed etiam tempus, quod non diuiditur secundum diuisionem rei intellectæ.

Statim declarat quomodo intelligit tale totū: cùm seorsum partes intelligit. Dicitque, quòd, cū Intellectus seorsum partes intelligit, tunc diuiditur tempus, vt in quacunque parte temporis pars distincta intelligatur: omnes autem simul, quod erat totum tertio modo, omnibus etiam partibus simul illius temporis intelligātur. Sic ergo percipitur primum simplex, & indiuisibile. 2.

3.

Quod autem non secundum quantitatem.
TEXT. 24.

Modò tractat secundum indiuisibile, quod est secundum formam, id est, est aliqua res simplex, vt homo, ignis animal, & alia: & talia dicit Intellectum intelligere intellectione indiuisibili, & tempore indiuisibili: nō enim partes habent, sicut priora, secundum quas intellectio, & tempus diuidi posint.

De secundo indiuisibili seu formā, & quomodo intelligatur.

At quia posses dicere, ista partes habere: ignis enim, & homo, & alia, diuisibilia sunt: similiter & ipsum tempus diuisibile est. Respondet ad hoc, tam ista, quam ipsum tempus esse diuisibilia, sed secundum accidens, & non vi quantum talia sub intellectione sunt, sed in quantum indiuisibilia.

Reijcitur obiectio.

Est autem notandum verbum, (Quod intelligit.) debes enim per hæc intelligere rem, quam Intellectus intelligit: hæc enim dicitur diuisibilis per accidēs, & non

Nota.

vt

vt talis est, cognoscit modò, sed vt indiuisibilis.

Dubium primũ & eius responsio. Dices, Quare vocat tempus diuisibile per accidens? Respondeo, quia ad intelligenda illa singula vnum sufficit instans, quòd si durat intellectio per tempus, id est, per accidens.

Dubium secundũ & eius responsio. Posses etiam dubitare, an sit in tempore aliquod indiuisibile. Respondet esse quidem, sed non separatum, sicut in ipso continuo, & linea, vt dictum est alibi, Est ergo notãda expositio: locus enim hic obscurissimus habetur.

Punctum autem, & omnis diuisio.

T E X. 25.

De tertio indiuisibili nõ solum actu sed potentia et quomodo intelligatur. TRactat nunc de tertiò indiuisibili, scilicet, quod est indiuisibile non solum actu, sed potentia, quale est punctum, quod dicitur diuisio, quia per id continuantur, & diuidũtur partes: similiter de Nunc in tempore dicendũ est. Hoc ergo indiuisibile non per se apprehenditur, sed per contrarium. Per negationem enim continui percipitur indiuisibile, sicut priuatio per positiuum, vt malum per bonum, nigrum per album: id est, tenebræ, quæ priuatio est, per lucem. & sic intellige exemplum: nigrum enim positiuum est.

Statim declarat hunc cognoscẽdi modũ esse Intellectus, qui est in potentia, & cui res intellecta inest potentia. At si quis Intellectus est, cui non est contrarium, id est, cui nihil inest potentia, talis per se ipsum omnia intelligit, & actus est, ac separatus: & iste Intellectus est diuinus, vt omnes exponunt.

Est autem dictio qui'em aliquid.

T E X. 26.

POstquàm de simplici operatione dixit, regreditur ad compositam, quam Dictionẽ vocat, quæ est affirmatio, vel etiam negatiò alicuius de aliquo: & hanc dicit omnem esse verã, vel falsam: non tamen Intellectus omnem simplicem operationem. Intellectus enim, qui est circa quid est, idest, circa rem ipsam, vt pòst declarabitur, non errat, sed semper est verus: sicut visus circa propriũ obiectum semper est verus. In applicatione verò obiecti, vt quòd hoc vel illud sit coloratũ, errat, vt diximus superiùs. Sic intellectus circa quid est, non errat, nisi tantùm in compositione. *De cõposita operatione intellectus, quo modo in ea sit veritas & falsitas.*

Et nota, Intellectũ hic sumi, vt comprehendit tã eum, qui est in prima operatione q̃ in secũda, ob id dixit, quòd non omni Intellectui semper inest verum. *Nota.*

Statim addit hæc verba, (Sic se habẽt, quæ sunt sine materia) quorum sensus est vt notat S. Thom. quod sic se habent Intelligentiæ separatæ in sua cognitione, sicut nos in prima: nunquam enim errant. Alij aliter exponunt.

CAPVT. VII.

Idem autem est, quæ secundum actum.

T E X. 27.

 Cum

Comparatio intellectus actu & intellectus potentia.

CVm de Intellectu actu tractauerit, nunc ipsum ad Intellectum potentia comparat: ponitque differentias duas. Altera est, quod Intellectus actu, est idē
1. cum re. Altera quod Intellectus
2. actu posterior est Intellectu potētia in vno, & eodem: tamen vniuersaliter non est: quia ante quēcunque Intellectum potentia datur alius, in actu, vt notū est. Ante quencunque Intellectum potētia discipuli, præcessit alius in actu magistri docentis. Hoc autē partim declaratū est superius, & magis inferius examinabitur, atque hæc de Intellectu in actu.

An compositio Intellectus sit vnicus ipsius actus. Quæst. XIX.

Sensus q̄stionis.

SEnsus huius difficultatis iste est, an cum Intellectus percipit aliquam propositionem, scilicet, Homo est animal: id facit vnico actu, & operatione simplici, an multis singulis corresponden tibus singulis vocibus, & rebus compositis.

Nota duplicem esse operatione mētalem.

Est autem notandum, aliquos distinguere duplicem propositionem mentalē. Vna dicitur iudiciaria, quæ non est aliud, quàm iudicium, quo assentimus compositioni vel propositioni alicui, vt cum iudicamus mente hominem esse animal: & hāc dicūt esse vnū actum simplicē, nec de ea est dubium. Altera dicitur apprehensiua, vt cū Intellectus apprehendit ante iudicādam propositionē, & de hac dubium est, putantq; non esse vnum actum Intellectus, sed multos simul; sicut sunt multæ voces. Hæc autem difficultas est ea dē cū illa, an propositio mentalis apprehensiua sit vnica simplex qualitas, scilicet vnicus Intellect⁹ actus, an potius multi simul.

Videtur autem, quod non sit vnus, Primo autoritate, text. 21. dicitur secunda operatio Intellectus compositio multorum conceptum; at conceptus actum ipsius Intellectus significat, sunt ergo multi actus. *1. Arg. quod non sit vnus actus.*

Probatur secundo. Cōceptus seu actus Intellectus respondet vocibus, vt dicitur. 1. Periher. sed vocalis propositio nō est vna vox, sed multæ; nec ergo mētalis erit vnus actu, sed multi. *2. Arg.*

Probatur tertio. Propositio in mente successiue producitur: nō enim in vno instanti tota profertur, nec percipitur; ergo sunt plures actus. Vnus enim in vno instāti producitur. *3. Arg.*

Probatur quarto. Videtur hic diminutus Arist. non enim meminit alterius operationes Intellectus præter compositionem scilicet rationalis. *4. Arg.*

Circa huius dubij, dissolutionē, notandum primo actum Intellectus, quo rem apprehendimus, multa sortiri nomina; dicitur enim simplex, & prima operatio dicitur notitia, quasi ea noscam⁹; dicitur etiā intētio formalis, quasi sit forma qua mediante Intellectus formaliter est intendens, & cogno- *1. Fundamentum, multis nominibus vocari actum intellectus quo rem apprehendimus.*

cognoſcens: ſicut per operationẽ res formaliter dicitur operans: dicitur & conceptus formalis, quaſi forma, qua res concipimus: eſt n. actio in ipſo exiſtẽs Intellectu.

2. Fundamentum, cur dicatur conceptus formalis & obiectiuus. Notandum & ſecundò, quòd addimus illud verbum, Formale: nã res ipſa per talem actum cognita, dicitur etiam conceptus obiectiuus, quaſi obiectum cõceptum, & cognitum, dicitur etiam intentio obiectiua ob eandem cauſam: & hac vocabulorum diuerſitate Logici frequenter vtuntur.

3. Fundamentum, quomodo dicatur actus intellectus ſimplex. Notandum & tertiò. Actũ primum Intellectus non dici ſimplicem, eo, quod res apprehenſa ſit tantùm vna: contingit enim eſse multas, vt dicemus: ſed quia per modum vnius apprehenduntur: vnde cũ hominẽ album per modũ vnius apprehendo, dicitur talis apprehẽſio ſimplex operatio: hoc tamen melius in concluſionibus explicabitur.

1. Cõclu. Propoſitio apprehenſiua eſt vnus actus ſimplex intellectus. Sit igitur prima concluſio probabilis. Propoſitio apprehenſiua eſt vnicus actus ſimplex Intellectus, id eſt, cùm Intellectus hanc propoſitionem apprehendit, vnico actu totam apprehendit.

Explicatur cõcluſio. Aduerte verò, quod non nego, priùs ſingulos actus habuiſse ſingulorum terminorum & rerum ſignificatarum: priùs enim Intellectus hominẽ, & Animal, & Eſt, ſingulis conceptibus percipit: tãmen nullo illorum nec omnibus ſimul rem totam ſeu propoſitionem, vt propoſitionẽ apprehendit, niſi vnico alio actu ſuperueniente.

Primò ab autoritate Ariſt. Hoc manifeſtè probatur. Primò authoritate. text. 23. docet Ariſt. quòd cum totum aliquod habens partes, vt totum, & vt vnũ quoddam conſiderat; tũc vno eodemque tempore totum percipitur: talis eſt propoſitio.

2. Ratio. Probatur ſecundo. Propoſitio non eſt tantum illa tria, ſed ſimul dicit vnionem quandam ipſorũ: ſed nullus conceptus illorũ; quæ ſunt circa partes, nec omnes ſimul apprehẽdunt illum vnionis modum, ergo vnus eſt alius conceptus, quo propoſitio; vt vnum quid apprehenditur.

3. Ratio. Probatur tertiò. Quia cũ prius natura ſit propoſitio mẽtalis, quã vocalis, erit magis vna: principiũ enim minus eſt multiplex, quàm quæ à principio procedunt: erit ergo vnus actus Intellectus apprehendens totũ id, quod tribus vocibus explicat, vel pluribus.

4. Ratio. Probatur quartò. Quia experimur aliquos terminos omnes alicuius propoſitionis apprehendiſſe, adhuc tamen nondum propoſitionẽ percepiſſe, quia defuit act9, quo omnia, vt vnum, apprehenderẽtur; vnus eſt ergo actus, quo tota propoſitio, vt talis eſt, apprehẽditur ab Intellectu.

2. Cõclu. Propoſitio mẽtalis nõ ſolum eſt apprehẽſio, ſed etiam iudiciũ. Secunda concluſio. Propoſitio mentalis non ſolum eſt apprehẽſio, ſed etiam iudicium. Hæc eſt iuxta communem modum loquendi multorum; putant enim

eſſe

esse propositionem apprehensiuam in mente, vt assensum quoq; seu iudicium, quo ipsa apprehensio iudicatur. Et id meritò, quia componere, vel diuidere non solùm ad apprehensionem, sed etiã ad iudicium pertinet.

Nota Explicatur & probatur cõclusio. Vbi notandum, quòd propositio potest ad Intellectum dupliciter comparari. Vno modo tanquàm obiectum purum, quod ab Intellectu percipitur, sicut alia simplicia: & sic dicitur esse in apprehensione: & ita talis apprehensio dicenda est propositio mentis: nam in compositione & propositione semper verum, vel falsum inesse docet Arist. & talis apprehensio in se ipsa, antequàm ab aliquo iudicetur, vt. v. g. quòd astra sint paria, vera vel falsa est.

Altero modo cõparatur ad Intellectũ velut effectus, quasi ipse Intellectus, sit qui componat vel diuidat iudicando sic esse, vt illa prima dicitur propositio apprehẽsiua, vel non sic esse, vt cùm assentit vel dissentit: nã sic videtur ex se propositionem quandam facere, & talis actus est etiã vera mentis propositio, in qua existit quoque verum, vel falsum. Nam si assentit veræ apprehensioni, verus est assensus: & si dissentit ei, erit falsus: & contrà, si apprehẽsio est falsa in se propositio, & tamen ei dissentit, erit verus assensus: si tũc assentit, erit falsus. Vnde apprehensione propositionis existente vera, contingit iudicium esse falsum, vel verum: & similiter existente falsa apprehensione, contingit, verum, & falsum esse iudicium. Quamobrem vtraque est propositio, si quidem vtraque est vera, vel falsa, & vtraq;, licet diuerso modo componit, & diuidit, & vtraque dicitur cõpositio, quãuis simplex actus sit, ab effectu & significatione: nam illa apprehendendo, ista iudicando faciũt compositionem, vel diuisionem.

3. Cõclu. Ratiocinatio ad compositionem de duci põt. Tertia conclusio. Ratiocinatio ad compositionem reduci potest: non enim est aliud quàm vna hypothetica propositio, & totum iudicium, quòd hoc inferatur ex alio; totum autem iudicare, etiã componere est. *Nota.*

Nec audiẽdus est Philop. in hac parte, qui putat esse duas distinctas animæ potentias quibus apprehendimus, & componimus. Non enim ita est, sed ad vnam eãdemque pertinent. Non enim cõponeret potentia, nisi composita apprehenderet, & cognosceret; aliter incognita copularet; quod esse non potest. Superest ad argumenta respondere.

Ad 1. Ad primum dico, conceptum in textu significare rem ipsam cõceptam, & cognitam; & sic vnico actu Intellectus multa cognoscũtur per modum vnius.

Ad 2. Ad secundum, potius est cõtra ipsos. Nam sicut vocalis propositio non est tres voces tantùm, sed totum compositum ex ipsis; ita in mente præter tres conceptus erit

erit vnus alius, quo propositio, vt vnum quid percipitur.

Ad. 3. Ad tertium dico, illam successionem prouenire, quia antequã Intellectus apprehendat prolatã propositionem totam, procedunt conceptus singularum partium, vt dictum est.

Ad quartum, iam dixi reduci ad compositionem.

An quid est, sit obiectum primũ Intellectus
QVAEST. XX.

Occasio quaestionis. Difficultas ista est supra tex. 26. vbi Arist. docet Intellectum non decipi circa quid est, tã quam circa proprium obiectum, sicut nec visus circa colorem.

Nota primo intentionẽ & scopum q̃stionis. Aduerte autem, quòd non hic petimus de primitia generationis, scilicet, quod ens sit priùs cognitum ab Intellectu, an vniuersale magis, an minus vniuersale, vel singulare: hoc enim 1. Physi. disputatũ est: sed petimus de primo obiecto adæquationis, quod comprehendit adæquate intelligibilia, & sub cuius ratione ab Intellectu percipiuntur, quod se habeant ad Intellectum sicut color ad visum.

Nota secundo interpretationẽ sextus Aristotelis q̃ difficultatem facit. Aduerte etiã, multos per Quid est, in illo text. intelligere definitionem, & naturam rei, quasi hoc sit obiectum Intellectus & iuxta eam interpretationem difficilis est quæstio, quomodo id veritatem habeat.

1. Arg. Est igitur primum argumentũ ex. 2. de anima text. 66. Visibile est obiectũ visus: ergo intelligibile erit obiectum Intellectus: nam inter sensum, & Intellectũ est proportio.

Probatur secundò. Obiectum Intellectus debet comprehendere omnia, quæ ab Intellectu percipiuntur: sed Quid est, non cõprehendit omnia: sed potius ens: nõ enim Intellectus tantùm rei naturam: sed etiam passiones & accidẽtia percipit: ergo ens potius, quàm Quid est, erit obiectum. *2. Arg.*

Probatur tertiò. Id est obiectũ Intellectus, in quo distinguitur à voluntate, quæ sibi est proxima, scilicet in eodem subiecto proximè: sed in hoc est distinctio, quòd cùm vtraque sint circa ens, Intellectus est circa verum, voluntas circa bonum: ergo verum erit obiectum Intellectus. *3. Arg.*

Probatur quartò. Id videtur obiectũ Intellectus, quod opponitur obiecto sensus: sed sensus obiectum est singulare: ergo Intellectus obiectum erit vniuersale. *4. Arg.*

In hac quæstione si qua est discordia, potius est in verbis, quã in re; est enim perplexa multùm propter varios loquendi modos; qui tamen re non discrepãt; ideo explicanda est in præsenti, & sic dirimenda.

In cuius declarationem aduerte primo, Intellectum duplicẽ operationem exercere circa suũ obiectum. Altera est simplex apprehẽsio, & simplex cognitio ipsius, in qua nihil veri, vel falsi inest. Altera est composita apprehẽsio, & iu- *1. Fundamentum de apprehensione et iudicio itellectus & virius que obiecto.*

& iudicium, & assensus; vel dis-
sensus, qui etiam compositio, &
diuisio dicitur: in quibus iam ve-
rum, vel falsum inest.

Hæc autem, quæ à nobis appré
henduntur, sunt in triplici diffe-
rentia. Quædã sunt simplices na
turæ, vel res: vt hõ, animal albũ,
Quędã sunt cõposita, vt animal
rationale, homo iustus: quædã sic
composita, vt habeant verbum,
sintque propositio, vt homo est
animal, Deus est iustus: & circa
ista tria versatur apprehensio.

Iudicium tamen, quod apprehẽ
sionem præsupponit, versatur tã-
tùm circa hanc tertiam apprehen
sionem, non circa alias: nam iu-
dicium est compositorum, & pro
positionum.

Vnde colligitur, adæquatũ ob-
iectum iudicij esse minus quã ob
iectum apprehensionis, quantum
ad modum obiectus: quanuis
enim de ente iudicemus, non ta-
men, nisi de composito: at omnia
apprehendimus.

2. Fundamentum. Triplex potentiæ obiectum motiuum & terminatiuum, et motiuũ ac terminatiuum simul.

Aduerte secundo. Alicuius po-
tẽtiæ triplex potest esse obiectũ.
Vnum motiuũ, & terminatiuũ:
Alterum terminatiuum, sed non
motiuum: potest etiam esse aliud
motiuũ, sed non terminatiuũ. Id
dicitur motiuum & terminatiuũ,
quod mouet potentiam cognosci
tiuam imprimendo sui speciem,
& cognoscitur etiam ab illa potẽ
1. tia. Vt lapis visus à me, mouet vi
2. sum meum, & visio in ipsum ter-
minatur. Terminatiuum, sed nõ
motiuum est, quod à potentia per
cipitur, sed non mouet ipsam per
speciem. Verbi gratia, Aestimati
ua bruti recipit speciem alicuius
animalis, & per illam percipit si-
bi inimicum: tunc inimicitia est
terminatiuum obiectum: sed non
motiuum, quia non impressit ip-
sam speciem: sed cognita est à po
tentia. Motiuum & non termina 3.
tiuum est, quod mouet, sed nõ co
gnoscitur à potentia: & huius
exemplum ponetur post in con-
clusione. Hæc omnia Intellectui
adaptanda sunt.

3. Fundamentum, aliud esse obiectũ aliud circunstatiã seu conditionem obiecti.

Aduerte tertiò, aliud esse obie
ctum aliud conditionẽ, seu circũ-
stantiã obiecti. Obiectũ est, quod
mouet potentiam ad agendũ: con
ditio verò est id, sine quo non es-
set actio. Et exemplum est in na-
turalibus. Obiectum calefactio-
nis est aqua, vel quod calefit: con
ditio est, quòd sit approximatũ.
Vlterius, obiectum visus est co-
lor: conditio est, quòd sit in singu
lari, vt inferiùs declarabitur, simi
liter, quòd sit visibilis, vnde visus
non percipit singularitatem nec
visibilitatem, sed colorẽ: quia po
tentia non circa conditionẽ, sed
circa obiectum operatur.

1. Cõclu. Obiectũ motiuum intellectus in corpore existentis, est ens sensibile.

His suppositis, sit prima conclu
sio. Obiectum motiuum Intel-
lectus, dum est in corpore: est
ens; non quodcunque, sed sensi-
bile, siue singulare, siue vniuersa-
le. Probatur. Illud est motiuum
obiectum, quod speciem impri- *1. Ratio.*
mit: sed nullum ens, nisi sensibile

sui

sui imprimit speciẽ in Intellectu nisi sensibile: ergo solum illud est motiuum. Minor probatur: quia non mouetur Intellectus nisi à phantasmate: at phantasma tantùm est rei sensibilis.

Nota. Nota hic, quòd res sensibilis potest dici obiectum motiuum, & terminatiuũ, quia ipsius est species, & ab Intellectu percipitur: at ipsum phantasma, quod est in sensu, posset dici motiuum tantum, quia imprimit speciem non ad cognoscendum ipsummet phãtasma, sed rem ipsam, cuius est phantasma.

2. Cõclu. Obiectũ itellectus cõprehẽdens terminatiuũ & motiuum, est ens vniuersaliter sumptum. Explicatur & pbatur cõclusio. Secunda conclusio. Obiectum Intellectus comprehendẽs motiuum & terminatiuũ, est ens vniuersaliter sumptum complectẽs materialia, & immaterialia. Nolo dicere, quod Intellectus dũ est in corpore, intelligat distinctè intelligentias: hoc non ita est, sed quod intelligit illas saltem confuse, & conceptu connotatiuo. Sat tamen est, quod cognoscat Intellectus omne ens, quocunq; modo id eueniat: non enim de modo hic disputamus, sed de re cognita: at experientia constat, quòd & Deum, & Intelligentias, & alia omnia intelligimus: ob id obiectum vniuersale Intellectus dicimus esse ens absolutè.

Nota. Verum quidem est, differentiã esse. Nam sensibilia percipiuntur à nobis specie propria, ideoq; ipsa sunt obiecta motiua & terminatiua: at immaterialia, & insensibilia non propria speciẽ, sed aliena cognoscuntur: ob id termi natiua tantũ obiecta dici debent.

3. Cõclu. Conditio obiecti intellectus est multiplex. Tertia conclusio. Conditio obiecti Intellectus multiplex est.

Pro declaratione sepete, quod diximus in tertio notabili, aliud esse conditionem, aliud obiectũ, & inuenies triplicem conditionẽ in obiecto Intellectus. *Prima.* Prima est vniuersalitas. Vt enim ens ab Intellectu percipiatur, debet esse abstractum à singularibus, ac ob id vniuersalitas dicitur esse conditio; sicut in sensu conditio obiecti est, quòd sit in singulari. Hoc autem est apud eos, qui tenent Intellectum non percipere nisi vniuersalia; nos verò, q dicimus etiã percipere singularia, dicemus, ꝙ *Nota.* non tantum conditio est vniuersalitas, sed etiã singularitas. Vnde, cũ dicitur Intellectus cognoscere vniuersale, non intelligas, ꝙ semper cognoscat vniuersalitatem, sed quòd cognoscit ens cum hac conditione, quòd sit in vniuersali, vel singulari.

Secunda. Alia conditio est intelligibilitas. Nõ enim cognoscitur, nisi qđ est intelligibile; sicut nõ videtur nisi visibile, scilicet ens percipitur cũ hac conditione, quod sit intelligibile, sicut etiam dicimus, Ignis comburit sibi proxima.

Tertia. Tertia est veritas tam simplex, quàm complexa, quę est in propositione. Eo enim, quòd Intellect⁹ intelligit ens simplici cognitione, efficitur ei similis per speciẽ,

quę

quę similitudo dicitur veritas:& eo ipso, quod iudicat, resultat veritas, vel falsitas. Vnde omnia ista, vniuersale, intelligibile, verum, nō sunt obiecta Intellectus adæquata: non enim est aliud, nisi ens: sed dicunt ista, seu explicāt obiectum cum conditione, & circunstantia, quæ concurrit, quando Intellectus percipit suum obiectum.

Cōparantur conditiones obiecti ad obiectum ipsum.

Aduerte etiam, quòd inter has circunstātias, seu coditiones, quędam sunt antecedentes actum Intellectus circa obiectum, vt intelligibile: antè enim quàm ens intelligatur, est ista conditio, quòd sit intelligibile. Apud eos verò, qui putant vniuersale tantùm cognosci ab Intellectu & fieri per intellectum agentem, vniuersalitas est conditio antecedens: quia priùs abstrahitur per agentem, q̄ intelligatur à possibili. Tamen secundum nos, qui putamus Intellectum cognoscere singularia, nō ita est, sed singularitas est conditio antecedens: quia vero vniuersale fit à possibili, dicimus esse inter alias conditiones, quæ dicuntur consequentes actum Intellectus: ex eo enim, quòd Intellect⁹ percipit naturam, consequitur, ꝙ dicatur vniuersalis, quia percipitur non perceptis singularibus: & ista est conditio consequens ex parte obiecti.

Est etiam conditio consequens veritas: eo enim quod intelligit rem, siue apprehendendo, siue iudicando, dicitur verum: si fuerit in apprehensione, est verum transcendentale; si in iudicio, est verum logicum, similiter etiam, & falsum.

Discrimen intellectus à sensu in cognitione horum conditionum obiecti.

Nota etiam, quod non sic se habet Intellectus circa suas conditiones, sicut sensus. Sensus enim non percipit suam conditionem. Visus enim videt colorem, at nō visibilitatem, nec singularitatē: at Intellectus est tam amplæ cognitionis, vt se conuertat, & reflectat ad conditiones intelligēdas, & percipit vniuersalitatē, singularitatem, intelligibilitatem, ac veritatem, & omnia alia, ac ex cōditione facit sibi obiectum per actus reflexos, & secundos.

4. Cōclu. Obiectū intellectus quātū ad iudiciū est ens complex sūptum.

Quarta conclusio. Obiectū Intellectus quantum ad operationē iudicatiuam, est ens complexè, & in propositione sumptum. Hæc manifesta est ex dictis. Superest argumenta soluere, quorum solutio ex dictis est manifesta.

Ad 1.

Ad primum respondeo, quod tam visibile in visu, quàm intelligibile intellectu non solū dicunt ipsum obiectum formale, sed simul important conditionem antecedentem: at nos de obiecto formali petimus.

Ad 2.

Ad secundum simili modo dicimus, etiam verum dicere obiectū scilicet ipsum ens, cum conditione tamen consequente, & fortasse non sic se habet verum ad Intellectum, sicut bonum ad voluntatem. Nam bonum mouet volūtatem

tatem sicut ens Intellectum: verum autẽ dicit obiectum cum cõditione: non enim est veritas ratio, quæ mouet Intellectum semper, sicut bonitas est ratio mouendi voluntatem.

Ad. 3. Ad tertium nos quidem fatemur ens esse obiectum adęquatũ: nec Arist. per Quid est, intelligit definitionem, sed ipsam rem, vt simplici apprehensione cognoscitur. Si enim diceret ens, comprehenderet obiectum operationis iudicatiuæ, & nõ semper esset verus. Vt autem Aristot. manifestaret se loqui de obiecto Intellect⁹, quod substat simplici operationi, dixit Quid est: nam ista operatio non errat, sicut nec sensus: est igitur Quid est, ens cognitum prima operatione intellectus.

Ad quartũ patet solutio ex dictis. Vniuersale enim dicit obiectum cum conditione.

Videtur autem sensibile ex sensitiuo.

TEX. 28.

De intellectu practico & speculatiuo. DE Intellectu in actu suum huc usque instituit sermonẽ Aristot. à tex. 20. nunc de Intellectu practico, & speculatiuo, qui sunt species intellectus in actu, tractat incipitque à practico.

De quibus & quomodo agat Aristoteles. Et cũ sensus, ac Intellectus proportionem quandam habeãt, per sensum explicare aggreditur, qđ intendit.

Quedã que in se sunt, reperiuntur, in quibus assimilatur ĩtellectui. In primis ergo aliqua, quæ in sensu sunt, enarrat. In primis hoc inest sensui, vt ad actum ex potẽtia reducatur ab ipso obiecto sensibili. Nec ob id intelligendum est, ipsum sensum alterari proprie, aut pati, seu moueri: non. n. ista operatio est motus qualiter definitus est. 3. Physic. illic enim est cum aliqua corruptione motus: at hic nõ est, nisi operatio perfectiua absque vlla destructione: idcirco alio nomine vocari debet. Quidquid igitur sit, saltẽ sensibile educit ad hunc actum ipsum sensum: atque hæc est prima cognitio partis sensitiuæ, quæ est apprehensio & cognitio simplex obiecti sui, assimilaturque apprehensioni Intellectus, quam vocat dicere, seu intelligere. 1.

Inest secundo alia operatio sensui, scilicet percipere sẽsibile sub ratione conuenientis, vel disconuenientis, iucundi: vel molesti: quod fit per Aestimatiuam: & in hac operatione assimilatur intellectui affirmãti, vel neganti: non quòd sensus affirmet, vel neget, sed quia operatur ad modum intellectus componentis. Intellectus enim affirmans, vnum alteri componit: sensus autem per hanc operationem sensibile sub ratione iucundi, vel molesti percipit: videturque iucundum componere cum obiecto: post hoc statim sequitur appetitus, scilicet, prosecutio, vel fuga. Sensatio enim iucundi, vel molesti, appetitum sensitiuũ mouet, siue ad prosequendum, siue ad fugiendum, quod iudicat. 2.

Et est delectari, a t dolere.
Tex. 29.

3\. PRosequitur explicare tertium quod inest sensui, idest, mouere, & causare appetitum in actu, dicitque non esse aliud dolere, aut delectari: fuga, vel appetitus, id est, prosecutio & desideriũ in actu, nil aliud, inquam, ista esse, quàm motum sensus agẽtis, & cognoscentis bonum, vel malum, vt talia sunt.

Addit etiam vnum, quòd potẽtiæ istæ appetitiuæ, scilicet appetitiuum, quod est circa bonũ: fugitiuum, quod est circa malum, nõ differre subiecto inter se, nec à sensitiuo, vt putabat Plato, q̃ sensitiuum in corde, appetitiuũ in iecore posuit: non autẽ sic subiecto differre putandum est, sed ratione, & definitione, cùm tamen in vno subiecto proximo sint. Hæc sunt, quæ sensui insunt.

Cogitatiuæ autem animæ phantasmata.
Tex. 30.

Applicantur illa quæ cõueniunt sensui ipsi intellectui. APplicat Intellectui, quæ dixerat de sensu. In primis phãtasmata sunt Intellectui, quẽ vocat animam discursiuam, quia Intellectus practicus discursiu⁹ est: sunt igitur phantasmata Intellectui, sicut sensibilia sensui: vt. n. sensibilia agũt in sensum, ita phãtasma in Intellectum.

De practico intellectu. Quis sit. Inest etiã aliud Intellectui, iudicare obiectum apprehensum esse bonum, vel malum, sed per propositionẽ & nõ sicut sensus facit: & ad talem Intellectum mouetur appetitus, & ille Intellectus dicitur practicus, puta, qui motiuus est ipsius appetitus. Ex hoc vnum sequitur, quod sicut in sensu nunquàm est iudiciũ boni, vel mali, nisi pręcedente sensibili: ita nec est talis Intellectus practicus sine phantasmate pręcedente. Vide, quòd non generaliter loquitur Arist. sed de practico Intellectu, qui est ad operandum.

Sicut enim aer pupillam huiusmodi.
Tex. 31.

NVnc qualiter se habeat iste Intellectus practicus, explicat adhuc per similitudinem ad sensum. Vultque docere, sicut est vnus communis sensus, qui patitur ab omnibus sensibus exterioribus: ita Intellectus qui patitur ab omnibus phantasmatibus. *Quomodo se habeat practicus intellectus proportione ad sensum.*

Dicit ergo, quòd obiectum agit in pupillam, & quodque aliud in suũ exteriorem sensum: tamẽ singuli exteriores sensus agunt in vnum communem, & vltimũ, qui est velut ipsorum medietas, qualis est sensus communis, vel imaginatio ac ob id superius tex. 29. vocauit sensitiuã medietatẽ. Hũc sensum dicit esse vnum re, tamen ratione plures, quia sic est vnus, vt sit etiam multorum terminus, & principiũ, vt diximus superi⁹, atque hoc sensu calidũ à dulci distinguimus, differentiamque diuersorum sensibiliũ percipimus.

Et hoc vnum proportione. Tex. 32.

APplicat, quæ dixerat, dicẽs, q̃ hęc, scilicet Intellectus & sensus *Applicat, quæ dixerat. Nota.*

ſus communis,ſunt vnum propor-tione,ſeu numero. Per propor-tionem intelligit ſimilitudinem in communi:per numerum, intel ligit ſimilitudinem, quam nos di-cimus proportionalem.

Et ſenſus eſt,Intellectũ, & ſen-ſum eſſe ſimiles in proportione, quam habent vterque ad ſuũ ob-iectũ,ſcilicet intellectus ad phan taſma,& ſenſus ad ſenſibilia om-nia externa,vel quam habẽt ſen-ſibilia inter ſe. Vt enim ſe habẽt ſenſibilia,ad ſua phantaſmata:ſic ſenſus communis ad Intellectum ſeu imaginatiua. Modò enim non diſtinguit communẽ ab ima ginatiua.

Ratio qđ ſit vnus itellectus practi-cus re, & multi plex ra-tione.

Ad hoc autem oſtendendũ vti-tur ratione ſumpta ex ſenſibili-bus,parumq́ue referre dicit, ſiue ſenſibilia ſint vnius ſenſus,ſiue di uerſorum exteriorum. Eſt igitur argumẽtum. Sicut ſe habet albũ ad nigrum,ita ſe habet phãtaſma albi ad phantaſma nigri:ergo per mutando,ſicut ſe habet album ad ſuum phantaſma, ita nigrum ad ſuum. Si igitur phantaſma albi, & nigri vni inſunt,& circa vnam potentiam verſantur, ſicut albũ, & nigrũ, illa potentia erit, ſicut, iſta:ſed iſta,quæ eſt ſenſus cõmu nis, vna eſt re,plures ratione: er-go Intellectus reſpectu phantaſ-matum etiam erit vnus re, & plu res ratione,id eſt, percipiet om-nia, quæ ab alijs ſenſibus proue-niunt:vnde nunquàm percipiet, niſi in phantaſmate: ſicut nec communis ſenſus, niſi per ex-teriores.

Quia autem exemplum poſuit de albo,& nigro quæ ad vnum vi debantur pertinere ſenſum,dicit idem poſſe dici de albo, & dulci, & de ſenſibilibus diuerſis. *Nota 1.*

Nota præterea per A,albũ, per B,nigrum,per C, phãtaſma albi, per D,phantaſma nigri intelligi. *Nota. 2.*

Eſt igitur Intellectus practicus vna potentia, quæ tamen non im mediatè circa res, ſed circa ipſa-rum phantaſmata operatur, ab ipſiſque proximè mouetur: hoc enim eſt quod intendit. *Concluditur quid ſit intellectus practicus.*

Et ſicut in illis determinatum eſt.

TEX. 33.

POſtquàm oſtendit, quis ſit pra cticus Intellectus & qualiter ſe habeat per analogiã ad ſenſus: nunc,à quibus moueatur, oſten-dit:docetq; aliquando à præſen-tis ſẽſibilis phãtaſmate, aliquãdo ab abſentis,aliquando ab ipſa ſpe cie intelligibili manente in intel lectu, quam ſpeciem vocat intel-ligentiam. Sæpe enim rebus ab-ſentibus intra nos cogitantes de-liberamus futura, conferimusq́; præſentibus. *A quibus moueatur, itellectus practicus.*

Et ponit exemplum,cùm à præ ſentis ſenſibilis phantaſmate fit Intellectus practicus:&exemplũ ſic eſt intelligendum, imò le-gendum:nam litera hæc non eſt correcta. Aliquis igitur videt fa cem ignitam,& ſenſu cõmuni il-lam moueri cognoſcẽs verſus ſe: tunc Intellectu practico percipit *Exẽplũ Ariſto.* *Nota. 1.*

esse sibi hostem: Solebant enim olim facibus pugnare ardẽtibus: Ecce quomodo à phãtasmate rei præsentis mouetur intellectus.

Nota. 2. Aduerte & verba in principio tex. Sẽsus enim est, Sicut in illis, scilicet sensibilibus præsentibus, intellectus percipit fugiendum, vel sequẽdũ: ita extra sensum, scilicet absentibus sensibilibus.

Statim sequitur exemplũ, quo modo præsente sensibili operetur intellectus practicus, vt diximus.

Et cùm dixerit, quòd ibi iucundum.

TEX. 34.

Intellectus practicus apprehẽdit res etiam absentes, sub ratione boni, vel mali, & ita mouet appetitum.

CVm dixisset, Intellectũ operari, & intelligere in absentia sensibilis, quia id commune erat intellectui, etiam speculatiuo; addit, quòd cùm sic intellexerit in absentia, quòd sub ratione boni, vel mali apprehenderit, & iudicauerit rẽ: tunc mouetur appetitus, & in actione est, idest, dicitur practicus, seu actiuus Intellectus.

Differentia inter ĩtellectũ practicũ & speculatiuum. *1.*

Statim ponit differẽtiam inter practicum Intellectum & speculatiuum: in quo manifestat, quid speculatio sit Intellectus: dicit ꝙ verum, & falsum sine actione, id est, speculatiuum, est in eodẽ genere cum bono, & malo, id est, practico, solum differunt penes vniuersale, & particulare. Sẽsus iste est: Speculatiuꝰ, & practicus sunt circa cognitionem veri, vel falsi: tamen verum, quod speculatiuus tractat, est commune, non ordinatum ad opus. Cognoscit enim speculatiuus solùm verum secundum se: at verum practicum est verum contractum ad opus: nam practicus considerat verũ, vt operetur: ac idcirco in ordine ad conueniẽs, vel disconueniẽs, seu bonum, vel malum considerat.

Quæ verò abstractione dicuntur.

TEX. 35.

Quomodo intellectus speculatiuus cõsideret mathematica.

CVm dixisset, Intellectũ speculatiuum verum vniuersaliter, & abstractum considerare: nunc ostendit, quomodo consideret abstracta, scilicet mathematica: & & determinat quòd considerat ea, quæ in materia quidem sunt, non tamen, vt in materia sensibili sunt.

Et ponit exemplum de curuitate nasi, quæ simitas dicitur. Si enim talis curuitas consideretur, vtique cum materia considerabitur, vt simitas est: tamen si illa absolutè, vt curuitas consideretur, vtique sine materia considerabitur. In quo significat, quod res abstracta est eadem, quæ in materia est: sed non vt in materia tali est considerata.

Est notandum, ꝙ in hoc exemplo dat intelligere duos Intellectus speculatiuos, vnum physicũ, qui formas in materia considerat: alterum mathematicum, qui formas in materia existentes sine materia considerat, de quo alibi satis diximus. *Nota.*

Omnino autem Intellectus.

TEX. 36.

Ratio, cur intellectus ꝗ

REddit rõnẽ præcedẽtis doctrinę, quare queda intelligit abstra-

dā intelli gitabstrahendo ant snā. quædam sine materia. ſtrahendo à materia, quædam vero cum materia. Ratio eſt, quia Intellectus actu conformatur rebus. Vnde quæ ex natura ſua materiam habēt, cum materia intelliguntur, quæ verò non habent, quanuis in ea ſint, ſine ea intelliguntur: at ſicut vtraque re in materia ſunt, ita Intellectus in materia realiter eſt.

Dubium Vnde ex hoc poſſet dubiū ſuboriri, An dum eſt Intellectus in materia, & quanto, id eſt, corpore, poſsit abſtracta realiter intelligere, ſcilicet Intelligentias, quia non eis conformatur. Hoc tamen alibi ſpeculandum, dicit.

Nota Notandum etiam hic, Intellectum, & animam non eſſe realiter abſtractum à materia, ſed eſſe formam: dubium enim procedit ex hoc ſuppoſito.

An ſint ſpecies intelligibiles neceſſariæ. Quæst XXI.

1. Arg. ad partē negatiuā SIcut ſpecies, quibus cognitio ſenſatiua fit, ſenſibiles vocantur: ita quibus Intellectus intelligit, intelligibiles dicuntur. Eſt igitur difficultas, an tales ſpecies ſint, an ſine his Intellectus intelligat. Et quanuis de his antea obiter dicta quædam fuerint, nunc diligentius de ipſis diſputādum.

q 33. lib 2. Videtur autem, eas non eſſe neceſſarias: & eſt primum argumentum. Si tales ſpecies ſunt, vel producuntur ab ipſo Intellectū, vel à phantaſmate: ſed neutrum eſſe poteſt. Non ab ipſo Intellectu: quia ipſe recipit, nihilque agit, nec producit aliquid in ſe. Non à phantaſmate: quia hoc eſt diuiſibile: at ſpecies eſt indiuiſibilis & ſpiritualis: nil ergo eſt, quod faciat ſpecies, ac conſequenter non ſunt ponendæ.

Probatur ſecundo. Si iſtæ ſpecies eſſent, vtiq; in Intellectu ipſo conſeruatæ manerent, ſicut fit in ſenſu interiore: ſed id non poteſt eſſe: ergo non ſunt. 2. Arg.

Maior eſt nota: ſed minor probatur: quia ſi ſpecies productæ ſemel manent in Intellectu: ergo intelligeremus continuo, dū ſunt illæ ſpecies: quod tamen falſum apparet.

Nec valet dicere, quod in ſenſu interiore ſunt, & non ſemper ſentit: quia dum non ſentimus, ſpecies non ſunt in potentia, ſed in ſpiritibus organi: at Intellectus non habet organum: nec ſpecies illæ indiuiſibiles alibi eſſe poſſunt, quàm in Intellectu. Reijcitur ſolutio.

Probatur tertio. Si eſsēt ſpecies in Intellectu ſaltem poſtquàm ſemel rem percepimus, non indigeremus phantaſmate, ſicut ſenſus interior nec indiget exteriore poſtq̄ rē percepit: tñ illud eſſe falſum experientia oſtendit. Nihil, n: intelligimus etiā corū, quę alias intelleximus, niſi phātaſmate ipſo præſentē: ſignum ergo eſt, non per ſpecies, ſed per phantaſmata ſolam animam intelligere. 3. Arg.

In hac difficultate fuerunt quatuor Philoſophorū ſentētiæ. Prima fuit eorum qui negauerūt ſpe- 1. Opin. Themiſt. & Theoph. &c.

 cies

cies intelligibiles esse necessarias ad intelligendum pręter phantasmata: hi fuerũt Themist. & Theophra. vt supra meminimus, Similiter Auempa. Epist. de luce: & inter Theologos Ioannes Bacho. 1. Sent. q. 2. prologi, & Enrri. lib. 5. q. 14. oẽs hi dicunt sufficere phantasmata, intellectumque in ipsis cognoscere naturas repręsentatas vniuersales absque vlla specie, sicut visus colores videt in subiectis absque specie vlla.

Suppono enim gratia exempli, quòd non reciperet visus species, sed ad præsentiam luminis videret obiectos colores: ita se habet Intellectus: ad præsentiam enim Intellectus agentis in phãtasmatibus cognoscit res repræsentatas, vt in speculo.

Nota. Quãuis autem omnes hi in hoc cõuenerint, tamen in ponenda intellectus naturam discordes fuerunt. Nam Themist. posuit separatum agentem, & posibilem. Auempa. solum agentem separatum, & Theologi posuerunt vtrũque animæ virtutem, & potentiã sicut nos.

2. Opinio Auicen. Sententia secunda est eorum, qui posuerunt esse quidem species intelligibiles in Intellectu, non tamen manere in Intellectu nisi dũ intelligit, sicut in visu non manent species, nisi præsente sensibili, & visione. Hoc habuit Auice. libr. de anima cuius meminit S. Tho. 1. p. q. 79. art. 6.

3. Opinio Alij dixerũt tertio, manere species, ita, vt postquàm semel alicuius recepit intellectus speciem intelligibilem, non amplius indigeat phantasmate illo, sed posit sine phantasmate speculari.

Vltima sententia est, quòd quãuis maneant species: semper tamen est necessarium ipsum phantasma. hoc tenet S. Tho. 1. p. q. 84 ar. 7. & Aegid. in præsenti, & est communior sententia, quam postea explicabimus. *4 Opinio*

Circa huius resolutionẽ sit prima conclusio. Species intelligibiles sunt in intellectu necessariò ad intelligendum. *1. Cõclu. Species intelligibiles sunt necessario ad intelligẽdu primo ab authoritate Aristotelis.*

Hæc probatur primò authoritate. Arist. 3. de anima dicit, Intellectum esse impasibilem, susceptiuum tamen formarum, & specierum. & eodẽ lib. 3. tex. 30. cùm dixisset sensibile agere in sensum, 1. ipsumque ad actum reducere: dixit, 2. quòd phantasma se habet ad 3. intellectum sicut sensibile ad sensum: ergo imprimit speciẽ. Probatur, tex. 38. manifeste dicit, ꝙ lapis non est in Intellectu, sed species lapidis & Intellectus fit intelligibilia, sicut sensus sensibilia.

Probatur secundo conclusio ratione. Ita se habet Intellectus respectu sui obiecti, sicut sensus respectu sui: sed sensus recipit speciẽ sui obiecti: ergo & Intellect⁹. *2. Ratio.*

Probatur tertiò, & hoc est optimum argumentum. Nulla potentia indeterminata ad operãdum, in se potest aliquid operari, nisi in se determinetur: sed Intellect⁹ *3. Ratio.*

est

est indeterminata potētia ad hoc, vel illud intelligendū: ergo prius debet in se determinari ad intelligendum hoc vel illud: talis autem determinatio non est nisi per speciem: ergo necessaria est species.

2. cōclus. Species intelligi manet in intellectu & harum respectu dicitur intellectus memoria. Secunda conclusio. Species manent in intellectu etiam cessante actuali intellectione: & respectu harum dicitur intellectus memoria. Hæc est contra Auice. Probatur autem primò autoritate. 3. de anima tex. 6. animam intellectiuam dicit locum esse formarum: ergo manent species. Si enim non manerent, non diceretur locus earū, sicut nec sensus exterior dicitur locus, sed subiectum tantùm. *Primo ab autoritate Arist.*

1.

2. Probatur. tex. 8. dicit, intellectū in habitu esse similem rebus per species, & quòd tunc manet in potentia adhuc ad intelligendum: si ergo species simul esset cum intellectione tantum, non esset in potentia vnquàm intellectus cum specie.

3. Probatur: tex. 33. dicit, intellectū in absentia rei intelligere per phantasmata conseruata vel per intelligentias, scilicet species: manent ergo species ipsæ.

2. Ratio. Probatur secundò. Intellectus recordatur intelligibilium intellectorum semel, sicut sensus sensibilium: ergo manent species intelligibiles. *Cōfirmatur ratio.* Eodem enim argumento vtimur ad probādū in memoria sensitiua manere species. erit igitur memoria intellectiua respectu suorū intelligibiliū memoratorū, vt docet Aug. li. 10. Confess. ca. 8. quāuis nō puto esse distinctam re ab intellectu, sed ratione tantum.

3. Ratio. Probatur tertiò. Quia eodē modo se haberet intellectus docti, & sapientis, ac illius, qui primò incipit discere: quia vtriusque intellectus est in pura potētia dum actu non contemplatur: quod tamen absurdum videtur.

4. Ratio. Probatur quartò, & est argumentum S. Thom. Ita se habet intellectus in ordine intelligibilium, sicut materia in ordine generabilium & sensibilium: sed materia retinet formam etiam cessante actione agentis: ergo intellectus etiam retinebit species, cum maioris sit virtutis intellectus, cum sit immaterialis.

Primo nota discrimen inter species sēsibiles & intelligibiles. Hic notandum est, species intelligibiles aliter se habere, quā sensibiles. Primò ratione subiecti: 1. sensibiles enim in coniuncto insunt, ob id diuisibiles sunt per accidens ad ipsius subiecti diuisionem, sicut accidentia alia, quæ in corpore sunt. At intelligibiles sūt in sola anima: quæ cùm indiuisibilis sit, non recipit, nisi species indiuisibiles: quare huiusmodi species sunt accidentia spiritualia, & indiuisibilia.

2. Præterea: Species sensibiles, quę in corpore sunt, expositæ sunt multis variationibus: motu enim, alteratione, destructione corporis subiecti, ipsæ mutantur, variantur, alterantur, corrumpuntur: at quæ in anima sunt, quia nō

per se anima patitur, nec alteratur, minus sunt species variabiles, magisque durant, quanuis etiam destruantur aliquando: quia non sunt accidentia naturalia animę; sed ab intrinseco veniant, scilicet ab obiecto producantur.

Aduerte etiam, quod fieri potest; vt non omnium, quæ intelligimus, species proprias Intellectus habeat: sed quod determinatur specie alicuius naturę, per illã naturæ partes speculatur, & alia multa ad ipsam pertinentia indagat: quæ omnia obiecta terminatiua dicuntur, vt superiùs diximus. Et in sensu simile quid contingit per speciem visibilem, quæ pariter ostendit intensionem, distantia rei, figuram &c.

3. Cōclu. probabilis intellectus i hoc statu non intelligit sine phantasmate secundum intelligendi modū.

Tertia conclusio probabilis. Intellectus in hoc corpore corruptibili existens, pro hoc statu secundum communem naturalem intelligendi modum non intelligit nisi imaginatione aliquo modo cooperante.

Exponitur cōclusio.

Hæc conclusio est declaranda. Aduerte igitur; quod intellectio dupliciter pro hoc statu corruptibilis corporis pendet à phãtasmate. Vno modo anteq̃ addiscat aliquid: & tũc ab ipso immutatur, & speciem recipit, taleque phantasma antecedit operationem ipsius Intellectus. Altero modo postquàm iam Intellectus recipit speciẽ rei, & tunc nõ indiget phãtasmate aliquo, vt ab eo recipiat speciẽ, tamẽ indiget quodã modo phantasmate ad hunc sensum, q̃ Intellectus non intelligeret secundum naturalem & communem modum intelligendi, nisi simul imaginatiua illius aliqđ idolum pariter sibi fingat, non vt ab eo sumat Intellectus speciem; sed vt actus ipsius quodammodo in eo vel ad eum terminetur.

Et in hoc sensu S. Th. 2. Contra gent. ca. 73. docet Intellectũ, etiã postquam habet species, indigere phãtasmate; idest op⁹ est, vt simul cum Intellectu imaginatiua operetur, fingatq; idolũ terminãs aliquo modo id, quod intelligitur.

Et hoc primo experientia constare videtur. Quicquid. n. mente cõmuniter cogitamus, semper imaginationis aliquo idolo coniungimus, nullusq; se aliter intelligere communiter experitur. *1. Ratio.*

Patet etiam alia experientia quia læsa imaginatione hominis docti etiam impeditur cognitio recta Intellectus. *2. Ratio.*

Patet etiam hoc idem ex eo, q̃ exempla materialia ad intelligẽdas res nobis ipsis proponimus, & alijs etiam damus: & de vtroque modo cognoscendi per dependẽtiam à phantasmate est intelligẽda conclusio. *3. Ratio.*

S. Thom. 1. p. q. 84. art. 7. reddit etiam rationem huius: dicitque hunc modum cognoscendi esse animæ naturalem in hoc statu vitæ huius in corpore. Cum enim non sit omnino naturæ separatæ, non potest intelligere res omni- *4. Ratio. D Thoma* *Nota, an sit naturale animæ sic in…*

ullīgere, an ex peccato originali. no ſeparādæ, quin limitet ad aliquod idolum corporeum: quāuis poſſemus dicere, quòd prouenit ob nimiam coniunctionem cum corpore, ita, vt non poſsit anima operari, quin ſimul corpus, & imaginatiua operetur.

Opinio D Tho. *Opinio Scoti.*

Scot. 1. Sent. d. 3. q. 3. non admittit talem modum cognoſcēdi eſſe animę naturalem, quia poſt reſurrectionem non ita intelliget, ſed omnino per ſe: quòd ſi eſſet id naturale, non auferretur: quia Deus non deſtruet naturam, ſed eleuabit. Credit autem Scot. eſſe pœnam originalis peccati vt cognitio Intellectus ſubdatur imaginationi corporeæ: & forſan Theologo conformius eſt hoc, quāuis poſſet negari.

Soluit̄ ratio Scoti. Non enim valet argumentum Scot. quia anima poſt reſurrectionem nō intelliget per ſpecies ſumptas à corpore, ſed infuſat, per ſpecies autem ſumptas à phantaſmate eodem modo cognoſceret.

Quidquid tamen ſit, ſaltē dum eſt in corpore hoc corruptibili talem habet intelligendi modum.

Nota eſſe poſſe aliquas itelllectiones ſine imaginatiōe. Diximus tamē in concluſione, ſecundum communem modum, & naturalem intelligendi in corpore corruptibili. Non enim negandum eſt, quòd etiam in hac vita per reuelationem ex Deo acceptam, aliquando contingat, Intellectum intelligere ſine imaginatione: imò etiam in ſcientia & cōtemplatione ſapientis rerum abſtractarum, non caret idem maxima probabilitate, ita vt concluſio poſita ſit vera & certa in communi tantùm modo intelligendi, in quo moueri ſimul contingit phantaſiam, & Intellectum. At cùm ſupra omne corporeum ſe mens eleuet ſapientis, ſine imaginatione eſt (vt videtur) illa vltima & altiſſima intellectio, & contemplatio omni relicto corpore.

1.

2. Et tale quid etiam accidere videtur in extaſi, & quandoque in infirmitate, aut prope mortem, abſortis omnino ſenſibus & imaginatione.

3. Et maximum certè eſt argumentum, quòd cùm poſt mortem anima, & poſt reſurrectionē reaſſumpto corpore, & etiam in hac vita per infuſionem ex Deo ſic poſſet intelligere: quòd etiam naturaliter aliquid poſsit tale: nam habet potentiam, quæ ſic poteſt ſine ſenſu omni cognoſcere. oportet ergo illam cōcluſionem intelligerę de communi tantum modo naturali intelligendi, in hoc corruptibili corpore: & eatenus vera erit ſententia Ariſtotelis, oportere intelligētem phantaſmata ſpeculari, alias ſatis erit, ſpecies intelligibiles aut ſcientiam & cognitiones abſtractas ab omni ſenſu, vel infuſas à Deo, ſpeculari, vt oſtendimus.

Ad 1. Supereſt ad propoſita argumenta reſpondere. Ad primum ſolutio patet ex his, quæ ſupra diximus. Non enim ſolùm phātaſma imprimit ſpeciem, ſed concurrente virtute Intellectus non poſsibilis,

bilis,sed agentis,vt antea alibi diximus.

Ad.2. Ad secundum negatur, Intellectum semper intelligere,cùm species habet. Non enim est necessarium,quòd posita specie in potentia,ponatur actio:nam aliquando species est in oculo,& nõ videtur, quia deest aduertentia: ita posset dici de Intellectu.

Secundò, quia species in Intellectu,vel memoria reseruatę non mouent nisi illuminentur ab Intellectu. Non autẽ semper illuminantur,nisi cũ se ad eas conuertit Intellectus:conuertit autẽ se, vel alicũde excitatus à sensu, vel imaginatione, aut verò ab ipsius voluntatis imperio,volentis hoc aut illud cogitare.

Sed alia etiam est præter hanc causam: siquidem vera est tertia conclusio,quia non operatur communiter nisi imaginatione etiam operante, vt diximus superiùs, propter necessariam cõnexionẽ: hæc autem non semper operatur, ob id nec Intellectus.

Ad.3. Ad tertium solutio ex dictis patet:aliter enim phantasma est necessarium habenti speciem,aliter non habenti.

An intelligere sit pati formaliter.
Quæst. XXII.

CVm superiùs determinauerimus,species intelligibiles esse necessarias ad intelligendum, dubium consequens est, an intelligere sit sola receptio speciei: sic enim erit passio quædam ipsa intellectio,& apprehẽsio: an sit præter receptionem actio quædam ipsius potentiæ. Et quia hoc superius libr. 2.abundè disputauimus de sensu,nihil modò,aut parũ dicam. Est enim prorsus eadem ratio de Intellectu, & Doctores allegati,quam sententiam sequuntur de sensu, eandem de Intellectu tenent. Referam tamen breuiter sententias aliquot.

Quidam dicunt, intelligere nõ esse aliud quam recipere speciem, & purum pati. *Explicatur sensus quæstionis & eius, se,opin.* *1.opinio.*

Alij secundo dicunt intelligere esse pati:sed hoc modo, quòd possibilis Intellectus recipit speciem à phantasmate,& agens producit in possibili intellectionẽ ipsam, postquàm est dispositus per speciem:& dum possibilis recipit intellectionem ab agẽte Intellectu, intelligit, tale enim recipere, patique est intelligere: & hoc dixit Iandu.q.24. *2.opinio.*

Alij tertiò,crediderunt,quòd intelligere est etiam agere, sed hoc modo,quòd Intellectus cum specie tanquàm duo agentia partialia,& immediata producunt actũ intelligendi. *3.opinio.*

Alij,quòd est quidem agere,sed non immediatè ab Intellectu,sed Intellectus recipit speciem,& per hanc producit intellectionem,sicut ignis calefacit per calorem. Hæc omnia supra citauimus de sensu. *4.opinio.*

Nos tamen diximus speciem nõ esse principium effectiuum cognitionis, *1. Coclu. Quid sit tenendũ.*

tionis, sed solum Intellectum possibilem, vel sensibus sensum: species autē est dispositio modificās & excitans Intellectum ad operādum, & vt motiuum obiectum concurrens obiectiuè ac terminatiuè immediate.

Vnde intelligere est actio immediate, pueniēs à potētia vt à principio effectiuo, quanuis præsupponat speciē: & hoc eisdem rationibus supra inductis probari potest, quas non repeto, quia illic facile est videre.

Nota. Est autem aduertendum, quod sermo est de apprehensione: nam de cōpositione ac iudicio non est dubium apud omnes.

Interim tamen, ne nil dicamus circa hanc quæstionē, aliquas differentias inter sensum & intellectum colligamus.

Intellectus differt à sensu in cognoscēdi modo in quatuor. Aduerte igitur intellectum differre à sēsu quadruplici ex parte: puta, ex parte obiecti, ex parte operationis, ex parte ipsiusmet potentiæ, ex parte subiecti, & in singulis multipliciter differt.

Primò ex obiectio quadruplex differentia. Primo ratione obiecti quadrupliciter. Intellectus enim vniuersale cognoscit per singulare, sensus vero singulare. Et notandum quoque, quod sensus vti diximus, non cognoscit ipsam conditionem subiecti, scilicet singularitatem: at intellectus percipit.

1\.

2\. Secundo intellectus percipit Quid est, & definitionem rei: sensus autem solum ipsam rem. Ter-

3\.

4\. tio intellectus percipit substātiā: & accidentia: sensus vero tantum, accidentia & concreta. Quarto intellectus non læditur à magno intelligibili: at sensus læditur.

Secunda ex operatione multiplex differentia. Ex parte autē operationis etiam multipliciter differt. Primo intellectus vtitur abstractiōe obiecti à loco, & tēpore, & præsentia obiecti: non autē sensus. Vbi nota, q̄ sensus exterior percipit rem sine materia quidem: tamen non sine conditionibus materiæ, id est, sine loco, sine figura, sine præsentia: nō enim rem nisi præsentem, & in loco percipit, & cum quantitate. At sensus interior maiore vtitur abstractione quatenus sine præsentia percipit, non tamen sine loco, nec sine quantitate percipit, cum his enim rem imaginamur: at intellectus ab vtroque abstrahit, rēque intelligit in vniuersali, separando à loco, quantitate, præsentia, & alijs. *Nota.*

Secundo. Secundo differt operatio intellectus: nam est abstractiua non solum vniuersaliter, vt diximus, sed etiam formaliter. Abstractio autem formalis est, cum rem intellectam resoluit in partes, & vnā ab altera discernit, omnesque cognosceret: vt cum resoluuntur in partes substantiæ: at genera, & differentias: ab accidente subiectum secernit. Et hæc operatio intellect⁹ est, in qua omnes scientiæ fundātur: nam per ipsam rerum cognitio distincta habetur. At sensus non alia abstractione vtitur, nisi dū cognoscit rem, nō cognitis ijs,

quæ

quæ ab ipso cognosci nõ possunt, vt visus videt colorem alijs relictis, quæ videri non possunt.

3. Differt etiam tertiò. Operatio Intellectus est reflexiua. Nam Intellectus intelligit suammet actionem, & se ipsum, & animã ipsam, in qua est: quod nulli sensui conceditur.

4. Quartò. Intellectus operatio multiplicior est: cõpositio enim, & discursus non competunt sensibus.

5. Probatur etiam quintò. Intellectus corrigit sensus omnes, etiam interiores, scilicet imaginationẽ, cùm deficiunt, vt notũ est in multis apparentibus fallacijs: differt ergo Intellectus à sensu ex parte operationis.

3. Ex parte potẽtiæ duplex differentia. Prima. Differt etiã Intellectus ex parte ipsiusmet potentiæ dupliciter. Primò, potentia ipsa Intellectus ex se non repugnat distinctè percipere substantias immateriales: *2.* at sensui corporeo est impossibile, sicut calori frigefacere. Secundò, Intellectus est potentia, quæ perficitur per habitus, & scientias propter varias, & alias suas operationes: at sensus non perficitur habitu: imò tanquàm quid imperfectum ipso tempore perficitur, dũ *Quarto. ex subiecto triplex differentia.* corpus à vi nutritiua perficitur.

Differt etiam Intellectus ex parte subiecti tripliciter. Primò Intellectus est in sola anima imme-
1. diate, ideoque habet hoc secũdũ,
2. quòd sit indiuisibilis, & spiritua-
3. lis: & tertium, quòd sit incorruptibilis sicut etiam anima. At sensus in coniuncto est, ob id diuiditur cum ipso, & corrumpitur cum ipso. Non enim potentiæ sensitiuæ manent in anima. His igitur modis differt. Intellectus à sensu. Accedat etiã, quòd sensus ministrãt intellectui, eiq; subordinati sunt: 4. non tamen econtrà.

Conueniunt tamen sensus, & Intellectus in duobus. Primum est, quòd sicut sensus patitur à sensibili, dum ipsius formam recipit: ita Intellectus ab ipso phãtasmate: quanuis non eodem modo in omnibus: quia phantasma agit in Intellectum possibilem medio agente Intellectu. Secundum est, 2. sicut sensus agit, dum sentit, nec solùm recipit: ita Intellectus, vt dictum est superius. *Intellectus & sensus conueniunt in duobus. Primo.*

Circa ipsum rursus Intellectum aduerte, multipliciter ipsum diuidi. Primò enim Intellectus est duplex. Alter est agẽs, cuius est vnà cum phantasmate species producere. Alter est possibilis, cuius est intelligere. Iste possibilis est duplex: alter in potentia, alter in actu. Possibilis in potentia est ipsa animæ facultas, qua intelligere possumus secundum se considerata: Intellectus in actu, est ipsamet cum operatione & actu intelligendi. *Intellectus multiplex diuisio ac subdiuisio. 1. Diuisio. 2.*

Nec est ista diuisio, sicut diuisio superior. Nam Intellectus agens, & possibilis sunt duæ animæ virtutes: at Intellectus potentia & Intellectus in actu vna & eadem *Nota.*

prout

prout variè consideratur: secundum se enim sola dicitur potẽtia, simul verò cum actu, dicitur intellectus in actu. Vnde intellectus in actu habet se per additionẽ ad Intellectum potentia sicut Petrus albus, ad Petrum.

3. Secũdum igitur quòd iste actus intellectus multiplex est, ipse intellectus in actu multiplex dici solet. Nam Intellectus actu diuiditur in theoricum, & practicum. Theoricus est, quo cognoscimus, non vt operemur: practicus verò est quo cognoscim⁹, vt operemur & hic duplex est, actiuus, & factiuus. Actiuus est, qui dirigitur ad

4. actiones immanentes, qualis est, qui fit secundum prudentiã: factiuus est qui dirigitur ad faciẽdum opera externa, qualis est secundũ artes. Theoricus autem in opinatiuum, & necessarium distinguitur: & necessarius in physicũ, mathematicum, & metaphysicũ. Iuxta enim ea, quæ intelligimus, actusque intelligẽdi distinguitur intellectus actu.

Nota. Et perpẽde, quòd diuisiones hæ non ponunt diuersam animæ virtutem, sed vnã, vt diximus, simul tamen cum actu ipso, & operatione. Cumque ista multiplex sit, multiplex denominatur intellectus apud Philosophos. & hæc sint satis ad quæstionem propositam.

An Intellectus in corpore distinctè percipiat Intelligentias. Quæst. XXIII.

ARist. text. 36. hoc idem dubium proposuit, & insolutũ reliquit, nos tamẽ in præsenti ipsum discutere intendimus. *Occasio quæstionis.*

Et aduertẽdum, quòd loquimur de cognitione distincta rei, quæ habetur per propriam rei speciẽ, vel per ipsammet rem, quæ dicitur notitia visionis: de hac. n. dubitamus, an Intellectus dum est in corpore, possit talem notitiam habere separatarum substantiarum. *Tituli quæstionis explicatio.*

Videtur autem, quòd sic. Primò: Intelligibile per se magis percipitur ab Intellectu quam quod est per accidens: sed substantiæ separatæ, cũ sint actus, & immateriales, sunt per se intelligibiles, sensibilia verò per accidẽs: ergo tales substãtiæ melius ab intellectu nostro percipientur. Hoc est argumentum Themist. *1. Arg. ad partẽ affirmatiuam.*

Probatur secundo, Intellectus potest abstrahere quiditatem ab eo, cuius est quiditas: & iterũ hanc quiditatẽ resoluere donec ad quiditatem simplicem, & iam irresolubilem veniat: ergo poterit per hæc sensibilia peruenire ad intellectionem separatorum, quæ sunt simplices quiditates. *2. Arg.*

Et est exemplum. Sicut Aestimatiua ex sensata elicit cognitionem rei non sensatæ: ita intellectus ex sensibilibus poterit elicere cognitionem intelligibilium. Hoc argumẽtum est Auempace. *Cõfirmatur ratio.*

Probatur tertiò. Appetitus naturalis non est frustra: sed naturaliter *3. Arg.*

liter

liter appetimus percipere ista im materialia, & indiuisibilia: ergo reducetur ad actũ, poteritque Intellectus ista aliquãdo percipere.

4. Arg. Probatur quartò. Forma perficitur in materia: ergo non impeditur ab omni ea actione, quam secundùm se habere potest: At anima secundum se potest percipere substantias immateriales: ergo etiam dum est in corpore, poterit percipere.

5. Arg. Probatur quintò. Est sciẽtia de istis separatis, puta, Metaphysica: ergo distinctè cognosci à nobis possunt. Scientia enim est cognitio distincta rei.

Variæ ethnicorum philosophorum opiniones. In hac re variæ fuerunt opiniones Philosophorum Ethnicorũ, quarũ meminit Auerro. Comẽt. 36. sunt tamen à nobis declarandæ. 1. Opinio Auẽpa. & erronea. Prima fuit Auempace: hic, vt suprà meminimus, posuit agẽtem Intellectum solum separatũ, possibilem autem in nobis existentẽ, & organicum. Dixit igitur, quòd per abstractionem à phantasmate cõtinuò resoluendo rem in suã quiditatẽ perueniet ad intelligendas substantias separatas.

Nec multum differt ab hac sententia Caiet. Thie. qui dicit, quòd sicut imaginatiuá ex specie rei sensatæ elicit speciem rei non sensatæ: ita intellectus ex specie sensibilis rei elicere poterit speciem puram rei immaterialis.

2. opinio Alexandri erronea. Altera sententia fuit Alexand. qui intellectum agentem dixit esse Deum, possibilẽ verò dixit esse aptitudinem in nobis ad recipiendas species. Huius sententia fuit, quòd intellectus possibilis per species, quas recipit ab agẽte, magis ac magis disponitur. Vocat autem species intellectus in habitu: dicit igitur, quòd cùm receperit omnes species possibiles, tunc erit optimè dispositus, & tunc cõiungetur nobis intellectus agens, fietque nostra forma, & per ipsum intelliget tunc homo, & ipsummet intellectum & alias intelligentias: hancque dicit esse beatitudinem nostram in hac vita consequendam.

Tertia sententia fuit Themist. 3. opinio. Themisty erronea. Hic enim tam agentem intellectum, quam possibilem dixit separatum, & incorruptibilem, posuitque possibilem nobis coniungi per phãtasmatum cognitionẽ. Non enim posuit species intelligibiles, vt dictum est superiùs. Dicit autem, quòd cum fuerit nobis summè cõiũctus per omnia possibilia phantasmata: tunc intellectum agentem percipiet, & alias intelligentias, & hanc ponit beatitudinem huius vitæ.

Quarta sententia est Auerr. collecta ex sententia Alex. & Themist. 4. opinio. Auerro. erronea. Noluit .n. cum Alex. ponere intellectũ possibilẽ corruptibilẽ: quia nõ posset ei vniri intellectus agens, qui est sempiternus: nec voluit dicere cum Themist. possibilẽ intelligere intelligẽtias, quia ipse est, per quem agens vnitur nobis. Sententia ergo ipsius fuit: quòd

quòd postquàm possibilis fuerit nobis vnitus per omnium possibilium species, tunc vnietur agens, & per agentem intelligemus & ipsum, & alia separata. Huncque vocat intellectum adeptum, & vitæ huius beatitudinem. Hæ sunt sententiæ horum.

Quis sensus Arist. & varia eius testimonia de hac re.

At Arist. quid senserit, non est multum manifestũ. In hoc enim tex. 36. dubiũ hoc proposuit, sed nõ soluit: at 9. Metap. tex. vlt. dixit intellectũ nostrum esse in potentia ad intelligenda immaterialia, & non in potẽtia cæcitatis, vbi
1.
2.
3. indicat posse nos aliquomodo intelligere illa separata distinctè: & 2. Metap. cõparat intellectũ nostrum respectu horum oculo noctuæ respectu Solis: at noctua nõ omnino priuatur visione distincta Solis & luminis. Et. 2. de Gen.
4. animali. c. 3. dicit intellectum habere quandam actionem, in qua nullo modo communicat corpus, nec vt subiectum, nec vt organũ deseruiens: nec videtur alia actio ista, nisi qua separata intelligunt. Propter quæ loca diximus superiùs. 1. de anima, cùm multis alijs, quòd secũdum Arist. Intellectus attingere potest separata, quãuis 1. de partibus cap. 5. dicat nos leuiter attingere ista separata: quod videtur indicare cognitionem cõfusam. Quidquid sit, hoc certũ est secundum Arist. extra corpus intellectum nostrum distinctè illa percipere, vt alibi diximus.

Vt igitur veritatem in hac parte resoluamus, sit prima conclusio: Opiniones Alex. Themis. Auer. non sunt opiniones dicendæ, sed figmenta, & meri errores contra philosophiam, & rationem naturalem: & in hoc apparet talium opinionum vanitas: nec illa monstra Intellectus separati & subsistentis alium exitum habere potuerunt. *1. cõclus. Opiniones Aue. Them. & alex. sunt figmenta quædam.*

Aduerte igitur radicẽ huius esse, ꝙ hi Philosophi duas veritates de anima cõfessi sunt. Altera est, naturale desiderium habere, & capacitatem percipiendi substãtias separatas. Altera, hoc desiderium non esse frustra, sed quòd explebitur, aliter homo suo fine priuaretur. Ex hac duplici veritate debuerũt sic colligere: quod cùm in corpore non contingat talis cognitio, quòd anima erit post corpus: habebitque statum alium. At ipsi opposito modo errantes collegerunt, scilicet, anima cùm mortalis sit, consequetur in corpore talem cognitionem. *Primò cõuellitur radix, & fundamẽtum erroris istorũ philosophorum.*

Et nota quàm peruersè collegerint: certior enim est illa minor, quòd non cognoscat distinctè tales substantias in hoc corpore, quã quòd sit mortalis. Vnde ex minore incertiore colligebant conclusionem certiorem. *Quàm male collegerint illam falsam suam conclusionem.*

Omissis aũt rationibus metaphysicis, quibus hæ opiniones à S. Thom. impugnantur. 3. Contra gen. ca. 41. & sequentibus, hoc maximè impugnari possũt: quia beatitudo debet esse possibilis obti- *2. Ratio.*

neri

neri, & communis, quam plures consequantur, & durabilis: At horum beatitudo impossibilis est: quia nemo potest scire omnia scibilia, quæ tamē scire debet, vt fiat illa vnio Intellectus.

Et dicat Auerroes, qui coluit Aristotelem tanquàm exēplar hominum à natura datum, an sciuerit omnia Arist. profectò plura ignorauit, & sæpe ipsi se ignorare, & probabiliter loqui fatetur: quomodo ergo volebas esse beatum?

Cõfirmatur secunda ratio. Et rursus Themist. dicit maximam partem eorum, quæ scimus, esse minimam eorum, quæ ignoramus: si ergo tam minimam partē homo tanto tempore cōsequitur, quāto indiget tempore ad totum consequēdum? at breuitatem vitæ quis ignorat?

3. Ratio. Præterea: dato, quod esset possibilis, paucissimis contingeret, vix vni inter millia millium.

4. Ratio. Et præterea paucissimo tempore, & in fine vitæ, cum potius homines infœlices dicēdi essent, cū tot corporis laboribus onerentur: qualis ergo esset natura, quæ tot laboribus tāto tempore continuis vnius horæ beatitudinem venderet? Profectò etiam rustici possēt capere hoc esse monstrum, & figmentum, ac tale ab omnibus reputari debet: sunt enim isti potius naturæ destructores & scientiæ ac animæ ipsius inimici, quam amici, seu Philosophi.

2. cõclus. Secunda conclusio. Per phantasmata nullo modo possumus peruenire in cognitionem distinctā substantiæ immaterialis. Hæc est contra Auempa.

Per phantasmata non possumus venire in cognitionem distinctam substātiæ immaterialis. Et probatur primò. Magis distat immaterialis substantia à sensibili, quā vnum sensibile ab altero, vt notum est, cum illa sint generis diuersi: at per speciem, vel phātasma vnius sensibilis impossibile est distinctè alterum cognoscere. Cæcus.n. à natiuitate per quācunque cognitionis aliorum sensibilium nunquam peruenire poterit in vllam cognitionem distinctam colorum: ergo nec phantasma rei sensibilis poterit distinctā cognitionem habere substantiæ immaterialis.

2. Ratio. Probatur secundò Intellectus resoluens quiditatē, & abstrahēs, non peruenit nisi ad conceptum aliquē cōponētē talem quiditatē, vt patet, quia resolutio stat vsque ad genus supremum, vel ens. At quiditas substantiæ immaterialis non componit substantiam sensibilem: ergo per talem abstractionem peruenire non poterit vsque ad abstractionem, vel intellectionem distinctam intelligētiarum.

3. Ratio. Probatur tertiò: quia nullus vnquā quantumuis doctus cōfessus est se talem cognitionē habuisse: signum ergo est id fieri nō posse.

3. cõclus. Intellectus in corpore non potest habere naturaliter Tertia conclusio. Intellectus in corpore nō potest habere naturaliter claram & distinctā cognitionē substantiæ immaterialis. Addidimus illā particulā, Naturaliter: quia supernaturaliter infusa cogni-

gnitionē distinctā & veram substātiæ immaterialis. cognitione ab ipso Deo, nil vetat etiam in corpore existentem distinctè cognosci. Hæc patet ex eo, quòd per phantasma intelligimus, vt probatum est superiùs: at ex phantasmate non potest talis cognitio haberi, vt probatum est in conclusione præcedenti.

1. Ratio Patet etiā conclusio ex eo, quòd nec substan ias materiales distin-
2. Ratio. ctè cognoscimus, nisi per ordinem ad effectus, & accidētia sensibilia, vt experientia ostendit: ergo multominus substantias spirituales.

3. Ratio. Præterea etiam præcipuè: quia si intellectus eas percipere posset, vtique à principio intelligeret illas.

Reijcitur solutio. Quòd si dicas, non ita esse, quia intellectus debet priùs dispóni per cognitionem sensibilium: sequeretur, quòd nec postea cognosceret: quia rerum omnium sensibilium cognitio non est sufficiens dispositio cognitionis Dei, & substantiarum aliarum: sicut nec res omnes sensibiles: adæquant perfectionem illarum substantiarum.

4. cōclus. Substantia immateriales à nobis confusè in hoc statu cognoscūtur. Quarta conclusio. Substātiæ immateriales à nobis confusè in hoc statu cognoscuntur. Notandū pro declaratione, tripliciter nos cognoscere substantias hasce. Vno modo conceptu communi contracto per negationem sensibilis, vt, quòd sunt ens sine materia, sine quantitate, substantia absque corruptione. Secundo modo contractione facta per effectus: vt ens gubernans & mouens inferiora. *Nota tripliciter nos cognoscere substantias īmateriales.* Tertio modo per conceptus communes coniunctos, vt causam cū primo coniungimus, dicimusque causas primam, actum purum, & alia tamen omnes hi cōceptus nō sunt distincti, sed confusi, collecti ex rebus sensibilibus, nec aliter intelligimus ista, dum in corpore sumus.

Notandum autem, hos conceptus, quanuis non sint clari, & distincti, esse tamen certos & veros, ac necessariæ veritatis: nec solùm esse opinabiles, etiam si non sint distincti, & clari, sed esse posse certos & necessarios.

Ad argumenta autem responde re oportet. Ad primū dico, quòd quanuis illę intelligentiæ sint per se intelligibiles, & ex natura sua, non tamen in hac vita nobis, qui dum in corpore sumus, non ita forte habemus mentis intuitum: sicut Sol ex se quidem maximè est visibilis, non tamen maximè à debili percipitur oculo: & hac comparatione vsus est Aris. 2. Metaph. ad hoc idem declarandum. *Ad. 1.*

Ad secundum, diximus iam, nūquàm intellectum abstractū aliquid naturaliter pcipere ex phātasmate sensibili, quod re non sit contractum in ipso sensibili. *Ad. 2.*

Ad tertium, fateor desideriū naturale non frustrandum, tamen non ob id sequitur, quòd dum est in corpore intellectus implebitur est enim alius status extra corpus cùm illud impleri debet. *Ad. 3.*

Ad quartum dico, id veritatem *Ad. 4.*

habere in formis, quæ totaliter à materia pendent, & in ipsa esse totum habent. At anima non sic est: ob id totam perfectionem non habet in corpore.

Et hoc debuit esse illis argumentum immortalitatis ipsius, imò etiam gloriosi postea corporis, cū quo optimè intelliget.

Nota tria vestigia ī anima à Deo posita, p quæ ipsū Deū & aliā vitam posset inuestigare.

Nota tamen hic vnum dignum consideratione: quòd cùm Deus hominem fecerit ad se ipsum, reliquit illi quædā vestigia, quæ hoc indicarent, & per quæ ipse homo eleuaretur ad inuestigandum suū principiū supra omnia inferiora.

Fuerunt autem tria vestigia.
1. Primò in Intellectu, reliquit capacitatem quandam interminabilem, qua plura, & plura cognoscere posset, nec vnquàm dicere
2. posset. Non amplius valeo. Secundò in voluntate reliquit insatiabilitatem, vt nihil potest appetitū satiare, cunctaque fastidium face
3. ret. Tertiò in corporeis omnibus delectationibus apposuit laborē, vt patebit per omnes discurrenti: vt homo per hæc cognosceret vltra ista omnia, aliud esse maius, quòd hoc perficere posset. Non enim frustra Intellectui talis capacitas data est, nec voluntati insatiabilitas, & fames, nec delectatio cum amaritudine mixta est.

Nota secundò. quomodo Deus, & altera vita cum corpore animā nō impediēte colligatur,

Aduerte etiā, quod Deus voluit totum hominem ad se perducere, & animam, & corpus, & ideo ea inter se fecit contraria, quæ hoc indicarent. Animam enim cum sensu coniunxit, & intellectū in corpore imaginatione obscurauit: vt hinc colligeret, si intellectus, dum in corpore est, obscuratus manet, ergo alius erit status, in quo perfectus sit, & distinctè intelligat. Vlterius, si intellectus extra corpus est, imperfectus erit: manebit enim sine sensu: quid ergo erit, nisi, quod Intellectus erit in corpore non mortaliter, & tali quale modò est, vt & sit anima cum sensu, & intellectio sit perpetua, & optima, ac perfecta? At Philosophi solutionem non attingētes in dubijs confusi sunt, ac quiique in viam suam errauit.

Ad. 5

Ad quintū respondeo, esse scientiam simplicem, quæ definitione habetur: & discursiuam, seu complexam per propositionem. De separatis habetur cognitio confusa simplex quātum ad ipsorum quiditatem: at distincta cōplexa habentur, id est, propositiones aliquæ de ipsis demonstrantur: nec ista scientia est tā distincta, quan tum est scientia rerū sensibilium, quæ ex vtraq; parte distincta est.

CAPVT. VIII.

Nunc autem, quæ de anima. TEXT. 37.

Quodā anima sit quodam mō omnia.

Qvæ de sensu, ac ītellectu dicta sunt, ad vnū quoddā reducit puta, aīam rōnalē quodam modo esse oīa: qd pbat. Nā oē ens, vel est sensibile, vel intelligibile: at anima ratione sensus, est omnia sensibilia,

ſibilia, ratione intellectus, & ſciẽtiæ, eſt omnia intelligibilia: ergo anima omnia eſt.

Quomodo autem hoc ſit oportet. TEX. 38.

Explicat̃ ab Ariſtotele, quomodo aĩa ſit omnia.

ADhuc propoſitionem dictã explicat, & modũ, quo omnia ſit, exponit. Sẽſibile enim aut intelligibile dupliciter dicitur, actu ſcilicet, dum actu ſentitur, vel intelligitur, & potentia, dum ſentiri, vel intelligi poteſt. Vt igitur ſecantur, & diuiduntur iſta, ſic ſenſus, & intellectus ſeu anima. Nam ratione ipſius potentiæ, eſt omnia potentia: ratione verò actus, eſt omnia actu, ſimul ſumptis ſenſu, & Intellectu.

Modus autem, quo omnia eſt, non eſt, quòd ipſa anima in ſe ſit lapis, vel homo, vel ignis, vel aliud intellectorum; ſed quia ipſorum formas recipit, & ſpecies. Vnde anima dici poteſt, ſicut manus, organum organorum, & inſtrumẽtum inſtrumentorum. Manus enim, quanuis non ſit vllum in ſe inſtrumentum eorum, quæ ab externo ſiũt, tamen omnia inſtrumenta facit, & omnium rationem inducit. Sic eſt anima in genere intelligibilium, non enim vlla eſt res ex intelligibilibus, tamen omnium formas recipit: ob id forma formarum, ſeu ſpecies ſpecierum, dici poteſt: Intellectus quidem forma formarum intelligibilium, & ſenſus formarum ſenſibilium. Et Sect. 30. Proble. q. 4. idẽ dicit: mentem enim dicit eſſe animæ, ſicut manum corpori.

Quoniam autem neque res vlla eſt. Tex. 39.

Explicat, cur aĩa abſq; ſẽſu nõ intelligat, ſed in digeat phãtaſmate.

QValiter Intellectus ſe habeat ad ſenſum, explicat, docens, non intelligere animam abſq; ſenſu. Cuius rationẽ dat: quia nulla eſt res ſeparata à magnitudinibus ſenſibilibus, vt apparet: etiam ipſæ res mathematicæ, quæ ſunt in abſtractione, re tamen in corpore ſenſibili ſunt. Hinc fit, vt nihil intelligamus, niſi in phãtaſmate ſenſibili, & per ipſum.

Nota 1. Vbi notandum illa duo, quæ ſupra diximus: Dicit enim, quòd dum de nouo diſcimus, indigemus phantaſmate, puta, vt ab eo ſpeciem Intellectus ſumat, etiam poſtquam didicimus, cũ ipſo ſpeculamur: quia ſimul eſt operatio Intellectus cum imaginatione ipſa, vt declaratum fuit.

Nota 2. Et nota hic Ariſt. loqui quantũ ad intellectionem rerum phyſicarum, & mathematicarum: talis enim Intellectus phyſicus eſt: nam de ſeparatis non meminit, quia reiecerat in aliud locum, vt patet tex. 36. Sed iam ſuperius determinauimus etiam in intellectione naturali rerum ſeparatorum indigere phantaſmate, quanuis in Ariſt. id non ſit admodum certum, vt mõſtraui in locis ipſius citatis.

Phantaſmata autem velut ſenſibilia ſunt.

Quomodo ſe habeat phantaſma ad intellectum.

QVomodo ſe habeat phãtaſma ad Intellectum, oſtẽdit, dicens, eſſe ſicut ſenſibilia ad ſenſum, vno excepto: ꝙ phãtaſmata

non habent materiam, idest, non sunt res ipsæ materiales, sed species interioris sensus ipsarum.

Actus autem & operatio ipsius imaginationis, non est actus ipsius intellectus, qui dicitur affirmatio, vel negatio: in hoc enim est compositio quædam vera, vel falsa conceptarũ rerũ, non in imaginatione. Simplex quidem intellectus operatio videtur assimilari imaginationi: sed non est, quanuis ab ipsa pendeat. Atque hæc sunt, quæ de parte intellectiua Aristoteles docuit.

CAPVT. IX.

Quoniam autem animalium anima.

TEXT. 40.

Postquã de intellectiuo disputauerat, nunc de loco motiuo incipit agere.

ANimę definitio quatuor erat partibus composita, puta, vegetatiuo, sensitiuo, intellectiuo, & loco motiuo: quarum tres hucusq; discussæ sunt, nunc quanta discutienda proponitur. s. loco motiuum.

Cur vltimo de loco motiuo agat.

Posset aũt quis meritò dubitare, quare hæc vltimũ locũ teneat: videtur. n. post vegetatiuũ aut saltẽ sensitiuũ tractãda, cũ communior sit intellectiuo. Respondeo id esse factum, quia motiuũ non exit in actum, nisi præcedente intellectione, vel sensatione, ideo ordine doctrinæ debuit vtriq; postponi.

Intentio Aristot.

In hoc igitur textu Aristoteles suam proponit intentionem, quæ talis est. Vt enim in primo de anima dictum est, Antiqui animaliũ animam duobus definiebant, scilicet iudicatiua facultate, quæ sensum & intellectum comprehẽdit: & motiua secundum locum. Cum igitur iam de sensu, & intellectu tractatum sit, pars hæc tractanda supererat.

Quæstiones tres de motiuo secundum locum.

De motiuo igitur principio tria speculãda proponit. Primum est, an sit tota anima, an pars animæ. Per partem intelligere possumus duo, & facultatem, seu potẽtiam, & partẽ aĩæ substantialem: sicut ponebat Plato diuersas partes animæ substantiales in vno homine, quæ erant singulæ animę.

1 quæstio.

2 quæstio.

Ex quo secunda quæstio est. si est animæ pars, quomodo sit pars, an distincta ab aliis magnitudine & subiecto, sicut distinguebat Plato, rationalẽ, & irrascibilẽ. Quod si ita est, erit pars substantialis. Vel non ita sit, sed solum distincta ratione, & definitione, sic enim erit facultas.

3. quæstio.

Tertia quæstio est. Si sit pars, an sit distincta ab his, quæ communiter poni solent, scilicet rationalis irrascibilis, concupiscibilis: vel ab his, quas Aristotel. posuit libr. 2. scilicet intellectu, sensu, & vegetatiuo distincta, an sit vna pars ex his.

Habet autem dubitationem mox. Tex. 41.

Dubium de modo quo animæ partes distinguendæ sint, & de earum numero.

AD prædicta determinãda vnũ dubium necessarium ponit, scilicet, quis sit modus distinguendi animæ partes, & qualis sit ipsarum numerus. Vidẽtur enim

esse

esse infinitæ, scilicet indeterminatæ, nec ad certum numerum reductæ. In cuius probationem citās duas sententias diuidentium animæ partes. Prior est Platonis, qui in tres partes animā diuisit, in rationalē in cerebro positam, in irascibilē in corde, & concupiscibilē in iecore. Posterior est aliorum, qua etiam ipse in moralibus sæpe vsus est: puta in partem rationalem, & irrationalem. Contra hāc vtramque diuisionem argumentatur, insufficiētesq; esse probat.

Opinio Platonis esse tres.

Opinio aliorū esse duas.

Secundum enim differentiās, per quas

1. argumentum contra Platonis opinionē

PRimum argumētum est: quia spectata ratione & causa propter quam isti tales potētias multiplicant, alias etiam ponere oportet potētias. Ipsi enim ob illarum varias operationes inter ipsas ponunt differentiam: sed sunt aliæ potentiæ multò magis differentes à rationali, quam irascibilis, & cōcupiscibilis: ergo oportebat has diuidere, & assignare. Potentia autem hæc, est vegetatiua: magis enim differt à rationali, quam illæ duæ: quia ista inest plantis, quibus nec sensus nec ratio inest: illæ verò duæ insunt habentibus sensum, qui propinquior est rationi. Hæc argumenti pars est cōtra Platonem.

2. argumēti pars contra secundam aliorum opinionē.

Alia argumenti pars, quæ posset nouum esse argumentum, est contra secundam opinionem. Sēsitiua enim potentia nec est rationalis, nec irrationalis: nō ergo est sufficiens diuisio.

Dubium *Resp̄ōsio*

Quòd si dicat, Quomodo sensitiua non est irrationalis? Respondeo, quod potest sic probari, vt notat S. Tho. Nam irrationale, vel sumitur negatiuè pro eo, quòd non habet rationem: & sic non diuiditur potentia, quia etiam lapidi competit. Vel sumitur priuatiuè, vt ponit potentiam ad rationem, & sic sensitiua brutorum nō est irrationalis: nullius enim rationis est capax. Hoc tamen inferius in quæstione magis declarabitur.

Secundum argumentum est de imaginatione; quæ verba melius cum sequenti textu copulantur, ob id ibi exponimus.

Adhuc autem & imaginatio TEX. 43.

2. Arg.

SEcundum argumentum est cōmune contra vtranque diuisionem: de imaginatione, quæ in primis non videtur esse ab assignatis à Platone, sed esse, & in natura differre ab omnibus illis. Et argumentum fortius est contra Platonem, qui has tres partes distinguebat subiecto, singulasque in singulis partibus subiecti ponebat.

Nota.

Tunc enim difficile est assignare, cum qua illarum coniungetur imaginatio. Ratio difficultatis est ista: quia imaginatio omnibus, vtitur illis partibus seu omnes ipsa: rationi enim ministrat, similiter appetitui: non ergo videtur magis ab vna quam ab altera separanda: quod si ab omnibus separatur, iam insufficiens erit diuisio. Ita

est locus intelligendus.

Potest etiam hoc argumentum esse contra secũdam opinionem, sicut probatum est de sensitiua, quod non est irrationalis: quod enim non sit vtraq; rationalis: tam sensitiua, quam imaginatiua, per se notum est.

Adhæc autem appetitiua, quæ & ratione.

Tertium argumentum potius contra Platonem. Nota.

HOc est argumẽtum tertium magis contra Platonem, & est obscurus sensus. Vt autem intelligas, scito, Platonem irascibilem, & concupiscibilem, ac rationalem non potentias animæ, sed animas distinctas existimasse.

Intendit ergo Arist. argumentum hoc facere, in rationali anima esse appetitum quendam distinctum, scilicet voluntatẽ: & tamen non ponitur esse anima per se non ergo illos duos appetitus oportebat animas distinctas facere. Quod si tres animas voluit facere, sicut in rationali præter ipsam, est suus appetitus scilicet voluntas, ratione distincta. Ita etiam in singulis alijs erunt appetitus proprij: eruntque tres appetitus, & sic multiplicantur potentiæ.

Hoc est igitur, quod dicit, Est appetitiua ratione distincta ab alijs, quam diuellere & animam per se facere est inconueniens: quia tũc erunt plures tribus: hæc autem est voluntas in rationali parte, sicut in sensu illæ duæ: Si ergo anima est triplex, multiplicabitur etiam appetitus.

Et etiam de quo nunc sermo. TEX. 43.

QVartum facit argumẽtum, occasione cuius dubium est motum. argumentum autem de motus localis principio. Probat autem, quod non sit vlla assignata potentia. Primum tamẽ excludit ea, quæ non faciunt difficultatem. Animal enim mouetur augmentatiuè, & diminutiuè: sed huius motus, qui omnibus viuentibus inest, facile est inuenire principium. Cùm enim omnibus insit, erit ipsius principium id ꝙ omnibus inest viuentibus, scilicet anima nutritiua. Alij motus non sunt communes, vt somnus, vigilia, respiratio, & alia: ob id maiorem habent difficultatem. Sed de his pòst est dicendum.

4. A[...]

Sed de motu secundum locum TEX. 44.

Progreditur in eo dé argumento de principio motus localis s. progressiui.

EXclusit ꝙ facile erat, & reiecit difficile, quod nõ attinebat ad considerationem præsentem: nunc quod est præsentis negotij, discutit, scilicet de motu localis principio, qui dicitur motus progressiuus. Et probatur primò, quòd nõ sit ipsius principium nutritiua potentia seu anima: idque duobus argumentis.

Quõ non sit eius principiũ aĩa nutritiua.

1. Ratio

Primum est: quia istæ motus progressiuus fit cum imaginatione & appetitu: at nutritiuæ animæ illa non insunt.

2. Ratio

Secundum est: quia nutritiua inest plantis: non autem talis motus: quod si hoc esset principium essentiale, vtique moueretur. Et

nota,

nota, quod dicit, qui non mouetur appetitu, & imaginatione violenter mouetur, vt cùm vi trahitur animal.

Similiter autem neque sensitiuum.

TEX. 45.

Quod nec aia sensitiua sit illius motus progressiui principiũ

PRobatur secundò, quod nec anima sensitiua sit huius motus principium. Et argumentum est: quia non omnia habẽtia sensum, mouentur. Sunt enim animalia aliqua fixa, quæ nullum locum ex se mutant.

1. Ratio. Excludit obiectio.

Excludit autem obiectionem quandam. Posset enim quis dicere, quod huiusmodi non mouentur, nõ quia desit principium: sed quia deest instrumentum. Contra hoc argumentatur, dicens, quod natura nihil fecit frustra, nunquam deficit in necessarijs: sed quibus dedit principium, dedit quæ necessaria erant ad vsum illius, dummodo non sint orbata, & monstruosa animalia: sed illa immobilia sunt in sua specie perfecta & non monstra, cum generent sibi similia, & augeant. Si ergo principium haberent motus à natura, vtique haberent instrumenta necessaria sicut habent ad alia opera. Cum autem nullum tale sit: non ergo habent tale principium, & consequenter sensitiuum non est principium huius motus.

Quod principium intelligendi non sit principiũ progressiui motus nec primò.

At verò neq; ratiocinatiuum. TEX. 46.

PRobat tertio, quod nec principium intelligendi, siue discurrendi, quod idem est, sit huius principium. Ac primo probat de Intellectu speculatiuo, quod non sit principium motus.

quod non speculatiuus intellectus.

1. Ratio.

Non fit motus, nisi cognitio sit circa aliquid conueniens, vel disconueniens agibile: sed speculatiuus Intellectus nihil agendum considerat: nõ ergo est motus principium.

Cõfirmatur ratio.

At quia aliquando agibilia contemplãtur speculatiuus, dum ipsorum naturam cognoscit, quãuis non ordinet ad actionem: probat quod nec talis Intellectus speculatiuus moueat: quia sæpe mouemur Intellectu non imperante talem motum. Consideramus enim terribilis alicuius naturam, nec iudicamus timendum esse modo; & tamen vna pars mouetur timore, scilicet cor, in quo est irascibilis secundum Platonem: similiter si sit delectabile, mouetur alia pars, scilicet iecur, in quo est concupiscibilis iuxta Platonem, vtitur modò opinione Platonis.

Vis Aristotelis rationis.

Ac si dicat, Intellectus speculatiuus rerum pure speculabilium, quæ à nobis fieri non possunt, nõ mouet: nec similiter Intellectus speculatiuus rerum agibiliũ, quæ non dirigit ad opus, nec percipit actionem: neuter enim Intellectus est motus huius principium.

Amplius & præcipiente intellectu.

TEXT. 47.

Quod nec intellectus practicus sit principiũ progressiui motus.

PRobat modo de Intellectu practico, qui percipit fieri, quod cognoscit. Argumẽtũ est: quia sæpe

 per-

percipit intellectus aliquid esse faciendum,& tamen homo sequitur appetitum,& facit oppositum motum: vt fit in hominibus incõtinentibus, qui contra rationem & dictamen Intellectus mouentur. Similiter idem videtur in me-

1. Ratio. dico: non enim semper secundum artẽ quam habet, medetur: quod manifestat aliud esse principium motus in ipso.

Qd nec appetitus sensitiuus sit eius motus principiũ 2. Ratio. Tandem probat, quòd non sit appetitus sensitiuus principiũ. Sæpe enim appetitu inclinante ad aliquem motum nõ sequitur motus talis, sed alius secũdum rationem, vt apparet in hominibus continẽtibus,& studiosis, qui appetitus inclinationes relinquentes, quod ratio dictat, exequuntur. Videtur ergo ambiguum, quod sit motus huius principium.

An sit bona diuisio potentiarum in rationalem, & irrationalem. Quæst. XXIIII.

Occasio prioris quæstionis ex locis Aristotelis. IN hac re id difficultatem facit, quòd Arist. reprehendere visus est hanc distinctionem, qua ipse vtitur sæpe in moralibus, præsertim S. Tho. cap. 13. & Et probatur: quia sicut animal bene per rationale,& irrationale, vtique etiam diuidetur potentia animæ pari ratione.

Alterũ dubium, cur infinitas dixerit potentias videri. Huic cõsequens est aliud dubiũ: Quare tex. 41. potentias quodam modo videri infinitas dixerit, cùm nulla sit apparentia qua infinitæ videantur.

Circa prioris dubij resolutionẽ, aduerte aliqua. Primũ est, quòd Intellectus & ratio non sunt distinctæ potentiæ animæ sed vna & eadem, secundum varias operationes. Vt enim percipit tantùm res ipsas, & ipsarum naturas, siue proprietates, dicitur intellectus: vt tamen tali modo intelligit, scilicet discurrẽdo,& ex vna cognitione aliam inferendo, dicitur ratio. *1. fundamentum, quid sit ratio, & quotuplex.*

Notandum autem, quòd tripliciter diuidi potest ista ratio secũdũ varias operationes. Primò est ratio practica, & est ratio speculatiua. Ratio practica dicitur, cum discurrit in agibilibus, seu factibilibus: quod fit per artes, & prudentiam. Ratio speculatiua dicitur, cùm discurrit in contemplabilibus: quod fit per habitus scientiarum. *Tripliciter diuiditur ratio. 1. diuisio*

Secundo vtraque à Theologis diuiditur in rationem inferiorẽ, & rationem superiorem: quas aliqui vocant duas portiones rationis. Ratio inferior, est ratio discurrens in rebus creatis tam practica, quàm speculatiua: superior verò, quæ discurrit, & attendit altissima & quæ Dei sunt, tam speculatiua, quàm ipsius attributa, & naturam speculatur, quàm etiam practica, quæ regulas excogitat ad operandũ iuxta Dei voluntatem. *2. diuisio*

Diuiditur etiã tertiò ratio præsertim practicam in rectam, & nõ rectã. Ratio recta dicitur, si fuerit *3. diuisio*

inferior,

inferior, quæ operādum percipit iuxta regulam naturæ, & ea, quæ ipsi conformia sunt: si fuerit superior, quæ operādum percipit iuxta diuinum mandatum, & regulam, hæc est rectitudo in ratione practica, correspondetque veritati in speculatiua. Vera enim ratio est, qua sicut res est, cognoscit, & iudicat: oppositum est falsa ratio, & in practicis non recta.

Nota, nomen rationis pro actu & potentia accipi. Notandum etiam, quòd nomen rationis aliquando sumitur non pro Intellectu discurrente, sed pro ipso discursu, & opere Intellectus, quomodo syllogismus ratio dici solet.

2. Fundamentum, de appetitu sensitiuo & rationali. De dominio, & voluntate rationis in appetitum sensitiuū Aduerte secundò, quod appetitus sensitiuus, qui sequitur sensum, non semper conformatur rationi, nec voluntati, quæ dicitur appetitus Intellectiuus, tamē est subiectus & seruus rationis, subditurque voluntati, & rationi, vt ratio dicatur domina.

1. Ratio. Hoc autem dominiū in duobus maximè cernitur. Alterum est, quantum ad actus ipsius appetitus; & partis sensitiuæ. Ratio. n. impedit actus sæpe appetit⁹, qui, nisi ratio esset, insurgerent: inducit etiam alios actus, qui non essent, nisi ratio imperaret. Verbi gratia, aliquādo apparet aliquod terribile, vt leo, quē nisi ratio diceret esse ligatum, non posseque nocere, vtique timeremus. Similiter aliquādo apparet aliquod periculum, vel malum superādum, quo irascimur: quia ratio ita iudicat. Vnde dicebat Aristot. quòd fortis mouet irascibilem: subditur ergo quantum ad actus.

2. Ratio Alterum dominium est, quantū ad executionem, & corporis motum. Impossibile enim est, quòd appetitus sensitiuus in homine quandiu est rationis compos, moueret corpus, nisi accedat etiā voluntatis consensus saltem in virtute: nam voluntate dissentiente non mouebit vnquā, siue. n. ludere, siue comedere, siue progredi, vel aliud simile fit, non fiunt à solo appetitu, nisi accedente voluntate, & Intellectu. Hoc tamen verum est, quòd appetitus secū fert voluntatem sæpe non necessariò mouendo, sed inducendo, & obscurendo obiectum, secundum quod obiectum aliter & aliter apparet, prout est appetitus.

Aliqui motus qui non obediunt voluntati & rationi. Alij quidē motus sunt, qui non subduntur voluntati, vt passiones aliquæ corporis, & alterationes consequentes ipsas. in his igitur duob⁹ appetitus subditur parti rationali.

Potentia rationalis duplex, vna per naturam aliā per participationē Hinc nota fit illa distinctio Aristot. 1. Ethic. ca. 13. quod potentia rationalis duplex est: Vna per naturam suam, altera per participationē. Intellectus ipse dicitur rationalis secūdum naturam & essentiam, quia ipse est ratio, sicut visus est visus: At appetitus, & pars sensitiua est rationalis p participationē: qa quanuis ipse nō sit ratio, tn̄ subditur rationi, & operatur aliquādo secūdū rationem.

1. Fundamentum, de diuisione potentiarũ in rationalis & irrationalis.

Aduerte tertiò, quod cùm aliqua plura aliquo modo habent ordinem ad vnum; aliquo modo possunt diuidi per illud: secus tamen nõ. Verbi gratia, omnes hominis potentiæ habent ordinẽ ad rationẽ Intellectus, quia est ratio pars sensitiua, quia eã participat: pars vegetatiua, quia est potentia animæ habentis rationẽ.

Quo respondetur ad primũ dubium q̃stionis pposita.

Hinc est, quòd hominis potentię possunt vtique diuidi in rationales, & irrationales. Rationales erunt, & quæ sunt per se, & quæ per participationem: irrationales verò quæ cùm in eadem sint anima, rationem non habent.

Absolute vero & in genere sic diuidere potentias non est bonũ: qui animalium brutorum potentiæ non debent dici irrationales, sicut nec lapis, quia nullum ordinem intrinsecũ ad rationẽ habẽt.

Defenditur hic Aristoteles, & sibimet cõciliatur.

Hinc colliges Aristot. in morali bene vsum fuisse hac diuisione: quia de homine tãtùm ibi est sermo, cuius potentias diuidebat: tamen isti, Philosophi absolute diuidebant animalium potẽtias: ob id reprehenduntur.

Ad argumẽtum cõtra primũ quæstionis dubium. 1. Ratio.

Nec argumentum concludit: nã cùm diuiditur animal, tunc, Irrationale, nec sumitur negatiuè nec priuatiuè: sed ponitur loco vnius differentiæ positiuę innominatę, quæ est communis omnibus brutis, Hoc autem non potest fieri in præsenti: quia tunc non comprehenderet eas potentias, quæ sunt in homine.

Et probatur: quia non esset apta diuisio potentiarum. Nam oportebat subdiuidere ad cognoscendum numerum potentiarum distinctum: quod ipsi non fecerunt: & sic probatur primum dubium. *2. Ratio.*

Respõsio ad dubiũ rationis quæstionis cur infinitas potẽtias videri dixit.

Circa secundum existit duplex opinio. Altera est Iandu. q. 38. qui tenet tot esse potentias animæ distinctas, quot obiecta specifica. Vnde putat visum, & potentiam qua videmus albũ, distingui specie à visu, quo videmus nigrum. Hoc sibi persuadet propter vnicum tex. 3. Phys. tex. 11. vbi dicitur non esse idem posse sanari, & posse infirmari: vbi videntur distingui potentiæ per obiecta specifica, scilicet infirmitatem, & sanitatem. *1. Opinio* *ratiõ primæ opin.*

2. Opinio

Altera opinio timẽs textũ Aristo. dicit, in potentijs materiæ & corporũ id habere locũ, qualis est potentia ad sanitatẽ, & ad ęgritudinẽ, ad calorẽ, & frigiditatẽ; at in potẽtijs aĩæ, quia sunt abstractiores, id locũ nõ habent, sed vna est potentia specie pro contrarijs.

Confutatur vtraq; opinio. 1. Ratio.

Vtraque hęc opinio, (pace ipsorum dicam) est vana, & indigna philosopho. Quid enim clamat aliud Aristoteles quàm vna & eandem esse potentiã cõtrariorũ? & Capite de tactu, distinguit tactus nõ pro singulis cõtrarijs, sed pro singulis contrarietatibus.

2. Ratio.

Præterea; quis patietur esse innumeros visus, auditus, olfactus, ꝑ specierũ obiectorũ diuersitate? Consequẽter id oportet dicere de

intellectu

intellectu & voluntate, quę multiplicare esset somnium, non philosophia.

3. Ratio. Præterea, vt antea ostendimus ex illa regula distinctionis potentiarum à posteriori colligimus vnam esse potentiam etiam multorum actuum, & multorum obiectorũ. Quoties videmus, quòd qui vnum actum illorũ habet, etiam habet omnes alios: & cõtrà: & qui potest in vnũ obiectũ, potest ĩ omnia alia: & contrà, si priuatur vno, priuatur etiam alijs. Vt v.g. in visu: qui videt albedinem, potest etiam videre nigredinem, & alios colores: & qui non potest videre nigredinem, seu albedinem, nec potest videre alios colores. Et ita colligimus vnam esse omniũ istorum videndorum colorum potentiam, atque ita in alijs.

Respõsio vera ad dubiũ de infinitate potetiarũ Ad Aristot testimoniũ. Propterea dicamus nos, vt diximus lib. 2. de anima, nõ multiplicari potẽtias nisi secundum rationes primas formales, & genericas obiectorum, & à posteriori, modo dicto: quod ibi latè ostendimus.

Quòd si Aristo. dixit hic videri infinitas, voluit per infinitum indicare esse indeterminati numeri: ex vna enim parte tres, ex altera duæ, ex altera quatuor, vel plures videntur: sed non sunt præter eas, quas postea posuit.

Ad rationẽ pro ma opinionis. Nec argumentum quicquam valet: in cuius solutionem nota potentiam ad recipiendam formam

Nota. 1. dupliciter posse cõsiderari. Vno modo secundum se tantum: altero modo secũdum id, quod simul cum ipsa ponitur. Nunquã enim alquid est in potentia ad vnũ cõtrarium, quin sit cum opposito extremo: quod enim est in potentia ad album, si non est album, est cũ nigro, vel medio: quod est infirmum, est in potẽtia ad sanum: & sic in alijs. Respondeo igitur, quòd Aristot. si solam potentiam considerasset, vtique vnam & eãdem posuisset: at quia potentiam cum adiũcto sumpsit, ideo distincta protulit. Solutio.

Et nota, quòd non dixit non esse eandẽ potẽtiam ad sanitatem, & ægritudinem: sed non esse idẽ posse sanari, & posse infirmari. Illa enim potentia mutatur ab infirmitate in sanitate, hæc à sanitate in infirmitatem. Solet etiã dici potentia oppositorum, vel differentium specie, diuersa ratione variarum dispositionũ, quas quæque forma in subiecto requirit. Nota. 2.

Est ergo notanda ista solutio: cætera lege in quæst. allegata.

CAPVT. X.

Videntur autem duo hæc. Tex. 48.

CVm superi⁹ dubitasset de principio motiuo localiter animalium, nũc veritatem determinare aggreditur, duoq; principia esse dicit, s. appetitũ, & intellectionẽ: his. n. duob⁹ animalia mouẽtur. Aristotelis senten tia de principio motiuo animalium.

Notat tamen per intellectionẽ non solum esse intelligendam cogni-

cognitionem intellectus, sed etiã sensus, qui dicitur imaginatio: hæc enim etiam cũ appetitu mouet, quanuis non sit cognitio Intellectus, vt in homine, qui aliquando ducitur imaginatione & non Intellectu, & etiam in brutis, quæ carent intellectione.

Possumus ergo dicere; appetitum, & cognitionẽ esse duo principia, quæ simul mouent animal: & per cognitionem, tam iudiciũ imaginationis, quàm Intellectus complectimur.

Intellectus autem, qui propter aliquid.
Tex. 49.

Quis intellectus sit motus illius prĩcipium. QVia Intellectus dixerat esse principium motus, declarat non quemcunque, sed speculatiuum, sed practicum, & qui actiuus dicitur. Differt autem à speculatiuo in fine: nã speculatiuus cognoscit solùm propter cognitionem: at practicus cognoscit propter opus.

Nota, ex Philop. Notat Philop. quo pacto hic ab Arist. idem dicatur Intellectus speculatiuus, & practicus, soloq; fine differant: quòd si speculatiuus immortalis dictus est, etiam erit practicus immortalis quantum ad esse ipsum, & naturam.

Et appetitus propter aliquid omnis est.

Quod simul practicus intellectus, & appetitus sint principiũ PRobat, quod dictum est, scilicet tam practicum Intellectũ, quàm appetitum simul esse principia motus. Assumit autẽ duas propositiones. Altera est: quòd omnis appetitus est propter aliquid, id est, aliquem intendit consequi finem. Altera est: id, quod appetitus intendit, est principiũ Intellectus practici, id est enim primum, quod Intellectus practicus cognoscit. Finis enim in intẽtione primus est. *motus. Prima suppositio. Secunda suppositio.*

Explicatur exemplo. Verbi gratia, appetit infirmus sanitatem, hæc est, quam primò sibi in mente consequendam proponit: quanuis quantum ad executionem operis, non sit ipsa prima: prius enim exequitur media ipsa, incipitq; ab hoc vltimo in intentione. Verbi gratia, apprehendit sanitatem, & postea remedia, & post cognoscit opus esse Medico: ab hoc vltimo statim incipit.

1. Ratio. His suppositis, tale conficit argumentum. Appetitus non mouet, nisi intẽdat aliquid: sed istud non potest mouere appetitum, nisi prius intellectu, & cognitione comprehendatur: ergo est necessarius Intellectus seu imaginatio ad motum. Vlteriùs: imaginatio seu intellectio non mouet sine appetitu, cùm moueat, quia proponit appetibile: ergo vtrunque est motus principium. Cognoscitiua enim potentia finem apprehendit, & iudicat, qui appetitum ad motum incitat: tam ergo cognitio, quàm appetitus simul sunt motus principium.

Vnum quid igitur mouens ipsum.
TEXT. 50.

Quod illa nõ sint duo mo- VVlt modo reducere ad vnũ principiũ principale illa duo scilicet

tus principia, sed ad vnum principale reducũtur, scilicet appetitum. scilicet ad appetitum: & probat, quòd non sunt duo illa principia ex æquo tanquàm duæ causæ nõ ordinatæ.

Et argumentũ est hoc. Si essent duo principia, puta, non ordinata, appetitus & intellectus, vtiq; communem haberent aliquam rationem, qua mouerentur: sed hoc esse non potest: ergo nõ sunt duo per se mouentia nõ subordinata.

1. Ratio. Minoris probationem ponit: quia tunc vnũ absque altero moueret: at id esse nõ potest: nam Intellectus absque voluntate, quæ appetitus est, mouere non potest: at appetitus absq; Intellectu mouere potest: ideo primum locum obtinet appetitiuum in motu.

Maioris probationem ponunt Themist. & Philop. Bipes & quadrupes ambulant non subordinata: ergo quia rationem communẽ habent, scilicet, quia pedes habẽt. Ex hoc vlteriùs sequitur, ꝙ vnũquodque per se ambulare possit. Concludit ergo appetitum magis esse principiũ, & Intellectus per appetitum mouetur.

Intellectus igitur omnis rectus est.

TEX. 51.

2. Ratio. QVod magis moueat appetitiuum, probat alio argumento, quod tale est, Intellectu recto existente: imaginatione autem recta, & non recta existente semper ad omnem motum cõcurrit appetibile: ergo videtur, quòd maiorem rationem mouendi habeat appetitus.

Nota, quòd ratio, seu Intellectus dicitur semper rectus quantum ad principia prima practica: non enim est deceptio: in his, ꝙ malùm est fugiendum, bonũ est prosequendum, & in alijs: deceptio est in particularibus subsumptis, quòd hoc vel illud sit bonũ, aut malum, conueniens, vel discõueniens: & ob id imaginatio, quæ circa particularia est, sæpe enim non recta iudicans bonum, quod non est, & ecõtrà; ob id appetitus nõ semper à bono vero mouetur, sed aliquando de apparente. *Nota.*

Cum igitur Intellectus rectus sit, nõ tamẽ motus semper rectus sit: similiter cùm imaginatio varietur, tamen hoc semper inuariatum sit, quòd debet esse aliquod bonum, & appetibile: signum ergo est appetitum esse causam motus præcipuam. Notat tamen, nõ quodcunque bonum mouere appetitum, sed agibile, id est, quod sub actione cadit, vt possit obtineri, & non obtineri. *Cõcluditur secunda ratio.*

Quòd igitur huiusmodi potentia.

TEX. 52.

VErba priora textus, cõclusio sunt præcedentium, scilicet, quòd appetitus sit primũ ac præcipuum principium mouens animal. In sequentibus verbis potentiarum numerum colligit cõtra prædictas sententias: dicens, quòd si partes animæ sumantur non pro speciebus, & partibus inferioribus; (sic enim tria sunt genera animarum, vt dictũ est) seu si par- *Concluditur appetitũ esse primũ & præcipuũ mouens. Colligitur potentiarum numerus cõtra duas illas antiquorũ opiniones.*

ſi partes pro potentijs ſumantur, tunc iſtæ debēt eſſe nutritiuum, ſenſitiuum, intellectiuum, & deliberatiuum, ac appetitiuum: dicitque has partes magis differre, q̄ concupiſcitiuum, & iraſcitiuum. Hæ enim ad idem pertinent genus, ſcilicet appetitiuum: at illæ genere differunt.

Nota Platonis reprehenſionem, Hic notat Platonē, quòd animæ potētias fecerit animas, & adhuc quod non ſufficienter diuiſerit. De hoc numero potentiarum in quæſt. aliquid dicemus.

Quoniam autem appetitus fiunt contrarij.
TEX. 53.

Quale appetitiuum hominem moueat vnum ſcilicet genere, ſed diuerſum numero EXplicat, quale appetitiuū moueat hominem: dicens, non eſſe vnum appetitum numero, qui ipſum mouet, ſed ſpecie, id eſt, genere vnum. Hoc autem probat: quia hō appetitiuus cōtrarijs mouetur, modo vno, modo altero: nō ergo vno numero ſemp mouetur.

Cōtrarij in homine appetitus Oſtendit autem, quando id fiat & quare id fiat. Tunc fit, cum ratio eſt contraria appetitui ſenſitiuo: quia vnum ipſa percipit, & aliud appetitus appetit, tunc neceſſarium eſt, hunc appetitum eſſe cōtrarium appetitui, qui ſequitur rationem.

Cauſa autem eſt: quia homo habet cognitionem diuerſorum tēporum, præſentis, & futuri. Vnde, quia aliquod bonum videtur de præſenti, appetitus qui ſequitur ſenſum de præſenti, appetit: at, quia ratio futurum eſſe malū præuidit, renuit. Verbi gratia, appetitus febricitantis, aquam bonum iudicat, quia per ſenſum delectationem præſentem iudicat: at Intellectus dānū futurum præuidet, ob id diſcōueniens iudicat, fiuntq́; inde contrarij appetitus.

Contra etiam circa delectabile futurum, quod ſecūdùm præſens nocet, quale ieiunium, vel potio amara: appetitus renuit, voluntas amplectitur.

Hæc eſt igitur cauſa, quare non vnum tantùm numero ſit appetitiuum mouens hominem, ſed numero plura, vnum genere. Nam appetitiuū, vt tale eſt, ſiue ſit hoc, ſiue illud mouetur.

Similiter eſt etiam vnum appetibile, primum obiectum commune: quod etiam mouet immotum, vt dicemus. Hoc autē appetibile mouet, prout apprehēditur intellectu, vel imaginatione: ob id nō eſt vnius rationis ſemper quod mouet, ſicut nec appetitus, ſed vnum genere. *De appetibile qd ſit etiam vnum genere.*

Nota hāc literā, propter parēthēſim longā, legendā eſſe ſuſpēſiuo ſenſu vſq; ad initium text. ſequētis, in quo cōtinetur concluſio illata, ſcilicet vnum genere eſſe appetitum & appetibile, quod mouet, non vnum numero: vnde malè diuiſit Auerro. hos duos tex. ſicut ſemper ferè ſolet. *Nota. 1. Nota. 2. cō ra Auerroem.*

Quoniam autē tria ſunt, vnū quidē. Tex. 54

Quod in motu interueniēt quod mo NVnc diſtinctè, quæ in motu animaliū conueniant, deſcribit, enarratis, quæ in motu vniuer-

uet, quod mouetur, & quo mouetur. uersali accidũt. Hæc enim in motu solent intercedere, quod mouet, quod mouetur, & quo mouetur, scilicet instrumentũ motus.

Præterea: quod mouet duplex est. Vnum, quod mouet, & non mouetur, vt intelligẽtia: & quod mouet, & mouetur, vt orbis, vel mouentia particularia.

Quomodo hæc inueniatur in motu animaliũ Hæc omnia congregata sunt in motu animalium: est mouens immobiles: scilicet appetibile. Hoc enim mouet appetitum in genere causæ finalis, atque ideo mouẽdo nõ mouetur. Est etiam mouẽs motũ, scilicet ipsemet appetitus: mouetur enim ab appetibili, non inquit, motu vero, sed motu qui actus quidam est, sicut sensatio, vel intellectio: ita appetitio, mouet etiam corpus. Est etiã quod tãtùm mouetur, scilicet corpus ipsum: & quo mouetur, & hoc est pars corporis, quæ instrumentum est motus: de qua non est modò tractandum, quia in præsenti agitur de anima secundum se, & talis pars est composita substantia, debetque tractari in ijs libris, in quibus de toto animali, ipsiusque partibus integrantibus agitur.

Nota de instrumẽto motus animaliũ Hæc igitur sunt principia motus animalium in communi.

Nunc autem, vt in summa dicam.

T E X. 55.

Describũtur conditiones instrumẽti motus animaliũ NE videretur in totum se excusare ab isto instrumẽto declarando, conditiones saltem illius describit, quę sunt tres. Prima, quòd sit principium motus: secũda, quòd sit finis: tertia, quòd sit immobilis: debet esse principiũ, vt ab eo motus incipiat, & finis tãquã extremũ, vt in eo terminetur à quo incipitur, & immobile, vt posit esse principiũ, & finis.

Ponit similitudinẽ de cardine. *Exemplo declaratur.* In cardine portæ est quædam cõcauitas, in qua pars portæ extrema innititur: & ibi duę superficies simul sunt, quãuis rõne distinctę. Vna est ipsi⁹ extremitatis portę, quæ dicitur concaua, & finis motus, incipiẽdo motus diuisionem à tota porta versus cardinem. Altera est ipsius cardinis, quæ conuexa dicitur respectu portæ, & hæc est, velut principium motus, & hæc est immobilis.

Ita in instrumẽto motus aĩalis, quod pulsu, & tractu, extẽsione. s. & constrictione mẽbrorũ mouetur, erit pars, quæ sit principiũ extẽsionis, & finis cõstrictionis vna & eadẽ, licet ratione diuersa: respectu .n. vnius motus, est principiũ: respectu alterius, est finis: erit etiam immobilis, vt centrũ, quod quiescens est principium motus omnium partium circuli.

Quomodo ista sint intelligenda, declaratur in quæst. seq. *Nota.* Interim nota, Boetium non vertisse cardinẽ, sed osium commissurã, quanuis verbum Græcum, scilicet gigglismos, significet cardinem. Nec est multum dissimilitudinis: nam sicut se habet cardo ad portã, ita os ad os: habet enim excauitatem quandã, cui dorsum alterius

terius aptatur: & forsan Boet. ita traduxit. qa Arist. id significabat metaphorico vocabulo: & tũc nõ erit similitudo, sed vera res, vt dicam in quæst. latiùs.

Quod sit instrumentum motus animaliũ. Vbi etiam tria alia dubia de potentijs motiuis tractantur. Quæst. XXV.

IN hac re nõ solũ, quod propositum est de quibus explicare intendimus: sed alia etiã tria dubia, quæ in isto capite occurrũt, vt tota quæstio sit ex resolutione quatuor dubiorum.

Primũ dubium, an deliberatiuum & intellectiuum sint potentiæ distinctæ. Respõsio quorũdã.

Primum est circa text. 52. vbi enumerans potentias, ponit deliberatiuum, & intellectiuum: dicitq; ista differre magis inter se, quàm concupiscitiuum, & irascitiuum: quod videtur falsum: quia eadem est potentia, quæ deliberat, & intelligit, scilicet Intellectus: at illę sunt potentiæ realiter distinctæ. Ad hoc aliqui facilè se expediũt, dicentes, quòd non propter illas duas id dictũ est, sed propter alias enumeratas, scilicet nutritiuum, sensitiuum, appetitiuum, & intellectiuum, ac deliberatiuum.

Reijcitur responsio hæc.

Sed hæc responsio non videtur valere: quia illic intẽdit ex æquo distinguere numerum potentia-
1. rum. Accedat etiã notandus tex.
2. 1. lib. magno mora. cap. 35. vbi id probat Arist. dicẽs, quòd sicut sensus & Intellectus differunt inter se, quia vnum est circa sensibile, alterum circa intelligibile; ita hę duæ partes, quibus scimus, & deliberamus; quæ vna est circa necessarium, altera circa contingens.

Accedat etiam Philop. qui In- 3.
tellectum non vnam potentiam facit, sed multas.

Respõsio cõmunis & vera.

In hoc dubio mihi videtur cum communi sententia dicendum vnã, & eandẽ esse potẽtiã qua intelligimus, & qua deliberamus.

Nota Q̃ actus antecedat deliberationem.

Vt autem quid deliberare sit, intelligas, multos actus ipsum præcedere scito. Primo enim omniũ Intellectus finẽ apprehẽdit sub ratione conuenientis. Secundò, voluntas appetit, & inclinat in ipsum. Tertiò, voluntas delectatur in ipso, qui actus dicitur fruitio. Quartò intendit ipsum, id est, inclinatur ordinando ad opus, & executionem. Quinto, applicat intellectum ad media quęrenda. Sextò, Intellectus varia sibi media proponit, & reiectis alijs, vnũ, vel quæ conuenientiora sunt sumit; & hoc est deliberare.

Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta.

Vnde potest eiusdem potentiæ esse deliberare, cuius fuit cognoscere finem, circa quẽ media proponit, & quærit.

Concluditur eius dẽ potẽtiæ esse deliberare & cognoscere finẽ. Ad textum Aristotelis solutio.

Ad text. igitur Arist. ita est respondendum, quòd Arist. non sumit ipsum solum principium operationis, id est, potẽtiam nudam, sed perfectam iam habitu, vt possit operari: & sic Intellectiuũ, id est, principium sciendi, & deliberatiuum, idest, principium deliberandi, differunt: quia illud ponit habitum speculatiuũ, & hoc practicum: quæ genere, & re differũt: reliquæ potentiæ non habent habitus,

bitus, sed per se sunt principia operandi perfecta: ob id non eodē modo distinctio earum sumitur. Et nota hoc: quia est optima declaratio Aristotelis: & sic resolutum est dubium primum.

2. Dubiū cur intellectus & imaginatio, nō numerantur inter mouentia. Alterum dubium est circa tex. 54. quare inter mouentia non numeratur Intellectus vel imaginatio, sed appetitus, cùm sine cognitione non moueatur appetitus.

Respōsio. Respondeo, quòd Intellectus vel imaginatio non mouēt per se, sed sunt conditiones mouentium: sicut approximatio ignis non est, quæ comburit, sed conditio ignis comburentis: ob id inter mouentia non computatur. Ita appetibile est, quod mouet appetitum; Intellectus vel imaginatio est applicans, & proponens hoc appetibile: habet ergo se, vt cōditio, & applicans ipsum mouens, sed nō est quod mouet.

Vnde Arit. in eodem tex. dicit elegāter, appetibile vt intellectū vel imaginatum mouet: vbi illa dictio, Vt, non causam mouentē, sed conditionem notat: sicut dicimus, Ignis vt approximatus est, comburit,

Differēter ergo se habet Intellectus, & appetit⁹. Appetit⁹. n. est mouēs corpus, at Intellectus vel imaginatio cōditio obiecti mouētis appetitum. Quāuis autem necessaria sint imaginatio & intellectio, nō ob id sequitur esse principium, nam etiam approximatio ignis est necessaria ad comburendum, non tamen ob id est principiū: & sic patet resolutio huius dubij.

3. Dubiū an potentia motiua & appetitiua distinguātur. Tertium dubium est: quia videtur Aristo. non distinguere potētiam motiuam ab appetitiua: non enim inter mouentia computat, nisi obiectum, & appetitum: & superius text. 51. inter quinque potentias non numerat motiua.

Respōsio prima. Forsan dici posset esse eandem potentiam motiuam, & appetitiuam, quæ, vt mouetur ab appetibili dicitur appetitiua, vt mouet, dicitur motiua: & hoc magis forsan alicui videtur conforme Aristot.

Respōsio secunda verior. At ne discedamus à communi sententia, dicamus tres esse potentias motiuas. Vna est, quæ mouet dirigendo, & ostendendo finem & viam motus: & hæc est Intellectus & imaginatio, quanuis non sit hæc propriè potentia motiua. Altera est, quæ mouet corpus imperando, & applicando ad motū partes: & hæc est appetitiua. Tertia est, quæ mouet exequēdo motum ipsum partiū: & hæc est propriè, quam motiuam dicimus.

Arist. ergo meminit appetitiuæ: quia ipsa est principalis, & propria, intellectus verò non propriè mouet. Executiua autem, non est principalis, sed ministra, & cum instrumēto ipso computatur. Et hæc est dubij resolutio.

4. Dubiū primum & praci Vltimum dubium est principale propositum in quæst. circa tex. 55. quale sit illud instrumentum

Punum in quasi propositum de instrumento motus animalium quod fit. quo motus animalis fit. Circa quod variæ sunt sententiæ Philosophorum in illo text.

1. Opinio S. Th. & Auerr. S. Thom. & Aegid. & Auer. dicunt esse cor, quod est principiũ, & finis motus, & immobile: est quidem principium motus expãsionis, & dilatationis & finis motus contractionis; vtroque enim motu mouetur cor, vt apparet in pulsu. Est etiã immobile: quia in vno loco manens secundùm totum dilatatur & constringitur secundum partes.

Veram hanc esse sententiã sed non euacuare difficultatem in Aristo. Hæc sententia veram doctrinam continet, sed non consonat Aristotelis intentioni: non enim de motu naturali, qualis est ille cordis, & pulsuum sermo hic est, sed de motu voluntario, & progressiuo. Huic autem non consonant illa tria in corde, id est, principium finis, & immobile, vt notum est.

2. Opinio Philopo. Alia est expositio Philop. qui putat hoc instrumentum esse spiritus ipsos motiuos, qui per totũ corpus sparsi mouetur partes dilatando, & contrahendo eas: & his ipse applicat illa tria.

Reijcitur 2. Opinio Sed mihi expositio non placet: quia putat Philopo. spiritus esse
1. animatos, & ita mouere animali
2. motu: quod non videtur.
3. Et præterea, quia non continuant cùm reliquis partibus corporis, sed sunt in corpore, sicut in vase: nõ ergo possunt sic mouere: & quia sunt tenuissima substantia quæ non possunt solidiores, & grauiores trahere aut pellere.

Tertia sententia est aliorũ, qui dicunt, hoc instrumentum esse chordam coniunctam neruo: vtrũque enim mouet, Est enim chorda sub neruo, & neruus sui extẽsione causat motum dilatationis partium: chorda vero contractionem facit. *3. Opinio*

Hæc sententia mihi non placet. Primò, quia chorda, quæ ligamentum dicitur, est substantiæ osseę, & expers sensus, sicut os: nõ ergo habebit motum. Hoc etiam docet Galen. lib. 12. de vsu part. cap. 3. qui dicit non mouere, quia caret sensu. Secundò, quia nõ est talis dispositio partis, vt ista sententia fingit. *Reijcitur 3. Opinio 1. 2.*

Quarta sententia est aliorum, qui neruo hoc tribuunt. Sed mihi hoc nõ placet: quia sicut pupilla nõ sola dicitur organum visus, sed oculus: ita nõ est neruus organus motus, sed aliqua pars dissimilaris, vt docet Arist. 2. de partibus cap. 1. Quare mihi videtur dicendum cum Albert. tract. 4. cap. 8. *4 Opinio*

Reijcitur 4. Opinio

5. Opinio vera Alberti.

In cuius declaratione nota ex Gale. 12. de vsu partium. ca. 3. & Vesalilio libr. 2. ca. 2. Instrumentum motus debuit habere duas cõditiones. Altera est, vt sentiat: altera, vt moueat: neutra sine altera perfici põt. Hæc tamen non potuerunt commodè coniungi in vna substantia. Nã ad sensum necessaria est humiditas partis, quæ ipsam teneram facit: ad motum neces- *1. Fundamentum, ex Galeno, q̃ sint necessaria vt sint instrumẽtu motus animalis.*

necessaria est durities, vt sit fortis partesq; graues possit sustinere. Si ergo dura est, sicca est, & motus ac sensus erit expers: Vnde nerno inerat quidem sensus propter humiditatem, sed non durities: ligamento inerat durities ob siccitatem, sed non sensus.

Instrumẽtũ motus esse musculum ex multis cõpositum. Natura ergo sapiẽs inuenit viã hanc, quòd ligamentum in minutas fimbrias diuisit, similiter, & neruum, ipsasq; inter se miscuit, carne, venis, & arterijs inserta inter ipsas posita, ne ligamenta sua duritiæ neruum læderent; atque hoc totum dicitur musculus, instrumentumque est motus. Nam partes neruorum motum dant, ligamenta verò fortitudinem, & consistentiam: & vtrumque concurrit in vno instrumento, sicut filum debile coniunctũ forti non facilè rumpitur. Hæc est doctrina Galeni & notanda.

2. Fundamentum, ex Albertoquæ sit pars quiescens in motu animalis scilicet mouens in motu. Aduerte vlteriùs ex Alber. loco allegato, quòd Arist. nõ loquitur de vno instrumẽto tantùm totius mot⁹ animalis,, sed de multis. Scito enim, non fieri motum voluntarium in animali, nisi aliquo quiescente; & illud dicitur esse instrumentum motus, quod mouet aliud per musculũ ipsum. Verbi gratia, digitus non mouetur, nisi manu quiescente, & si manus mouetur, quiescit brachiũ: si brachiũ humerus: si autem totum animal mouetur, non fit motus, nisi quiescente aliqua parte. Vno enim pede quiescente, mouetur secũdùm alterum: vermes autem quiescũt secundùm vnam partem, dum alteram contrahunt.

Tales ergo partes quiescentes, super quas reliquæ mõuentur, optimè assimilantur cardini, & propriæ sunt cõmissuræ ossium, quas natura ad motũ fecit: istę partes quiescentes per musculũ mouent alias: & de his est sermo Arist.

Non tamen negamus, cor esse præcipuum instrumentum secundum Aristot. quia nerui ab ipso fluunt, & spiritus: secundum Galenum cerebrũ est potius: sed de his nihil tractamus in pręsent. ex his dubio proposito est abũdè satisfactum. *Nota prĩcipiũ motus instrumẽtum esse cor, vel cereorum*

CAPVT XI.

Omnino igitur, sicut dictum est.

TEXT. 56.

POstquàm in vniuersali de principio motus animalium disseruit, nunc in particulari disserit de quibusdam, quę difficultatem habent, scilicet de animalium imperfectorũ motus principio, atque de hominis etiam motu. *De principio motiuo animaliũ imperfectorum*

Primò autẽ infert ex his, quæ priùs dicta sunt, appetitiuũ, vt appetitiuũ, esse principiũ motus animaliũ: at ne de quocũq; appetitu videatur loqui; limitat de illo loqui, qui cum imaginatione est, siue ista imaginatio sit rationalis, id est, intellectio, siue sit sensitiua qualis inest brutis. *Appetitiuum in quantum tale, at principiũ motus. Nota.*

Et nota hoc loco nomen imaginationis cõmuniter sumi pro cognitione, vt cognitionem sensus, & Intellectus complectitur, sicut superiùs sumebatur intellectio.

1. Dubiũ an animalia imperfecta habeant imaginationem, et appetitũ.

Proponit igitur dubium de istis animalibus imperfectis, quibus non inest, nisi tactus, vt vermes, & animalia ista immota sunt, an habeant imaginationem, & appetitum.

Responsio Aristot.

Respondet appetitum habere: quia inest eis dolor, & voluptas, vt manifestum est: quia si pungãtur, se contrahunt: at ista nõ sunt sine appetitu. Respondet etiã habere imaginationem, sed imperfectam, & indeterminatã, qualis est ipsorum motus.

Nota cur dicatur imaginatio illorum animalium imperfecta.

Nota, quòd imaginatio horũ dicitur indeterminata, & ratione subiecti, quia nõ habet certũ organũ, sed per totũ corpus est, sicut tactus: ratione obiecti, quia quicquid percipiũt vel sub ratione cõueniẽtis, vel discõueniẽtis percipiũt,
1. nõ distinguentia an sit hoc,
2. vel illud cõueniens, vel disconue
3. niẽs. Est etiã imperfecta: quia tãtũ à præsentibus mouetur, & non ad vllum locũ certum distãtem, sed secundum præsentia iudicãt, ac mouentia se creant.

Sensitiua igitur imaginatio sicut dictũ est.
Tex. 57.

Omnibus animalibus inesse imaginatione hominis, est vidio

CONcludit, animalibus omnibus ab homine inesse imaginationem sensitiuam: si enim inest imperfectis, inerit etiam perfectis. Homini tamẽ inesse docet deliberatiuam imaginationem, Et probat: quia deliberare, est cõferre multa sub vna cõmuni mẽsura, & quod conuenientius est, ac melius ad finem eligere: sed hoc facere rationis est: vnde reliqua animalia non habent talem opinionem, id est, iudicium, quia non syllogizant, sicut homo. Solus enim homo ex multis phantasmatibus facit vnum, id est, ex multis medijs ad finem propositis eligit vnum, reijcit alia, quæ non sunt apta.

rum ani r. a iu differre.

Notandũ, ꝙ homo dum deliberat, vnam mẽsuram sibi præfigit, scilicet, id, quod magis ad finẽ cõsequendum est, & per ipsum media mẽsurat. Verbi gratia, qui infirmus est, sibi sanitatem acquirẽdam proponit, ac sumit hoc, vt regulam, quæ, sanitatem magis faciunt, petenda: & iuxta hoc medicum vocat, & peritiorem, & alia huiusmodi consequentia. Hoc facere nulli bruto concessum est. *Nota.*

Vincit autem aliquando, & mouet. voluntatem.

Quod aliquãdo homo ex rationali & aliquãdo ex appetitu sensitiuo mouetur.

OStendit, quòd nõ semper homo secundùm appetitum rationis mouetur, sed aliquando sensitiuus vincit rationalẽ: quod fit in inconuenientibus, vt dictũ est. Aliquando rationalis vincit sensitiuũ, & secũ fert, sicut superior sphæra fert inferiorẽ: & iste motus est ordinatus, & secũdũ naturã, cũ homo ratione mouetur, & vincit appetitũ; & tunc fertur tribus lationibus, id est, motibus.

Dices,

Dubium Dices; Quid est, quod fertur tribus motib⁹? Alber. vno modo exponit, S. Tho. alio: *Respõsio* sed mihi inter oẽs Themist. videtur verã attingere expositionẽ, quæ perfectior fiet adiunctis aliquibus ex nostra expositione. Notãdũ igitur, quod quãdo homo ratione ducitur cõtra appetitum tunc sunt tres motus. Primus est rationis, & voluntatis: alter est ipsius appetitus contradicentis. Tertius est corporis obedientis rationi. At cùm appetitus vincit, non sunt, nisi duo: nã voluntas decepta acquiescit appetitui, & pro vno motu reputatur. Vt.n. suprà dixim⁹, appetitus sensitiuus nõ sufficit ad motum, nisi acquiescente voluntate: voluntas verò sufficit renuẽte appetitu: ob id cùm ratio dominatur, tũc tres lationes fieri solent, quanuis non semper: quia aliquando etiã appetitus acquiescit. Et nota expositionem huius loci.

Scientificum autẽ nõ mouet Tex. 58.

Qualis cognitio ĩtellectus hominem moueat. QValis cognitio intellect⁹ moueat hominẽ, docet, dicens, nõ esse speculatiuũ: hic.n. in quiete est, nec ad operationem vllam est. Practicus verò duas partes habet. Vna, qua vniuersale cognoscit, scilicet ipsa maior syllogismi practici, talis operatio dicitur ratio: altera, qua minor, & cõclusio, quæ singulares sunt, diciturque existimatio. Verbi gratia, dicit infirmus; Quod sanitati necessariũ est, mihi est faciendũ; hanc sumere potionem est necessariũ; sumenda ergo est. Dicit Arist. quòd vtraque mouet, sed propinquius, & proximè cõclusio, & minor singulares, maior vero non ita propinquè: magis enim ad speculationem accedit.

Vnde error in opere procedit ex falsa subsumpione & illatione propter qđ omnis malus dicitur ignorans: quanuis in maioribus vniuersalib⁹ nõ erret, errat in his particularibus, quæ facienda sibi proponit. Atque hæc sunt, quæ Arist. docet de motiua potentia. *Nota qđ omnis malus dicitur ignorans.*

An appetitus sit potentia animæ. Vbi quid & quotuplex appetitus, ac de eius passionibus. Quæst. XXVI.

NOn est difficile sensum huius quæstionis percipere: vt enim intellectus sensusve sunt potentiæ, quæ non nisi ratione animæ insunt, an talis appetitus sit, quærimus. Videtur autem, quod non sit potẽtia animæ. Quæ inest etiã anima carentibus, non est animæ potentia: sed appetitus omnibus inest: cuncta enim suam appetunt perfectionem: ergo non est potentia animæ *1. Ratio ad partẽ negatiuã.*

Præterea: videtur nõ distingui à cognoscitiua potẽtia. Nã quæ habẽt idẽ obiectũ, nõ distinguũtur: at sensus, seu Intellectus idẽ obiectũ habẽt cũ appetitu: nõ ergo distinguũtur. Discursus est notus cũ maiore. Probatur minor: quia qđ Intellectus seu imaginatio percipit, id prorsus appetitus appetit. *2. Ratio.*

Circa resolutionẽ huius aliqua aduertẽda sunt. Primũ est: Appetitus

1. Fundamentum, de appetitu naturali & sensitiuo atq; vtriusq; officio.

titus sensitiuus est facultas, seu potentia animalis, qua, quæ sibi conueniētia sensu percipit, prosequitur: & quæ incōueniētia, propellit. Quæq; enim res in sibi conueniētia inclinatur: talisq; inclinatio appetitus est. Nō tamē quęq; res, quod sibi conueniēs est, percipit. Vnde appetitus non cogniti conuenientis dicitur naturalis: is verò, qui est cōueniētis cogniti p imaginationē, appetitus sensitiuus dicitur, sicut rationalis est boni per intellect⁹ iudicati. De hoc igitur appetitu sensitiuo, quę sensualitas à Theologo dicitur, sermo est. Sensualitas enim dicit appetitū, qui cognitionē, & iudiciū sensus sequitur: qui appetitus solet rationi contradicere.

De appetitu cōcupiscibili, & irascibili, & vtriusq; officio ac opere.

Nota tamē, ꝙ natura sapiēs, aut potius naturæ Autor, non solū dedit rebus appetitū quo sibi conuenientia prosequerentur, sed etiā quo impedimenta, quæ suā consequi perfectionē prohibēt, arcerēt ac propellerēt. Vnde igni leuitatem dedit, qua sursum ferret, & calorem, quo impedimenta arceret. Hoc autem nō negauit animalibus: nā appetitum dedit, quo bona prosequerentur, fugerentq; mala: & alium, quo obstantia impedimenta quæ bonum consequi, vel malum fugere prohibēt, arcerent: Prior appetitus concupiscibilis dicitur, posterior irascibilis: hic enim versatur in remouendis obstaculis concupiscibilis: ob id dicitur habere pro obiecto bonū arduū, vel malū arduum: illud ad obtinendū, hoc ad propellendū.

Exemplo declaratur.

Verbi gratia, canis videt cibū, percipitq; sibi cōueniētē: at simul percipit difficultatē, quia est custos prohibens: tunc inclinat irascibilis in id bonum, non obstante illa arduitate obtinendi.

2. Fundamentum, de sex passionibus concupiscibilis.

Secūdo aduerte, cōcupiscibilē sex habere passiones: irascibilem verò quinq;. Sūt autē sigillatim exponēdæ. In primis cōcupiscibilis versatur circa bonum prosequēdū: malū vero fugiēdū. Circa bonū sunt tres passiones, amor, desideriū, delectatio, quę dicitur voluptas, seu gaudium, seu lætitia.

1. Amor

Cum enim imaginatio proponit bonum aliquod, seu conueniens, statim in appetitu fit quædā complacentia in ipso, & quædam inclinatio, quæ amor dicitur.

2. Desiderium.

Quòd si proponat tale bonū absens, & futurum, sequitur in appetitu quædam passio, quæ est prosecutio quædā, & velut tendentia in ipsum, & dicitur desiderium.

3. Voluptas seu delectatio.

Quòd si vt iam præsens & obtētentum proponatur, sequitur quædam quies appetitus in ipso, quæ dicitur voluptas, vel delectatio, quę finis est amoris. Amor assimilatur connaturalitati & aptitudini, quā res inanimatæ habent ad suum finem: quæ metaphoricè dicitur amor in ipsis. Desiderium similatur motui, quo in finem vel in locum mouentur. Voluptas assimilatur quieti ipsarum in fine & loco proprio.

Nota proportionē totidem quodāmodo reperiūtur in appetitu naturali.

Aliæ

Tres aliæ contrariæ paſsiones Aliæ ſunt tres paſsiones oppoſitæ, & contrariæ circa malum. Prima eſt odium: cum enim imaginatio aliquod ſub ratione mali, vel diſconuenientis proponit, fit quædam diſplicentia in appetitu, quæ odium dicitur.

1. Odium

2. Fuga ſeu aduerſio contraria deſiderio. Cum autem proponitur vt malum aduentãs, eſt alia paſsio, quæ dicitur fuga, & auerſio quędã appetitus contraria deſiderio.

3. Triſtitia. Cum vero malũ; vt præſens iã, & in actu proponitur, fit paſsio dicta triſtitia, vel mæſtitia cõtraria voluptati. Atque hæ paſsiones in concupiſcibili ſunt.

Iraſcibiles paſsiones. In iraſcibili verò, qui circa ardua verſatur tam bona quàm mala hæ paſsiones inſunt. Prima eſt

1. Spes. ſpes circa bonum arduum obtinẽdum. Spes enim eſt inclinatio in bonum propoſitum arduum abſens, poſsibile tamen obtineri.

2. Audacia. Audacia circa malũ arduũ aggrediendum; dicit.n. quandã appetitus eleuationem & motũ ad malum ſuperandum arduum.

Non eſt tertia paſsio, quæ dicat quietem: quia cum bonum poſsidetur, non eſt arduũ iam, nec iraſcibili indiget.

Nota. Tres aliæ paſsiones dictis cõtrariæ. Circa idẽ arduũ ad fugã ſunt tres paſsiones. Prima eſt deſperatio

1. Deſperatio. cõtraria ſpei: cũ .n. bonũ impoſſibile, aut multũ difficile proponitur, eſt diſplicẽtia appetit9 & abiectio, quæ dicitur deſperatio.

2. Timor Cum vero proponitur malũ arduũ. ſ. cũ difficultate aliqua cauẽdi, fit quædã depreſsio, & turbatio appetitus, quæ dicitur timor.

3. Ira. Cum verò malũ eſt præſens, difficileq; ſe aĩal ab eo liberari poſſe percipit, fit ira, quæ non habet contrariũ, vt diximus: quia debebat eſſe bonũ præſens: ſed iã tunc non eſt arduũ. Vnde ira ſequitur ex triſtitia præcedẽti, quæ circa malũ eſt præſens, & in ipſam etiã terminat. Hæ ſunt paſſiones iraſcibiles.

3. Fundamentum, de paſſionum ordine ac primo concupiſcibiles ad iraſcibiles. Aduerte tertiò, vt ordinẽ intelligas inter has, quòd in cõcupiſcibili ſunt paſſiones, quę dicũt quietem, & finem, vt delectatio, & triſtitia: ſunt aliæ, quæ dicũt motũ in terminum, vt amor, deſideriũ, odium fuga.

Perpendendũ eſt igitur, quòd paſsiones cõcupiſcibiles, quę ſunt in motu, obtinẽt primum locum in executione, ſecundũ locũ obtinent paſsiones iraſcibiles ſi bonum, vel malum ſit arduum: tertium concupiſcibiles, quæ dicũt quietẽ. Vnde paſsio incipit à concupiſcibili & terminat in ipſa. Verbi gratia, circa bonum prima paſsio eſt amor, ſtatim deſiderium, poſt, ſi ſit arduum, ſpes, vel deſperatio: quod ſi conſequitur bonum, fit delectatio. Circa malum, primã eſt, odium, poſt illum fuga auerſionis: deinde, ſi ſit arduum, audacia, vel timor; & tãdem ira, cum ſit præſens; quod ſi non vincit malum, fit conſummata triſtitia, quæ incipit aliquando ante iram. Hic eſt ordo executionis.

Ordo passionũ, cõcupiscibilis erga bonũ, & malum. Nota tamẽ, quod eæ, quę sunt in concupiscibili circa malum, id est, odium, fuga, tristitia, sunt posteriores ijs, quæ sunt circa bonũ: quia enim bonum amamus, inde oppositũ odio habemus, & sequũtur omnia alia.

Amor omnium passionum prima est causa. Amor igitur est omniũ prima, & ipsarum parens: ob id aliquãdo ipsi tribuuntur. Dicimus enim amor irascitur, sperat, desperat, gaudet, tristatur.

Zelus effectus amoris. Amor hic habet vnũ effectũ, qui dicitur zelus, quo auersamur omnia, quæ bonum amatũ impediũt, vel contra ipsum sunt.

4 Fundamentum, cur dictæ passiones ec de corporali passione q̃ simul cum eis accidit. Aduerte quartò. Oẽs passiones prædictæ ea de causa passiones dici, non quòd nõ sint potẽtiæ actus: sed cũ alteratione quadã sensibili fiũt, & cordis motu. Ira enim cholerã diffundit, timor sanguinẽ ad cor trahit, partesq; corporis frigidas, pallẽtes, ac tremẽtes relinquit, amor spiritus accendit, delectatio sanguinẽ & spiritus p corpus spargit, mẽbraq; saltitare facit: tristitia spiritus obnubilat, incrassatq; sanguinẽ: & sic etiam in alijs passionibus.

Nota cur communiter dicuntur animæ passiones quatuor esse. Est autẽ notandũ, q cõmuniter quatuor animæ passiones ponuntur, scilicet gaudiũ, tristitia, spes, & timor. Duæ primæ pronuntur, quia sunt fines omniũ passionum prædictarum: duæ verò vltimæ, quia à concupiscibili statim oriũtur, à desiderio spes, ab odio timor. Hæ igitur ea de causa tanq̃ principales, sumuntur.

His igitur suppositis sit prima cõclusio. Appetitus sensitiuus est potentia animæ solùm animalibus propria. Hæc facilè probatur: qa non inest nisi habentibus sensum: hæc autem tãtùm sunt animalia: horum igitur est propria. *1. Cõclu. appetitus sensitiuus est potentia animæ solum animalium propria. 1. Ratio.*

Secũda cõclusio. Appetit⁹ sensitiuus in corde pręcipuè subiectat. *2. Cõclu. appetitus sensitiuus in corde praecipue subiectatur.*

Probatur: quia vbi alterationes, quæ sunt velut materia passionũ, fiunt, ibi & passiones, & potentiæ sunt: sed tales motus, & alterationes fiũt in corde, & à corde vt notum ęst: ergo & potentia talis scilicet appetitus, ibi est. *1 Ratio.*

Tertia cõclusio. Irascibilis, & cõcupiscibilis sunt duæ potẽtiæ realiter distinctæ. Hæc est. S. Tho. 1. p. q. 81. art. 2. *3. Cõclu. irascibilis, & cõcupiscibilis sunt duæ potentia realiter distinctæ.*

Et probatur primò: quia irascibilis sępe fertur in obiecta cõtra cõcupiscibilem: canis enim fert percussionem per irascibilem, vt recipiat cibũ: cõtra, omittit ex timore quod appetit: & in multis alijs patet, distinguũtur enim inter se. *1. Ratio.*

Probatur secũdo: quia passiones vni⁹ impediũt passiões alteri⁹ aliquãdo irat⁹. n. ĩpeditur ab amore. *2. Ratio.*

Probatur tertiò: quia vna est alterius ministra: differunt ergo inter se. *3. Ratio.*

Ad. 1. Ad primum argumentũ respon detur, quòd nõ inest omnibus huiusmodi appetitus nisi animalibus, vt dictum est.

Ad. 2. Ad secũdũ dico, q circa idẽ obiectũ materiale fert̃ appetit⁹ & sẽsus sed diuersũ est formaliter. Sensus

enim

n.percipit,quia sensibile est,appetitus vero,quia côueniẽs est,appetit,sicut intellectus percipit rẽ,vt ens & verũ:volũtas vult,vt bona.

An sit alius appetitus præter naturalem, & sensitiuum. Quæst. XXVII.

Occasio q̃stionis. APpetitum naturalẽ cùm superius diximus esse, quo vnumquodq; in id,quod sibi conuenit, fertur:ab eo, quod sibi aduersum est,refugit,nulla in eo talis côuenientis vel discôueniẽtis existẽte cognitione.Cũ autẽ sensu,qđ sibi conuenit,aut nocet:iudicat, iam tũc appetitus sensitiuus dicitur:ꝙ si tale iudiciũ intellectu fiat, tum appetitus est rationalis, qui dicitur voluntas: dubium autem est, an his à sensitiuo distinguatur.

1. Arg. ad partẽ negatiuã. Videtur autẽ,quòd nõ. Primò: quia circa idem obiectum versantur:quòd enim sit intellectu, vel sensu cognitum, videtur per accidens, cum semper sit appetibile.

2. Arg. Et probatur secundò : quia vterque versatur circa singularia, & particularia bona; non ergo vlla videtur distinctio.

Nota. Hęc quęstio nõ est inter doctos côtrouersia:est .n. in ea cômunis consensus, quamobrẽ statim per conclusiones est resoluenda: quæ quidem sunt valde notandæ.

1. Cõclu. appetitus rationalis est distinctus à sensitiuo. Sit prima conclusio. Appetitus rõnalis est distinctus à sensitiuo.

1. Ratio Hęc probatur primò: quia isti duo sunt sæpe inuicẽ côtrarij: nõ ergo vna potentia specie esse possunt. Antecedẽs notũ est, tã in homine incõtinente, in quo præualet appetit⁹ sensitiu⁹ côtra rõnalem,q̃ incõtinẽte vbi cõtrariũ fit.

Probatur secundò: quia rõnalis appetit⁹ nõ solũ in hoc, vel illud singulare bonũ fertur,sed in vniuersale: voluntate .n. bonũ in cõmuni appetimus, sensitiuo vero non nisi singulare:sunt igitur distincti,sicut sensus, & intellect⁹. *2. Ratio.*

Probatur tertiò ex subiecto : rationalis.n. in sola aĩa est subiecta tus,sensitiuus verò in coniũcto. *3. Ratio.*

Probatur quartò ex multis alijs differẽtijs,puta,octo notãdis,quę sunt inter vtrunque appetitum. *4. Ratio. ex octo differentijs voluntatis ab appetitu sensitiuo.*

Prima est: Voluntas est circa bonũ vel malum Intellectu iudicatũ:sensitiu⁹ verò circa id, qđ imaginatio iudicat : & ex hoc fit, ꝙ rõnalis sit circa vniuersale,& particulare bonũ vel malũ, vti dixim⁹:at sensitiu⁹ sit circa singulare. *1. Differentia in obiecto.*

Secũda est cõsideranda: volũtas est libera;id est, cũ intellectus iudicat aliquid bonũ & faciẽdũ, potest voluntas velle, & non velle, id est,actùm suspendere. Et hæc dicitur libertas contradictionis: quia potest producere actum, & non producere; & nõ solùm hoc potest facere,sed etiam velle, vel nolle.Nolle enim nõ dicit actus priuationem, sed actũ contrariũ; & hunc potest volũtas facere circa bonũ aliquod particulare propositum,quæ dicitur libertas contrarietatis,quanuis respectu boni in communi non possit dicere, Nolo; sed potest manere absque actu cum libertate contradictio- *2. Differentia in libertate.* *Nota quidnam libertas sit contrarietatis, & contradictionis.*

 nis

nis quam semper habet respectu cuiusq; dum est in hoc corpore.

Restringitur differentia secunda. Hoc debes intelligere de actu volũtatis, qui præsupponit vsum rationis,& discursum. Aliquãdo enim passiones corporis insurgũt ita vehementes, & celerrimæ,vt antecedãt discursum rationis.Intellectũq; turbent:& tũc volũtas ablato vsu rationis, vel in primo motu operatur necessario:& naturaliter talem operationẽ: quæ nõ ex iudicio & deliberatione rationis procedit in voluntate, vocant Theologi motũ primum, in quo nõ est peccatum ,cũ libertate careat: vocant etiam motum subreptitium.

Nota, quid libertas quo ad exercitiũ actus,& quoad specificationem. Voluntas igitur circa ea, quæ ratio proponit, libera est libertate contrarietatis & contradictionis. Hæc eadẽ alijs vocabulis offerũt Theologi:nam voluntatẽ esse liberam libertate contradictionis dicunt esse liberã quantũ ad exercitiũ actus,vt possit operari,& nõ operari:quod vero sit libera in cõtrarietate , vocant esse liberam quantum ad specificationẽ actus, id est, quãtum ad actus speciẽ,vt possit hunc, scilicet volo,vel illũ, scilicet nolo producere.

At appetitus sensitiu⁹ est necessarius vtraque necessitate apposita. Circa enim conueniẽs sibi propositũ non potest appetitus bruti nõ appetere,nec potest repellere, & nolle: sed ad vtrunque astringitur , stãte boni & conuenientis imaginatione.

3. Differentia in actuum multitudine ac diuersitate. 1. actus. Tertia differẽtia est in actũ multitudine. Plures enim actus habent atque diuersos voluntas, q̃ appetitus.In primis habet amorẽ beneuolẽtiæ.Est enim duplex amor,alter concupiscentiæ, alter beneuolentiæ seu amicitiæ. Ille, est velle bonum ad se ordinando, quo amore vtilia,& delectabilia amamus. Alter est velle bonum propter se ipsum:quo amore honesta tãtũ amamus,& in hoc amore fundatur vera amicitia,qua alicui bonũ propter se volumus. Talis amor non est in appetitu sensitiuo:ideo bruta non sunt circa honesta,sed tãtũ circa delectabilia,& vtilia,nec amicitiã vllã habẽt verã inter se:at talis amor in voluntate est, atq; ea rõne homo honestũ respicit,& amicitiã colit. *Nota, quid nã amor amicitiæ & concupiscentiæ.*

Secundus voluntatis actus. Pręterea:in voluntate est actus, qui dicitur cõsensus seu electio. Propositũ enim bonum ab Intellectu,vti diximus, potest voluntas velle,& non velle:cùm autem vult,illa acceptatio dicitur consensus,& electio:recipit.n. voluntas illud mediũ ab Intellectu propositũ,alijs reiectis:& ideo voluntas dicitur liberũ arbitriũ: quatenus.n.liberè recipit ,quod Intellectus arbitratur,& deliberat esse faciendum,dicitur liberum arbitrium. Multa etiam alia insunt, quæ non competunt appetitui.

4. Differentia ex dominio voluntatis in Quarta differentia est,quòd volũtas dominatur appetitui per rationẽ. Primò:quia,vt diximus, multos ipsius actus impedit, multos

Appetitũ sensitiuũ & multis alijs. tos alios ipsum exercere facit.

Primo. *Secundo.* Secundò multa alia insunt appetitui à parte rationali, scilicet pudor, qui est dolor dedecoris præsentis, vt sequitur affectus erubescentiæ. Inest etiam commiseratio, vnde planctus: inest etiam risus, & alia, quæ brutis nō insunt.

Tertio. Tertiò: appetitui ob voluntatem & rationem insunt virtutes duæ cardinales: in concupiscibili est temperantia, in irascibili fortitudo.

Quinta differentia motiua potentia in homine non exercet actum sine consensu voluntatis. Quinta differentia est: motiua potentia non exercet actum in homine quādiu est rationis compos propter solum appetitum, nisi accedat voluntas: hæc autē sufficit etiam contra appetitum, vt superius declaratum est.

6 Differentia voluntas nō subditur influxui cœlesti, appetitus vero sensitiuus subditur. Sexta differentia: voluntas nō subditur influxui cœlesti in suis actibus per se: appetitus verò subditur, quia in corpore est, ac in corporis complexione: vnde voluntas in quacunq; complexione libera manet: Deo enim immediatè subijcitur, & ab eo mouetur immediatè, nō à causis naturalibus, nisi per appetitum, qui nō infert necessitatem voluntati vllam.

Septima differentia appetitus solus nō habet meritum vel demeritum nisi accedat voluntas. Septima est: appetitus solus nihil habet meriti, vel demeriti, nisi accedat volūtas subiectiuè enim meritum, in voluntate est primò, & ab ea talē rōnem sumit: deficiēte autē ipsius actu, deficiūt & ista.

8. Differentia ex reflexione supra se ipsum & alias. Octaua est: voluntas mouet appetitum sępe & mouet Intellectū ad operandum, & supra se ipsam se multipliciter reflectit: vult enim se velle, & desiderat se velle, & se desiderare: quæ appetitui nō insunt, Non enim appetitus bruti mouet imaginationem ad imaginādum: sed quæ imaginationi occurrunt, appetit, vel renuit: nec supra se ipsum reflectit, His igitur omnibus, & alijs differētijs pōt voluntatē lōgè ab appetitu differre.

Secunda cōclusio, voluntas non diuiditur in irascibilē & concupiscibile: tanquam in duas potentias natura distinctas. Secunda cōclusio. Voluntas nō diuiditur in irascibilem, & concupiscibilem tanquam in duas potētias realiter distinctas.

Explicatur conclusio. Sensus huius est: quòd in volūtate sunt alij actus omnes similes illis, qui erāt in appetitu sensitiuo, scilicet, spes, amor, odium, & cætera: tñ in appetitu sensitiuo diximꝰ duas potētias esse realiter distinctas, vnā ad actꝰ esse bonū, vel malū: alterā ad arduū bonum, vel malū. Modò dicimus, ꝙ vna volūtas sufficit ad omnes actus: nec est opus diuidere duas potentias.

1. Ratio. Et ratio est, quia volūtas est immaterialior appetitu, idcirco vna existēs pōt facere ea, q̄ plura materialia faciebāt. Sicut sensus cōmunis, q superior est, vnus percipit sensibilia omnia aliorū, & vnꝰ Intellectus percipit, quæ plures sensus percipiebat: ita vna volūtas facit omnia, quę duæ potentię sensitiui appetitus faciebant.

2. Ratio. Secunda ratio: Quia à posteriori (vt sæpe diximus) deprehendimus, quòd qui potest voluntatis vnū actū exercere, potest etiā alterum & omnes actus voluntatis,

&c cir-

& circa omnia obiecta cognita: & qui vnum non potest, nec alios potest: & ideo vnam potentiam voluntatem esse merito dicimus, & omnes actus illos ad vnam spectare voluntatem. At in appetitu sensitiuo non ita est: quod non solum in animalibus imperfectis videmus, sed etiã in eodẽ aĩali & homine ipso aliquãdo, ex morbo vel alia causa aliquẽ ad iram esse propẽsissimũ & irasci, vel contra irasci oĩno nõ posse, bene tñ appetere, concupiscere, & contra.

3. Ratio. Tertia ratio ex obiecto; quia voluntas tendit in bonum vniuersaliter & in cõmuni, atq; ita in omne id, ꝙ habet rationẽ boni atque adeò vna sola est potentia. Hoc etiã tenet. S. Tho. 1. p. q. 82. ar. 5.

3. Cõclu. Volunta tis subiectum ipsamet est anima. Tertia cõclusio. Volũtas est in sola aĩa rõnali, sicut Intellectus, subiectata; nã æqua est vtriusq; rõ.

Nota de anima separata. Hĩc est, quod aĩa separata secũ fert voluntatẽ cũ Intellectu & habitus, qui in eis erãt, qui nõ dicebãt imperfectionẽ. Isti. n. imperfecti nõ manẽt in beato, vt spes, nec fides saltẽ in actu, in purgatorio bene manent; Irascibilis & cõcupiscibilis, qui erãt in coniũcto, destruũtur, sicut sensus, resurgẽt tamen cum corpore, quanuis gloriosum corpus non exercebit actus irascibiles, vt nunc ex indigẽtia, quia tũc nullũ erit impedimentũ auferẽs bonũ cõcupiscibili, in qua erit amor cum delectatione.

4. Cõclusio. Volũtatis Quarta cõclusio. Volũtatis act⁹ nõ semp præcedit actũ Intellect⁹

Notandum itaq;, quod volũtas mouet Intellectum ad intelligendum, & intellectio sequitur volũtatis imperium, tamen non in omni actu id fit, quia voluntas non mouet, nisi pręexistente cognitione Intellectus. Scias igitur, Intellectus primum actum esse absque voluntate, quia ex sensu vel ab alio externo principio obijciuntur ei aliqua, quæ necessario apprehendit, & per talẽ intellectionẽ voluntas potest applicare Intellectum ad discurrendũ, vel ad alia cognoscendum. Actus non semper præcedit actũ itellectus Nota.

Quanuis posset dici, quod voluntas mouetur etiam ab his, quæ sensus sentit, & per hoc applicat intellectũ ad intelligendum circa illud, & ita concessit S. Tho. 1. 2. q. 10. ar. 3 ad. 3.

Ad. 1. Solutio argumentorum facilis est. Ad primum dico, quod quanuis voluntas versetur circa appetibile, non tamen eadem ratione, id enim est, quod apprehenditur in tellectu, ob id differt à sensitiuo, sicut sensitiuus differt à naturali, quia naturalis est sine cognitione vlla. Quod autem sit appetibile per sensum vel per Intellectum cognitum, & iudicatum, multiplicem facit differentiam, vti diximus in prima conclusione.

Ad. 2. Ad secundum iam solutio est nota ex dictis. Fertur enim volũtas non solum in bonum singulare, sed etiam vniuersale, quia bonum etiam communiter volum⁹ sicut & intelligimus.

CA-

CAPVT. XII.

Nutritiuam igitur animam. TEX. 59

Confert Aristoteles nutritiuam, & intellectiuam in se se.

ABsolutis animę partibus quatuor, nunc ipsarũ species tres. s. nutritiuam, sensitiuã, ac intellectiuã cõfert. Motiua enim non species, sed potentia animę est.

Nutritiua necessaria est in omni viuente ab initio vita vsque ad mortẽ.

Qualiter nutritiua se habeat, nũc primo explicat, dicẽs, In omnib⁹ viuẽtib⁹ necesse est aĩam nutritiuam esse à principio generationis vsq; ad mortẽ. Nunc ꝓbat esse: viuens à generatione, aut augetur, aut minuitur, aut in statu est: sed nihil horum fit absq; alimento: ergo omne viuẽs aĩam nutritiuã habet: absq; hac enim nõ est alimentũ, nec alitio. Nota igitur vegetatiuum omnibus inesse animatis.

Sensum autem non est necesse.
TEX. 60.

Quod sẽsus non inest cunctis viuentibus.

NVnc de sensitiua tractat, ac duo docet. Primum est: Sensus non inest cunctis viuentibus: quod dupliciter probat. Primo: Quæ corpus simplex habent, non possunt habere tactũ: at viuẽtia aliqua corpus simplex habẽt: ergo non possunt habere tactum: ergo nec sensum: nullus enim est sensus sine tactu, vt alibi dictum est.

1. ratio Aristo.

Nota.

Nota, quod simplicia vocat, quibus multum dominat elemẽtum aliquid, quales sunt plantæ, abundat enim in ipsis terra: non tãtùm secundum substantiam, sic enim in animalibus etiã abundat, quæ plus terræ habent, quam alterius elementi: sed secundum qualitates alteratiuas: hæ enim tactũ impediunt, vt inferius dicetur.

Probatur secundo: quia nõ omnia viuẽtia susceptiua sunt formarum sine materia, id est, specierũ sensibilium, vt species sunt: ob id non sentiunt. *2. Ratio.*

Alterũ, ꝙ docet, est: Omnia animalia sensum habẽt. Circa huius prouationẽ supponit duo. Alterũ est: naturã nihil frusta facere: Alterũ, ꝙ omnia, quæ natura fiunt, propter finem fiunt. Vnde casus, & fortuna in his, quæ propter finẽ sunt, eueniunt: casus autem circa naturalia contingit. *Qđ omnia aĩalia sensum habent. Duæ suppositiones Aristotelis.*

Ex his duob⁹ sequitur vnũ, ꝙ naturalia habẽt sufficiẽtia media à natura, quib⁹ cõsequãtur finẽ: aliter. n. frustra essẽt ordinata ĩ finẽ.

Ex hoc supposito est ratio. Animalia absq; alimento finẽ suũ cõsequi non possunt: sed absque sensuali non possunt: ergo necessariò habent sensum. Discursus est notus cum maiori. Probatur minor: quia non sunt sicut plãtæ, quæ vnde nata sunt, & vbi, habent etiam suum alimentum, scilicet ex terra: at animalia nõ sic, sed motu indigent, vt quærant: opus est ergo discernente. *1. ratio ostitur.*

Hæc ratio adducitur ab Arist. pro animalib⁹ progressiuis, à quibus alimentum distat, od id sensu indigent, quo simul cũ motu quęrant sibi cibũ. Inferius autẽ ratio com- *Nota.*

communis ponitur etiam pro animalibus affixis: quæ locum non mutant: hæc enim etiam indigēt sensu, sed alia causa.

Non est autem possibile, vt corpus. Tex 61.

Reÿcitur obiectio. Excludit quādam obiectionē, in qua explicat, quo modo se habeat intellectiuum ad nutritiuum. Posset dici, ꝙ nō est necessarius sensus cū nutritiuo ad discernēdū alimētū, sed sat est intellectus: vnde erit animal cū nutritiuo, & intellectiuo. Cōtra hoc dicit fieri non posse, ꝙ animal progresiuum habeat intellectū sine sensu, non solùm si sit generabile, sed etiā quanuis ingenerabile sit.

Qd aial habere intellectū si ne sensu nō possit. Si enim intellectus est sine sensu, quæ causa huius esse pōt? Nam vel est propter bonū ipsius Intellectus, vel propter bonū corporis. Non primum: quia intellectus nō melius habet: imò peius, quia intellectus in corpore nō intelligit sine phantasmate, quod est sensus ipsius. Nec secundū: quia corpus nō conseruabitur melius sine sensu, quàm cū sensu, imò peius: nullum ergo est corpus, quòd habeat intellectum sine sensu, & sic omne mobile animatum sensum habet.

Nota circa textus expositionem. Hæc est expositio huius loci certissima, vt ex conclusione illata patet: est enim vniuersalis complectens animatum corruptibile, & incorruptibile mobile: omne enim sensum habet.

2. Expositio Alexandri. Alij aliter exponūt. Alex. n. putat, quòd sit sensus, ingenerabile habere Intellectū sine sensu: quia non est bonum illi, nec corpori. Non illi: quia obscuratur intellectio per sensum. Nō corpori: quia efficitur corruptibile, si sensum habeat: & per hoc animatū ingenerabile cœlum intelligit.

Reÿcitur hec secunda cōpositio. Sed hæc expositio est manifesta contra tex. vbi dicitur, nec ingenerabile habere Intellectū sine sensu.

3. Etiam Plutarc. expositio. reÿcitur. Plutarchus, vt refet Philo. eodē modo exponit, sicut nos, sed putat hic loqui de cœlo, dicitq; sensum habere. Hoc tn̄ est contra Aristo.

4. Expositio vera. Idcirco mihi placet expositio S. Tho. quòd per hoc ingenerabile animatū intelligat demones secūdùm opinionē Platonis: quæ animalia dicebat esse aerea, tempore sempiterna: & de his Arist. dicit, ꝙ nō possint etiam hęc habere Intellectum sine sensu: nō quod probet ea esse, sed ex suppositione etiam si essent. Nec de cœlo hoc debet intelligi, quod propriè animatum nō est, sed valde impropriè.

Nullum erro corpus non manens.
TEXT. 62.

Quod omnia aialia debēt habere sensum tactus, atq; a mixtū corpus. INtendit docere, qualem sensum necessariò habeant animalia, faciťq; rationem. Si animal sensum habet debet esse corpus mixtū, non aūt simplex: si. n. simplex esset, nō haberet tactum, vt inferiùs probat: ergo cū necessariò habeat tactum, erit necessariò mixtum.

Occurritur obiectioni. Dices, pbādū esse, ꝙ necessariò tactū habeat, hoc. n. intēditur. Respondeo id statim probari à fine.

Supponuntur quædam. Supponit nūc aliqua. Primū est: animal

animal omne est corpus: Alterum est, corpus esse tale tangibile est. Tertium est: tangibile est tactu perceptibile.

1 ratio vestitur. Ex his fit argumentum. Corpus animalis est tangibile: ergo est alterabile à tãgibilibus: ergo is aliquem sensum debet habere ad sui conseruationem, is erit tactus, vt sit simul factiuum. Probatur consequentia: quia omnia alia obiecta per medium externum alterãt animal, nec sunt destructiua per se substãtiæ nisi per accidẽs, prout aliquid destructiuum ipsis cõiungitur, at tangibilia per se & realiter immutant animal, & sunt destructiua substantiæ, vt notum est: indiget ergo animal, cùm tangibile sit, & alterabile, tactu ad sui conseruationem plus quàm alio quouis sensu, quo discernat tangibilia nociua, & conuenientia.

Cõfirmatur ratio ex gustus necessitate. Vnde gustus necessarius est hac ex parte, qua tangendo sentit, non vt gustus est saporum, necessarius est, sed vt tactum quendam coniunctum habet: si enim nõ esset cum eo, destrueretur à gustabili, quod simul est tangibile. ob id natura cũ gustu tactum cõiũxit in lingua: est enim omni ex parte necessarius.

Sonus autem, & color, & odor. TEX. 64.

Quòd alij sensus non sint simpliciter necessarij omnibus animalibus sed solum motiuis. SEnsus alios non esse simpliciter necessarios animali docet, nisi quibusdam, scilicet motiuis: debent enim cognoscere eminus. Absolutè tamen & generaliter omni animali solus tactus est necessarius & immobilibus: quia solus tactus est alimenti sensus, non aũt alij. Vnde quia gustus est circa alimentum, coniunctus est, vt diximus, tactui: debuit enim gustu immediatè alimentum percipere, quod alteratiuum est.

Hoc autem erit, si per medium. TEX. 65.

Progreditur in eodem. EXplicat quomodo obiecta aliorũ sensuum per medium externum mutent organum. Dicit in illa mutatione esse tria, sicut in motu locali. Est vnum mouens non ab alio motum, & hoc est obiectum. Est mouens motum, & hoc est medium, siue vnum sit, siue plura. Est vnum motum tantùm, & organum sensus.

Nota. Notat tamen hanc mutationem magis assimilari alterationi, quàm motui locali: nam in locali ista tria locũ mutant & alteratio fit, his tribus quiescentibus in loco. Ignis enim per aerem calefacit aquam nullo mutato loco. Huic simile est, quód circa sensum fit: manens enim obiectum mouet quiescentem sensum.

Quo autem modo id fiat, explicat exẽplo. Sigillum aliquãdo imprimitur corpori, quod nõ recipit figuram, vt lapidi: aliquando recipienti, sed secundùm superficiem, vt ceræ: aliquando recipienti secundùm totum, vt aquæ, & magis aeri. Si enim sigillum per aquam, vel aerem, continuè ducas, per totũ illud profundum recipitur figura, quanuis non retineat. Ita fit in præsenti: obiectum est imprimens sui formam per totum, profundum medium vsque ad organum, sicut sigillum per aquam, vel aerem: hoc vno dempto, quòd non mouet obiectum per medium, dum imprimit, sicut sigillũ: id enim alteratione fit, vt dictũ est.

Dicit tamen, quòd forma obiecti imprimitur per aerem medium, dummodo vnus sit, vt cùm inter leuia corpora inclusus est: cùm enim diuisus est, non recipit formam integram.

Reprehẽsio Platonis de visione extramittẽdo. Ex hoc excludit Platonem, qui dicebat visum mittere radium in obiectum, & hunc iterum refrangi in visum ad videndum. Melius, inquit, est obiectum ponere, vt mouens, sensum vt motum, vt dictum est.

Nota. Nota circa literam, quòd illa comparatio de sigillo est ad explicandum obiectum imprimere sui similitudinẽ per totum medium continuum, & organum: non tamen comparatio est in eo, quòd sigillum mouetur localiter: non enim alteratio in sensibus similatur in hoc motui locali, sed alterationi sensibili.

CAPVT. XIII.

Quòd autem impossibile sit simplex. TEXT. 66.

Quòd corpus animalis esse non potest simplex ex vno elemento. QVia corpus animalis simplex esse non posse dixerat, scilicet ex vno elemento, id nunc ostendit. Supponit, primò, q̃ nullus est

est sensus sine tactu: omneque habēs sensum, tactiuum est, seu tactum habet: quo supposito facit duas rationes.

1. Ratio. Altera est. Tactus in percipiendis primis qualitatibus nō vtitur medio externo simplici: ergo non potest esse in corpore simplici. Antecedens patet: quia per se ipsum sentit sine medio externo, ob id tactus dicitur. Probatur consequētia: quia, si simplex esset, vtique etiam medium haberet simplex, sicut alij sensus simplices sunt: oculus enim in aqua, auditus in aere consistit: ob id simplex medium habent. Est enim medij cū organo conuenientia.

Nota. Notat, quod alij sensus etiam tangunt obiecta, sed mediatè, scilicet per medium, per quod suam multiplicant virtutem, & speciem.

Neque itaque terrenum: omniū enim.

2. Ratio. Altera ratio est ad idem probandum, scilicet, quòd nec sit tātùm ex terra, vel vllo alio elemēto animal. Et est vna suppositio, tactum non solum vnius esse qualitatis perceptiuū, scilicet caloris, vel frigiditatis: sed plurium contrarietatum. Est igitur argumentum. Tactus, vt percipiat omnes qualitates tangibiles, debet esse in potentia ad illas: sed non est in potentia, nisi consistat in temperie illarum, ratione cuius temperiei sit in potentia ad excessus illarum, talesque possit percipere, at ista tēperies non est in simplici elemento, ergo nec tactus.

Cōfirmatur ex signo. Id etiā signo patet. Ossa, n. pili, & alia sensū priuantur, quia in eis vnum excedit elemētum: ergo à fortiori ipsum elementum priuatur sensu, li 2. ista omnia sufficienter declarauimus.

Manifestum est igitur, quòd necesse est.

TEXT. 67.

Quòd tactu destructo animal destruitur, & cōtra. Cvm tactum necessariū animali omni dixisset, aliqua infert. Primū est: Animalia destrui tactu destracto, quia nō est animal sine tactu, nec tactus sine animali, vnde mutua est vtriusque corruptio.

Quòd excellentia sensibilia destruāt tactu, & animal. Alterum est, quòd sensibilia excedentia corrumpentia tactum, etiam corrūpunt animal: alia. n. sensibilia sensum corrumpunt, non animal, vt visibilia, audibilia, & alia, quia isti sensus non sunt necessarij animali. Aliquando corrumpunt animal, sed per accidens ratione adiūcti alicuius: at tangibilia per se corrumpunt.

Nota. Hoc debes intelligere de toto tactu, qui est per corpus sparsum: pars enim corrumpi potest viuente animali, vt si manus comburatur tantùm.

Omnis. n. sensibilis exuperātia. Tex. 68.

Quòd tactus sit necessarius ad vitam omni animali, alij sensus secundum quid. Probat excedentia tangibilia corrūpere animal. Omne excedens sensibile corrumpit sensum: ergo excedens tangibile corrumpit tactum: corrupto tactu, corrumpitur animal: ergo excedens tangibile corrumpit animal.

Tertium, quod infert, est, tactum esse tantùm necessarium ad vitam cuiusque animalis, reliquos omnes secūdū quid, & vt melius se animal habeat. Gustum habet, vt in alimēto delectetur: visum, vt eminus percipiant: linguam, vt affectus alijs significent: auditum, vt audiāt, & aliorum percipiant affectus: olfactū, vt cibum distantem quærant.

Nota. Nota, gustum dupliciter considerari. Vno modo, vt est saporum perceptiuus, & sic necessarius non est, sed ad delectationem animali datur, vt delectatio ipsum ad alimentum percipiendum alliciat, quod necessarium est. Altero modo consideratur ratione tactus sibi adiunctus, & tunc habet necessitatem non secundum se, sed ratione tactus adiuncti. Et per hoc tollitur contradictio in Arist. modò enim necessarius, modò nō necessarius dicitur.

Atque hic est nostræ in tres libros de anima enarrationis finis. Quòd si in tanta & tam profunda difficultatum & controuersiarum multitudine minus fortasse, quàm par erat, alicubi nostro muneri satisfecisse videamur: venia certè nobis danda erit. Si quid tamen claritatis, veritatis, & distinctionis attulimus, Deo omnium bonorum largitori, totum adscribatur: cui sit laus, honor, & gloria per infinita secula seculorum.

FINIS.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm